TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

166

MUNKÁS-DEMOKRÁCIA

IRTÁK

SIDNEY ÉS BEATRICE WEBB.

II. KÖTET.

A két kötet ára 15 korona.

1909.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

166

Társadalomtudományi Könyvtár.

MUNKÁS-DEMOKRÁCIA

II. KÖTET.

MAGYAR AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

TÁRSADALOMTUDOMÁNY KÖNYVTÁR

SIDNEY és BEATRICE WEBB

MUNKÁS-DEMOKRÁCIA.

II. KÖTET.

1909.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA.
BUDAPEST, IV:, VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

SIDNEY ÉS BEATRICE WEBB

MUNKÁS-DEMOKRÁCIA

FORDITOTTA

GYÖRGY ENDRE.

II. KÖTET.

1909.
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA
BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

115432

MAGY. AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPESTEN.

1977
R

I. FEJEZET.

A belépés egy iparágba.

A tizennyolcadik századi kézimunkások iparegyletei a segédek számának korlátozását és a nem törvényes munkások (kontárok) kizárását ugy tekintették, mint az ő munkásegyesületi mozgalmaik sarkkövét. Le egész 1814-ig az a politika, hogy a belépés egy iparágba szabályozva legyen, a törvény szentesitését igényelhette, és a munkások szervezetei minden hatalmokban állót megtettek, hogy az inasokról szóló törvények eltörlését megakadályozzák.[1] Dacára annak, hogy törvényesen megnyilt minden foglalkozás, az 1824—25-i és 1838-i parlamenti bizottságok és a 1867-iki királyi bizottság számos esetet leplezett le, amelyben a munkásegyesületek szabályozni igyekeztek a belépést az ő illető iparágaikba. Ehhez képest sok iró ugy vélte, hogy a számok megszoritása egy kiegészitő részét képezi a munkásegyesületi politikának. A következő lapokon meg fogjuk vizsgálni, hogy ezen felfogás mennyire állja meg a mai napi munkásegyleti mozgalommal szemben a sarat; meg fogjuk állapitani azon munkásegyesületek számát, amelyek törekesznek korlátozni az iparágaikba való belépést; és meg fogjuk vizsgálni az ilyen szabályzatok tényleges hatását, hogy felfedezzük, mennyiben érnek el sikert céljaik megvalósitásában. Ezen vizsgálat céljára helyes lesz, hogy osztályozzuk

[1] History of Trade Unionism 54—56. l.

az iparágba való felvételre vonatkozó összes szabályokat négy csoportba, a segédkedés, a fiumunka korlátozása, a haladás bent az iparágban és a nők kizárása.

a) A segédkezés.

A segédkezésre vonatkozó munkásegyesületi szabályzatok, eltérően azoktól, amelyek a szabványos munkabér fentartására vonatkoznak, nem magok a munkásegyesületek által találtattak fel. Még azt is alig lehet mondani, hogy módosittattak vagy kifejlesztettek általok, mint a munkások politikája az uj eljárások és gépekkel szemben a munkásegyesületi tapasztalat által. Amennyire még mindig lappang valami rendszer a segédkezés tárgyában a munkásegyesületi világban, az formában és lényegben, gyakorlatilag ugyanaz, ami már sokkal előbb érvényben volt, semmint a munkásegyesületi mozgalomról hallható is volt valami.[1]

A modern munkásegyleti tag, a segédkezés ezen kérdésében, két különálló és egymásnak ellentmondó hagyo-

[1] A segédkezés rendszerével, azt ugy véve fel, mint a középkori iparszervezkedés egy részét, nem akarunk itt foglalkozni. Kevés részletes tanulmány van ezen rendszernek akár tényei, akár gazdasági eredményei felől az egyesült királyságban. Adam Smith hires kárhoztatása (Wealth of Nations I. könyv, X. fej. 2. rész) számos magyarázója által biráltatott, különösen Dr. William Playfair által az 1805-iki kiadásban; lásd az utóbbi röpiratát is: A Letter to the . . . Lords and Commons . . . on the Advantages of Apprenticeships (London, 1814). Ezt a kérdést tárgyalta Dr. L. Brentano is az ő Arbeitergilden der Gegenwart (Leipzig, 1871. II. köt. 143—155. l.). Egy röpirat: The Origin, Objects and Operation of the Apprentice Laws (London, 1814), megörökitve a Pamphleteerben III. köt. adja elő a mesterek álláspontját a szabadság mellett. Lásd Dr. Cunningham: Growth of English Industry and Commerce II. köt. 578. l. és History of Trade Unionism, 54—56. l. Egy ujabb cikk: „The Fair Number of Apprentices in a Trade" C. P. Sangertől, az Economic Journalban 1895 december, hasznos mathematikai formulákat ad erre.

mányt örökölt. Megvannak nálunk, egy oldalról a formai, törvényesen megkötött segédkezés hagyományai a céhbeli mesterrel szemben, a maga kölcsönös kötelezettségeivel a munkaadó és segédei közt. A mester kötelezte magát megtanitani az inasoknak mestersége minden titkát. A segédek kötelezték magokat hosszu ideig dolgozni a piaci árnál alacsonyabb bérekért. Amint Paley nyersen kifejezi magát „a megtanitás az ő munkabérök.“ [1] A mesternél való segédkezés elve körül, amely leszállott hozzánk, a céhbeli mesterek céhjei által készült rendelkezésekből, már a középkori időkben kifejlődött a korlátozó rendelkezések egész sorozata, a dijak vagy jutalmak követelése, a merev életkori korlátozások, egy határozott hosszu szolgálati idő, és a minden egyes mesternél megengedett segédek számának korlátozása.[2] Ezen szabályzatoknak, amelyek azon kettős célt szolgálták, hogy biztositsák a műszaki képzést és hogy biztositsák a mesterembereket gazdasági egyedáruságokban, megvannak a magok képviselői a modern munkásegyesületi mozgalomban. Más oldalról ezen formális segédkezéssel szemben, ott találjuk az öröklés szokását, vagyis azt a jogelőnyt, melyet emlékezetet túlhaladó idő óta élveztek bizonyos fog-

[1] Moral and Political Philosophy, III. köt. I. rész, XI. fejezet (Apprenticeship).

[2] A „remek“, aminek előállitása egyik feltétele volt a segédségre való bocsátásnak, ugy látszik, hogy nem volt az angol segédkezés egyik jellege. A vándorévek, vagyis a szokásos utazási évek városról-városra annak végén, ép igy ismeretlenek voltak, mint rendes szokások, ezen országban. Ezen és más különbségek arra intenek bennünket, hogy angol bizonyitékok hiányában, ne gondoljuk azt, hogy a segédkezés Angliában ugyanazon módon folyt le, vagy ugyanazon következményekre vezetett, mint a francia, német vagy rajnavölgyi rendszer, ahogy az le van irva, például Levasseur: Histoire des Classes Ouvrières en France; Fagniez: Études sur l'Industrie et la classe industrielle à Paris; Martin-Saint-Léon: Historie des Corporations de Métiers; Schanz: Zur Geschichte der deutschen Gesellenverbände im Mittelalter; vagy Schmoller: Die Strassburger Tucher und Weberzünft.

lalkozásokban a munkások arra, hogy saját fiaikat hozzák be az iparágba, és hogy magok oktassák ki őket a mesterség fogásaiban. Ezen segédkezés a munkás mellett, melyet eddigelé nem irt meg egy történetiró vagy közgazda sem, merev ellentétben áll a másik rendszerrel. Ugy látszik, hogy sohasem szabályoztatott törvénynyel vagy céhrendelettel, és hogy csak a műhely szokásai közt maradt fenn. Tényleg nem is volt az egy versenyrendszer, hanem csak a törvény hatálya alól való különös kivétel. A mesterember atya elhozhatta fiát a műhelybe bármely életkorban, amint neki tetszett, és olyan időre, amint ő tartotta helyesnek. Nem volt szüksége semmi törvényes megegyezésre vagy formális szerződésre. Nem fizetett semmi dijat vagy adót, és rendesen nem volt semmi felügyeletnek alávetve az ipari hatóságok részéről. Néha egymásután, vagy épen egyszerre hozhatta be fiait, minden megszoritása nélkül a számnak. Igy, a segédkezés eszméje a munkás mellett kevés viszonyban volt az iparágnak, mint egésznek jólétéhez, hanem lényegesen egyéni előjog volt, amely egy öröklési megszerzett jogon alapult. Az öröklés ezen hagyománya, amely még mindig erősen fennáll sok iparágban, állandóan befolyásolja vagy megsemmisiti a maga laza, szabálytalan és egyenlőtlen voltával azon határozott szabályozást és rendszeres egyenlőséget, amelyre törekszik a törvényes kötelezettségekkel és modern utódaival megkötött segédség rendszere.

Legjobban meg fogjuk érteni ezen két irányu hagyomány jellegét, ha megvizsgáljuk egyes iparágok létező munkásegyesületi szabályzataiban a jellegzetes példákat. A legmodernebb példa a munkaadó mellett való segédkezés hatályos rendszerére az, amely ma azon részletes szerződésbe van foglalva, amelyet a kazánkovácsok és vashajóépitők egyesült társasága kötött az egyesült királyságnak csaknem összes hajóépitő mestereivel. Itt van egy formális törvénykönyv, amely szabatosan szabályozza a segédek felvételét az ország minden kikötőjében. Van itt, hogy azzal kezdjük, világos megkülönböztetés azon fiu közt, aki ugy van felvéve, mint bordajelző vagy kalapáló fiu, akit nem tanitanak

semmire, de teljes munkabért fizetnek ki, és a segéd közt, akit tanitanak az iparágra. Ha egy fiut akarnak felvenni segédül, aminek mindenesetre az előtt kell bekövetkezni, mielőtt ő tizennyolc éves koru lenne, ő formai kötelezettséget vagy irott szerződést vállal magára, amelylyel kötelezi magát szolgálni öt éven át, megállapitott alacsony munkabérek mellett, amelyek kezdettől végig sokkal csekélyebbek, mint amit megkereshetne, mint csiszolófiu. Cserében a munkaadó formailag kötelezi magát megfelelő oktatást adni neki, mint bordarakónak vagy csiszolónak. Egy segéd sem hagyhatja el munkaadóját az öt évi szolgálati idő letelte előtt, kivéve irásban adott határozott engedélylyel, és a munkásegyesület képes a legmerevebb boycottot alkalmazni minden legény ellen, aki megfut kötelezettségei elől. Az egyes cég által felvehető segédek száma nem haladhat túl kettőt minden hét munkásra, az arány az utolsó öt év alatt alkalmazottak átlagos számára lévén alapitva, különös tekintetbe vételével a gyorsan emelkedő gyáraknak és más rendkivüli eseteknek. Végezetül a segédnek felfogadása teljesen és kizárólagosan reá van hagyva a munkaadókra, egy munkásnak sem lévén semmi joga sem arra, hogy behozza a saját maga fiát az iparágba másként, mint a munkaadó segéde gyanánt.[1]

[1] Memorandum of Arrangement re the Apprentice Question between the Employers and the Committee of the Boilermakers' and Iron-shipbuilders' Society, 1893 október 11, aláirva Col. H. Dyer (az Armstrong-gyárból Elswick), mint a munkaadók bizottságának elnöke és Mr. R. Knight, mint főtitkár által a munkásegyesület részéről. A kazánkovácsok egyesült társasága először azon arányra törekedett, hogy egy segéd jusson öt munkásra, amit azonban némely munkaadó elégtelennek gondolt az iparág fentartására (lásd Memorandum, Mr. J. Inglis, az A. és J. Inglis, glasgowi cég részéről, és az ő tanuskodását a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság előtt, C. 6194, III. Group A; részletesebben kifejtve általa: The Apprentice Question, egy értekezés, mely megjelent a Proceedings of the Philosophical Society of Glasgowban 1894-ben). Mr. Inglis utolsó értekezésé-

Itt, amint látható, a munkaadó mellett oly segédkezési rendszer áll fenn, amely minden lényeges külsőség tekintetében a középkori nevelési szolgaság typusa. Azért, hogy kazánkovács-segéd lehessen, a modern csiszoló-fiu otthagyja gyakran felét tényleges keresetének, és ugy történik, hogy huszonegy vagy huszonkét éves korában csak tiz shillinget keres hetenként. Más oldalról, a munkaadó megterheli műhelyét egy nyers legénynyel, aki ahelyett, hogy puszta gépies munkára alkalmaztatnék, mindig ugy tartandó, hogy próbálja meg ügyességét oly munkán, amelyet még nem tud jól. És, ha egyszer elfogadtattak, ezen kölcsönös kötelezettségek tényleg kötelezők mindkét félre nézve. A segéd, igaz, most már nem lesz többé a munkaadó családjának tagja, és egyik fél sem a törvénytől vagy bármely közhatóságtól várja a szerződés végrehajtatását. De ezen részletes szabályzatok sokkal többek, mint puszta munkásegyesületi szabályzatok. Egy formai szerződés aláirva, nemcsak a munkásegyesület által, amely gyakorlatilag együtt létező az iparággal, hanem a munkaadók kilenctizedrésze által is, minden tekintet és felfogás szerint egy szabályozó törvény. Tényleg, gyakorlatilag lehetetlen bármely fiatalembernek belépni Nagy-Britanniában a vashatjó-épitőiparba másként, mint az egyesült mesterek és munkások által kiszabott módon.

Hogy teljes erőben lássuk a hagyomány másik ágát — a segédkezés a munkás mellett, — térjünk át a vashajóépités nagy, modern iparától azon negyven vagy ötven régi kézimesterséghez, amely alkotja a sheffieldi késesipart. Háromszáz évvel ezelőtt a segédek Sheffieldben formailag le voltak kötve a mesteremberhez, bevezetve a törvényszéki lajstromba, és megszabott szolgálati idejök letelte után nyilvánosan felvéve az iparágba. És egész 1565-ig visszamenőleg ugy találjuk, hogy volt kivétel a mesterek fiaira nézve

ből és Mr. Sanger fentebb már idézett cikkéből azt látjuk, hogy mostani arány, kettő a héthez, a lehető legjobb adatok szerint helyes, mert gondoskodik az iparágnak nemcsak fenttartásáról. de rendes továbbfejlődéséről is

minden dij, formaiság és lekötés alól.[1] Ami akkor szembeszökőleg kivétel volt, ma már gyakorlatilag a munkaszerzés egyedüli utjává lesz. A segédkezés a munkaadó mellett, aki ma már egy munkát kiadó tőkés lesz, csaknem teljesen megszünt. A munkás, aki csak ritkán dolgozik munkaadója helyiségében, a saját fiát alkalmazza segédül, aki manapság sincs szerződésileg lekötve vagy bármily meghatározott korszakra fogadva. Az öröklési utód lett az uralkodó eszme. „Egy munkás sem fogadhat, — mondják a Britannia érckovácsai, — bármely segédet sem, kivéve azt, aki vagy a saját, vagy egy más munkás fia, akinek tizenhét éves koron alól kell lennie, de nem szabad neki a maga fia vagy fiai mellett további segédet is tartani".[2] Ezt még rövidebben igy fejezik ki a borotva-élezők: „Semmiféle más fiu nem vétetik fel az iparágba, kivéve a tagok gyelmekeit".[3]

Hogy ha egy iparágban a rendes ujoncozási eljárás az, hogy az atyák tanitják saját fiaikat, a segédkezés minden közös szabályozása gyakorlatilag lehetetlenné lesz. Az atya akkor hozza be fiát, amikor neki tetszik, azt tanitja neki, amit jónak lát, és nem fizet neki semmit vagy annyit, amint magok közt megállapitják. A tanitó szolgaságnak valamely határozott időre való kötelezettsége gyakorlatiatlanná válik. Sőt a számoknak is minden valóságos korlátozását is fel kellett adni. A felnőtt munkásokhoz képest a segédek közönségesen elfogadott aránya a modern iparban egy fiu minden négy vagy öt munkásra. De mindegyik sheffieldi mester eltürhetlen sérelemnek tartaná, ha nem hozhatná be a saját fiát a maga iparágába. Ennélfogva a sheffieldi szabályzatok

[1] The History of Hallamshire: Joseph Hunter (London, 1869) 150. l; lásd az ipaág kitünő leirását 1860-ig Frank Hilltől a társadalmi tudomány „Report on Trade Societies and Strikes (London, 1860) 521—586. l.

[2] Rules of the Britannia Metal Smiths' Provident Society (Sheffield, 1888).

[3] Rules of the Razor Hafters' Trade Protection Society (Sheffield, 1892) 6 l.

legszigorubbja is megenged egy bizonyos kort elért minden munkásnak, hogy állandóan legyen egy saját segédje. Rendesen, mint a kaszakészitőknél, ámbár a gyermektelen munkás csak egy más tagnak fiát tanithatja ki, a családos atyának meg van az a joga, hogy minden fiát beviheti mesterségébe. Némely sheffieldi iparban azt találjuk, hogy a munkások törekszenek megszoritani az iparba belépők számát, de az öröklő jog eszméje az iparban azt okozza aztán, hogy ezen kisérletek egy különös és üres formát vesznek magokra. A gyapjuolló-készitők, a borotvaélezők és a vésőszerszámkovácsok,[1] mások között arra kényszeritik a felnőtt mestert, hogy várjon hét évet, mielőtt fiut fogadna fel; a borotva-köszörülők két további évet adnak hozzá, minimumnak a harminc éves kort szabván meg; mig más társaságok huszonöt vagy huszonhét évesnek állapitják meg azt a kort, amely előtt „egy tag sem fogadhat fel segédet".[2] Különös esetekben némi kisérlet az irányban is tétetett, hogy visszamenjenek a régi eszmére, a tanitószolgálat valódi korszakára és az arravalóság formális bebizonyitására. A britannia érckovácsoknak van egy szabályok, mely szerint „mindazon munkás, akinek fia vagy segéde van, nem hagyhatja azt magának dolgozni. Hogy ha elhagyja, akkor rá kell biznia valami más munkásra, hogy ott töltse ki idejét, ha csak előbb nem kapja meg a közgyülés jóváhagyását", és „mindegyik fiuról, ha bevégzi a segédeskedést, jelentést kell

[1] Rules of the Edge Tool Forgers' Union (Sheffield, 1873), 6. l.

[2] Hasonló korlátozások találhatók fel a céhrendeletekben. Igy az exeteri szabók céhének rendeletei megszabták, hogy egy ujonan felszabadult mesternek nem szabad többet tartani, mint „az első évben csak egy szolgát, a második évben kettőt, a harmadikban hármat és egy segédet, ha képes reá" (English Gilds: Toulmin Smith, 316 l.). És a londoni ollósok 1350-ben készült szabályzatai kimondják, „hogy ezen iparágban senki sem fogadhat fel egy segédet sem, hogy ha nem szabad polgára a városnak és nem volt az legalább hét esztendő óta". Riley: Memorials of London and London Life (London, 1868), 247. l.

tenni az azon cégnél dolgozó munkásoknak, az ő képessége tárgyában, mielőtt fel lehetne őt venni az iparágba. Ha az találtanék, hogy az illető fiu nem megfelelő mint munkás, a bizottság vizsgálatot rendel el, és ha lehet, megállapitja az okot és megteszi a szükséges lépéseket arra, hogy hasonló szerencsétlenség kikerültessék jövőre"[1]

A kőmivesek közt a munkaadó mellett formális segédeket találunk együtt, az öröklés szokásaival.[2] A következő

[1] Rules of the Britannia Metal Smiths' Provident Society (Sheffield, 1888). A szövegből itélve, a szabály főleg a munkaadó segédeire vonatkozik. Némely sheffieldi iparágban a gyári iparrá való fokozatos átalakulás arra vezetett, hogy a fiuk is a tőkés munkaadó mellett segédkeztek. Ezen segédek száma pontosan korlátozva van a munkás-egyesületek által, de még itt is megtartja a korlátozás a régi rendszer nyomait. Igy a Britannia érckovácsoknak van egy szabálya, hogy „egy mesternek sem lehet több, mint egy segéde egy időben; ha *ketten vagy többen közösen dolgoznak, ugy mindegyiknek lehet egy;* és részvénytársaságoknál az első tiz munkásra vagy töredékére egy fiu, tizenegyről huszonöt munkásra két fiu, és igy tovább egy-egy fiut számitván minden további tizenöt munkásra".

[2] Az öröklés ezen szokása az angol iparban további tanulmányozást érdemel meg, különösen azon hasonlatossága miatt, melyben áll a közönséges céh- és helyhatósági szabályzattal, amely megengedi, egy mester fiának, minden más kellék nélkül, hogy nagy koruvá váltával maga legyen a céh vagy a város szabad polgára. Nem tudunk semmi bizonyitékról, amely tényleg összekötné a munkás-egyleti szokást a céh vagy helyhatósági gyakorlattal. A kőmiveseken és a sheffieldi iparágon kivül ezen előjog nyomai megtalálhatók a gyapjufonók, malomácsok, bognárok, nagy szedők, bőrkészitők, gerendások, cérnázók és fonalozók, spanyol és marokkói bérmunkások és egynéhány más kézmüves-ipar régi egyesületeiben. Formailag eltörölték a szedők londoni társaságánál, amikor 1879-ben átvizsgálták ujra szabályaikat. A szárazföldi történet emlit ilyet, ami talán hasonló szokás lehet, amely szerint a mesteremberek fiai a mesterség szabad gyakorlására rövidebb segédkezési idő, az arravalóság könnyebb bizonyitása és alacsonyabb dijak mellett szabadittattak fel; lásd például Du Cellier: Historie des Classes Laborieuses en France, 219. l.

részletes leirása annak a módnak, amint kapja ez iparág tényleg a mai nap az ujoncokat, és amelyet az egyesület egyik megbizható és értékes tagja adott nekünk, megerősitést nyert a mi magunk nyomozása utján. „A kőművesek nyomatott szabályzatai a segédtartás tárgyában változnak városról városra. Rendesen az arány az, hogy egy fiu jön öt vagy hat munkásra, és megkövetelik, hogy az iparágnál való hat hónapi munka után a fiu tényleg szerződött segéd legyen, öt vagy hét év tartamára. A lekötöttséget nem követelik egy helyre, de némi neme a szerződésnek szokásos, és ezen fiuk, természetesen mindig a munkaadóhoz vannak adva. Ezen szabályok, amelyek rendesen igen pontosan végrehajtatnak, azonban csak a kivülről hozott rendes fiukra nyernek alkalmazást, akik behozatnak az iparágba. Ezeken tul mindenik kőmivesnek meg van engedve, hogy behozzon fiai közül annyit, amennyi neki tetszik, az iparágba és tanithassa őket minden szabályozás vagy segédkezés nélkül. Rendesen a munkás a fiát, mint sürgönykihordót vagy más módon tartja munkában, mig az tizenhat vagy tizenhét éves kort elér és eléggé erős arra, hogy a munkába belépjen és hasznát lehessen venni. Akkor bevitetik a műhelybe és *dolgozik a munkaadónak, mint tanuló*. A munkások mindig oly gyorsan hozzák be fiaikat, amint csak lehetséges, és törekszenek arra, hogy megkapják a teljes munkásfizetést abban a pillanatban, amint rájok bizzák elvégzés végett egy munkás dolgát. Tényleg az iparág csaknem teljesen ezen módon látja el ujoncokkal. Igen kevés legény van szerződéssel, és igen kevés fiu lép be kivülről az iparágba. A munkaadók nem nagyon járnak utánnok, mert az első három vagy négy évben nem keresnek semmit és egy jó csomó követ rontanak el. Más oldalról a munkásoknak az a kifogása van ellenök, hogy az utolsó egy vagy két évben egy munkás munkáját teljesitik jóval olcsóbban, mint ahogy a munkást fizetik. mig ha tag fia lép be az iparágba, azt oly gyorsan tolják előre, amint csak lehet, és az a munkások részéről kényszerittetve van egy munkás bérét követelni, mihelyst arra való munkás, vagy pedig elhagyja a műhelyt és megy más helyre.

E szabály tényleg nem teszi azt, mintha a tanulók száma bármiként is korlátolva volna. Egyes munkásokat ismerünk, akik hat vagy hét fiokat hozták be az iparágba, és az ily eljárás ellen nem volt a többieknek kifogások. Ennélfogva nem is hallatszott soha sem oly panasz, hogy apad a munkások száma az iparágban. Cornwallban és más kőbányás kerületekben, ahol a munkások darabszámra fizettetnek, a tanulók teljesen a tagok fiaira szorittattak, és egyenesen atyjuk vagy más munkás számára dolgoznak, és sohasem a munkaadónak. De nincs semmi más korlát és semmi megállapitott szolgálati idő nem követeltetik".[1]

A kőmivesek esete meg fogja magyarázni azt a módot, amelynél fogva a munkásegyesületi szabályzatok a segédtartás kérdésében mindenféle tudományos osztályozást

[1] Ez egyike azon példáknak, amelyekben a nyomtatott okmányok puszta áttekintése, sőt még a munkás-egyesületi tisztviselők felületes kikérdezése is, csak félrevezetné a tanulmányozót. Általános az a nézet, hogy a kőmivesek szigoruan megkövetelik a tanuló szolgaság hosszu idejét és formai lekötöttséget követelnek. Ezt nyiltan elmondják az egyesület hivatalnokai minden kérdezőnek. De nem jut eszökbe elmondani, hogy nem ez az az ut, amelyben szedi tényleg az egyesület ujoncait. Sőt nem is találjuk még csak emlitve sem az öröklési előjogot, vagy egyáltalában bármely jelzését a segédkezés szabályozásának, az alapszabályok bármely kiadásában az 1868-iki királyi bizottsági megvizsgálás óta. Arra, hogy a tényleges gyakorlatra valamely felvilágositást kapjunk, vissza kell mennünk a korábbi szabályzatokra. A Laws of the Friendly Society of Operative Stonemasons (Bolton, 1867) a 32. lapon a következő szakaszt foglalja magában, mely az előző kiadás hasonló szakaszaiból van egybeállitva: „Az iparágba belépő fiuk semmi esetben se muljanak tul tizenhat éves életkort, és törvényesen lekötelezett segédek legyenek huszonegy éves korukig. Egy fiu se dolgozzék három hónapnál tovább anélkül, hogy törvényesen kötelezve legyen . . . A mesterek fiainak, vagy mostohafiainak megengedtetik a belépési időre nézve a tizennyolc éves kor oly módon, mint a törvényes segédeké . . . Ezen társaságba fiuk egyáltalán nem vétetnek fel . . . kivéve, ha törvényesen le vannak kötve, vagy pedig kőmivesek fiai vagy mostohafiai".

lehetetlenné tesznek. Itt van egy iparág, amelyben ugy látszik első látszatra, hogy az iparág szorosan szabályozott a segédek száma, életkora és megállapitott tartamára nézve, mindez formailag meg van állapitva és mereven végrehajtva. Ezen szempontból véve, ugyanazon osztályhoz tartozik, mint a kazánkovácsok egyesült társasága. Azonban a szorosabb vizsgálat megmutatja, hogy nem formai lekötöttség, kölcsönös kötelezettségek, a szolgálat megállapitott tartama és a számok korlátozása van itt, hanem az a lazaság, amely együtt jár minden mesterfiunak azon öröklött jogával, hogy belopja magát a munkások közé a lehető legjobb módon, igyekezvén az egész idő alatt arra is, hogy a fiumunka után járó bérek egész piaci árát megkaphassa. Valóban, hogy a cornwalli vagy más kőbányavidék legszélső esetét vesszük fel, ahol a munkás fogadja fel a segédet, teljes ismétlődését fogják feltalálni a sheffieldi iparágak által mutatott példának.

Azért választottuk a kazánkovácsokat, a sheffieldi késeseket és a kőmiveseket a részletes leirásra, mert ezek teszik ki összesen azon munkásoknak tulnyomó nagy részét, akik rendszeresen követelnek bárminemü segédtartási szabályzatot. Mindazon összes iparág, amelyekben a számnak bármely tényleges szabályozása áll fenn, nem foglal együttvéve sem annyi tagot magában, mint a kazánkovácsok egyesült társasága.[1] De azon kisebb egyesületek azok, ahol a legszigorubb korlátozások némelyikét találjuk. Igy, mig a kazánkovácsok két segédet engednek meg hét munkás után, a nemezkalap-készitők[2] és a flint üvegmetszők[3] csak egyet

[1] Ezek közt fel kell emlitenünk a kézi papircsinálókat, aranyvésőket, kosárcsinálókat, kefekötőket, ácsokat, vitorlásokat, gyapjumunkásokat, calico-szövetnyomókat és szövetvágókat — mindez jellegzetesen régimódi mesterség.

[2] Rules of the Amalgamated Society of Journeymen Felt Hatters (Denton, 1890), 26 l.

[3] Amended Laws of the United Flint Glass Cutters' Mutual Assistance and Protective Society (Birmingham, 1887), 19. l.

öt után, a litográf-nyomdászok egyet engednek meg öt után, de maximumul kettőt kötnek ki egy cégnél;[1] a flint üvegcsinálók egyet engednek meg hat után,[2] a csipkét szövők kijelentik, hogy csak egy legyen „minden hét dolgozó szövőszék után";[3] és ugyanazon arány, egy tanuló hét munkás után, van megengedve a nottinghami csipkeiparban.[4] A selyem-kalapcsinálók régi-módi egyesülete kijelenti, hogy minden mester, „aki három munkást tart és üzletben van tizenkét hónap óta, jogositva van egy segédre és tiz munkás után két segédre; és ezen túl minden további tiz munkás után egyre", és „hogy a munkaadók fiai ép ugy számbavétetnek, mint a többi segédek, és nem vétetnek számon kivül, mint eddig."[5] Végül a yorkshirei anyagpréselők ugy kivánják, hogy „egyik üzletben se legyen a segédek száma túl egyen minden tiz munkás után",[6] és ez a legmesszebbmenő korlátozás tartatik fenn a mi régi barátaink, a gyöngyházgombkészitők által is, ámbár ezen tény nincs felemlitve szabályaikban.

Azon segédtartási szabályzatok, amelyeket eddig leirtunk, egy jelleget birtak közösen. A kazánkovácsok részleges országos szerződése, a gyöngyházgombkészitők szoros kizárólagossága, a sheffieldi iparágak öröklési utódrendszere és

[1] Rules of the Amalgamated Society of Lithographic Printers of Great Britain and Ireland (Manchester, 1887), 26. l.

[2] Rules and Regulations of the National Flint Glass Makers' Sick and Friendly Society of Great Britain and Ireland (Manchester, 1890), 19. l.

[3] Rules of the Associated Trimming Weavers' Society (Leek, 1893), 5. l.

[4] Prices to be paid for various classes of goods is the Levers Branch of the Lace Trade (Nottingham, 1893), 47. l. Ugyanazon szabály áll fent az iparág más fiókjainál is.

[5] Rules of the Journeymen Hatters' Fair Trade Union of Great Britain and Ireland (London, 1891), 46. l.

[6] Rules of the Leeds, Halifax, and Bradford Stuff Pressers Trades Union Society (Bradford, 1888), 23. l.

a kőmiveseknek különös kettős rendszere mind tényleg keresztül vannak vive a megfelelő iparágaikban. És épen a valóságosság ezen jellege az, amely ezen eseteket épen kivételessé teszi a mai napi munkásegyesületi világban. A többi egyesületeknek is vannak szabályzati könyveikben többé vagy kevésbbé formális határozatok a segédtartásra, és a tagok megszavaztatása bármely időben túlnyomó többséget mutatna fel elméletileg a belépés legridegebb szabályozása mellett. És mégis ugyanazon iparágaknál ugy találjuk, hogy a belépés tényleges feltételei annyira szabályozatlanok, miképen magoknak a munkásegyleti tagoknak sorai nagymérvben olyan munkásokból vannak összeszedve, akik nem az elismert kapun át jöttek be. Jellegzetes példákat mutatnak a nyomdász és gépészeti iparok.

A szedők esete különösen jelentős. Oly iparág az, amely nem kis mértékét követeli meg a neveltségnek és kézi ügyességnek, és amely kezdettől fogva magas képzettségü mesterségnek tartatott. A tizennyolcadik század alatt hét éves segédidő volt általános, és a jelen század kezdetén a helyi ipari társaságok habozás nélkül kizártak a tagok sorából és a munkából is mindenkit, aki az iparágba bármely más és nem a hagyományos uton igyekezett bejutni. Nem is lett az iparág könnyebben megtanulható. Sem a gép, sem a munkafelosztás behozatala nem tette képessé a tőkés munkaadót arra, hogy a régi mesterséget szakaszokra forgácsolja fel, amelyek mindegyike csak kisfoku ügyességet igényelt volna. Munkaadók és munkások még mindig egyetértenek abban, hogy az egyedüli ut az alkalmasság megszerzésére az, ha egy fiu tényleges műszaki oktatás hosszu folyama alá vétetik a külön eljárások nagy számában, a kéziratok kibetüzésétől a hirdetések kiállításáig.[1] Ennélfogva a legjobb munkaadóknak egy nagy arányszáma minden nemzedékben szivesen belenyugodott a szedők munkásegyesüle-

[1] A legjobb szerkezetü gép, a linotype, tényleg még magasabb szinvonalu ügyességet és még változatosabb munkaképességet igényel, mint a szekrénynél dolgozó szedő dolga.

tei által arra tett kisérletbe, hogy a formai szolgaság hosszu korszaka tartassék fenn, és gyakran nem szegültek ellene a segédek számának valamely észszerü korlátozásának. És mégis mai napság valószinü, hogy azon munkásoknak, akik munkát kapnak, mint szedők és csatlakoznak a szedők munkásegyesületeihez, egy igen jelentékeny aránya egyáltalában nem szolgált semminő hosszu tanuló-szolgaságot akár kötöttséggel, akár anélkül, és hogy az iparág azon ismeretét, amelylyel birnak, csak ugy „csipkedték föl", amig teljes piaci munkabéreket kerestek meg. Ami még ennél is fontosabb a munkásegyleti szempontból, az a kisérlet, hogy bármily módon korlátoztassék az iparágba belépő személyek összes száma, teljesen sikertelen volt.

A szedők munkásegyleteinek ezen kudarca abban, hogy az életbe átvigyék segédtartási szabályzataikat, főleg annak tulajdonitandó, hogy a jelen század alatt feltünő elterjedést nyert a nyomdászati ipar. A kazánkovácsok esetében az iparág gyors fejlődése folytonosan erősitette az egyesületet és eredményezte különösen egy valóban segédtartási rendszer tényleges létesitését. De a vashajóépités kifejlődése csaknem kizárólag óriás telepeken következett be, amelyeket a munkaadók egy különös osztálya vezetett. Ezzel szemben a nyomdászipar, amely korábban egy féltucat városban, ma már belecsuszott minden faluba, a nyomdák túlnyomó többsége kis dolgozó mesterek kezdetleges vállalatai lévén. Emellett a szedőnek egy nagy különbségü munkaadó csoporttal van dolga, a londoni nagy napilaptól vagy a nagy kiadónyomdásztól le az ujságáruló boltig egy vidéki városban, vagy egy vasuttársaság mellékes osztályának munkavezetőjéig, a nagyban áruló füszeresig vagy a gummibélyegek gyártójáig. Amikor a vállalkozó munkás felállitja kézi nyomdáját egy külvárosi hátulsó utcában, és egy fiut vesz maga mellé, hogy segitse őt munkavállaló iparában, ő nem az a faja a vállalkozónak, aki felett egy munkásegyesület bárminő valódi ellenőrzést gyakorolhatna. A munkásegyesület még csak nem is hall számos oly esetről, amikor egy nyomda állittatik fel egy nagy hirdető-vállalat pincéjében,

aki saját nyomtatását üzlethelyiségében akarja elvégeztetni. Mindezen esetekben a fiumunka teljesen korlátlan számra nézve és szabályozatlan tanitó-kellékeire nézve. A minőség és a munka gyorsasága a legalacsonyabb, de a fiu, aki ily műhelyeken csipi fel az elemi megismerkedést a szekrénynyel, aztán tovább megy, hogy egy vidéki kis nyomdásznál legyen olcsó korrektor, és esetleg, akár arra való, akár nem, Londonba törekszik, hogy alkalmilag munkát kapjon, mint munkás.

Egy oly iparnál, amely ily módon szétterjeszti ágait az ipari világ minden sarkába és ágazatába, a legéberebb munkásegyesületi tisztviselőnek is szerfelett nehéz volna bármely valódi ellenőrzést is fentartani az iparba való belépés tekintetében. A szedők szerencsétlenségére azon szabályzatok, melyeket helyi társaságaik keresztül vittek, tényleg ellenségeiknek kezére szolgáltak inkább. Minden szedőegyesület makacsul törekedett fentartani valami nagyon hasonlót a középkori segédtartásból a maga városában, minden tekintet nélkül arra, hogy mi történik másutt. Az a fiu, aki be akar lépni egy nyomdászüzletbe Manchesterben vagy Newcastleben, formailag kell, hogy lekösse magát hét évre egy munkaadóhoz, amely idő alatt természetesen részben lemond az ő munkabérének piaci áráról. Korán kell megkezdenie szolgálatát, és egy és ugyanazon cégnél kell teljesen kitölteni. Sőt még azt sem fogja könnyünek találni, hogy egyáltalában segéddé lehessen. Ahelyett, hogy a kazánkovácsok aránya volna érvényben, mely két segédet enged meg hét munkásra, ami részrehajlás nélkül alkalmaztatik minden cégre, a szedők egyesülete csaknem mindig egy határozott maximumot követelt, bármilyen nagy legyen is a telep. Igy Glasgowban egy nyomdának sem szabad többjének lenni, mint tiz segédnek; Leedsben nem többnek hétnél; Hullban nem többnek, mint háromnak; és Manchesterben „azon célból, hogy a kereslet és kinálat egyensulyát arányba hozzák, és a munkának méltányos bérét biztositsák, minden elismert műhelyben a segédek maximális száma három lesz a szedőteremben és kettő a gépterem-

ben."[1] Igy a Manchester Guardian nagy nyomdája, mely több mint száz szedőt alkalmaz, el van tiltva attól, hogy több segédet alkalmazzon, mint a tizenkét munkással dolgozó alkalmi nyomda.[2]

Ezen féloldalu korlátozásnak a legkevésbbé várt eredménye lett. Azt lehetett volna képzelni, hogy a munkásegyesületi politika arra igyekezik, miszerint ujoncokat szerezzen az iparágnak a nagy telepeken tanuló fiukból, ahol a mesterség minden ágában lehet rendszeresen kiképezniök magokat és ahol, mint tényleg történik is, erős munkásegyleti hajlamokkal telittetnek meg.[3] De az ily cégeknél engedélyezett segédek száma csufosan elégtelen az iparág fenntartására. Amikor uj munkásokra van szükség, azokat, négy eset közül háromban, a kisebb telepekről, és végezetül

[1] Rules of the Manchester Typographical Society (létesült 1797 novemberben), Manchester, 1892, 35. l.

[2] A szedők társaságának szabályzatai rendesen a segédek számát a munkásokhoz arányitják, ami a kis mesterekre nézve előnyös. Például a Manchester Typographical Society megengedi egy kis mesternek, akinek csak két munkása van, hogy egy pár segédet is fogadjon fel. De eltérőleg a más iparágak segédtartási szabályzataitól, ezt az arányt nem alkalmazzák a nagy telepekhez, amelyek egy megállapitott maximum alá vannak vetve, mely sokkal alatta van azon számnak, melyet az arány megengedne. Hogy mily szigoruan korlátozza ez a maximum a segédek számát a legjobb manchesteri cégeknél, megitélhető azon tényből, hogy az ottani nyomdák közül tizenkettő ad munkát a városban levő szedők felének, mintegy 1000 munkásnak, és ezeknek a szabály csupán hatvan segédet enged meg.

[3] Érdekes megjegyezni, hogy van legalább is egyetlen példa egy oly munkás-egyesületre, amely öntudatosan követi ezen felvilágosodottabb politikát. A manchesteri butorosok egyesületének (ma már a butorosok egyesült társaságának manchesteri fiókja) van egy szabályzata a segédek kérdésében, amely a kis üzletekben és azokban, amelyek csupán a közönséges olcsó munkát végzik, egy segédet enged meg hat munkás után, mig a nagy műhelyekben és azokban, amelyek finomabb munkát teljesitenek, az arányt minden három munkás után egyben állapitja meg.

a kis városokból és mezei kerületekből kell beszerezni, amelyekben sem munkásegyesületi mozgalom, sem segédtartás nem mondható, hogy léteznék. Itt nem létezik semmi, ami meggátolná a lelkiismeretlen munkaadót, hogy annyi fiut fogadjon fel, amennyi tetszik neki, hogy azokat a mesterség legelemibb szinvonalán tartsa, és ily képzetlen állapotban eressze el ujra, mihelyt munkásbéreket kezdenek követelni. A szedők rendszerének, a segédek maximumának egyenes következménye tehát a nagy telepein az erős munkásegyesületekkel biró városoknak az, hogy az iparág fő képző és ujoncozó talajának épen azon műhelyeket és azon kerületeket teszi meg, amelyekben legkevesebb valószinüség van arra, hogy a fiuk megfelelő kiképzésben részesüljenek. Innen aztán azon furcsa következtetésre jutunk, hogy épen ezen fentartása a segédtartási szabályzatoknak a helyi szedőegyesületek által oka annak, hogy ezt az iparágat ma tényleg „nyitottá“ tette. Mivel a vidéki kerületekben tényleg minden fiu tanulhat arra, hogy szedő legyen és aztán tolulhat be a városba, az egyesületek nehéz helyzetbe jutnak. Hogy ha ők mereven fentartják a magok segédtartási szabályzataikat, és vonakodnak bebocsátni ezen „törvénytelen munkásokat“, ugy fogják találni, hogy a munkaadókkal való tárgyalásaikban zavarba vannak az egyesülethez nem tartozó munkások folyvást szaporodó ezen csoportja által, akik nem hajlandók engedelmeskedni egy oly szervezetnek, amelyből ők ki vannak zárva. Azon célból, hogy valamely számbavehető erejök legyen a közös alkuvásnál, az egyesület kénytelen arra határozni el magát, hogy tényleg befogadjon mindenkit, aki dolgozik az iparágban azon különös kerületben, akár voltak segédek, akár sem. Csaknem minden helyi szedőegyesület kénytelen volt időszakonként „megnyitni könyveit“ és bevenni „törvénytelen munkásokat is.“ És a szedők londoni társasága, amely az egyesült királyságban levő munkásegyesületi szedők egy harmadát foglalja magában, 1879 óta bevallottan felvesz tagjai közé minden szedőt, aki tényleg munkát kap Londonban egy „tisztességes műhelyben“, akár tanulta iparát segédkezés utján, akár

sem.[1] A vidéki társaságok még mindig ugy mondják, hogy tagjaikul csak oly munkásokat vesznek be, akik igazolni tudják, hogy hét esztendeig szolgáltak, de miután mindnyájan nehézség nélkül felvesznek bármely nyomdászt, aki munkát kapott a városban, egy bármely szedőegylet tagkártyájával, beleértve a fővárosi nagy nyilt társaságot is, minden munkás, akit egy munkaadó a szabványos darabszámu munkabér mellett felfogad, nehézség nélkül teljesen elismert tagja lehet az iparágnak, akár volt segéd, akár sem. Röviden, ami korlátozva van, nem az egész országban létező összes száma az iparág ujoncainak, hanem azon ujoncok aránya, akik a segédtartási rendszer tanitó előnyeit élvezhetnék.

A gépészek tapasztalata nem kevésbé tanulságos volt, ámbár más módon, mint a szedőké. A jelen század kezdetén a kovácsok és hajókovácsok helyi ipari társaságai önkényesen kizárták a munkából mindazon munkást, aki nem tudta igazolni segéd voltát.[2] Sir William Fairbairn beszéli el, hogy amikor ő 1811-ben munkát kapott mint hajókovács Rennie gyárában, mint mondta neki a munkavezető, hogy nem tehet egy lépást sem előre, mig nem fogadta őt fel a munkásegyesület. Ő nem lévén képes felmutatni kellően igazolt segédkezést, nem adatott meg neki az engedély a munkára, és arra volt kénytelenitve, hogy bujdosson el Londonból és keressen munkát egy nem egyesületi kerületben.[3] Hasonló szabályzatok állottak fenn egész napjainkig. A

[1] „Minden szedő, aki mint munkás, felügyelő, raktáros, korrektor vagy bármely más minőségben dolgozik egy tisztességes műhelyben . . . elfogadható tagul". Rules of the London Society of Compositors (London, 1894), 6. l.

[2] A kovácsok, hajókovácsok és „mechanikusok" társaságai vitték a vezérszerepet az 1813-ki mozgalom üldözéseiben és kérvényezéseiben a segédtartási törvények végrehajtása ügyében. History of Trade Unionism, 53—56. l.

[3] The Life of Sir William Fairbairn: W. Pole (London, 1897), 89. l. Trade Unionism: W. Saunders (London, 1878); History of Trade Unionism, 75. és 187. l.

malomkovácsok baráti és testvéri társasága, amely bizonyára a század elején keletkezett, egész 1855-ig fentartotta régi szabályzatait a segédek számának korlátozására és mereven követelte a szolgálat igazolását. Kijelentették, hogy „minden ember, aki csatlakozni akar, akinek szülei elhanyagolták ellátni őt szabályos segédszerződéssel, köteles lesz egy eskü alatti bizonyitványt mutatni fel, két tisztességes tanu igazolása mellett, hogy dolgozott az iparágban öt, hat vagy hét évet egy hajókerekes műhelyben, vagy egy az iparág előtt ismert hajókovács segéd minőségben, és fizetni fog valamely összeget, nem kevesebbet, mint 3½, nem több, mint 5 font sterlinget, ahogy a közgyülés elhatározza.“ Kell, „hogy ajánlja egy felszabadult tag, és hogy ha utólagosan bebizonyul, hogy nem volt törvényesen minősitve, az az ember birságoltatik meg 5 font st.-re. Minden oly ember, aki kétséges igazolást hoz, ugyanazon belépési feltételek alá vettetik.“[1] Ugyanazon gondolat lappang a gépészek egyesült társaságának szabályaiban, létezésök első harminc éve alatt. Az 1864-iki kiadás előszava kijelenti, hogy „ha kénytelenek vagyunk korlátokat alkalmazni azok bebocsátása ellen iparágunkban, *akik nem szerezték meg a jogot arra előzetes szolgálataikkal*, a tudatában tesszük ezt annak, hogy az ily betódulások csak bajt okoznak, és hogy

[1] Egy más régi egyesület kijelentette, „hogy egy segéd meg van engedve öt munkás után; *azonban ha a szám teljes, a hajókovács vagy azután következő fiának még meg van engedve dolgozni iparágban*“ (Rules of the Philanthropic Society of Journeymen Millwrights, 1855). Az, hogy mennyiben voltak arra szánva a magas belépti dijak és merev követelmények, hogy gondoskodás történjék a müszaki nevelésről és az iparágba belépők tényleges számát korlátolják és hogy mennyiben voltak ezek csupán arra szánva, hogy a tagok fiainak öröklött szentelt jogait biztositsák, ismeretlen előttünk. Nagyon lehetséges, hogy a hajókovácsok, a jelen század kezdetén, tényleg főleg azon módon képezték ujoncaikat, mint a kőmivesek mai napság; egy utalás a hajókovácsok legidősebb fiainak elsőjogára, Sir William Fairbairn: Treatise on Mills and Millwork előszavában, ezen irányra látszik utalni.

ha korlátlanul igy folytathatják azt, azt eredményezik, hogy a mesterember helyzetét leszállitják a képzetlen munkáséra, és nem adnak semmi állandó előnyt azoknak sem, akiket bebocsátottak. Ennélfogva kötelességünk ugyanazon gondot és éberséget tanusitani afelett, amiben állandó érdekünk van, mint az orvos, akinek oklevele van, vagy a szerző, aki a szerzői joggal van megvédve." [1] És mégis ma ugy találjuk, hogy a gépészek egyesült társasága és csaknem minden részleges vetélytársa, szabadon bocsátanak tagjaik sorába mindenkit, akár volt segéd, akár sem, aki öt évig dolgozott egy gépészmühelyben, akár pusztán ugy, mint inas vagy szénkezelő, és aki jelöltsége idején, az iparág illető szakán a szabványos munkadijat kapja.

A segédtartási szabályzatok teljes elbukása a gépészek közt, ugy véljük, nem volt semmi helytelenségnek tulajdonitható magokban a szabályzatokban. Eltérőleg a szedőktől, a gépészek soha sem törekedtek a segédek általános maximális korlátolására, vagy arra, hogy bármely módon csökkentsék aránylagos számu fiuk tanitását a nagyobb cégeknél. Amire törekedtek szabályzataikban és a munkaadókkal folytatott tárgyalásaikban, az volt, hogy valamely oly megállapodás jöjjön létre, amely most általában el van fogadva a vashajó-épitőknél. De kevésbé lévén szerencsések, mint a kazánkovácsok egyesült társasága, a gépészek fáradozásai semmibe mentek régi mesterségök fokozatos széttagoltsága miatt. Itt tényleg typikus esetet látunk arra nézve, hogy mint semmisült meg a segédrendszer az ipari változás folytán. „A mult századi malomkerekes — mondja Sir William Fairbairn — az utazó gépész és nagy tekintélyü mechanikus is volt. Tudta kezelni a fejszét, kalapácsot és önpintet egyenlő ügyességgel és szabatossággal. tudott csavarni, furni vagy kalapácsolni könnyen és gyorsan, mint az, aki ért ezen iparokhoz, és hozzáfogott és fogakat vágott egy malomkőhöz oly pontossággal, amely egyenlő vagy nagyobb volt, mint

[1] Rules of the Amalgamated Society of Engineers, etc. (London, 1864).

magáé a molnáré. Rendesen jó számtudós volt; tudott valamit a geométriához, vizszintezni és mérni, és sok esetben igen feltünő ismerettel rendelkezett a gyakorlati számtanból. Képes volt kiszámitani a gépek gyorsaságát, erejét és hatását; tudott rajzolni tervet és részletezni, tudott épiteni épületet, vezetékeket és vizfolyásokat, mindezt oly formában és minden viszonyok közt, ami az ő szakszerü gyakorlatában igényeltetett; tudott épiteni hidakat, vájni csatornákat és elvégezni egy rakás oly dolgot, amelyet ma a rendes mérnökök végeznek el".[1] Ily változás képességet csak a tanuló szolgálat hosszu időszaka utján lehetett elérni. Egy nagy gépészeti cég mühelyei ma teljesen elütő képet mutatnak fel. Amit korábban a kerekes kalapácscsal és vésővel dolgozott, ma számtalan külön müveletté változott át, amelyek mindegyikének megvan a maga külön gépe. De ez nem minden. A gép behozatalának a gépészeti üzletbe egyik külön következménye volt a géperő által mozgatott szerszámok azon nevezetes különbözősége és változatossága, amely ma megkövételtetik egy nagygépmühelyben. Egy óriás gyapot-gyár gyakran csak egymásután ugyanazon typusu magától járó szövőszéket és motollát kiván meg nagy mennyiségben. Egy gépészmühelynél hosszu sorozatu és különböző minőségü forgató, csiszoló, furó, illesztő és őrlőgépre van szükség és amellett a régi módu pöröly kábitó változataira. Azon ügyesség és megbizhatóság szabatos foka, amelyet megkiván mindeme gépeknél a munka, sőt még azt is, hogy egy ugyanazon gépen különböző dolgok végeztessenek el, végnélküliek változatosságokban. Egy egyszerü forgató gép, vagy az önmagától járó pöröly, amely folyton ugyanazon minőségben állitja elő egy gép valamely kis részét, elkezelhető akár egy fiu által is. Komoly munka pedig más oldalról, amelyet egy részletes őrlő gépen kell végezni, a legtökéletesebb mechanikus tehetségét is próbára teszi. És mégis oly számosak a közbüleső typusok, hogy a nehézség szapo-

[1] A Treatice on Mills and Millwork: Sir William Fairbain (London, 1861), előszó.

rodása egyik géptől a legközelebbi másikig, aránylag nem nagy. Igy az a fiatal ember vagy munkás, aki ugy kezdi, hogy egész napját arra forditja, hogy a legegyszerübb köszörüt vagy magától járó pörölyt kezeli, haladhat előre egyik munkáról a másikra kevés további oktatással, amig egymásután gyakorolván magát csupán a gépeken, a tehetséges fiu észrevétlenül lesz képzett forgatóvá vagy szerelővé. Nincs szükség arra, hogy itt vitatkozzunk felette, vajjon az értelmesebb fiuk és munkások ezen haladásával nem jár-e együtt az a hátrány, mikép a többség a határozott műszaki oktatás hiánya folytán, nem marad-e egész életén át képtelen egész életében elvégezni mást, mint a legegyszerübb szokásos munkát. Sem azt a sokszor hallott állitást nincs szükségünk megvizsgálni, hogy még az ügyes és törekvő munkásnál is az ily haladás nem képes esetleg a mechanikus gépészségnél mindenre kiterjedő munkaképességet adni. A tény az marad, hogy a fiuk és munkásoknak egy folyton növekvő száma ezen a lépcsőn emelkedik fel és igy lesz elegendőleg képesitve arra, hogy munkát kapjon, mint szerelő, esztergályos és gépfelállitó.

A gépészek egyesült társasága tehát egy teljes nemzedéken át, zavarban volt. Hagyományos politikája az volt, hogy a segédséget nem végzett belopózókat, mint törvénytelen munkásokat kizárja, és átalában véve ez volt az irányzat egész 1885-ig. De képtelennek találta magát arra, hogy meggátolja a haladást bent az iparágban, vagy arra, hogy minden egész gépnél megtudja vonni az elválasztó vonalat arra, hogy felállithassa biztosan külön osztályba azokat, akik gépkezelők, azokat, akik gépészek, és azokat, akik munkások. Megérthető módon a munkásegyesület csak erősitheti a maga állását azáltal, hogy ha az iparágat tanuló személyek számának korlátozása utján megszoritja a munka ezen különös ágában versenyzők számát. De ha egyszer ezek a versenyzők megvannak, az ő megjelenésük a piacon, mint nem egyesületi tagoké, végzetes volna a közös alku módszerére. Ennélfogva a gépészek egyesült társaságának el kellett ismerni a tényeket és elhagyni azon szabályzatokat, amelyeket oly

nagy mérvben kijátszottak. Az utolsó tiz év alatt minden egymásután következő kiküldött gyülés megnyitotta az egyesületet uj és uj osztályu munkások előtt, akár voltak segédek, akár sem, mig végül, amint már emlitettük, tényleg minden felnőtt munkás, aki tényleg kap munkát az ő különös városának és foglalkozásának megfelelő szabványos munkabérek mellett, szivesen láttatik, mint ujonnan belépő.

Nem szükséges felsorolnunk mindazon iparágakat, amelyek a segédtartási szabályzatok tekintetében, körülbelül ugyanazon helyzetben vannak, mint a gépészek és a szedők. A kazánkovácsok, a sheffieldi iparágak, a kőmivesek és egy pár kisebb munkásegyesület kivételével, az érc, épitő és nyomdász iparok szervezett munkásainak egész tömege ezen osztályba tartozik. Ugyanez mondható azon régi mesterségek tulnyomó nagy többségéről, amely fokozatosan átváltozott az ipari forradalom hatása alatt. A segédtartási hagyomány még mindig erős, és gyakran talál kifejezésre az alapszabályokban is.[1] Némely városban, vagy az ipar

[1] Mr. Sanger, a már idézett mathematikai cikkben, azt mondja: Nyersen szólva, mintegy 100 munkás-egyesület van, amelyeknek van többé vagy kevésbé határozott szabályzata a segédek számának korlátozására. De az ezen egyesületekhez tartozó összes munkások száma minden valószinüség szerint sem tesz többet 200.000-nél. Megvizsgáltam a szabályok hatását mindezen egyesületben külön-külön, és a következő következtetésekre jutottam:

1. 21 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 26.500-at tulhalad, a szabályzat olyan, hogy ha az pontosabban végrehajtatnék, az eredmény a munkások számának csökkenése volna;

2. 23 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 35.500-at tulhalad, a szabályzat olyan, hogy ha pontosan végrehajtatnék az . . . nem engedné meg, hogy a munkások száma oly gyorsan szaporodjék, amint szaporodik Angla férfi-lakossága;

3. 43 munkás-egyesületben, melynek tagszáma 86.500-at tulhalad, a szabályzat olyan, amely megengedi, hogy a munkások száma legalább is oly gyorsan szaporodjék, mint Anglia férfi-lakossága.

Meg kell engednünk, hogy a jelen időben az egész kérdésnek

némely részében, a tanuló szolgálat bizonyos tényleges időszaka még mindig behat az iparágba való belépés szokásos módja. De egy vagy más uton a mesterség, tény gyanánt megszerezhető segédeskedést nem végzett munkások által is és nem mondható, hogy volna valamely valóságos korlát a mesterségbe belépő személyek összes számára nézve. Hogy valamely határozottságot adjunk a mi megbecsülésünknek, hozzátehetjük, hogy mi mintegy 500,000 munkás egyesületi tagra tettük azok számát, akik az iparágak ezen csoportjához tartoznak.

nincs valami nagy gyakorlati fontossága. Hogy ha egy munkás-egyesületnek volt valamely igaztalan szabályzata ezen kérdésnél, ritkán volt képes arra, hogy azt tényleg végrehajtsa". Economic Journal, 1895 dec.

Ami magunk becslése, mely nem azon alapul, amit a szabályok mondanak, de ami tényleg történik a különböző iparágaknál, a következő:

1. Tagszáma azon munkásegyesületeknek, amelyek tényleg keresztül viszik a segédtartási szabályzatot:		
a) ténylegesen megszoritják a számot.	15.000	
b) nem ténylegesen szoritják meg a számot (az öröklés csak a személyt szoritja meg, nem a számot) . .	25.000	
c) névleg megszoritják, de enged elegendő ujoncot az iparba	50.000	
együtt		90.000
2. Tagszáma azon munkás-egyesületeknek, amelyek névleg fentartják a segédtartási szabályzatokat, de tényleg nyiltak		500.000
3. Tagszáma azon munkás-egyesületeknek, amelyeknek nincs is segédtartási szabályzatuk:		
a) szállitási munkások és nem mun-		
b) szövő-, bánya és más foglalkozások	650.000	
kások	250.000	
együtt		900.000
végösszeg		1,490.000

Ez hát hagy mintegy 900,000 főre, vagyis az egész három ötödére rugó tagot, oly egyesületekben, amelyek semmi módon nem korlátozzák a segédségét vagy azt, hogy tagjaik foglalkozását ujonnan jövők tanulják meg. Nem szükséges részletezni azon két vagy háromszázezernyi nem jól szervezett általános munkásra, szállitási munkásra és mindennemü képzetlen munkásra vonatkozó esetet, akik közt a segédkezésnek sohasem lehet helye. De a nyilt iparágak közt találjuk a legerősebb és legsikeresebb munkásegyesületeket, nevezetesen a gyapot-munkásokat és a kőszénbányászokat, akik együtt a munkásegyesületi világ tagszámának egy ötödét képezik.

A gyapotfonók esete különös érdekességgel bir. A gyapotfonók egyesült társasága, amint már emlitettük, egyike a legerősebb, a leghatályosabb és a legsikeresebb munkásegyesületeknek. Jó években épugy, mint a rosszakban egy nemzedék egész ideje alatt, fentartotta tagjainak tiszta keresményét aránylag magas szinvonalán a heti 35-től 50 shillingig menő munkabérnek. Ezen idő alatt azt is elérte, hogy a munkaórák leszállittattak, és a gyár munkahelyzete nagyban megjavult. Sikere abban, hogy a tőkének haszna a gyapotfonásnál leszállott egy tovább le nem szállitható minimumra, igazolva van maguk a tőkések által.

És mégis ezen munkásegyesület erejének és sikerének egy kis része sem tulajdonitható a segédek korlátozásának vagy bárminő monopolistikus rendszabálynak. Azon személyek száma, akik gyapotszövést akarnak tanulni, most is korlátlan, mindig is ugy volt. Az iparág rendesen a „darabszámosok“ osztályából veszi ujoncait, akik kettenként dolgoznak egy fonó keze alatt és általa fizettetnek.[1] Igy, szem-

[1] Alkalommal a munkaadó törekedett arra, hogy csak egy darabszámos fiu legyen két fonó mellett. Ez a rendszer, melyet kapcsolásnak vagy szövetkezésnek neveznek, mindig ellenezteteti az egyesület által, mely azt akarta, hogy minden fonó mellett legyen két darabszámos azon ok miatt, mert minden más berendezés szükségszerüleg magában foglalta a fonó keresetének csök-

ben a két segéd arányával a két munkáshoz, amelyet a kazánkovácsok sürgetnek, vagy az egy segédé tiz munkással szemben, amit a gyöngyház-gombkészitők tartanak fent, a gyapotfonók tényleg előkészitenek két segédet egy fonóra számitva, amely arány megközelitőleg tizszerte nagyobb, mint amennyi az iparág fentartására szükséges. Ennélfogva ahelyett, hogy kevés volna a jelöltek száma a munkára, a darabszámra dolgozók nagy többsége kénytelen feladni minden reményt arra, hogy szövőszékhez jusson, és kénytelenitve látják magokat más foglalatosság után nézni. Sőt a szolgálatnál sem törekesznek valamely határozott időre. Mindenki lehet fonóvá, mihelyest rátudja venni a munkaadót, hogy bizza meg őt egy szövőszékkel és fizessen neki munkájáért a darabszámra dolgozók szabványos munkabér lisztája szerint.[1] Az a tény, hogy ily viszonyok közt a gyapotfonó szabványos munkabére fentartatott egy egész nemzedék alatt, és hogy átlagos keresete ténylegesen emelkedett, most meghagyható gazdasági problémának azok előtt, akik még ragaszkodnak a régi felfogáshoz, hogy a számok korlátozása és a versenyzők kizárása a munkásegyesületi mozgalom hatályának kiegészitő része.[2]

kenését. 1878 decemberén a gyapotszövők egyesült társaságának küldötti gyülése elhatározta, „hogy ez a gyülés nagyon sajnálja a kapcsolási rendszert és kötelezi magát minden erejét felhasználni ezen rendszer eltörlésére". Ezen idő óta, sok kis strike árán, a lanceshirei munkások elérték céljokat és ma mindegyik két darabszámossal bir.

[1] Ha egyszer bent van az iparágban, elvárják tőle, hogy csatlakozzék a munkás-egyesülethez, de nem tesznek gátat utjába.

[2] A londoni bádogosok egy érdekes esetet képeznek, mely gazdaságilag ezen tekintetben hasonló a gyapotfonókéval. Londonban a munkaadók nem fogadnak fel fiukat vagy segédeket, hogy segédkezzenek a munkások mellett a munkában, vagy tanulják az iparágat. A szokás az, hogy minden munkás mellett van egy felnőtt munkás, akit ugy ismernek, mint a „bádogos segédjét". Bármely munkaadónak joga van arra, hogy a bádogos segédjét bádogossá tegye bármikor is, amikor neki ugy tetszik, ha meg-

Igy dacára annak, hogy erős munkásegyesületi áramlat van a segédtartási szabályzatok mellett, nem lehet mondani, hogy ezek ma végrehajtatnának másutt, mint a munkásegyesületi világnak egy kis töredékénél, és a kazánkovácsok nevezetes kivételével ezen kis töredék is folytonosan csökken. Különösen oly ipari hátramaradott helyeken, mint Dublin és Cork; oly otthonaiban a kismester rendszernek, mint Scheffield és Birmingham; oly régi módi mesterségekben, mint az üvegfuvás és a kalapcsinálás, forog fent az, hogy az elavult segédszabályzatok még mindig lappanganak. Azon korlátolt területek sokkal nagyobb részében, ahol a segédrendszer régen divatban volt, ez a rendszer gyakorlatilag kiment a használatból, és a korlátozó gátak, melyeket régen az általános helyeslés támogatott, és a tizennyolcadik század munkásegyesületei előszeretettel karoltak fel, az utolsó száz év alatt fokozatosan elsöprődtek. Végezetül, a helyett, hogy a segédtartási szabályzatok szükséges részét képeznék a munkásegyesületi mozgalomnak, a munkásegyesületi tagok tulnyomó nagy része ma oly foglalkozásokban van, ahol a segédkezésnek soha nyoma sem volt.

Hogy a dolgok ezen állapotát megértsük, különböztetnünk kell a segédrendszernek, mint nevelési rendszernek szokásból kimenetele, és mint a mesterségbe való belépés korlátozására szolgáló eszköznek teljes bukása közt. A segédtartásnak, mint a műszaki oktatás egyik formájának elhagyása nem annak tulajdonitható, hogy valami kielégitő helyettes fedeztetett volna fel. Ellenkezőleg megvan a vélemények jelentős egysége a gyakorlati emberek közt, hogy a dolgok jelen állapota nagyon nem kielégitő. De sok gazdasági ok hozzájárult ahhoz, hogy elavulttá tegyék a tanuló

fizeti neki a bádogos szabványos munkabérét. Dacára azon ténynek, hogy a bádogosok segédjeinek, akik a tanulók osztályát képezik, négy vagy ötször is oly nagy száma van, amennyi szükséges volna az iparág fentartására, az egyesült bádogosok társaságának londoni fiókjai tényleg magas szabványos munkabéreket képesek fentartani.

szolgálat határozott idejét oly béreken, amelyek alatta állanak a fiu idejének piaci értékénél. Bármi legyen is végső következménye az iparág jövőjére vagy a fiu jövőjére, ezen tanuló szolgálat most közvetlenül nem kárpótolja az érdekelt felek egyikét sem. A nagy telepen dolgozó munkaadó nem szeretné, ha nyakába sóznának egy rakás fiut, akiknek neki az egész iparágat megkellene tanitani. Még akkor is, ha a takarékos anya 20 vagy 30 font st. külön ajánlana fel, az a mi napjainkban már nem nagy kisértés egy tőkésnek, aki hetenként pusztán munkabérekre száz font st.-eket fizet el. Ő jobban szereti elosztani a munkát a munkások és a fiuk dolgára, és mindegyik fokozatot állandóan a neki kijelölt körben foglalkoztatni. Most, amikor már nem lehetséges, hogy a segéd mestere háztartásába lépjen be, és minden céhfegyelem el van törölve, a munkaadó érzi, hogy kevéssé képes parancsolni egy fiunak, akit ő törvényesen kötelezve van egy megállapitott időn át tartani. „Az előny — jegyezte meg előttünk egy nagy épitőmester — kizárólag a segéd oldalán van". De a fiu nem igy gondolkozik. Ma már oly sok alkalmuk van a fiuknak aránylag magas keresményekre tenni szert tanulás nélkül, hogy nem birhatók rá könnyen sem arra, hogy belépjenek alacsony béren hosszu tanulószolgálatra, sem arra, hogy kitartsanak azon, ha már megkezdték. „A fiuk vágya, hogy teljes pénzt kapjanak oly korán, amint csak lehet — mondták nekünk — a főoka annak, hogy nincsenek segédek". Maga az atya is természetesen kisértetbe jő, hogy fia keressen hattól tizenöt shillingig hetenként vagy mint sürgönykihordó és kivivő fiu, vagy mint hordár valamely gyárban vagy műhelyben, semmint hogy mondjon le a családi bevétel ezen toldalékáról csak azért, hogy fiát segédnek nevezzék, és ne fiunak.

De helytelen volna a segédségre való hajlandóság ezen hiányát pusztán annak tulajdonitani, hogy nem szeretik a jelen bevételt a jövő előnyére feláldozni. A mai ipari szervezkedésben a munkás igen nehézkes, sőt sok esetben lehetetlennek találja fiát oly foglalkozásba helyezni el, ahol ő egy képzett iparágra tanittatik meg. Még ha ő képes is se-

géddé tenni, kevés biztonsága van abban, hogy a fiu tanulásának lesz-e haszna. És hogyha az egyes atyától áttérünk egy mesterség tagjaira együttes minőségükben, ugy fogjuk látni, hogy a segédtartás rendszere elvesztette azt, ami tényleg fő vonzereje volt. „Senkisem — mondta Blackstone — lesz rávehető, hogy hétéves szolgálatra szánja rá magát, ha mások, ámbár nem ügyesebbek, ugyanazon előnyökre tehetnek szert anélkül, hogy ugyanazt a szolgálatot teljesitették volna". Amit az atya és a segéd készek voltak megfizetni, az nem az oktatás volt, hanem a védett iparág gyakorlásának joga. Ha az iparhoz való ezen jog megszerezhető segédkezés nélkül, mint például az öröklés utján, mind az atya, mind a fiuk szivesen mellőzték annak nevelési előnyeit. Amikor egy munkásegyesület képtelenné vált a számok tényleges korlátozását fentartani, igen hamar feladja azt is, hogy törekedjék a tanuló szolgálat fentartására is.[1]

Némely kivételes foglalkozásnál a segédkezés még mindig felhasználható arra, hogy az iparágba való belépés szabályoztassék általa. Ahol a munka nem egyes mesterek által vezettetik, hanem igen képzett bérmunkások egyesült csoportjai által, akkor ezen csoportoknak hatalmában áll, hogyha saját közvéleményük támogatja őket, minden ujon jövőt kizárni a felvételből. Azt hisszük, hogy ezen csoportrendszer jelenléte fejti meg, hogy miért van a segédtartás tárgyában fentálló munkásegyesületi határozmányoknak oly rendkivüli hatályossága a kazánkovácsok, flint-üveg-

[1] Meg kell jegyeznünk, hogy azon különböző formái közt a segédtartásnak, amelyeket leirtunk, a tényleges tanulói előnyök nyersen a tényleges kizárólagosság arányában váltakoznak. A sheffieldi iparok és kőmivesek öröklése tényleg kevéssé hozza magával a szám korlátozását és más oldalról a müszaki oktatás tekintetéből is a minimális biztonságot adja csak meg. A kazánkovácsok és a flint üvegkészitők valódi korlátozása azonban, még közel valamit eredményez a mesterség monopoliumához, cserében a közönségnek igazi szolgálatot ad és biztositja azt, hogy a legarravalóbb fiuk kerülnek be állandóan a munkaadóhoz.

készitők, üvegkancsó csinálók és anyagpréselők közt. Hogyha az illető iparág csak egy kis, de nélkülözhetlen részét teszi egy nagy iparágnak, nem fog eléggé fontosnak tetszeni a munkaadó előtt, hogy még az észszerütlen követelésnek is soká ellenálljon, amig a munkásegyesület gondoskodik arról, hogy minden előforduló üresedést betölt és biztositja őt a munka minden megakadása ellen. Egy gyapotgyár tulajdonosa aránylag közönyösen veszi, hogyha a munkások egy része óhajtja a korlátozó szabályzatokat, például a szalagozók, damasztozók, mintaszerint csinositók és a rajzolók, sőt a felügyelők is, akiknek munkabérei csak egy elenyésző százalékát képezik az összes termelési költségeknek.[1] Ugylátszik, hogy csak azon iparágakban, ahol kivétel gyanánt ezen feltételek egyike vagy másika megvan, vannak fentartva vagy uj életre keltve a segédtartás tárgyában létező hatályos munkásegyesületi szabályzatok. Az ipari mező összes többi részén a gát le van döntve a tőke mozgékonyságának és az ipari munka folytonos változásának nagyobb erői által.[2] Egy munkásegyesület sem volt valóban képes a segédek

[1] Azt gondoljuk, hogy ennek tudata az, aminek köszönhetik a mintakészitők a gépésztelepeken és a lithografikus nyomdászok a nagy nyomdáknál, amelyek ma vezetik az iparágat, az ő aránylag hatályos helyzetöket a segédtartás tárgyában.

[2] A fürészelők különös fejlődést mutatnak. A század első kezdetéről való régi kézi fürészelők ismeretesek volt az ő munkás-egyesületeik erős és kizárólagos voltáról. A gőzerővel hajtott körfürész behozatala arra vezetett, hogy a régi kézi mestereket egy uj osztálya az aránylag képzetlen munkásoknak helyettesitette, akik a kézi munkásokból kerültek ki és sok éven át szervezetlenül maradtak. A fürészmalom-gépezet fokozatos kuszálódása és növekvő gyorsaságával ezen körfürészesek a magok idején egy nagyon képzett osztálylyá lettek, akiknek helyettesitése kézi munkásokkal nagy nehézséggel jár a munkaadókra nézve. Azon viszonylagos állandóság, amit most elért ez az iparág, képesekké tette ezen gépmunkásokat arra, hogy egy erős egyesületet létesitsenek, amely fokozatosan behozza a segédkezésnek megállapitott idejét.

korlátozását keresztülvinni, ha ujra és ujra inditanak meg uj helyeken uj munkaadók üzleteket, hogyha a mesterség gyakran változik uj eljárások vagy gép behozatala folytán; hogyha a munkások váltakozó osztályai használtathatnak fel arra, hogy a munka egyes részeit feldolgozzák. Ezek pedig épen azon viszonyok, a melyek a jelen század legtöbb iparánál typikusok.

Igaz, hogy a munkásegyesületek fordulhatnak a törvényhez. De eltekintve azon legyőzhetlen nehézségektől, amelyek járnának azzal, hogy bármely törvényesen kötelező segédséget hozzá lehetne szabni a modern ipar viszonyaihoz, könnyü belátni, hogy a rendszer ujra felélesztése nem nyerhetné meg a közvélemény támogatását. A közönség szempontjából a régi rendszernek három fő hátránya volt. Nem biztonsága a közönségnek az iránt, hogy a segéd teljesen és jól kitanittatik. Ma már nem a céhbeli mester az, aki maga oktatja a fiut és akinek egyenes pénzbeli érdeke van abban, hogy az idejében tudjon dolgozni. Az a rakás segéd egy modern hajóépitésnél szükségképen főleg magára van hagyva, hogy megtanulja dolgát, mert oly munkások ügyelnek fel rájuk, akik közönyösek, vagy épen rossz indulattal vannak haladásuk iránt, legfelebb némi alkalmi utasitással egy jóindulatu munkavezető részéről. A nevelési tudomány, részletesen képezett tanitók, és ő felsége iskolai felügyelőinek ezen korszakában az a véletlen viszony, mely fennáll a segéd és oktatói közt, bizonyára nem nyerne kedvező itéletet a közönség részéről. Ezenfelül minden történet azt igazolja, hogy a segédrendszernek keretén kivül kell hagynia azt a nagycsoport fiut, akik a képzetlen munkások nagy hadseregének lesznek ujoncai. A segédtartási rendszer hiányában ezeknek ügyesebb és dolgosabb tagjai sikert érnek el, amint láttuk, abban, hogy rájok ragad a mesterség, és felnőtt korukban is haladnak tehetségeik szerint. A segédtartás egész szervezetének egyik legsötétebb oldala az az állandó szükség, hogy ha a rendszert általában fenn kell tartani, ki kell zárni a védett iparágakból minden nem törvényes munkást. Nem szükség, hogy

fárasszuk az olvasót középkori példákkal.[1] De szembeszökő lesz, hogy azon részletezett segédtartási szerződés, amely köttetett a kazánkovácsok és munkaadóik közt, szükségszerüleg bezárja az előhaladás ajtaját a csiszoló fiuk és a lerakók segédeinek nagy tömege előtt egy vashajóépitő műhelyben, akik közül többen máskép képesek lettek volna beletanulni az iparágban. A szőnyegszövők képtelenek megakadályozni bármely más egyént, mint a belajstromozott kezdőt (a segédet), hogy „legyen a szövőszék mellett vagy

[1] Rendesen elfeledik, hogy a céhtagság és igy az a jog, hogy egy képzett ipart üzzenek, sohasem terjedt ki a munkások nagy seregére. A kardkovácsok esete szolgálhat arra, hogy emlékeztessenek bennünket egy nagy csoport nem segédkezett munkás létezésére. 1848 október 10-én a kardkovácsok iparának mesterei egy kérelmet és egy törvénykönyvet terjesztettek a mayor és a tanács elé az iparág kormányzásáról. Ezen cikkelyek felolvastattak és helybenhagyattak és köztök van egy: „Hogy a munkások egyike se tanitsa meg a mondott iparágban az ipar titkait a munkásainak, ugy, mint ahogy megtanitja segédeinek, a mondott büntetés terhe alatt" (nevezetesen 6 sh. 8 p. birság az első esetben, 10 sh. a második és 13 sh. 4 p. minden további esetben). Az érintett munkások kétségkivül a fenők voltak, akik segédkeztek a kovácsoknak munkájokban. Lásd Riley: Memorials of London and London Life (London, 570. l. 1868).

Hogy mily nagy volt a nem segédkezett munkások száma, talán nyersen megállapitható a londoni tanács 1667-ben kelt tüzszabályzataiból, amikor az asztalosok, téglarakók, festők, kőmivesek, bádogosok és járdakészitők köteleztettek évente megválasztatni mindegyik társaságból 2 mesterembert, 4 munkást, 8 segédet és 16 dolgozót, akik egy tüzoltó-csapatot képezzenek. (Jupp: History of the Carpenters' Company, London, 284. l.). Sok oly foglalkozás van ma is, ahol a nem képezett munkások száma felülmulja a képezett mesteremberekét; és igen könnyen lehet, hogy a céhek sohasem vettek fel többet, mint a felnőtt férfimunkások nak is csak kisebb részét. Lásd History of Trade Unionism, 37. l.; Du Cellier: Histoire des Classes Laborieuses en France (Paris, 1860), 204. l.; Mrs. Green: Town Life in Fifteenth Century, II. 103.

másként végezze el a szövő dolgát"[1], mert másképen csalárdul megtanulja a mesterséget. A calico nyomtatók teljességgel megtiltják a munkásoknak, hogy csak érintsék is a „doktort" (egy hosszu kés, amely a szinezőanyag szabatos összegét adja ki), vagy csak hozzá is nyulni a géphez. Ha csak nincs megvonva élesen a határvonal akár szabályzat, akár szokás utján a kellőképen segédkezett iparosok és a törvénytelen munkások közt, szembeszökő, hogy semmi segédtartási rendszer nem állhat fenn sokáig. Végezetül, amikor egy ily külön osztály teremtetik meg, a közönség sohasem képes megmondani, hogy mily mértékben szenved ő a rendszer fentartása miatt. Tényleg a közönségre háruló ezen teher, és amint ő gondolta, ezen tulmagas teher volt az, amely vezette Adam Smithet, amikor oly szenvedélyesen kárhoztatta el az egész segédtartási rendszert, a maga kikerülhetlen következményeivel: az egyedárusági munkabérekkel és árakkal együtt. A magunk napjaiban, lehetetlen kiszámitani, hogy mennyijébe kerül a közönségnek kinevelni egy kazánkovácsot vagy üvegfuvót. Következtethetünk abból, hogy emiatt fizetnek aránylag magas munkabéreket ezen védelmezett iparágaknál, de azt lehetetlen kiszámitani, hogy mennyit fizetünk épen e miatt és hogy kire esik ennek terhe. A segédtartási rendszer, mivel céljában ellentétes a demokráciával, tanitó módszerében ellentétes a tudománynyal és a pénzügyi szempont tekintetében alapjában egészségtelen, dacára a mellette szóló minden gyakorlati érvelésnek, nem fog valószinüleg határozott uj életre kelni a modern demokrácia utján.[2]

[1] Rules of the Power Loom Carpet-weavers' Mutual Defence and Provident Association (Kidderminster, 1891).

[2] Azt is lehet állitani, hogy a műszaki nevelés, még inkább, mint a közönséges iskoláztatás, nagyon is közvetlenül drága, ha esetleg nem tulnagyon messze érezhető előnye arra, hogy a szülők nagy többségének módja legyen reá. Az egyes tőkések, akik nincsenek szükségszerüleg érdekelve még saját iparágak jövő fejlődésében sem, nem fogják viselni a képzett munkások uj nem-

b) A fiumunka korlátozása.

A tanulószolgaság régi korszakának elhagyása némely esetben egy uj kérdést teremtett. Amikor a munkaadó felszabaditva látja magát minden kötelezettségtől, hogy tanitsa a nála levő fiukat és más oldalon, kötelezve látja magát arra, hogy megfizesse azoknak idejök teljes piaci értékét, természetesen azt óhajtja, hogy állandóan olyforma munkában tartsa őket, amelyet legjobban el tudnak végezni. Ennélfogva a gyártási eljárás szétosztatik, ugy hogy annak oly nagy része, amennyi csak lehetséges, a fiúk képessége által teljesithető legyen, akiket aztán ezen külön dologra tartanak csak. A munkásegyesület szempontjából, ez egy uj sérelmet jelent. Nem arról van többé a szó, hogy tiltakozzanak a segédek szükségtelen megszaporitása ellen, mely az idők folyamán a munkát kereső arra való munkások számának szükségtelen megszaporitására vezet. Amit a munkások panaszolnak, az az, hogy a munkaadók a gyártási eljárás megváltoztatása utján arra törnek, hogy ne legyen képzett munkásra, sőt esetleg felnőtt munkásra se szükségök. Eddig ezen panaszt csak egy más eseténck láttuk az uj eljárások és gépek elleni panasznak, amely tárgyat kellően tárgyaltunk egy előző szakaszban. Hogy ha a munkaadó, az eljárás valamely megváltoztatása utján, képes a munkát

zedékének tanitásával járó költségeket, akiket ők valószinüleg sohasem fognak igénybe venni munkájoknál. Igy, bár Mr. Inglis erélyesen kifogásolta a segédek számának bármily korlátozását, megmagyarázza azt, hogy ő és más munkaadók miért járulnak hozzá a munkásegyesületi megszoritáshoz. „Nekünk — igy szól — főleg a magunk dolgára kell ügyelnünk, és nem fordithatjuk figyelmünket egészen arra, hogy a legnagyobb jóra törekedjünk a legnagyobb szám javára“ (The Apprentice Question, 10. l.). Hogyha a közönség óhajt képzett mesteremberek állandó sorozatával birni, a közönségnek, mint egésznek, kell megfizetni azok kiképzéseit. Még a segédtartási rendszer mellett is a közönség volt az, amint fentebb érintettük, amely tényleg megfizette azt utóljára is.

alacsonyabb osztályu erő és ügyességgel biró munkások által elvégeztetni, teljesen hasztalan, amint láttuk, a felsőbb osztályu munkásoknak, akik korábban szükségesek voltak e munkára, ellentállani a változásnak. Hogyha azonban az ujitás nem egyik osztályu felnőtteknek helyettesitését jelenti a másik által, hanem a felnőttekét a fiuk által, egy uj érvet kell megfontolnunk. Az egy iparágban felnőtt munkásoknak igaztalannak látszik, hogy ők zárassanak ki a munkából és helyüket fiatal fiuk foglalják el. Ezen sérelmök csak emelkedett, amikor azt látják, hogy ezek a fiuk nem tanultak semmi képzett mesterséget, hanem ott tartattak évről-évre a legegyszerűbb faju munka mellett, és fiatalabb testvéreik javára rögtön eleresztettek, amikor kezdették megkérni a felnőtt munkás részére járó rendes munkabéreket.

Hogy ezen bajt meggátolják, némely munkásegyesület, amely megszüntette már a tanulószolgaság időszakának követelését, megkisérelte a fiumunka egyszerü korlátozását vinni keresztül. Nem tesznek kifogást az ellen, hogy bármily számu fiu tanulja valóban az ő mesterségöket és igy legyen belőlök megfelelő munkás. Az ily segédeket természetesen először az egyszerűbb munkába kell bevezetni. De amikor ezen egyszerübb munkák állandóan elválasztattak a többitől, és átadattak a fiuk egy külön csoportjának, akik nem is akarják tanulni a munka többi részét; mikor az igy alkalmazott fiuk száma folyton növekszik, és a felnőtt munkások száma folyton csappan, a változást mindig mereven nehéztelik a munkásegyesületek. Csupán egy vezető példát, a csizma és cipőmuskások országos egyletét lesz szükséges leirnunk. Itt a felnőttek helyettesitése körül fiuk által, szenvedélyes vita folyt sok éven át. Először az egyesület törekedett megoldani a dolgot a szokásos segédtartási szabályzatok szoritása utján. De a gépek és a munkafelosztás gyarapodó szokása által „minden kisérlet a belépés korlátozására oly uton, hogy eleinte a feltételek nem oly kedvezőkké tétettek, a munkabérek leszállittattak és az órák hosszabbra nyujtattak“,[1] — megtört azon a tényen, hogy a fiuk, téves fel-

[1] Országos értekezlet 1893; tárgyalás a pártatlan biró előtt.

fogásban lévén a magok haszna felől, inkább aránylag magasabb munkabérekre törekedtek, mint nem segédkező gépkezelők. Ez arra vezetett, — mint a munkások szószólója mondta 1892-ben, — hogy „a piac teljesen el volt árasztva fiukkal és a felnőttek tömegesen elbocsátattak . . . Van előttem bizonyiték arra, hogy némely helyütt ezen városban (Leicester) egy csomó atya elereszteteti, és fiaik mentek be helyeikre . . . Vannak mai nap oly cégeink, — ámbár mi azt kérjük, hogy 1 fiura korlátozzák a felfogadást 5 munkás után, — van oly cég Leicesterben, ahol 5 felnőtt van 6 fiu után, 19 felnőtt 14 fiu után, 23 felnőtt 11 fiu után, 5 felnőtt 22 fiu után, 13 felnőtt 18 fiu után, 6 felnőtt 4 fiu után, 3 felnőtt 9 fiu után és 3 felnőtt 1 fiu után".[1] A munkások panaszkodnak, hogy a dolgok ezen állapota nem csak megfosztotta őket a munkától, de meggátolta azokat is, akik felvétettek, hogy megkapják a szabványos munkabért. „Azon városban, melyből én jövök (Norwich) — mondotta egy másik képviselő, — nagyon szép, ha a munkaadók azt mondják, fizetni fogok egy bizonyos árt a munkátokért. De mihelyt a munkás azt az árat kéri, amely meg van állapitva, őt eleresztik és egy fiut tesznek oda a helyébe".[2]

Az egyesület ennélfogva azt kérte, hogy a fiuk maximális száma minden gyárban egy fiuban állapittassék meg minden öt munkás után. A munkaadók nem tagadták meg a tényeket. Azt nem voltak hajlandók vitatni, vajjon a változás a közönség hasznára volt-e, vagy nem. Azon egyszerü álláspontot foglalták el, hogy a fiuk alkalmazásának kérdése teljesen oly dolog, „ami a munkaadó hatáskörében áll és hogy az nem oly kérdés, amelybe a munkások jogosan beleavatkozhatnának". Azt állitották, hogy a fiuk számának bármely korlátozása „nem csak belefurakodás volna a gyáros jogkörébe, hogy ugy vezessék saját üzletöket, ahogy nekik tetszik, hanem lehetetlen is, és nem lehet végrehajtani,

[1] 1893-iki országos értekezlet; tárgyalás a pártatlan biró előtt 1892-ben, 62. l.

[2] Ugyanott 63. l.

mert az ipar különböző részeinek különböző viszonyai vannak, a különböző munkaadóknál és a különböző városokban".[1] A kérdést kellő időben a páratlan biró, Sir Henry (most Lord) James elébe vitték, azon közös megegyezés alapján, amelyet a közös alku módszeréről szóló fejezetünkben leirtunk. A munkaadók felhoztak minden érvet azon jogoknak védelmére, hogy saját üzletöket a saját magok belátása szerint folytassák. A munkások részéről felhozott bizonyitása a fiumunka ezen tulságos használatának ártalmas volta felől azonban annyira világos volt, hogy a pártatlan biró kénytelennek érezte magát elfogadni álláspontjokat. Egy 1892 augusztus 22-ről kelt nevezetes döntvényben végleg felállittatott az az elv, hogy közös szabályzat utján állapitandó meg a fiuk aránya, akik alkalmazandók a cipő- és csizmaiparban minden gyáros által, az arány megállapittatván egy fiuban három munkás után.[2]

[1] Ugyanott 94, 96. l.

[2] „A cipő- és csizmamunkások országos egyesülete és az egyesült munkaadók országos szövetkezete közt a cipőiparban fentforgó választott biráskodás tárgyában, én alantirott, magamra vállalván az emlitett választott biráskodás tisztét, és meghallgatván ujabban érdekelt feleket, magokat s tanuikat, az elém terjesztett vitás kérdésekben következőleg itélek és határozok, amint következik: Hogy a szabók, sulykolók, összeállitók és csinositók által végzett munkák tárgyában a cipőgyárakban és mühelyekben munkát adók minden megfelelő munkaosztályban kötelezve legyen a fiuk alkalmazásánál (18 év alatt) nem haladni tul egy fiut minden alkalmazott három munkás után. És hogy ott, ahol az alkalmazott munkások száma nem osztható hárommal, egy fiu legyen alkalmazható minden töredékre, akár kevesebb az, mint három, akár felette a három minden szorzatának.

„Hogy mig a fentebbi korlátozás általános prima facie alkalmazásában, azt itélem folytatólagosan, hogy az ne legyen kötelező azon bizonyos gyárakban és mühelyekben, ahol oly áruk készitése folyik, melyek gyerekszoba-áruknak neveztetnek, vagy más efféle közönséges minőségü és olcsó áruk készittetnek". További szakaszok gondoskodtak arról, hogy a helyi székek alkalmazzák ezen

Nem könnyü elképzelni azt az érzést, amelylyel nézte volna Nassau Senior vagy Harriet Martineau azt a jelenséget, hogy egy előkelő liberális törvénytudó ilyen korlátozását állapitja meg „annak a jognak, hogy mindenki az általa örökölött vagy szerzett tőkét a saját belátása szerint minden zaklatás vagy gátlás nélkül használhassa, mindaddig, amig nem sérti meg mások jogait vagy tulajdonát".[1] Lord James meg volt győződve, hogy ő egy tényleges bajjal küzködik. Hogy egy jól képzett mesterember-nemzedék után oly nemzedék következzék, amely képtelen bármi másra, mint a legközönségesebb mindennapi munkára, ez előtte ugy látszott, mint egy hátrány nemcsak magokra az iparosokra, de a közönségre nézve is. A fiuk és atyáik közti verseny, igy érvelt, méltánytalan.[2] A cipőgyárban egy tizenháromtól tizennyolc éves koru fiunak fizetett munkabér, bár magas, összehasonlitva azokkal, amiket a régi módu segéd kapott, mégis sokkal alatta van azon összegnek, amelyen a munkások faja fenntartható állandóan, és ennélfogva alatta van annak, amit a fiuk előállitási költségének lehetne nevezni. Egy munkaadó, aki gyárát teljesen fiumunkával folytatná és még sem adna a fiuknak semmi nevelő tanitást, ennélfogva tényleges támogatást élvezne ép azon formájától az ipari szervezetnek, amely utóljára is a legsérelmesebb a közönségre nézve.

De ámbár a fiumunka tulságos elszaporodása sulyos társadalmi viszály lehet, és ámbár Lord James orvoslása,

általános korlátozást ezen alacsony osztályu cégekre, és az ebből keletkező kérdéseket bizzák pártatlan biróra. — 1899-iki országos értekezlet, 149. l.

[1] Report of the Comittee on the State of the Woollen Manufacture in England, 1886 julius 4; 12. l; History of Trade Unionism, 56. l.

[2] Lásd az uj eljárások s gépekről szóló fejezetünket, a nem méltányos versenynek ezen értelemben vett más eseteiről; és a munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegéről szóló fejezetünket az élősdi iparágak részletesebb tárgyalása tekintetében.

a korlátozás, nincs előzmények nélkül,[1] mi azt gondoljuk, miszerint a tapasztalás arra utal, hogy lehetetlen bármely munkásegyesületnek is ezen az uton győzni le a bajt. Magának Lord Jamesnek döntése, dacára annak, hogy határozottan elfogadta a korlátozás elvét, a maga kivételeivel tönkre tette a munkások ügyét. Ő nem akarta megkötni azon munkaadókat, akik oly árakat állitanak elő, amelyeket gyerekszobai áruknak neveznek és más, közönséges minőségü és alacsony áru munkát", azon az alapon, hogy nem volt alkalmazható valami egyforma aránya a fiuknak a felnőttekhez az ő üzleteikben. Ezen vonakodással nem lehet semmi kétség sem felette, hogy ő bölcs megkülönböztetést gyakorolt. Ha ő azt követelte volna, hogy ezen gyerekszobai áruk is felnőtt munkásokkal dolgoztassanak, amelyeket tényleg fiuk csináltak, ez csak arra vezetett volna, hogy ezek

[1] Nem tudunk egy más esetet sem egy iparágban a fiumunkások számának egyenes korlátozása felől egy választóbiró döntése utján, sőt a munkaadók és munkások közös megegyezése utján sem, ámbár Mr. T. (később biró) Hughes döntése a kidderminsteri szőnyegszövők esetében 1875-ben, amely által azon fiuk száma, akiket megengednek szövőszéken dolgozni, öt munkás után egyre korlátoztatott, ezen alapokon mondatott ki (lásd: Report of Conference Manufacturers and Workmen before T. Hughes, Esq., Q. C., at . . . Kidderminster 30th July 1875 Kidderminster 1875). De van számos eset oly munkásegyesületi szabályzatokra, amelyek ugyanazon célra törekedtek. Igy 1892-ben Hullban a rézöntők társaságának sikerült elfogadtatni a fiuk számának igen szigoru szabályozását minden mühelyben azon célból, hogy a tulságos fiumunka versenyét megállitsák. A fehér kovácsok Anglia északán, a rézkovácsok Glasgowban és a csomagoló ládakészitők Bradfordban és más városokban hasonló kisérletet tettek ezen gyakorlat növekvését meggátolni, mig a londoni faesztergályosok egyesült társasága egy köriratban munkaadóikhoz azt sürgette, hogy az iparágban levő minden fiatalember öt évig segédeskedjék, „amely rendszer, ha keresztülvitetik, nagy áldás lesz ugy a fiatalemberre, mint a mesterre nézve, és megszünteti a fiumunka igaztalan versenyét".

közvetlenül kiléptek volna a munkaadók szövetségéből s igy a döntés alól is. Igy ezen alacsony osztályu gyárosok, minden kis mesterrel és az egyesületen kivül álló cégekkel továbbra is annyi fiut alkalmaznak, amennyi nekik tetszik. A pártatlan biró döntése tényleg csak azon esetekre volt alkalmazható, amelyeknél legkevésbé volt szükséges. A cipő- és csizmamunkások országos egyesülete ennélfogva nagyon is ugyanazon helyzetben találja magát a fiumunkával szemben, mint a typographikus társaság a segédekkel szemben. Névlegesen meg van az a hatalma, hogy korlátozza a számot, de ez a hatalom csak magas minőségü telepeken érvényesithető, sőt még ezek mindegyikében sem. A korlátozás keresztülvitelének egyedüli eredménye igy nem az, hogy az iparágban levő fiuk összes száma szorittatik meg, hanem pusztán az, hogy ők összeszorulnak bizonyos kerületekbe vagy bizonyos telepekre, ahonnan, amikor felnőnek, elözönlik a többit. Az iparág tehát ép oly tulterhelt lesz, mint volt, azon további bajjal, hogy jobban és jobban arra irányul, hogy ujoncait a legkevésbé tanitó csatornákon át kapja.

A többi iparágakban a meghiusulása annak, hogy valami hatályos megszoritás eszközöltessék a fiumunka alkalmazásán, még határozottabb, mint a cipőmunkások és a szedők közt. A gépészek és vasöntők például időről-időre megkisérlették keresztül vinni a fiumunka korlátozását. Ily szabályzatokat egy időre lehet is alkalmazni erős munkásegyesületi városokban, az ipar azon ágaiban, melyek feltétlenül képzett munkásokat igényelnek, és oly telepeken, ahol a munkásegyesületek szilárd talajon állanak. De időközben a fiuk, még a munkásegyesületek erősségében is, összeszorulnak a kismesterek műhelyeiben vagy azon alacsony foku telepekre, amelyek csaknem kizárólag fiumunkán élősködnek. Ugyanazon időben, mint a segédkezésről szóló munkásegyesületi szabályzatok hasonló esetében, a nem egyesületi kerületek egy oly korlátlan számu ujoncot állitanak elő, akik a munkásegyesületi befolyás körén kivül nőttek fel.

Lehetséges azon ellenvetés, hogy a fiumunka minden korlátozásánál felmerülő ezen hátrány, nem magával a sza-

bályozással, hanem azon módszerrel jár együtt, ahogy azt keresztül viszik. Hogy ha egy pusztán önkéntes egyezség helyett a korlátozást törvény rendelné el, annak egyetemleges alkalmazása, lehet igy érvelni, tényleg gátat vetne azon visszaélésnek, amelyet panaszolnak. Egy ily törvényt azonban meg kellene fontolni azok szempontjából is, akik kizáratnak az iparból, épugy, mint a védelmezettek szempontjából. Az oly közönség, amely határozottan korlátolná azon fiuk számát, akiket a munkaadó alkalmazhat, azon kötelezettség alatt állónak látná magát, hogy valamely más megélhetési módról gondoskodjék azok részére, akik kimaradtak. Hogyha a törvény megkisérlené azt, hogy a fiuk évi kinálatát aránylagosan elosztaná az ország minden iparága közt, legyőzné azt a nehézséget, amit Lord James legyőzhetetlennek talált, nevezetesen állitani fel oly közszabályzatot, amely alkalmazható volna a telepek különböző fokozataira, a foglalkozás minden számtalan változataira, — hogy ne is szóljunk azon zavarokról, amelyek származnak abból, hogy vannak oly iparágak, amelyek egyáltalán nem alkalmaznak fiukat, és olyanok, amelyek csupán fiukat alkalmaznak. Végezetül arra, hogy meg legyen állapitható a szükséges egyensuly a fiumunkás egész kinálata és az az iránt mutatkozó szükséglet között, mint szintén arra, hogy létesithető legyen egy szerencsés középut bármelyik egyes iparágban is, a nem kivánatos tultömés és a gazdasági egyedáruság között, ezt oly, még most teljesen ismeretlen adatok alapjára kellene helyezni, amelyek megmutatnák azt a mérvet, amelyben szaporodik maga az iparág, más oldalról az átlagos munkás dologban töltött életének hosszát.[1]

[1] Lásd C. P. Sangertől: „The Fair Number of Apprentices in a Trade" az Economic Journalban, 1895 december.

Victoria gyarmatnak a gyárakról és mühelyekről szóló 1896-iki törvénye (No. 1445) felhatalmazta (15. szakasz) a kormányzó által kinevezett és egyenlő számu munkaadó és bérmunkásból összeállitott különös Boardot, hogy megállapitsa a ruházkodó, cipő, butor és pékiparokban „azon számát vagy számará-

Röviden, amig a fiuk számának minden törvényes korlátozása, ha egy különös iparágba hozatik be, nehezen kerülheti el azt, hogy méltánytalan legyen, addig az összes létező iparágakban alkalmazható fiuk számának bármely általános korlátozása világosan lehetetlen.

c) Haladás az iparágban.

Most áttérünk a munkásegyesületi szabályzatok egy kis, de érdekes sorozatára, amely eddigelé kikerülte a figyelmet. Van egynehány oly iparág, amely általában nem fiukból szedi ujoncait, hanem felnőtt emberekből, akik ott hagyják korábbi munkájokat és felelősségteljesebb kötelességekre haladnak előre. Igy a londoni épitők tényleges megszünvén fiukat alkalmazni, a téglavetők társasága az igen számos fővárosi fiókokban, fiatal épitőmunkásokból szedi ujoncait, akiknek meg van engedve, huszonötéves korukig, elhatározni, hogy elhagyják-e állandóan a talicskát a vakaróért.[1]

nyát a tizennyolc éves életkoron alól levő segédeknek vagy tanulóknak, akik alkalmaztathatnak bármely gyárban vagy mühelyben és az azoknak járó legalacsonybb bérfizetéseit". Ha valaki többet alkalmaz, mint az igy megállapitott arányszám, birság alá esik, és harmadik sérelem esetén, gyára vagy mühelyének lajstromozottsága „minden további vagy más rendelkezésig rögtön meg fog semmisittetni a főfelügyelő által". Hogyha ezen törvény egyszer hatásosan életbe fog lépni, hatása meg fogja érdemelni a gazdasági irók gondos megfigyelését.

Mi magunk hajlandók vagyunk azt hinni, hogy a tulságos fiumunka sérelmének orvoslása nem valamely munkásegyesületi szabályzat, sem pedig valamely a számot korlátoztató törvény utján keresendő; hanem (azon példa szerint, amely a gyermekek munkája tekintetében állittatott fel) a gyári törvény és a tanulási kötelezettség egyszerü kiterjesztése utján; lásd a munkásegyesületi mozgalom gazdasági jelenségéről irott fejezetünkben.

[1] Elménkben kell tartani, hogy a szabvány-munkabér megvédelmezésének egyik része az, mikép egy munkásnak sem szabad az alkalmi munkát ugy végezni el, mint téglarakó.

Ezen esetben a haladás tényleg nincs szabályozva semmi határozott szabályzattal. Másutt a berendezkedés gyakran részletesebb. Igy a manchesteri palatáblások és munkások kis társasága, mint munkást, tényleg felfogad tagjai sorába minden embert, aki tényleg együtt dolgozik a palafedőkkel, és a munkások ezen részéből szedik a palafedők ujoncaikat De ámbár a munkások képezik a társulat többségét, a szabályokban gondoskodva van ezen haladás szigoru szabályozásáról. Minden palafedőmunkás, aki palafedő akar lenni, kénytelen az első hét éven át az alsóbb fokozaton dolgozni, és akkor fordulhat csak az egyesület titkárához. Akkor aztán egy hat tényleges palafedőből álló bizottság küldetik ki, akik a jelöltet megvizsgálják a mesterség minden fogására nézve. Ha ezt a vizsgát kiállja, akkor elismerik palafedőnek és joga van igényelni a teljes palafedői fizetést. Az igy előre vitt munkások száma minden évben háromra van korlátozva.[1]

Kuszáltabb előhaladási rendszer áll fenn az oly iparágaknál, ahol a munkások különböző fokozatokba vannak osztva. Az acélöntők közt, az alárendeltek, akiket kerékkezelőknek mondanak, akik rendes dolgozókból vannak összeszedve, azt a terhes munkát végzik, hogy a kohóhoz viszik a nyers vas nehéz terhét, amivel az megrakatik. Azok a munkások, akik az olvasztó munkával vannak elfoglalva, három osztályra szakadnak, akiknek különböző foku felelősségök van ezen igen drága munka sikeres elvégzése tárgyában, de mind egyformán nagy fizikai erőfeszitésre van-

[1] Rules of the Manchester and Salford District Slaters' and Laborers' Society (Manchester, 1890). A londoni bádogosok, nem lévén nekik fiusegédeik, amint már emlitettük, oly munkások segélye mellett dolgoznak, akiket bádogosok társainak neveznek, akiknek magoknak lehet egyesületök. A munkaadónak joga van egy ilyen bádogos-segédet előmozditani bádogossá, hogyha azt gondolja, hogy az megérdemli a bádogosok szabványos munkabérét. Az ország legnagyobb részében a kohászok vagy kovácsok a gyári mühelyekben hasonlóul azon kalapácsolók közül vétetnek, akik együtt dolgoznak és ugyanazon egyesületben vannak velök.

nak utalva és óriási forróságnak vannak kitéve. Ha a harmadik vagy legalacsonyabb fokon egy üresedés áll be, a kerékkezelők egyike halad előre azt betölteni. A magasabb fokozatok bármelyikénél az üresedést fel kell ajánlani először azon különös fokozat valamely munkásának, aki véletlenül munkanélkül van. Ha ily jelölt nincs, akkor a helyet a legközvetlenebb alatta levő fokozatból való választás utján tölti be a munkaadó. Teljesen ugyanezen berendezkedés van együttesen a segédeskedéssel, a selyemmunkások közt, akik fel vannak osztva segédekre, harmadik, második és első osztályu munkásokra. A flint üvegkészitők közt a fokozatok sorozata még részletesebb. Egy segéd lehet vagy egy „lábcsináló" vagy, ha arra való, átugorhatja ezt a fokozatot és egyszerre „szolga" lehet. De egy szolga sem lehet munkássá, és egy lábcsináló sem lehet szolgává addig, amig a magasabb fokozaton csak egy ember is munkanélkül van.[1] A kazánkovácsok erősen szervezett egyesült társaságában ezen haladási rendszer különös módon játszik össze az elsőbbrendü munkások létezésével, akik szabadon beléphetnek az egyesületbe, de haladásra csak bizonyos esetek közt van kilátásuk. A sinrakók, szegletvas-kovácsok és idomitók, akik a társaság zömét képezik, legnagyobb részben azon szorosan szabályozott segédtartási rendszer utján jönnek be, amelyet már leirtunk. De van egy más osztálya is a tagoknak, akiket „fen-

[1] Igy egy Flint üvegkészitő, támogatván egy javaslatot a munkanélküliség megszüntetésére, azt állitotta, hogy „az a szolga, aki várja az alkalmat, hogy megkapja a munkás helyét, akkor elérheti ezen vágyát; a lábcsináló, aki arra volt szoritva, hogy a lábat csinálja meg, mikor segéd volt, és még mindig ezen helyzetben van, ámbár talán már harminc éves, vagy épen azon a koron is tul van, felesége és családja terhe is nyomja, és az ok, amiért még mindig ezen helyzetben van, nem az, hogy nincs képessége egy magasabb fokozatra, hanem az, hogy nincs máskor üresedés, csak akkor, ha nem találkozik egy munkanélküli tag betölteni azt és őt visszaszoritani". — Levél a Flint Glass Makers' Magazinehoz, 1888 november.

tartóknak" neveznek, akik kevésbé képzettek, mint társaik, és akik csak 1882-ben bocsáttattak be az egyesületbe. A „fentartó" felemelkedhetik, hogy sinrakó vagy idomító legyen, hogy ha képes lesz erre a munkára, de csak azon feltétel mellett, hogy ha a felsőbb fokozat egy tagja sincs munkán kivül, a kérdésben levő kerületben. Hasonlóul egy sinrakó, idomító vagy szegletvas-kovácsnak nem szabad az iparág más osztályába térni át mindaddig, mig azon osztály egy tagja keres munkát.

Azon iparágak, amelyekben a szabályozott előhaladás ezen rendszere van divatban, nem mondhatók, hogy teljesen nyiltak volnának, mert a munkaadónak nem lehet egy kedvenc munkást oly módon előléptetni, hogy egy magasabb fokozatu munkást munkanélkül hagyjon. Más oldalról a szabályozott előhaladás különbözik a segédkezéstől, mert nincs semmi vágy sem arra, hogy a jelöltek száma leszállittassék a betöltendő helyek mennyisége alá. Igy semmi akadály nem hárittatik az iparág kiterjesztése elé; és mikor a rossz idők visszatérnek, minden osztályból több munkás van, mint betöltendő hely. Az egész berendezkedés tényleg csak azt jelenti, hogy minden fokozat minden tagjának megadja a munkának lehető legnagyobb folytonosságát, azon az áron, hogy tényleg megszoritja az egyéni haladás alkalmát azon időszakokra, amikor az iparág terjeszkedik.

Több ok van arra, hogy azt várjuk, mikép a szabályozott haladás ezen rendszere nagyobb mérvben divatos lesz a britt iparban. Különösen jellemző ez a modern iparágakban és a nagyszabásu üzletvitel modern formájában. Hozzásimul ez azon typikus modern viszonyhoz, amely egy mesterséget különböző eljárások egész csomójává szaggat fel, melyeknek mindegyike a munkások egy külön osztályának dolga. Összefér ez a segédtartás hanyatlásával és azzal, hogy mindegyik eljárást sorjában tanulja meg az eszes fiu és a szorgalmas fiatal mechanikus. Nagy mértékben segiti ez előre, hogy biztosittassék a munkásegyesületi mozgalom két főcélja, a megélhetés állandó volta és a szabványos életmód fentartása. Nem irigykedő kizárólagosság vagy kisér-

let az önző egyedáruságra. Alkalom arra, hogy az egy iparágban levő munkások minden különböző fokozatai együttesen járjanak el, mig képessé teszi mindegyik fokozatot arra, hogy megtartsa testületi érdekének öntudatát. Ami még jelentősebb, ez a rendszer a kézművesmunkásoknak nagy iparában csaknem ugyanazon módu szervezést biztosit, aminő önkénytesen jött létre a vasuti munkások nagy seregében és magában a közigazgatásban is. A vasuti világ fokozott szolgálatában, bár nincs is megállapitott szabály e tárgyban, az a szokásos, hogy a főigazgató vagy az igazgatóság ugy tölti be a magasabb fokozatokban előálló üresedéseket, hogy a közvetlenül alantabb álló fokozatból választja ki a legarravalóbb jelölteket. Az ujonnan jövők, rendes esetben, a létra legalján lépnek be, és ugy haladnak felfelé, amint az üresedések megnyilnak. Nyomottság idején, amikor a személyzet állandó marad, vagy leszállitandó, az összehuzódás főleg legalól nyilvánul. A legalsóbb fokozatokon szüntetik be tényleg az ujoncozást. Magasabban az üresedések maradnak betöltetlenek és igy az előhaladás lassubb lesz, de a munka hiányában való tényleges elbocsátások ritkák és csak feltétlen szükség esetében folyamodnak ahhoz. A megélhetés állandósága, amely nagy mértékben divatos a nagy banktestületekben és tényleg minden nagy üzletvállalatban, még jellemzetesebb a közszolgálatban. A postaminiszter, aki a legeslegnagyobb munkaadó az országban, sohasem bocsát el egy embert sem munkahiány miatt, és tényleg, szolgálatának magasabb osztályait mind az alsóbbakból való előmozditás utján tölti be, amint üresedések állanak be. A versenyző cégek egyesületei nagytőkés szervezetekké vagy syndikatusokká, mint aminők már vannak a só, alkali és gyapotcérna üzletekben, és az egyes kezelés alatt álló óriási kereskedelmi vállalatok szaporodása, ugy látszik, hogy valószinüleg magával hozzák, mint pusztán a kényelem és fegyelem kérdését, minden egyes egyedárusitott iparban a hasonlóan fokozott szolgálat megteremtését is.

A polgári szolgálat, mint szintén a hadsereg és hajóhad esetében is, a szabályozott haladás ezen rendszere

együtt jár egy kifogás alá eshető tüneménynyel. Ámbár itt és ott egy rendkivüli ügyességü vagy befolyásu egyén befurakodhatik egy magas állásba mások feje felett, a felsőbb osztályzatokban beálló üresedések puszta idősorozatban töltetnek be, mely csak azzal van mérsékelve, hogy köztudat szerint nem arra való hivatalnokok elmellőztetnek. Az idősebbségnek afféle eszméje egyáltalában nem található fel a munkásegyesületi szabályzatokban. Egy acélgyár igazgatójának teljes joga van a legarravalóbb kezelő gépmunkást választani ki a harmadik fokozatu munkás helyre. A második osztályu üresedéseket a harmadik osztályu, legügyesebb emberekből válogathatja össze, és a második osztályuak legjobbjait válogathatja ki arra, hogy az első osztálynak válogatott csoportját képezzék, akikre nehezedik a legnagyobb felelősség.[1] A selyem-munkások teljesen a munkaadóra bizzák, hogy ő szemeljen ki a magasabb fokozatokban levő üresedésekre bármely alsóbb osztályu munkást, akit ő legarravalóbbnak gondol arra a helyre. Mihelyest egyszer egy munkást határozottan előléptetett munkaadója egy bizonyos fokozatra, ő ugy a munkásegyesületi előmeneteli rendszer szerint, mint a közszolgálati szerint rögtön jogositva van akár ezen, akár bármely más magasabb fokozatu munkára, minden alsóbb fokozatu munkással szemben. De ezen munkásegyesületi szabályzatok értelmében, az egyes különös fokozatok tagjai magok közt nem birnak semmi más előjoggal, mint a nagyobb képesség jogával. Maga az idősebbségnek oly felfogása, hogy az igényt ad az előhaladásra, teljesen távol áll a munkásegyesületi eszmé-

[1] Az alsó fokozatokon való szolgálatoknak bizonyos rövid ideje az előmenetel előtt néha ki van kötve ilyen módu szabályzatokban:

„Hogy senkinek sem engedtetik meg dolgozni másodfokozatu munkában, mig nem volt egy évig sem mint első rangu munkás, mig nem volt három évig az iparágban". Constitution and Rules of the British Steel Smelters' Amalgamated Association (Glasgow, 1892) 30. l.

től. Bármily berendezkedések tétethetnek is arra, hogy védelmezzék azoknak szerzett jogait, akik már bent vannak a körben, soha sincs gondolata sem annak, hogy a beeresztett jelöltek közül előnyt adjanak akár azoknak, akik legidősebbek, akár azoknak, akik a legtöbb ideje szolgálnak. Egy különösen jellemző tulajdonsága az ipari világnak, összehasonlítva a közszolgálat finomabb ágazataival, hogy az ily különös előmenetel, szabályszerüleg nem az idősnek, de a fiatalnak adatik meg; nem azon munkásnak, aki megszürkült és megnehezedett a maga műszaki dolgában, hanem azon tehetséges fiatal mesterembernek, aki kezdeményező szervezkedés vagy parancsnokság lappangó tehetségét árulja el.[1] Ilyen, érdemen alapuló előmenetel ellen egy munkásegyesület sem emel soha egy szó kifogást sem.

De ámbár a munkásegyesületi világ különösen mentes minden idősbség szerint való előmenetel eszméjétől, mégis vannak itt is, mint másutt, nyomai annak, amit helyi kedvezésnek lehetne nevezni szemben az általánosabb osztályérdekkel. Igy a gyapotfonók egyesült társaságának egy sarkalatos vezérelve, hogy mig a munkások kötelessége felügyelni a szabványos munkabér általános érvényére, a munkadónak, és kizárólag a munkaadónak joga elhatározni azt, hogy kit akar alkalmazni. Ha egypár szövőszék üres, a gyártulajdonos rábizhatja azt bárkire, aki neki tetszik, feltéve, hogy a választott egyén rögtön csatlakozik az egyesülethez és a szabvány-lajstrom szerint fizettettetik. De az egyes gyárban levő munkások nem ritkán zugolódtak egy fonó behozatala ellen egy más gyárból, még akkor is, ha az az ő saját egyesületök tagja, hogy ha vannak darab-

[1] Ez némileg az eset a britt polgári szolgálat jobban üzletszerü ágazataiban is, ahol az arisztokrata hagyomány nem működik. A posta, vám és fogyasztási adókezelés nagy és fokozatos szolgálatai főleg oly rendszeren vannak vezetve, amely „előmenetelt jelent érdem szerint", az üresedések a legközelebbi alacsonyabb fokozatokból lévén betöltendők választás utján, nem tekintve az idősebbségre.

számosok, akik a cég szolgálatában nőttek fel és régidő óta várnak arra az esélyre, hogy fonókká legyenek. A gyapotfonók egyesült társaságának eszes hivatalnokai és vezetői latba vetik egész sulyokat az ilyen felfogás ellen azon az alapon, hogy az nem fér össze a munkásegyesületi felfogással. Ugyanezen összeütközés a helyi érdek és az általános érdek közt tört ki az acélöntők közt is, akiknek rendszerök a szabályozott haladásra oly részletes. Egyik fióknál (Blochairn-gyár Glasgow) a kerékkezelők (itt segitőknek nevezik őket), kifogást tettek az ellen, hogy az ő külön telepeiken a harmadik, második vagy első fokozatokban beálló üresedések az ezen fokozatokban foglalkozás nélkül levő, de máshonnan jövő munkásokkal töltessenek be. Azt követelték, hogy a kerékgondozók, és az alacsonyabb fokozatokban levő munkásoknak előjogok legyen minden üresedésre, ami az ő magok acélgyáraikban fordul elő. Azonban világos, hogy az iparágban a függőleges megosztásnak bármilyen helyettesitése is a vizszintes megosztással, ellentétes volna a britt acélöntők egyesült társasága által követelt szabályozott előmenetel rendszerével, és komoly gát volna a munkaadóknak munkásaik megválogatásánál. Ennélfogva az egyesület nem ismerte el a blochairni segitők igényét, sőt azok alkalmilag kizárattak az ő soraikból.[1]

d) A nők kizárása.

Eddigelé azon alapon indultunk el, hogy az iparágba való bebocsátásra jelölt a finemhez tartozik. Ebben csak a rendes munkásegyesületi szabályzati könyvet követtük, amely, kilenc esetben tiz közül, nem találta szükségesnek a

[1] Nem szükséges többet tennünk, mint egyszerüen megemliteni azt az óhajt — melyet a gépészek és bádogosok munkásegyesületei nyilvánitottak — hogy nevezetesen egy arravalósági bizonyitvány, valamely közhatóság által kiállitva, tétessék az egyes iparágak gyakorlásának feltételévé. Ilynemü szabályzatok vannak már behozva nemcsak a tanult foglalkozásokban, de a kereskedelmi tengerészetnél is, és növekvő kiterjedésben, az elemi iskolai szolgálatnál is. A fogyasztó érdekeinek megvédése valószinü-

tagok neme után tudakozódni. A középosztályu angolszász annyira hozzá van szokva, hogy férfiak és nők ugyanazon munkát dolgoznak, mint tanitók, ujságirók, szerzők, festők, szobrászok, színészek, énekesek, zenészek, orvosok. hivatalnokok és mi még nem, hogy öntudatlanul ugy gondolja, miszerint a dolgok ugyanazon állapota van a kézi munkánál és a gyári iparnál is.[1] De a kőszénvágásnál vagy gépkészitésnél, a hajó- vagy házépitésnél, a vasuti vagy kereskedelmi tengerészeti szolgálatban, soha sem jutott eszébe sem a legtakarékosabb munkaadónak sem nőkkel helyettesiteni a férfiakat.[2] És igy azt találjuk, hogy a rendes képzelődéssel ellentétben, a munkásegyesületi tagok kilenc tizedrészének még soha sem volt alkalma kizárni a nőket szervezeteikből. Sőt azon iparágakban is, ahol férfiak és nők vegyesen vannak munkában, csaknem mindig ugy találjuk, hogy a nemek élesen el vannak különitve különböző osztályokban, külön eljárásoknál dolgoznak, és különböző munkát végeznek.[3] Az esetek tulnyomó többségében ezen összes sza-

leg vezethet arra, hogy az némely más foglalkozásra is kiterjesztések; a massachusettesi 1896-iki 265-ik törvény bizonyitványt követel a gázszerelőktől is.

[1] Hasonlóan, a középosztályu nők egy aránylagos kis számának belépése az ipari foglalkozásokba egy egészen aránytalan képzelődésre vezetett azon terjedelem tárgyában, amint megszaporodott volna a nők alkalmaztatása; lásd a Board of Tradénál: Report by Miss Collet on the Employment of Women and Girls, 7. lap.

[2] Azon nők, akik az 1842-iki bányaszabályozási törvény előtt a kőszénbányákban dolgoztak, nem a kőszénvágók, hanem a fiuk dolgát végezték. A földalatti bányákban dolgozó nők teljes eltiltása véletlenül nem volt munkásegyesületi kérelem, de csak azért, mert a bányászok akkor még szervezetlenek voltak. Azt az erkölcsiség alapján emberbarátok vitték keresztül.

[3] Lásd Sidney Webbtől: The Alleged Difference between the wages of Men and Women (Economic Journal, 1891 december); Mrs. Sidney Webb: Women and the Factory Acts (Fabian Tract, No. 67).

kaszok, eljárások és munkák kölcsönösen kiegészitik egymást és igy nincs kérdés sem a nemi versengésre nézve. A többiekben ugy találjuk, hogy van egy időleges versengés, nem annyira a nemek között, mint inkább a képzett munkást igénylő eljárások és azok közt, amelyek egy női vagy fiumunkás képessége körében vannak. Az uj eljárások és gépekről szóló fejezetünk leirta a munkásegyesületi politikát a képzet munkának a képzetlennek való helyettesitése tárgyában. A jelen szakaszban ennélfogva csupán azon aránylag kevés számu esetet kell tárgyalnunk, ahol az eljárás minden változtatása nélkül, a nők megkisérlik eltanulni ugyanazon iparágat és elvégezni ugyanazon munkát, mint a férfiak.

Azon ellenszenv és borzalom mélysége, amelylyel tekint az átlagos munkás arra az eszmére, hogy nők is belépjenek az ő iparágába, hasonlatos azzal, amit mutattak az utolsó nemzedék gyakorló orvosai. Elsőben is, mélyen meggyökerezett meggyőződés van a legkonzervativabb osztályok elméjében arra nézve, hogy egy nevezetes szerző szavait használjuk: „a nők igazi helye otthon van."[1] A tisztességes mesterembernek ösztönszerü ellenszenve van az ellen, hogy férfiak és nők naponként folytonosan érintkezzenek vegyesen egymással, akár a műhelyben, akár valami társas egyesületben.[2] Ezen kifogások, amelyek gyakran puszta régi

[1] Report of Proceedings of the Meeting of Delegates from the Typographical Societies of the United Kingdom and the Continent (London, 1886) 25. l.

[2] Sok üzletág tekintetében sok erő van ezen kifogásban. Ahol a nők s férfiak függetlenül dolgoznak egymástól, teljes nyilvánossággal és aránylag illő környezetben, aminő az eset egy lancashirei gyapotgyár férfi és női szövőinél, kevés veszélye van a nemi erkölcstelenségnek. De ahol a nő vagy leány együttesen dolgozik egy férfivel, különösen ha távol áll a más női munkásokkal való folytonos érintkezéstől, mind a gyárban, mind a bányában, a gyakorlat azt mutatja, hogy ilyen esetben valódi veszély forog fent az erkölcsiségre. Ez még növekszik, hogy ha a munka rendkivüli hőségben vagy különös öltözésben végzendő.

módi előitéletből fakadnak, arra vezettek, hogy haladó reformerek szemeiben, helyesen világitásba hozzák, a munkásegyesületi kifogást egy uj „ólálkodó“ osztály teremtése ellen. Egyetlen munkaadó sem álmodnék arról, hogy a férfiak helyett nőket alkalmazzon, ha ezzel nem azt érné el, hogy a férfiak szabványos munkabére alatt láttassa el a munkát. Azon tények, hogy a nőknek rendesen kisebb foku igényeik vannak, mint a férfiaknak, hogy nekik ritkán szükséges családot tartani el, és hogy gyakran részben más forrásokból tartatnak fent, mindez őket, mint osztályt, a munkás életmódjának legveszedelmesebb ellenségeivé teszi. Az ösztönszerü munkásegyesületi viselkedés a férfi üzletében dolgozó nőkkel szemben teljesen ugyanaz, mint azon férfiak ellen, akik rendesen „ár alatt dolgoznak“, kivéve azt, hogy még az meg van erősitve a nők esetében, bizonyos társadalmi és erkölcsi előitéletek által, amelyek napjainkban is bizonyos reformerek előtt, elavultaknak tetszenek. De a nemek egyenlősége mellett folyton növekvő felfogás nyomása alatt, a munkásegyesületek, amint látni fogjuk, változtatták felfogásaikat. Egyszerü kitiltásával kezdték a nőknek, mint nőknek. Ezen ponttól kezdve egy uj politika fejlődését fogjuk nyomozni, amely, mint az uj eljárásra vonatkozó, nem a kizárásra van alapitva, de arra, hogy a munka minden fokozatánál a meghatározott szabványos munkabér fentartassék.

A kalaposok, kosárcsinálók, kefekötők vagy szedők ti-

De a helyzetek közt a legveszedelmesebb az, hogy ha a leánynak vagy asszonynak alárendeltségi viszonyban kell dolgozni azon férfival, kinek oldala mellett dolgozik. Senki sem, aki ismeri a gyapotfonók és darabszámosok közti viszonyt, nem kételkedik annak bölcsessége felett, hogy közerkölcsiségi szempontokból a gyapotfonók egyesült társasága határozottan megtagadja tagjainak a női darabszámosok alkalmazását. Még a szövősátrakban is, ahol a szövők közti viszony maga kielégitő, a női szövők alárendeltsége a férfifelügyelők alá gyakori botrányokra vezet. Az, hogy e nők törvényesen kirekesztettek a földalatti bányákban folytatott munkákból, azt hisszük, általános helyeslésre talált.

zennyolcadik századi munkásegyesületei tüstént strikeoltak volna minden olyan kisérlet ellen, hogy a nőt részesévé tegyék az ő mesterségöknek.[1] Érdekes, hogy az egyedüli eset, amelyben egy határozott tilalmat még most is létezően egy mai nap is érvényben levő szabályzati könyvben fel tudtuk fedezni, a gyöngyházgomb-készitők ősi társaságáé, amelyet már megjegyeztünk, mint a segédek korlátozásában a szélsős, és mint egyetlent a gépek teljes eltiltásában. „Egy nő sem bocsáttatik be — mondja lakonikusan szabályzatjok — akár darabszámosnak, akár esztergályosnak, akár kerekitőnek minőségében. Minden tag, ha dolgozik ott, ahol egy nő dolgozik, ugy megbüntettetik egy font sterlingre, és hogyha tovább folytatja, ki fog záratni.“[2] Más kis házi mesterségek némelyikén, ahol a munka nem kiván nagy erőt vagy kitartást, a munkaadók itt és ott, természetesen gondoskodtak róla, hogy nőknek megtanitsák az iparágat. A férfiak, akár voltak szervezve, akár sem, megtettek minden tőlök telhetőt arra, hogy ezen uj versenyzőket kizárják, és a munkaadók nem találták a kisérletet eléggé kielégitőnek arra, hogy azok folytatására határozzák el magokat.[3]

[1] Szükségtelen lesz emlékeztetni az olvasót a régi céhmesterek hasonló tilalmaira. Igy a londoni paszomántosok (1344) szabályzatai kimondják, hogy az emlitett iparban senki sem ültetett le semmi asszonyt dolgozni mást, mint esküdt feleségét vagy leányát. A karperecesek és bőrárusok Londonban és a lincolni töltögetők ugyanezen szabályt alkalmazták. Riley: Memorials, 217, 278, 547. l; Toulmin Smith: English Gilds 180. l.

[2] Rules and Regulations to be observed by the Members of the Operative Pearl Button and Stud Workers' Protection Society (Birmingham, 1887) 12. l.

[3] Néha megtörtént, hogy a nők, ámbár bizonyos foku ügyességet megszereztek a legtöbb eljárásban, képtelenek voltak némely lényeges részletre. Igy, amikor egy munkaadó bevitte saját leányait az ezüstmetszés iparába, soha sem voltak képesek, minden oktatás dacára, a jelrést odatenni a metszéshez. A kisérletet nem ismételték. Kisérlet tétetett, néhány éve, megtanitani a nőket, hogy legyenek egy lancashirei gyárban fonalozók és huzogatók.

Ahol a munkaadóknak jelentékeny száma határozottan rászánta magát, hogy nőket hozzanak be valamely oly iparágba, mely képességeiknek megfelel, a munkásegyesületek teljesen képtelenek voltak meggátolni őket. A legérdekesebb eset a szedőké.[1] 1848 körül M'Corquodale nagy nyomdász-cége behozott női segédeket Lancashireban a Newton-le-Willowsi levélnyomó nyomdájába, és ezt a példát azóta különböző városokban más munkaadók is követték. Nem lehet kétség felőle, hogy a férfi-szedők, akár voltak munkásegyesületi tagok, akár nem, az elsőtől az utolsóig szerfelett ellenséges indulattal voltak ezen ujitás ellen, és megtettek minden lehetőt, hogy meggátolják azt. Egész 1886-ig minden szedő-munkásegyesület kifejezte vagy szabályzatában vagy gyakorlatában, a kizárásnak ezen kiengesztelhetetlen politikáját. Ezen politikát a férfiak azon az alapon igazolták, hogy a nők sokkal olcsóbban dolgoznak, mint a szabványos munkabér, és hogy a méltányosság nélküli munkaadók arra használták fel őket, hogy a férfiak helyzetét ássák alá. Edinburghban például a szedők nagy strikeja 1872—3-ban megveretett és az egyesület tehetetlenségre volt kárhoztatva „női ólálkodók" behozatala által, akik mint, a Board of

Az ujitás azonban nem terjedt el, mert a nők nem voltak képesek megtenni a tépést és el kellett hagyni. Ez esetben, kivétel gyanánt, ez az eset nyomot hagyott a munkásegyesületi szabályokban. A tépők, fonalozók és huzogatók igen kizárólagos társasága most már kimondja, „hogy minden *férfiszemély*, aki óhajtja megtanulni a fonalozók és huzogatók iparát, először szerezzen egy műhelyt, ahol megtanulja, mig dolgozik rajta és szerezzen az igazgatótól bizonyitványt, megmutatására annak, hogy ő felfogadta őt. Egy fiunak sem lesz megengedve tizenhat éves koron alól tanulni a fonalozó és huzogató mesterségét, és aztán nem lesz alkalmazható, mig nem lesz üresedés azon gyárban, amelybe ő felvétetett, sem egy munkás sem munka nélkül." Rules of the Blackburn District of the Amalgamated Beamers, Twisters and Drawers' Association (Blackburn, 1891) 12. l.

[1] Lásd Amy Linnet: Women Compositors, az Economic Reviewban, 1892 január.

Trade megállapitja, „teljesen felforgatták az iparágat ezen városban.“ [1] Londonban, ahol valószinüleg van kétszáz női szedő, ezek ezer n-et 5½-től 6 pennyért szednek, szemben a szabványos munkabérrel, amely mintegy 8½ pennyt ad ki ugyanazonos minőségü és mennyiségü munka után.

A szedők ezen merev kizárási politikája a tagságból képtelen volt arra, hogy a nőket kizárja az iparágból. Hogy ha egy munkaadó méltónak találta a kisérletet, női szedőket alkalmazni, egyáltalán mellőzte az egyesületet és egy külön telepet állitott fel. Több mint egy nagy londoni cégnek van például egy „jó üzlete“ a fővárosban, ahol pusztán csak munkásegyesületi tagok dolgoznak, és egy pár telepe a Home megyék egyik kisvárosában, ahol egy munkásegyesületi tag sem dolgozik, és ahol a nők alkalmazása teljesen korlátlan. Kisebb cégek, melyek nőket alkalmaznak, leányokat fogadnak fel segédekül és csaknem kizárólag női munkára alapitvák.

A kizárási politika hiábavaló volta, együtt a szocialisztikus felfogás terjedésével, mely kárhoztatja az ipari egyedáruságot, a legnagyobb szedő-egyesületet arra birta, hogy megváltoztassa eljárását. 1886-ban ugy látjuk, hogy a szedők londoni társaságának ezen főtitkára (Mr. C. J. Drummond) [2] az összes szedő munkásegyesületeknek egy fontos értekezletén keresztül vitt egy határozatot, hogy „mig erősen azon véleményben vagyunk, miszerint a nők fizikailag nem képesek elvégezni a szedők munkáját, ez az értekezlet ajánlja az ő tagokul való felvételét a különböző typografikus egyesületeknél ugyanazon feltételek mellett, mint munkásokat, feltéve mindig, hogy a nők is szorosan az árszabály szerint fognak fizettetni“.[3] Ezen határozat

[1] Board of Trade: Third Report on Trade Unions, C. 5808, 1889, 125. l.

[2] Most a Board of Trade munkaosztályának tisztikarában.

[3] Report of Proceedings of the Meeting of Delegates from the Typographical Society of the United Kingdom and the Continent (London, 1886) 23—25. l.

szerint jár el a szedők londoni társasága, a képviselt egyesületek legfontosabbika, amely most nyitva van a nők előtt teljesen ugyanazon feltételek mellett, mint a férfiak előtt.[1]

Amit a szedők londoni társasága csak későn fedezett fel, a lanceshirei szövők már két nemzedéken át, öntudatlanul követtek. Itt sohasem volt semmi nemi megkülönböztetés. A szedők különböző szervezetei, a gépszövőszék behozatala óta, mindig ép azon feltételek mellett fogadták be tagokul a nőket, mint a férfiakat. A bérek darabszámos lisztája, melyhez minden munkásnak hozzá kell alkalmaznia magát, egyformán alkalmazandó férfiakra és nőkre. De érdekes megjegyezni, hogy a szabványos munkabér fentartásának eredménye egy valóságos, bár nem ártalmas elkülönítés volt. Nincs kisérlet sem arra, hogy különbség tétessék a nők és a férfiak munkája közt, mint ilyenek közt. A darabszámu egyforma bérek listája magába foglalja egy csaknem végtelen változatát a cikkeknek az egyszerü kalikótól, mely szük székeken szövetik, a széles és sulyos mintáju szövetekig, amelyek a legerősebb férfi erejét is próbára teszik. Mindegyik gyárban látunk mind nőket, mind férfiakat munkában, gyakran ugyanazon munkában. De a gyapotszövő ipart egészében tekintve, a nők nagy többségét az aránylag könnyebb és alacsonyabb árakon fizetett munkában találjuk. Más oldalról, a férfiak többségét ugy látjuk, hogy a nehezebb iparrészleteket, melyek yardonkint erősebben fizettetnek tényleg monopolizálják, ami nagyobb

[1] Érdekes nyomozni a londoni szedők eljárásában beállott ezen változást, részben az előző érvnek némi és tökéletlen méltatása folytán, és részben a szocialisztikus eszméknek és a jogok egyenlősége elvének terjedése folytán; lásd History of Trade Unionism, 384., 394. l. Mi azt hisszük, hogy tiz év alatt csupán egyetlen női szedő volt, aki a szedők londoni egyesületébe kért felvételt. Igazolása után annak, hogy ő alkalmazva van Mr. William Morris kelmscotti nyomdájában, hogy őt a szabványos munkabérrel fizetik, készségesen bevették tagnak (Printing News, 1892 október).

heti keresményt okoz részükre. De nemi versengés nincs. Egy rendkivüli erejü nő, aki képes elvégezni a sulyos munkát, nem veheti előnyét az ő alacsonyabb életigényeinek arra, hogy olcsóbb áron ajánlja fel szolgálatát annál, ami meg van állapitva a férfiak részére. Ő nincs, mint asszony, kizárva attól, ami rendesen férfimunka, de utat kell neki törni képessége, nem pedig olcsóbb kinálkozás utján. Más oldalról, ámbár a könnyebb munkáért járó munkabérek fel vannak emelve oly magasra, amely magas szemben a nők szokásos életigényeivel, azon munkabérek, melyek ezen fokozaton megszerezhetők, nagyon alacsonyak arra, hogy mást, mint a gyengébb férfiakat ösztönözzenek az ily szövőszékek mellett dolgozásra. Röviden, a határozott szabványos munkabér követelése, amely tényleg változhatatlan az egyes esetekben, maga szolgál arra, hogy meggátolja a nemek közti versenyt. A munkát keresők tényleg egymással nem versenyző külön csoportokba oszolnak szét, erejök és ügyességök fokozata szerint.[1]

Teljesen ugyanaz az eredmény következett be a fehér-

[1] A munka osztályozásának és a nemek szoros elkülönitésének ezen vezérelve ma már feltalálható némely más iparágban is. Igy, az aranyverők igen régi módi társasága egész a legujabb évekig teljesen kizárni törekedett a nőket. The Rules of the Goldbeaters' Trade Society (London, 1875) kimondotta, „hogy egy tagnak sem szabad dolgozni egy oly mesternél, aki akár a telepen, akár másutt nőket is alkalmaz a közvetlen kizárás büntetése alatt". De ezen teljes kizárás ma már megszüntettetett a férfiak és nők munkájának pontos szétválasztása folytán. A későbbi Rules of the Goldbeaters' Trade Society (London, 1887) kifejezetten megengedi, hogy egy tag „dolgozhatik bármely mühelyben, ahol nők vannak alkalmazva, feltéve, hogy ő nem segit azoknak, vagy azok nem segitenek neki, a dolog semmi részében sem". És a kefekötők, akik egykor strikeoltak az ellen, hogy nők egyáltalában dolgozhassanak, most csupán arra törekszenek, hogy őket az ő saját osztályu munkára szoritsák. „Bármely tag, aki a nők részére fur vagy gépmunkát végez, kicsapandó". General Trade Rules of the United Society of Brushmakers (London, 1891), 24. l.

nemü iparban, ahol hosszu évek óta férfiak és nők tagjai voltak ugyanazon szervezeteknek és dolgoztak egymás mellett. Itt a gépezet állandó fejlődésben van, a melynek egyik mozzanata érdekes példát mutat fel a férfi és női munkások közti viszonyra. 1888 kezdetén azon férfiak, akik a körben járó mintákon dolgoztak, ugy találták, hogy kizárattak az alacsonyabb bérek mellett dolgozó nők miatt. Ennélfogva 1888 márciusán azt kivánták, hogy tucatonként 3 penny fizettessék egyformán mind a férfiaknak, mind a nőknek. A nők tiltakoztak, azt mondván, hogy ha ők a férfiak bérét követelik, őket mind elbocsátják. Egy megegyezés jött létre, amely megengedte a nőknek, hogy ¼ pennyvel kevesebbért dolgozzanak tucatonként, mint a férfiak. Ez arra vezetett májusban, hogy „elbocsáttattak a férfi körbenforgórámán dolgozó munkások H. cégtől a női munkások kedvéért. Ez az ¼ penny különbség, amelyet magok a munkások engedtek meg a viszonyok nyomása alatt, okozta a bajt." „Ugy tetszik nekünk — folytatja az egyesület titkára — hogy a legegyszerübb és legjobb utja volna a nehézség elkerülésének megegyezni abban, hogy mily minták képezzék a férfiak, és melyek a nők munkáját." A juniusi jelentésből azt látjuk, hogy a végrehajtó tanács ezen javaslatát elfogadták mind a férfi, mind a női munkások, az lévén elhatározva, hogy a nők dolgozzanak a régi gépeken ás a férfiak az ujakon! Ezen elmés javaslatot elfogadták a nők, amig fel nem fedezték, hogy a régi gépek szükségszerint folytonosan kicseréltetnek ujakkal. Végezetül egy oly egyezségre jutottak, hogy a férfiak dolgozzanak a nagy, vagy „nyolcfejü" rámákon, és a nők a kis, vagy „hatfejü" rámákon. A nemek közt való elkülönités igy biztositva volt nem azáltal, hogy egyik vagy másik nem kizáratott volna bármelyik géptől, hanem a szabványos munkabérnek egy elmés hozzáigazitása utján. A nők megtartották azon jogokat, hogy ¼ pennyivel olcsóbban dolgozhassanak tucatonként, mint a férfiak, amely engedmény nekik saját gépeiken valóságos egyeduraságot képezett. Más oldalról az a megegyezés jött létre az egyesület és a munkaadók közt,

hogy a hatfejü és a nyolcfejü ráma közt, egy tucat után egy ¼ penny külön dij fizettessék avégből, hogy a kisebb gép kisebb munkaképessége kárpótoltassék. Ez meggátolta a kisebb (vagy nők) gépét, hogy betolakodjék a nagyobb (vagy férfiak) gépének munkakörébe, kiki a maga gépe mellett maradván. Az eredmény az lett, hogy ámbár heti keresetök nagy különbséget mutathat fel, a nők tényleg ugyanazon dijakat kapják az ő saját gépjeiken előállitott tucatok után, mint a férfiak a saját magokéi után, hogy sikerült a nemeket teljesen elkülöniteni, és igy gyakorlatilag meggátolni a nők és férfiak, mint ilyenek között, minden versenyt.[1]

A lancashirei gyapotszövők és a leicestershire fehérruha készitők példája, ugy gondoljuk, hasznos utmutatást adhat a szedők londoni társaságának. Hogy teljessé tegye a női munka tekintetében folytatott politikáját, ez utóbbinak nemcsak be kell venni tagjaik közé azon nőket, akik beigazolják egy férfi munkájának elvégzésére való képességöket, hanem magokra vállalják azt is, hogy lépéseket tesznek azon gyengébb és kevésbé jó női szedőket is szervezni, akiket ez a feltétel kizár. Mint a változó eljárások esetében, itt is mindegyik fél jólléte össze van kötve a másik fél szabványos munkabérének fentartásával. Könnyü belátni, hogy a női szedők, mint egy osztály, csak veszteni fog, hogyha a férfiak munkaadói oly módon nyernék vissza az üzletet a nőket alkalmazó cégektől, hogy leszállitják a férfiak munkabéreit. Más oldalról, a férfiak fognának szenvedni, hogy ha a nők védtelen állapota és azon körülmény folytán, hogy részben más forrásokból tartatnak el, a munkaadók képesek volnának az ő munkájokat tényleg oly munkabéren kapni meg, mely tényleg alatta van annak, ami képes volna őket állandó munkaerőben tartani akkor, ha állandóan csupán a bérekre volnának utalva a nők. Hogy meggátoltassék, miszerint bármi ily ajándék fizettessék közvetve a

[1] Amalgamated Hosiery Union: Monthly Reports 1888-ból; és személyes tapasztalatok 1893. és 1896-ból.

közönség más osztályai által a női munka igénybevevőinek, szükséges, hogy a nők képesek legyenek a saját magok munkája részére egy szabványos munkabért fentartani, még akkor is, hogy ha az alacsonyabban állapittatnék meg, mint a férfiaké. Már most a munkásegyesületi gyakorlat azt mutatja, hogy a két különböző szabványbér felállitása és együttleges fentartásának első feltétele ugyanazon iparág különböző fokain az, hogy világos és éles megkülönböztetés tétessék köztük. A gyapotszövők esetében ez biztositтatott azáltal, hogy különböző természetü a munka, amelynek mindegyikére az árak határozott fokozata van megjelölve. A fehérruha munkások ugyanazon eredményt a gépek megkülönböztetése által érik el. A szedők esetében, bár vannak a munkának sok oly fajai, amelyek soha sem lesznek elvégezhetők nők által, lehetetlen bármely teljes osztályozást felállitani a férfiak és nők munkája közt. Az egyedüli mód arra, hogy a jóllét kisebb fokán álló személyek egyéni lelicitálásától megszabaduljanak az, hogy a nőket külön telepekre vagy osztályokra csoportositsák, és mereven zárják ki mindegyik nemet azokból, amelyeknél a szedésre a másik nem alkalmazandó.[1] Ha ez az elkülönités, amely kivánatos ép ugy erkölcsi, mint gazdasági okokból, szorosan keresztül vitetik, nagyon előnyös volna a szedők londoni társaságára nézve, ha elismernék a nőket, és szerveznék, akár női fióknak, akár csatlakozott társaság gyanánt. Akkor aztán a nők közösen elhatározhatnák, hogy magoknak a szabványos heti munkabért megállapitsák, amelyet a rendes női szedő követeljen, és szert tegyenek egy darabszám szerint megállapitott munkabér lisztára a nőkre nézve, ezen alapon kidolgozva. Ennélfogva munkásegyesületi szempontból a fő szükség a szedőknél nem az, hogy a nők zárassanak ki azért, mert nők, de a merev követelése annak, hogy a maga iparági részletébe bemenő minden jelölt megkapja a szabványos munkabért. Hogyha a nők

[1] Ez nem azt jelenti, hogy a női osztályból kizárassék egy férfi alkalmazása, a nyers vagy gépészeti munka elvégzésére.

képtelenek megszerezni ugyanazon darabszámu bért, mint a férfiak, ezen alapon helyesen terelhetők át a munka azon könnyebb fajára, ahol az ő kisebb erőfeszitésök teljesen megfizethető.

Most már összeállithatjuk a jelenlegi munkásegyesületi állásfoglalást. A női versenyzők azon kitiltása, amely ellen a nők szószólói oly gyakran tiltakoztak, ép oly szükségtelen, mint ellenszenves volt. Mindaz, ami szükséges a munkásegyleti szempontból, az, hogy a nők igénye a teljes egyenlőségre fentartás nélkül fogadtassék el, és hogy a nők fogadtassanak be tagokul, *épenséggel ugyanazon feltételek mellett, mint a férfiak.* Sőt a nemek egyenlőségének szószólója sem követelhet logikusan semmi további engedményt a munkásegyesületektől. A nők szószólói tényleg zsákutcában vannak. Ha azt igénylik, hogy a nők, ámbár jogositva vannak az egyenlő elbánásra, mégis dolgozhatnak a megállapitott ár alatt, azon célból, hogy munkásegyesületi tagokat kiszorithassanak a munkából, ellentétben vannak a munkásegyesületi mozgalom egész elméletével és gyakorlatával. Ha, más oldalról, azt kivánjuk, hogy a nőknek különösen adassék meg a jog, hogy mint settenkedők járjanak el, anélkül, hogy elszenvednék a következményeket, akkor elhagyjuk a mindkét nem egyenlő elbánásra való igényöket. A kézimunka világában legalább a nemek közt való egyenlőség vagy a nők kizására vezet a férfiak iparágaiból, vagy arra, hogy az egész nemet, mint settenkedőket bélyegezze meg.

Azonban nincs semmi szükség arra, hogy ezen zsákutcába belemenjünk. Méltánytalan, sőt egyenesen kegyetlen dolog is a női munkások nagy seregére nézve, fentartani a nemek egyenlőségének eszméjét a munkásvilágban. Ami a kézimunkát illeti, a nők egy külön osztályát képezik a munkásoknak, kiknek elütő nehézségeik, elütő igényeik és elütő kinézéseik vannak, mint a férfiaké. Hogy mind a két nemet az egészség és munkaképesség ugyanazon fokán tartsunk meg, — hogy mindkettőtől ugyanazon fokát kivánjuk meg az erőfeszitésnek, — gyakran teljes elválasztását követeli meg a munkának, és mindig különbségtételt követel a

munkaerő és eltartásban.[1] A munkabér tekintetében fennálló közszabályzatok, ugyszintén a munkaórák és más kísérletek tekintetében, amelyek által a férfiak fentartják a magok szabványos életmódjokat, rendesen nem találnak a nőkre. A kérdés a munkásegyesületi tagokra nézve az, hogy mig megengednek a nőknek a legnagyobb lehető szabadságot abban, hogy független életmódot keressenek magoknak, oly berendezkedést állitsanak fel, amely meggátolja, mikép ez a szabadság a munkaadók által arra használtassék fel, hogy az egész bérmunkásosztály szabványos életmódja leszállittassék. A lancashirei gyapotszövők és a leicestershirei fehérnemü-készitők tapasztalata, ugy látszik, hogy arra utal, mikép a megoldás a munka osztályozásának őszinte elismerésében lesz feltalálható. A lényeges kérdés az, hogy ne legyenek az egyik nem egyedei kitéve a másik nem egyedei lelicitálásának. Addig, amig a férfiak versenye tényleg a férfiak munkájára és a nők versenye a nők munkáira szoritkozik, az a tény, hogy a nők munkájokat olcsó áron adják el, nem veszélyezteti a férfiak szabványos munkabérét és az a tény, hogy a férfiaknak a törvény megengedi dolgozni egész éjen át, nem csökkenti a nők munkatalálásának esélyeit. Az iparágak nagy többségében, amint láttuk, a nemek ipari elkülönitése már magától létre jött, és nem igényel kimondott szabályozást. Azon igen kis számu esetben, ahol a férfiak és nők egyenesen versenyeznek egymással a munkáért, teljesen ugyanazon dologért, egy és ugyanazonos eljárásban, ott, azt hisszük, hogy nem lesz hatásos munkásegyesületi eljárás, amig határozott szabványos bérek nem állapittatnak meg külön-külön a nők és férfiak munkájára.

[1] Professor Edgeworth felvet egy érdekes kérdést (Mathematical Psychics, 95. l.). „Amikor Fanny Klembe meglátogatta férjének rabszolga-ültetményeit, ugy találta, hogy ugyanazon (egyenlő) munka követeltetett a férfiaktól és a nőktől, s ennélfogva a nők gyengébb voltok folytán, sokkal több fáradságot szenvedtek. Feltéve, hogy (a munkaadó) követeli egy bizonyos menynyiségü munka elvégzését, és a teher szétosztását egy emberbarátra bizza, mi lesz a legjótékonyabb berendezés, — az-e, hogy a férfiaknak is ugyanazon *fáradság* járjon ki, vagy pedig az, hogy nemcsak *több dolog*, de *több fáradság is?*“

Ez nem azt teszi, hogy akár a férfiakat, akár a nőket, szükség volna határozottan kizárni bármely foglalkozásokból nemök miatt. Ami kívánatos, csak az, hogy a munkások minden munkánál állapitsanak meg és vigyenek keresztül határozott közös szabályzatokat, amelyek mindenkire kötelezők, aki dolgozik azon munkában, legyenek azok férfiak vagy nők. Azon foglalatosságok, amelyek egy képzett férfi erejét, ügyességét és kitartását igényelik, most, egy aránylag magas szabványos munkabér alapján láttatnak el. Más oldalról a munkások azon munkában, amelyek az átlagos nő által is elvégezhetők, oly közös szabályzatokra fognak törekedni, a munkabérek, munkaórák és a munka más feltételeinél, amelyek az ő helyzetökkel, fáradságokkal és igényökkel vannak összhangban. A lancashirei gyapotszövők tapasztalata azt mutatja, hogy a keresmények ily különböző volta nem szükségszerüleg megegyeztethetetlen egy szabványos munkabér általános fentartásával, és azt is, hogy ennek eredménye csaknem teljes ipari szétválása a nemeknek. A nőket nem fogadják fel a férfiak dolgára, mivel a munkaadók, miután nekik ugyanazon magas bért kellene fizetni, mint a férfiaknak, a férfiak munkáját hasznosabbnak tartják. Más oldalról, a rendes munkás nem ajánlkozik egy nő munkájára, mivel az alacsonyabb áron fizettetik, mint amit ő megkereshet másutt, és mivel ő, tényleg, amellett nem volna képes állandóan eltartani magát. De nem szükséges a rendkivüli egyedek merev kizárása. Ha egy nő képesnek bizonyul arra, hogy oly jól és a munkaadónak annyira hasznosan dolgozzék, mint a férfi, és a férfiak szabványos munkabérén van felfogadva, nincs semmi munkásegyesületi kifogás az ellen, hogy ő felvétessék tagul, mint a szedők londoni társaságában, ugyanazon feltételek mellett, mint egy férfi. Ha más oldalról, egy férfi oly gyenge, hogy nem képes mást dolgozni, csak a nők könnyü munkáját, ezek helyesen engedik be őt, amint teszik a lancashirei szövők, oly bérért, ami tényleg a nők bére. Ehhez is, mint sok más állásfoglaláshoz is, tényleg a megértési kulcs a szabványos munkabér elvének általános alkalmazása.

II. FEJEZET.

Az iparhoz való jog.

Két iparág közt összeütközés, amely vitára vezet afelett, hogy a munkások melyik részének van joga a bizonyos munkához, több, mint egy módon fordulhat elő. Egy uj gyártási mód találtatott fel esetleg, amely minden egyes iparágnak eddigi munkakörén kivül esik, de igen hasonlatos kettőnek vagy többnek eljárásával. Ily esetben mindegyik iparág szenvedélyesen fogja követelni, hogy az uj mód az ő saját tagjait illeti meg, akár azért, mert ugyanazon anyagot dolgozzák fel, akár, mert ugyanazon szerszámokat használják, akár azért, mert ugyanazon dolgot készitik. De még uj feltalálás nélkül is a jogok ezen összeütközése bekövetkezhetik. A szövetkezett iparágak közt való felosztási vonalak eddigelé különbözők városról városra, és a munkaadók vagy munkások vándorlása, sőt még maga az a tény is, hogy egyik város utánozza egy másik városban levő telepnek szokásait, komoly surlódásokra vezethet. Egy uj cég a munkafelosztásban uj módot követhet, vagy egy régi telep az iparág egy uj ágát honosithatja meg. Sőt lehetnek a munkások egy erősen szervezett osztálya részéről hivatlan és egyszerü megtámadások is, oly munkák tárgyában, amelyeket eddig egy szerényebb osztály végzett. Ezen módok mindegyike vagy bármelyike is szolgálhat arra, hogy a munkaadók érvényesitsék azon óhajokat, mikép a munkát oly osztályának adják a munkásoknak, akik élesen vannak

lenyügözve az iparhoz való jog egymással összeütköző igényei által.

A vashajókészités nagy modern iparágában találjuk a térfoglalás és határvonal felállitás tárgyában folyó legszámosabb és legkuszáltabb vitát. A fokozatos átalakulása a személyszállitó hajónak, az egyszerü Deal luggerről, egy részletes uszó szállodával, az iparágak között levő felosztás korábbi összes határvonalait elhomályositotta. A közegészségügyi munka, például, mindig a bádogos különös területe volt, és amikor a hajó egészségügyi berendezése ép oly részleges lett, mint a házaké, a bádogos természetesen követelte a munkáját. De a gőzhajózás kezdete óta, egy gőzhajó fedélzetén minden vascsővezeték, bárminő célra szolgált is az, a gépész által rakatott le. Ennélfogva mind a bádogosok, mind a felszerelők arról panaszkodtak, hogy versenytársaik a kenyeret veszik el szájokból. Nem szükséges felsorolni azon számtalan más pontot, amelyeken az egy modern hadihajón vagy atlanti gőzösön dolgozó mesteremberek ugy találják, hogy minden uj javitás éles összeütközésbe hozza a különböző iparágakat. A gépészek különböző alkalmakkor, veszekedtek ezen pont felett a kazánkovácsokkal, a hajókovácsokkal, ácsokkal, rézmunkásokkal, bádogosokkal és pléhmunkásokkal; a kazánkovácsoknak meg voltak a magok összekülönbözéseik a hajókovácsokkal, kovácsokkal, lyukasztókkal és esztergályosokkal; a hajóácsok küzködtek a csónak- és bárka-épitőkkel, a vitorla- és árbóc-csinálókkal és az ácsokkal; az ácsoknak magoknak meg voltak más vitáik a fürészgyár-munkásokkal, a mintakészitőkkel, butorozókkal, a francia mázolókkal; mig az apróbb iparágak, mint a kalapácsosok, a hajófestők és a piros kátrányozók, mind háboruban állottak egymással. Ebből az következett, hogy egy munkaadó, ki kötelezte magát bevégezni egy munkát egy meghatározott napra, egy reggel egész telepét zavarban, és munkásainak legfontosabb osztályait strikeon találhatta, nem azért, mintha valami kifogások volna a munka feltételeire nézve, hanem azért, mert azt képzelik, hogy az egyik iparág betört a másik munkakörébe. Az ily

ellenzett betörés a legapróbb részletre is kiterjedhet. A hajóácsok megengedik, hogy az ácsok szekrényezzék el (vagy vehessék körül fával) az egész hajón az összes táviró felszereléseket, kivéve, ha ezek véletlenül a raktári helyiségeken, a szénpincében vagy a tartályon mennek át. Hogyha ezen a büvös vonalon akár csak egy pár órai munkára átlép egy ács, a hajóácsok összesége rögtön leteszi szerszámát. Más oldalról, ha az ácsok jönnek méregbe, ők lépnek mindnyájan inkább strikeba, sem hogy megengednének a hajóácsoknak csak egy pár láb hosszu olyan munkát is megtenni, melyet ők lényegesen a magok dolgának tekintenek. Ilyen viszonyok közt olyan munka, amelyet egy munkás egy óra alatt elvégezhet, az egész hajótelepet megállithatja. Egy alkalommal tényleg, egy nagy hajóépitő a Tyneparton, azt látván, hogy ily veszekedés miatt az egész telep megáll, és teljesen képtelen lévén észretériteni a munkásokat, utóljára is levetette kabátját és a vitatott munkát elvégezte saját kezével.[1]

[1] Az ily elválasztási viták, ámbár gyakoriak és komolyak némely iparágakban, teljesen hiányoztak másokban és csak ritkán fordultak elő ismét másoknál. Például gyakorlatilag ismeretlenek a szövő és kitermelő iparágakban, amelyek együtt a munkás-egyesülési világ felét teszik ki. Különösen a hajók épitésével és felszerelésével kapcsolatos iparcsoportokban okoznak sok bajt. Előfordulnak, bár kisebb terjedelemben, a gépészi és épitő iparban mindenütt. Nyersen szólva, azt mondhatjuk, hogy a munkás-egyleti összes tagszámnak mintegy egynegyedét jellegzik. Nem ismerjük ezen viták valamely részleges leirását vagy tanulmányát. A tanulmányozót csak a másutt idézett egyes esetekre vonatkozó anyagra utalhatjuk, főleg a különböző közös bizottságok tárgyalásainak jegyzőkönyveire és a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság előtt a 45-ik napon tett vallomásokra. (Lásd: Digest for Group A, III. k. C. 6894, X. 48—54. l.). A korábbi időkben, amikor a megszokott életmód folytatására való jogot a törvény és a közvélemény elismerte, ha egyik mesterség betört a másik területére, az ebből eredő viták tényleg szokás szerint birói döntéssel fejeztettek be ép ugy, mint ha a kérdésben levő pont két földbirtok

közt levő határt képezne. Igy az aszalosok és az ácsok közt a munkafelosztás termékeny talaja volt a pereknek. A londoni City tanácsának egy bizottsága részletes döntést hozott 1632-ben, részletesen megállapitván azon különleges munkafajokat, amelyek az asztalosok és az ácsok társaságaik által lesznek elvégzendők egyenként, a koporsók, mint egy fogas kérdés, odaitéltetvén mind a kettőnek. Jupp: The History of the Carpenters' Company, (London, 1848). Egy hasonló per a Newcastle-on-Tynei asztalosok és ácsok közt, akik egész 1589-ig egy közös céhet képeztek, egy hasonló jellegü döntéssel végeztetett be, a holttestek részére való koporsók elég csodálatosan egyenlően közösökké tétetvén a két iparág között. (Beach: Newcastle Companies, 31—33. l.) És, hogy egészen más iparágakhoz térjünk, ugy találjuk, hogy a cserzők és fehérmosók vitáztak mesterségök határai felől „a fehérmosó munkaköre" levén, amint Stow kijelentette, hogy ő ne mosson más bőrt, csak a juh bőrét, kecskebőrt, lóbőrt és szarvasbőrt (Jupp 337. l.) a cserzőre hagyván az ökörbőrt, amely cserzőkéreg használatát igényli. A londoni csizmadiák és a tengeren tulról jövő csizmadiák közt folyó vita 1395-ben oly élesen dühöngött, mikép a király „elrendelte John Fresshenek, az akkori városi mayornak, hogy a mondott csizmadiák ugy szerezzék meg ezután is élelmöket, ahogy megszerezték korábban, és hogy állapittassék meg, mi joga van az egyik félnek és a másiknak". Amire aztán ünnepélyes vizsgálat után elrendeltetett más dolgok közt, „hogy senki olyan, aki dolgozik ócska csizmán, ne dolgozhassék eladó uj csizmán". (Indenture of Agreement between the Cordwainers and the Cobblers, 1395 aug. 14; Memorials of London and London Life: H. T. Riley (London, 1868) 539—541. l.) Ez azonban nem hozta meg a békét és 1409-ben „a mi legjobban félt urunk, a király, elküldte magánpecsétü levelét Drew Barantynhoz", az akkori mayorhoz, amely uj vizsgálatra vezetett, és részletesebb megállapitására a munkának, a csizmadiák részére szabván meg, hogy „a régi csizmákat és régi cipőket a régi talpakra elől vagy hátul uj bőrrel kössék meg", de „ha az történik esetleg, hogy bárki is óhajtja, hogy régi csizmája vagy cipője ujra talpaltassék, vagy sarkaltassék és talpaltassék, hogy ujra talpaltassék, az ha megtehető, minden időben a helyi csizmadiáknak tartassék fent" (Inquisition made for the Regulation of the Cordwainers and the Cobblers, 1409 jun. 15. Ugyanott 571—574. l.). A korábbi idők elválasztási vonalai közül való viták részleges tanulmányozása valószinüleg nagy mértékben érdekes volna.

Az ily apró horzsolódások néha első nagyságu ipari háborukká fuvódnak fel. A legismertebb esetet, amely a Tyneparton történt néhány évvel ezelőtt, igy irja le egy nagy hajóépitő: „1890 előtt egy darabidővel már az ácsok és hajóácsok közt a munka megosztása kellemetlen viszonyokra és a munka haladásának megakadályozására vezetett köztök . . . A viták oly gyakoriak és élesek lettek, amikor a kormányi nagy megrendelés jött a Tynepartra, hogy a munkaadók kérték a két társaság kiküldötteit, mikép vigyék viszálykodásokat egy független és arra való választott biró elé, megigérvén, hogy ők, mint munkaadók, bármely, általa hozandó döntést el fognak fogadni . . . Mr. Thomas Burt képviselőt javasolták az ácsok és elfogadták a hajóácsok. Egy igen hosszu, türelmes és kimeritő nyomozás történt a Tyne melletti és más helyek régi és jelen gyakorlatában; tanuskodások vétettek ki régi munkásoktól, küldöttektől és mindattól, aki világot volt képes vetni a munkamegosztás történetére . . . Egy több, mint öt és fél hónapra kiterjedő nyomozás után, Mr. Burt megadta a döntést, a kérdés 168 tárgyából 96-ot az ácsoknak és 72-őt a hajóácsoknak itélvén oda. Az ácsok . . . kifogásolták az általok javasolt választott biró döntésének méltányos voltát és elhagyták a munkát tizennégy hétre . . . Sok élénk kisérletet tettek a munkaadók, hogy rávegyék az ácsokat a döntés szerint dolgozni, sikertelenül . . . Végezetül . . . az ácsok felszólittattak a Tyneparton levő egyesült iparágak által, hogy teljesen bocsássák vitájokat egy oly bizottság vagy törvényszék döntése elé, amely hat vagy hét különböző ipari társaság egy-egy képviselőjéből álljon . . . Ez a törvényszék első ülésén meghagyta az ácsoknak, hogy álljanak munkába Mr. Burt döntvénye alapján . . . 1892 januárján a bádogosok és szerelők megegyeztek abba, hogy képviselőket küldenek ki illető iparágaik határvonalainak megállapitására . . . azon surlódás folytán, mely állandóan növekedett közöttük . . . Több értekezlet tartatott a felek közt; szakértők hallgattattak meg a szerelők és bádogosok javára; gondosan megvizsgáltatott az elmult néhány év gyakorlata;

egy egyezség iratott alá a felek által, de . . . az vitákra adott alkalmat . . . azon pillanatban, amint közzététetett, és egy strikeot eredményezett, mihelyt megkisérlették aszerint dolgozni . . . A két fél mindegyike annak rendelkezéseit a másik fél felfogása és érdekeire való minden tekintet nélkül magyarázta, és . . . a vitatott pontok . . . egymástól távol tartották a két iparágat kilenc hétig . . . Azonban 1892 junius 18-án egy egyezség jött mégis létre egy, a munkaadók, szerelők és bádogosok közt tartott értekezleten . . . A bizottság tizenhétszer ült össze . . . két szakaszt állapitott meg a huszonhatból, az elnök azon döntést hozván meg, hogy nem maradhat fenn a gépészek kifogása a vascsövezés három hüvelyes korláta ellen . . . A szerelők felállottak egy testület gyanánt, vádolták az elnököt méltánytalansággal és elhagyták véglegesen a bizottságot . . . A másik két fél . . . 1891 okt. 28-án adta ki a döntést . . . A munkaadók felkérettek a bádogosok által . . . hogy helyezzék a döntést érvénybe, azok megtették azon eredménynyel, hogy a szerelők abbahagyták a munkát . . . és ugyanazon munka felosztása miatt, mint április előtt, egy második strike állott be . . . Tizenkét heti strike után . . . (kényszeritve voltak visszalépni) a munkába, a vegyes bizottság döntése alapján . . . A főnehézség a viták elintézésében abból származott, hogy különböző volt a gyakorlat a különböző gyárakban és kerületekben . . . Mindegyik társaság azt akarja, hogy egy ugyanazon időben tagjainak lehető legnagyobb száma legyen dologban . . . és ezen célra törekszik magának biztositani az egész munkát, amely véleménye szerint a szokás és gyakorlat szerint az ő tagjait illeti meg . . . A munkaadó érdekei gondolkodás nélkül feláldoztatnak a vitatkozó felek által".[1]

[1] Kivonatolva azon érdekes emlékiratból, melyet Mr. John Price, Palmer and Co., részvénytársaság, hajóépitők és gépészek Jarrowban, készitett a munka ügyében kiküldött királyi bizottság részére, de amelyet azon testület nem tett közzé.

Az ezen viszálykodásokról szóló nagyszámu röpirati irodalom-

Azt gondoljuk, nem lesz nehéz az olvasóra, már csak ezen száraz elbeszélés alapján is kiszinezni azon zavar és fejetlenség állapotát, amelyben ezen folyton visszatérő veszekedések sodorták a Tyne-parti nagy iparokat 1890 és 1893 közt. Harmincöt hónapi idő alatt, nem kevesebb, mint harmincöt hét volt olyan, amelyben a munkások legfontosabb négy szakaszának egyike vagy másika a kerület főiparában teljesen megszünt dolgozni. Ez jelentette az óriás telepek megállását, más mesteremberek és munkások tizezreinek kényszerü pihenését, háztartások felbomlását, és ezer és ezer család fél éhhalálát, akiknek semmi közök nem volt a vitához. Sőt, amennyire a munkásegyleti tagok voltak érdekelve, a hatás nem szoritkozott ezen hathatós, de mégis muló eredményekre. A munkások tényleg azon munkaadók ügyét vitték előbbre, akik a munkásegyleti mozgalom letörésére törekedtek. A Tyne-parti egymást ölő hadjárat minden érdekelt egyesületet helyi gyengeség állapotába hozott, amelyből még egyáltalában nem gyógyultak ki, és amely miatt valószinüleg még sok éven át fognak szenvedni. Pénz- és tagveszteségök még a legkisebb része a bajnak. Amikor egyik társaság küzd a másik ellen, a munkásegyesületi mozgalomnak, mint a munka feltételeinek javitására való eszköznek, egész hatályossága az időre tönkre van téve. Még akkor is, hogy ha a kétféle munkások közt folyó éles küzdelem nem vezet tényleg kölcsönös settenkedésekre,

ból a legfontosabb okmányok az összes jelentések a munkaadók és az összes gépészi társaságok közt tartott értekezletekről Newcastleben 1892 márc. 9., márc. 22., ápr. 22. és ápr. 26; azon nyilatkozatok, amelyeket a bádogosok egyesült társasága adott ki (Liverpool, 1892); a jelentés azon választott biráskodási tárgyalásokról, melyek a hajóácsok és ácsok által végzendő munka megállapitása érdekében folytak (Newcastle, 1890); e tárgy felett a hajóácsok és az ácsok munkálatai; és a Report of the Proceedings of the Board of Conciliation in revising the award of Mr. Thomas Burt, M. P. (Newcastle, 1890). A Newcastle Daily Chronicle 1890-től 1893-ig gyakori jelentéseket tartalmaz ezen ügyekről.

teljesen tönkreteszik erejöket arra, hogy tudjanak ellentállni bármely tőkés térfoglalásnak. Azon munkaadó, aki le akarja verni munkásainak feltételeit, csak az kell, hogy bármely üres ürügy mellett, elküldjön valakit a befurakodó iparág kerületi megbizottjához. Puszta hire annak, hogy a versengő egylet ügynökéért küldött, hogy jöjjön az ő üzletébe, valószinüleg elegendő hatással lesz arra, hogy rögtön megadják a munkások magokat. Igy, amig az ily határvonali veszekedések a munkaadóknak, a bérmunkásoknak és általában a közönségnek okoz ép annyi erkölcsi izgatottságot és pénzbeli veszteséget, mint egy rendes strike vagy kizárás, minden viszonyok közt csak gyengiti az összes, a küzdelemben érdekelt egyesületet a jobb feltételek iránt való törekvéseiben.

Ennélfogva szemtől-szemben vagyunk egy látszólag megérthetetlen talánnyal. Hogyha a munkások mindent veszthetnek és semmit sem nyerhetnek az iparágak elhatárolása tárgyában folytatott küzdelemben, hogy van az, hogy az ő felelős vezéreik nem avatkoznak be határozottan az ily viszályok meggátlásába? A magyarázat a munkások igényeinek jellegében található fel. Nekik a kérdés nemcsak gyakorlati, hanem az erkölcsi jognak kérdése is. „Mi ezen harcot végigküzdjük — jelentette ki a mintázók egyesült társasága 1889-ben — azon a vezérelven, hogy minden iparágnak legyen joga megkeresni kenyerét külső emberek beavatkozása nélkül; amely elvet féltékenyen őriz minden képzett ipar . . .és amelyet mi teljesen el vagyunk határozva, hogy magunkra is ép igy alkalmazzunk.“[1] „A mi kötelességünk az, — jelentette ki a gépészek egyesült társasága, hogy ugyanazon gondot és őrködést gyakoroljuk afelett, amiben nekünk szerzett érdekeink vannak, mint az orvos, kinek oklevele van, vagy az iró, akit a szerzői jog védelmez.“[2] „A

[1] Az egyesült mintakészitők társaságának körirata 1889 december 19.

[2] Előszó a gépészek egyesült társaságának szabályaihoz (London, 1891) 6. l.

gép — mondja az ő Tyne-kerületi küldöttjük 1897-ben — kétségkivül a munkaadó befektetett tőkéjének egy része, de ugy van a munkás képzett munkájával is."[1] A hajóácsok egyesült társasága 1893-ban határozottan kijelentette, tekintettel az uj viszályra a Clyde-partján, hogy „mig nem teszünk kifogást bármely cég ellen, ha az a munkát osztályokba sorozza, vagy külön adja ki a hajók egyes részleteit, amelyeket épit, mégis legnagyobb tisztelettel és határozottsággal azt vitatjuk, hogy egyik munkaadó se adja ki a maga kényelme szerint, más embernek megélhetési eszközét, ép ugy, mint ahogy a munkásnak nem szabad és nem igazolt, hogy bemenjen munkaadója irodájába, és vegye ki pénzét szekrényéből és adja oda másnak."[2] „A tulajdon szentsége — irja a gépészek liverpooli küldöttje 1897-ben — bizonyára alkalmazható a munkára, amely ép ugy a mi tulajdonunk, mint ahogy a pöröly a munkaadó tulajdona."[3] És hogy ha végignézzük az egyesületek azon jelentéseit, amelyeket említettünk, vagy az épitő-iparok bármely osztályának jelentéseit, nagyszámu utalást fogunk találni nem a munkások pénzügyi előnyére vagy a munkaadó kényelmére, de „a mi igazi jogunkra", vagy „a mi általános jogunkra és szokásunkra", vagy az igazságos ellentállásra a „betörés, tolvajlás és eltulajdonitás ellen". „Azt akarják a téglarakók, hogy kiöljenek bennünket teljesen?" — kérdik szenvedélyesen a palafedők és rakók. „Az egész épületen végigmennek, a pincétől a legfelső pontig, elnyelnek mindent és mindazt, ami csak nekik tetszik, tekintet nélkül arra, hogy az más iparhoz tartozik — palafedés, fedélkötés, falkötés, pallórakás, kővetés, kőszegélyzet-rakás, fej-, lépcsőrakás, pallózás, meszelés stb."[4]

[1] Amalgamated Society of Engineers' Journal 1897 márc.

[2] Minutes of Line of Demarcation Joint-Committee of Shipwrightt and Joiners (Glasgow, 1893). II. rész 7. l. A hajóácsok álláspontja.

[3] Amalgamated Society of Engineers' Journal, 1897 márc.

[4] Levélváltás a Starban, idézve a Builderben 1893 ápr. 8. Az igazságtalanság ezen érzelmét még hatványozta annak tulzott

Szerencsére nem szükséges nekünk vitatni már a munkás azon eredeti feltevését, mikép kivánatos, közérdekből, az, miszerint ő biztositva legyen a megélhetés észszerü állandósága felől.[1] Arra sincs szükség, hogy itt határozzuk el, hogy vajon, ha lehetséges volna azt a célt biztositani minden mesterség elzárása által a betörés ellen, a megélhetés biztositásának társadalmi előnye tulnyomó volna-e vagy nem az eljárás hátrányaival szemben. Tényleg a helyzet az, hogy a mi időnk előhaladott ipari közéletében a viszonyok oly kuszáltak és oly állandóan változók, hogy tuljár egy ember tehetségén az iparhoz való jogot bármily oly módon határozni meg, amely nem a legszembeszökőbb lehetetlenségeket vonja maga után.

Az első kisérlet mindig az, a jogot a szokásra alapitani. Eléggé természetes, hogy bármely városban levő munkások azt várják és óhajtják, mikép a szokásos munka-módok tartassanak meg. De eltekintve azon ténytől, hogy az iparág szokásai oly változóknak találtatnak városról-városra, sőt még telepről-telepre is, szembeszökő, hogy az magamagában nem nyujt eligazodást akkor, mikor, mint ahogy majdnem kivétel nélkül az az eset, a kérdésben levő dolog valami uj eljárás vagy valami eddig meg nem szokott termelés. Akkor aztán mindegyik fél külön módon magyarázza

tudata, hogy a társulati pénztárra pénzbeli igény nehezedik a munkán kivüli segély fizetése utján a helyből kiturt tagok után. A szerzők egyikének jelenlétében tartott fiókgyülésen, amikor egy elhatárolási kérdés volt tárgyalás alatt, az a tény, hogy a versenyző iparág által igaztalanul elfoglalt munka elég lett volna arra, hogy három munkán kivüli tag segélye megsemmisitessék, és igy ezen nagy egyesült társaságnak hetenként harminchat shillinget megtakaritson, ismételve felhozatott, mint ok a támadó eljárásra. Később aztán ez a támadó eljárás ugyanazon egyesületnek legalacsonyabb számitása mellett is, sok ezer font sterlingjébe került.

[1] Visszatérünk ezen kérdésre a munkásegyesületi feltevésekről szóló fejezetünkben.

a szokást. Első pillanatra ugy tetszik, hogy helyes volna vezérfonalul venni a termelés tárgyát vagy célját. A hajóácsok, tényleg, még néha a magok jogaként igénylik mindazt, ami a hajók épitését és felszerelését illetik. De egy modern hajó azt mindent magában foglal, ami egy fényüző vendéglőben meg van; és ezen értelmezésben a hajóácsnak, nemcsak acélban és fában kellene egyformán dolgozni, hanem kellene neki lennie tökéletes gépésznek, kazánkovácsnak, rézöntőnek, bádogosnak, ácsnak, butorozónak, francia csinositónak, pamlagosnak, festőnek, diszitőnek és villanyvilágitás és csengettyüszerelőnek. És, hogy ha ezen szembeszökőleg különböző mesterségek közt valamely elválasztó vonalat keresve, most már a megkivánt szerszámokhoz fordulunk, nem kevésbé lehetetlen eredményekre jutunk. Ötven év előtt kérdés nélkül elismerték volna, hogy a hajóács dolga kezelni a vésőt és a fafeszitőt, és az ácsé a kalapácsot és az óngolyót. De egy modern utasszállitó gőzöst nem lehet felszerelni anélkül, hogy ne használtassanak mindezen szerszámok, együttesen másokkal, amelyek kölcsönvétetnek a butorkészitőtől és üvegestől és oly gépekkel, amelyekről egyáltalában nem volt szó sem a korábbi időkben. Hogyha minden mesterség azon szerszámokhoz volna kötve, amelyek azt jellegezték ősidőktől fogva, a hajó zsufolva volna munkásokkal, mindegyik várakozva azon percre, amikor megtegye a maga kis részecskéjét aközös munkán; minden felelősség azon tekintetben, hogy a fedélzet vizmentes jellege meg legyen, elveszne, és mégis lenne szóváltás afelett, hogy ki dolgozzék az ujonnan feltalált gépekkel. Ép igy a felhasznált anyag sem szolgáltat nekünk semmi felosztó vonalat. Ha az fogadtatnék el, az egészségügyi berendezés, a vezető csövek használata folytán, a bizonyitványnyal biró bádogosok egész csoportjának kizárására vezetne, a gépészek és téglarakók javára, akik pedig nem birnak egészségügyi ismeretekkel. Aztán az elhatárolási zavarok legnevesebb eseteiben a használt anyag közös mind a két féllel. A hajóácsók, ácsok és butorkészitők mind fával dolgoznak; a hajókovácsok, kazánkovácsok, gépészek, bádogosok és

pléhesek mind vasat kezelnek. Hogy ha az anyag nem képes megadni az elválasztó vonalat, a vitatkozók gyakran annak vastagságát veszik alapul. A Tyne-parti vitának két évig főkérdése, tényleg, abban csoportosult össze, ha vajon a gépészek és a bádogosok által felszerelendő vezető vonalnak szélességi mérete 2½ vagy 3 hüvelyk legyen-e, és vajon az ácsok rászorithatók-e vagy nem arra, hogy csak 1½ hüvelyk vastagságu famunkát csináljanak.[1] Az elhatárolási vita egy oldalról a kazánkovácsok, más oldalról a lyukgatók és darabolók közt, főleg azon lyukaknak nagyságától

[1] „Mr. Ramsey (hajóács). Az anyag vastagságának kérdése ismét felhozatott. Kérdem, méltányos-e, hogy az ácsipar állapitsa meg a fa vastagságát? Nem az e a tény, hogy mind a két iparág használ minden vastagságu fát a munkájában? Mi rakunk le és erősitünk meg minden nyers és faragott fát a hajótartány raktártereiben . . . Mindig kifogásoljuk azt, hogy ezen vegyes bizottság tárgyalja a fa vastagságát, mert azt gondoljuk, hogy ez az eljárás nem helyes . . .

Mr. Roger (ács). Nincs nekünk meg, mint iparágnak, ugyanazon joga, hogy behozzuk a vastagság kérdését, mert azt a másik fél kifogásolja . . . Azt hisszük, hogy nem megyünk tulságba, ha azt igényeljük, hogy a 1½ hüvelyk vastagság és az azon alól levő köttessék ki. Világos, hogy az ácsok inkább arra való emberek, hogy azt a dolgot ők végezzék. Szeretném megkérdezni a másik felet, hogy hol használtak ők valaha szeget a megerősitésre a régi hajóépitésben Noétól kezdve egész ötven évig ezelőtt. Mi igényelünk minden simitást 1½ hüvelyktől és azalatt, egyszerüen azért, mert ez az az anyag, amelyet mi szoktunk dolgozni, és mert az hozzá van erősitve a talajhoz . . .

Mr. Wilkie (hajóács). A régi időkben, mikor nem volt gép, (az ácsok) tehették volna ezt az igényt, de mindez elenyészett a gépek behozatalával . . . . Az ácsok azért igénylik ezt a munkát, mert a hajók egyrészről személyeket szállitanak. Én azt hiszem, a mi igényünk sokkal igazoltabb, mert azok terheket szállitanak más oldalról . . . Világos, hogyha a hajó teherszállitásra van berendezve, akkor aztán tisztán és egyszerüen hajóácsmunka. Minutes of Line of Demarcation Joint-Committee of Shipwrights and Joiners (Glasgow, 1893).

függ, amit mindegyik iparág üt a vaslapokba.[1] Az iparhoz való jogosultság tana igy azon képtelen eredményre vezet bennünket, hogy a kérdésben forgó munka egyik vagy másik iparágának engedendő oda, nem azért, mintha az jobban ismerné azt a célt, amit az szolgálni fog, vagy jobban ismerné a szerszámokat és a használt anyagokat, hanem a cső vagy a fal pontos vastagsága, vagy a vaslapokba verendő lyukak szabatos átmérője szerint, amit egy személy, üzlet vagy tudomány minden órában megváltoztathat. Annak a szüksége, hogy fel kell valami oly vonalat fedezni, amely szabatosan megállapitható és pontosan megmérhető, tényleg a munka pusztán önkényes szétosztására vezet, melynek még azon további hátránya van, hogy a lehető legkisebb állandóság éretik el vele.

Mindezen zavarokra nézve a munkaadóknak könnyü orvoslások van. „Az igazi orvoslás — jelentette ki a belfasti hajóépitők képviselője — visszatérni a dolgok régi állapotára, amikor a munkaadó a munka elvégzésére leginkább alkalmas munkásokat válogatta ki"; vagy, mint a Tyneparti hajóépitők képviselője fejezte ki magát: „ fentartani a munkaadó azon jogát, hogy bármely munkást alkalmazhat, akiről ő azt hiszi, hogy legjobban fogja ellátni iparának vagy üzletének dolgát, minden tekintet nélkül a munkásegyesületekre." És a skót hajóépitők kijelentették képviselőjök utján, hogy az „vajon egy bádogos összeforrasztható-e egy 2 hüvelykes csövet, de egy 2¼ hüvelykest már nem; hogy vajon egy ács lecsiszolhat-e egy oldaldeszkát, vagy egy hajókovács letehet-e egy sint, az az érdektelen szemlélő előtt kell, hogy szerfelett egyrejárónak lássék"; és ennélfogva röviden azt javasolták, hogy „szabaduljunk meg egyáltalában a veszekedés ezen termékeny okától oly módon, hogy töröljünk el minden önkényes határt a különböző mesterségek között és hagyjuk meg a mesternek azt a

[1] Report of Proceedings of the Sixth Annual Meeting of the Federation of Engineering and Shipbuilding Trades (Manchester, 1896).

jogát . . . hogy ő állapitsa meg, hogy mily módon osztassék ki a munka.

Az előző fejezetek olvasója előtt a munkásegyesületi kifogás minden ily eltörlése ellen a határvonalaknak mesterség és mesterség között egyszerre világos lesz. Ha kell valami együttes eljárás a munkások közt, — ha például kell valamely képviseleti gépezet a közös alkura — akkor feltétlenül szükséges, hogy minden egyes munkásegyesület tagsága szabatosan meg legyen határozva, ugy hogy minden egyes munkás tudhassa, hogy mely közös szerződés által van ő kötve.[1] Tényleg az iparágak szerint való minden szervezkedésnek feltétele az, hogy az iparágak közti határok, bárha azok nem szükségképen változhatatlanok, ne töressenek fel könnyen egyetlen munkaadó puszta szeszélye által.

De van egy további kifogás is. Ha egy munkaadónak szabad volna, anélkül, hogy az érdekelt munkásegyesület részéről bárminő ellentállásra találjon, szabadon rendelkezni azon munkásaival, akiket a szabványos munkabéren fizet, és apródonként átjátszani az ő munkájokat a munkások egy más osztálya kezébe, akiket ő rávehetne — talán tényleg a saját magok munkásegyesületök utján — arra, hogy alacsonyabb árért dolgozzanak, minden reménynek arra nézve, hogy a magasabban képzett egyesületek részére a szabványos munkabér fentartható legyen, egyszerre vége volna. Ha hát egy munkásegyesület nem akarja elveszíteni egész ügyét, kénytelen minden eshetőséggel szemben, fentartani azt az elvet, hogy a társulat a munkaadókkal együttesen megállapitott szabványos munkabér fizetendő minden telepen, és mindazon munkanemek után, amelyre kölcsönös egyetértéssel megállapittatott.

[1] Ez szembeszökőleg még sokkal szükségesebb volna, mint jelenleg, ha a Devonshire herceg javaslata arra nézve, hogy ezen közös megegyezések törvényesen is végrehajtandók, elfogadtatnak; lásd a közös alku módszeréről szóló fejezetet.

Ennélfogva oly megoldás keresendő, amely, mig egy oldalról megvédi a munkaadót a reászakadó munkaszünetek türhetetlen kellemetlenségétől, az iparágak közt előálló minden surlódásból keletkező bajoktól, és a munka tulcsapongása által okozott veszteségtől,[1] addig biztositsa a munkásegyleti tagot is minden megzavarása ellen az ő szabványos munkabéröknek, és meggátolja szervezetöknek bármely aláaknázását. Az utolsó néhány év tapasztalata, azt hisszük, reá mutat annak szükségére, hogy, ha a nehézséget le akarjuk küzdeni, a munkásegyesületi világban egy uj szervezetet kell kifejleszteni és egy uj vezérelvet kell elfogadni.

Hogy ha most kitör két jól szervezett iparág között egy elhatárolási vita, az ő okosabb képviselőinek első kisérlete az, hogy kölcsönös megállapodást létesitsenek aziránt, hogy mint oszszák meg a munkát magok között. Igy a kazánkovácsok és a gépészek közt Cardiffben felmerült számos megkülönbözés 1891-ben formailag a helyi fiókok közt létrejött barátságos egyezményben intéztettek el.[2] De az

[1] „Egy további és leglényegesebb pont a munkaadó felfogásában, és ami nagy mértékben érinti az ő érdekét a munka olcsóbbá és gyorsabbá tételére nézve, van abban a szükségességben, hogy egyik iparág se csapjon át, amint mondják, a másikba. Ami azt jelenti, hogy amikor egyik iparág felvállal oly munkát, amelyen később másoknak is kell dolgozniok, mielőtt az be volna végezve, a munka ugy osztassék ki mindegyiknek, hogy mindegyik kellő sorban befejezhesse a maga részét, mielőtt a következő megkezdi a maga részét, és hogy amikor az utolsó elvégzi a maga részét, a munka is be legyen fejezve. Ez szükséges arra, hogy a gazdaságosság, a gyorsaság biztosittassék és a munka elvégzésére a felelősség megállapitható legyen."

[2] Ez a szerződés bele van foglalva a „Ports of Cardiff, Penarth, and Barry Bylaws"-ba, amelyet öt képviselő irt alá a kazánkovácsok egyesült társaságából, öt a gépészek egyesült társaságából, egy a gőzgépcsinálók társaságából és egy a gépészek egy másik kisebb testületéből. A bevezetés következő: „Azon célból, hogy világosabban megállapitsunk és eldöntsünk egynehány vitás kérdést, és annak folytán, hogy bizonyos félreértések támadtak a kazánkovácsok társaságának tagjai és a fent neve-

ily tárgyalások, mint más közös alkuk is, gyakran jutnak holt pontra. Itt van aztán egy olyan eset, amelyen különösen helyén volna a választott biráskodás. Itt az igazság az, nincs oly alapelv, elfogadva mindkét részről, melyre lehetne alapitani a döntést. De minden érdekelt iparág elfogadja elvül a különböző kiindulási pontok azon összefüggéstelen sorozatát, és amint látuk, a döntés nem lehet más, mint egy önkényes döntés. A főfeltétel tehát az, hogy a választott biró ne legyen azon gyanuban, hogy bármely más kiindulási pont hatása alatt áll, mint azok, amelyeket a felek elfogadnak. Ez jelenti azt, hogy magok a munkásegyesületek állitsanak fel egy birószágot.

Látjuk, hogy ily birószág alakul meg a gépész és hajóépitő iparágak szövetségében, amelyre már több mint egy alkalommal hivatkoztunk. Az utolsó hét év alatt számtalan tulkapást és betörést intézett el már nyugodtan ez a törvényszék, minden érdekelt fél általános kielégitésére. Ezen szövetség végrehajtó-bizottságának, mely a tizennégy egyesület fő fizetett hivatalnokából áll, átalakulása legfőbb választott birószággá az elhatárolási kérdésekben a legegyszerübb módon történik meg.[1] Hogy ha bármely kikötőben a

zett gépészekei között, az ő illető igényeik tekintetében a kazánkészités és a vashajó-épités mesterségével kapcsolatos némely munkára nézve, ezennel megegyezünk abban, hogy a lentebb emlitett munkák a fentebbi kikötőkben az érdekelt felek által minden nehézség és akadály nélkül végeztessenek.“ A szabályzat műszaki részletekből áll öt nyomott lapon, bizonyos megnevezett munkák elvégzését biztositva a kazánkovácsoknak, és illetőleg a gépészeknek.

[1] A jelenlegi szabály a következő:

Viták a társaságok közt. Hogy ha bármely vita támad az ezen szövetséget képező bármely társaság között, hacsak barátságosan meg nem szüntetik, az ily vita a választott birószág elé viendő, amely a vitában érintett felek által választandó. Amikor szükség van ily birószágra, a felek, ha lehet, kölcsönösen egyeznek meg három érdektelen biróban; ha nem tudnak, a vitában álló mindegyik fél nevezzen meg egy vagy két választott birót, kiknek munkás-

kazánkovácsok arról panaszkodnak, hogy a kovácsok betörnek az ő iparokba, egyik félnek sincs joga, hogy megszüntesse a munkát és a szövetségi végrehajtó-tanács felhivatik, hogy gyüljön össze egy alkalmas központba. A két érdekelt iparág hivatalnokai magokkal hozzák tanuikat, és ugy járnak el, mint ügyvédek. Ha a tanács nincs megnyugodva abban, hogy az összes tények elébe terjesztettek, két tag küldetik ki — mondjuk a gőzgépkészitő és hajóácsok társaságainak főtitkárai, — hogy a helyszinén vizsgálják meg a vitás kérdést, beszéljék meg a munkaadóval, és tegyenek jelentést egy következő gyülésre, ahol a döntés meghozandó. Azon tiz vagy tizenkét tapasztalt munkásegyesületi tisztviselői, akik igy eldöntik az iparág és iparág közötti vitákat, csaknem eszményi testületet képez ilyen célra. Ők mentesek nemcsak személyi, de osztályi előitéletektől is. Az, hogy 2¼ hüvelyk vascsövet a gépész vagy a bádogos szereljen-e fel: egyáltalában közönyös a mintakészitő vagy a hajóács előtt. Az, hogy a kabinok zárait a butorkészitő csi-

egyesületi tagoknak kell lenniök; a két vagy négy választott biró nevezzen ki egy pártatlant és az esetben, ha a választott birák nem tudnak megegyezni, az ő döntése legyen végleges és kötelező. A pártatlan nem választható valamely oly iparágból, amely összeütközésbe jöhet a megkülönbözött felek bármelyikével. Hogy ha a választott birróság nem neveztetik ki egy hónap alatt azután, hogy folyamodás adatott be a választott birósághoz utalás végett, a végrehajtó-bizottságnak lesz joga közbelépni és kinevezni akár a választott birákat, akár a pártatlant, amint szükség van reá. A birróság, mikor megalakul, meghatározza az ülés helyét, az eljárás módját, stb.; mindegyik fél fizeti a költségek felét, hacsak a birróság másként nem rendeli. Hogy ha a szövetségben levő bármely társaság kivánja a választott birróságot, azon társaság végrehajtóbizottsága jelentse azt be a szövetség titkárának, aki irásban szólitja fel az érdekelt másik felet, hogy egy választott birót vagy többet ugy nevezzen ki, amint azt a szövetségi szabályzatok meghatározták. Report of Proceedings of the Fifth Annual Meeting of Federation of Engineering and Shipbuilding Trades (Manchester, 1895).

nálja-e meg és az ács tegye-e fel, vagy az, hogy vajon melyik iparág végezze az egész munkát kezdettől végéig: teljesen közömbös a sinrakó vagy a vasöntő előtt. Sem közvetve, sem közvetlenül nincs a biráknak semmi más érdekök, mint az, hogy meggátoljanak állandó szabály alkotásával minden munkaszünetet. Ezen feladatban elősegiti őket az a tény, hogy ugyanazon mennyiségével látnak ők az öntudatlan feltevéseknek a dolgokhoz, mint mind a két érdekelt fél. Oly elvek, mint az „elsőbbség, helyzet és cél", ami a megsértett tőkésnek ép oly fantasztának és jelentőségnélkülinek látszik, mint ahogy látszott a megsértett munkásnak a törvénytudó érvelése a „közös szolgálatról", azt a komoly figyelmet kelti fel, amelyet mindkét oldalról való ismétlésök megkövetel. A birák teljesen ismerik a műhely műszaki részleteit, az eljárásokat és anyagot ép ugy, mint a munkaadók kibuvásait és a munkások fogásait. Birnak tényleg teljes mértékben, a lehető teljesebb minősitésével a birói tekintélynek, a felek korlátlan bizalmával nem csak az ő ismeretök és rokonszenvezésök iránt, hanem az iránt is, hogy teljesen pártatlanok a vita kérdései tárgyában. Végezetül nem kis előny az, hogy bár döntésöknek nincs törvényes ereje, az magában foglal egy bizonyos titkos kényszerítő tekintélyt is. Nehéz volna, hogy ha nem épen lehetetlen, a szövetség bármelyik alkotó testületének is határozottan mellőzni oly döntést, amelyhez hozzájárult volt, anélkül, hogy ne vonná maga után azon komoly esély lehetőségét, hogy büntetésül tagjait tényleg kizárná a munkából a többi munkások általános bojkottja.[1]

[1] Itt emlékeztetjük az olvasót reá, hogy az egyesületek közti viszonyokról szóló fejezetünkben miként mutattunk reá, mikép a különböző testületek szövetsége nem lehet állandó, ha egyszerü többségi uralmon alapul. Érdekes megjegyezni, hogy a siker a gépész és hajóépitő-iparok szövetségénél, mint választott bíróságnál, teljesen attól függött, hogy őszintén felhagyott a tagszámarányban való képviseltetés minden eszméjével. Mindegyik felvett egyesület, akár nagy, akár kicsiny, két képviselőt küld az évi gyülésre, mely

De ámbár egy ilynemü törvényszék az elhatárolási kérdésekben ketté vághatja a gordiusi csomót, sem tárgyalásai, sem döntései nem tarthatnak igényt állandó bizalomra, hogy ha nem képesek napfényre juttatni valamely meghatározott és összefüggő politikát, amelyet a perelők is elfogadnak és amelyet követnek minden saját elhatározásaikban. Sőt nem képes állandóan az ipari békét sem biztositani, hacsak politikája nem esik össze a munkaadók érdekeivel, és nem oly feltevésekre van alapitva, amelyet azok is elfogadhatnak. Az ily politikát nem lehet alapitani az iparhoz való jogosultság semmiféle tanára, mert amint megmutattuk, az ilyfajta dolgok legkényesebb kérdéseiben, mind a két fél egyenlő észszerüséggel állithatja, hogy a méltányosság az ő oldalokon van. A kérdés megoldása teljesen más irányban találandó meg. El van fogadva, hogy egyetlen iparág és egyetlen egyesület esetében a munkaadót, és kizárólag a munkaadót illeti meg annak elhatározása, hogy melyik egyes munkást fogadja ő fel, és micsoda különös munkát dolgoztat vele. Amit minden egyesület követel, az az,

mindegyik iparágból választ egyet, — különbség nélkül fizetett hivatalnokát — hogy a szövetségi végrehajtó-tanácsot alkossák. Szembeszökő, hogy ha a kazánkovácsok egyesült társasága, vagy az asztalosok egyesült társasága azt követelte volna, hogy huszszoros mennyiségével birjanak a képviseletnek és szavazati jognak, mint az egyesült kovácsok vagy az egyesült mintakészitők, ezen utóbbiaknak nem lett volna semmi bizalmok oly végrehajtó-bizottság bárminő döntéséhez, amelyen ellenfeleiknek oly tulnyomó szavok van. Szerencsétlenségre az egyenlőségnek ezen valódi elve, amely ezen szövetség sikerének feltétele volt, eddigelé utjában állott annak, hogy a gépész- és hajóépitőipart illetőleg a legnagyobb társaság csatlakozzék hozzájok.. A gépészek egyesült társasága, amely magába akarja foglalni a képzett gépész-mechanikusok minden osztályát, eddigelé összeférhetlennek találta saját méltóságával, hogy egyenlő feltételek mellett társuljon oly kisebb részletes társaságokkal, mint az egyesült mintakészitők társasága és az egyesült kovácsok. Itt ismét a mindent felölelő egyesülés eszméje gátolta meg a munkásegyesületi hatályos szervezkedést.

hogy a kérdésben levő munkára vonatkozó elfogadott szabványos munkabér fentartassék és lehetséges betörések ellen megvédessék. Hogy ha ugyanezen felfogás kiterjesztenék a rokon iparágak egész csoportjára, mindegyik munkaadónak teljes belátására bizathatnék a szövetséges egyesületek tágas terén azt a munkást dolgoztatni a vitás munkán, akit neki tetszik, mindaddig, mig fizeti neki a különös munkára nézve megállapitott szabványos munkabért. A szövetkezett munkásegyesületek ahelyett, hogy hasztalan arra törekednének, mikép azt állapitsák meg, hogy egy dolog melyik iparágat illeti jogosan, tényleg annak elhatározására szoritkoznának az egyesült munkaadókkal való tanácskozás utján, *hogy mily bér lesz fizetendő érte.*[1]

Ha ezen egyszerü elv fogadtatnék el — mondjuk az északkeleti tengerparti nagy hajóépitőtelepeken, — és az őszintén elfogadtatnék a társult munkaadók és a gépész és hajóépitőiparok szövetsége által, a dolog egészen tiszta volna. A szabványos munkabér minden egyes külön ipar kétségbe nem vont területén ugy állapittatnék meg, mint jelenleg, közös alku utján az érdekelt egyesült munkaadók és munkásegyesület között. De mihelyt bármely vita támadna az irányban, hogy melyik iparágat illeti meg egy munka —

[1] Ezen javaslott megoldást most egy rendkivüli tehetségü fiatalember, aki 1896-ban a gépészek egyesült társaságának főtitkára lett, kisérletképen előtérbe állitotta. Azon vitáról irva, melyet a gépészi munkaadók szövetségével folytattak a munkások alkalmazása tárgyában a gépeken, Mr. George Barnes kijelentette, hogy „a mi szempontunkból az egész kérdés tényleg csak bérkérdés, és amennyiben a munkaadók tagadják, hogy bármi szándékuk is volna betörni a mi, mint képzett mechanikusok, területünkre, azt hiszszük, hogy kölcsönösen kielégitő megoldása volna feltalálható a nehézségnek a helyi vegyes bizottságokban, utalással a Board of Trade-re: *az ily bizottságok döntésének — kellő tekintettel a gépek osztályára, a munka minőségére és a kerületi szabványos munkabérre — a fizetendő bér összege felett.* Ezen javaslatot megfelelő alakban el fogjuk küldeni nekik". Amalgamated Engineers' Monthly Journal, 1897, április.

akár a munkaadó és a munkás, akár a bérmunkások különböző osztályai között — az ezen munkáért való fizetés skálájának közös alkuja egyszerre kiesnék mindkét érdekelt egyesült kezéből és az egyesült iparágak egész testülete nevében a szövetség által folytattatnék. Ennélfogva a vita oda utaltatnék a szövetségi hivatalnokokhoz, hogy állapitsanak meg az egyesült munkaadók képviselőivel *ezen különös dologra egy határozott szabványos munkabért.* Ezen különös munkabér megállapitásának őket pusztán a munka jelleme vezetné, arányba hozva más munkával a kerületben. Amikor, mint ahogy volt az eset a szerelők és bádogosok, és az ácsok és hajóácsok közt folyó nevezetes küzdelmekben, a munkások mindkét fajának keresménye tényleg ugyanaz, és a vitatott munka mennyisége kevéssé fontos, a szövetséges munkások és a társult munkaadók hivatalnokai hamar eldöntenék a közösen megállapitandó bért. Ha, amint ez az eset azon sokkal nehezebb esetben, ha a munkásnak egy uj géppel kell dolgoznia, a munkabérek nagyban különböznének, az egyezség hosszabb alkudozást igényelne. Az egyesült munkaadók képviselője törekednék szerezni bizonyságot arra, hogy a munkára képes minden, az utcáról szedett képzetlen munkás is, és igy csak hat pennyt ér óránként. A szövetkezett munkásegyesületi tagok képviselője igyekeznék megállapitani, hogy a munka tényleg igényli egy gépész ügyességét vagy képzettségét és hogy a tényleg alkalmazott munkás véletlenül egy rendkivüli ember, akinek meg kell keresnie a gépészek órai tiz penny munkabérét. A szószólók mindkét oldalon azon nagy szövetségeket képviselvén, melyeknek a tényleges vitatkozók csak egy jelentéktelen arányát teszik, biztosan ugy vezetnék a dolgot, hogy megállapodjanak valami munkabérszabványban ezen különös munkánál, inkább semmint megbizóik egész testületét háboruba keverjék. Ha egyszer a kérdéses munka után járó külön dijazás érvényesen megállapittatott, az egyes munkaadó alkalmazhat bármely munkást, aki neki tartozik, *ezen fizetéssel,* akár tartozik az a gépészek egyesült társaságához, vagy akár a szerényebb gépmunkások egyesült egyletéhez, vagy épen a munkások országos egyletéhez. Igy, azon feltétel alatt, hogy a szabványos munkabér

a vitás munkánál is közös alku utján állapittassék meg az egyesült munkaadók és a szövetkezett munkásegyesületek közt, minden hajóépitőnek joga volna, akármelyik iparágból kiválasztani azt a munkást, amelyiket neki tetszik, elvégezni azt a dolgot.

A szövetkezett munkásegyesületek részéről még fenmaradna az a további kérdés, vajjon a legteljesebb szervezet érdekében, az igy kiválasztott munkást át kell-e helyezni az egyik egyesületből a másikba, vagy meg kell engedni, hogy bent maradjon régi társaságában. Ha a munka csak időleges jellegü, szükségtelen volna bármily változtatást tenni. Ha, más oldalról, az a munka, amivel őt megbizták, rendesen egy más egyesület tagjai által láttatik el, vagy ha szükségessé teszi az a szoros összefüggést azokkal, valószinüleg csak a surlódás elkerülésére vezet, ha átteszik őt a másik egyesület tagjai sorába. Ehez azonban a munkaadóknak nincs semmi közök, és a részleges belső szabályzatok, melyeket a szövetség határoz el, utóljára is, mint minden más esetben, a tagok által állapitandók meg.[1]

Azt gondoljuk, hogy ezen megoldás ellen nem volna kifogások a munkaadóknak, akik, mint az északkeleti tengerpart nagy ipari vezérei, hozzászoktak ahhoz, hogy szer-

[1] Ezen áttételét eszközölve az egyes munkásoknak egyik egyesültből a másikba, nehézség származhatik abból, hogy különböző a hozzájárulási összeg és a segély mérve a különböző társaságok közt. Ezt könnyen lehet mellőzni a munkás tekintetéből az által, ha az uj társaság egyszerre beveszi őt teljes igénynyel azon tagsági tartam szerint, melyet az elhagyott egyesületnél töltött. Kölcsönös ilynemü egyezmények már vannak a tagok átmenetére nézve ugyanazon iparágban az angol és skót egyesületek és némely más között. Hogy ha a nagy segélyt adó egyesületek vonakodnának elfogadni ily alapon tagokat, könnyü lenne a szövetségnek könnyiteni az utat, adva a szövetségi pénztárból, minden ember után, akit elhatárolási alapon hivatalból tesz át, egyenlő összeget azzal, amelyet a felgyült alapból egyenként bir mindegyik társa. Minden ily kérdése a pénzügyi kiegyenlitésnek az egyesületek közt könnyen megoldható a munkásegyesületi hivatalnokok gyakorlati jó érzéke által.

vezett munkások testületeivel tárgyaljanak. Nem foglal az magában más igényeket, mint olyanokat, amelyekhez ők már régóta hozzájárultak. A vitatott munkáért járó munkabérek ugy állapittatnának meg, mint most, nem az egyes munkaadó vagy munkás által, de az egyesült munkaadók által létesitett közös megállapodással. Az egyedüli különbség az volna, hogy ahelyett, hogy a közös megállapodás egyetlen munkásegyesülettel jönne létre, az egyesült munkaadók hivatalnokai a vitás munkákra nézve oly hivatalnokokkal tárgyalnának; akik a kerületben levő munkásegyesületi tagok egész testületét képviselnék. A munkaadók megszabadulnának azon kellemetlenségtől, hogy a munkát esetleg megállitsák a munkások veszekedései, és megerősitené őket szabadságokban az, hogy azon módon adnák ki a munkát, amint legjobbnak tetszik nekik.

Más oldalról a munkásegyesületi tagok biztositanának alapvető elvöket, fentartva a szabványos munkabért és a közös alkura való egész gépezetet. Teljes biztonságot nyernének az ellen, hogy bármi kisérlet tétessék arra, hogy egy uj gép vagy uj áru behozatala ürügy legyen arra, hogy az ügyesség bizonyos fokozata után eddig fizetett összeg leszállittassék. Más oldalról nekik is őszintén el kellene hagyniok az iparhoz való jogosultság elavult tanát. Teljes szabadságot kelene engedni minden egyes munkaadónak, feltéve, hogy a munka egyes ágaira megállapitott szabványos munkabért fizeti, hogy ugy ossza szét a munkát az iparok közt, amint neki legjobban tetszik, tekintet nélkül a régi szokásra. És hogy ha a munkásegyesületek óhajtják elkerülni a surlódást a munkások között, és tökéletessé tenni szervezetöket fel kell adniok minden gondolatot arra, hogy megszoritsák a belépést az egyes egyesületekbe másként, mint hogy megköveteljék uj tagjaiktól, hogy képesek legyenek megszeezni az elismert szabványos munkabért. Mindkét esetben amint ez és az előző fejezet megmutatta, csak egy oly elvet adnának fel, amelyet az egyesületek túlnyomó többsége a mi itt ipar területének legnagyobb részén, ugy is lehetetlennek talált gyakorolni.

III. FEJEZET.

A munkásegyesülési ügy folyományai.

Az előző fejezetekben megkiséreltük rendszeresen elemezni a britt munkásegyesületi mozgalom minden érvényben levő szabályzatot; fel kell még deritenünk és kifejtenünk némely oly jellemvonását a munkásegyesületi politikának, amelyek együttjárnak módszerének alkalmazásával vagy hozzátartoznak szabályzataik keresztülviteléhez.

A kölcsönös biztositás módszerével fogjuk kezdeni. Láttuk, hogy mily nevezetes szerepet játszott, egy pár ipará kivételével, a munkásegyleti mozgalom segélyző-társasági oldala, — hogy mint látja el ez mind erős vonzóerővel, mind erős támogatással a munkások tömörüléseit, még akkor is, hogy ha felhasználása a közszabályzatok elfogadtatásának különös eszközéül, elmosódott is szem elől. A munkásegyesületi tagok büszkék azon nagy biztositó társulatokra, amelyek az ő saját erőlködéseik utján jöttek létre, és a leghatározottabb módon elleneznek minden oly tervet, amely ellentétben látszik lenni ezek folytonos virágzásával. Ez magyarázatul szolgál azon hallgatólagos ellenzés elnyomó suyára, amelyet a munkásegyesületek eddig mindig utjába vettek minden versenyző biztositási mozgalomnak. Amikor a versenyző terv a munkaadók segélyző társasága, a munkásegyesületek ellenzik azt sok további oly ok alapján is, amelyekkel ezen fejezetnek egy következő részében fogunk foglalkozni. De még akkor is, ha a biztositási terv teljesen összeköttetésen kivül áll bármely ipari céllal, és a kormáni agg-

kori nyugdij személy nélküli tervének formájában jelentkezik, a munkásegyesületi tagok erősen kifogásolják azt, hogy bármely dij is az ő heti keresetökből való bármely levonás, vagy a közvetlen hozzájárulás utján szedessék be, mert attól félnek, hogy az a munkásokat kevésbbé készségesekké tenné arra, hogy iparágok segélyző-társaságánál befizessenek. Ezt az érzést tisztán kifejezve találjuk Mr. Broadhurst kisebbségi jelentésében az 1895-i szegény aggok bizottságában. „Az a tanuskodás, amelyet a munkásosztályi tanuk adtak, az én véleményem szerint, azt látszik mutatni, hogy bármely oly javaslat, amely másnemü hozzájárulást is foglal magában, mint országos és helyi adózás utján valót, sok ellenzéssel fogna találkozni a bérmunkások részéről minden fokozaton. A segélyző-társaságok és a munkásegyesületek, amelyeknek a munkásosztály oly sokat köszönhet, természetesen némi aggodalommal nézik egy oly óriási versenyző biztositó-társaság megteremtését, melyet a kormány egész ereje támogat. A hozzájárulások beszedése rosszul fizetett háztartások millióitól már eddig is nagy nehezségü munkának találtatott, melyet az ipar bármely nyomottsága vagy más szerencsétlenség még csak nehezitett. Hogy ha az állam beáll a versenybe a bérmunkások rendelkezése alatt állható hozzájárulásaira nézve, az szükségképen növelni fogja minden segélyző-társaság, munkásegyesület és ipari biztositó-társaság nehézségeit, akiknek tagjai és ügyfelei pedig az egyesült királyságban valószinüleg kitesznek együttvéve tizenegy vagy tizenkét millió embert. Más oldalról pedig, Mr. Charles Booth javaslata, hogy a nyugdij közpénzekből adassék meg, személyes befizetés nélkül, mind a munkásegyesületek, mind a segélyző-társaságok meleg támogatására számithatna.“ [1]

[1] Mr. Henry Broadhurst M. P. (a kőmivesek segélyző-társaságától) kisebbségi jelentése. Report of the Royal Commission on Aged Poor (C. 7604), 1895, XCIX. l.

Ezen ellenséges felfogás természetesen legélesebb a nagy iparágak segélyző-társaságaik tagjai részéről. A kőszénbányászok,

Eddig a pontig a munkásegyesületek szorosan egymás mellett állanak a rendes segélyző-társaságokkal. De mihelyst arra jő a sor, hogy a tömörülés ezen két formájának törvényes állását állapitsuk meg, rögtön megoszolnak utjaik. A segélyző-társaságok, szorosan egy meghatározott célra szoritkozva, megnyerték azt a jogot, hogy alapszabályaik cégjegyzése és számadásaik ellenőrzése utján törvényesen becikkelyezett testületek lehetnek, amelyek képesek végrehajtható szerződéseket kötni tagjaikkal és idegenekkel, perelni és pereltetni társulati minőségökben. Ily teljes törvényesités nem kivánatos a nagy munkás társaságokra nézve. A becikkelyezés némi mérvével nekik is kell birni azért, nehogy a mindnyájok által befizetett pénz ne legyen büntetés nélkül elsikkasztható azok által, akiknek kezébe tétetik le. De a munkásegyesületek egész segélyző-társasági ügyköre, amint már láttuk a kölcsönös biztositás módszeréről szóló fejezetünkben, csak egy egyszerü segédeszköz, mely szorosan alá van rendelve azon főfeladatnak, hogy tagjaik részére jobb munkafeltételeket biztositsanak. Ezen jobb feltételek érdekében a munkásegyesületnek szabadnak kell lenni arra, hogy annak szükségе idején, pénztárának utolsó fillérét is igénybe vegye a küzdelemben. Ennélfogva nem volna képes fentartani jótékony hatásának egész vagy bármely részét sem, hogy ha az azon időben levő tagok azt kivánnák, hogy a kéznél levő pénz más célokra fordittassék. Aztán, amint már kifejtettük a közös alku módszeréről szóló fejezetünkben, a munkásegyesületi eljárás lényeges feltétele az, hogy a tagok nagy tömegének döntését rá lehessen kényszeriteni az egyes vonakodókra. Az a tag, aki állandóan sértő engedetlenséget mutat azon egyesület szabályaival szemben,

akik tényleg nem veszik egyáltalában a magok munkásegyleti mozgalmaikban a segélyző-betétek hasznát, mindig készeknek mutatkoztak állandó segélypénztárak létesitésére, amelyek utján a munkaadók és bérmunkások közös befizetései utján gondoskodás történik a baleset folytán szenvedőkről egy meghatározott kőszénterület korlátai közé.

amelyhez csatlakozott, vonatkozzanak a szabályok akár a segélyző pénztárra, akár másra, esetleg ki kell hogy téve legyen a kizáratás büntetésének, amely magával hozza a jövő segélyre vonatkozó minden igény elvesztését. Ennélfogva egy munkásegyesület végzetesen meg volna nyomoritva, hogy ha törvényesen kötelező szerződésekben kötelezné magát fizetni bizonyos segélyeket, vagy ha meg volna engedve a sértett tagnak felebbezni tagtársai döntése ellen a nem jóindulatu törvényszékekhez. De a meg nem elégedett tagnak ezen ellenséges eljárása nem az egész veszedelem. Ámbár az iparág megszoritására való összejátszás most már nem büntetendő sérelem, az mégis, amint látjuk, tehető alapjává a kártérités iránti polgári keresetnek.[1] A törvény határozatlan és félremagyarázható állapota a rágalmazás és összeesküvés terén, aztán széles ajtót nyit a zaklató perekre. Ma már egy munkásegyesület bármelyik ügynöke vagy hivatalnoka alá van vetve annak, hogy beperelheti a munkaadó vagy a nem munkásegyesületi tag munkás minden oly esetben, midőn általa valamely munkásegyesületi ténykedés veszteséget vagy kárt okozott neki. Ha a munkásegyesület perelhető volna társasági minőségében, a tagok csakhamar ugy találnák, hogy azon pénzek, amelyeket ők betegségi és temetkezési segélyekre adtak össze, lefoglaltatnék vagy egy strike-fenyegetések által megbántott munkaadó keresetére, vagy egy nem körültekintő fiók titkárának rágalmazása, vagy egy korteskedő szemtelensége miatt. Igy, amig a teljes cégjegyzés megvédelmezhetné az egyes tagot társai többségével szemben, a saját betegsége és agg korára való gondoskodását teljes kiszolgáltatná a munkaadó tetszésére a kártérítési igények cimén. A munkásegyesületi mozgalom segélyző-társasági oldalának bizonytalan volta tényleg együtt jár azzal, hogy összekötik abban az ipari és a segélyezési célokat, és a teljes törvényesités tényleg inkább csökkentené, semmint növelné valószinüségét annak, hogy a segélyző célokra befizetett összegek utóljára is azon célra fordittassanak.

[1] Lásd a függelékben a közös alku törvénykezési helyzetét.

Ezen indokok magyarázták meg azon különös törvénykezési helyzetet, amelyet sikerült 1868—71 közt a munkásegyesületi tagoknak biztositani társaságaik részére. Az 1871-ki Trade Union Act, amig megadja a kellően cégjegyzett egyesületnek nagyjára ugyanazt a helyzetet, melylyel a segélyző társaság bir, amennyiben tudniillik a tulajdonának védelme forog szóban határozottan kimondja, hogy a munkásegyesület sem nem perelhet, sem pedig nem fogható per alá semmi oly egyezmény tekintetéből, amely ő közte és tagjai, vagy a munkaadók egyesületei vagy egy más munkásegyesület közt jött létre. A munkásegyesületek tényleg nem ruháztattak fel a törvényes személy jogaival tovább, mint csupán azon korlátolt célra, hogy megvédelmezhessék pénzöket tolvajlás vagy sikkasztás ellen. Igy abban a különös helyzetben vannak, hogy — idézzük a munkaügyi bizottság többségének jelentéséből — gyakorolnak „közös működést minden törvényes közös felelősség nélkül".[1] A munkásegyesületi tagok óhajtják, hogy ezen különös állapot fentartassék. A munkásegyesületi kisebbség a munkaügyi bizottságban határozottan vonakodott elfogadni azt a javaslatot, „hogy kivánatos volna a munkásegyleteket perelhetőkké tenni bárki által, akinek sérelem okoztatott hivatalnokaik vagy ügynökeik eljárása által. Tényleg az, hogy az ország nagy egybeolvadt társaságai a maguk felgyült pénztáraikkal, amelyek néha egy negyedmillió font sterlinget tesznek ki, pereltethessenek az ország bármely részében bármely munkaadónak okozott károkért, vagy bármely elégedetlenkedő tag vagy nem tag által, vagy valamely fiók titkárának vagy küldöttének tényе miatt, nagy igazságtalanság volna. Ha minden munkásegyesület ki volna téve annak, hogy állandóan zaklattassék törvényszéki perekkel egyes tagjainak cselekvései miatt; hogy ha a munkásegyesületi pénztárak kiszivattathatnának ügyvédi dijak és költségek, vagy esetleg az okozott károk

[1] Fifth and Final Report of the Royal Commission on Labor, 1894 (C. 7421), 149. szakasz, 54. l.

és kiszabott pénzbirságok cimén, az nagyon is lehetetlené tenné a munkásegyesületi mozgalmat minden mesteremberre, talán csak a legvagyonosabb és legtapasztaltabbakat véve ki. A munkásegyesületek jelen szabadsága a törvényszékek minden beleavatkozásától — bármily különösnek tessék is az a törvénytudósok előtt — hosszas küzdelem és parlamenti agitáció után, 1871-ben mondatott ki, és 1875-ben lett véglegesen törvénynyé. Minden kisérlet arra, hogy a munkásegyesületek szabadságának ezen nehezen kivivott okmánya visszavonassék, vagy az, hogy bármi módon is zaklattassék társaságaiknak tisztán önkéntes jellege, a mi véleményünk szerint, a munkásegyleti tagok egész testülete részéről, a legkeserübb ellentállást eredményezné, és ugy gondoljuk, semmi szempontból véve sem volt kivánatos."[1]

Áttérve már most a közös alku módszerére, először is megjegyezzük, hogy az magában foglalja az iparág megszoritása érdekéből való összejátszás minden törvényes meggátlásának megszüntetését. Addig, amig az ipari összejátszás büntetendő sérelem volt, a közös alku rendszere nem volt nyitva sem a munkaadók, sem a munkások előtt, és a munkásegyesületi tagok, mivel nem kapták meg a törvényhozás feljogositását, titkos egyezségekre voltak utalva maguk közt, amelyek a kölcsönös biztositás módszerén voltak felépitve. Most az összejátszás szabadsága bevallottan megadatott, ami már magát a büntető törvénykönyvet illeti; de még magában Angliában is vannak jelei annak, hogy, mint a közös alku törvénykezési állapotáról szóló függelékünkből látni fogjuk, a polgári szavatosság tekintetében a munkásegyesületi tagoknak még mindig van egy megvivandó csatájok. Ha a jelen döntvények fentartatnak, a munkaadók képesek lesznek sulyos károkért perelni bármely munkásegyesületi tisztviselőt, aki az alkuvás rendes fogásait felhasználja megbizói javára, vagy aki épen

[1] Fifth and Final Report of the Royal Commission on Labor, 1894 (C. 7421), 146. l.

azt tanácsolja egy bizonyos cég munkásainak, hogy ne fogadják el a munkaadó feltételeit. Minden egyes strike magával fogja hozni a keresetek özönét, amely a csődeljárásban fog végződni, és a munkásegyesületi végrehajtó-bizottságok, kitéve látva magokat e zaklató üldözésnek, ujra titkos összeesküvésekké lesznek. Ha ennélfogva a közös alku fentartandó a munkásegyesületi mozgalom módszere gyanánt, a parlamentnek teljessé kell tenni az 1871—75-ki munkát, és határozottan utasitani a birákat, hogy semmi sem büntethető a munkaviszályoknál, hogy ha a munkások összejátszása által tétetik vagy annak érdekében, ami nem volna büntethető akkor is, hogy ha az egy üzletember társaság által, mint üzletvitelök egy része és az ő személyes nyereségök érdekében tétetik meg.

De a munkás szerződés szabadsága és még inkább összejátszási szabadsága szükségképen magával hozza, amint láttuk, azon jogát is, hogy kiköthesse, hogy kivel hajlandó társsá lenni munkájában. Ez a jog, hogy vonakodik munkát vállalni oly telepeken, ahol nem munkásegyesületi tagok is vannak alkalmazva, az oly nagyban szervezett iparágakban, mint a northumberlandi kőszénbányászok vagy a lanceshirei gyapotmunkások, egyre jár a kényszeritő munkásegyleti tagsággal. És ahol a közös alku oly formális gépezettel van végrehajtva, mint az északangliai gyári vasüzlet közös székei vagy közös bizottságai, vagy a northumberlandi és durhami kőszénbányászoké, vagy oly országos szerződések utján, mint amelyek szabályozzák a munkabéreket és más munkaviszonyokat a kazánkovácsoknál, a kézi papircsinálóknál és a gyári cipő- és csizmamunkásoknál, a közös szabályzatok tényleg kötelezők lesznek az egész iparágban. Az egyedre gyakorolt kényszer, alig szükséges mondanunk, nem kevésbé valódi és hatályos azért, mert nem személyes, békés és teljesen illemes formát ölt magára. Egy sinrakó vagy csiszoló, aki azért, mert ő kivül áll a kazánkovácsok egyesült társaságán, udvariasan elutasittatik, ha munkát kér, az északkeleti tengerparton mindegyik hajóépitő által, ép oly nagy mértékben kénysze-

ritve van arra, hogy csatlakozzék az egyesülethez, mint hogy ha az egyesületi tagság, valamely uj gyári törvény utján a munkanyerés törvényes föltételéül mondatnék ki.

A közös alku is legteljesebb kifejlettségében magában foglalja a kényszerítő munkásegyleti tagságot is. Ezen tény felismerése volt az, ami Devonshire herceg és a munkaügyi bizottságban résztvevő sok kitünő társának azon nevezetes javaslatára vezetett, hogy a munkásegyesületek jogosittassanak fel törvényesen kötelező közös egyezményeket kötni összes tagjaik részére. Az északi angliai nagy munkaadók ugy találják, hogy az ő jól szervezett iparágaikban, tényleg nincs oly nemegyesületi tagokból álló kisebbség, amelyet ők kijátszhatnának a munkásegyesületekkel szemben, amelyeknek tisztviselői eszerint tényleg az összes, rendelkezés alatt álló munkások nevében beszélnek. Más oldalról, nincs semmi biztositékuk arra, hogy egyes fiókok vagy tagok hűséggel is fognak viseltetni a közös megegyezés iránt, ha az létrejött. Ennélfogva a bizottságban résztvevő öt legnagyobb munkaadó[1] azt javasolta, hogy amikor egy közös megállapodás létrejött egy munkásegyesület és egy munkaadók társasága közt, ezen testületek, a magok testületi minősé-

[1] Lásd a jelentéshez füzött megjegyzéseket (C. 7421) 115—119. l. Ezt aláirták, nem csak Devonshire herceg (maga is nagy munkaadó sok ipari vállalatban, hanem Sir David Dale Darlingtonból (vasgyáros és kőszénbányatulajdonos), Mr. Thomas Ismay (hajótulajdonos), Mr. George Livesey (gáztársulati igazgató) és Mr. William Tunstill (vasuti igazgató) is. E javaslat megnyerte Sir Michael Hicks-Beach, Mr. Leonard Courtney és Sir Frederick Pollock támogatását is. Hasonlóul több, mint egyszer a Times helyeslését is. Igy 1897 junius 10-én egy vezércikkben, mely a munkásegyesületek haladásáról szól, megjegyzi, hogy „most, ámbár megvannak szabaditva a legkomolyabb gátak alól, melyek alatt régen szenvedtek, nincsen igazi testületi létezésök; nem köthetnek végrehajtható szerződéseket; nyersen beszélve, nem köthetik tagjaikat semmire. Egyike azon kevés gyakorlati javaslatnak, ami kikerül a munkásügyi bizottságban lefolyt üres szóbeszédáradatból, az a javaslat volt, hogy az változtassék meg — egy javaslat, amely tetszésre talált a bizottság nehány legtisztább elméjü tagjánál".

gében legyenek felelősök a kárért minden tagjaik által elkövetett szerződésszegésből, és más oldalról legyen joguk behajtani a károkat azon egyeseken, akik megszegték a szerződést. Ezt a javaslatot, amint már említettük, szenvedélyesen ellenezték a munkásegyesületi tagok, mert az mellékesen arra is vezetett volna, hogy jogi személy minőséget adjon a munkásegyesületnek, ami őt kitette volna keresetlehetőségének a törvényszékeknél minden elégedetlen tag vagy megsértett idegen ember részéről. Azonban ily gyökeres változás a munkásegyesületek helyzetében, nem szükségképen állott volna be Devonshire herceg javaslata folytán. Az ő célja az lett volna, hogy biztosittassék, mikép gondoskodás történjék afelől, hogy a munkásegyesület beperelhető csak oly közös szerződések alapján legyen, amelyek a munkaadók egyesületével jöttek létre, és akkor is csak az ily egyezményekben megállapitott határozott birságok végett. Ilyen határozottan korlátolt szavatosság ellen nincs szüksége egy munkásegyesületnek sem tiltakozni, feltéve, hogy megadatik, amint javasolva is volt, az ennek megfelelő jog, beszedni a birságot a hibás tagoktól, és feltéve, hogy a munkaadók egyesülete is viszont felelőssé tétetik a munkásegyesülettel szemben egyes munkaadók mulasztásaiért.

A közös szerződések minden ily törvényes keresztülhajtása, amint azt Devonshire herceg és társai javasolták, természetesen nagyban emelte volna a közös alkunak, mint munkásegyesületi módszernek használatba vételét. Tényleg kifejezetten azon szempontból javasolták ezen ily fontos változtatást, hogy megkönnyitse „az egyesületek közötti egyezségekkel való helyettesitését az egyes munkaadók és egyes munkások közt létrejövő egyezségeknek", amelyet a biztosok általában véve összhangban levőnek találtak a közérdekkel." A munkásegyesületi tagok teljesen egyet fognak érteni abban, hogy annak „eredménye lesz határozott időszakon át jobb megtartása az egyezségeknek a munkabérek, munkaórák, segédtartási szabályok, a munka elhatárolása, a nyereség megosztása, és a közös biztositási ter-

vezetek tárgyában." Kivéve a legjobban szervezett iparágaknál, a munkások nehézsége mindenütt nem annyira az, hogy jobb feltételeket kapjanak, mint inkább az, hogy azokat meg is tartsák. Oly szörnyen elnyomott iparágak, mint a pékek, tramway-munkások, dock-munkások, és a női munkásoknak csaknem minden osztálya, gyakran képes egy feltünő strike által, segitve a közvéleménytől, megkapni egy jobb munkafeltételeket igérő szerződést. De a szerződés aláirását követő napon már megkezdődik annak visszaszivása. Egyik munkaadó a másik után a saját maga módja szerint „értelmezi azt", és a munkások az ő telepén, akiket nem támogat már az általános strikeből folyó felbuzdulás, és akik gyakran nem is értik meg, hogy mi történik, hajlandók ebbe belenyugodni, félve, hogy elvesztik különben munkájokat, sőt esetleg fenyegettetnek is elbocsáttatással. Hogyha a munkásegyesület beperelhetné az ilyen munkaadót a közös egyezség megtöréséből származó károkért, a szerződés feltételei azon időre tényleg az ország törvényeinek volnának kiegészitő részei. A jól szervezett iparok pedig inkább azon irányban találnák meg előnyeiket, hogy tagjaiknál a fegyelem erősebbé válna. Legalább is a közös megegyezés lejártáig a vonakodó kisebbséggel szemben állana nemcsak a többség elitélése, hanem a törvényszékek minden ijedelme is.[1] Minden ily szervezkedés tehát nagyban erősitené a munkásegyesületnek, mint egésznek, tekintélyét, és minden iparágban, nagy mértékben arra irányulna, hogy oly szakértő munkásegyesületi közigazgatás fejlődjék ki, mint aminővel már birnak a gya-

[1] Hogy ha egy munkásegyesület felelőssé tétetnék egy bizonyos időre szóló egyezség megtartásáért, szembeszökő, hogy az egyesület egyik tagjának sem lehetne megengedni, hogy kilépjen azon időszak alatt, mindenesetre legalább az irányban, ami az egyezség megtartását és az annak költségeihez való hozzájárulást illeti. Igy a munkásegyesülési tagság tényleg nemcsak általánosan kötelezővé, hanem hosszu időre visszavonhatatlanná is válnék. Ugyanez volna az eset a munkaadók társaságának tagságára nézve is.

potmunkások. Az, hogy vajjon ezen megnövelése a közös alku kényszerülő jellegének ártalmatlannak bizonyulna-e a fogyasztóknak ép ugy, mint a nagy munkaadóknak: hogy vajjon — hogy Mr. Gerald Balfour M. P. szavát használjuk — a Devonshire herceg „ipari uton való socializmusa" biztos fajtája-e a szocializmusnak arra, hogy a közönség létesitse: mindez érdekes kérdést képez a közgazdák és államférfiak tanulmányozására.

A törvényi becikkelyezés módszerének is megvannak a saját maga folyományai, amelyek kényszeritenek bennünket arra, hogy azon szélesebb kérdést is tárgyaljuk, hogy mint vesznek részt a munkásegyesületi tagok a politikai pártok küzdelmeiben. Már előadtuk, hogy mennyire függ a kölcsönös biztositás és a közös alku a munkásegyesületek törvénykezési helyzetétől. Az összejátszás szabadsága, a munkásegyleti pénztárak megvédése és a strike joga nem nyerettek meg politikai összeütközések nélkül, amelyekben a munkásegyleti tagoknak minden eszközt fel kellett használni arra, hogy befolyást gyakoroljanak a törvényhozásra. De ezen kérdések csupán bizonyos határozott törvényhozási reformokat foglalnak magokban, amelyek a pártpolitika keretén kivül állanak; és ezeket, ha egykor a parlamentet sikerült meggyőzniök, végleg elintézték. Csupán a törvényi becikkelyezés módszerével összeköttetésben találják ugy a munkásegyesületi tagok, hogy mint ilyeneknek kell biztositaniok valamely állandó befolyást a képviselőházra. Minden évben egyik vagy másik csoport sürget valamely uj szabályzatot, hogy törvényerőre emeltessék, egy módositás formájában a gyári vagy bánya, vasuti vagy kereskedelmi hajózási törvényeken. Ezen törvények kezelése folytonos felügyeletet igényel, amelyet csak a képviselőház gyakorolhat hatálylyal. És azon mértékben, amint növekszik az ipar közigazgatása, akár központilag, akár helyileg, a munkásegyesületek ugy vélik, mikép lényeges, hogy ők abban a helyzetben legyenek, mikép biztositsák a szabványos feltételeknek pontos megtartását az országos és helyhatósági munkaadók részéről.

Ennélfogva életbevágó politikai szükség volt, hogy a munkásegyesületi tagok teljes választójogot kapjanak. 1831-től 1884-ig az egyesületek lobogói mindig megjelentek a parlamenti reform mellett rendezett nagy tüntetéseken. A munkásegyesületi mozgalom egész ereje érvényesült a titkos szavazás, a hitcikkelyek és tulajdoni minősítés mellőzése mellett és minden mellett, amely azt igérte, hogy könnyebbé fogja tenni a munkásegyesületi felfogás kifejezésre jutását a parlamentben és a helyi testületekben. Igy 1860 és 1885 közt, amikor a liberális párt küzdött a választói jog kiterjesztéséért, és a konzervativ párt, kivéve egy pár hónapot az 1867-iki ülésszakban, mereven ellenezte a reformot, a liberális vezérek számithattak a munkásegyesületi tagok nagy tömegének támogatására. Ezen évek alatt minden nevesebb munkásegyesületi tisztviselő a liberális párt radikális árnyalatához tartozott.[1]

De ezen szövetség a liberális párttal csak időlegesnek bizonyult. A választási reform befejezése 1885 óta a háttérbe szorult, a liberális vezérek közönyöseknek, ha nem is tényleg ellenségeseknek mutatkozván a munkásegyesületi kivánságokkal szemben, az egyetemes választójog a képvise-

[1] Az érzelem megfordulása 1871 és 1874 közt, amelyet az azon években fentálló liberális kabinet hihetetlen ostobasága okozott a munkásegyesületi mozgalom bünügyi üldözése utján, amint azt a mi History of Trade Unionismunkban (256—280. l.) elmondottuk, egy szervezett lázadásra vezetett, független jelölésekre és a szavazatok bizonyos átpártolására a haladó konzervativekhez, kik megigérték eleget tenni a munkásegyesületi kivánalmaknak. Az 1874—75-ki népszerü konzervativ törvényhozás (A Trade Union Act és a Factories (Health of Women Act), amely magában foglalta nagy mértékben azt, amit a munkásegyesületi tagok kivántak,) kétségkivül nagy részét szakitotta el a munkásoknak eddigi szövetségöktől a liberalizmussal, különösen Lancashireban. De oly erős volt a követelés a választójog kiterjesztése iránt, hogy a vezetők, még Lancashireban is, félretették panaszokat a liberális párttal szemben, és együtt jártak el azzal, mig csak az 1884—85-ki reformtörvényjavaslatok nem váltak tényleg törvénynyé.

lők fizetése és a választási költségek megtérítése tárgyában, mig a lágymeleg hivatalos javaslatok a lajstromozási reform tárgyában nem keltettek semmi lelkesedést. A munkásegyesületi tagok megnyervén a szavazat jogát, most azt óhajtják, hogy azt használják fel, törvényi becikkelyezése közszabályzataik azon részének, amelyeknek elfogadására hajlandónak látják a közvéleményt. Itt csaknem mindig egyenlően támogatást találnak a versengő politikai pártoknál. A mult tapasztalatairól itélve, a konzervativek kevésbé ellenszenvesek az ipar törvényes szabályozása iránt, mint a liberálisok, mig az 1897-iki munkások kártalanitási törvénye a munkásegyesületi tagokat ujra lekötelezte a konzervativ pártnak. Más oldalról, a jelenlegi liberális pártnak kollektivista szárnya, megkezdte a manchesterismustól való eltérés emlegetése, és a jövő törvényhozásra való nagy igérgetések utján külön csalogatást nyujtani a munkásegyesületi támogatásért. Mindkét oldalon a vezetők őszintén ellenzik a kollektiv szabályozás elvét és a yorkshirei kőszénbányászok vagy lancashirei gyapotfonók nagyon is kételkedhettek afelett, hogy vajjon Sir William Harcourt és Mr. John Morley közelebb vannak-e egyetértésben velök, mint Mr. Balfour vagy Mr. Chamberlain. Időközben egy harmadik párt támadt, amely versenyez a munkások szavazatáért. A szocialista-jelöltek készek megigérni a munkásegyesületi tagoknak a munka minden feltételének rendszeres és teljes szabályozását. De sajnálatra méltó hiányát mutatják annak, hogy azon pontos szabályzatoknak, melyek szükségesek, aprólékos ismeretével birnának, és összezavarják javaslataikat oly forradalmi jelszavakkal, mint „a vagyontermelés, felosztás és csere eszközeinek államositása", amelyet a munkásegyesületi tagok zöme még csak megérteni sem képes. Ennélfogva a munkásegyesületi tagok csaknem összes osztályainak erős vágya ezen vagy azon rendszabálynak törvényi becikkelyezése iránt nem gyakorol manapság nagy hatást az általános politikára. Ma, nem ugy, mint mikor a szavazatjogot kérték, nem köti őket ezen óhajok teljesitésének vágya bármely politikai párthoz. De azt mégis magá-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

val hozza ez, hogy erősen és talán állandóan is ragaszkodnak bármelyik politikai vezérhez, vagy bármelyik párthoz, aki osztja hitöket a közös szabályzat hatékony voltában, és aki meggyőzte őket arról, hogy meg van nála a szándék, az akarat és a parlamenti erő arra, hogy törvénybe foglaltasson a törvényes szabályozásra váró oly javaslatokat, amelyeket időről-időre határozottan követel valamely iparág.

Ha már most elhagyjuk a munkásegyesületi mozgalom módszereit, és azoknak szabályzataira térünk át, azt fogjuk látni, hogy ezeknek is megvannak a magok követelményei, és hogy a munkásegyesületi tagok aszerint fogadnak el vagy elleneznek bizonyos ipari alakzatokat, amint azok előttök ellenkeznek a munkásegyesületi törekvésekkel, vagy megforditva. Legelől áll ezen folyományok közt az erős munkásegyesületi kifogás a házimunka ellen, vagyis az ellen, hogy a munkát kiadja a munkaadó, hogy más helyen végezzék el, és nem azon gyárban vagy műhelyben, amely az övé.[1] Mindazon iparágban, ahol a munkakiadás divatos jelentékeny mérvben, az a kifogás, mely az utolsó félszázad alatt folytonosan növekedett erejében, legutóbb valóságos keresztes hadjárattá vált. A csizma- és cipőkészitők országos egyesülete [2] a skót szabók társasága az otthoni

[1] Ezen fejezet alá foglaljuk mindazon berendezkedést, amelyben a kézimunkás-bérmunkás dolgát másutt végzi el, mint a munkaadója által előállitott és ellenőrzött gyárban vagy mühelyben. A házimunka-kifejezés gyakran csak azon munka megjelölésére vonatkozik, amelyet a gyárimunkások a magok gyárinapjok végén visznek magokkal haza (Lásd Margaret H. Irwin: Home Work amongst Women, Glasgow, 1897). Más oldalról a kint dolgozó lehet, hogy nem is a maga lakásán dolgozik, de (mint Sheffieldben) egy kereken, vagy egy csatornán, amelyet egy felszerelési mühelyben bérel, vagy (amint gyakran előfordul a skót kézicipészeknél) egy szövetkezeti mühelyben, melyet egy csomó munkás, vagy maga a munkásegyesület bérel ki.

[2] A csizma- és cipőkészitők országos egyesülete céljai közt egyik elsőnek tüzi ki „egészséges és tiszta mühelyek felállitását, a munkaadók adjanak helyet, felszerelést, szerszámokat, melegitést

munka teljes eltörlését programmjának most már főpontjává teszi. Az angol szabók egyesülete, bár házimunkás tagjai is vannak, aligha kevésbé határozott. „Ha — jelenti főtitkárok, — nem tudjuk teljesen eltörölni ezt a csapást, legalább meggátolhatjuk terjedését, és ahol csak a legkisebb nyoma is előfordul annak, hogy ez a rendszer behozatik oly városokban, ahol eddigelé ismeretlen volt, kötelességünk, hogy ne türjük azt egy pillanatig sem, ha nem használjuk fel legnagyobb erőfeszitésünket arra, hogy meggátoljuk behozatalát, és kiirtsuk, amennyire csak hatalmunkban van, minden oly helyen, ahol ma létezik".[1]

A házimunka ellen való ezen szenvedélyes kikelés meglepetésszámba fog jönni azoknak, akik nem ismerősök a bérmunkás életének tényleges körülményeivel. Egyike azon fősérelmeknek, amelyeknek orvoslására alakultak a munkásegyesületek, amint láttuk, az az önkényes modor, amelylyel határozza meg minden szabályozatlan iparágban a munkaadó, hogy mikor nyitja meg és zárja be műhelyét, mikor étkezzék a munkás, mikor vegye ki a szabadidejét, mily gyors és mily állandósággal dolgozzék, és egy rakás más ily apró szabályozás, amely egy erőszakos munkavezető kezében könnyen válhatik nyers személyes zsarnokságra. Mindettől az a férfi és nő, aki otthon dolgozik, szembeszökőleg szabad. Ha egyszer a munkát kivitte a munkaadó raktárából, a munkásnak szabadsága van akkor és ott végezni azt el, ahogy neki tetszik, szabadon a munkavezető folytonos felügyelete és önkényes beavatkozásától. A házimunkának meg vannak az emberbarát előtt, bizonyos érzelgős, vonzó tulajdonságai. Nincs vele összekötve a családi élet feldulása. A férj és feleség dolgozhatik egymás mellett egy közös munkán, mig a kis gyermekek körülöttök játszanak, és az isko-

és gázt fizetés nélkül". Rules of the National Union of Boot and Shoe Operatives (Leicester, 1892).

[1] Report of the Fourteenth Conference of Deputies of the Amalgamated Society of Tailors, Liverpoolban, 1891 augusztusán (Manchester, 1891); a titkár jelentése az értekezlethez, 17. l.

lásgyermek az anya szemei előtt tanulja leckéjét. Semmiféle parancsoló gyári csengetyü nem vonja el a feleséget és anyát háztartási vagy családi teendőitől. Az ebédet megfőzni, a kisdedet ápolni, a tanuló gyereket oktatni — minden együtt megtörténhetik és a kenyérkereső munkát sem hátráltatja. Minden egyes tagja a háztartásnak, hozzásimithatja munkáját a maga képességéhez, még az öreg nagyapó is a tüzhely mellett, és az iskoláslány is félnapi szünetén hasznosan foglalkoztatható. Ha betegség jön közbe, a család egyik tagja ápolhatja a másikat, és emellett folyvást kereshet is munkájával. Tényleg, az otthon dolgozás szokása, ugy látjuk, hogy minden lehetséges előnyt egyesit magában. A személyes szabadság és családi nyugalomhez hozzáadja az idő legnagyobb megtakaritását és a munkaképesség legteljesebb kihasználását.[1]

Szerencsétlenségre, az otthon dolgozó életének tényei semmi módon sem felelnek meg ezen boldog képnek. Hazavinni a munkát, egy cipőmunkás szava szerint, azt jelenti: „nyomoruságossá tenni az otthont".[2] Megérthető, hogy a magasan képzett és jól fegyelmezett ujságiró, ügyvéd, bankár vagy üzér kellemesnek találhatja összes szakszerü dolgát ott végezni el felesége szemei előtt és jól nevelt gyermekei játékai közt. De még ő is aligha szeretne ott dolgozni, enni és aludni, hogy ne is szóljunk a főzésről és mosásról, egy és ugyanazon szobában. Az otthoni munka középosztályu imádója elfeledi, hogy a rendes városi bérmunkás otthona, egy, vagy legfeljebb két kis szobából áll és hogy dolgát nem tollal és tintával, hanem bőrrel, szövettel, szőrmével, forró vassal, enyvvel és más oly anyagokkal végzi, amelyekkel piszok, szag és kigőzölgés jár együtt. Lehetetlen felhasználni mühelyül a család lakószobáját anélkül, hogy azt a hőmérsék, levegő, telezsufolás és rendetlenség oly nagy mér-

[1] Lásd a leirást: Dr. Kuno Frankenstein: Der Arbeiterschutz (Leipzig, 1896).

[2] Monthly Report, National Union of Boot and Shoe Operation, 1891 március.

tékének ne tegye ki, ami ártalmas lesz az egészségnek és a kényelemnek. Mindezen körülmény szükségképen kellemetlenné teszi a műhelyotthont az atyának, anyának és gyermekeknek egyaránt, és minden alkalmat megragadnak, hogy kimeneküljenek onnan — a férfi a korcsmába, az asszony pletykálni a szomszédokkal, és a gyermekek az utcákra.[1] Ahelyett, hogy fentartaná a család egységét és elő-

[1] Némi pillantást enged arra nézve, hogy mit jelent még egy igen rendkivüli jellemü emberre nézve ez a házi munka, Francis Place önéletleirásából a következő kivonat (Lásd History of Trade Unionism, II. fejezet). „Annak a következményei, hogy a férfi és felesége ugyanazon szobában élnek, amelyben a férfi dolgozik, károsak rájok nézve minden tekintetben, és itt hozzáadom, ajánlatul minden munkásnak, iparosnak és más munkásnak . . . hogy megtegyen csaknem minden áldozatot arra, hogy két szobája legyen, bárha kicsiny és bármily kényelmetlen fekvésü legyen is az foglalkozása szempontjából. Sokkal jobb, ha kényszerülve van arra, hogy egy vagy épen két mértföldet kelljen sétálni munkájához és munkájától egy kétszobás lakáshoz, mint hogy közel lakjék munkájához egy szobában. Egy tiszta, csinos szoba, ha oly kicsiny is, mint egy lyuk, és bármilyen kevés butor legyen is benne, sokkal nagyobb fontosságu erkölcsi következményeire nézve, mint bárki is gondolta volna eddig. Az a szoba, amelyben most éltünk, egy pékmühely első szobája volt. A háznak három ablaka volt elől, kettő a szobában és egy a szoba végén egy kamarában. Ezen kamarában dolgoztam én. Nagy kényelem volt ez nekünk; képessé tette feleségemet, hogy a szobát jobb rendben tartsa; előnyös volt továbbá erkölcsi tekintetben is. A gyermek gondozása nem történt többé, mint azelőtt, mindig jelenlétemben. Nem kellett végignéznem a tüz meggyujtását, a szoba felmosását és tisztitását, a ruha mosását és vasalását és a főzést. Gyakran ugy feküdtünk le, hogy a szoba padozata nedves vagy szivárgós volt, és a nedves ruha volt felakasztva a szobában. Mégis a kellemetlenségnek és az egymással való nagyon is szoros érintkezésnek nagyrészt sok kellemetlen apróság tekintetében (ami, ha csak egy szobánk volt, kikerülhetlen volt) megszünt — szerencsére örökre megszünt". Place kézirati önleirása, idézve Sidney Webb: Labor in the Lon-

mozditaná a házi erényeket, ezen okoknál fogva gyakran hangoztatják a legtapasztaltabb megfigyelők, hogy nincs napjainkban semmi sem romlást hozóbb befolyással, mint a házimunka, a családi életre és a személyes jellemre való hatásában.

A közvélemény ennélfogva a közsgészségügy, családi élet és személyes jellem indokából, folyvást jobban és jobban kárhoztatja a műhely minden összeköttetését a családi lakással. A mi még nagyobb mértékben birt befolyással a munkásegyesületi tagra: az azon felfedezés, hogy a házimunka szokásának végzetes hatása van a munkabérekre. Azon iparágakban, ahol ez a szokás divatos, az otthon dolgozók szabványos keresete sokkal alatta van annak, ami szokásos munkabér a hasonlóan képzett munkások tekintetében a gyári iparágakban. A „fekete ország" lánc- és szegkészitői, a nadrág- és gyerekruha-készitők London keleti részén: a Bethnal greeni olcsó butorkészitők, a viskóban lakó cipészek a leicestershirei falvakban, és még ezeknél is figyelmet érdemlőbb módon, a képzett kint dolgozó sheffieldi késesek, mind ugy találtattak a kiszipolyozó rendszer tárgyában kiküldött Lordok háza bizottsága által (1890), hogy szenvednek oly mértékben, melyet „nehezen lehetne tulozni", mert „keresetök alig elégséges arra, hogy éltöket fentartsák; a munkaórák olyanok, hogy a munkás életét csaknem folytonos nehéz és a legnagyobb mértékben kellemetlen fáradság szünetnélküli idejévé teszik; az egészségügyi feltételek ártalmasak a foglalkoztatott egyének egészségére és veszélyesek a közönségre nézve".[1] Azon iparágak mindegyikében, ame-

gest Reign (London, 1897), most belevéve Graham Wallas: Life of Francis Place (London, 1897).

[1] Report and Evidence of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System (H. L. 62, 1890); lásd továbbá Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb): The Lords and the Sweating System, a Nineteenth Centuryban 1890 junius; és a No. 50 Fabian Tractban: „Sweating, its Cause and Remedy"-ben felsorolt utalásokat.

lyekről ezen előkelő bizottság jelentést tett, ahol a kiszipolyozás volt divatban, azzal együtt találták azt a szokást, hogy a munkások saját otthonaikban dolgoztak. A munkásegyesületi tag előtt ezen szoros összeköttetés a házi munka és alacsony bérek közt nem puszta véletlen. A tapasztalat azt mutatja, hogy azon munka, amelyet kiadnak, hogy másként végeztessék el, mint a munkaadó telepén, csaknem kikerülhetlenül tárgyává lesz az elszigetelt, személyes alkudozásnak az egyes bérmunkás és a tőkés munkaadó közt. „Azoknak, akik egyenkint, *mindegyik a maga kis műhelyében*, dolgoznak — irja Mr. John Burnett — kora reggeltől késő estig, a tömörülés minden dolgok felett nehéz.“ Egy férfi vagy egy asszony mindig kijátszható egy másik ellen, és igy a munkaárak alá vannak vetve a kenyérért versengő munkások napi hullámzásainak. Ez világos és félreismerhetetlen eredménye a kis műhely-rendszernek, amely kétségkivül gyökere, sok,

Nem szabad azt tennünk fel, hogy a munka kiadásának szokása, hogy azt a munkás saját otthonában vgezze el, uj vagy növekvő baj. Ellenkezőleg, az csupán fentmaradó maradványa annak, ami korábban sok iparágban a rendes gyakorlat volt. A mi History of Trade Unionismunkban (28, 32, 48. l.), alkalmilag leirtuk, hogy divatban volt a nyugati angol ruhaiparban, fehérnemüiparban, a sheffieldi késesiparban, a spitalfieldsi selyemmunkásoknál és a skót gyapotszövőknél. A tőkés ipar első kezdeténél a gyár, amint Du Cellier megjegyzi Franciaországra nézve, „nem a helye, de a központja volt egy iparágnak; a gyáros állitotta elő a mintákat és rajzokat . . . de gyakran egyetlen szövőszék sem dolgozott az ő házában“ (Historie des Classes Laborieuses en France, 222. l.). Ujitás volt az, összegyüjteni egy bizonyos számu bérmunkást a munkaadó saját műhelyében, ahol felügyelet alatt dolgoztak állandóan és gyakorolhatták a munkamegosztást. Nagy-Britannia minden fontos iparágában ez lett most már az uralkodó ipari forma. Ott, ahol a két rendszer még mindig versenyez egymással, — ahol a gyári és házi munka együtt létezik és ugyanazon piacra dolgozik — ott van a kiszivattyuzás rendszere legrosszabb minőségében. Der Arbeiterschutz: Dr. Kuno Frankenstein (Leipzig, 1896) 492. l.

ha nem is minden bajnak, melytől a szegmunkások szenvednek".[1] A kivülmunka ugyanazon következményeit jegyezte fel a liverpooli szabóknál egy gondos megfigyelő cég oly régen, mint 1860. „A munka — irta Mr. (most Sir) Godfrey Lushington — lehetőleg megengedi, hogy otthon végezzék el, és az a munkás, aki vállalkozik reá elvégezni ezen feltételek mellett, elveszti azon ellensuly előnyét, melyet társai jelenléte tart fent a munkaadó tulkapásai ellen. Ilyen iparágban mindig nehéznek kell lenni egyesült eljárást létesiteni. A rendes leszállitási eljárás a munkaadónál, ha egy öltözéket akar készittetni, az, hogy igy szól: Ezt 10½ shillingért már megcsináltattam mással, és nem fizethetek neked hasonló cikkért 13½ shillinget. El kell vállalnod 10½ shillingért elkésziteni, vagy menj másfelé. A társaság nem képes ezt megakadályozni".[2] A házi-munka tényleg szükségszerüleg magával hozza az egyénenkénti alkut, és ennélfogva tényleg lehetetlenné teszi bármely közös szabályzat elfogadtatását.

Végezetül a gyakorlat azt is bizonyitja, hogy az otthoni munkás szabadsága a munkaórák tekintetében is csak látszólagos. Igaz, hogy a Sohoi szabó akkor hagyhatja abba a munkát, mikor neki tetszik, és besétálhat a korcsmába egy kortyra; vagy a borsóválogató asszony Peterborough[3] valamelyik kertjében felkelhet egyszer és másszor pletykálni egyet egy-egy barátnéjával, anélkül, hogy a munkavezető szidásától félne. De amikor a fizetés oly alacsony, hogy még ti-

[1] Report to the Board of Trade on the Sweating System at the East End of London, H. C. No. 33. l. 1888.

[2] Report of the Social Science Association on Trade Societies and Strikes (London, 1860). Cikk a liverpooli szabókról Mr. (később Sir) Godfrey Lushingtontól, aki később a belügyi osztályban volt állandó államtitkár.

[3] Egyike a fő női iparágaknak Peterborough városban a száraz borsó válogatása; kiválogatni kézzel a fekete vagy hibás borsószemeket a világosabb szinüekből azon célból, hogy ha lisztté őrlik, az egész olyannyira fehér legyen, amint csak lehetséges.

zenhat órai munkával sem keres meg többet, mint a puszta napi élelem, minden szabad idő elenyészik, és hogy még egyszer idézzük a Lordok házának bizottságát „a munkások élete csaknem szünetlen fáradozás korszakává lett". Ezen finom gazdasági kényszerités arra, hogy dolgozni kell minden istenadta órán át, még csak fokoztatik azon könnyüséggel, amelylyel megkövetelheti a munkát kiadó azt, hogy a munka kész legyen egy meghatározott időre. Egyike a legfőbb vonzóerőnek a munkakiadásnál a munkaadók előtt, amint őszintén megmondták a Lordok háza bizottságának, az, hogy a sürgős megrendelések elkészitésénél a lehető legnagyobb gyorsaságot nem zavarja meg a szabványos munkanapnak semmiféle gondolata sem. Azért, hogy az idény szeszélyes kivánalmainak eleget lehessen tenni, ezer és ezer otthon dolgozó család önmagától kénytelen lesz egy szóra egész éjjeleken át dolgozni.

Igy az otthoni munka gazdasági eredménye az, hogy aláaknázza a szabványos munkabért, lerombolja a szabványos munkanapot, és elvonja a munkás összes fizetéséből a szoba, melegités, világitás és egészségügyi berendezés összes előnyeit, amelyeket másként a munkaadónak kellett volna előállitani. És ezen ártalmas hatások nem csupán a kivül dolgozókra szoritkoznak. Azon munkások, kik hasonló munkákat végeznek a munkaadó telepén, kénytelenek eltürni a bérek leszállitását és az órák kiterjesztését azon fenyegetés folytán, hogy az üzlet jobban és jobban el fog tereltetni a kivül dolgozó versenytársak felé.[1] A házi munka tényleg minden munkásegyesületi mozgalmat lehetetlenné tesz.

[1] Lásd a tényleges tapasztalatból leirt eseteket Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) „Pages from a work-girl's Diary", a Nineteenth Centuryban 1888 szeptember. Nem áll az, hogy az otthoni munkások tényleg olcsóbb béreket kapnának, mint a mühelyi munkások; egy uj glasgowi kutatás ujra bizonyitja azt, hogy ezen közönséges felfogás téves (Margaret H. Irwin: Home Work amongst Women, Glasgow, 1897). A külső munkások versenyzése a bent dolgozó munkásokkal mindkettő bérét lenyomja.

Szorosan összefügg a munkásegyesületi tagok ellenzésével a házi munkával szemben, mélyen gyökerező kifogások a kismester-rendszer ellen is. A társadalmi reformerek egy bizonyos osztálya előtt ez érthetetlennek látszik. A bérmunkások örökösen arról panaszkodnak, hogy ők meg vannak fosztva a termelés eszközeihez való hozzájutástól, és hogy a járadék és a nyereség egy aránylag kis osztály monopóliuma lett. Az, hogy némely iparágban, számos apró telep létezik, ugy látszik, hogy alkalmat adna, legalább a legerélyesebb munkásoknak, alkalmas ezközt arra, hogy a mesterek sorába emelkedjék. De ezen magasabb dolgokra emelő lépcső ellen kifogások van, nem annyira a nem törekvő és jövőjével nem törődő munkásoknak, mint inkább a leggondolkozóbb és legtapasztaltabb munkásegyesületi tagoknak, vagyis épen azoknak, akiknek magasabb erélyök, kitartások és szervező erejök észszerüleg azon várakozást kelthetné fel, hogy az őket személyes sikerekkel biztathatná.

Ezen különös tünemény kimagyarázása nem lesz nehéz azoknak, akik méltányolják a munkásegyesületi állásfoglalást. A munkások nem azért tömörülnek, hogy közülök a legjobbak közül néhányat segitsenek arra, hogy kiemelkedjenek soraikból, de azon célból, hogy emeljék az osztályt magát. Sok eszes közgazda előtt még az is szerencsétlenségnek látszik a bérmunkás-osztályra nézve, hogy ők, mint professor Marshall megjegyzi „minden évben átadnak a gazdagok osztályának nagy számát az ő legerősebb és legeszesebb, a legvállalkozóbb és messzelátóbb, a legderekabb és legjobb embereiknek, akik közöttök születtek".[1] „Ami tényleg fontos a munkásokra nézve — mondja dr. J. K. Ingram — nem az, hogy egynehány ember kiemelkedjék osztályokból — ez gyakran inkább sérelmére van az osztálynak, mert megfosztja őket legszámbavehetőbb tagjaiktól. A valóban életfontosságu érdek az, hogy az egész osztály emelkedjék anyagi jóllét és

[1] Inaugural Address delivered at the Ipswich Co-operative Congress (Manchester, 1889) 14. l.

biztonság, és még inkább erkölcsi és érzelmi tulajdonságokban".[1]

A felvilágosult munkásegyesületi mozgalom ennélfogva a kismesterrendszert azon hatás alapján ítéli meg, amint az a bérmunkásosztályra, mint egészre gyakorol. Ezen kérdés felett sem habozás, sem véleménykülönbség nincs. Hogy ha kizárjuk a kismestert magát, gyakorlatilag egyhangu véleményt találunk a közgazdák, tőkések és munkások közt az iránt, hogy azon munkafeltételek, amelyeket a kismester ajánl bérmunkásainak, rendesen és minden tekintetben rosszabbak, mint a nagy telepekéi. Mindenben, ami az egészségét, tisztességét és kényelmét illeti a munkásoknak, például, nincs még összehasonlitás sem a modern cipőgyár és a kismester zsufolt bérelt háza vagy kerti műhelye közt. Nem is szükséges fárasztani az olvasót idézetekkel, hogy be-

[1] J. K. Ingram: Work and the Workman, being an address to the Trade Union Congress at their meeting in Dublin, 1880 szept. 16 (Dublin, 1880). Nem szabad azt következtetnünk, hogy mivel a munkásegyesületek ellenzik a kis mesterrendszert, volna bármely ellenvetésük az ellen, hogy tagjaik jobb helyzetbe kerüljenek. Az erélyes munkásegyesületi tag, gyakran egy fiók hivatalnoka, gyakran választatik meg munkavezetőnek, amit ő elfogad teljes helyeslésével munkástársainak. Több egyesületben az ily előmenetellel együtt jár az, hogy őt tényleges tag helyett tiszteletbeli tagul választják meg, de az épitő-, gépész- és hajóépitő iparokban a munkavezetőket szivesen fogadják rendes tagokul. Munkavezetőkből az ügyesebb ember gyakran fölemelkedik, hogy igazgató, sőt hogy társ is legyen egy nagy cégben; és nem volna nehéz a mai napi nagy munkaadókból egy teljes sorozatot állitani össze, akik bérmunkás-korokban, erős tagjai voltak munkásegyesületeiknek. A rendkivüli tehetségü munkásra nézve valóban a nagy ipari rendszer több valódi alkalmat nyujt előkelő helyre jutásra, mint amennyi nyitva volt azelőtt előtte. A munkavezetők és felügyelők aránya a puszta kézi munkásokkal szemben kétségen kivül kisebb ma, mint két századdal ezelőtt volt a kismesterek aránya a bérmunkásokhoz. De a modern ipar hivatalos rangfokozata mind biztosabb, mind magasabb létrát mutat fel a különös tehetség előtt.

bizonyitsuk, mikép a munkaórák hosszabbak és a munkabérek alacsonyabbak a küzködő kis telepeken, mint azon nagytőkés vállalatoknál, amelyekkel versenyeznek. Magok azon előnyök, amelyek okozzák azt, hogy a nagymérvü ipar elöli a kismesterrendszert — a lehető legteljesebb alkalmazása a gépeknek és munkamegosztásnak, a tőke és a nyers anyagnak legolcsóbb áron való megszerzése, a legmagasabb feltaláló és igazgatási képesség igénybevehetése — arra kényszeritik a kismestert a létért való kétségbeesett küzdelmében, hogy állandóan szoritsa lefelé a munkabéreket és hosszabbitsa a munkaórákat mind magára, mind azokra nézve, akiket alkalmaz. Jelentőségteljes tény, hogy a kismesterrendszer ép oly jellegzetes tulajdonságnak találtatott a kiszipolyozó iparágakban, mint maga az otthoni munka. „Hogy ha leszállunk a butoripar alacsonyabb rétegeibe, amelyekben a kiszipolyozás bajainak létezése be van igazolva, láthatjuk a szegénységtől sujtott asztal- vagy székcsinálót, hogy hurcolja áruit a Curtain Road hosszán, eladva egyenesen a kivivő kereskedőnek vagy a részleteladónak, vagy esetleg egy magános vevőnek. Az olcsó csizmák készitésében a fővárosban, az olcsó késekében Sheffielben, a közönséges szegekében Halesowenben, mindenütt találkozunk ugyanazon szomoru alakkal — a *kismesterrel* vagy kint dolgozóval, aki hitelre veszi anyagát, és eladja áruját, hogy a napi szükségeit fedezhesse; minden esetben olcsóbban árulván, mint kis vagy nagy versenytársai. Tisztességes munkaadók, akik a termelés magas minőségében érdekelve vannak; munkásegyesületi tagok, akik a magas munkabér iránt érzékenyek, megegyeznek abban, hogy ezen szánalomra méltó alaknak tulajdonitják a kiszipolyozó rendszer legrosszabb bajait.“ [1]

Ha hát a munkásegyesületi tagok kijelentik, hogy egy sheffieldi titkár szavait használjuk, mikép a kismesterek „átkai az iparnak . . . éheztetési munkabéreket fizetve

[1] Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb): „The Lords and the Sweating System“. Nineteenth Century 1890 junius.

azoknak, akiket a szükség kényszerit dolgozni nekik", ez nem annak tulajdonitandó, mintha valami személyi ellenszenv volna nálok a kismesterek iránt, vagy valami borzadály jellemök iránt. Pusztán egy gazdasági tény felismerése az a munkásegyesületi tagok részéről. Gondolkodó munkások a vezető iparágakban saját tapasztalataik, nem különben a közgazdák ismételt érvelései nyomán meggyőződtek arról, hogy a munkabérek és más munkafeltételek emelkedő szinvonala végeredményben a munka termelőképességétől, és ennélfogva a hitel, tőke és képesség leghatékonyabb és leggazdaságosabb felhasználásától függ. Mindezen tekintetekben a kismesterrendszer, közös egyetértéssel el van itélve. Ha hát ugy találjuk, hogy a munkásegyesületi mozgalom egész ereje folytonosan ezen rendszer ellen irányul, és amint egyik munkaadó naivul kifejezte magát „a nagy telepek kezére dolgozik", kénytelenek vagyunk mindenesetre javára irni azt, hogy óhajtja, amennyire csak lehet, a termelés lehető legnagyobb hatékonyságát előmozditani.

Ezen tudományos érvelés a kismesterrendszer ellen, főleg oly felvilágosult szakértők előtt döntő, mint aminők a gyapotmunkások fizetett hivatalnokai. Amit a rendes munkás lát más iparágakban, az nem az, hogy az alkalmazott munkások arányában az összes termelés sokkal kevesebb ott, ahol a kis telepek vannak divatban, hanem az, hogy ily viszonyok közt, az ő saját stratégiai helyzete van komolyan meggyengitve. Azon jobb feltételek, amelyek, amint ő megvan győződve róla, a közös szabályzat elfogadtatása által biztosithatók, tényleg elérhetésen kivül hozatnak. A téglarakók társasága kevés nehézségre talált megegyezni a londoni nagyvállalkozókkal, de teljesen lehetetlen neki szegletre jutni azon kis apró vállalkozók sokaságával a külvárosokban, akik semmiféle megállapitott feltételekhez nem akarnak alkalmazkodni. A gyárfelügyelő ügyelhet rá, hogy a főgyárak egészségügyi viszonyai a szinvonalon álljanak és kevés nehézsége van abban, hogy a meg nem engedett túlmunkának nyomára jöjjön. De ha csak egész sereg segédje nincs, lehetetlen neki bármely ellenőrzést gyakorolni

azon apró műhelyek ezrei felett, amelyek gombaszerü gyorsasággal tünnek fel és ismét el a külvárosi zugokban. A nagy telepek tényleg megkönnyitik mind magát a közös alkut, és a közös szabályzatok alkalmazását is, ahol létrejöttek. És igy azt találjuk, hogy a kismesterek gyakran panaszolják, miként a nagy munkaadók részéről kedvelt rendszeres és egyforma megállapodások a munkásegyesületi tagok kezére játszanak. Például 1891-ben, a kis csizmakészitők ténylegesen tiltakoztak a „tőkés gyárosok azon összeesküvése ellen", mely az ugyanazonos munkabérszabályzatok felállitása utján ki akarja irtani kisebb versenytársaikat. Ez, magyarázza a munkaadók lapjának szerkesztője, „nevetséges babona, de olyan, amelynek, tudjuk, hogy hitelt adnak az iparág bizonyos osztályaiban és amely nincs Londonra szoritkozva. Ahol csak az egyöntetü fizetés politikáját elfogadták az ipari (munkaadó) társaságok, a kismesterek mindjárt elkezdtek siránkozni, hogy az oly összeesküvés, amelyet ellenök piszkos célok érdekében inditanak meg a nagy cégek. Ezen feltevés nagyon is szembeszökőleg képtelen arra, hogy egy pillanatnyi gondolkozást is megérdemelne. Ha a kismesterek nem állhatnak fent tovább másként, csak ugy, hogy kevesebbet fizessenek a rendes szabványos munkabérnél az elvégzett munkáért, ez a lehető legvilágosabb bizonyiték arra, hogy nincs jogosultságok a létezésre, mint ilyeneknek. Nincs semmi szenvedélyesség a kismesterek ellen, de van egy dicséretes elhatározás arra, hogy mindeniket, a nagyot és a kicsit, ugyanazonos munkabér alapjára helyezzék; és igazán vakmerő ember volna, aki valamely hibát merészkednék találni az ilyen berendezkedésben."[1] Épen az az ugyanazonos munkabéralap és hasonló közszabályzatok létesitése az iparág egészében az, amire törekszik állhatatosan a munkásegyesületi mozgalom. A munkások egyletének legtehetségesebb vezérei ennélfogva ösztönszerüleg elfogultak annak javára, amit mi a munkás-

[1] Szerkesztői cikk a Shoe and Leather Recordban X. köt. 254. l. 1891. április 10.

osztályok vizszintes felosztásának neveznénk, és igy szükségképen elfogultak az ilyen képződésekbe való minden beavatkozás ellen. Ennélfogva szükségszerüleg elleneznek mindenféle függőleges megosztást, nemcsak ott, ahol, mint az otthoni munka és kismesterek esetében, ez rosszabb helyzetet teremt a bérmunkásnak, hanem a munkaadók segélyző-társaságaival és a nyereség-megosztás kevésbbé káros formáiban is.

Első látszatra ugy tetszik, hogy nincs semmi sem jószivübb és emberségesebb a munkaadó részéről, és kevésbbé kifogásolható a munkások szempontjából, mint egy betegsegélyző és temetkezési társaság felállitása minden nagy teleppel összeköttetésben. Egynéhány penny vonatik le hetenként a munkás keresetéből, és az igy alakitott pénztárhoz hozzáadja gyakran a munkaadó a rend pénzbirságokat, és gyakran jelentékeny hozzájárulást is a cég részéről, amelynek üzletébe fektettetik be a növekvő tőke. A középosztályu emberbarát előtt a munkás hirtelen ellenségeskedése minden ily berendezkedés ellen, háládatlanságnak tetszik. De mindenkinek, aki valaha megértette azon elveket, amelyekre van fektetve az egész munkásegyesületi mozgalom, a bérmunkás kifogása egyszerre világos lesz egészen. Nem csupán az, hogy a munkások nem találnak biztositékot abban, hogy az illető rájok erőszakolt pénzügyi berendezkedésekben nyernek-e ők annyit, amennyit bevesznek rajtok; sem pedig az a kifogás, amely bármely kételyből származik a pénztár biztonsága tekintetéből — bárminő félelméből annak, hogy épen akkor, amikor ők reászorulnak a betegségi segélyre vagy a nyugdijra, az iparág teljes pangásban lehet és a cég csődbe kerülhet. Az, amit a munkásegyesületi tagok rögtön meglátnak, az, hogy az igy létrejött külön érdek elszakitja őket a más telepeken levő munkástársaiktól, — hogy egy függőleges irányu elválasztás állott be, amely gátolja a munkásegyesületi ügyet. Láttuk, hogy azon tény, mikor a munkások kénytelenek magokat a betegség, temetkezési költség és aggkor esélyei ellen a munkaadó pénztáránál biztositani, nehézkessé teszi őket arra, hogy ujra fizes-

senek ugyanazon célokra a munkásegyesületnek.[1] De van még egy fontos kifogás. Hogy ha, amint rendesen ez az eset, a munkás elveszt minden segélyigényt, hogy ha önkénytelen elhagyja azon különös cég szolgálatát, egy erős és folyton erősbödő kapocs teremtetik arra, hogy maradjon ott, ahol van és igy fogadja el a munkaadó feltételeit. Tényleg elveszti azon teljes mozgékonyságát, amely, mint a közgazdák gyakran mutattak már reá, szükséges feltétel arra, hogy a lehető legjobb vásárt csinálja munkája eladásánál. És a munkásegyesületi tagnál, a betetéző kifogás az, hogy az igy lekötött munkás kizárja magát a társaival együtt való közös eljárás minden előnyéből. Tényleg a munkaadók segélyző-társaságának bármily általános elfogadása nagy hatással volna arra, hogy a munkásegyesületi mozgalmat lehetetlenné tegye.

A nyereség megosztására irányuló tervezetek, a munkásegyletek szempontjából, hasonló kifogások alá esnek. Ha csak a szabványos munkabérek és más feltételek nem szigoruan tartatnak meg, a nyereség-megosztó telepeken dolgozó munkások könnyen veszthetnek sokkal többet munkabérekben, mint amennyit nyernek a „bonus"-ban, vagy a nyereség-részesedésnél.[2] De még ennél is komolyabb kifogás

[1] Az volt állitva a segélyző-társaságok évi értekezletén 1897 márciusán, hogy részletek szereztettek be negyven nagyipari vállalattól, beleértve a Midland vasuti társaságot is, amelyeknél minden alkalmazott egyénre kötelezővé tétetett a biztositás a munkaadó saját segélyző társaságánál, a dijak egyszerüen a munkabérekből vonatván le.

[2] Igy, szokatlan egy nyereségmegosztó vállalatnál, hogy a munkásoknak nagyobb bonit adjanak, mint munkabéreik 5 százaléka, és kevés van olyan, amely ennyit is adna. De kivéve a legmerevebben szervezett iparágakat a legerősebb munkásegyesületi kerületekben, közönséges dolog nehány oly munkaadót találni, aki több shillinggel kevesebbet fizet hetenként a szabványos munkabérnél; és még inkább az, hogy a darabszámu liszták a különböző telepeken 10-től 20 százalékig menő különbözeteket mutattak fel.

az, hogy az egyes munkaadókkal való minden különös egyezkedés tönkre teszi az egész iparágat átölelő azon érdekközösséget, amelytől függ a közös alku sikere. Azon munkások, kik ott dolgoznak egy különösen jóindulatu cégnél, egy valóban messzemenő nyereségmegosztó-rendszer mellett, nem lesznek hajlandók szivesen csatlakozni a többihez, a magasabb munkabérekért megindított bármely mozgalomhoz, nehogy elveszitsék a bonust, vagy bármely más különös előnyt, amelyet már élveztek. Pedig, ha ezek félreállanak, megelégedvén az ő szabványos béreikkel ezen rendkivül előnyök folytán, igen nehéz a másutt levő munkásoknak bármely hatályos mozgalmat inditani a magasabb munkabérért. A munkásegyesületi tag előtt nagyon kétséges jóindulatnak tünik az fel, ha egy munkaadó emberbaráti érzelmeinek ugy nyit utat, hogy gyengiti munkásai képességét azon testületi önsegélynél, amelytől függ védelmök a nem válogatós munkaadókkal szemben. A dolgot a munkásegyesületi szempontból tekintve, egy munkaadó, aki állandóan segiteni akarja az ő iparágában levő munkásokat, minden módon mozditsa elő a munkások saját szervezkedését és tegye ennélfogva a saját telepét mintává a többiek előtt abban a tekintetben, hogy támogassa a szabványos munkabérek, munkaórák és a munka más feltételeinek lehető legpontosabb megtartását. Ez annál könnyebbé fogja tenni a más telepeken levő munkásoknak is, hogy követeljék ugyanezen előnyöket. Hogyha többet akar tenni munkásaiért és képes is megtenni azt, gondosan ki fog kerülni minden eltérést a fizetés szabványos módszerétől és minden oly formájától a segélyezésnek, ami bárminő megosztást okozna munkásai és azok többi társai közt. Amit megtehet, az annyi lehet, hogy egyszerü toldást ad a közös szabványos munkabérhez, vagy egyszerü leszállitást a szabványos munkanaphoz a keresmény minden megcsonkitása nélkül. Ezen az uton minden közvetett hatás a más telepeken levő munkásokra csak arra szolgálna, hogy megkönnyitse igényeiket hasonló haladásra.

A munkásegyesületi tagoknak ezen erős kifogása az ellen, hogy a tőkés nyereménycsináló és a kézzel dolgozó

bérmunkás közt levő határvonal ne mosódjék el, és az ő előszeretetök a nagyipar ellen, első látásra ugy tünhetik fel, mintha annak a kivánatos voltára utalna, miszerint minden egyes iparág lehetőleg összessittessék egy nagy munkaadó kezeiben. De az üzletnek ily összpontositása, a munkásegyesületi szempontból, könnyen tulságos messzire is vezethetne. Hogyha bármely iparágban a telepek elegendően nagyok arra, hogy könnyüvé tegyék a munkásoknak a tömörülést, a munkásegyesületi küzdelmek akkor vannak legnagyobb stratégiai előnyben, ha egy rakás munkaadó áll velök szemben, akik jelentékenyen különböznek egymástól, mind pénzerejökre, mind a nyereségszerzés alkalmára nézve. Igy minden kőszén-, gépész-, és gyapot-strikenál a munkaadók viszonyai oly nagyban különböztek egymástól, hogy bármily szorosan füzték is egybe magokat, mégis meg van némelyikökben az erős hajlam, elszakadni a többitől. Azok, akik rendkivüli haszonnal dolgoznak, nem szeretnek makacsul ellentállani a munkások igényeinek, és igy elveszíteni azt az üzletet, melyet talán sohasem nyernek többé vissza, akkor sem, hogyha a munkásegyesülettel való megegyezés még mindig csinos többlethez juttatná őket. Azon cégekre nézve, melyeknek nincs elegendő tőkéjök, viszont egy hosszu munkaszünet esetleg veszedelmesebb lehet, mint bármi, amit a munkásegyesület követelt. Mindegyik munkaadó-társaság zárt ülésén egy strike folyama alatt ezen két osztály folyvást sürgeti a megegyezést, és hogyha ilyen sikerül nekik, rávenni lassabban járó és erősebb tőkével ellátott versenytársaikat, hogy elfogadják az ő nézetöket, készek utoljára is megkötni a békét a saját szakállokra, és igy a munkaadók sikeres ellentállásának minden kilátását tönkretenni.[1] Hogyha más oldalról, az egész iparág egyetlen óriás

[1] Tagja voltam a bizottságnak — mondotta Mr. Samuda, a nagy londoni hajóépitő — amely vezette ezt a küzdelmet (a gépészek kizárását 1851-ben) és a nehézségek fentartani az együttjárást a mesterek között, rendkivül nagyok voltak, mert sok olyan mester volt, kinek szüksége oly nagy volt, hogy nem voltak sok

munkaadó hatása alatt van, vagy ha az egymással nem versenyző kis számu munkaadó közt van megosztva — különösen, ha a monopolium bármely módon védelmezve van uj versenytársak ellen — a munkásegyesület ugy fogja találni, hogy kölcsönös biztositási és közös alkuvási módszerei gyakorlatban nem érnek semmit. Ez az eset a vasut-társaságokkal szemben az egyesült királyságokban, és néhány nagytőkés trusttal szemben az Egyesült-Államokban. Az ezen modern ipari leviathanok által élvezett korlátlan vagyoni erő, a szokás által biztositott monopolium és a teljes akarategység ellenében a leggazdagabb munkásegyesület negyedmillió font sterlingnyi összerakott pénze, egy vagy két százezer makacs és elkeseredett munkás lármája is olyan, mint a nyil a vasfalak ellen. Ily esetekben az egyedüli rendelkezésre álló módszer a közös szabályzat biztositására csak a törvényi becikkelyezés módszere — amelyet ily hatalmas érdekekkel szemben nehéz megnyerni a munkásegyesületi tagoknak, de ha egyszer megnyerték, ily jól szervezett iparnál aztán könnyü alkalmazni és végrehajtani. Ennélfogva bizvást következtethetjük, hogy az iparnak minden szélső összpontositása trustokba és monopoliumokba, vagy a munkásegyesületek bukására vagy hanyatlására, vagy pedig a törvényi becikkelyezés rendszerének csaknem kizárólagos igénybevételére fog vezetni.

Amikor az összpontositás eléri legteljesebb formáját és az ipar átmegy állami tulajdonná, a munkásegyesületeknek ujólag meg kell fontolni, mily uj szempontok keveredtek feladataik körébe. Ha a munkaadó maga az állam, ak-

ideig képesek ellentállani azon követeléseknek, melyeket magok is igazságtalanoknak tartottak. Csakis azon mesterek voltak teljesen függetlenek, akik nem törődtek vele, ha be kell is zárni műhelyeiket, akik megtudtak állani a nehézségek dacára és szembeállani azon fizetésképtelenséggel, mely rászakadt a gyengébb cégekre a munkások igaztalan követelményeinek ellentállás folytán". — Tanuskodás a munkásegyesületek ügyében kiküldött királyi bizottság előtt 1868-ban, Q. 16,805.

kor a legerősebb és leggazdagabb munkásegyesület is ép oly képtelen lesz megtagadni a munkát bizonyos feltételek mellett, mint az egyes munkás. Egy hosszu strike megbuktathat egy tucat munkaadót és komolyan leszállithatja még a legvagyonosabb trust osztalékát is. De hogyha a hadi hajóműhelyekben a munkások egész éven semmit sem dolgoznak is, sem a hivatalnok igazgató, sem a polgár tulajdonos még csak részletében sem fogja elveszteni napi jövedelmét. Ezen gazdasági tehetetlenségöket annyira tudják magok a munkásegyesületek is, hogy sohasem rendelnek el egy strikeot egy kormányi telepen, sőt ritkán kisérlik is meg, hogy alkudozást kiséreljenek meg egy ily tulhatalmas mindenhatósággal szemben. Ahol az államot oly osztályok vagy érdekek vezetik, amelyek nem osztják a munkásegyesületi felfogást, a munkásegyesületi tagok, mint ilyenek, ennélfogva az állami socializmus kiterjesztése ellen fognak gátat formálni az ő külön iparágaikban.[1] A helyzet megváltozik, hogyha a kormányi munkaadás feltételeire a demokratikus közvélemény befolyást gyakorolhat. Ha a parlament tényleg hajlandó belemenni abba, hogy a kormányi munkaadás feltételei összhangba hozassanak a munkásegyesületi szabályzatokkal, az ipar közkezelésének minden kiterjesztése

[1] Igy az 1897-ki (Londonban tartott) nemzetközi bányászok kongresszusán a német küldöttek kifogásolták „a bányák államositása" mellett beadott határozati javaslatot, azon kifejezett okon, mert „ők Németországon ugy találták, hogy a tőkés állam a lehető legrosszabb munkaadó és a munkások legrosszabb ellensége és ellenfele. Véletlenül Németországon van néhány nagy állami bánya, és a munkások helyzete ezen bányákban végetlenül rosszabb, mint másutt. Mert az állam közönyös a bányászati vitás kérdésekben. Ha az övé volna minden bánya, sokkal hatalmasabb és sokkal zsarnokiasabb munkaadó volna, mint a magános munkaadó" (Daily Chronicle, 1897, junius 12). Érdekes megjegyezni, hogy a francia és belga küldöttek egyhangulag pártolták a határozati javaslatot, együtt az angolok többségével (csupán a norhumberlandiak és durhamiak nyilvánitván ellenkező nézetet), mig a németek, ámbár legnagyobb részben a szociáldemokrata pártnak voltak tagjai, tartózkodtak a szavazástól.

meg fogja kapni a munkásegyesületek támogatását. Jelenleg azonban a munkásegyesületi befolyás a kormányi munkaadás feltételeire a látszat dacára, szerfelett hiányos. A munkásegyesületi világ, a gyapotmunkások és kőszénbányászok kivételével, mint már utaltunk reá, képtelen politikai erejét éreztetni a parlamenttel. Sőt a képviselőház, amint ma szervezve van, nem is illetékes, még akkor sem, ha igazán akarná is, hatályosan ellenőrizni a nagy igazgatási osztályok belső kezelését. Végezetül ott van az a tény, hogy a magasabb polgári hivatalnokok jelen nemzedéke — kik a mi valódi uralkodóink közigazgatási részletekben — legnagyobb részben, legyőzhetetlenül tudatlanok mind az ipari szervezetben, mind a modern közgazdaságban, és rendesen telve vannak a manchesteri iskola legnyersebb előítéleteivel. Hiába vallja meg az egyik miniszterium a másik után, hogy szándoka elhagyni a versenymunkabéreket és a kormányt „minta munkaadókép" mutatni be. Az osztályok állandó fejeinek nincs semmi kedvök elállani azon „egészséges" elvektől, amelyet 1860-ban vagy 1870-ben hoztak be a hivatalokba. Innen következik tehát, hogy egy-egy munkásegyesületi titkár gyakran nyilvánitja ki, hogy a kormány, ahelyett, hogy a legjobb, tényleg a lehető legrosszabb munkaadók egyike, kikkel neki dolga van.

De még a legteljesebb és a legjobban szervezett demokráciában is, lesznek oly befolyások, amelyek meg fogják gátolni a kormányt, mint munkaadót, abban, hogy teljesen kielégitse a munkásegyesületeket. Ámbár a munkásosztályi szervezet tulnyomó volna, a bérmunkások mindenik osztálya törpe kisebbségben találná magát a többivel szemben, és tudatára jönne igy annak, hogy mily nehéz dolog az, az ő saját sérelmeit felvétetni a közfigyelembe. És ámbár bármely rész, amely vagy tulalacsonyan van fizetve, vagy tulerősen dolgoztatva, találna rokonszenves támogatásra, erős hajlam volna meg az átlagos emberben arra, hogy kifogásoljon minden, a köz terhére való szivességet. Oly munkásosztályok, akik magánvállalkozás mellett, rendkivül magas béreket vagy rövid munkaórákat élveznek, vagy akik

keresztül vitték a számok szoros korlátozását vagy más monopoliumszerü állapotokat, nehéznek fognák találni azt, hogy ezeket a nagy közönség utján is fentarthassák. Az ezen iparágakban levő munkások ennélfogva, mint munkásegyesületi tagok, folytonosan hajlandók elégedetlenkedni a kormányi munkával. Igy az ipar közös kezelése demokratikus ellenőrzés alatt legnépszerübb a bérmunkások azon nagyobb osztályai közt volna, amelyek most stratégiai helyzetök gyenge volta miatt szenvednek, és népszerütlen maradna azon kisebb és jobban szervezett osztályok között, amelyek testületi erejök előnyénél fogva a magánmunkaadóktól monopoliumszerü feltételeket tudtak kiszoritani.

Ezen szempontok kevesebb erővel alkalmazhatók a helyhatósági munkára. A városi tanácsnak, ámbár hatalmasabb a közös alkunál, mint bármely magánmunkaadó, nincs meg semmi aféle minden hatósága, mint egy nagy állami hivatalnak. A helyhatósági gázgyárakban, vagy a városi mérnök műhelyeiben a strike komoly dolog, amelyet hamar be kell fejezni, mert különben a fogyasztó polgárnak rögtön nem fog tetszeni a dolog. És amig a városi tanács gyengebb stratégiai helyzetben van, mint a parlament, sokkal jobban érzékeny is a közvélemény iránt. A helyhatósági választói gépezet sokkal teljesebben demokratává fejlődött, mint a parlamenti, és ennélfogva könnyebb hozzáférhetni a helyi egyesületeknek. A külpolitika, vallás, pénzügy vagy alkotmányi reform nagy kérdései nem választják szét a munkások sorait. A városi tanács politikájának a munkaadás feltételeinek szempontjából való erkölcsi hatását megérti minden munkásegyesületi tag. Ha egyszer a városi tanácsosok meg vannak győzve, az állandó hivatalnokoknak nincs semmi kilátások arra, hogy a helyi képviseleti gyülés határozatát kijátszhassák vagy meggátolhassák. Azonfelül, a kézi munka alacsonyabb fokozatai sokkal nagyobb arányát szolgáltatják a helyhatósági, semmint az országos tisztviselőknek.[1] Még mostanság nincs semmi a helyható-

[1]Igy Londonbn 1891-ben s pedig a feltételek általános javulása után, Mr. Charles Booth ugy találta, hogy a „helyhatósági

sági szolgálatban, ami összehasonlitható volna az országos dockok és fegyvergyárak magasabban képzett hajókovácsok és gépészekből álló nagy telepeivel. Amint jeleztük, sokkal könnyebb a munkásegyesületeknek megnyerni a választók támogatását egy általános bérminimum, vagy méltányos munkabérekre, alapitva a megélhetési költségekre, mint valamely más magasabb feltételekre, amelyek ipari gyakorlaton alapulnak, vagy stratégiai előnyök utján szereztettek meg a munkások bizonyos osztályai részére. Ennélfogva ugy találjuk, hogy munkásegyesületi tagokul, a képzett iparok kevésbé ellenségei az ipar helyhatósági kezelésének, mint az állami munka bármely kiterjesztésének, mig a kiszipolyozott iparágak és a képzetlen munkások a vállalkozó eltörlése után és a munka közvetlen alkalmazása után, mint menekülésök főreménye után sóvárognak.

Ha már most visszatekintünk a munkásegyesületi politikával összefüggésben álló és ezen fejezetben részletezett főbb jellemvonásokra, némi bepillantást nyerünk a társadalmi berendezkedés azon fajába, amelyre készíti napjaink britt munkását előre a munkásegyesületi mozgalom.

A munkásegyesületi tag előtt minden dolgok közt a legalapvetőbb az egyesülési teljes szabadság. Ez azt jelenti, hogy amig a törvénynek meg kell adni a teljes védelmet a munkások társaságainak pénztáraira nézve, őket aztán, amennyire csak lehet, hagyja magokra; és hogy különösen, semmit se tekintsen büntetésre vagy kereset alá vételre méltónak, hogy ha egy munkáscsoport által vagy annak érdekében tétetik meg, ami nem volna büntetés vagy kereset alá vonandó, hogy ha egy csomóüzletember által nyereségök érdekében tétetnék meg. De, amig a munkásegyesületi tagok követelik, hogy az ő tömörüléseiket hagyja magára a törvény, azt is óhajtják, hogy használják a törvényt az ő különös céljaik elérésére — a közszabályzatok utján a munka

munka" nagy osztálya az összes nyolcvanhét foglalkozás közül a legrosszabb hatban, a tulzsufolt állapotban élő családok százalékában volt található. Life and Labour of the People, IX. köt., 8. l.

feltételeinek rendszeres szabályozására. Innen származik az ő óhajtások egy teljesen demokratává váló választó-rendszer iránt, amelyben a többség akarata tényleg érvényesüljön. Az ipar szervezésére nézve, látjuk, hogy a munkásegyesületek határozottan szemben állanak a társadalom minden függőleges szétválasztásával, amely gátolná a kézzel dolgozó bérmunkások kapcsolatát a tőkés munkaadókkal szemben. Ez azt jelenti, hogy a munkásegyesületi tagok, mint ilyenek, nem barátai a munkabér-rendszer eltörlésének, még csak kisérletezni sem akarnak azzal. Ellenkezőleg azt szeretnék, hogy a munkabérek mellett való egyszerü munkáltatás helyettesitse a nyereségcsinálás minden formáját a kézi munkásoknál. Igy határozottan ellene vannak az otthoni munkának, a kismestereknek és a nyereségrészesedésnek, és mellette a nagyiparnak, a maga fizetéses hivatalnokokból álló bureaucratigus igazgatásával. Amikor azonban a nagyipar átváltozik közös kezeléssé, a munkásegyesületi tagok, mint ilyenek, ezt a változást vegyes érzelmekkel tekintik. A kormányi munka nagy részben az ő három módszerök közül kettőt lehetetlenné tesz, és még nincs bizodalmok a képviselőház akaratában és képességében arra, hogy legyőzze a régi állandó hivatalnoki kar ellenséges hangulatát a munkával szemben. A helyi hatóságokkal szemben több erélyök van a munkásegyesületeknek, de még itt is, ámbár a rosszul fizetett és tuldolgoztatott szakaszok óhajtják a helyhatósági munkát, a legjobban fizetett egyesületek haboznak felhivni a közvélemény itéletét a magok megszorító szabályzataikra és monopoliumszerü viszonyaikra.

IV. FEJEZET.

A munkásegyesületi mozgalom feltevései.

Eddigelé arra szoritkoztunk, hogy a britt munkásegyesületi mozgalmak tényleges politikáját fejtsük ki, amint az az egyes egyesületek módszereiben és szabályzataiban mutatkozik és azok egyenes következményeit. Meg kell még vizsgálnunk ezen módszereket és szabályzatokat, együtt a munkásegyesületi mozgalomnak politikájával, mint egészet, a gazdasági tudomány világában és a közönség szempontjából. De mielőtt ezen uj feladatra átmennénk, fontos, hogy teljes világitásba helyezzük azon feltevéseket, amelyekre fektetik rendesen a munkásegyesületi tagok mind hitöket a munkásegyesületi ügyben magában, mind különös követelmények igazolását. Ezen elvek, melyek ritkán fejtettek ki világosan, egyuttal megmagyarázására és egy tekintetben összegezésére is szolgálnak az általok javasolt módszereknek és szabályzatoknak.

Először is itt van minden reformernek minden korban közös feltevése — az a feltevés, hogy a gazdasági és társadalmi viszonyok határozott emberi beavatkozással, jobbra változtathatók.[1] A munkásegyesületi tagok még csak

[1] Ezen hit annak lehető és kivánatos voltában, hogy a társadalmi élet viszonyai határozott módon megváltoztathatók, gyakran tekintetett tudományellenesnek, hogy ha nem is hitetlennek. Minden szándékos változást elitélnek, mint mesterségest — szembeszökőleg azt tételezve fel, hogy a szándéktalanul létrehozott vál-

meg sem értették soha azt az — alkalmilag még most is felmerülő — felfogást, hogy van egy teljesen előre megállapitott „béralap“ és hogy az átlagos munkás részesedése a termelésből kizárólag azon számtani aránytól függ, amely fent áll ezen alap végösszege és a bérmunkások száma között. Ellenkezőleg, ők azt hiszik, hogy az az arány, amelyben az ipar összes termelése megoszlik a tulajdonosok, az agymunkások és a kézzel dolgozó osztályok közt, pusztán az emberi berendezkedés kérdése, és megváltoztatható hatályosan és állandóan egyik vagy másik osztály javára, ha megfelelő intézkedések tétettek. Ezt a felfogást részletesen meg fogjuk vizsgálni a következő fejezetben.

A munka feltételeinek megjavitására, akár a munkabér, munkaórák, egészség, biztonság vagy kényelem tekintetéből, a munkásegyesületi tagoknak tényleg, minden sokszerüsége mellett is szabályzataiknak, csak két eszközök van, amiket mi ugy fejeztünk ki, hogy a közös szabályzat esz-

tozások természetesebbek, mint mások, és valószinübben eredményezik azt, amit óhajtunk. Még Mr. Lecky is abból farag vádat a munkásegyleti mozgalom, a modern radikálizmus és más mozgalmak ellen, melyeket nem szeret, hogy az ő politikájok az, „teremteni egy különböző társadalmi typust attól, amit a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre“, — amely politika szerinte „ugyanazon természetü eszmekörbe tartozik, mint a mult védvám rendszere“ (Democracy and Liberty, II. k., 383. l.). A szociologia bármely tudományos tanulmányozója előtt ez a nyelv egyenesen érthetetlen. „Hogy teremtsen egy különböző társadalmi typust attól, mint amelyet a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre ily mesterséges beavatkozás nélkül“, az oly politika, amelyet a munkásegyesületi mozgalom közösen birt nemcsak a védvámmal, hanem minden nevelés és haladással, az angol egyházzal, a törvényszékkel, a magántulajdonnal és a családdal, és minden más társadalmi intézménynyel, akár jó, akár nem, akár közönyös az. Maga a művelődés is semmi más, mint teremtése egy különböző társadalmi typusnak attól, amit a társadalmi erők szabad játéka hozott volna létre, az embernek határozott, vagy „mesterséges“ beavatkozása nélkül.

köze és a számmegszoritás eszköze. Azon szabályzatok, amiket a szabványos munkabér, a szabványos munkanap, a közegészség és biztonságról szóló fejezeteinkben tárgyaltunk, csak különböző formái egy ugyanazon elvnek — annak, hogy akár kölcsönös biztositás, akár közös alku, akár a munka feltételei minimumának törvényi becikkelyezése utján, oly szabályzatok állittassanak fel, melyek a munkások egész testületére alkalmazhatók. Mindezen szabályzatok azon elvre vannak alapitva, hogy amikor közös szabályzat hiányában, a munka feltételei a szabad versenyre vannak hagyva, az mindig azt jelenti a gyakorlatban, miként azok egyénenkénti alku utján állapittattak meg nagyon egyenlőtlen gazdasági erejü szerződő felek közt. Az ily megállapitás, azt állitják, mindig arra irányul, a munkások nagy tömegénél, hogy a munka lehető legrosszabb feltételei — utoljára maga a megélhetési szinvonal — álljon be, mig még a kivételes kevés sem nyer állandóan annyit, amennyit máskülönben elérhetne. Ennélfogva ugy találjuk, hogy a közszabályzat elve általános jellege a munkásegyesületi mozgalomnak, és hogy az a feltevés, amelyre az alapitva van, a munkásegyesületi világ egyik végéről a másikig el van fogadva. A számok megszoritásának jelszava más helyzetben van. Az iparágba belépésről szóló fejezetünkben leirtuk, hogy az ezen jelszót megvalósitó szabályzatokat, melyeket egy időben természetesek gyanánt fogadtak el, egymásután mennyire alkalmazhatatlanoknak találták a modern ipar viszonyaira. Az a feltevés, amelyre alapittatott, — hogy jobb feltételek érhetők el a versenyzők számának korlátozása utján — bizonyára nem tagadtatik meg egyik munkásegyesületi tag által sem, de az nem mondható, hogy az a munkásegyesületi világ érvényes hitcikkelyeinek fontos részét tenné. Mikor mi a munkásegyesületi mozgalom gazdasági eredményeit akarjuk összefoglalni, a közös szabályozás és a számok korlátozásának ezen két jelszavára fogjuk összpontositani birálatunkat.

De ezen kezdetleges feltevések a munkásegyesületi mozgalom szükségessége és a két jelszó hatályos volta felől

magokban nem adnak számot azon jellegzetes eltérésekről, amelyek meg vannak a különböző egyesületek közt ugy politikájok általános jellege, mint az általok kivánt szabályzatok tárgyában. A közszabályzatban való általános hit, nem nyujt, hogy azzal kezdjük, semmi vezérfonalat arra nézve, hogy egy különös iparág tagjai mennyi bért igényelhetnek vagy kaphatnak, vagy hogy hány órát gondoljanak ők egy teljes munkanapul. Tényleg nincs is munkásegyesületi szabvány munkabér, hanem sok különböző munkabér, nincs egy munkásegyesületi szabvány-nap, hanem a munkaórák változnak foglalkozásról-foglalkozásra. A politika ezen különbözősége még szembeszökőbben nyilvánul a számok megszoritásának jelszavánál, egynéhány iparág még most is megtartván a segédek szoros korlátozását és a törvénytelen emberek kizárását politikájok vezérfonalául, mig mások iparágokat teljesen nyilttá teszik minden ujonjövő előtt, és kizárólag a közszabályzat fentartására fektetik a fősulyt. A politika ezen különbsége és a typus különbsége egyik munkásegyesület és a másik között, erősen kitünik azon módszerek megválasztásában, amelyekkel végrehajtják szabályaikat. A kazánkovácsok például, igen nagy mérvben a közös alkura vetik magokat, mig a kőszénbányászok legalább is annyit kapnak törvényi becikkelyezés, mint bármely más módszer utján. A tizennyolcadik század alatt minden iparág, amely a segédtartási szabályzatokat kivánta alkalmazni, természetszerüleg a törvényhez fordult. Ma már egyetlen egyesület sem fordulna a parlamenthez ily kérdésben. Százötven év előtt különösen a képzett mesterember volt az, aki munkabérét törvényi becikkelyezéssel akarta megállapittatni. Jelenleg az a törekvés, mely ezen eszme felé hajlik, csaknem kizárólag a munka alacsonyabb fokozatain nyilvánul meg. Mindezen kérdésekre nézve bármely különös egyesület eljárása — az az ut, amelyen kisérli ő meg életbeléptetni a közös szabályzat jelszavát — főleg a tagoknak az iránti felfogása által állapittatik meg, hogy társadalmilag mi a lehetséges. A politika szélesebb világában azt látjuk, hogy a választók egyik vagy másik politikai

párt politikáját főleg aszerint támogatják, amint helyeslik vagy helytelenitik a társadalomról való azon általános felfogást, amelyből az kiindul. A munkásegyesületi tagok, az ő szükebb körökben a munka feltételei tekintetében azon vezérelv három különböző felfogása által vannak vezéreltetve, amely szerint kellene meghatározni a munkabért, munkaórák és a munkaszerződés más feltételeit. Ezen három feltevés, melyeket mi ugy különböztetünk meg, mint a szerzett érdekek tana, a kereslet és kinálat tana, és a megélhetési munkabér tana, adja meg nekünk a kulcsot a munkásegyesületi világ összeütköző politikáihoz.

A szerzett érdekek tana alatt mi azt a feltevést értjük, hogy a munkások bármely osztálya által addig élvezett munkabérek és más munkafeltételek semmi körülmények által nem zavarhatók meg rosszabbra. Ez volt az a tan, amely vezette, amint láttuk, azt a hosszu küzdelmet, mely egész 1860-ig tartott, a gépek behozatala vagy az eljárásban bármely ujitás ellen. Ez a tan az, amely adja meg a keserüséget az elhatárolási viszálykodásokban, és fekszik gyökerén minden oly szabályzatnak, amely az iparághoz való jogosultságot tárgyalja.[1] Ez többet tesz, mint bármi más, arra, hogy életben tartsa az öröklés eszméjét, és a segédkezés meghosszabbitott időszakának gyakorlatát, mig az egyes iparágak munkásait arra vezeti, hogy szorosan ragaskodjanak azon eljáráshoz, mely korlátozza az iparágba belépők szá-

[1] Lássuk ezt például a gépészek között. „Az a kérdés, hogy egy esztergályos dolgozott a vizszintes furóperselyen a Pallion-gyárban, eldöntetlen maradt; a munkaadók ragaszkodván azon jogokhoz, hogy ők válogatják meg a munkásokat és adják ki a munkát. Ugy látszik, hogy a kérdés tisztára van állitva, és teljes nyiltsággal kezelve. Az iparágban való biztositott érdeke a munkásoknak — ép ugy, mint a munkaadóké — kisérleti alkalmazás utján semmire zsugorodik össze. Eltenni helyéről egy munkást, amint jeleztük, a válogatás jogán a javasolt módon, ép oly igaztalanság, mintha ugyanazon eljárás javasoltatnék a munkaadó tőkéjére nézve". A Tyneparti kerület küldöttjének jelentése az Amalgamated Engineers' Monthly Journal-ban, 1897 május.

mát még akkor is, ha a gyakorlat beigazolta, mikép az ily korlátozás keresztülvihetetlen. De a szerzett érdekek tana sokkal messzebbre terjed, mint ezen részletes szabályozások. Alig van oly iparág, amelynél ne volna az feltalálható egyik vagy másik alkalommal, amely a szokásos munkabérek vagy bármely más veszélyeztetett előjog védelmére ne buzditaná a tagokat. Sok esetben tényleg ugy találjuk, hogy a munkásegyesületi mozgalom mellett való egész érvelés ezen egy elvre van alapitva. Például a gépészek 1845-ben ügyöket egy tetszetős hasonlattal igy támogatták: „Az az ifju, akinek meg volt az a szerencséje és hajlama, hogy magát a társadalom hasznos tagjává a természeti tudományok tanulása utján képezze ki, és aki ezt a szakmát elég eredménynyel tanulja arra, hogy megszerezze az orvosi oklevelet, természetesen elvárja némely tekintetben azt, hogy ő oly külön jogokra van jogositva, amelyet a kontár nem igényelhet; és hogyha hasznos szakfoglalkozásának keretében háborgatva van ily betolakodó által, van módja rá, hogy a törvénynél keressen orvoslást. Ilyenek a tanult foglalkozással összekötött előnyök. De a mechanikus, ámbár esetleg ő is elkölthet közel ép oly nagy vagyont, és feláldozhatja életének ép oly nagy részét azért, hogy megösmerje a hasznos mechanizmus különböző ágait, nincs jogositva ilyen törvényes előjogokra. Ennélfogva egészen megilleti őt, minden észszerü alapon, és minden lehetséges eszközzel, hogy megszerezzen magának a társadalomtól hasonló jogokat."[1] Ugyanazon eszme van nem kevesebb világossággal felvetve a kisebb iparágak némelyike által is. „Tekintetbe véve — mondják a birminghami drótmunkások — hogy az az iparág, amelyből élünk, a mi tulajdonunk, melyet bizonyos évi szolgálattal szereztünk meg, ami nekünk szerzett jogot ad hozzá, és

[1] Rules and Regulations to be observed by the Members of the Jorneymen Steam Engine and Machine Makers and Millwright's Friendly Society (Glasgow, 1845). Ezt a hasonlatot lényegében ismétli a gépészek egyesült társasága alapszabályainak sok kiadásában.

hogy nekünk igy egyedüli és kizárólagos jogunk van arra, mint ahogy fog birni jövőben is mindenki, aki ugyanazon eszközökkel szerzi azt meg. Ez lévén az eset, szembeszökő, hogy a mi kötelességünk megvédeni, minden méltányos és törvényes eszközzel, azt a tulajdont, amiből mi élünk, mindig ép oly gondot forditva arra, hogy ne gázoljunk a mások jogaiba. Ezen célból alakitottuk ezt a társaságot" stb.[1]

A szerzett érdekek ezen fogalmát a munkások néha oly messzire előtérbe állitják, mint azon hatalmas szervezet, amely az utóbbi időkben különösen az „Ipar" neve alatt lépett előtérbe. Igy a bodnárok, akiknek főmunkaadóik akkor is, és ma is a serfőzők voltak, 1883-ban élénken érezték a nevelés és mérsékletesség terjedését, mint szintén a helyi döntés fenyegető rendszabályának életbeléptetését. „Több yorkshirei város — szólt hivatalos körlevelök — éveken át egész mostanig nagyipari központ volt a kiviteli üzletre nézve. Ezen ipari központok elsepertettek, és szomoruan kell megállapitanunk, hogy semmi sem jött helyökre pótolni őket, a következmény az lévén, hogy mindezen munkásoknak másutt kellett helyet szerezni magoknak. Amellett kénytelenek vagyunk érezni azt is, hogy a nevelésügy terjeszkedése egy nagyon is hatalmas tényező, és oly csapás, amelyet nem könnyen fogunk kiheverni. Aztán ott van a nagy északi báró Sir Wilfrid (Lawson, a mérsékletességi ügy apostola), aki, mint az ezüstmüves macedóniai Demeter, és a rézkovács athénei Nagy Sándor, sok bajt okozott már eddig is nekünk, és amint beszédeinek hangjából kitetszik, fog még tenni ezután is."[2]

[1] Kivonat egy előszóban foglalt beszédből a drótkészitők birminghami segélyző társaságának alapszabályaihoz és szabályzataihoz, amely kis egyesület 1869 augusztusán keletkezett. Ugyanezen bevezetést használták 1860-ban társasági alapszabályaikhoz a sheffieldi vasuti rugókészitők; lásd a munkásegyleti szabályzatokról szóló jelentést: Report on Trade Societies and Strikes of the National Association for the Promotion of Social Science (London, 1860), 131—132. l.

[2] A bodnárok kölcsönös társaságának havi jelentése 1883

Igen nehéz a középosztályu megfigyelőknek, akik hozzászoktak ahhoz, hogy a szerzett érdekek tanát csupán a tulajdonjogokra szoritsák, megérteni azt a buzgalmat és meggyőződést, amivel akarja a képzett mesterember ezt a tant alkalmazásba venni az iparághoz való jogosultságban. A természetjogról való ezen önkénytelen meggyőződést mi nagyrészben az eszme hosszu és tisztességes történetének tulajdonitjuk. A tizennyolcadik század közepéig ez kétségbe sem vonatott. A mesterember céh vagy becikkelyezett társaság tagjai előtt annyira botrányosnak és a természetes igazsággal annyira ellentétesnek látszott volna, hogy egy fel nem jogositott kontár furakodjék be iparágába, mint az, ha egy tolvaj ellopja kész áruját. Sőt ez a felfogás nem is szoritkozott a közönségnek csak valamely különös részére. Azon idő közgazdái és államférfiai előtt a szerzett érdek védelme az iparágak bármely osztályánál nem kevéssé alapvető elvének tetszett a polgárosult társadalomnak, mint a földbirtok vagy szolgáltatások tulajdona. „A mi ősatyáink" — mondotta Zsigmond császár 1434-ben — nem voltak ostobák. A céhek azon célból állittattak fel, hogy ezek utján mindenki megkereshesse mindennapi kenyerét, és senki sem

február. Ez a felfogása a szerzett érdeknek a nemzet ivószokásáról egy nyomon jár azzal a kisérlettel, mely a tulajdonjog szentségével akarja felruházni a munkaadó képességét arra, hogy olcsón bérelje a munkát vagy tulhosszu időn át dolgoztasson. Igy Sir James Graham, ugy beszélvén a képviselőházban, mint a korona felelős minisztere, ünnepélyesen ugy itélte el az 1844-iki tiz órás javaslatot, mint „Jack Cade" törvényhozása (Greville: Journal of the Reign of Queen Victoria II. köt. 236. l.; lásd Sidney Webb és Harold Cox: The Eight Hours' Day, London, 7891, 240. l.); és egy vezető lancashirei gyáros 1860-ban nyilvánosan igy érvelt, hogy: „a munkásegyesület ereje . . . elrabolja (mert nem tudok szelidebb kifejezést használni) . . . a tőkéstől az ő jogát a vásárlásra. Edmond Potter: Trades Unions and their Tendencies; egy értekezés, mely megjelent a társadalmi tudományok előmozditására alakult országos egyesület kiadványai közt 1860-ban, 758. l.

okozzon zavart más mesterségnek. Ezen az uton a világ megszabadul a nyomortól, és mindenki megtalálhatja megélhetését".[1] ‚Az igazság első szabálya az — mondotta a párisi parlament háromszázötven évvel később — hogy megtartsa mindenki részére azt, ami az övé; ez a szabály fentáll nemcsak a tulajdonjog fentartásában, de még inkább a személyt illető azon jogok fentartásában, amelyek a születés vagy társadalmi állás előjogaiból erednek".[2] „Megadni minden alattvalónak különbség nélkül — érvelt ez alkalommal Seguier, a kitünő főügyész — azt a jogot, hogy raktárt tartson vagy üzletet nyisson, annyit tesz, mint megsérteni azok tulajdonát, akik a bejegyzett céheket képezik.[3]

De az iparágban ily szerzett érdek eszméje, ámbár egy lényegileg konzervativ jellegü szentesitést a maga hosszu és tiszteletreméltó történetéből kap, nem pusztán a hagyományon alapul. Azon emberekre nézve, akiknek a folytonos munkától függ mindennapi megélhetésök, az, hogy megélhetésök módja az elvételtől és betöréstől megóvassék, ép oly alapvető részének tetszhetik a társadalmi rendnek, mint a földbirtokosok előtt. Amit mind a két fél igényel, az a megélhetés biztos és állandó volta, azon fentartása a „megállapitott várakozásnak", amely a müvelt élet „megfelelő feltétele". És könnyü ezen társadalmi felfogást a személyes jellem elemi megfigyelésére vezetni vissza. Hogyha az ember saját ténye vagy mulasztása folytán szerencsétlenség áll be, lehetséges abban találni a kártérités, hogy az ráviszi őt szokásainak megváltoztatására. De ha az egyedek vagy az

[1] Goldasti: Constitutions Impériales IV. köt. 189. l.; idézve Dr. Brentano által, 60. l. History of Trade Unionism., 19. l.

[2] A párisi parlament tiltakozása Turgot rendeletei ellen a Corvée és a Jurandes eltörlése tárgyában; W. Walker Stephans: Life and Writings of Turgot 132. l; Jobez: La France sous Louis XVI. 329—331. l.

[3] Séguier ügyész beszéde a törvényszék előtt Turgot rendelete tárgyában; W. Walker Stephens: Life and Writings of Turgot, 134. l; OEuvres II. 334—337; Foncin, LIV. III. c. IX.

osztályok oly szerencsétlenségek által sujtatnak, amelyeknek elháritására semmit sem tehettek, a tapasztalás azt bizonyitja, hogy ha esetre nem ragadtatják is magokat eltürő belenyugvásra, nincsenek arra sem sarkalva, hogy magokra támaszkodjanak, ellenkezőleg, arra lesznek hajlandók, hogy tehetetlenek és dologtalanokká legyenek. Nem várhatunk határozott előrelátást vagy kitartó szorgalmat egy vulkánon élő közönségtől.[1] Tényleg ez az alapérv minden ellen, ami csökkenti a magántulajdon biztonságába vetett érzést, vagyis minden „rázkódás vagy zavar ellen, amely megtámadná azt a várakozást, amely a javak bizonyos részletének élvezetére vonatkozó törvényeken alapul.[2] És hogy ha a tulajdonjogról áttérünk annak szerződésszerü birtoklására, ugyanazon érvet fogjuk feltalálni az ir és az angol bérlők hosszu és si-

[1] Buckle feljegyezte a fölindulások hatását a jellem gyöngitésére; „az emberek, akik oly legkomolyabb veszélyek tanui, amelyeket sem kikerülni, sem megérteni nem tudnak; telve lesznek saját képtelen voltok és segédeszközeik szegény voltának öntudatával" (History of Civilisation I. köt. 123. l.). A középosztályu birálók gyakran elsiratják a jövőre való azon nem gondolást — hiányát annak, hogy állandóan kövessenek valamely megfontolt élettervet, — amely jellemzi a munkást, aki váltakozó iparba fogott, és némi mértékben az egész kézi munkásosztályok közt mi annak az érzésnek tulajdonitjuk, főleg a heti munkabér keresőben, hogy ő életfenttartásának állandóságában oly körülményektől függ, amelyek felett nem gyakorol ellenőrzést, és hogy ő azon modern szokás folytán, mely a munkások felfogadását és elereszt ését rövid vállalatok szerint szabályozza, világosan érzi azon hullámzásokat, melyeknek elháritására nem tehet semmit..

[2] Bentham: Principles of the Civil Code I. rész. VII. fejezet. 1816-ban a Whig vezetők nem engedtek meg a képviselőházban semmi vitát sem a sinecura-hivatalok, vagy még csak a tulmagas fizetések felett sem, azon okból, mert, amint Francis Horner irta Lord Hollandnak „Csiklandós dolog finom megkülönböztetéseket vonni a tulajdon körül".. Memoirs and Correspondence of Francis Horner M. P. (London, 1843) II. köt. 386. l.

kerre vezetett agitációjában egy oly törvény meghozatala iránt, amely az ő „bérlői jogaikat" biztositsa. Most már el van ismerve, hogy nem lehet várni a föld birlalóitól, hogy az önfeláldozás, előrelátás és erély azon mértékét gyakorolják, mely szükséges arra, hogy bérleteiket a lehető legmagasabb termelési szinvonalra állitsa, hogy ha munkájok gyümölcse önkényüleg elvehető, amikor csak tetszik gyakorolni a tulajdonosnak azt a törvényes jogát, hogy kidobja a bérlőt. Hasonló gondolat fekszik a törvényesen szabályozott érmekérdés javára való általános meggyőződés gyökerén. A bimetallisták épugy, mint a monometallisták egyaránt sajnálják a nemzeti vállalkozásra gyakorolt káros hatását annak, hogy ha a kereskedők és iparosok észszerü várakozását tönkre teszik oly pénzértéki hullámzások, amelyek felett ők semmi ellenőrzést nem gyakorolhatnak. Nem szükséges fárasztanunk az olvasót más oly példák felsorolásával[1] (ilyenek a szabadalmi és szerzői jog, a rendes gyakorlat, hogy kárpótlás adatik a hivatal megszüntetésekre, és mind az a száz és száz igénye a kártékonyan érintett egyéneknek, amelyek az angol Lands Clauses Consolidation Actsokban megvannak állapitva), amelyek utján megfontoltan védeni óhajtotta a közönség az egyes egyéneket vagy osztályokat azon rosz hatástól, amelyet gyakorol a jellemre, ha azt találják, miszerint az ő igyekezetök és áldozataik semmivé vannak téve oly körülmények által, amelyeknek elháritására nincs hatalmok. Ha megemlékezünk azon nagy védelmi hálózatra, amelyet a jelen században épitettek fel a szellemi munkások és tulajdonbirtokosok élelmi módjok állandóságának és biztonságának védelmére, különösnek látszik, hogy épen ezen osztályok azok, amelyek nem értik meg, miért epekedik annyira ugyanezen előny után a heti bérmunkás. „Egy munkás ember — mondja a munkások egyik szószólója — ha egyszer megtanult egy iparágat, vagy képessé lett bármely becsületes módon jobb életmódot ke-

[1] C. A. Cripps: Principles of the Law of Compensation, 3-ik kiadás (London, 1892).

resni meg, hasonló módon igényt tarthat megfelelő kártalanitásra, hogyha ipara vagy tulajdona háborgattatik vagy kevésbé jövedelmezővé tétetik, mint egy vizimalom birtokosa, kinek kártalanitás jár, ha a viz elvonatik. Minden faja a tulajdonnak bőven van védve, kivéve a szegény ember egyedüli birtokát, az ő és gyermekei munkás szokásait.[1]

[1] J. Jarrold: A Comparative Statement of the Number of Laborers employed in the Execution of the same Quantity of Work if executed by Hand or Machine Norwich, 1848). Sismondi már 1834-ben ráutalt, hogy „igazi kiszámitását állitani fel annak, hogy mit nyer a társadalom valamely műszaki felfedezés által, le kell abból huzni azt a veszteséget, mely származik azon összes munkásokra, akik annak folytán elbocsáttatnak, amig ép oly előnyös foglalkozást találnak, mint amilyen az volt, melyet elhagytak. „On Landed Property", a Revue Mensuelle d'Economie Politiqueban 1834 február; leforditva az ő Political Economy and the Philosophy of Governmentjében (London, 1837) 168. l.

Nem elegendő azt állitani, amint gyakran megtörténik, hogy a munkás szerzett érdekének bármily elismerése az ő iparához nem volna összeegyeztethető azon ipari mozgékonysággal, amely nélkülözhetetlen a modern társadalomban. A közönség természetesen nem engedheti meg, hogy bármely egyén vagy osztály szerzett érdeke utjában álljon egy olyan változásnak, mely a közjóra szolgál. Ez beismerten áll minden szerzett érdekre, akár föld, személyes birtok, közhivatal vagy bármi más legyen is az. De amikor egy tulajdon birtokáról vagy egy közhivatal betöltőjéről van szó, a szükséges mozgékonyság biztositható anélkül, hogy az érdekelt egyénekre veszteség hárulna a pénzkárpótlás egyszerü módjával. Nehéz belátni, hogy miért ne kártalanittassanak azok, akiknek foglalkozásuk károsan zavartatik meg egy vasut, vagy más a parlament szavára létesült eszköz utján, az életfentartások eszközeiben okozott károkért ép oly módon, mint a földbirtokos. A munkán kivül helyezett munkásoknak ezen igénye törvényhozási kártalanitásra elismertetett J. S. Mill által is. Azon társadalmi előny, amely származik az uj eljárások és gépek alkalmazásából, igy szól „nem menti fel a kormányt azon kötelessége alól, hogy enyhitse és ha lehetséges, meggátolja azon bajokat, amelyeket ezen végleges előny forrása hoz vagy hozhat a létező nemzedékre . . . és mivel a javitások, amelyek egészben véve nem csökken-

tik a munkaadást, csaknem mindig kitesznek valamely részleges osztályt a munkából, nem lehet jogosultabb tárgy a törvényhozó gondjaira, mint azoknak érdeke, akik igy feláldoztattak polgártársaik és az utókor javára". (J. S. Mill: Principles of Political Economy I. könyv VI. fej. 3. rész 62. l.). Nem tudunk egy esetet sem, ahol ezen emberies elvnek elégtétetett volna. Igaz, hogy azon munkások esetében, akik a gépek miatt vesztették el helyöket, nem volna sem lehetséges, sem kivánatos nekik kerek pénzösszegeket fizetni. De hogyha hajlandók dolgozni az uj eljárás szerint, nem látszik fentforogni semmi méltányos ok az ellen, hogy miért ne tartassanak meg korábbi bérük mellett még a közönségre háruló jelentékeny időleges veszteség mellett is. Az angol törvényhozás eljárása a szerzett érdekek megzavarásáért adott kártalanitás tárgyában ugyan szeszélyes volt a végletekig, mert az érdekelt osztály pillanatnyi befolyásától függött főleg. Igy nem adatott semmi kárpótlása a sorsjáték-tartók és szolgáik része sem a tőke, sem a foglalkozás elvesztése cimén, amikor a magán-sorsjátékok 1698-ban hirtelen eltiltattak. A hajótulajdonosok és kereskedők, akik a külön tervek szerint épitett rabszolgaszállitó hajókba nagy tőkét fektettek be, nem kaptak semmi kárpótlást, mikor 1807-ben a rabszolgakereskedés eltiltatott. Más oldalról, amikor 1834-ben a rabszolgák a britt gyarmatokban szerződéses szolgákká változtattak át, husz millió sterling szavaztatott meg a tulajdonosoknak, bár sem előbb, sem később egy más ország sem járt el igy. Az irlandi parlamenti városok tulajdonosai kárpótoltattak, amikor az Unio elvette a helyeket, de az angol parlamenti városok tulajdonosai, amelyek ép oly elismert jövedelmi források voltak, semmit sem kaptak, mikor az 1832-iki reformjavaslat elseperte őket. A mi magunk idejében, ha egy városi tanács maga állitja fel mühelyeit és a közpénzeket használja fel arra, hogy végkép megszabaduljon korábbi vállalkozóitól, nem fizet nekik semmi kárpótlást sem a tőke, sem az életfenttartás elvesztéséért. De hogyha az uj mühelyek csak elsötétitik is a kilátást a vállalkozó ablakaiból, a városnak kártéritést kell fizetni. A parlament teljes jogot ad a közhatóságoknak tönkretenni, ha tudják, a létező gázművek magántulajdonosait nyilvános villamos világitó-művek felállitásával, sőt tönkre tenni a részvénytársasági temetők üzletét is, nyilvános temetőket nyitva meg. De a képviselőház féltékenyen óvakodott megengedni bármely városi tanácsnak, saját magának állitani fel gázgyárt, mig bármely magán-gázgyár jelenik meg ellenző gyanánt; vagy akár

De ámbár a filozófia tanulmányozója kész is elismerni, hogy a szerzett érdek minden formájának közös eredete van az ember visszaborzadásában egy felállitott várakozás családásából származó nagy társadalmi bajtól, még sem lesz oly kész elfogadni a gyógyszer értékes voltát. Nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a személyes érdek némely formáira alkalmazva, az orvosszer nagyobb társadalmi bajokat okozhat, mint azok, amelyeket meggyógyit. Igy a közvélemény ma együtt érez Turgotval és Adam Smithtel, mikor elitélik a zárt testületek rosz eredményeit, amelyekkel pedig a mesteremberek egymásután következő nemzedékei voltak törvényesen biztositva megszokott életmódjokra nézve, akár tartottak lépést az idővel, akár megelégedetten cammogtak tovább is a régi módon. Teljesen ugyanazon eszmemenettel a magántulajdon intézményeinek ellenségei azt állitják, hogy legalább is az örökölt vagyon tekintetében az tulmegy a célon, és azáltal, hogy a személyes munkától független megélhetést biztosit, tényleg ellentétben van azon fő feladatával, mikép minden nemzedék a saját erőinek legnagyobb mérvü kifejtésére legyen utalva. Amint érveltek a céhek ellen, a modern demokrácia tagadja bármely csoport vagy szakasz azon jogát, hogy a kevésbé szerencsés kivül állók kizárása mellett monopolizálja a közszolgálat bármely alkalmát. Ugyanazon módon a magántulajdon ellenzői azzal érvelnek, hogy a föld és tőkéből valóságos monopóliumot teremtvén egy aránylag kis osztály javára, a kizárólagos tulajdon joga tényleg megakadályozza a polgárok egész osztályait abban, hogy hozzáférhessenek a termelés azon esz-

csak saját kutat furatni, hogy uj és teljesen különböző vizellátást biztositson a közönségnek, anélkül, hogy előbb teljesen ne kártalanitana minden létező viztársaságot, nem azért, mintha elvenné földjét, gyárát vagy vizét, vagy megsértene bármely monopolium-jogot, hanem pusztán a jövedelem veszteségeit. Az, hogy vajjon az évente adott határidőhöz kötött jogositvány birtokosa szeszes italok árulására van-e vagy nincs-e méltányosan jogositva kártalanitásra, ha a parlament jövőre elhatározná meg nem ujitani azt, egy ma szenvedélyesen vitatott kérdés.

közeihez, amelyekkel volnának csak képesek tehetségeiket kifejteni. Jelentős dolog, hogy csaknem ugyanazon frázis — a munkához való jog — használtatott Turgot által érvül a céhek ellen, és Louis Blanc által a tőke és föld magántulajdonának elitélése gyanánt.[1]

Azonban nem ezen általános érvek voltak azok, amik rabirták a parlamentet, hogy a mesteremberek szerzett érdekeiket keresztülgázolja. Az uj feltalálások özönében, egy törvényes jog az iparhoz, vagy a segédek törvényes korlátozása, amig terhes megszoritás lett volna, megszünt biztositani a munkás megélhetését. Az egyedüli orvoslás a szerzett érdekek ebből folyó megszavazására csak az lett volna, ha megörökitik a létező ipari rendet, a gépek vagy bármely más ujitás teljes eltiltása utján. Az államférfiu előtt, aki a legnagyobb nemzeti vagyon biztositására törekszik, minden ily megtiltás öngyilkosság számba volt veendő. Az ipar vállalkozó vezérei uj osztályának minden korlátozása utjában állott volna tőkéik azon szabad felhasználásának, amikből származtatják ők a magánvagyont. A birtokból kitett céhtagok nem tudtak találni magok részére semmi alternativát a laisser faire ellenében, és az uralkodó osztályok közül egyik sem gondolt semmi módjára sem a kártéritésnek. Amint az ipari forradalom előre haladt, a mozgékonyság bármely meggátlása ellenében a kifogás csak növekedett erejében. A munkások uj seregei növekedtek fel, akiknek már nem volt önmagoknak szerzett semmi érdekök, és ennélfogva ellenezték minden oly felfogását a társadalomnak, amely kizárta volna őket a legjövedelmezőbb foglalkozásokból. Végezetül, ott van a fogyasztók nagy tömegének emelkedő befolyása, amely nem volt hajlandó beismerni,

[1] A dolgozás joga minden ember tulajdona, és ezen tulajdon az első, a legszentebb és legelidegenithetetlenebb minden közt („Bevezetés a céhek eltiltásáról szóló törvényhez: Oeuvres de Turgot: E. Daire, Paris, 1884 II. köt. 306. l.). Ez a droit à travailler" hetven évvel előzte meg Louis Blanc „droit au travail"-ját.

hogy a munkások egyes osztályai megállapított várakozásainak be nem következése elegendő ok arra, hogy az ő folyton változó kívánalmaik kielégítésére a legolcsóbb mód elzáratott. Az eredmény az, hogy magok a munkásegyesületi tagok is érezik, mikép a szerzett érdekekről szóló tan idejét multa. Azonban még mindig szenvedélylyel ragaszkodnak hozzá minden iparágnak konzervativebb gondolkozásu tagjai, akik előtt ez teljesen igazol minden oly korlátoló szabályzatot, amelyet csak képesek fentartani.[1] Természetesen legerősebb ez az idős, régi kézimesterségekben. Azok, akik törődtek vele, hogy kikutassák az iparosvilág mindazon szegleteit és szeszélyeit amelyek még ez ideig kikerülték a kereskedelmi küzdelem teljes erejét, ezekben a munkásegyesületi jellemben egy különös typust fedeztek fel. Ahol csak a szerzett érdekek tanát még mindig fentartják a munkások és megengedik a munkaadók, — ahol, hogy igy mondjuk, a munkaföltételek öntudatosan nem a versenyző csataterén, hanem a különböző osztályok megállapitott várakozásain fordul meg, — ott mindenütt ugy találjuk, hogy a tagok nagy csoportjában mindig szokatlanul divatos az, amit szelid természetnek nevezünk — az az együttes jelenléte a nyugodt méltóságnak, komoly udvariasságnak, és szemmeltartása más emberek jogainak és érzelmének, ami rendesen össze van kötve régi családi és hosszú idő óta megállapodott helyzettel. De a jellemnek ez a typusa minden nappal ritkább és ritkább lesz a munkásegyesületi világban. A szerzett érdekekről szóló régi tan, tényleg elvesztette életképességét. Titkosan még mindig lelkesedik érte sok

[1] Igy még 1897-ben ugy találjuk, hogy egy öreg szedő igy ir „Üres beszéd azt mondani, hogy nem tudunk ellentállani a gépnek. Én azt mondom, hogy tudunk is, kell is. Földre kell-e vetni magunkat a magasabb civilizáció örökös jelszava előtt, hogy kisepertessünk a világból szó nélkül? Hogy megéljen saját iparából, mindenkinek vele született joga, és aki megröviditeni akarja ezt a jogot, áruló a közönséggel szemben.“ Levél a Typographical Circularhoz, 1897 február.

munkás, és ethikai jogosultsága, a különböző munkásegyesületek közti vitákban, tétovázás nélkül felhozatik mindkét oldalról. De ugy találjuk, hogy nem uralkodik már ez a munkásegyesületek vezetőinek elméjén, nem szerepel már tárgyalásaikban a munkaadókkal, és a nyilvános felhivásokban a közönség támogatására. Bármily sors várja is jövőben a szerzett érdekek többi formáit, a haladásért való modern szenvedély, amely a társadalmi szervezetnek lehető leggyorsabb hozzáidomulását igényli a társadalmi igényekhez, tényleg aláaknázta azt a felfogást, hogy bárkinek is lehessen szerzett érdeke egy foglalkozásban.

Amikor a jelen század kezdetén, a szerzett érdekek tanát, amennyiben a bérmunkásokra vonatkozik, végleg visszautasitotta a képviselőház, a munkásegyesületek visszatolattak arra, amit mi a kereslet és kinálat tanának neveztünk. A munkásoknak azt mondották, barátaik és ellenségeik egyaránt, hogy ők tovább már nem tekinthetők oly polgároknak, akik megállapitott várakozásaiknak törvényes védelmére igényt tarthatnak; hogy a munka ép oly árucikk, mint minden más; és hogy az ő valódi helyzetök a vásáron az eladók helyzete, akik jogositva vannak, minden lehetőt megtenni saját érdekökben az ország törvényeinek korlátai közt, hanem hogy semmiféle jobb feltételeket nem kaphatnak azoktól, akikkel tárgyalnak, mint amelyeket az alkuvás rendes fogásaival érhetnek el. A munkaadó üzlete az, hogy vegye meg a munkát a legolcsóbb piacon, és a munkásé az, hogy adja el azt a legdrágább piacon. Ebből az következett, hogy bármely igény igazságos voltának egyedüli megitélő mértéke azon képesség volt, amelylyel azt valósitani lehet, s igy az egyedüli mód, amely uton a munkások jobb munkafeltételeket érhetnek el, az, ha erősitik stratégiai helyzetöket a munkaadóval szemben. A History of Trade Unionismban leirtuk, hogy mint jött be ezen tan az Owen-féle Utopianismnak megbukása után a munkásmozgalomba. Igy a flint üvegkészitők, akiknek erős és megszoritó tömörülésök 1849-től kezdődik, egész politikájokat bevallottan a kereslet és kinálat tanára alapitották. „Amikor

— igy irt főhivatalnokok 1869-ben — ugy találjuk, hogy Mr. Nasmyth (a munkásegyesületekről tárgyaló királyi bizottságnak) azt fejti ki, hogy mily előnye a munkaadónak a felesleges munkakinálat, könnyü megérteni a munkásoknak azon következményeket, melyekkel jár minden korlátlan számu uj munkások megjelenése bármely piacon, és az ő kifogásaikat ezen gyakorlat ellen. Az, hogy az állam rendeljen el bármily ily korlátozást, bizonyára igen helytelen politika volna. De azoknak eljárása, akik nem akarnak dolgozni a segédek korlátlan számának rendszere mellett, előttünk teljesen hasonlónak látszik azon munkaadókéval, akik viszont azt sürgetik. Mind a két fél igyekszik mindent megtenni saját érdekében, és egyik sem akarja fontolóra venni azok érdekeit, akiket eljárások közelről bánthat. A mesterek olcsóbbnak találják annyi fiut fogadni fel, amennyit tudnak, és ott hogyják az igy kitett munkásokat a magok dolgára. A munkások a magok részéről érdekökben állónak találják, hogy ne dolgozzanak a fiuk korlátozatlan száma mellett, és ott hagyják a még be nem szokott fiukat, hogy tegyenek, amit tudnak magoktól. A munkaadó megtagad minden felelősséget arra nézve, hogy mily következményei lesznek annak, ha középkoru munkások egy számát fiukkal cseréli ki, azon az alapon, mert a tőke érdeke az, hogy a legolcsóbb munkát találja meg, amint csak lehet. A munkások pedig testületök érdekében állónak azt találják, hogy ily feltételek mellett ne dolgozzanak. Az érdekek ezen harcában, amikor egyik fél sem ismer el semmi más kötelezettséget azon kivül, hogy saját érdekeit biztositsa, nekünk ugy látszik, hogy az állam részéről az egyedüli biztos eljárás a teljes részrehajlatlanság. Addig, amig a rendes törvényeknek semmi megsértése be nem következik, és semmi törvényhozási megszoritás nincs, mindegyik félnek el kell viselni a saját eljárásából eredő következményeket."[1]

1843 és 1880 közt a kereslet és kinálat tana, bár álta-

[1] Szerkesztőségi cikk a Flint Glass Makers' Magazineban VI. köt. 7-dik szám (1869 március).

lánosan sohasem fogadtatott el, uralkodó helyet foglalt el a munkásegyleti eszme vezetőinek legnagyobb részének elmé-jében. A munkásoknak tapasztalatai szempontjából tekintve az egyéni alku hátrányos volta felől, továbbá tekintettel a pusztán helyi egyesületek gyenge voltát, ez azt jelentette, hogy erős országos társaságokat kell szervezni, nagy tartalékalapokat kell gyüjteni, és törekedni arra, hogy a munkakínálatot az egész iparágban ellenőrizzék az ország egyik szélétől a másikig. Továbbá magában foglalta ez azt, hogy fokozatosan át kellett fejleszteni a kizárás politikáját a befoglalás politikájává. Ahelyett, hogy a munkásegyesületi tagságot féltékenyen csak oly munkásokra szoritanák, akik „megérdemlik" az iparághoz való jogosultságot megszoritó viszonyok közt eltöltött segédminőség utján, az egyesületek mind tovább és tovább haladtak abban, hogy minden törvényes eszközt felhasználjanak arra, hogy taggá kényszeritsenek minden arra való munkást, akit tényleg dolgozni találnak az ő iparágokban, bármilyen mérvben legyen is kérdéses az, hogy mily uton szerezte ő meg a maga képességét. A segédtartás tárgyában követett politika ennek folytán, nagy átváltozást szenvedett. Az öröklés, az iparágra való jogosultság megvétele és eladása és a tanulók és elfogadottak közt való hagyományos arány, fokozatosan elhalványuló eszmékké lettek, amelyet az az őszinte és némi mérvben cinikus politika váltott fel, hogy az iparágba való belépés ugy szabályoztassék, hogy az egyesület tagjait az a lehető legjobb helyzetbe hozza a munkaadókkal való alkudozásban. A munkáspiac öntudatos kezelése, a kereslet és kinálat tanának egyenes következménye, különböző formákat öntött magára a különböző iparágakban. Például a Flint üvegkészitőknél, arra vezetett, hogy egyáltalában szabatos rendelkezés hozatott létre, az iparágakba való belépés és a haladás fokozatról-fokozatra ugy szabályoztatván, hogy minden üresedés rögtön betölthető legyen, amint az beállott, de hogy egyik fokozaton se maradjon egy munkás sem soha munka nélkül. „Ez — mondották ők — egyszerüen a kereslet és kinálat kérdése, és mi mindnyájan tudjuk, hogy ha

nagyobb mennyiséget kínálnak egy cikkből, mint amennyire tényleg szükség van, akkor azon cikknek, akár munka legyen az, akár bármely más cikk, olcsóbbá válása természetes eredmény."[1] A következtetés volt a fiu-munka szoros korlátozása. „Nézzünk a szabályzatokra és tartsuk vissza a fiukat; mert ez az alapja a bajnak, ez a mi haladásunk titka, ez az a szegletkő, melyen társaságunk dolgozik, és ez a jövő nemzedékek reménye."[2] A gyapotfonók, elfogadván azon kiindulási pontot, hogy munkabéreik szükségképen kizárólag az ő stratégiai helyzetüktől függenek a vásáron, ugy találják, hogy teljesen az ellenkező politika az, amelylyel leginkább képesek elérni céljaikat. Ahelyett, hogy megkisérlenék megszoritani a fiuk számát, azt követelik, hogy minden fonó mellett ott álljon két darabszámos, a tanulók aránya a felnőttekhez tizszeres olyan nagy lévén, mint ami szükséges a kínálat fentartására. Ezen szabályzatra a munkaadóval való minden tárgyalásnál nagy sulyt fektettek, kifejezetten azon az alapon, hogy csakis ily berendezkedés mellett képes az egyesület biztositani tagjainak a lehető legmagasabb munkabéreket.[3] De a tan megváltozásának legszembeszökőbb eredménye volt a munkabérek és munkaórák tárgyában folytatott politika felforgatása. A szerzett érdekek tanának befolyása alatt, a tizennyolcadik századi munkásegyesületek főleg arra korlátozták magokat, hogy fentartsák szokásos életmódjokat; többet ennélfogva nem akkor kértek, amikor a haszon nagy volt, hanem akkor, mikor a megélhetés megdrágul. Azon felfogás nyomása alatt, hogy a munkabéreknek az összetömörült bérmunkások stratégiai helyzete által kell meghatároztatni, a jelen század közepén a munkás-

[1] History of Trade Unionism, 183. l.

[2] Flint Glass Makers' Magazine, 1857 szeptember; History of Trade Unionism, 184. l.

[3] Ezen tünemény gazdasági megmagyarázására — mely ami véleményünk szerint közelebb jár az igazsághoz, mint a Flint üvegkészitőké — lásd a munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegéről szóló további fejezetet.

egyesületek merészen felállitották a jó üzletmenetelek idején azt az igényt, hogy a lehető legjobb béreket szoritsák ki a munkaadóktól akkor, amikor azok a végtelen hasznot hajtó megrendeléseket legjobban óhajtják teljesiteni. A középosztályu közvélemény, amely, mint kikerülhetetlent, elfogadta a sovány esztendőkben a kereslet és kinálat által okozott éhségi munkabéreket, fel volt háborodva 1872—73-ban arra a hirre, hogy a kőszénbányászok és vasmunkások, a bőség ezen idejében, naponta tiz shillinget, sőt egy font sterlinget is követelnek, és bőségesen lakmároznak zöld borsón és pezsgőn. Az ipar nagy vezetői, ámbár tulságosan megijedtek a munkásegyesületek azon követelésén, hogy osztozzanak velök a jó idők nyereségén, nehéznek találták, hogy visszautasitsák az ő saját kereslet és kinálati tanoknak ezen alkalmazását. Ennélfogva ugy látjuk, hogy különösen a kőszénbánya és vasüzletekben, igyekeztek értelmi egyetértésre jutni a munkásegyesületi vezérekkel, amely a simuló skála hires jelszavában öltött testet. A durhami és northumberlandi kőszénbányatulajdonosok, és az észak-angliai vasművek egyszer s mindenkorra elhagyták azt az elméletet, hogy a munkabéreket az egyes munkásoknak önmagok közt folytatott versenye állapitsa meg, vagy az egyes munkaadó ügyessége az alkudozásban. Igy őszintén elfogadták a munkásegyesületi mozgalom főgerincét, nevezetesen, hogy az egész iparágra kiterjedő közös szabályzatnak van előnye. Sőt feladtak minden igényt arra is, hogy hasznot huzzanak a munka tulözönléséből, amely időről-időre előfordul, és amely a simuló skála értelmében nem fogadtatik el a munkabérek leszállitásának indokául. A munkásegyesületi tagok, a magok részéről belenyugodtak abba, hogy nem fogják felhasználni a munkakinálat alkalmilag szük voltát, amikor más módon képesek némi béremelést biztositani. De tettek egy fontosabb engedményt is. Belenyugodva abba, hogy a munkabér alapja önmagától fog váltakozni a termelvény ára arányában, elfogadták a munkaadók azon álláspontját, hogy a munkás felvétele is a kereslet és kinálat által állapittassék meg, ámbár ez a kereslet és kinálat nem közvetle-

nül a munkára, hanem a munka eredményére vonatkozott. A kőszén- és vasiparokban, az áru eladási ára, amint az a versenyző piacon megállapittatott, vétetett nyers alapul arra, hogy azon időben mi az iparágnak átlagos jövedelmezősége. Igy a munkás helyzete, ami az ő viszonyát illeti az ipar termelvényéhez, egy szerény részes társ viszonya lett. De részes társ lett az igazgatásban minden részesedés nélkül, — különösen minden beleszólás nélkül abba, hogy mint simuljon a termelés mennyisége a kereslet viszonylagos erejéhez, amelytől függ szükségképen az ő termelvényének ára és ennélfogva az ő megélhetése is. Innen került aztán elő a kőszénbányászok közt az a feljajdulás, hogy egy kőszénbányatulajdonosnak se legyen megengedve, határtalan tultermelés utján, lenyomni az árat az egész iparágra és igy csökkenteni mindenütt mind a nyereséget, mind a munkabéreket. Ugy érveltek, hogy ha félmillió bányász háztartásában a napi kenyérnek önmagától megkell változni a kőszén árával együtt — hogy ha a munkások, elfogadva a simuló skálát, lemondnak a jobb feltételekért küzdés jogáról — akkor az ár megállapitása a fogyasztóval szemben, kell hogy maga is kiegészitő részét képezze azon általános közös megegyezésnek, amely az egész iparág alapja.[1] Ez tényleg annyit jelentett volna, mint egy óriási kőszéntrust, amelyet a tőkések és munkások közös bizottsága kezelt volna, amely szabályozta volna a termelést, az árakat és a munkabéreket, amely szervezkedést azonban, ismételt kisérletek dacára, a britt kőszénbányatulajdonosok ez ideig vonakodtak életre hozni. A bányászok ennek folytán, a délwalesiek kivételével, elhagyták a simuló skálát és ma már, mint rögtön elmondjuk, egy másik tan hatása alá kerültek.[2]

[1] Lásd a munkaállandóságáról szóló fejezetünket a termelésmegszoritási politika részletezése tárgyában.

[2] Az árak esése 1873 óta, bármely oknak tulajdonitjuk is, a simuló skála bármely általános elfogadását veszélyessé tette volna a bármunkásoknál. 1867-től 1877-ig (egyformának véve föl) és 1896 közt, Mr. Sauerbeck Index száma, amely az árak általános

Időközben azonban azt a lépést, amelyet a kőszénbányatulajdonosok nem voltak hajlandók megtenni, megtette a birminghami fémiparosok nagy része. 1890 óta egy nevezetes sorozata köttetett a szövetségeknek a munkaadók egyesületei és a munkások egyesületei közt a birminghami főiparok különböző szakaszaiban, amelynek alapja a részesedés volt a munkaadók és munkások közt az iparágnak, mint egésznek jövedelmezőségét emelni.[1] Az egyesült ágy-

szinvonalát jelzi, folytonosan esett lefelé 110-tól 61-re, a hanyatlás nem lévén arányban sem az üzlet terjedelme, sem a munkaadók összes nyereségével, amely mindkettő sokkal nagyobb most, mint volt bármely előbbi időszakban. A simuló skála hivei, igaz, az alap időszaki átvizsgálását veszik tekintetbe. De az árak esésének korszakában a változás megtételének terhe mindig a bérmunkásokra nehezednék és még akkor is, ha ezen komoly nehézségen tulesnének, szükségképen veszteni kellene mindaddig, amig valamely különös alap fentállana. Egy emelkedő árkorszakban, mint például 1850 és 1873 közt a munkaadók volnának hasonló hátrányos helyzetben. A tény az, hogy akár egyik, akár másik feltevést fogadjuk el, a munkabéreknek nincs semmi kimutatható vonatkozások a termény árának hullámzásához. Nem látszik semmi komoly ok arra, hogy miért hozta magát önkénytelen a bérmunkás oly helyzetbe, amelyben a termelő módszerek minden javitása, a szállitási költségek minden olcsóbbodása, a kereskedői szervezkedés minden haladása, az üzleti kockázat minden csökkenése, az iparra nehezedő adók vagy terhek minden könnyebbedése és a kamatláb minden esése -- amelyek mind befolynak az ár csökkenésére — magoktól okozzák az ő béreinek csökkenését is.

[1] Ezen szövetségek, amelyek egy jelentőségteljes, ámbár talán csak időleges ipari fejlődési fokot jeleznek, részletes nyomtatott egyezményekkel birnak, melyek csaknem ugyanazonosok a feltételekre nézve. A bennök rejlő szellem tekintetében sok felvilágositás nyerhető egy röpiratból. E. J. Smith: The New Trades Combination Movement, its Principles and Methods (Birmingham, 1895) a munkaadók részéről; és W. J. Davis (az egyesült rézmunkások országos egyesületének titkára) egy cikkéből a Birmingham and District Trades Journalban 1896 juliusán. A Birmingham Daily Post 1895 és 96. években sok cikket és levelet közölt ezen tárgy felől.

és rézszegély-készitők és azon munkások közt létre jött egyezség (huzalkészitők, bélyegzők, fonók, esztergályosok, égetők, festők és felállitók), akik tagjai az ágyállvány- s rézszegélykészitők társaságának, typusszerü mindezen egyezkedésnél. „A szövetség célja az eladási árak javitása és a munkabéreknek az eladási árak alapján való szabályozása.... ily módon biztositani nagyobb hasznot a mestereknek és magasabb munkabéreket a munkásoknak". Ezen cél elérésére a munkaadók és munkások egyaránt elfogadják, hogy együttesen járnak el minden mester ellen, aki a megegyezett ár alatt ad el, vagy a munkabérek leszállitását kiséreli meg. „Ez az egyetértés magában foglalja azt a kötelezettséget a mesterek részéről, hogy nem alkalmaznak más, mint csupán olyan munkást, aki az egyesület tagja (felül van a 21 éves életkoron), kivéve, ha a munkások társulatával különös egyezségre léptek ez irányban" és a munkások részéről azt, hogy nem fognak dolgozni csupán oly mestereknél, akik oly áron adják el cikkeiket, amelyeket időről-időre megállapit a „munkabérbizottság, mely egyenlő számu munkaadóból és munkásból alakittatik". „Az első áremelkedés akkor fog javasoltatni a munkabér-bizottságnak, mikor lehetségesnek fog tartatni az ily emelés megtétele . . . vagyis, amikor már minden munkás belépett az egyesületbe, és amikor minden mester megegyezett abban, hogy a munkaadók egyesülete által megállapitott árakon fog eladni . . A munkások egyesülete tagjainak fizetendő bonus növeltetni fog ötszázalékos további bonussal a munkabéreken minden tizszázaléknyi emelés után . . . a jelenlegi eladási árak felett", (tekintet nélkül ugy a fém, mint a nyers anyag piaci árában beálló változásokra).

Ezen birminghami szövetségekben, amelyekből utóbb féltucat jött létre, rendkivül kifejlődött megnyilvánulását látjuk azon tannak, hogy a munka feltételei a kereslet és kinálatra hagyandók, vagy, hogy más módon fejezzük ki azt, a szerződő felek stratégiai viszonylagos erejének felelnek meg. Természetesen mindegyik párt elkövet mindent a törvény korlátai közt, hogy javitsa helyzetét a piacon. A mun-

kások, ugy találván, hogy egyenként nincs erejök jobb feltételeket kicsikarni, összejátszanak avégre, hogy megerősitsék magokat a munkaadókkal szemben. A munkaadók a magok részéről tömörülnek, hogy megvédjék magokat a munkások ellen. Végezetül mindkét fél nem találván semmi más utat arra, hogy fentartsák terményeik árát, amelytől látják függeni mind a munkabéreket, mind a nyereséget, egyesitik erejöket azon célra, hogy jobb feltételeket csikarjanak ki a közönségtől az iparág, mint egy egész javára, és mellékesen védelmezzék magokat az ellen, amit ők ugy tekintenek, mint köztök egynehány egyénnek igazolatlan versenyét. Sőt az ilyen szövetség sem nem oly uj, sem nem oy egyedüli, mint aminőnek lehetne tartani. Mind a munkaadók, mind a munkások tökéletlen szervezése, és a kölcsönös megértés hiánya köztök utját állotta mostanáig annak, hogy ily természetü formális és részleges szerződések létrejöjjenek. De egy hallgatólagos alapgondolat, amely szerint járnak el mind a munkaadók, mint a munkások, sok iparban ép oly hatályos lehet az árak fentartására és a versenyzők kizárására, mint bármely közzétett szerződés. Igy a folyvást barátságos viszony a kézzelcsinált papirgyárosok kis csoportja és az általok alkalmazott képzett iparosok közt, szembeszökőleg egy félig öntudatos egyetértés által éretett el, mely szerint megakadályozzák azt, hogy uj versenyzőtársak lépjenek be az iparágba.[1] És oly esetekben, mint a bá-

[1] Igy a munkaadók régi idő óta megengedték az egyesületnek, hogy legszorosabban korlátozza a segédek számát, egész addig a pontig, hogy „ne legyen egy felesleges kéz sem az iparágban". A munkások gyakran mutattak reá, hogy mily nagy mértékben jár ez a jelen munkaadók érdekeinek előnyével, felemlitve, hogy „nagy vonzerőt gyakorol az a tőkére, bemenni egy oly iparba, ahol rendelkezésre áll a munka"; de a munkásegyesületi szabályzatok a laza üzletet tényleg „zárt testületté változtatták át . . . Régóta kölcsönös egyetértés van a két fél közt . . . kevés viszálykodás volt, kétségkivül időről-időre, de azok inkább családi zsörtölődés természetével birnak, semmint valami mással". Arbitration

dogosok és kosárkötőké és sok másoké, rendes dolog feltalálni a munkaszabályzatokban, vagy épen a munkásegyesület alkotmányában egy oly szabályzatot felvéve a munkaadók óhajára, amely eltiltja és birságolja a közvetlenül a fogyasztó részére elvégzett dolgot, vagy a munkaadók bármely osztályra részére, akik üzleti versenytársai lehetnek azoknak, akik az egyezséget elfogadták.

Látjuk tehát, hogy a kereslet és kinálat tana a leggyakorlatibb módon eltér a szerzett érdekek tanától. Ahelyett, hogy a modern ipar tényeivel összeütközésben volna, végtelen kifejlődésre látszik képesnek a világkereskedelem változó feltételeit kielégiteni. Távol attól, hogy ellentétes legyen a jelen század üzleti szellemével, egészen egybevág azon elvvel, hogy az emberiség legmagasabb érdekei legjobban elérhetők, azáltal, ha mindenki azt követi, amit ő a saját maga érdekének gondol, oly módon, az ország törvényeinek korlátai közt, amint a legjobbnak tetszik neki. Sőt az pusztán alkalmazza a tőke és munka közti viszonyokra azon elveket, amelyek már is igazgatják a kereskedelmi emberek üzleti viszonyait egymással szemben. Akár egyenként tud a tőkés alkut kötni az ő munkásaival, akár arra van kényszeritve az ő tömörülésük folytán, hogy együttesen tárgyaljon velök, a kereslet és kinálat tana ugylátszik, hogy az egész ügyet szorosan üzleti alapra fekteti. A munkaadó és a bérmunkás közötti viszony, épugy, mint a vevő és eladó közötti, tényleg egyszerü járuléknak látszik azon „jótékony magánhadjáratban, amely minden embert ösztönöz arra, hogy felmásszon egy másik vállára és maradjon ott".[1] Ezen világitásban nézve, azon rendszertelen egyenlőtlenség, amely a modern ipari küzdelemnek eredménye, jelentékeny hatással van az egyéni jellemre. Hogyha az önsegély szelleme azt eredményezi, hogy az egyének tömörültek a saját

on the Question of an Advance in Wages . . . Ruport Kettle, Esq., Q. C., választott biró (Maidstone, 1874), 64. l.

[1] Sir Henry Maine: Popular Government (London, 1885) 50. l.

magok védelmére, ezen öntudatos szövetkezésnek megvan az az előnye, hogy felbátoritja nem csupán az erélyt és kitartást, de azon határozott önuralmat és egyik indulatnak a másik alá rendelését, ami minden önkényes társulás gyökerén fekszik. Tényleg ugy találjuk, hogy a kereslet és kinálat tanának teljes értelmi elfogadásának nagyban ugyanazon hatása van a munkásegyesületi mozgalom magatartására, mint aminőt gyakorol a kereskedelmi életre, és hogy nagyban ugyanazon typusu jellemeket dob fel felszinre vezetőkül az egyik esetben, mint a másikban. Azok, akik ismerik a munkásegyesületi világot, nem fognak nagy nehézséget találni elismerni, hogy némely osztályában mind a testületi politikában, mind az egyes vezetők jellemében megvan ugyanazon erős, magában bizó és harcias szellem; ugyanazon türelmetlensége az érzelemnek, emberbaráti és eszményi irányzatnak; ugyanazon öntetszelgés a küzdelemben elért sikerek felett, és ugyanazonos megvetés mindenki iránt, aki elesett; és mindenekfelett ugyanazonos felfogása a társadalmi rendnek, amely azon vezérelvre van fektetve, hogy „annak, akinek van, adatik, és attól, akinek nincs, az is elvétetik, amije van". Az idealistának, aki a munkásegyesületi mozgalomban egy nagy osztályforradalmat lát: az elnyomottakét az elnyomókkal szemben, mint egy megdöbbenés, ugy jő azt felismerni egy ilyen typusu munkásegyesületi hivatalnokban, aki saját megbizóinak érdekeit minden más embernek rovására viseli szivén, pusztán más megtestülését látja a megbizotti szellemnek. De nincs is az egyéni önsegélyben bizónak semmi joga sem panaszkodni azon, ha a megbizotti szellem oda vezet, nem a szabad versenyre és a háborura, hanem a zárt testületekre és a monopoliumra. Amikor a tömeg felfedezi, hogy jobban járnak el magokra nézve, ha egyesülnek megharcolni valaki mással inkább, mint ha veszekednek egymással, akkor az önsegély elve maga az, amely tömörülésre vezeti őket. Hogyha egyénenként szabadok oly módon követni saját érdekeiket, amint legjobbnak találják, abból az következik, hogy szabadok tömörülni is, amikor azt hiszik, hogy saját érdekök ezen irány-

ban található fel. „Ahol az összejátszás lehetséges — mondta Robert Stephenson 1853-ban a vasutakra vonatkozólag — a versenyzés lehetetlen".[1] Hogyha a munkabérszerződés ugyanazon alapra van fektetve, mint minden más kereskedelmi ügyben, az egyéni önérdek követésétől lehet azt várni, hogy gyakorlatban ugyanazon módon fog érvényesülni, mint más üzleti ügyekben. „Mennél teljesebbb a verseny — mondta Professor Foxwell 1880-ban — annál biztosabb és erősebb lesz az eredményezendő monopólium".[2] Ahol, mint a londoni viz- és gáztársaságoknál, az amerikai trustoknál és a német kartelleknél, a tömörülés jobban fizet, mint a verseny, annak fokozatos átváltozására fog irányulni. Ha, mint a birminghami iparágakban, az, amint nagy hangon szövetségnek neveznek a munkaadók és a munkások közt, mind a munkabérek, mind a nyereségnek emelkedését fogja magával hozni, ezen megerősödése a közös erőknek a közönség többi része ellen, egy vagy más formában, divatba fog jönni.

De, ámbár a kereslet és kinálat tanát ma már a munkásegyesületi világ nagy része elfogadja, mégis a munkabérek pénzösszege tekintetében egy erős, és mi azt hisszük, növekvő kifogás emelkedik ellene. Az a feltevés, hogy a munka feltételei a bérmunkások mindegyik osztályának stratégiai helyzete szerint változnak, szembeszökőleg hátrányos eredményekkel jár a gyengébb osztályokra nézve. A britt acélöntők társaságának tagjaira nézve, akik egy font sterlinget is megkeresnek naponta, a kereslet és kinálat viszonya észszerü feltevésnek látszik. Más oldalról a szervezetlen munkások, akik époly nehezen és oly hosszu ideig dolgoznak ezen pénz egyötöd részeért, természetesen eltérő

[1] Report of Select Committee on Railway and Canal Bills, 1853, 885. kérdés.

[2] Lásd Professor H. S. Foxwell érdekes értekezését, amelyet a British Association előtt olvasott fel 1888-ban, a „monopoliumok szaporodása és azok hatásáról az állam teendőire", közzétéve a Revue d' Economie Politique-ban, 1889, septemberben.

szempontra hajlandók. A női munkások nagy seregének, nagyon kevés kivétellel, a munkabéreknek megállapitása a stratégiai helyzet szerint, gyakorlatilag a lehetséges legpusztább élettengődést jelenti. Még az egyesült királyságban is, félszázados emelkedés után, a mi legelső statisztikusunk ugy számitotta, hogy 1893-ban nem kevesebb, mint 25 százaléka a felnőtt férfimunkások egész számának a maga munkájáért kevesebbet kapott, mint hetenként egy fontot — „vagyis — adta hozzá jelentőségteljesen Sir Robert Giffon — tényleg alatta azon szinvonalnak, amelyet a legalacsonyabb önfentartására elegendőnek gondolunk".[1] De az eredmények a munkásoknak még erősebb osztályainál sem egyáltalában kielégitők. Ámbár a kereslet és kinálat tana jó fizetéseket ad nekik jó időben, az magával hozza azt a szükségességet is, hogy az összehuzódás változatos korszakaiban alávessék magokat a munkabérek ismételt leszállitásának és a munkaórák meghosszabbitásainak. Egy növekvő meggyőződés képződik a munkásegyesületek vezetőinél aziránt, hogy az ilyszerü hullámzások kedvezőtlen hatással vannak a józanság, takarékosság és meggondoltság terjedésére a munkások közt — hogy például az a kazánkovács, aki 300 font st.-et keres egyik évben, és csak 50-et a másikban, kevesebb valószinüséggel fog szerezni magának egy kényelmes otthont, mint egy mintacsináló a woolwichi arzenálban, akinek állandóan harmincnyolc shilling a heti bére. Továbbá különösen észszerütlennek látszik a munkaórákat nem a munkás fizikai ereje és munkája természete szerint határozni meg, hanem a versenypiacon mindegyik fél stratégiai helyzete szerint. Az a tan, mely azt eredményezi, miképp a közönség csak harminchét órai munkát kap hetenként a jól táplált northumberlandi kőszénbányásztól, és csak harminchárom órát hetenként a jól fizetett flint üveg-

[1] Mr. (most Sir) Robert Giffen tanuskodása a munka tárgyában kiküldött királyi bizottság (összes ülése) előtt, 1893 január 24, 6942. kérdés.

készitőtől, mig a mosóasszonyt kényszeriti, hogy dolgozzék hetven órát, és az alkalmilag szüken táplált lánc- és szegkovácsot nyolcvan órára, önönmagát elitéli. Végezetül vannak a munkának oly legéletbevágóbb feltételei, amelyekre a kereslet és kinálat tana szembeszökőleg nem alkalmazható. Lehetetlen például egy gyapotmalom vagy egy gépészeti telep szellőztetését, csatornázását, hőmérsékletét, egészségügyi berendezését és biztonságát azon stratégiai helyzet arányában igazitani el, amint az ott alkalmazott nyolc vagy tiz különböző osztályu munkás ereje áll. Ezen viszonyoknak, gyakorlatban, ugyanazonosaknak kell lenni a darabszámos és a fonó, mint szintén a kazánkovács és segédje részére. Hogyha semmi más megfontolni való nem játszana közre a kérdésben, mint a kereslet és kinálat, jobban kifizetné magát a munkaadóra nézve megvesztegetni magasabb bérrel bármely, zugolódásra hajlandó kisebbséget, semmint magára vállalni az egész telep részére a helyzet megjavitására szükséges költséget.

Itt oly ponthoz jutottunk, amelyre nézve a közönség már régidő óta meggyőződött, hogy sem a szerzett érdekek, sem a kereslet és kinálat tana nem nyujt semmi vezérfonalat a munka feltételeinek meghatározására. Mindarra nézve, ami a munkahelyiség egészségügyi állapotát vagy a balesetek meggátlását illeti, nem elégszünk meg pusztán azzal, hogy védelmezzük a munkások felállitott várakozásait, sem azzal, hogy hagyjuk a kérdést, hadd döntessék el az mindegyik fél stratégiai ereje szerint. Közös egyetértéssel megkivántatik most a munkaadótól a feltételek ezen összes területén, nem azt adni meg munkásainak, ami szokásos, sem nem azt, amit azok kicsikarhatnak, hanem azt, ami a parlament és szakértő tanácsosai véleménye szerint szükséges egészségökre és munkaképességökre.

Teljesen ugyanazon álláspont éretett már el a gyermekek munkaóráira nézve minden iparágban, és a felnőtt nők munkaóráira nézve némely iparágban. A törvényhozás eljárása 1847-től le egész a mai napig, midőn a felnőtt női munkásokra nézve megállapitott a maximális munkanap,

azon feltevésre volt fektetve, hogy a fáradság tartama, épugy mint az egészségügyi és biztonsági feltételek, nem hagyhatók teljesen a kereslet és kinálatra, hanem szakértő bizonyitás alapján határozottan meg kell állapitani, hogy mennyi gyári munkát bir el egy átlagos nő egészségének kára nélkül. Sőt a parlament azt a föltevést nem is korlátozta csupán a nőkre és a gyermekekre. A vasuti szolgák (munkaórák)-ról szóló 1893-iki törvény kimondja, hogy amikor a Board of Trade megvan győződve, mikép bármely vasuti munkás órái tulzottak, vagy arról, hogy azok nem adnak nekik kielégitő időközöket félbe nem szakitott pihenésre, a Board felszólithatja a vasuttársaságot, hogy terjesszen eléje az ő megerősitése alá, egy uj óraösszeállitást, mely oly módon legyen szerkesztve, hogy a munka tényleges óráit behozza abba, amit a Board észszerü korlátoknak tart, és követelheti, hogy az átnézett beosztás szerint járjon el naponta száz font sterlinget tul nem haladó birság mellett.[1] A munkásegyesületi tagok tulnyomó többsége előtt ugy látszik, hogy azon értelmi alap, amelyen elindult a parlament a nők és vasuti szolgák óráinak kérdésében, kö-

[1] A birtokos-osztály átlagos közvéleményét ezen kérdésekben jól fizette ki Right Hon. Sir Lyon (most Lord) Playfair, F. R. S. tanulmányában On the Wages and Hours of Labour (London, 1892; kiadva a Cobden Club által). „Mindnyájunkak érdeke az, hogy a gyenge védve legyen az erős ellenében; és ennélfogva helyes gyári törvényeket hozni, a nők és gyermekek munkaóráit szabályozni, és ezek visszahatnak törvény nélkül is a férfiak munkaóráinak csökkenésére. A gyermekek a jövő nemzedék férfiai és női, és munkájoknak olyannak kell lenni, amely ne gátolja meg növésöket. Igaz, hogy a nők lehetnek felnőttek is (miért „lehetnek?"); és miért osztályozzuk őket együvé a gyermekekkel? Mert mindnyájunknak érdeke, hogy a női munka korlátoztassék ugy, hogy ne legyen sérelmes az anyaságnak és a nemzet családi életének . . . Mindnyájunknak érdeke, hogy a munka az egészség rendes viszonyai közt folytattassék, ugy hogy a mühelyek se ne nyomoritsák meg, se ne törpitsék el a fajt. Nincs hatalmában az egyes munkásoknak megvédeni magokat a hiányos gépek vagy rossz

szellőztetés ellen; igy mindnyájuknak érdeke oly törvényeket hozni, hogy a halandóság megelőzhető okaitól megvédjük őket". Lord Playfair aztán tovább megy, elitélve minden állami beavatkozást a felnőtt férfiak munkaóráiba vagy munkabéreibe a következő okokból: 1. „mert lehetetlen az államnak beavatkozni az üzletmenetbe, mert ha ezt teszi, felelős lesz minden egyes vállalat virágzása vagy bukásáért" és 2., mert az nem puszta elmélet de gazdasági biztosan megállapitott törvény, mikép hanyatlás és elkorcsosulás követi az öntevékenység csökkenését". Lord Playfair sehol sem mutatja meg, hogy miért nem tiltják el ezen érvek hasonló módon az állami beavatkozást a felnőtt nők munkaóráiban, vagy minden törvényes elrendelését részletes és költséges egészségügyi berendezkedéseknek pusztán felnőtt férfiakat foglalkoztató gyárakban. Sem azt nem magyarázza meg, hogy a közjólétre vonatkozó azon feltevés, amely mellett igazolja ő az állami beavatkozást a felnőtt nők óráiba és a felnőtt férfiak bérvezetékeibe, miért nem igazolná épugy az állami beavatkozást a felnőtt nők munkabéreiben és a felnőtt férfiak munkaóráiban. Az egész tanulmány tele van hasonló ugrásokkal egyik feltevésről a másikra, anélkül, hogy figyelmeztetné az olvasót, vagy okadatolná a kicserélést. Az egész tényleg nevezetes példája azon módnak, amelyben az egyik tudományban képzett ember, ha más ágnak tárgyát kezeli, amelyben nem volt rendszeres képzése, a neveletlen fő logikájával jár el. Ennélfogva nem meglepő, hogy a legközelebb következő évben ezen kirohanás után minden állami beavatkozás ellen a felnőtt férfiak munkaóráiba, maga Lord Playfair volt az, aki keresztülvitte a Lordok házában azt a törvényjavaslatot, mely felhatalmazta a Board of Tradet, mikép rögtön tiltson be minden túlságos munkaórát a vasuti szolgák közt és aki épen ellentállott egy módositásnak, mely azt célozta, hogy ezen védelmező javaslat hatása csak a forgalmi személyzetre szorittassék. (House of Lords Journals, CXXV. kötet, 1893). Lord Playfair, amennyire tudjuk, még nem magyarázta ki, hogy miért nem tette ezen állami beavatkozás a komplikált vasuti üzletben még e törvényt „felelőssé minden egyes vállalat virágzása vagy bukásáért", sem azt, hogy miért nem követte „hanyatlás és elkorcsosodás" az öntevékenység ezen elvesztését a vasuti szolgák közt. Az eljárás megváltozása Angliában a vasuti szolgák óráinak szabályozása tárgyában részletesen tárgyaltatott Professor Gustav Cohn által két cikkben: „Die Arbeitszeit der Englischen Eisenbahnbediensten", az Archiv für Eisenbahnwesen-ben (1892. és 1893-ban).

röskörül egyaránt érvényes. Az átlagos munkásegyesületi tag öntudatlanul is biztosra veszi, mikép a munkaóráknak, akár közös alku, akár törvényi becikkelyezés alapján szabályoztatnak, ugy kell megállapittatniok minden tekintet nélkül az érdekelt osztály pillanatnyi stratégiai helyzetére. Már jeleztük, hogy egy vagy két jelentős kivétellel, a gazdagabb és hatalmasabb bérmunkás osztályok nem helyeztek előtérbe semmi igényt arra, hogy rövidebb munkaórákat kapjanak, mint kevésbé előnyös helyzetben levő testvéreik, és hogy a rövidebb órák iránt való egymásután következő igények rendesen kiegészitő részét képezték oly egykoru általános mozgalmaknak, melyek kiterjedtek a munkásegyesületi világ egyik végétől a másikig, és azon alapra voltak fektetve, hogy a javasolt rövidebb munkanap kivánatos a fizikai egészség és polgári munkaképesség érdekében.

Ha már most áttérünk azon körülményekről, amelyek közt dolgozik a bérmunkás, és azon órák számáról, melyeket munkában kell töltanie, azon pénzösszegre, amelyet ő munkabérként fog kapni, ugy fogjuk találni, hogy a kereslet és kinálat tana ellen való tiltakozás sokkal kevésbé általános, és csak ujabban kezd öntudatos lenni. Ezen század egész folyama alatt a középosztályu közvélemény nevetségessé tette azt az eszmét, hogy a munkás tényleges munkabéreit más bármely megfontolás szabályozhassa, mint az alkuban résztvevő felek viszonylagos stratégiai ereje. És ámbár a munkásegyesületi tagok sohasem fogadták el teljesen ezen tant, még akkor sem, mikor a szerzett érdekek tana szembeszökőleg lehetetlenné vált, mégis egész a legujabb időig, sohasem sikerült nekik megérthető módon felállitani semmi ellenkező álláspontot. Az utolsó kétszáz év alatti munkásosztályi irodalom egy olvasója sem kételkedhetik azonban afelett, hogy volt egy folyton létező hit, egy teljesen más alapelvben. A szervezett munkások mélyen szivökben, még akkor is, mikor a szerzett érdek tanát hangoztatták, vagy belenyugodtak a kereslet és kinálat tanába, mindig ápoltak egy érzést, hogy egy feltétel világosan felette áll mindennek, az nevezetesen, mikép a munkabéreknek ugy kell megállapittatniok, hogy

a munkások létező nemzedéke minden esetre képes legyen megélni a munkabérekből. „Kérjük — mondják az egyesült selyemmunkások 1872-ben — a méltányos napi bért a méltányos napi munkáért . . . Mi a méltányos napi munka? Testvérek . . . senki sem tagadhatja azt, hogy a munkánkért járó kellő bér ezen szavakban foglalható össze: lakás, élelem és ruházat mind magunk, mind feleségeink és gyermekeink részére.“[1] Mindenütt a simuló skála tárgyában folytatott tárgyalásoknál azt látjuk, hogy a munkások nagy tömegéből folyton kihallatszik az az óhaj, hogy a skála egy oly minimumból induljon ki, amely alá semmi körülmények közt se szállhasson le a munkabér. Ebben támaszkodhattak az ő legeszesebb munkásosztályu gondolkodójok véleményére. „Az első dolog az, — irta Lloyd Jones 1874-ben — hogy azok, akik vezetik a munkástársaságokat, állitsanak fel egy minimumot, amelyet oly pontnak tekintsenek, amely alá sohasem mennek . . . Egy olyat, amely elegendő mennyiségü élelmet és a személyes és otthoni kényelem bizonyos fokát biztositsa a munkásnak; nem egy nyomorult éhező eredményt, de *megélhető munkabéreket*. A jelen szerződések, amelybe belemennek, a hullámzó piaci árak alapján, gyakorlatilag azt teszik, hogy sorsokat mások kezeibe teszik el. Az annyi, mint gyermekeik kenyerét beledobni a verseny küzdelmébe, ahol minden felett munkaadóik vak és önző küzdelme határoz.“[2] „Teljesen egyetértek — irta professzor Beesly — azon kitünő cikkel, melyet Mr. Lloyd Jones irt a

[1] Előszó a Rules of the United Silk Throwers' Trade and Friendly Society, „megkezdve 1868 okt. 24-én“ (Derby, 1872.) A „Practical Uses and Remarks on the Articles of the Operative Colliers of Lanark, Dumbarton, and Renfrewshire (Glasgow, 1825) egy röpiratban, mely a Place-kéziratok közt maradt fent (27,805), ez a kifejezés fordul elő: „a mi célunk törvényesen kapni egy puszta megélhető munkabért a mi nehéz munkánkért.“

[2] „A piaci árak szerint szabályozandók-e a munkabérek?“ Beehive 1874 julius 14-ki, lásd továbbá az ő cikkét az 1874 március 4-ki számban, hasonlóul a History of Trade Unionism, 325—327. l.

Beehive egy legujabb számában, amelyben ő azt vitatta, hogy a kőszénbányászoknak törekedni kell egy minimális árat állapitani meg munkájokért, és arra kényszeriteni munkaadóikat, hogy ugy vegyék azt számitásba, mint az egyedüli állandó és változatlan elemet minden spekulációjokban. Minden munkás szegezze rá szemét ezen végleges eszményre."[1] Tizenöt év óta ezen eszméje a megélhető munkabéreknek sistergett a munkásegyesületi tagok elméjében. A munkásforrongás 1889-ben jelezte annak végleges elfogadását a munkásegyesületi mozgalom egyik alapgondolatává, szembeszökő ellentétben mind a szerzett érdekek, mind a kereslet és kinálat tanával. A gyufacsináló leányoknak nem volt szerzett érdekök, amire hivatkozhattak volna, és a kereslet és kinálat, amikor egész csomó éhes munkás tolong a dockkapuknál, oly keresményt jelent, amely teljesen aránytalan az ipari munkaképességgel szemben. Maga a dock-társaságok egyik főigazgatója elismerte ezt a tényt. „Maga az a szokás, — mondotta a Lordok házának — amivel a dockmunkások jelentkeznek a munkára, meggátolja őket abban, hogy jól dolgozzanak. A szegény emberek nyomorultul vannak ruházkodva, alig van csizma a lábukon, a legnyomorultabb állapotban és nem tudnak sietni, mert csizmáik nem engedik azt meg . . . Vannak olyan munkások, akik ugy jönnek dolgozni a mi dockunkba, (és ha hozzánk igy jönnek, még nagyobb mértékben igy mennek máshová), hogy nincs egy falat élelem sem gyomrokban, talán az előző naptól fogva; dolgoztak egy órát és megszereztek 5 pennyt; éhségök nem engedi, hogy tovább folytassák; kiveszik az 5 pennyt, hogy élelemhez jussanak, talán az első ételhez, amit huszonnégy óra óta magokhoz vettek. Sokan panaszkodnak a dockmunkásokra, hogy nem akarnak dolgozni négy óra után. De valóban, ha meggondoljuk a dolgot, az természetes dolog. Ezek a szegény emberek ugy jönnek a munkába, hogy egy fillér sincs a zsebökben; nincs semmi, amit enni tudjanak a nap

[1] Beehive, 1874 május 16; History of Trade Unionism. 326. l.

közepéig; némelyek közülök talán kap vagy bir egy pennyvel, vesz egy kis száraz halat, és négy órára már összes erejök teljesen elfogyott; elmennek magok is; a végszükség az, ami kényszeriti őket . . . Sokan panaszkodnak, hogy nem dolgoznak négy után, de nem tudják ennek valódi okát.“ [1] Az eredmény tényleg az, hogy ha hagyjuk a munkabérek megállapitását kizárólag a szerződő felek illető stratégiai állására, az azt teszi, hogy kényszeritjük a lakosság egész rétegeit oly alacsony keresményeket fogadni el, és oly szabálytalanul meg-megszakadó munkát, amely teljesen nem lesz kielégitő arra, hogy bármely izomerőt fentartson. Azt gondoljuk, hogy ezen nem várt felfedezés volt az, amely a kiszipolyozás tárgyában ülésezett Lordok háza-bizottság és Mr. Charles Booth és társai által hozatott napfényre, ami a közvéleményt az 1889-iki strikeolók mellé vezette és kényszeritette a munkaadókat, hogy legalább az időben engedjenek egy oly kérelemnek, amelyet sem a gyufacsináló leányok, sem a dockmunkások nem voltak képesek saját tömörülésök erejével elérni.

Négy évvel később ugyanazon felfogás jutott világszerte hirnévre Lloyd Jones saját kifejezése szerint, mint megélhető munkabér. Amikor a bányászok szövetségének tagjai az 1892—93-iki iparnyomottság által a munkabérek komoly leszállitásával fenyegettettek, határozottan visszautasitották a kereslet és kinálat tanát és fentartották azon jogokat, hogy bárminő legyen is az iparág helyzete, nekik jogok van egy oly minimumra, amely elegendő munkaképességöknek, mint termelőknek és polgároknak, biztositására. „Ezt ugy tekinteték, mint az élet és halál kérdesét — mondotta a bányászok szövetségének alelnöke 1892-ben, — hogy az iparág bárminő helyzetének is szükségképen biztositania kell a munkás megélhetését. Ugy tartották, mikép életbe vágó elv, hogy a munkás munkája után éljen meg, és a közgazdák

[1] Tanuskodás a Lordok háza bizottsága előtt a kiszipolyozó rendszerről; a dock-munkások strikejának története. Llewellyn Smith és Vaughan Nash-tól (London, 1889), 47. l.

minden tanitása dacára, és a kereslet és kinálat minden tana mellett is, azt mondották, még van egy magasabb tan, mely 'mindezeket tulszárnyalja, és az a humanitás tana. Ugy hitték, hogy a munkás méltó a maga bérére, és ugy tartották, hogy a jelen pillanatban a munkabérek oly alacsonyak, amelyeknél alacsonyabbak nem lehetnek soha."[1] „Azon következtetésre jutottunk el, — ismételte ugyanazon szervezet elnöke 1894-ben — hogy 1887 előtt a munkások nem kerestek meg egy megélhető bért, vagyis nem volt elegendő bérök a hét végén arra, hogy kellőleg táplálják és ruházzák gyermekeiket és fizessék meg életmódjokat. Ugy gondoljuk, hogy az akkor fizetett munkabérekhez hozzáadva harminc százalékot, biztositaná a munkásoknak azt, amit mi olyan munkakabérnek nevezünk, amelyel azon kivánatos célt el lehet érni." [2]

Most már képezhetünk határozott fogalmat azon alapgondolatról, amit az a nemzedék állitott fel a kereslet és kinálat tana helyére és amit mi a megélhető munkabér tanának nevezünk. Egy növekvő érzés van arra nézve, mely nem csupán a munkásegyesületi tagokra szoritkozik, hogy a közönség legjobb érdekei csak ugy elégithetők ki, ha határozottan biztositnak a munkások minden osztályának oly viszonyokat, amelyek szükségesek az ő különös teendőik állandó és kielégitő elvégzésére a társadalmi gépezetben. Ezen szempontból lényegtelen a közönségre nézve, az, hogy szerzett-e vagy nem a munkás születés, szolgálat vagy vétel utján jogosultságot valamely iparághoz, vagy, hogy valamely adott pillanatban, minő az ő stratégiai helyzete a tőkés munkaadóval szemben. A közönségnek, mint egésznek, jóléte

[1] Sam Woods M. P. beszéde a nagy-britanniai bányászok szövetségének évi értekezletén, tartva Hanleyben, 1892 januárban, 9—10. l.

[2] Private Minutes of Proceedings at a Joint Conference between Representatives of the Federated Coal-owners and the Miner Federation of Great Britain and Ireland, Lord Shand in the Chair (London, 1894); Mr. B. Pickard, M. P. beszéde, 17. l.

megkívánja, ugy állitják, hogy a munkások egy szakasza se hozassék oly helyzetbe, amely tényleg nem fér össze az ipari vagy polgári munkaképességgel. Azok, akik ezen alapgondolatot elfogadják, azt állitják, hogy mig ez magában foglalja mindazt, ami jó volt a régibb két tantételben, egyuttal elkerüli azoknak társadalmilag kifogásolható vonásait. Eltérőleg a szerzett érdekek tanától, nem hozza magával az ipari eljárások semmi megkövetelését, sem pedig a munkások bármely osztályának védelmét egy bizonyos szükséglet monopoliumában. Teljesen megegyeztethető minden bérmunkás szabadságával, hogy megválaszsza vagy megváltoztathassa foglalkozását és a munkaadó szabadságával, hogy azt fogadja fel, akit ő legképesebbnek tart a munka elvégzésére. Igy semmi módon nem gátolja a mozgékonyságot, sem nem szünteti meg a versenyt. Eltérőleg a kereslet és kinálat tanától, nem hozza kisértetbe a munkásokat arra, hogy korlátozzák számokat, vagy játszanak össze a munkaadókkal az árak megállapitására vagy a termelés megszoritására. Ezenfelül kikerüli a munkabérek hullámzásainak baját is, amennyiben a munkás jövedelme ott nem az ő szükségletei arányában, mint polgárokénak és termelőknek, sem pedig igyekezetök mérve szerint, hanem kizárólag aszerint változik, amint van az ő iparágoknak időleges, és amennyiben ők vannak szóban, véletlentől függő állapota. Más oldalról, a megélhető munkabér tana nagy haladást jelent a megállapitott várakozás fentartása irányában. Ámbár nem foglal magában semminemü biztositékot arra nézve, hogy bármely egyes egyén fog munkát találni az illető iparágban, azok, akik sikeresen versenyeztek, biztositva érezhetik magokat, hogy mindaddig, mig megtartják helyöket, a munkaképes és erőteljes munkásélet feltételei biztositva maradnak részökre.[1]

[1] Igy a megélhető munkabér tana nem állitja azt, épugy, mint ahogy nem állitja a szerzett érdekek vagy a kereslet és kinálat tana sem, hogy megoldja a munkán kivüli vagy a nem alkalmazható kérdését. Mind a három tan szembeszökőleg összefér ezen kérdés bárminő megoldásával; attól, hogy a munkanélkülit

A megélhető munkabér tanának legnehezebb hátránya alkalmazásának nehéz volta. Még nincs, hogy azzal kezdjük, elméleti tökély elérve arra nézve, hogy a nélkülözhetlen minimalis feltételek megszabatván minden egyes foglalkozásra, gyakorlatilag mint alkalmaztassanak az egyes egyén szükségleteire, hanem azok a rendes typus szükségletei szerint csak nyersen állapithatók meg. Lehetséges, hogy egy sorvadásos szövő vagy egy rövidlátásu gépész, a maga folytonos fentartására oly légköri viszonyokat vagy oly részletes gépelzárókat kiván meg, amelyek társai nagy tömegével szemben puszta tékozlás számába mennének. Ugy lehet esetleg találni, hogy egy rendkivülileg gyenge leány nem dolgozhat többet, mint öt órát naponta, vagy hogy egy némileg ügyetlen munkás egy beteg feleséggel és nagy családdal nem képes fentartani magát fizikai munkaképességben az ő osztályának szabványos munkabérén. De ez nem gyakorlati kifogás. Egy bizonyos minimális feltétel követelése nem gátolja meg a humánus munkaadót abban, hogy önkényt adjon bármely rendkivülileg szerencsétlen embernek, akikre nézve a minimum nem elegendő, valamivel jobb feltételeket, ahol azok csak lehetségesek. Amit meggátol, az az, hogy kizsákmányolható legyen az ilyen egyének stratégiai gyengesége és ők szorithatók legyenek arra, mikép tényleg rosszabb munkafeltételeket fogadjanak el, mint erősebb társaik. Még komolyabb nehézség az, hogy nem tudjuk szabatosan megállapitani azt, hogy mik az egészséges élet és az ipari munkaképesség feltételei. Az egészségügyi kérdésre nézve az utolsó ötven év alatt, ez a nehézség nagyjára le van győzve. Azon szabatos korlát tekintetében, amely a fáradság tartama tekintetében állitandó fel, évről-évre több felvilágositást kapunk az orvosoktól és az élettantól, és egy választott bizottság, amely arra volna hivatva, hogy megállapitsa a kihallgatások után azt a

és a nem alkalmazhatót ott hagyja az éhenhalásnak vagy koldusságnak, fel egészen a legtudományosabb alapon hozott szegénytörvényi osztályozásig, vagy az állami vagy iparági biztositás legtökéletesebb rendszeréig.

maximális munkanapot, mely bármely különös iparágban, összefér az átlagos munkás egészséges létezése, otthoni élete és polgári kötelezettségével, nagy nehézség nélkül volna képes észszerü határozatra jutni. Nagyon különböző az eset a munkabérek tekintetében. Tényleg nincsenek tudományos adataink, amelyekből kiszámithatnók az egyes foglalkozások szükségeit. A szokásos életmód oly nagy mértékben különbözik egyik osztálytól a másikig, hogy nem enged meg valamely felfedezhető viszonyt a tékozlás és javitás azon mérvére nézve, amely a különböző fokozatok társadalmi működése tekintetében elkerülendő. Igaz, hogy lehetséges volna a mi képzeleti választott bizottságunknak valamelyes határozott megállapodásra jutni az élelmiszerek mennyisége, a ruházat és házfentartás tekintetében, amelyek nélkül akár városban, akár a vidéken egy család sem tartható fenn teljes fizikai és értelmi egészségben. De mihelyt összehasonlitjuk az acélöntő, sinrakó vagy flint üvegkészitő izomi kimerültségét a gyapotfonó, véső, vagy linotype-munkás elmei megfeszültségének mennyiségével, még nincs mai napig egyáltalán adatunk arra, hogy megbecsüljük azon különös élelem, ruházat és pihenés költségét, amely kivántatik ezen osztályok bármelyike által a nagyobb izom- és idegpusztitás helyrepótlására afelett, amely a napszámosnál vagy a vasuti hordárnál szükséges. És még akkor is, ha valamely megállapodásra tudnánk jutni, azon szabványszerü ellátásra nézve, amely megkivántatik arra, hogy minden iparágat egészségben tartsunk fenn, még mindig képtelenek volnánk elhatározni azt, hogy minden egyes esetben mennyit kellene hozzáadni azért, hogy a munka szabálytalan voltáért adjunk kárpótlást. A kőmivesek és a festők, akiket minden fagy tétlenségre kárhoztat, a kazánkovácsok és a gépészek, akik az üzérkedő hajóépités nagy hullámzásainak vannak kitéve, igen különböző helyzetben vannak, mint a vasuti szolgák és helyhatósági alkalmazottak, akiknek heti bevételeik gyakorlatilag sohasem szakittatnak meg. Még van egy másik nehézség is. Hogy ha az egyes iparágak különös szükségleteinek ellátására különös munkabérek vannak megállapitva, sem a munkaadó, sem a

közönség nem tudhatna semmi biztositékot sem kapni arra nézve, hogy az igy adott külön összeg tényleg külön táplálkozásra, helyes üdülésre vagy a munkanélküliség korszakai ellen való biztositásra költetnék-e el. Sőt a bérmunkások jobban fizetett osztályai egyáltalán nincsenek is hajlandósággal a megélhető munkabér tanának semmi ily alkalmazása iránt. Mindazon iparágak, melyekben a munkásegyesületnek sikerült ugy létesiteni a munkafeltételeket, hogy rendkivüli fizetési arányokat biztositottak nekik, természetesen kifogásolnak minden eltérést a kereslet és kinálat tanától. A sinrakó vagy a csiszoló, akik a jó időkben megkeresnek egy fontot naponta, teljes tudatában van annak a ténynek, hogy egy ily nagy bevétel nem szükségeltetik arra, hogy őt teljes munkaképességében tartsa fenn, különösen, ha meggondolja, hogy mily jelentékeny összeget költ el az „átlagos érzéki ember" az ő osztályában játékra és italra. És a tőkés-rendszer korszakában az ő vonakodása attól, hogy feladja előnyös helyzetét, igazolva van azon tény által, hogy mindaz, amit megtakaritanak a munkabéreken, csupán a szellemi munkások és részvényesek jövedelmét emelné, akiknek saját személyi kiadásaik és feleségeiké, előtte még rendetlenebbeknek és tékozlóbbaknak tetszenek, mint a rendes munkásosztály családéi.[1] Mindezeknek megfontolása arra vezet, hogy a közvélemény nehezen veszi rá magát, hogy a pénzbeli munkabérekre is alkalmazza azt a gondolatot, amelyet már elfogadott a munka egészségügyi feltételeire nézve, és nagy mértékben a munkaórák tekintetében is. Ennélfogva mi azon eredményre jutunk, hogy a megélhető munkabér tana, amely mély hatást

[1] Megvannak a közpolitikának egészséges okai arra, amint megkiséreljük megmutatni a munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegéről irt fejezetünkben, hogy miért nem akarnak a jobban fizetett ágazatok lemondani nagyobb jövedelmeikről. A megélhető munkabér tana, ámbár, amint igazolni fogjuk, érvényes annyiban, amennyiben egy minimális közszabályzat létesitésére vonatkozik, nem lát el teljes elméletével a javak szétosztásának.

gyakorolt a munkásegyesületi politikára és a közvéleményre, a munka minden többi feltételeire nézve, legkevésbé fogadtatik el a pénzmunkabérek tekintetében. A mi saját felfogásunk az, hogy mig a szerzett érdekek tana reménytelen módon elavult, és a kereslet és kinálat tana napról-napra veszti a talajt, a megélhető munkabér tana valószinüleg a jelen időben csak fokozatos és kisérletszerü lehet. Mindabban, ami az egészségügyet és biztonságot illeti, már elfogadtatott elvben a parlament és a közvélemény által, az által, hogy ténylegesen biztositttatott minden bérmunkásnak egy biztos és egészséges munkahely, tekintet nélkül arra, hogy mi volt szokásos az előtt az iparágban, tekintet nélkül a munkaadó hullámzó nyereségére vagy a munka keresletére, ámbár a nemtörődés és tudatlanság miatt az még csak tökéletlenül van végrehajtva. Azon tekintetben, hogy a nap mely része töltendő munkában, a közvélemény határozottan elfogadja ugyanazon tant a gyermekek esetében, és legnagyobb részben a nők esetében is. Sőt az utolső tiz évben határozott irány mutatkozott arra is, hogy a munkaórák ugyanazon elveit alkalmazzák a férfiak munkájára is, és a vasuti szolgák esetében a felelősség arra nézve, hogy meggátoltassék az azon tulterjedő munka, amit az ipari munkaképességgel összeférhetőnek tartanak, elvállaltatott már a Board of Trade által. A munkabérek tekintetében a közvélemény sokkal határozatlanabb. Az ipar oly szervezete mellett, ahol a munkaadás szabálytalan, a személyi kiadás ellenőrizetlen, és a többlet-érték a földesur és a tőkés zsebébe folyik, nem várhatjuk azt, hogy a megélhető munkabér tanát a pénzjövedelmek tekintetében elfogadják bármely másokra nézve, mint azon szerencsétlen osztályokra nézve, akiknek munkabérei szembeszökőleg alatta vannak a teljes fizikai munkaképesség fentartására szükségelt minimumon. Az 1889. és 1893. évi események, és az azután következő figyelem, amely a köztestületek hatása alatt álló alsóbb osztályu munkások munkabéreire irányult, jelzik a közeledést azon felfogáshoz, miképen oly keresmények, amelyek világosan elégtelenek az ipari munkaképesség fentartására, szükségképen és határozottan

felemelendők a helyes szinvonalra a közérdekéből és tekintet nélkül a keresletre és kinálatra.

A munkásegyesületi mozgalom alapgondolatainak előrebocsátott kifejtése megadhatta az olvasónak a szükségelt kulcsot, mind a munkásegyesületi politikának történelmi változásaihoz nemzedékről nemzedékre, mind azon eltérésekhez, amelyek most is fennállanak a munkásegyesületi világban. Mihelyt belátjuk, hogy a munkásegyesületi tagok nem egyetlen egy tan által irányittatnak közös mozgalmokban, de többé vagy kevésbé három különböző, sőt sokszor ellentétes felfogása által is a társadalmi szükségnek, rögtön nem kereshetünk nálok egy összefüggő és következetes politikát. A munkások egyes külön osztályai közt, vagy egyes külön időszakokban az, hogy köztök az általunk leirt három alapgondolat egyike vagy másika volt a tulsulyban — a szerzett érdekek tana, a kereslet és kinálat tana, és a megélhető munkabér tana — megnyilvánul azon tetszés mérvében, amelylyel találkoztak az egyes munkásegyesületi szabályzatok. A szerzett érdekek tanába vetett általános hit magyarázta meg, hogy miért fejeződik ki a munkásegyesületi mozgalom egy iparágban, vagy egy korszakban abban, hogy kér törvényileg megállapitott feltételeket a segédtartásra, a munka szokásos béreire, az uj eljárások megtiltására, az iparágak közt az elhatároló vonalak szigoru magatartására, a törvénytelen emberek kizárására és az öröklés és belépti dijak kötelező voltára. Amikor a kereslet és kinálat tana fogadtatik el, akkor felvétetik a beerőszakolás és ezzel együtt a tényleg kötelező munkásegyleti tagságnak, a simuló skálának, a gépek javitása felbátoritásának és a maradi munkaadók tényleges birságolásának politikája, az óhaj a termelés szabályozására és a szövetkezések létesülése a munkaadókkal a fogyasztók rovására. Végezetül, amennyiben a megélhető munkabér tana hódit tért, ujra figyelem fordittatik a közegészségügyi és biztonsági berendezések megcsinálására, általános mozgalmak indulnak a munkaórák leszállitására, kisérletek tétetnek a képzett iparágak által szervezni a nyers és női munkáso-

kat, elitéltetnek a simuló skálák és a hullámzó bevételek, elhagyják a segédrendszert az egyetemes nevelés kedvéért, és sürgetik az erkölcsi minimalis munkabért, a melyen alól egy munkás sem dolgozhat. Mindenek felett a hitnek ezen egymásután következő változásai magyarázzák meg azon átalakulásokat, amelyek jöttek létre a munkásegyesületek véleményében a munkának viszonya felől az államhoz. Amikor az emberek a szerzett érdekek tanában hisznek, az ország köztörvénye az, amelyre tekintenek jogaik és birtokok megvédésénél. Csupán a törvény biztosithatja az egyénnek, akár egy iparághoz, akár egy hivatalhoz való jogosultsága tekintetében, az ő kizárólagos jogát egy munkában vagy jogcimét a tulajdonhoz, az ő „megállapitott várakozásának" kielégitését. Innen van aztán, hogy a tizennyolcadik századi munkásegyesületi mozgalom bizton várta azt, hogy az ő szabályzatait teljesen végre kell hajtani a hatóságoknak, és pénzének nagy részét azért forditotta politikai agitációkra és törvénykezési eljárásokra. Amikor a szerzett érdekek tanát a kereslet és kinálat tana váltotta fel, a munkásegyesületi tagok természetesen a közös alkura vetették magokat, mint eljárások fő módszerére. Ahelyett, hogy az államhoz fordultak volna védelemért, büszkén visszautasitottak minden kisérletet a beavatkozásra munkaadóikkal folytatott küzdelmeikbe, amelynek kimenetelétől, azt mondták nekik, hogy függenek szükségképen munkabéreik. A köztörvény, mely egykor barátjok volt, most nekik mindig legveszélyesebb ellenségökül tünt fel, mert gátolta az ő összejátszási szabadságokat, és a rágalom és összeesküvésről szóló meghatározásai folytán önkényes korlátokat szabott azon képességök elé, hogy kellemetlenné tegyék magokat munkaadóik vagy nem tagtársaikkal szemben. Ennélfogva a jelen század közepén a munkásegyesületi tagok óhaja az volt, hogy egyoldalról az összejátszások ellen szóló összes törvényeket elseperjék, más oldalról magát a munkásegyesületi mozgalmat teljesen kivül hozzák a törvényszékek hatáskörén. A megélhető munkabér tanának terjedése, azon alapelvből indulva ki, hogy a munka feltételeit határozottan meg kell

állapitani, szükségképen biró szerepére vezeti az államot a munkás közt, aki többet kér és a munkaadó közt, aki kevesebbet ajánl, mint ami összefér a többi osztályok jóllétével. De a felfolyamodás nem a közönséges törvényre van cimezve. Többé nem az a kérdés, hogy minden egyén védelmeztessék élvezetében, amit betud igazolni, hogy az ő szokásos előjoga, vagy folyamánya „hasonló természetes jogoknak", de az, hogy megszabassanak az egyes osztályokra nézve, a megkövetelt feltételek, az egész közönség érdekében, az ő különböző tényleges szükségök szerint. Ennélfogva ugy látjuk, hogy mindegyik iparágnál a közszabályzatok különös szabályokba vannak foglalva, amelyeknek a munkásegyleti tagok nemcsak hogy nem állanak ellen, de sőt pénzöket és politikai befolyásokat is felhasználják, hogy hozzájussanak. E tantételek kettős megváltoztatása tehát visszavitte őket a tizennyolcadik századi régi egyesületek eljárásmódjára, de egy jelentőségteljes eltéréssel. Mai nap nem a szokás vagy előjog az, minek nevében fordlnak az államhoz, hanem a munkaképes polgári elem igényei. Ahol csak egy munkásegyesület komolyan elfogadja az ő vágyainak egyedüli és teljes megitélésére azt, amit mi a megélhető munkabérek tanának nevezünk, és azt hiszi, hogy a parlament ugyanazon nézetben van, mindig ugy találják, hogy előbb vagy később, de bizonyosan megkisérli ezen vágyát törvény alakjában testesiteni meg.

A politikus tanulmányozó észre fogja venni, hogy a munkásegyesületi világban épugy megvan majdnem ugyanazonos véleménymegoszlás arra nézve, hogy társadalmilag mi célravezető, mint a társadalom többi osztályai között. Minden munkásegyesületi tag hiszi, hogy a munka feltételeinek odahagyása az egyéni alku esélyeire végzetes, épugy a bérmunkások, mint a közönség szempontjából. De amikor ezen vélemény folytán együttes lépéseket inditanak meg helyzetök javitására, rögtön azt látjuk, hogy három különböző gondolkozásmód támad közöttök. A munkásegyesületi mozgalom különös kérdéseiben és műszaki vitáiban is végigkisérhetjük ugyanazon széleskörü általánositásokat, hogy

a társadalomnak minő szervezete kivánatos utoljára is, ami a politika tágasabb világában a konzervativek, individualisták s kollektivisták végleges szakadására vezet. Az olvasó láthatta, hogy megvan a munkásegyesületi tagok közt is egy nagy rész abból, amit lehetetlen másképen nevezni, mint konzervativizmusnak. A teljes hit a szerzett érdekek szentségében, az erős elfogultság a status quo javára; az ujitások iránti bizalmatlanság; a ragaszkodás a megkülönböztetett társadalmi osztályokhoz, amelyek egymástól testületi előjogok és különös hagyományok által vannak elválasztva; az idegenkedés a magát tolás modern szellemétől; és a mélyen meggyökerezett meggyőződés, hogy a társadalom egyedüli állandó szervezése az, amely arra van alapitva, hogy mindenki biztositva és megelégedve legyen a maga életének örökölt állapotában — mindezek jellegzői a valódi konzervativnek, épugy a munkásegyesületben, mint az államban. Éles ellentétben ezen jellemmel, és ahogy mi gondoljuk, kevésbé összhangban az angol munkás természetes hajlamával, most a nagy modern egyesületekben teljes mértékét látjuk a radikális individualizmusnak. A társadalom oly felfogása, mint a háboruban álló érdekek küzdelme; az az érzés, hogy minden egyén és minden osztály igényt tarthat mindarra, amit el tud nyerni és semmire többre; az a gondolat, hogy a siker a küzdelemben az érdemnek megfelelő bizonyitéka, sőt tényleg az egyedül lehetséges is; és azon széles optimizmus, amely nyugalommal helyezi a közönség jóllétét a magánérdek védelme alá — ezek a manchesteri iskola jellemvonásai, egyaránt a politikában és a munkásegyesületi mozgalomban. De a munkásegyesületi mozgalomban, épugy, mint a politika szélesebb területén, a modern ipar tényei visszahatást szültek. A konzervativvel szemben az individualista radikális azt vitatta, hogy „minden ember szabadnak és egyenlőnek született, egyenlő joggal az életre, a szabadságra és a boldogság keresésére.“ De most már szembeszökő, hogy az emberek sem tehetségre, sem alkalomra nézve nem egyformán születtek. Ennélfogva előállott a munkásegyesületben épugy, mint a politikai vi-

lágban, egy gondolkozási mód, amely azt állitja, hogy a szabad küzdelem egyenlőtlen egyének, vagy egyének tömörülései közt, jelenti azoknak állandó elnyomását és lesülyedését, akik rosszul indulnak el, és kivétel nélkül létesit egy hallgatólagos összeesküvést a kedvezményezettebb osztályoknál arra, hogy a magok előnyös állását fentartsák vagy még javitsák a nagy közönség rovására. A kollektivista ennélfogva a társadalom öntudatos és határozott szervezkedésének szükségét vitatja, amely nem a szerzett érdekekre vagy a küzdelem céljaira van alapitva, hanem a polgárok minden osztályának tudományosan megállapitott szükségeire. Igy a munkásegyleti mozgalom keretén belül ugy találjuk, hogy a kollektivista módon gondolkozó munkás a munka feltételeire vonatkozó szabályzatokat arra alapitja, amit mi a megélhető munkabérek tanának neveztünk. A politika szélesebb világában látjuk, hogy a kollektivista államférfi hasonló módon keresi utját egy hasonló fogalmának a termelés, a munkaszabályozás és a jövedelem-felosztás határozott szervezetéhez — egy szóval a közönség vagyonának oly öntudatos alkalmazását a szükségletekhez, amelynek eredménye a lehető legnagyobb jóllét legyen. A munkásegyleti világban a versengő alapgondolatok egymásmellett vannak, és az ipar minden tényleges szabályozása egy folyton ingadozó megalkuvás azok közt. A politikus tanulmányozó ebből azt következtetheti, hogy a társadalom szélesebb szervezeteiben, a konzervativizmus, individualizmus és kollektivizmus egymással versenyző fogalmai is még soká fognak együttesen fentmaradni. A kollektivizmus minden további alkalmazása, épugy a munkásegyesületi, mint a politikai világban, világosan a mi tudományos ismereteink haladásától nem kevésbé függ, mint egy határozott társadalmi együttműködés uj szokásainak terjedésétől. Ennélfogva ezen irányban a haladásnak fokozatosnak kell lennie, és valószinüleg lassu is lesz. És ugy hisszük, hogy a bölcselkedő kollektivista előre fogja látni, hogy akár a munka szabályozásában, az adózás elosztásában, akár a közszolgálatok ellátásában a társadalmi szükségletek bár-

mely állandó hozzáalkalmazásában a társadalmi vagyonhoz mindig tekintetbe fog kelleni venni nemcsak a hatályosság tudományosan megállapitott feltételeit, hanem az érdekelt összes osztályok „megállapitott várakozásait“ és „küzdő erejét“ is.

II. RÉSZ.

MUNKÁSEGYESÜLETI ELMÉLET.

I. FEJEZET.

A közgazdák itélete.

Le egészen az utolsó harminc évig biztosan lehetett rá számitani, mikép minden művelt ember azt tartotta, hogy a munkásegyesületi mozgalom, mint eszköz a munkás helyzetének javitására „szemben áll a közgazdaságtannal".[1] Ez a benyomás nem annyira a közgazdák kifejezett kijelentéséből származott, mint inkább a munkabérekről való azon általános felfogásból, amelyet a felvilágosult közvélemény átvett ő tőlük. A munkabéralap-elmélet együttesen a tőke felhalmozására és a lakosság szaporodására vonatkozó elméletekkel, ugy látszott, hogy határozottan ellentmond azon alapgondolatoknak, amiktől függött a munkásegyesületi mozgalom. Ha a közgazdaságtant ugy értelmezzük, mikép az azt mutatja, hogy teljesen lehetetlen bármely adott állapotában a tőkének és a népességnek, létrehozni bármely valódi és általános munkabéremelkedést másként, mint a nemzedékek lassu folyamán, valóban nem volt érdemes zavart okozni a munkások követelései miatt, akik nem ismerik a gazdasági tudományt. Ehhez képest a század első három negyedében azt találjuk, hogy a kihágások

[1] Még a keresztyén szocialisták, a pozitivisták és a munka vezérei is a parlamentben rendesen ugy tekintették a mukásegyesületi mozgalom követeléseit, mint amelyek ellentétben állanak az orthodox közgazdaságtannal és amelyben ők ennek folytán nem is hisznek.

és a strikeok szokásos kárhoztatásán kivül tényleg semmi más nem volt, csak egy általános és meg nem különböztető ellenséges felfogás a munkásegyesületi ügygyel szemben általában, az elméleti gazdaságtan nyelvezetébe foglalt módon. És ámbár az elméletet, minden következményeivel együtt, ma már elhagyta a gazdasági tekintély, az még is ott lappang a közönséges elmében, és a mostani középosztályu kifogások nagy részének gyökerén él a munkásegyesületi mozgalommal szemben. Ennélfogva meg kell tisztitanunk a talajt ezen elavult birálattól, mielőbb tovább mehetnénk a munkásegyesületi követelések megbecsülésében a mai gazdasági tudomány világitásában.

Nem szükséges itt, hogy belemenjünk a hirhedt munkabéralap-elmélet bármely részletes történetébe vagy aprólékos boncolásába.[1] Amint azt széles körben ismertté tette J. R. M'Culloch, 1823-tól kezdve, ez az elmélet kimondotta, hogy a munkabérek bármely pillanatban azon pénz vagy tőke nagyságától függnek, amely a munkabérek kifizetésére van szánva, egybevetve a munkások számával ... „A munkások mindenütt az osztó, a tőke az osztandó."[2] Sőt ez az ál-

[1] A legujabb és sok tekintetben a legjobb előadása ezen hirhedt elméletnek feltalálható J. W. Taussig, közgazdaság tanára a Harvard-egyetemen: Wages and Capital: an Examination of the Wages Fund Doctrine (London, 1896.) Edwin Cannan: A History of the Theories of Production and Distribution in English Political Economy from 1776 to 1848, (London, 1893) egy élesen biráló boncolást tartalmaz. A modern gazdasági felfogás legteljesebb kifejezése talán J. A. Walker: The Wages Question: a Treatise on Wages and the Wages Class (New-York, 1876; London, 1891). Professzor Marshall: Principles of Economics (VI. könyv, II. fejezet, 618. l. a 3. kiadásban, London, 1895) egy hosszu jegyzetben kifejti, hogy Ricardo és Mill tényleg mit gondoltak a munkabéralapról szóló állitásaikban.

[2] A munkabérekről szóló cikk az Encyclopaedia Britannicaban (4-ik kiadás, 1823), ujra kiadva toldalékokkal, mint A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages and the Condition of the Labouring Classes (London, 1851). Egy szé-

litás nem is szoritkozott azon igazságra, hogy a bérmunkás-osztály átlagos munkabére megtalálható, ha felosztjuk az egész „az ő fizetésökre rendelt alapot“ az azon időben meglevő munkások számával. Amire sulyt fektettek, az, hogy ezen alap összege szükségszerüleg előre meg volt határozva bármely adott időben a közönség gazdasági helyzete által. A tőke összege a megtakaritás terjedelmétől függött, hogy ezen tőkéből mennyi igényeltetett berendezésre és nyers anyagra. Ennélfogva a munkabéralap összege bármely adott pillanatban előre meg volt teljesen határozva, részben a közönség eljárása által a multban, és, amint Cairnes mondotta, részben az ipar mostani műszaki jellege által.[1] „Azt tételezik fel, hogy van — irta J. S. Mill — minden adott pillanatban, egy rakás vagyon, amely föltétlenül arra van szánva, hogy munkabér fizettessék vele. Ezen összeget nem lehet tekinteni változhatatlannak, mert szaporodik a megtakaritás utján és növekszik a társadalom haladásával; de ugy veszik számba, mint minden adott alkalommal egy előre meghatározott összeget. Az állittatik tehát, hogy többet, mint ezen összeget, a bérmunkás-osztály nem oszthat szét maga között; azt az összeget és nem keve-

les körben olvasott amerikai tanitványa Ricardonak és M'Cullochnak következően állitja fel a kérdést: „Az, ami fizet a munkáért minden országban a tényleg felhalmozott tőkének egy bizonyos része, amelyet nem lehet megszaporitani sem a kormány javasolt beleszólása, sem a közvélemény befolyása, sem magok a munkások közt levő összejátszás által. Van továbbá minden országban egy bizonyos számu munkás, és e számot nem lehet csökkenteni sem a kormány javasolt beleszólása, sem a közvélemény befolyása, sem a munkások összejátszása utján. Be kell hát következni a felosztásnak mindezen munkások közt a tényleg ott levő tőkerészletre nézve“. (Elements of Political Economy: A. L. Perry, New-York, 1866, 122. l. Ugy halljuk, hogy ez a munka mintegy husz kiadást ért meg és még mindig kedvelt kézikönyv az Egyesült-Államokban. Egy kiadás 1891-ben Londonban jelent meg.

[1] Some Leading Principles of Political Economy newly expounded (London, 1874), 199—200. l.

sebbet pedig minden esetre megkapják. Ugy hogy az összeg, amely felosztandó, meg lévén állapitva, csupán az osztóktól függnek a munkabérek, a részesülők számától".[1] Természetes következtetés volt aztán ezen szempontból, hogy bármi történhetik is a jövőben, ha egyik tényező gyorsabban szaporodik, mint a másik, a folyó alku feltételei a munkabérlésre bármely adott pillanatban, amennyiben a bérmunkás-osztályt, mint egy egészet illetik, megváltozhatatlanok egyáltalában, akár törvény, akár alkudozás utján. „Nincs semmi haszna — igy szóltak a munkásoknak — okoskodni a számtan négy alapműveletének bármelyikével szemben. A munkabérek kérdése az osztás kérdése. Panaszkodnak arra, hogy a hányados rész nagyon alacsony. Nos hát hány ut van arra, hogy a hanyadost nagyobbá tegyük? Két ut. Szaporitsuk meg az osztandót, ha az osztó ugyanaz marad, és a hányados nagyobb lesz. Csökkentsük az osztót, az osztandó ugyanaz maradván, a hányados nagyobb lesz."[2] A bérmunkások minden pillanatban már megkapták mindazt, amit nekik azon pillanatban meglehetett adni, és közülük egyik osztálynak bárminő nyeresége csak gyengébb társaik rovására lett lehetséges. Megforditva, a bérmunkások egy osztálya által szenvedett bármely veszteséget szükségképen és egyidejüleg

[1] Mill birálata W. J. Thornton könyvéről On Labour, a Fortnightly Review-ban, 1869 május; ujra nyomva a Dissertations and Discussionsban (London, 1875), IV. köt., 43. l.

Ezen eszméje egy határozottan korlátolt munkabéralapnak, mely mind kéznél van az év elején és mind visszafolyik annak végén, ugy látszik, hogy az angol buzatermelő gazda gyakorlatából van átvéve, akiről felteszik, hogy, amikor betakaritotta aratását, kiszámitja, hogy mennyit adhat ki munkabérekben, mig a legközelebbi aratást betakaritja. Szorosabb hasonlatot lehetett volna feltalálni az angol kormányi osztályok, mint például a haditengerészeti hajóépitőtelep gyakorlatában, amely minden pénzügyi év kezdetén rendelkezésökre bocsát bizonyos, elméletileg fel nem emelhető összeget, amely munkabérekre lesz elköltendő az év folyamán.

[2] Elements of Political Economy: A. L. Perry, 123. l.

ellensulyoz valamely más osztály nyeresége. „Az összes tőke — mondta M'Culloch — a vásár hullámzása utján méltányosan osztatik fel az összes munkások közt. Ennélfogva üres dolog azt tételezni fel, hogy a tőkések igyekezete a munka olcsóbbá tételére a legkisebb befolyást is gyakorolhat az átlagos árra".[1] Nem kevesebb logikával következett, hogy a munkások minden igyekezete az ellenkező irányban ép oly hasztalan. A közvélemény ennélfogva habozás nélkül elutasitotta a munkásegyesületi mozgalmat, hogy a modern közgazdák egyik legkitünőbbjének szavait használjuk — „rövid utalással a munkabéralap tanára". A strikeok nem növelhetik a munkabéralapot, ennélfogva azok nem is emelhetik fel a munkabéreket. Ha ugy látszanék, hogy mégis felemelik a munkabért valamely iparágban, ez azért lehet csak ugy, mert megfelelő veszteségnek kell bekövetkezni a munka állandóságában vagy a munka-

[1] Még egy egész életen át tartó gazdasági tudománytanulás után is M'Culloch határozottan képes volt ismételni, hogy „az ország mindazon vagyoni ereje, mely a munkabérek fizetésére fordítható, minden rendes esetben, egyformán osztatik szét a munkások közt. . . . *Lehetetlen a munkaadóknak mesterségesen leszállitani a munkabéreket*" (A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages and the Condition of the Labouring Classes, London, 1851, 48—49. l.). „Egy magános gazdag ember egy magános szegény embert lefőzhet, felhasználva annak szügségét vagy ostobaságát. De a tőkések testülete minden országban mindazt mindig el fogja fizetni munkabérekül a munkások testületének, amit ő oly alapképen bir, mely a munka foglalkoztatására alkalmazható". (C. Morisson: An Essay on the Relations of Labour and Capital, London, 1854, 18. l.). Fawcett, ugy látszik, megtartotta ugyanazon felfogást egész haláláig: „Az ország tőkéje látja el annak munkabéralapját. Ez a munkabéralap felosztlik az összes bérmunkás-lakosság között és ennélfogva az egyes egyén munkabérének átlaga nem növekedhetik, hacsak vagy azoknak száma apad, akik bért kapnak, vagy a munkabéralap növekedik". Henry Fawcett: Manual of Political Economy (London, 1869), 206—207. l.; Leslie Stephen: Life (London, 1886), 157. l.

bérben, vagy valamely más iparágban hasonlóul a rendes alkalmazásban vagy a munkabérben olyanoknál, akik gazdaságilag hátrányos helyzetben vannak. Tehát a strikeok nem szolgálhatnak a bérmunkás-osztály előnyére".[1] De az elmélet sokkal tovább ment, mint puszta megtagadása a strikeoknak és összejátszásoknak. Nem hagyott semmi lehetőséget arra, hogy a bérmunkás bármikép is emelkedhessék, még akkor sem, ha a javulás a termelőképesség növekedésében igazolta magát. Hogyha a bérmunkások egy osztályának sikerült akár békés alkudozás, akár törvény utján, annyira megjavitani munkafeltételeit, hogy az már tényleg az ő termelő-képességök emelkedésével jár, ekkor sem hozna az magával nagyobb eredményt az osztályra, egésznek tekintve azt. Ámbár a munka árában való növekvés mindjárt megtérülne is a munkaadónak a nagyobb termelés utján, mégis ezen növekvő igénybe vétele a munkabér-alapnak önmagától lenyomná helyzetét és igy megcsökkentené a többi osztályok munkaképességét azon eredménynyel, hogy bár az egyes osztályok közt az egyenlőtlenség megnövekednék, a bérmunkások összes munkaképessége egészben véve nem emelkednék. Igy minden gyári törvény, amely emelte a női vagy gyermekmunka közvetlen árát, kell hogy megfizettessék valakinek bérében való leszállitás által; és amikor csak az egészségügy vagy a balesetek elleni biztositás folytán uj terhek hárittatnak a tőkésekre, kell, hogy a bérmunkások némelyike önmagától szenvedjen jövedelmi csökkenést.[2]

[1] F. A. Walkers: The Wages Question 387. l. M'Culloch kifejezetten megjegyezte az összejátszásokról szóló cikkében az Encyclopaedia Britannica-ban (1823), hogy „semmi, csupán csak a legszélsőbb tudatlanság tételezheti azt fel, hogy a bérek tényleg emelhetők az ily eljárások utján. Oly elven nyugosznak azok, amelyeket ezek nem érinthetnek, tudniillik a tőke és a lakosság közti arányokon és igy nem emelhetők másként, csak a megnövekszik az előbbi, összehasonlitva az utóbbival".

[2] Ebből az következett logikailag, hogy a rossz törvények nem nyomhatják le és a jó törvények nem emelhetik a bérmunkások

Ámbár a közvélemény elfogadta a munkabér-alap statikai felfogását, mint döntőt azon lehetőség ellen, hogy a munkaszerződés feltételének bármely általános megváltoztatása beálljon, ezen nyers eszme nem adott választ azon állitásra, hogy a munkásoknak bármely iparágban szüksé-

helyzetét. M'Culloch és Harriet Martineau végig mentek e célból az összejátszási és illetőleg a gyári törvényeken. „Általában végig tekintve az ezen országban folytatott összes munkát, — irta az előbbi 1823-ban és ismét 1851-ben — mi nem hiszszük, hogy az összejátszási törvényeknek bármely észrevehető hatások lett volna az átlagos és szokásos munkabérekre. Hogy azok alkalmilag némely igen korlátolt üzletekben alacsonyabb szinvonalon tartották a munkabéreket, mint azok másképen lettek volna, ez igaz lehet, *ámbár épen ezen oknál fogva azoknak hasonlóul emelkedni kellett másokban*". (Cikk az összejátszásokról az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás 1823-ban; Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages, London, 1851, 80. l. 1833. Harriet Martineau igy ir: „Mrs. Marcet sajnálja ugy találni, hogy Mr. E. R. (Romilly) és én ugyanazon véleményen vagyunk a gyári törvényjavaslatról, én pedig örülök rajta. Neki is ugy kellene tartani, nevezetesen, hogy a törvényhozás nem avatkozhatik bele hatásosan a szülők és gyermekek közti viszonyba a munkapiac jelen állapotában. Igyekezetünknek arra kell irányozva lenni, hogy arányba hozzuk a tőkét és a munkát és nem arra, hogy megszoritsuk egyik kicserélését a másikért; amely kicserélésnek önkénytesnek kell lenni, akármit mondjon is a törvény felőle. Nem parancsolhatnak rá a szülőkre, hogy adjanak minden nap egy félnapi szünetet gyermekeiknek az egész éven át, hacsak nem adunk kártalanitást a gyermekek munkájának elvesztéséért. Azon szerencsétlen gyári gyermekek sorsa kétségbeesettnek látszik; ugy látszik, az egyedüli remény az, hogy ez a faj ki fog veszni két vagy három év alatt, amikorra a gép jobban el fogja végezni a dolgot, mint az ő nyomorult testök. Mindenkinek szive megesik csupa emlitésére is azon tanuságnak, ami ujabban megjelent a lapokban". (Harriet Martineau: Autobiography, Maria Weston Chapman, London, 1877, III. köt., 87. l.). Csak méltányos hozzá adni, hogy Harriet Martineaut, nem ugy, mint M'Cullochot, megtéritette az ipari élet tényeivel való további megismerkedés. Ő maga beszéli el, hogy mint téritette őt meg az, amit Amerikában lá-

gök lehet védelmezni saját munkabéreiket valamely különös megtámadás ellen, vagy hogy esetleg lehetségesnek találják, hacsak talán másodosztályu bérmunkások rovására is, jobb feltételeket csikarni ki a magok részére. De itt a munkásegyesületi tagok szemben találták magokat a tőke alkalmazását szabályozó gazdasági törvényekkel. „Ha — jelezte M'Culloch — az egyes munkákban dolgozó munkásoknak fizetett bérek tulságosan lehuzatnak, azon tőkések, kik ezt megteszik, szembeszököleg megnyerik ezen leszállítás egész összegét felette és túl azon közönséges és rendes nyereségaránynak, amelyet kapnak a más üzletekbe fogott tőkések — — — —

De az ily természetü nagy különbség nem tarthat sokáig. További tőke fog mindjárt oda vonzatni azon osztályhoz, ahol a munkabérek alacsonyak és a nyereség magas, és annak tulajdonosai kényszeritve lesznek, azon célból, hogy munkásokat kapjanak, magasabb munkabéreket ajánlani fel. Világos ennélfogva, hogy ha a munkabérek szükségen tul leszállittatnak az ipar bármely ágában, azok a magok helyes szinvonalára fognak emeltetni a munkások részéről való bármely erőlködés nélkül is, a tőkének versenye folytán.“ [1] Hasonlóul, hogy ha a munkások sürgetik valamely iparágban a jobb feltételeket, ez szükségképpen le fogja szállitani annak jövedelmező voltát a munkaadók részére. És miután a tőkét mind mozgékonynak, mind mindentudónak tartják, ez rögtön megkezdi kivonulását ezen kevésbé jövedelmező iparból a végre, hogy belevonuljon oly más iparágakba, amelyekben a munka költsége egyidejüleg és önmagától leszállott. Azon munkások tehát, akik feltételeiket

tott, nemcsak megbecsülni Robert Owen eszméinek értékét és visszavonni korábbi gazdasági merev tanait, de arra is, hogy higyjen abban, hogy a jövendő valószinüleg a társadalom kollektiv szervezése mellé fog állani. Ugyanott I. kötet, 232. l.

[1] Cikk az összejátszásokról J. R. M'Culloch-tól az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás (Edinburgh, 1823), ismételve a Treatise-ben 1851.

a helyes szinvonal felé akarták emelni, csakhamar a szarvas okoskodás szarvai közé kerülnek. Hogyha azt akarják, hogy mindnyájan találjanak munkát régi iparágaikban, a béreknek le kell szállani a régi szinvonalra, és (tekintettel arra, hogy a korábbi munkabéralap egy része másfelé irányult azóta) esetleg időlegesen az alá is. Ha más oldalról azt óhajtják, hogy megtartsák ujonnan szerzett jobb feltételeiket, szembeszökő, hogy csak kisebb számban fognak munkát találni, annyival inkább, mert az azon iparágba befektetett munkabéralap esetleg tettlegesen megcsökkenhetett. Ennélfogva a munka nélkül maradt munkások, mint gyakran megnagyaráztatott nekik, igy megölték az arany tojást tojó tyukot. Azon kevesek, akik teljes munkát találtak iparágokban, nyerhettek esetleg, de az iparágat egészben tekintve, a munkások bizonyára vesztesek lettek a változás folytán.[1] És ennélfogva az az alapelv, hogy nincs más mód a munkabérek emelésére, mint az, hogy gyorsitsuk a tőke szaporodását összehasonlitva a népességgel, vagy gátoljuk meg a népesség szaporodását összehasonlitva a tőkével; és minden oly javaslat a munkabérek emelésére, amely nem ezen alapelvre van fektetve, vagy a melynek nem az a célja, hogy a tőke aránya javittassék a népességhez képest, kell, hogy teljesen hasztalan és céltévesztett legyen.[2]

És amikor a munkásegyesületi tagok a mai munkabérek kérdésétől azon lehetőség felé fordultak, hogy azok a

[1] Hogyha a jobb feltételek nyerésére irányzott kisérlet a a kölcsönös biztositás vagy közös alku utján tétetett meg, — amint a közgazdák mindig feltételezték — akkor az csaknem biztosan sikertelen lenne, mert a munkából kiszoritott munkások, előbb vagy utóbb kényszerülve volnának versenyezni munkáért azokkal, akiknek sikerült munkát kapni azon eredménynyel, hogy a dolgok visszatérnének a régi szinvonalra.

[2] Cikk a munkabérekről J. R. M'Culloch-tól az Encyclopaedia Britannica-ban, 4-ik kiadás (Edinburgh, 1829); lásd Principles of Political Economy (Edinburgh, 1825) III. rész, 7. szakasz.

következő évben emeltessenek, a középosztályu közvéleménynek nem kevésbé határozott válasza volt kérelmökre. Az a jövő munkabéralap, amely a következő évben lesz a munkások fizetésére fordítható, természetesen a közönség lehető tőkeereje által fog kiszabatni. De ezen korlátok között annak végösszegét a tulajdonosok akarata szabja meg. Ha nekik ugy tetszik, módjokban van annak bármely részét saját élvezetökre használni fel, vagy ha nekik ugy tetszik, megtartóztatni magokat annak elfogyasztásától, és összes vagyonuk nagyobb vagy kisebb részét termelő munkára fordítani. Ricardo mellékesen megjegyezte, hogy „a tőkegyüjtésre való hajlam csökkenni fog a nyereség minden hanyatlásával“ [1], és minden habozás nélkül ugy vélték, hogy bárminők legyenek is a megtakaritást előidéző indokok, ezen indokok fokoztatni vagy csökkenni fognak azon kamatláb szerint, ami nyereségül várható az igy befektetett tőkéből. „Mennél magasabb bármely közönségnél a nyereség aránya, amely hozzájárul a tőkéhez, annál nagyobb lesz a megtakaritási hajlam.“[2] Ebből az következett, hogy az a fokozat, amelyben növekszik a tőke, és ennélfogva a munkabéralap, a nyereség aránya szerint fog váltakozni; emelkedik, ha a nyereség aránya emelkedik, és csökken, ha a nyereség aránya csökken. „Mennél nagyobb a munkabérek aránya a nyereséghez képest, annál kisebb a nemzeti tőkegyüjtésre való hajlam.“ [3] Ennélfogva a munkabérek minden emelkedése szükségszerüleg csak időleges, és kell, hogy gyorsan ellensulyozza magát, mert „az emelkedés a munkabérekben leszállitja a nyereséget, és igy leszállitja a megtakaritási és üzlet kiterjesztési hajlandóságot, és ez ismét a munka-

[1] On the Principles of Political Economy and Taxation (London, 1817), 136. l.

[2] Cikk a gépek hatásáról a Westminster Riview-ben, 1826 januárján W. Ellis-től, idézve J. S. Mill által (Principles of Political Economy, IV. könyv, IV. fejezet, 441. l., az 1865-iki kiadásban.)

[3] Trade Unionism: James Stirling, 29. l.

bérek leszállitására vezet."[1] Cairnes, egy óvatlan pillanatban még ennél is tovább ment. „A nyereség — igy szólt — már most is ott van, vagy csak egy hajszál távolságra a minimumnál . . . amelyen tul, hogyha a tőke jövedelmezősége megszünik, a tőkegyüjtés, legalább is a beruházás céljaira, megfelelő csalogatás hiányában meg fog szünni." [2] Ezen gépies csökkentése a bérmunkások vágyainak világos, hogy többre is ráillik, nem csupán a pénzmunkabérekre. Hogyha egy gyár törvény utján jövőre biztosithattak magoknak rövidebb munkaórákat vagy jobb egészségügyi viszonyokat, a jövedelem leszállásának ezen kilátása rögtön korlátozni fogja a tőkének gyüjtési óhaját és arra fogja őket, mint osztályt, birni, hogy jövedelmeik nagyobb részét költsék személyes élvezeteikre. „Csak egy bizonyos termény van — irta a munkásegyesületi mozgalomnak egy széles körben olvasott birálója — amely megosztandó a tőkés és munkás közt. Ha többet adnak a munkásnak, mint a természet itéli, kisebb összeg marad a tőkésnek; a gyüjtés szelleme csökken; kevesebb lesz termelő célra forditva; a munkabéralap leszáll, és a munkás bére kikerülhetlenül lehanyatlik. Egy időre, igaz, a természetes hatás visszatartható, de csak azért, hogy végül még nagyobb erővel hasson. Hosszu időn át, az isteni törvények mégis tul fognak emelkedni minden emberi gátvetésen."[3] Más oldalról, hogyha a munkabérek alacsonyak ma-

[1] T. S. Cree: A Cristicism of the Theory of Trades Unions (Glasgow, 1891), 25. l.

[2] Some Leading Principles of Political Economy newly expounded: J. E. Cairnes (London, 1874), 256—258. l. Ezen szerencsétlen jóslat az 1873-iki óriási üzleti nyereségek évében volt irva! Ezen időben a jó pupillaris biztositásokon a jövedelem Angliában mintegy 4 volt 100 után. Azóta (1897) lehanyatlott nem kevesebb, mint 25 százalékkal, de a tőkegyüjtés és befektetés még gyorsabban nőtt, mint valaha.

[3] Trade Unionism, with Remarks on the Report of the Commissioners on Trades Unions: James Stirling (Glasgow, 1869), második kiadás 1869; uj kiadás 1889, 26—27. l. Ez az eszes munka lefordittatott franciára T. M. Bernard által és ki-

radnak, és a nyereség aránya magas, a tőkések, mint osztály, kisértetbe jönnek, hogy szoritsák meg személyes kiadásokat, azon célból, hogy a magas nyereségből kivegyék részöket, oly sok tőkét gyüjtve össze, amennyit csak tudnak. Igy, amint a munkásegyesülési mozgalomnak egy ujabb birálója teljes logikusan kifejtette, a munkásoknak „politikája legyen az, hogy a munkaadók helyzetét oly kellemessé és nyereségessé igyekezzenek tenni, amint csak lehetséges, hogy hozzáragasszák őket az iparághoz, épugy mint ahogy egy boltos igyekszik becsalogatni vevőit üzletébe.“ [1] Hogyha a munkabérek a nyereséghez viszonyitva alacsonyak lesznek egyik évben, magoktól fognak emelkedni a következő évben; hogyha magasabb az egyik esztendőben, magoktól fognak leszállani a következő esztendőben.[2]

adatott L'Unionisme des Ouvriers en Angleterre cim alatt. Lásd továbbá ugyanazon szerzőtől a cikket a Recess Studies-ban (Edinburgh, 1870.)

[1] T. S. Cree: A Criticism of the Theory of Trades Unions, 30. l.

[2] „Mig valamely vállalat feltételei nagyon fontosak az egyes érdekelt munkás és munkaadóra nézve: nem nagy fontosságuak azok a munkások és munkaadók összességére nézve, mert *mindig ott van az az ellensulyozó irányzat, mely a munkabéreket az igazi gazdasági pont felé irányitja.*“ Ugyanott 10. l.

„A munka ára minden adott időben és helyben, nem oly kérdés, mely a szerződő felek tetszésére van bizva, hanem a természeti erők önmagát szabályozó gépezete által van megállapitva részökre. A termelésre szánt tőke összege — a felhalmozás valódi vágyának meglevő ereje szerint — határozza meg a munkakereslet erejét; a munkát kereső munkások száma — a szaporodási ösztön meglevő ereje szerint — határozza meg a kinálatot. Mind fel nem ismerve a tőkés és munkás által, a munkabér magassága részökre ezen ellentétes erők természetes kiegyenlitése által szabatik meg; egy részről a tőkések egész testülete által keresett munka; más oldalon a munkások egész testülete által kinált munka végösszege közt. Amint maga Mr. Mill mondotta szabatosan az ő Political Economy-jában: „A bérek a népesség és tőke

A tőkefelgyülemlés arányáról szóló ezen elmélet, együttvéve a munkabéralap elméletével, ugy látszott, hogy a munkásegyleti ügy minden részletét agyonzuzza. De a felvilágosult közvéleménynek volt még egy másik érvelése is felfogni való, egy olyan, amely gyökerében vágta ketté nemcsak a munkásegyesülési mozgalmat, de a munkások jelen nemzedékének helyzetében lehetséges minden valódi javitást is, még akkor is, ha a tőkések tényleg megakarták volna is velök osztani saját magok nyereségét is. Ez volt a hirhedt „népesedési tan." Malthus bebizonyitotta, hogy az emberi termékenység tényleg nagy mértékben felette van a lakosság tényleges szaporodásának, és hogy az emberiség számát a bün és nyomor tényleges akadályai tartják csak vissza, különösen a szegények által szenvedett nélkülözések és egyéb bajok. A bölcseség egy része kelletett ahhoz, hogy ezen tényleges akadályok helyére oda állitsa azon észszerü önmegtartóztatást, amely késleltesse a házasságokat vagy mellőzze a szülői állapotot, és egy egyedüli reménye a munkásoknak az, hogy ezen észszerü önmegtartóztatást nagyban gyakorolják, ugy, hogy a tőke aránya a bérmunkásokkal szemben szaporodjék. Ez a reménység legjobb esetben is üres volt, mert az észszerü önmegtartóztatásnak kikellett volna terjedni az egész bérmunkásosztályra, és fent kellett volna azt tartani folyvást növekvő szigorral, mert a nyereség arányában beálló csökkenés a tőkegyüjtés arányának csökkenésére vezetett volna. És bárminő foka lelkesitette volna is a bérmunkás-osztályt valamely időben a bölcsességnek, elismerték, hogy a szaporodás arányának szabályosan emelkednie kell, amikor a munkabérek emelkednek, és esni, ami-

közti aránytól függenek." Amikor hát a tőkés és munkás meg akarják osztani közös munkájok eredményét, ezen megosztást készen találják magok előtt. Egyiket megilleti a nyereség, másikat a munkabér, amelyet a természeti erők csalhatlan müködése állapit meg, mely nem hagy fent tért sem ingadozásnak, sem kényszernek." Mr. Mill on Trades Unions": James Stirling-től a Recess Studies-ban (Edinburgh, 1870) 311. l.

kor a munkabérek leszállanak. „Igy, hogy ha az összejátszásnak egyidőre sikerülne felemelni a munkabéreket, a munkabéralap növekedése természetellenesen visszatartatnék, mig látszólagos felbátoritás adatnék a szaporodásra a munkásosztály időleges jobb helyzete által. A munka megcsökkent kereslete összeesnék a megszaporodott kínálattal. A munkabérek leszorittatnának az éhezési pontig; és ez utóbbi helyzet rosszabb volna, mint a legelső".[1] Tényleg a szaporodás aránya a tőkéhez mindkét oldalról csak átmeneti változás gyanánt védelmeztetett. Hogy ha a tőke maradt hátrább a szaporodásnál, a munkabérek hanyatlottak, de maga ez a hanyatlás magával hozta a tőkefelhalmozás gyorsitását és a lakosság szaporodásának csökkenését. Ha a szaporodás maradt hátrább a tőkénél, a munkabérek emelkedtek, de maga ezen emelkedés gátolta meg a tovább felhalmozást és adott ösztönt a népesség szaporodására. „Hogyha sikerült is egy egyesületnek, — mondotta a korábbi nemzedék közvéleménye, — kizárni a versenyt, és igy természetellenes módon felemelni a munkabéreket és leszállitani a nyereséget valamely különös iparágban, rögtön beáll egy kettős visszahatás a természetes egyensulynak visszaállitására. Egy megszaporodott lakosság fog hozzáadni a munkakinálathoz, mig ugyanekkor egy megcsappant munkabéralap fogja csökkenteni a munkakeresletet. Ezen két elvnek közös hatása az lesz, előbb vagy utóbb, hogy minden önkényes szervezkedés erejét letöri és visszaállitja a nyereséget és munkabért a maga természetes szinvonalára".[2] „Ezen sáncok ellen, — mondotta Cairnes, — a mun-

[1] Trade Unionism: James Stirling, 29. l.

[2] Trade Unionism: James Stirling, 27. l. „Egy sürü népességü országban, melynek nincs utja tulságos szaporodása részére külföldre, a közgazdaság tannak csak egy adható tanácsa van a szegényebb osztályok fiatalabb tagjai részére. A házasságtól, *vagy a gyermekek születésétől való tartózkodás,* vagy legalább is elhalasztás igen nagy mértékben, ily esetekben az egyedüli rendelkezésre álló orvosszer a számok nagyon is gyors megszaporodásából

kásegyesületek hasztalan törnek. Ezeket sem nem törheti meg, sem nem játszhatja ki semmi, bárha általános, összejátszás sem; mert azok maga a természet által emelt sáncok".[1]

Oly erősen voltak a közgazdasági elméletek különböző részei összeállitva, hogy csupán egy ut maradt, amelyen még csak feltehető is volt, mikép egy munkásegyesület javithatja tagjainak helyzetét. Hogyha valamely iparág munkásai képesek akár törvény utján, akár valamely oly teljesen erős összejátszás utján, amely az ország egyik sarkától a másikig kiterjed, megszoritani az azon iparágba belépők számát állandó módon, akkor, megengedték, miszerint kényszerithetik fokozatosan munkaadóikat arra, hogy

eredő bajok ellen". C. Morrison: The relations between Labour and Capital, 51. l.

[1] Some Leading Principles of Political Economy newly expounded: J. E. Cairnes (London, 1874), 338. l. Ellentétben az elvont okoskodás rendszerével, anélkül, hogy az ipar tényeit kutassák, ami ekkor a közgazdák gyakorlata volt, felemlithetŏ a sheffieldi iparágak gazdasági viszonyainak azon érdekes leirása, amelyet dr. G. Calvert Holland adott közzé. Az ő „Mortality, Sufferings, and Diseases of Grinders, II. rész (Sheffield, 1842), ugy adja elő az ő tényleges megfigyeléseinek eredményét (46. l.), hogy mennél hosszabb ideje egyesült a sheffieldi iparágak valamely osztálya, és mennél tökéletesebb volt ennek eljárása, annál nagyobb bért kapnak a munkások, annál alacsonyabb a hullámzás foka az iparágban, és annál nagyobb a munkások józan és igyekvő volta. Hozzá adja: „Még egy lépéssel tovább is mehetünk és állithatjuk, hogy kevés kivétellel a munkások tiszteletreméltó és komoly jelleme szoros arányt mutat ugyanazon viszonyokhoz, t. i. azon fokhoz, amelyben a fiókegyesüléshez állanak. Az a rendszer, amely korlátlan játékot enged a versenynek, nemcsak csökkenti a munkabéreket és lealacsonyitja a tömeg helyzetét, de végezetül leszállitja a gyárosok nyereségét, csökkenti jóságokat és megrontja erkölcsi szinvonalokat." Ugy látszik, hogy dr. Calvert Holland megfigyelései az ipari verseny tényleges hatása felől ismeretlenek voltak, vagy legalább is figyelmen kivül maradtak azon időkor közgazdái előtt.

nekik magasabb munkabéreket adjanak. Ennélfogva azt vélték rendesen, mikép a munkásegyesületi mozgalom egész óhaja és célja az, mikép az illető iparágnak ilyen monopoliumszerü helyzete éressék el általa. Az ily monopolium világosan ellentétben állott a közönség érdekeivel. A munkabéralapra irányuló megnövekedett nyomás önmagától lenyomta a bérmunkások többi részének munkabérét. A kedvezményezett iparág soraiból való kizárások még erősebbé tette küzdelmöket a munkanyerésre. Végezetül, mivel a tőkének meg kellett kapnia a maga rendes nyereségarányát, a fogyasztó ugy találta, hogy a cikk ára az ő kárára felemeltetett. Szerencsére, amint a közgazdák megmagyarázták, az ily társadalomellenes eljárás gyakorlatilag nem sikerülhet soha. Még akkor is, ha a monopoliumot gyakorlóknak sikerült is mereven kizárni az uj versenyzőket iparágokból, az ár emelkedése oda vonzotta a külföldi termelőket és arra vezetett, hogy az árucikk külföldről hozatott be. Ha ezt meggátolták, a fogyasztó kezdett keresni más cikkeket azon áru helyett, amely tulságosan drága lett az ő részére, és a feltalálás rávezetett, hogy ugyanazon eredmény uj uton éressék el, amely eshetőleg teljesen másnemü munkát igényelt. Egy vagy más uton végül is a monopoliumot kezelők biztosan ugy találták, hogy iparágok hanyatlik, s igy az ujonnan jövők egyszerü kizárása tovább már nem használ nekik. Ugy találták, hogy lehetetlen fentartani különös helyzetöket másként, mint fokozatosan leszállitva saját tagjaik számát, talán a végleges kihalásig egészen.

Ily teljes lévén annak bebizonyitása, hogy lehetetlen mesterségesen felemelni a munkabéreket, nem meglepő, hogy a közvélemény 1825-től kezdve le egészen 1875 körülig, pártkülönbség nélkül kárhoztatta a munkásegyesületi mozgalom minden módszerét és minden szabályzatát. A rendes középosztályi ember előtt logikailag elvitázhatlannak látszott, hogy a munkásegyesületi tagok előtt az ut minden irányban el van vágva. Nem érhetik el az egész bérmunkásosztály helyzetének semmi közvetlen megjavitását, mert a munkabéralap összege minden adott időben előre meg van

határozva. Nem biztosithatnak állandóan jobb feltételeket még egy különös résznek sem, mert ez arra vezetne, hogy a tőke rögtön megkezdené azon különös iparág vagy város elhagyását. Nem képesek okozni semmi valódi haladást a közeljövőben sem, mert ezáltal megcsökkentenék a tőke felhalmozódást. És végezetül, még hogy ha képesek volnánk is rávenni a tőkések valamely jószivü testületét arra, hogy emeljék a munkabéreket, önkéntesen megosztva a nyereséget, a szaporodás törvénye ott van, amely minden ily házonkivül adott uj formáju segélyt előre is hiába valónak jelent. A (munkások) sorsa lehetséges javitásának határa, — jelentette ki 1874-ben határozottan Cairnes, — oly szük határok közé van szoritva, amelyeket nem lehet tullépni, és emelkedésök kérdése reménytelen. *Mint testület nem fognak egyáltalán emelkedni.* Egy nehány, tehetségesebb és szerencsésebb, mint a többi, időről-időre ki fog emelkedni, amint most is megtörténik, társai sorából az ipari élet magasabb fokozatára, de a nagy többség lényegben megmarad annak, ami ma. *A munkának, mint olyannak, akár képzett, akár képzetlen, megfizetése sohasem emelkedhetik sokkal jelen szinvonala felett.*“ [1] A munkásegyesülési ügy tényleg világosan azon helyzetben van, hogy akár bukik, akár sikeres is közvetlen céljában, végső irányzata sérelmes a munkásra nézve. Ha sikertelen, abban, hogy magasabb feltételeket csikarjon ki a munkaadóktól, a szervezkedés egész költsége pénzben és fáradságban, egyszerüen ki van dobva . . . Ha ellenkezőleg egyidőre valamely látszólagos sikert ért el, a végső eredmény még rosszabb. A természet megsértett törvényei biztos visszahatásban fogják igazolni erejöket. Azon vakmerő halandó, aki szembe akarja helyezni önön akaratát az isteni rendelkezésekkel, saját fejére hozza a kikerülhetetlen bünhődést; pénz előnyei eltünnek, és hosszu ideig tartó szenvedéssel fogja megfizetni öngyilkos sikerének büntetését.[2]

[1] Some Leading Principles of Political Economy newly expounded (London, 1874), 348. l.

[2] Trade Unionism: James Stirling, 36. l. „Azon keserü el-

Azt, hogy mennyire felelnek meg tényleg a gazdasági elmélet mai felfogásai ezen korszak legjobb közgazdái nézeteinek, nem tudjuk itt elhatározni. Ezen közgazdák közül némelyiknek csaknem lángesze volt arra, hogy olyat adjon közre, amit nem ugy gondolt, és maga a munkabéralap elmélet, még ahogy M'Culloch és Nassau Senior előtt is jelentkezett, valószinüleg nagyon messze járt azon képzelt gépszerü müvelettől, aminőnek látszik ma mi előttünk. És csak igazság rámutatnunk, hogy a munkabér elmélet, amely ma már oly nagy helyet tölt be a gazdasági gondolkozásban, a klasszikus közgazdák tanitásainak csak kiegészitő és teljesen alárendelt részét képezte. Az ő elméik más kérdésekre voltak irányitva: azon bajokra, amelyekkel jártak az ipari és politikai korlátozások, amelyeket azon nemzedéke az államférfiaknak, akiket ők tanitottak, már azóta nagy mértékben elháritott. Minden méltányos megbecsülése tehát tanitásaiknak époly nehéz a mai nap demokráciájára nézve, mint amennyire az volt egy indokolt megitélése a kereskedelmi mérleg elméletének Adam Smith és közvetlen utódai előtt. Sőt a munkabéralap elmélet nem is volt pusztán üres találmány. Határozott formulában fejezte ki azon nemzedék iparának némely szembeötlő jellegét. Az angol gazdasági munkás vagy gyári munkás szembeszökőleg azon munka-

lenségeskedés a munkás-egyesületek ellen, amelyet legalább is a legutolsó évekig éreztek a felsőbb és felvilágosultabb osztályok, kétségkivül főleg azon rossz érzésnek volt tulajdonitható, amelyet okozott a hatalom azon aprólékos gyönyöreinek elvesztése, amely azzal járt, hogy a munka eladója és megvevőjének viszonyává változott át az ur és szolga régibb viszonya; de emelte azt a népesedés és tőke-bérelmélet, amely sok emberrel tényleg elhitette, mikép a bérmunkások egyesületei, bármennyire ártalmasak és zavarók is a munkaadókra nézve, örökre tehetetlenek lesznek szükségképen arra, hogy a bérmunkás általános helyzetében bárminő javulást is hozhassanak létre.“ Edwin Cannan: History of the Theories of Production and Distribution (London, 1893), 393. l.)

bérektől függött, amelyet hetenként munkaadója tőkéjéből fizettek ki részére. Köz észlelet tárgya volt, hogy a gazda által tartott munkások, vagy a gyártulajdonos által fizetett munkások száma azon tőkeösszegtől függött, amely az ő rendelkezése alatt áll. A gyorsan növekvő népesség és számos uj találmány idején, a tőke lehető leggyorsabb növekvése volt kivánatos, mig másoldalról a régi szegény törvényből származó bajok csaknem kikerülhetetlenné tették a nyers Malthusianizmushoz való vak ragaszkodást. A közgazdák elméletei teljesen összevágtak az emelkedő középosztályok előítéleteivel és ugy tüntek fel, mint amelyek mindenki tapasztalatainak eredményei.

Időközben azonban magok a közgazdák aknázták alá azon épületet, amelyet ily sebtében állitottak fel. Egyik módositás követte a másikat, mig utoljára is Cairnes 1874-iki utolsó helyreállitási kisérlete után a munkabéralap egész elmélete abbahagyatott. Azon közgazdasági szövegkönyvek, amelyek ezen idő lefolyta után irattak,[1] hogyha egyáltalán tárgyalják is azt, csak ugy számolnak vele, mint történelmi érdeküvel, és azon felosztási elmélet, amely helyét foglalta el, épen nem tagadja a bérmunkások helyzetének emelési lehetőségét, sőt még ürügyet sem szolgáltat a bölcsen vezetett munkásegyesülési ténykedés ellen. De a közgazdák felfedezései csak lassan és tökéletlenül hatoltak be a közszellembe, és a munkásegyleti mozgalom ellen folyó ellenzés legnagyobb része ma is a régi elméletre van lényegileg alapitva. Ennélfogva azon kockázat dacára is, hogy untatjuk a közgazda tanulmányozót, némileg részletesen kell kifejtenünk, hogy mint törik le az minden egyes kérdésben.[2]

[1] Idézhetjük például a közgazdasági szövegkönyvek vagy tankönyvek közül Professor Marshall, Nicholson, Gonner, Mavor, Smart és Symes müveit.

[2] Cannan, Taussig és F. A. Walker kimutatta, hogy a munkabéralap-elméletet sohasem fogadták el, hogy csak angol irókat emlitsünk; W. Thompson, R. Jones, T. C. Banfield, Montifort Longfield, H. D. Macleod, Cliffe Leslie, John Ruskin vagy Tho-

Lássuk tehát először is az előre meghatározott munkabéralap statikai fogalmát. Ugy látjuk, hogy nem tünt fel ezen elmélet feltalálói előtt az, hogy bármily korlát állittassék is fel az év folyamán a munkásoknak adandó összegekre nézve, az semmi módon nem határozza meg az év folyamán kapott béreik teljes összegét. Még akkor is, ha a gazda kiadásai a munka cimén az aratásig a mult év termelésének egy korlátolt összegére vissza voltak szorithatók, az nem gátolhatja meg őt abban, hogy Szent Mihály napkor (az évi bérszerződés rendes végezetekor) ne adjon nekik, ezen összegekhez toldásul az épen akkor betakaritott termésből valamelyes részt. Amint több közgazda jelezte már azóta, a világ munkásainak egy nem jelentéktelen része, különösen a cethalászó, halászó és bányászó iparokban, tényleg részeltetési alapon van szerződve, és ugy találják, hogy béreik utolsó részlete az egész vállalatra nézve mind szabályozva, mind kifizetve azon haszon összegének arányában van, amelyet

rold Rogers a mi hazánkban, vagy dr. Wayland, Amasa Walker, Bowen, Daniel Raymond és Erasmus Peshine Smith Amerikában. Alaposan megtámadták nemcsak a munkás-egyesületi emberek, de a keresztyén szocialisták és a positivisták is; (lásd például T. J. Dunning: Trade Unions: their Philosophy and Intention (London, 1860), egy J. S. Mill által olvasott és magasztalt, de el nem fogadott munka; J. M. Ludlow: Christian Socialism (London, 1851); és a közgazdaságról Frederic Harrison által 1867-ben a Fortinghtly Review-ben közzétett kitünő cikkek); sőt az elvont közgazdák is határozott módon, például a North British Review 1868 márciusi füzetében egy cikkben Fleeming Jenkin („Trade Unions: how far Legitimate") és különösen 1866-ban F. D. Longe: Refutation of the Wages Fund Theory of Modern Political Economy, as ennunciated by Mr. Mill and Mr. Fawcett (London, 1866.) W. T. Thornton ismert támadása a következő cimen: On Labour, its Wrongful Claims and Rightful Dues, its Actual Present and Possible Future (London, 1869), és erre aztán a munkabéralap-elmélet rögtönös elejtése J. S. Mill által, vonta tényleg először a közgazdák figyelmét e tárgyra.

ők magok szereztek meg.[1] Igy, még akkor is, hogyha van a tőkének bármely előre meghatározott részlete határozottan ugy jelölve ki, mint béralap, az csak az előlegek mértéke lehet, és nem a munkabéreké; annak összege egyáltalán nem vetne világot, a közönség jövedelmének azon arányára, amelyet a bérmunkás osztályok szereznek meg; és annak korlátozása semmi módon nem állana utjában annak, hogy az osztálynak, mint egésznek évi fizetése ne szaporittathassék meg végtelenül minden év végén, vagy minden vállalat befejeztekor, nem a már korábban felgyült tőkéből, hanem tényleg az ő saját termelésökből.

De tényleg nincs is ily előre meghatározott összeg, mely a munkabérek fizetésére volna fordítható, még kevésbé valamely oly alap, amely minden év, vagy bármely más korszak kezdetén ezen célra külön szakittatnék. A világ bérmunkásai, épugy, mint a világ tőkései nem tápláltatnak az egész éven át egy oly élelmiszer vagy más szükségleti raktárból, vagy nem fizettetnek a tőke egy oly fölhalmozott alapjából, amely tényleg kéznél van az év kezdetén. Bárminők legyenek is a munkák, amelyekre szerződtetnek a munkások, azok tényleg hétről-hétre a piacra épen most hozott terményeken táplálkoznak épen ugy, amint a munkaadó és családtagjai. Munkabéreiket hétről-hétre munkaadóik folyó pénztáraiból fizetik, ezen készpénz pénztárak a folyó termények folyó eladása utján telvén meg ujra. A cégben résztvevő összes részesek heti kivételeik teljesen ugyanazon alapból vonatnak el, mint munkásaik bérei. Akár vannak, akár nem kijelölhető határai a folyó jövedelem ezen forrásai lehető kiterjesztésének, egyszerre szembeszökő lesz, hogy nincs semmi számtani lehetetlenség abban, hogy a munkások kapjanak nagyobb, és a munkaadók kapjanak kisebb részt bármely különös hét összes kivételeiből. Hogyha a világ összes

[1] Ez látja el Mr. Henry Georget (Progress and Poverty) egy pár legjobb igazolásával a munkabéralap-elmélet tarthatlan voltának.

bérelt munkásai, hirtelen és egyszerre követelnék a munkabérek általános emelését, nincs semmi számtani lehetetlenség abban, hogy ezt az emelkedést egyidejüleg ne ellensulyozhatná a munkaadók folyó kivételei összegénél egy megfelelő leszállitás. Hogyha a világ összes rendelkezésére álló élelme és más szükségletei vétetnének fel ezen korlátok határaiul, mi gátolja azt meg, hogy a munkaadók és családjaiknak fogyasztása legyen az, mely leszállittassék? Ennélfogva ugy találjuk, hogy John Stuart Mill, a maga hires birálatában Thornton könyve felől, tartaléktalanul elejtette bármely előre meghatározott munkabéralapnak még eszméjét is. „Nincs oly természeti törvény, amely feltétlenül lehetetlenné tenné a munkabéreknek felemelkedését azon pontig, hogy elnyeljék nemcsak azon alapokat, amelyeket (a munkaadó) reá szánt üzlete folytatására, de annak is egész összegét, amit ő saját magánkiadásaira szán az élet szükségletein tul . . . Röviden, a munkabérfizetésekre elméletileg, mielőtt feltétlen határ éretnék el, rendelkezésére áll nemcsak a munkaadó tőkéje, de mindaz, amit ő elvonhat magánkiadásaiból, és a munkabérek törvénye a kereslet oldalán csak azon szembeszökő állitásra szoritkozik, hogy a munkaadók nem fizethetik el bérekben azt, ami nincs meg nekik . . . Ennélfogva a munkásegyesületek befolyása gyakorolható ugy, hogy a munkásosztályok részére megkaphassa összesen a nagyobb részesedést, mint a munka eredményének nagyobb tényleges összegét.“[1]

De ámbár az igy határozottan korlátolt különös munkabéralapnak ilyen statikai felfogása volt az, amely a nevelt közönséget ily teljes biztonsággal vezette a munkások ellen, a közgazdáknak magoknak legnagyobb része valószinüleg nagyobb sulyt helyezett arra, amit mi az elmélet dynamikus oldalának neveznénk. Hogyha a munkások arra kényszeritik a munkaadókat, hogy jobb feltételeket adjanak nekik a

[1] J. S. Mill, 1869 május. Fortnightly Review; Dissertations and Discussions 10. köt., 46—48. l.

jövőre, maga ezen munkabér emelkedés, igy okoskodtak, megfelelő esést okozván a nyereségnél, oly csökkenést fog okozni a megtakaritásban, amely rögtön ellensulyozza az emelkedést. Igy az következik be, hogy a tőke nyereségének mérve, együtt a munkabérek mérvével, a megtakarító osztály minden adott elmeállapotában, tényleg változhatatlan. A nyereség általános mérvének minden esetleges változása, akár felfelé, akár lefelé, magától oly visszahatást szül, amely mindaddig tart, amig a szabályos állapot ismét be nem áll. „Két ellentétes erő — mondották — tartja egyensulyban az ipari világot. Egy oldalról a népesedés tana szabályozza a munka kinálatát; más oldalról, a felhalmozás tana szabályozza annak keresletét.“ [1]

Már most, mielőtt ezen elméletet pontról-pontra megvizsgálnók, meg kell jegyeznünk, hogy az oly állitások egész sorozatát tartalmazza, amelyek sohasem voltak határozottan megállapitva, vagy bármely módon bebizonyitva. Első sorban is, bebizonyitottnak veszi, hogy a munkásegyesületi működésnek szükségképen csökkenteni kell a nyereséget; oly állitás, amely egyszerüen figyelmen kivül hagyja azt a munkásegyesületi állitást, amelyet részletesen fogunk tárgyalni a legközelebbi két fejezetben — hogy a közszabályzat elfogadása ténylegesen növeli a munka hatályos voltát. Másodszor itt van az az állitás, hogy a nyereség csökkenése szükségszerüleg magával hozza a tőke kamatlábának esését, igy számitáson kivül hagyva azt az eshetőséget, hogy a munkabérek emelkedése jelentheti egyszerüen a termelők különböző osztályai közt levő részesedés megváltozását, a vállalkozó osztály (és nem a puszta befektető) vesztvén el azt, amit a kézimunkás nyer meg. Végezetül itt van az az állitás, hogy az anyagi vagyon felhalmozása az egyedüli mód a nemzeti tőke növelésére. „A régibb közgazdák — mondja Professor Marshall — annyira mentek, mikép azt is állitották, mikép a kamat (vagy nyereség) emelkedése a

[1] Trade Unionism: James Stirling, 26. l.

munkabérek rovására folyton növelte a megtakaritás erejét; elfeledték, hogy az országos szempontból a munkásember gyermekébe fektetett vagyon époly termelő befektetés, mint a lovakba és gépekbe való befektetés . . . A közép, és különösen az értelmiségi keresetből élő osztályok mindig sokat megtagadtak magoktól azon célból, hogy gyermekeik nevelésébe fektessék be tőkéiket, mig a munkásosztályok béreinek egy igen nagy része abba van befektetve, hogy gyermekeiket testi erőben és egészségben tartják fenn.[1]

De igaz-e az, hogy a tőke szaporodása a kamatlábtól függ, annyira, hogy mennél nagyobb a munkabérek aránya a nyereséghez képest, annál kisebb a hajlam országos felhalmozódásra."[2] Csökken-e, — mint Ricardo jegyezte meg mellékesen — „a felhalmozás inditó oka a nyereség minden

[1] Principles of Economics, 3-ik kiadás (London, 1895), IV. könyv, VII. fejezet, 311—318. l. A munkás-egyesületi ember jogosan panaszkodhatik, hogy a közgazdák legalább is nem szabatosan állapitották meg állitásaikat. Még ha megengednők is, hogy a kamatláb leszállása a megtakaritott összeg csökkenésére irányul, nem adatik semmi indok annak feltevésére, hogy a munkabérek bármely emelkedése szükségszerüleg ép oly arányban irányul a felhalmozódás meglassitására, hogy az által az emelési összeggel fogja leszoritani a munkabéreket. Hol például a bérek általában emelkednek tiz százalékkal, és annak terhe teljesen a kamatra esnék, hány százalékkal fog ennek folytán leszállani a kamatláb? Hogyha az a kamatot 3-ról 2½ százalékra szállitja le, mennyivel fog ez által az évente megtakaritott összeg csökkenni? Hogyha az évente megtakaritott összeget ez 200 millióról 175-re szállitotta le, mennyivel fog ennek folytán leszállani a munkabér? Ezen kérdések egyikére sem adható megközelitő felelet sem. A közgazdák hallgatólagos feltevése az, hogy más dolgok változatlanul maradván, egy tizszázalékos béremelkedés oly esést hozna létre szükségképen a kamatlábban, amely az évente megtakaritott összeg oly csökkenésére vezetne, amely ujra legalább is tizszázalékos munkabércsökkenést okozva, valószinüleg ugy fog tekintetni a jövő korszakok által, mint a legrendkivülibb láncolatok egyike azon feltevő okoskodásokban, melyek valaha felállittattak.

[2] Trade Unionism: James Stirling, 28—29. l.

csökkenésével?“ [1] Azon nagy kutatók, akik megelőzték Ricardót, teljesen ellentétes szempontot foglaltak el.. Sir Josiah Child két évszázaddal ezelőtt azt jegyezte meg, miszerint Németalföldön a tizenhetedik század vége felé a kamatláb rendkivülileg alacsony volta nemcsak, hogy nem csökkentette a felhalmozást, hanem „hogy az volt a holland nép gazdagsága minden más okának causa causansa.“ Oly országokban, ahol a kamatláb magas, azt jegyezte meg, hogy „a kereskedők, amikor nagy vagyont szedtek össze, ott hagyják az üzletet, kiadják pénzöket kamatra, annak nyeresége oly könnyü, biztos és nagy lévén; mig más országokban, ahol a kamatláb alacsonyabb, megmaradnak kereskedőknek nemzedéktől nemzedékre és meggazdagulnak magok is, az állam is.“ [2] „Az alacsony kamatláb — igy jelentette ki határozottan — természetesen anyja a takarékosságnak, szorgalomnak és a művészeteknek.“ [3] Adam Smith véleménye szerint a kamatláb magas volta sok tekintetben ténylegesen ártalmas a nemzeti vagyonosodásra. „De mindazon rossz hatásokon felül az országra nézve általában — szólt, — amelyeket már emlitettünk, hogy származnak a magas kamatlábból, van egy, talán végzetesebb, mint ezek együttvéve, de amely, hogy ha itélhetünk a tapasztalásból, elválaszthatatlanul össze van kötve azzal. A magas kamatláb ugy látszik, hogy mindenütt tönkre teszi azt a takarékosságot, amely más viszonyok közt együttjár a kereskedő jellemével. Amikor a nyereség magas, ez a jelen arány feleslegesnek látszik, és tékozló fényüzés az ő helyzetének jobban megfelelőnek látszik... Igy a tőkefelhalmozás megakad mindazoknak kezén, akik

[1] On the Principles of Political Economy and Taxation (London, 1817), 136. l.

[2] A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), 8 l.; idézve Professor A. Marshall által Principles of Economics; IV. könyv, VII. fejezet, 316. l., a harmadik kiadásban (London, 1895.)

[3] A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), előszó.

természetesen leginkább hajlandók gyüjteni; és azon alapok, amelyek a termelő munka fentartására rendelvék, nem találnak gyarapitást azoknak jövedelméből, akiknek leginkább kellene azokat szaporitani . . . Könnyen gyült, könnyen elmegy, mondja a példabeszéd; és a költségek rendes mértéke, ugy látszik, mindenütt nem annyira a költekezési valódi képesség által lesz szabályozva, hanem az elkölthető pénz megszerzésének vélt könnyü volta által.“ [1] Igy ő arra következtet, hogy miután „a nyereség a vagyonon vagy tőkén csökken, a tőke nemcsak tovább fog szaporodni, de gyorsabban is fog sokkal szaporodni, mint előbb.“ [3]

[1] Adam Smith: Wealth of Nations (London, 1776), IV. könyv, VII. fejezet, 276. l. M'Culloch kiadása.

[3] Ugyanott I. könyv, IX. fejezet, 42. l.

Az ellenkező feltevés, amelyre van még most is alapitva a munkás-egyesületi ügy elleni érvelés nagy része, 1848-ig gyakrabban csak benne foglaltatott, s nem kifejezetten állittatott a gazdasági kézi könyvekben. Nassau Senior, aki behozta a Közgazdaságtanba „a megtartóztatás jutalmának“ kifejezését, sehol sem teszi azt az állitást, hogy a megtakaritás összege változik a nyereség vagy kamat mértékével. „A tőkék, — mondja egy helyen — rendesen kis kezdetekből származnak felhalmozás által, amely idők folytán szokásossá válik“, és azon feltett példában, amelyet elmond, tényleg azt teszi fel, hogy a nyereség mérvének csökkenése uj ösztönt ad a felhalmozásra (Political Economy, 192. l.) M'Culloch is ugy tekintette, hogy a felhalmozás összege csupán a megtakaritás lehetőségének mérvétől, nem pedig a várt magas kamat vagy nyereségtől függ. „A tőkegyüjtés gyakorlata legnagyobb lesz . . . ahol a tőke tiszta haszna legnagyobb . . . Add meg a felhalmozás lehetőségét bármely néposztálynak és biztosak lehetünk abban, hogy nem lesznek fogékonytalanok arra, hogy felhasználják azt derekasan . . . Nem hozható fel semmi példa arra, hogy bármely néposztály elhagyta volna felhasználatlanul az alkalmat gyüjteni.“ Principles of Political Economy 1825, II. rész, 2. szakasz.

Mr. Cannan felhivta figyelmünket egy cikkre W. Ellistől a Westminster Reviewben 1826 januárban, amely a másik felfogás első világos kifejezését tartalmazza magában. Ugy látszik, hogy

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A modern közgazda, az ipari élet tényleges viszonyai közt, sok olyan dolgot talál, mely támogatja ezen felfogást. Igaz lehet, hogy itt és ott egy tőkés munkaadó, különösen egy gyáros vagy egy gazda, erősebben fog törekedni megnövelni tőkéjét, ha rendkivüli haszonra van kilátása, mint hogyha csak épen kifizeti magát, ámbár a másik oldalra kell helyeznünk azt a tényt, hogy ezen osztályban vezet köztudomás szerint a magas nyereség a tulságos személyes költekezésre, és pedig, amint Adam Smith kifejtette, nem a magas nyereségek, hanem inkább rossz idők folyamán mérsékeltetik a fényüzés. De van ok rá azt hinni, hogy a világ megtakaritásának nagy része — a mi időnkben talán a nagyobb része, — teljesen tekintet nélkül jön létre azon kamatlábtól, amely elérhető a tőke felhasználása utján. A megtakaritásra inditó legerősebb okok — gondoskodás vágya betegség és aggkor idejére vagy a gyermekek jövő eltartására — működnek, mint ahogy a francia parasztok megtakaritásai igazolják — akár csak ugy szakad a nyereség és a kamat, akár sem. A népies takarékpénztárak egész története igazolja, hogy amit keres a befektető lakosság nagy tömege, az megtakaritásaik biztonsága, nem valamely magas kamatláb. Tényleg minden takarékpénztár tapasztalata igazolja, hogy némely betevők, megelégedve magával a biztonsággal, addig növelik betétjöket, mig az tulhaladja azt az összeget, amely után még fizethető kamat. A takarékpénztár kamatlábának semmi leszállitása nem okoz arányos leszállitást a betétek összegében; sőt rendesen nem okoz az semmi látható csökkenést sem. A társadalmi lépcsőzet másik végén, ámbár valószinüleg különböző okból, ugy látszik, hogy a felhalmozódás hasonló közönyösséggel történik meg a kamat vagy nyereség mérvétől. Az évi megtakaritások az Astoroknál és

J. S. Mill volt az első rendszeres közgazda Angliában, aki határozott formát adott azon állitásnak, hogy a felhalmozás mérve, a vagyon és gondolkodásmód bármely adott állapotában, a tőke után várható kamat mérve szerint váltakozik. Principles of Political Economy, I. könyv, XI. fejezet.

Vanderbilteknél az időszaki uj befektetései a jövedelmeknek a Cavendisheknél és Grosvenoroknál, a gépszerü felhalmozások a Rothschildoknál, tényleg nem függenek attól, hogy hány százalékot remélnek kapni ezen millionáriusok az uj tőkéjök után, hanem az összegtől, amely egyszerüen feleslegül marad meg az ő szokásos költekezési módjok felett és azon tul. Hogy legkevesebbet mondjunk, legalább is szerfelett kétséges, amennyiben ama nagy osztályról van szó, amelynek jövedelme nagy mértékben felette van annak, amire szükségök van, vagy amit el akarnak költeni, az, hogy az az összeg, amelyet egyévben befektetnek, nagyobb lesz-e akkor, ha arra van kilátás, hogy a kamatláb 3 helyett 4 százalék lesz, vagy kisebbedik-e akkor, ha a kamatláb 3 helyett csak 2-re száll le. Végezetül, van egy harmadik faja is a megtakaritásnak, ahol a nyereség kamatlábában való minden változásnak hatása ellenkező irányban fog megnyilvánulni, tudniilik a kamatláb esése a felhalmozás növekvését, s annak emelkedése a felhalmozás csökkenését okozza. A világ megtakaritásának nagy része azon indokból történik, hogy valamely jövő időben, oly jövedelem álljon elő, amelyből meg lehet élni munka nélkül. Amikor egy ember azért takarékoskodik, hogy képes legyen visszavonulni az üzlettől vagy a gyakorlattól; amikor célja az, hogy gondoskodjék özvegyéről vagy leányairól; vagy a cél az, amit közönségesen ugy nevezünk, hogy családot alapitson, akkor bizonyos meghatározott összegü évi jövedelem az, ami célba van véve. Különösen ez az eset, a szakszerü és felsőbb középosztályoknál, akik állitják elő mai napság a világ megtakaritásának jelentékeny részét. Hogy ha 5000 font sterlingbe kerül évenként eltartatni elfogadott minőségü vidéki lakásban egy családot, vagy hogy ha 300 font sterling az elfogadott évi járadék egy leány részére, akkor megvan az erős hajlam arra, hogy mindaddig takarékoskodjunk, amig a szükségelt tőkeösszeg be nem szereztetik, és természetesen ezen tőkeösszeg magasabb lesz, ha a kamatláb esik. Az angol életmód egyetlen megfigyelőjének sem lehet kétsége az iránt, hogy a jó befektetések után fizetett kamatláb ujonnan való leszál-

lása 4-ről 2½ százalékra, ily módon nemcsak megerősitette sok családban a hajlamot a tovább dolgozásra, hanem egyuttal ténylegesen is elősegitette a tőkének felhalmozását. „Amint esik a kamatláb — mondja Professor Smart — a gazdagabb osztályoknál inkább a megtakaritási, semmint a fogyasztási hajlam erősbödik meg.“[1] És nem szabad elfelednünk, hogy a kamatláb minden esése, uj alkalmat nyujtva gyümölcsöző befektetésekre, a munka eredményes voltának megnövelésére célzó eszközökbe, emeli azt a vágyat, hogy befektessünk és igy emeli azt a képességet, hogy megtakaritsunk. Ezen fejezet alá kell vennünk továbbá a kényszer megtakaritásnak azt a nagy és folyvást emelkedő formáját, amely a közhasznu, állandó befektetésekbe behelyezett közkiadásokban áll. Amikor egy helyhatóság nagy közdolgokba fog, többet tesz, mint egyszerüen hasznos befektetéseket talál azon megtakaritásokra, amelyek minden esetre meg voltak teendők. Amikor szerződések köttetnek, visszafizetni a kölcsönt egy meghatározott számu év alatt — Angliában, átlag mintegy harminc év alatt, — az adófizetők, azonfelül, hogy a kamatot fizetik, kényszeritve látják magokat a közönség által, hogy egyéni jövedelmeikből még mielőtt megkezdenének takarékoskodni a saját magok részéről, tegyenek félre egyenlő összeget azzal, ami szükséges az adósság évi törlesztésére. Aligha lehet kétkedni afelett, hogy az ily kényszerítő megtakaritás, amelyet egyetlen adófizető egyén sem tekint egyáltalában megtakaritásnak, ép ugy, mint általában minden adó, nagy mértékben a folyó személyi kiadástól van elvonva, és ennélfogva ezen mértékig, tiszta hozzáadás a közönség vagyonához. Már most azon mérték, amelyig fognak az egyes helyhatóságok oly kölcsönöket kötni közmunkák céljából, amelyet igy kötelező megtakaritásokból fedeznek, nagy mértékben függ a kamatlábtól, emelkedő, ha az esik, és csökkenő, ha az emelkedik. „ E szerint — igy következtet Professor Nicholson — nem beszélhetünk szabatosan egy különös minimális kamatlábról bármely társada-

[1] Studies in Economics (London, 1895), 297. l.

lomban, amely szükséges a tőke felhalmozáshoz egyáltalán; és ha Adam Smith felfogása alapos, még azt sem mondhatjuk, hogy a kamatláb emelkedése szaporitja, vagy esése csökkenti a felhalmozódást . . . Az anyagi tőke szaporodása egy rakás változó körülménytől függ, amelyek közt a kamatláb csak egyik, és azon kivül *meghatározatlan hatásában.*“ [1] Hogy alkalmasabb módon fejezzük ki, ez azt teszi, mikép, hogy legkevesebbet mondjunk, szerfelett kétséges, vajjon az egyesült királyság felgyülemlett tőkéje nagyobb vagy kisebb volna-e, hogy ha a legjobb biztositék mellett kiadott pénz kamatlába, ahelyett, hogy leesett kevéssel 2 százalékon felülre, megmaradt volna azon 5 vagy 6 százalékon, amelyen bocsátotta ki gyakran Pitt az államkötvényeket. Még kevésbbé lehetséges a közgazdának előre megmondani, hogy vajjon, ha nemzeti szokásaink megmaradnak olyanoknak, mint aminők, a vagyon szaporodása a következő száz év alatt gyorsittatnék-e vagy lassittatnék-e, hogyha a kamatláb ezen időszak alatt épen egy százalékra esnék is le. Ennélfogva tekintetbe véve, hogy a nagyon gazdag és a nagyon szegény, az anyagi vagyon tényleges felhalmozása tekintetében tényleg egyik irányban sem áll befolyás alatt; hogy a munkabérek emelkedése valószinüleg tényleg emelni fogja a nemzeti vagyon azon nagyon termelő formáját, a kézimunkásosztály fizikai erejét és elmei képzettségét; hogy a középosztály főleg arra utazik, mikép a jövő megélhetésre biztositson állandó jövedelmet, és annálfogva hajlandó lesz tovább és jobban dolgozni és többet megtakaritani, mennél jobban esik a kamatláb; hogy az alacsony kamatláb mind ösztönzi a feltalálásokat, mind előmozditja azok általános

[1] J. S. Nicholson: Principles of Political Economy (Edinburgh, 1893), 394. l. Sir Josiah Child egész annyire elment, mikép megjósolta, hogy „ezen országban a kamatláb leszállitása hatról négy vagy három százalékra, magával fogja hozni szükségképen, kevesebb mint husz évi idő alatt, hogy a nemzet tőkevagyona megkétszereződik.“ A New Discourse of Trade, 2-ik kiadás (London, 1694), 14. l.

elfogadását; és hogy a helyhatósági és országos vállalkozás, ha azt az alacsony kamatláb elősegiti, nagy lépésekkel és ugrásokkal szaporodik, a közgazdák kezdik belátni, hogy a munkabérek emelkedése a nyereség helyett valószinüleg azt fogja eredményezni, hogy tényleg nem kevesebb, de több fog termeltetni, és hogy a nemzeti vagyon minden alakzatát számba véve, alaposan várható, miszerint az a közönség termelő tőkéjét egy vagy más alakban szaporitani fogja. Nem látjuk világosan, vajjon Professor Marshall elmegy-e ezen pontig, de azt mondja: „mi következtethetjük ellentétben (a régibb közgazdákkal), hogy minden oly változás a vagyon felosztásában, amely többet ad a bérmunkásoknak és kevesebbet a tőkéseknek, más dolgok egyenlően maradván, valószinüleg *gyorsitani fogja az anyagi termelés szaporodását*, és hogy az nem fogja észrevehetőleg késleltetni az anyagi vagyon felhalmozását.“[1]

Eddig a rendes középosztályu felfogás modern gazdasági birálata csak a munkafeltételek általános javitását és a kamatláb vagy nyereség általános csökkenését vette számba minden iparágban. Ha már most tekintetbe veszszük azon rendesebb esetet, amikor a változás valamely egyes iparág keretében áll elő a jövedelmezőség tekintetében, a modern tanulmányozó ép oly lehetetlennek fogja találni, hogy elvi ellentétbe jöhessen a munkásegyesületi mozgalommal. A régebbi közgazdák azon kényelmes feltevésből indultak ki, hogy mind a tőke, mind a munka szabadon mozog egy és más iparág között, és ennélfogva lehetetlen, hogy hosszu tartamu lehessen a különböző iparágakban a munkabér és nyereség közt való lényeges eltérés. Itt

[1] Principles of Economics: Professor A. Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), IV. könyv, VII. fejezet, 311. l. Némely közgazda azt kezdi állitani, hogy a világ tőkemennyiségét nagy mértékben a világ tőkeszükséglete határozza meg; — a munkaszükségleten tul terjedő — felhalmozás más tőke megsemmisülését önmagától vonván maga után. Lásd ezen kérdésben Mr. J. A. Hobson eszmekeltő müveit.

ujra nem vette tekintetbe a munkásegyesületi mozgalom ellen irányuló népies érv az idő fontos elemét. Hogyha egy iparágban a munkaadók véletlenül nagy haszonra tesznek szert, további tőke fog, igy mondták, bevonulni azon iparágba, és igy a munkások előbb vagy később ugy fogják találni, hogy szolgálataik kereslete megnövekszik és béreik felemelkednek.. De miért várjon a munkás? A közgazdák saját igazolása szerint, nem létezik semmi, ami meggátolja az iparágban levő összes munkások összejátszását azon célra, hogy megragadják a kedvező alkalmat, amikor a nyereség nagy, és ugy emeljék fel béreiket, hogy ezen többlet nagy részét megkaparitsák a magok részére.[1] Akkor nem lesz meg a további tőkére vonzó ereje annak, hogy ezen iparágba özönöljék be, és nem lesz meg semmi ok sem arra, hogy ez a többlet ne maradjon meg állandóan, az azon iparágban levő munkások előnyére. Az ő béreik emelkednének más iparágak munkásaival szemben azon eredménynyel, hogy uj munkások lépjenek be hozzájok. De nem könnyü a munkásoknak ipart változtatni előnyösen különösen a képzett iparágakban, és több évet venne igénybe, mig a jobban fizetett iparág megnövekedett vonzó ereje a fiuk közt, akik választják pályájokat, bármely észrevehető szaporodást okozna a munkások számában. Továbbá, ez világosan oly eset volna, amelyben egy munkásegyesület szoros összejátszás vagy törvényi becikkelyezés utján megjavithatná munkafeltételeit anélkül, hogy saját tagjai részére csökkentse a munka mennyiségét vagy megfossza a bérmunkások többi részét bármi olyantól, amihez más-

[1] „Amikor a nyereség az ipar bármely ágában a szokásos mérték felé emelkedik, a mesterek szembeszökőleg képesek, ha akarják, odaadni a munkásoknak további bér gyanánt, esetleg a régi és uj nyereségeik közt levő egész különbözetet is. Ha tetszik nekik, megtehetik ezt anélkül, hogy a korábbi rendes és szokásos mérték alá szoritanák nyereségöket. És képesek lévén ezt megcsinálni, felfogható, hogy egy hatalmas egyesület által reá is szorithatók, hogy megtegyék azt.“ W. T. Thornton: On Labour (London, 1870), 284—285. l.

kép hozzájuthattak volna. Mindaz, ami igy bekövetkezik, az volna, hogy a nyereség azon többletét, amely eleinte a tőkésekhez, később esetleg a fogyasztókhoz jutott volna, állandóan biztositotta volna magának a munkások egy csoportja. Igy a közgazdák saját okoskodása is, ugy látszik, megerősiti a munkások azon tapasztalati következtetését, hogy a munkásegyesületi eljárás a leghatályosabban és legszembeszökőbben akkor eredményes, amikor a munkabéremelést azon pillanatban igényli, amikor az iparág nyereséggel jár.

Hogyha az országot egészében képzeljük, más országokkal való versenye közben, az érv, bárha összekuszáltabb is, de ép oly kevés sulyu. Hogyha egyik ország bérmunkásai, akár törvény, akár tárgyalás utján, jobb egészségügyi berendezkedást, rövidebb munkaórákat vagy magasabb munkabéreket érnek el, mint társaik más országokban, és hogyha a munka ezen jobb feltételei magokkal hozzák a nyereség vagy kamatláb alábbszállását, azt állitják, hogy a tőke ki fog vándorolni az aránylag kevéssé jövedelmező országból és fog keresni befektetést külföldön. Ezen viszonyok közt a munka feltételeinek megjavulása csak ideiglenes lesz, mert a nyereség bekövetkező csökkenése magával fogja hozni a maga gyógyszerét. A modern pénzügyi szakember előtt, aki tényleg ismeri a nemzetközi üzleteket, ezen állitás szerfelett kétesnek fog feltünni. Látja, hogy az üzleti nyereségek mérve a különböző országokban állandóan különböző marad, rendesen kétszer vagy háromszor annyit nyervén rendesen egy országban a tőkés vállalatok, mint összehasonlitva egy más ország hasonló vállalatai. Dacára a tőke feltételezett nemzetközi mozgékonyságának, még magok az egyszerü kölcsönök kamatlábai is a különböző országokban nagyon távol állanak az egyenlőségtől. És ámbár a tőke ide és tova folyik időről-időre, a szakértő pénzember semmit sem fedez fel ezen készséggel folyó áramlat természetéből az alacsony kamatlábu országokból a magas kamatlábu országokba, amiről azt lehetne következtetni, hogy ezt a különbséget hamar elenyésztetné, aminthogy igy

gondolta azt egy elméletiesebb nemzedék. Az ő rendes magyarázata itt is az, ami másutt, hogy tudniillik sokkal fontosabb a tőke befektetőre nézve biztonságot kapni, semmint magasabb kamatlábat. Ezen biztonság a megfontolásnak nagy változatosságától függ, amelyek közt, ezen demokrata időkben, nem a legkevésbé fontos a bérmunkásosztály lelki állapota. Ennélfogva a munkafeltételek javitása, ha az a tőke hátrányára történik is, nemcsak hogy nem üzi szükségképen külföldre a tőkét, amint Cairnes képzelte, hanem tényleg irányulhat arra is, hogy itthon tartsa azt. A gyártörvénykezés, a kényszer egészségügyi berendezés, a munkaórák röviditése, a munkabérek magas szinvonala, az összejátszás szabadsága, és általában a bérmunkásokkal való megfelelő általános bánásmód, arra vezet látszólag, hogy a befektető kénytelen megelégedni tőkéje után kisebb évi jövedelemmel, mint amit megnyerhet más országokban. De hogy ha ezen dolgok politikai és társadalmi állandóságot okoznak, ha emelik az élet kellemességeit és különösen, ha ezek a forradalom és kifosztás ellen emelt védbástyák jellegét öltik magokra, tényleg a befektető inkább belenyugszik, hogy kamatlába fokozatosan csökkenjen a politikai biztonság emelkedése mellett, semmit magasabb nyereséget keressen kevésbé megelégedett és ennélfogva kevésbé állandó viszonyu országokban. Ennélfogva az a visszahatás, amely beállott az angol munkások helyzetének javitásában a tőkepénzes rovására, egészen ellenkező irányu lehet attól, amint korábban képzelték. De van még egy másik, és amint mi képzeljük, fontosabb ok is arra, hogy miért áll fenn azon első látszatra kimagyarázhatatlan eltérés a tőke által a különböző országokban élvezett kamatláb között. A tőke maga nem képes előállitani sem hasznot, sem kamatot, és tényleg csak ott használható fel hasznosan, ahol együtt alkalmaztatik az ipar hatályos szervezésével, a képzett munkások megfelelő kinálatával, és az üzleti képesség nélkülözhetlen mennyiségével. Valószinü, hogy az angol ipar jövedelmező voltát sokkal nagyobb veszélybe hozná minden képzett munkásának kivándorlása, vagy valódi ipar vezé-

reinek egyszerü otthagyása, mint bármely más pusztán műszaki befektetés idegen országokban. A munkabérek emelése, mivel idehaza tartja a legdolgosabb és legtehetségesebb munkásokat, akik különben kivándoroltak volna, igy tényleg arra irányul, hogy növelje a hasznot Angliában. De a képzett munkások vándorlása, és még inkább az elmeképességé, egy országból a másikba, sok más indoktól is függ, nemcsak a pénzbeli jutalom mértékétől. Itt ujra a nyereség mérvének csökkenése által okozott visszahatás teljesen ellenkező irányban is nyilvánulhat, mint ahogy korábban gondolták. Hogy ha az angol munkásosztályok helyzetében beállott javulás elősegiti az angol élet kellemes voltát, az fokozhatja Anglia vonzóerejét az eszes üzletember előtt, és igy ténylegesen növelheti az angol ipar jövedelmező voltát, és igy a tőkés és agymunkás dijazását, sokkal nagyobb mértékben, mint amibe került a javulás. Ahol feltalálható az üzleti képzettség, ott, hosszu időt számitva, meg lesz a tőke is Ennélfogva nem kell meglepetve lennünk, ha azt találjuk, mikép nem találunk egyáltalában semmi bizonyitékot arra, hogy az utolsó ötven évi emelkedésnek az angol bérmunkásosztály helyzetében, egészében véve, lett volna valamely hatása arra nézve, hogy Anglia rendelkezés alatt levő tőkéjét kevesebbé tette volna, mint lett volna azon esetben, ha az emelkedés nem következett volna be. A kamatlábnak azon rendkivülileg nagy esése, amely ezen korszaknak jellegzetes tüneménye volt, különösen az utolsó husz év alatt, tényleg kissé arra mutat, hogy az áramlat ma inkább az ellenkező irányban van. Angliának meglehetnek a maga munkásegyesületei, a maga szaporodó szabályozásai a magániparban, a maga jövedelmi és örökösödési adója, de Németországnak meg van a maga forradalmi szociáldemokráciája, Franciaországnak a maga politikai állhatatlansága, az Egyesült-Államoknak a maga tarifa és pénzbaja, Indiának a maga éhségei, Cubának a maga időszaki forradalmai, és Dél-Amerikának a maga lázongásai. A világ legnagyobb nemzetközi pénzembereinek egyike jegyezte meg némi meglepetéssel mostanában, hogy dacára az angol

törvényhozás növekvő igényeinek, és az angol munkásegyletek beleavatkozásainak a magánvállalatba és annak, hogy a munka jobb feltételeit követelik, más országok ténylegesen növekvő hajlamot mutatnak arra, hogy megtakaritásaikat angol vállalatokba való befektetés végett ide küldjék, és hogy London sokkal nagyobb vonzerőt látszik gyakorolni tehetséges üzletemberek részére, mint valaha.

A munkabérek és nyereség tárgyában felállitott elvont elméletek, amelyek egykor oly döntőknek látszottak a munkásegyesületi állitások ellenében, igy a gazdasági tudomány világába állitva, elmosódnak. De van sok képzett ember, különösen a fizikai tudomány és természetrajz világában, akik soha sem fogadták el a munkabéralap levegőbe állitott elméleteit, de akik ennek dacára a szaporodás törvényében élettani akadályt láttak a munkásegyesületi mozgalom minden valódi sikerével szemben. Micsoda haszonnal járhatnak a munkások szervezkedései a küzdelemre és magasabb bérek kivivására, hogy ha ezen magasabb bérek gépiesen csupán a lakosság szaporodására vezethetnek, amely kétségkivül kell, hogy leszoritsa ismét a régi szinvonalra azokat? Amint a haladás egy rokonszenves barátja egyszer fájdalmasan megjegyezte, „a gyermekek pusztitó zuhataga az, ami elzárja az utját a munkafeltételek bármily javulásának.[1]

Most már érdemes megjegyezni, hogy mig a munkabéralap-elmélet szemben állott a munkafeltételek mindennemü javitásával, a szaporodás törvénye ugy fogatott fel, hogy az csak a pénzbéreket, szabatosabban a kézimunkások által kapott élelemmennyiség növekedésének megtagadására vezetett. Senki sem állitotta, hogy a gyárakban behozott jobb egészségügyi berendezkedéseknek hatások volna bármiként is emelni a születési hányadot; és nagyon is tüzes

[1] Hogyha csak a gyermekek pusztitó zuhataga meg volna gátolható egynehány éven át, az kimondhatatlan enyhülést okozna.“ J. Cotter Marison: The Service of Man (London, 1887), előszó, XXX. l.

malthusianismus kellett volna hozzá azt bizonyitgatni, hogy a munkaórák rövidítésének eredménye korábbi házasságok lettek volna. Ennélfogva semmi érvelés nem volt felállitható a szaporodás törvénye alapján azon munkásegyesületi törekvések ellen, amelyek az egészségi és biztonsági feltételek javitására, vagy a szabványos munkanap megvédésére irányultak. És a közgazdák csakhamar találtak okot kételkedni afelett is, hogy van-e valami nagy kényszerítő erő ezen elvben a munkabérek tekintetében is. Malthus és Ricardo rendesen azt irták, mintha a munkabérek hullámzásai több vagy kevesebb kenyeret jelentenek a munkás családja részére, és a közönség azt vélte. ennélfogva, miképp a munkabérek minden emelkedése magával hozza, hogy több gyermek nevelkedik fel, és hogy minden esés e téren is csökkenésre vezet. De a bérmunkásosztálynak 1820-ban ép ugy, mint ma, sok különböző fokozata volt, elkezdve a félig éhező devonshirei mezei munkások, akinek bére csak nyolc shilling volt hetenként, fel egész a londoni hajóácsig, aki nem fogad el munkát heti két guinea alatt. Ámbár igaz lehet, hogy a munkabér emelkedése a félig éhező mezei munkást képessé tette arra, hogy több gyermeket neveljen fel érett korra, sőt arra is rávehette őt, hogy korábbi életkorában házasodjék, nem következik egyáltalában az, hogy a munkabér emelkedésének ugyanazon hatása lett volna a városi mesteremberre vagy gyári munkásra, aki már addig is többet kapott, mint amennyi puszta életfentartására kellett. Az egyik osztály részére a több munkabér főleg több táplálékot jelentett; a másikra nézve az élet több kényelmét vagy több kellemes oldalát. A közgazdák hamar meggyőződtek arról, hogy a fényüzés iránt felébredt uj izlés vagy a további kellemességek iránt feléledt uj óhaj egyenes kihatással volt az észszerü önmegtartóztatás kifejlesztésére. Maga M'Culloch határozottan kijelentette épen ezen alapon, hogy „a társadalom legfontosabb érdekei megkövetelik, hogy a munkabérek mérve oly magas legyen, amint csak lehetséges, — hogy a kényelem, fényüzés és az emberi élet gyönyörei után való óhaj szélesen kiterjedjen, és ha

lehetséges, a nemzeti szokásokkal és előítéletekkel egybeszövődött legyen".[1] A malthusi szempontból való előítélet, amennyiben a mesteremberekre és gyári munkásokra vonatkozott, mindig a munkabérek emelése mellett volt. Mert „az esetek nagy részében, mielőtt a munkabérek emelkedését a munkások megnövekedett száma ellensulyozhatná, tudniillik, mig mód lenne azokat behuzni a munkapiacra, idő van engedve képződni oly uj és jobb izléseknek és szokásoknak, amelynek nem egy nap, egy hónap, vagy egy év gyors szülöttei, hanem folytonos behatások hosszu sorozatának eredményei. Ha egyszer a munkások megszerezték ezen izléseket, a szaporodás lassubb mértékben fog bekövetkezni, arányban a tőkével, mint korábban; és a munkások készebbek lesznek inkább elhalasztani házasságra lépésök életkorát, semmint idő előtt belépve abban, lenyomni saját helyzetöket és gyermekeikét is." Ugyanazon módon, erősen ellene volt e feltevés annak is, hogy bármily oly osztálynak munkabérei szállittassanak le, amelyek már többet keresnek, mint a puszta megélhetés. „A munkabérek hanyatlásának tehát — folytatja M'Culloch, — épen ellenkező eredménye van, és a legtöbb esetben ép oly ártalmas a munkásnak, mint ahogy az emelkedés hasznos. Bármely módon állittassanak is helyre korábbi magaslatokra a munkabérek, ha egyszer már leestek, akár történjék az a házasságok számának apadása, akár a halálesetek számának növekvése utján, vagy mindkét uton, soha sem vihető az keresztül rögtönösen, kivéve . . . rendkivül ritka eseteket. Általánosságban beszélve, jelentékeny időre van szükség, mig keresztülvihető; és egy rendkivülileg nagy kockázat származik abból, vajjon azon időköz alatt nem csökkent-e alá a munkások izlése, szokása és felfogása arról, hogy mi szükséges jól megélhetésökre . . . A munkások véleményének megcsappanása azon mód felett, ahogy kell élniök, talán a legkomolyobb mindazon bajok közt, amelyek érhetik őket . . . Azon egyének, vagy egyénekből álló testületek példája, amelyek nyugodtan eltürik, hogy munkabéreik leszállittassanak és akik meg vannak elégedve, hogy ha az élet puszta szük-

ségleteit megszerezhetik, soha sem állithatók fel a közönséges utánzás alapjául. Ellenkezőleg, mindent meg kell tenni arra, hogy az ilyen közönyösség szerencsétlen dolognak tartassék".[1] Nem lehet határozottabb igazolása a munkás-egyesületi törekvéseknek. A rendes középosztályu szempont, hogy a szaporodás törvénye hiába valóvá tett minden kisérletet arra, hogy a munkabér emeltessék másként, mint nemzedékek lassu folyamatán, tényleg puszta tudatlanságon alapul, nem ismerve sem a munkásosztály életét, sőt még magoknak ugyanazon közgazdák nézeteit sem, akiktől származtak állitólag azok.[2] Annyira távol állottak a klasszikus közgazdák attól, hogy azt higyjék, mikép hasztalan dolog emelni a munkásoknak bérét is, mikép M'Culloch határozottan kijelentette, hogy „a munkabérek emelése az egyedüli, vagy mindenesetre a leghatályosabb és legegyszerübb eszköz arra, hogy a szegény állapota tényleg javittassék."[3]

[1] Principles of Political Economy, III. rész, 7. szakasz.

[2] M'Culloch kifejezetten tagadta, hogy a munkabérek emelése után a szaporodás természetesen arányosan fog beállani a béremeléssel, „amint azt gyakran állitják, hogy fog . . . Nem csupán nem valószinü, de közel lehetetlen is, hogy a népesség ugyanazon arányban szaporodjék." VI. jegyzet az ő kiadásához a Wealth of Nationhoz (London, 1839), 473. l.

[3] J. R. M'Culloch: A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages (London, 1851), 49. l.

Nassau Senior szintén tiltakozott a közfelfogás ellen. „Azok, akiknek ismeretségük a közgazdaságtannal csak felületes (és ezek képezik még a müvelt osztályok nagy tömegét is), félrevezettettek azon forma által, amelyben fejeztetett ki a népesedés tana . . . Mert azért, hogy a megélhetés szaporodó eszközeit *követheti* és ellensulyozhatja az ellátandó emberek számának növekvése, azt következtetik, hogy ennek *kell* lenni szükségképen az esetnek. Ez a tan . . . könnyü kiszabadulásra ad utat a minden javulási tervvel összefüggő baj és költség alól. Mi haszon járna azzal? Kérdik . . . Ha a megélhetés egy időre bővebb lenne, a népesség igen rövid idő alatt ismét egy szinvonalon állana a megélhetési eszközökkel, és épen ott volnánk, ahol az-

A szaporodás kérdésének modern tanulmányozójának még kevesebb oka van a panaszra, mint M'Cullochnak. Az egyesült királyság általános halálozási aránya, mint minden művelt országé, állandóan hanyatlott az egészségügyi fejlődés utolsó félszázada alatt, de semmi összefüggés nem mutatható ki ezen hanyatlás és a munkabérek emelkedése közt; sőt van valami gyenge ok azt hinni, hogy a halálozási arány leginkább oly osztályai közt csökkent a bérmunkásoknak (például a minden koru nők között) és oly kerületekben (például a nagy városokban), ahol a munkabérek emelkedése aránylag kisebb volt, mint másutt. De amire a fanatikus Malthusianus a fősulyt fekteti, ez a születések szaporodása. Ő előtte feltétlenül bebizonyithatónak látszott, hogy a munkásosztály bármely adott helyzetében, a munkabérek emelését feltétlenül kell követnie a születések szaporodásának. Hogy a házasságok száma felemelkedik és leszáll a buza ára szerint, egy általánosan elfogadott szabálynak vétetett. De ez az általánositás, bármi lett légyen is benne igaz száz évvel ezelőtt, régen megszünt igazolt lenni a tények által. A jelen nemzedék Angliájában a házassági arány lassanként sülyedve lefelé, semmi kimutatható viszonyban nem áll sem a szükségletek eső árával, sem a férfimunka emelkedő bérével, sem az ország növekvő jóllétével. Ami még fontosabb, a születési aránynak megszünt bármely egyforma viszonya a házassági arányhoz. A közgazdák mindig vágyakozó szemekkel tekintettek Franciaország példájára, ahol a lakosság szaporodása, és különösen a születések számának aránya a házasságokhoz, még akkor is, mikor J. S. Mill irt 1848-ban, állandó hanyatlást mutatott fel, aminek tulajdonitotta Mill a paraszt tulajdonosok gazdasági emelkedésének legnagyobb részét. A születési arány ezen hanyatlása most már általánossá vált egész északnyugoti Európában. A mi saját országunk sem kivétel.

előtt. Azt hisszük, hogy ez a félremagyarázás nagy mérvben elterjedt." Nassau W. Senior: Political Economy, 2-ik kiadás az Encyclopaedia Metropolitana-ban (London, 1850), 50. l.

1877-ig Anglia és Wales születési aránya nem mutatott semmi hanyatlást, minden évben az arány ezer után 35 átlag körül ingadozván. De 1877 óta a csökkenés nagy és állandó volt, az 1895-iki arány csak 30.4 lévén, összehasonlítva az 1876-iki 36.3-al, csaknem ugyanazonos, mint Franciaország csökkenése 1800 és 1850 közt, amely oly sok reménnyel töltötte el J. S. Millt.[1]

Szerencsétlenségre, ámbár az angol születési arányban a hanyatlás most már husz év óta fennáll, még mindig nem volt semmi tudományos kutatás okai felől. Nem lehet azt tulajdonitani a nemzet, vagy a munkásosztály növekvő szegénységének vagy nélkülözésének, mert előbbi időkkel összehasonlitva, nem lehet semmi kétség sem afelett, hogy az angol bérmunkások jövedelme általában emelkedett; a szükségletek árai estek; és az ország általános jólléte nagyban emelkedett.[2] És a statisztikusok felfogása az, hogy a születési arány csökkenése egész északnyugoti Európában nem a közönség legszegényebb osztályai közt állott be. „Azon kutatások után, melyeket Quetelet végzett Brüsszelben, Schwabe Berlinben, Farr Londonban, Villermé és Benoison de Chateauneuf Párisban, nem lehetséges továbbra is kételkedni afelett, hogy a születések legnagyobb része a szegényebb osztályok közt fordul elő, és hogy maga a szegénység egy ellenállhatlan vonzerővel bir a nagy és rendetlen születési arányra.“[3] Az ily tények, melyeket most kezdünk

[1] Principles of Political Economy, II. könyv, VII. fejezet, 178. l., az 1865-iki kiadásban Franciaország átlagos születési aránya 1801—10 és 1841—50 közt mintegy öttel hanyatlott ezerenként.

[2] Ezen haladás megbirálása tárgyában lásd Labor in the Longest Reign: Sidney Webb (London, 1897.)

[3] Population and the Social System: F. Nitti (London, 1894), 153—162. l. Adam Smith megjegyezte, hogy a szegénység „még kedvezőnek látszik a szaporodásra“ (Wealth of Nations, I. könyv, VIII. fejezet, 36. l.) Professor Nitti igy magyarázza meg ezt a tényt: „A hosszu, 12, 14 és 15 órás munkanapok lehetetlenné teszik értelmi javulásokat és kényszeritik őket, hogy egye-

elismerni, azon következtetésre vezetnek, hogy a születési arány nem azon rétegekben kezd csökkenni, amelyeknek alig van elegendőjök a puszta megélhetésre, hanem azokban, amelyek az élet némely kényelmével is rendelkeznek — nem a kiszipolyozott iparágakban vagy az alkalmi munkások között, hanem a gyári munkások és képzett mesteremberek közt. Csupán egy statisztikai bizonyitékot akarunk felhozni ezen állitás igazolására, de ez az egy is, ugy hiszszük, jelentőségteljes.

A Hearts of Oak segélyző társaság a legnagyobb központositott jótékony társaság ezen országban, most több, mint kétszázezer felnőtt férfi tagja lévén. Senki sem vétetik fel, ha nincs jó jelleme és nincs legalább is heti huszonnégy shillingnyi, vagy azon felüli munkabére. A tagok tehát főleg a mesterember és képzett munkásosztályból valók, némi keverékével a kis boltosoknak és kizárásával a képzetlen munkásoknak. Szabályzatai közt ott van a betegágyi segély, harminc shilling fizetése egy tag felesége minden betegágya után. 1866-tól 1880-ig a betegágyi segély igénylése a tagság

düli gyönyöröket az érzékiségben keressék. Kényszerülve lévén sok órán át nagy hőfokra fütött helyeken dolgozni, gyakran vegyest nőkkel; kényszerülve lévén oly anyagokkal táplálkozni, amelyek, ha képtelenek is a táplálkozásra, gyakran okoznak állandó izgatottságot; meg lévén győződve, hogy semmi ujon nem javithatják helyzetöket, szükségszerüleg hajlandók a nagy termékenységre. Adjuk ehhez, hogy a gyermekek idő előtti befogadása a mühelyekbe azt hiteti el a szülőkkel, hogy a nagy család sokkal inkább előny, mint hátrány még a családi jólét szempontjából is . . . Világosan látható ebből, hogy a születési arány nagyon magas volta mindig együtt jár az alacsony munkabérekkel, hosszu munkanapokkal, rossz élelmezéssel és ekként a vagyon rossz felosztásával . . . Semmi sem képes biztosabban korlátot szabni a születési aránynak, mint a magas bérek és a jóllét emelkedése.“ „A szegénység — jegyezte meg Darwin — nemcsak nagy baj, de saját magát növeli, mert meggondolatlanságra vezet a házasságnál.“ The Descent of Man (London, 1871), II. kötet, 403. l.

arányában lassan felemelkedett 100 után 21.76-ról 24.72-ig. *1880-tól a mai napig folytonosan hanyatlott, ugy hogy most már csak 14 és 15 közt van száz után.*

A „gyermekek pusztitó zuhataga" ezen egy millió lélek közt, amely az egyesült királyság egész lakosságának 2½ százalékát teszi, ennélfogva nem kevesebb, mint két ötöddel esett, csak tizennégy születvén ott, ahol korábban huszonnégy látott napvilágot. *A születési arány csökkenése ezen különösen igyekvő munkáscsalád-csoportban nagyobb volt kétszerte, mint az egész közönségnél a csökkenés.* A tagok átlagos életkora nem változott meg feltünő módon, megmaradván állandóan 34 és 36 közt. A társaság jól ismert számvevője, Mr. R. P. Hardy, ügyelve a statisztikára évről-évre, és ismerve teljesen a szervezet minden viszonyát, a gyermekek születési számának ezen meglepő csökkenését ezen különösen jóllétben levő és igen igyekvő munkásoknál, teljesen az ő saját elhatározott azon óhajokra vezeti vissza, hogy korlátozzák családjaik kiterjedését.[1]

[1] A mi saját nézetünk, amely az angol munkásosztály életének tiz évi különös tanulmányozásán alapul, összeesik Mr. Hardy felfogásával. Nem lehet semmi kétség sem afelett, mikép az a gyakorlat, hogy határozottan tétetnek lépések a család terjedelmének korlátozására, az utolsó husz év alatt, szélesen elterjedt Nagybritannia gyári munkásai és képzett mesteremberei közt. Emlékeztethetjük az olvasót, hogy Francis Place és J. S. Mill malthusianus agitációja nagyon kiterjedt volt és először a nép nagy tömege elé szembeszökőleg Charles Bradlaugh, M. P. és Mrs. Annie Besant által hozatott. (Dr. Hans Ferdy a maga röpirata: Die künstliche Beschränkung der Kinderzahl als sittliche Pflicht, 6-ik kiadás (Berlin, 1897), III. fejezetében ezen mozgalom gondos történelmét adja elő.) Mindenesetre érdekes megjegyezni, hogy a születési arány csökkenésének kezdete (1877) szorosan összeesik azon rendkivüli nyilvánossággal, amelyet adott e kérdésnek ezen terjesztők perbe fogása ugyanazon évben.

Az uj malthusianus eszmék ezen elfogadását, mely a nagy család terhét akarja meggátolni, (aminek természetesen semmi köze nincs a munkás-egyesületi mozgalomhoz), főleg annak tulajdonitják, hogy a munkásosztályu nők közt terjedt a nevelés,

hogy ők elégedetlenkedni kezdtek a folytonos betegeskedéssel és házi bajokkal teljes élettel szük viszonyok közt, ki hogy növekedtek vágyaik saját magok teljesebb és függetlenebb életmódja iránt. Ez a változás mind a férj, mind a nő részéről, nagy mértékü előrelátását, határozottságot és önmegtagadást igényel, amely a kevésbé értelmes és magának többet megengedő osztályoknál alig lehetséges, sőt nehéz a nagyon szegénysél is, főleg, ha egy szobás lakásokra van szoritva.

Táblázat, mely mutatja 1866-tól 1896-ig bezárólag a tagok számát a Hearts of Oak segélyző egyletben az év kezdetén, azoknak számát, a kik betegágyi segélyben részesültek az év alatt, ezeknek százalékos arányát az év kezdetén levő tagszámhoz, és a születési arány 1000 számra Anglia és Wales egész lakosságánál. (A Hearts of Oak segélyző társaság igazgató választmányának és a főkönyvvezető évi jelentéseiből.)

Év	A Hearts of Oak segélyző társaság			Anglia és Wales: születések aránya az összes népesség ezre után
	A tagok száma minden év kezdetén	A betegági segély esetek száma az év folyamán	A fizetett segélyek százaléka az év kezdetén levő tagszámhoz	
1866	10,571	2,300	21.76	35.2
1867	12,051	2,853	23.68	35.4
1868	13,568	3,075	22.66	35.8
1869	15,903	3,509	22.07	34.8
1870	18,369	4,173	22.72	35.2
1871	21,484	4,685	21.81	35.0
1872	26,510	6.156	23.22	35.6
1873	32,837	7,386	22.49	35.4
1874	40,740	9,603	23.57	36.0
1875	51,144	2,103	23.66	35.4
1876	64,421	15,473	24.02	36.3
1877	76,369	18,423	24.11	36.0
1878	84,471	20,409	24.16	35.6
1879	90,603	2,057	24.34	34.7
1880	91,986	22,740	24.72	34.2
1881	93,615	21,950	23.45	33.9
1882	96,006	21,860	22.77	33.8
1883	98,873	21,577	21.82	33.5
1884	104,239	21,375	20.51	33.6
1885	105,622	21,277	20.14	32.9
1886	109,074	21,856	20.04	32.8
1887	111,937	20,590	18.93	31.9
1888	115,803	20,244	17.48	31.2
1889	123,223	20,503	16.64	31.1
1890	131,057	20,402	15.57	30.2
1891	141,269	22,500	159.3	31.4
1892	153,595	23,471	15.28	30.5
1893	169,344	25,430	15.02	30.8
1894	184,629	27,000	14.08	29.6
1895	201,075	29,263	14.55	30.4
1896	206,673	30,313	14.67	

Diagramm, mely mutatja az 1866—1896 [illegible]
ezre után; és a gyermekágyi segélyeken, a melyeket fizetett a Hearts of Oak segélyző társaság az év kezdetén levő összes tagjainak száza után.

——— Vastag vonal = az összes lakosság ezre után a születési arány.
------- pontozott vonal = gyermekágyi segélyezettek száma a Hearts of Oak tagszámának száza után.

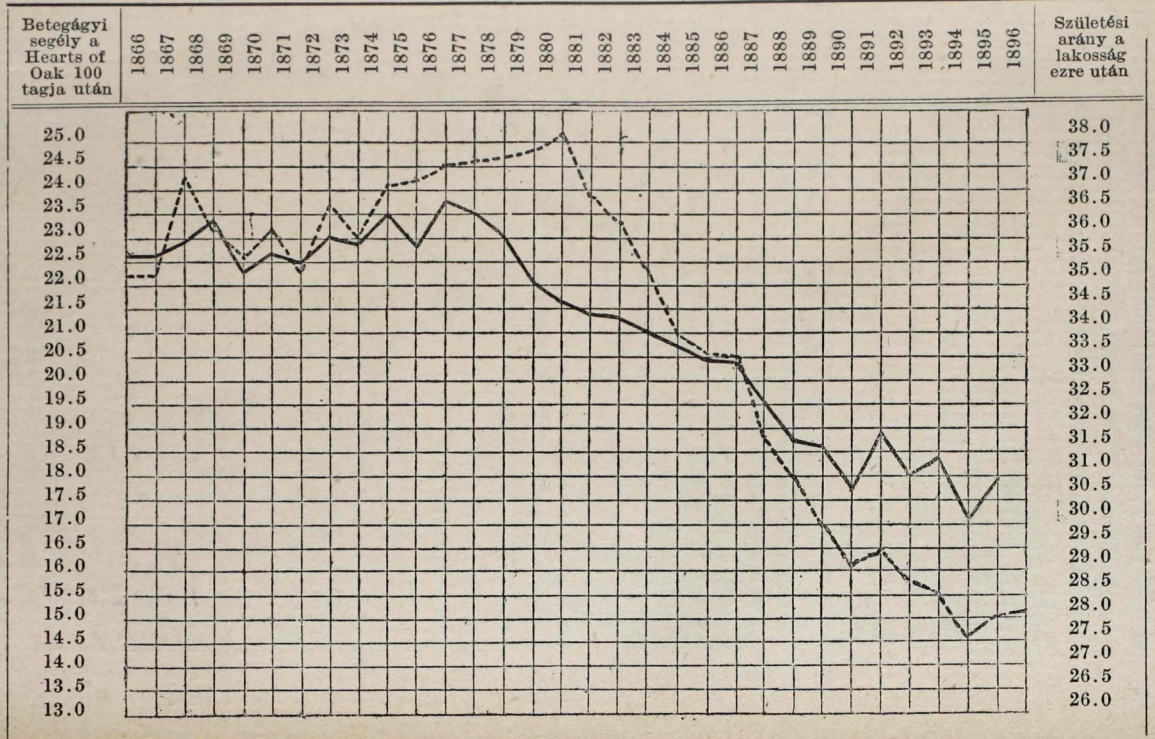

Itt egy oly tüneményéhez jutunk el a népesedési kérdésnek, amelyről Malthus sohasem álmodott, és amelynek további kutatása sürgősen igényeltetik.[1] Sok jel mutat arra, hogy a jövő század alatt az a veszély, amitől kell félni északnyugoti Európában, nem a tulnépesedés egyáltalában, de az, hogy a szaporodás határozottan csökkeni fog a jobblétben levő, értelmesebb és iparkodóbb osztályokban, amit maga az életmód emelkedése hozott felszinre. Ez nem helye annak, hogy ezen nagyfontosságu tényt itt vitassuk meg.

[1] Vannak jelek arra nézve, hogy ugyanezen eredmény áll be Uj-Angliában is. Igy már 1875-ben ugy találták, hogy 393 munkás osztályu családban Massachsetts-ben, a képzett mechanikusok családjaiban, (akik évente 800 dollárt keresnek meg) átlag egytől két gyermekig kevesebb volt, mint a közönséges munkások családjaiban, akik évente 700 dollárnál kevesebbet keresnek meg.)

393 massachusettsi család keresete, a család számával, átlagositva az iparágak csoportjai szerint (ujra csoportositva).

Iparágak viszonyai	Az atya évi bére	A család száma	Dolgozó feleség és gyermekek	A feleség és gyermekek összes keresete	A család összes évi keresete
	$			$	$
Képzett műhelyi mesteremberek	752.36	4¾	0¼	69.04	821.40
Fém munkások	739.30	4½	0⅓	90.51	829.81
Épitő munkások	721.32	4½	0⅓	73.00	794.32
Kocsisok	630.02	5½	0½	105.00	735.02
Malom munkások	572.10	5	1	250.35	822.45
Cipő és bőr munkások	540.00	4¾	1	209.00	749.00
Ezen hat csoport átlaga . . .	659.18	4⅚	0⅐	132.82	792.00
Fém munkások nyers munkásai(.	458.09	5½	1⅛	256.08	714.17
Műhelyi munkások	433.06	5⁹/₁₀	1¹/₁₀	232.02	665.08
Külső munkások	424.12	6½	1⅓	257.93	682.05
Malom napszámosok	386.04	6¾	1½	284.08	670.12
Ezen négy csoport átlaga . . .	425.32	6¹³/₈₀	1¼	257.50	682.88

(*Sixth Report on the Statistics of Labour of Massachusetts, 1876 71. l.*).

Jelenleg meg kell elégednünk azon uj fénynyel, amit ez vet a népesség szaporodása és a munkabérek mértéke közötti viszonyra. Ahelyett, hogy a szaporodás törvénye határozottan kedvezőtlen lenne a munkásegyesületi mozgalom sikeres voltának bárminő lehetőségére, amint azt gyakran még most is hiszik máskülönben jól nevelt emberek, az érvelés iránya épen az ellenkező oldalra mutat. Amennyire mi vagyunk képesek egyáltalán következtetéseket vonni az angol élet tényeiből, egyáltalán nincs ok azt hinni, hogy a munkabérek emelkedése, a munkaórák leszállitása, vagy a közegészségi és közbiztonsági feltételek javulása a munkások bármely osztálya közt, azon osztály születési arányában bármily emelkedést okozna; és ha a javulás a viszonyokban kiterjedne azon osztályára a munkásoknak, egyik osztályra a másik után, amelyek ma a képzett mesterember szinvonala alatt állanak, minden ok van azt várni, hogy annak eredménye ezen osztályok közt a születési arány hanyatlását eredményezné.[1] Hogy a kérdést alkalmazottan tegyük fel,

[1] Ami kivánatos, az a tárgyak teljesen tudományos vizsgálata minden oldalról. Először jönne a statisztikai kutatás a születési arány csökkenésének mind pontos kiterjedése, mind szétoszlása tárgyában. Az egyes évekre szóló születések vizsgálata megmutatná például, hogy a születési arány egyforma volt-e minden foglalkozásnál, vagy változott iparágról-iparágra; hogy az volt-e valamely arányban a különböző iparágak bérszinvonalával, vagy az ezen iparágakban levő családok által lakott átlagos szobaszámmal, mint ahogy Londonra nézve kimutatta Mr. Charles Booth; vagy megegyezett-e az a munkás-egyleti tagság arányával. Egy hasonló vizsgálat azon különböző segélytársaságok születéseinél, amelyek gyerekágyi segélyt adnak, még hasznosabb volna. Lehetséges volna felhasználni a munkás-egyesületi és a segélyzőtársasági gépezetet arra, hogy önkéntes összeszámitását eszközölje a különböző társadalmi fokok, különböző iparágak, vagy különböző kerületekben élő munkások családjainak. Az ily felvétel egyengetné az utat az élettani kutatásra, a használt eszközökre és közvetett vagy közvetlen fizikai eredményeikre. Akkor aztán a szociológus munkája volna felfedezni azon viszonyokat, melyeknek nyomása alatt fogadtatott el ezen gyakorlat és hogy

ha képesek volnánk közös alku vagy törvényi becikkelyezés utján felemelni a londoni dockmunkásokat oly gazdasági helyzetbe, mely egyenlő volna a vasuti hordárokéval, nemcsak nem volna meg a köztök született gyermekek számában semmi megfelelő szaporodás, de minden valószinüség szerint igen kevés év alatt tényleges csökkenést látnánk ezen osztály átlagos családjának terjedelmében; és ha a munkásegyesületi mozgalom képes volna mind őket, mind a vasuti hordárokat tovább emelni az egyesült gépészek gazdasági helyzetéig, ez az eredmény még biztosabb és még szembeötlőbb volna.

Ennélfogva nem találunk egyetlen modern közgazdát sem, bármily orthodox legyen is elméleteiben, aki ma a munkásegyesületi mozgalmat akár a munkabéralap, akár a népesedési törvényre való utalással utasitaná vissza.[1] A felosztás elmélete, amely ma uralja a helyzetet, egészen eltérő jellegü, és olyan, amelyből a munkásegyesületi mozgalom ellenesei kevés segitségre számithatnak. Hogy azzal kezdjük, az azt jelenti ki, hogy a munkabérek, ép ugy, mint minden más jövedelem, a közönség összes jövedelmének, nem tőkéjének, összegétől függ. „Az ország munkája és

mily hatása van annak a különböző osztályok gazdasági helyzetére, a házasság intézményére, a családi életre és a prostitució nagy társadalmi bajára; mindenek felett, hogy a születések osztály szerinti megszoritása kiterjedésben és jellegben mint érinti a nemzedékek előállitási talaját. Némi előkészitő ily nemü kutatások már tétettek a London School of Economics and Political Science tanulói által, de pénz hiányában megakadtak. Nem képzelünk egy pár ezer font sterling hasznosabb elköltheteését a közönségre nézve, mint ily kutatásra. Nekünk ugy tetszik, hogy minden kérdés közt ez a legfontosabb a müvelt fajok jövőjére nézve.

[1] Igy Professor Marshall, bár másutt használ oly kifejezéseket, amelyek a régibb felfogás nyomait viselik magokon, az ő Principles of Economics utolsó kiadásában, amint az javitva van, a toldalékban (London, 1895), azt jegyzi meg, „hogy az valóban igaz, miképp a jóllét állandó emelkedése ép ugy képes leszállitani, mint fölemelni a születési arányt.“ (594. l.)

tőkéje — mondja professor Marshall — a természeti forrásokon alapulva, évente az áruk, ugy anyagi, mint nem anyagi cikkek egy bizonyos tiszta összegét állitja elő, magában foglalva a mindennemü szolgálatokat is. Ez az ország valódi tiszta évi jövedelme vagy bevétele; vagy a nemzeti osztandó . . . ez osztatik fel a munka keresményére, a tőke kamatára és végül a termelő többletére, vagy a föld járadékára, vagy a termelés más, különnemü hasznaira. Ez képezi ezek összeségét; és ennek összesége osztandó fel köztök; és mennél nagyobb ez, más dolgok egyenlők maradván, annál nagyobb lesz minden termelési tényező részesedése." A közönség munkájának mennyisége és jellege, mint szintén a munkabérek és árak folyton változó szinvonala, a kereslet és kinálat állandó játékától függ, amely a helyettesités törvénye szerint működik." Mindennek termelése, akár termelési eszköz az, akár a fogyasztásra már kész áru legyen az, azon korlátig vagy határig emelkedik, ahol megvan a kereslet és kinálat ereje közt az egyensuly. A dolog mennyisége és ára, az annak elkészitésénél felhasznált összes tényezők vagy közreműködők összesége és azoknak árai — mindezen elemek kölcsönösen meghatározzák egymást, és hogy ha egy külső ok ezek bármelyikét megváltoztatja, a megzavarás eredménye ki fog terjedni mind a többire." És a járadék, amint látható „az eredmény azon több értéke, amely elnyerhető annak segélyével, ahol a munka és a tőke szabályos ügyességgel alkalmaztatik a hasznosság legfelső fokáig, a felett, amit ugyanazon munka, tőke és ügyesség megszerezne akkor, ha ily előny segitsége nélkül dolgoznék." És ez nem szoritkozik pusztán a föld járadékára (vagyis „a nem ember által létrejött különbözeti előnyre"), mert más helyütt azt mondja, „hogy a föld járadéka nem magában álló tünemény, hanem csak főfaja egy nagy csoport gazdasági tüneménynek; és hogy a föld járadék elmélete nem valamely elszigetelt gazdasági tan, hanem csupán a kereslet és kinálat általános elméletéből levont egy különös következtetés főalkalmazása; és hogy a valódi járadéknak megvan egy folytonos fokozódása azon szabad ajándékokból, amelyeket

az ember adott hozzá, a föld folytonos javitásából eredő jövedelem, a gazdasági és gyári épületek, gőzgépek és más kevésbbé tartós dolgok által teremtett jövedelmek gyanánt." Az eredmény az, hogy állandó iránylat van az egyenlőség felé, de csak a szélső használatra szóló megtérités egyenlősége felé. „Más dolgok egyenlők maradván, mennél nagyobb a termelés bármely tényezőjének kinálata, annál tovább fogja az tolni előre az utat oly felhasználásokra is, amelyekre nem különösen alkalmas, és annál alacsonyabb lesz a keresleti ár, amelylyel meg kell elégednie oly felhasználásoknál, amelyeknél alkalmazása már a szélső vonalon áll arra nézve, hogy nem hajt semmi hasznot, és miután a megtelités egyenlővé teszi azt az árt, amelyet minden használatnál elérhet, ez az utóbbi ár lesz valódi ára minden felhasználásnál."' [1]

Igy a munkások és tőkések közt is teljesen szabad és korlátlan egyéni versenynek eredménye az lesz, hogy egy oldalon biztositja tulajdonosaiknak mindazon termelési tényezők teljes különbözeti hasznát, amelyek jobbak a legrosszabbaknál a rendes használatban és más oldalról, hogy levonja a termelők összes osztálya minden tagjának személyes jutalmát a legutolsó és legkedvezőtlenebb helyzetben levő szinvonalára, ki azon osztályban van azon időben. A modern közgazda minden termelő osztálynak világosan megmondja, hogy mi fog történni jövedelmével, ha nincs beleavatkozás a szabad versenybe. Az osztály összes tiszta termelése jelentékeny lehet; az osztálynak, mint egésznek, összes szolgálati hasznossága és értéke végtelen nagy lehet a munkaadókra nézve; magok a fogyasztók készebbek lehetnek magasabb árakat is fizetni, semmint nélkülözni a termelt cikket. Mindezek dacára, ha a munkások ezen külön osztályban szabadon versenyeznek egymással munkáért, és a munkaadók nincsenek korlátozva abban, hogy hasznot

[1] Principles of Economics: Professor Alfred Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, I. fejezet, 588, 591. l.; és IX. fejezet, 705. l.

huzzanak ezen teljes versenyből, az az ár, amivel az osztály minden egyes tagjának meg kell elégednie, az osztályban levő azon legutolsó további munkás által fog megállapittatni, akinek „munkája már a legszélső határon áll arra, hogy nem fog haszonnal járni.“ Teljes verseny mellett minden osztályu munkabére arra irányul, hogy egyenlővé legyen az azon osztályi legutolsó munkás további munkájának esedékes árral.“ [1]

De azt, amit igy elveszit az elszigetelt bérmunkás, nem nyeri meg szükségképen a munkaadó. Mert ugyanazon okoskodás alkalmazható, amint professor Marshall kifejti, a tőkére is minden mozgó formájában. A keresleti árat nem azon előnyök összes hasznossága állapitja meg, amely elnyerhető a tőke minden egyedének felhasználása által, de a mozgó tőke utolsó egyedének használata „oly használatban, amelyben felhasználása már azon határszélen van, hogy nem fog haszonhajtónak találtatni.“ A tőkések közt létrejövő verseny kényszeriteni fogja őket arra, hogy mindent odaadjanak a fogyasztónak, ami felette van a mozgó tőke utolsó, vagy határszéli egysége tiszta hasznának. Igy teljes verseny mellett egyoldalon a földbirtokos, vagy a járadékok más tulajdonosa vagy a termelés jobb eszközei birtokosainak mintegy járadékai, más oldalon a fogyasztó, a maga fogyasztásának terjedelme szerint lesz az, aki megkapja mindig a helyettesités törvénye szerint járó azon hasznot, amely egyformán lenyomja a munkások és tőkések jövedelmét, ha ezek, különös esetekben, felülemelkednek azon szinvonalon, mely azon időben a legszélső felhasználás egyenértékét képezi.[2]

[1] Principles of Economics: Professor Alfred Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, I. fejezet, 584. l.

[2] Ezen felosztási elmélet csak nyerne logikai teljességében, ha a klasszikus közgazdák modora szerint: 1. képesek volnánk feltenni, hogy a tőkének ezen határszéli felhasználásának értéke maga meg tudná állapitani bármely közönségre nézve, hogy mily sok tőke takarittatik meg és alkalmaztatik termelő módon — a felhalmozás mérve a szabályos kamatlábtól való minden eltérés

Ennélfogva mindaz, amit az elvont közgazdák ma mondhatnak nekünk a munkabérek szabványos mértékéről, az, hogy teljesen szabad verseny mellett ez minden különös és meglehetősen egynemü osztályánál a munkásoknál, arra irányul, hogy ne legyen több, mint ami elérhető azon osztályban a szélső határon levő munkás által, és amennyiben a munka ugy tekinthető, mint amely szabadon mozog a különböző fokozatokban, ne legyen több, mint amennyi — a közönséget egy egésznek véve — a határszélen álló embernek adható. Hogy mennyi legyen ez, még a teljes megtöltséget és surlódástalan mozgékonyságot feltételezve, sem lehet megállapitani az elvont közgazdaságtan bármely okoskodásával sem. „Ugy látszik tehát, hogy az érvelés következtetése az — vonja össze a mi legutolsó rendszeres irónk, — hogy nincs semmi rövid és egyszerü szabály, amelylyel bármely munkában megállapitható volna egy hosszu időszakra a munkabérek szabályos méive. Nem tudjuk a szabatosság bármely mérvével sem megjelölni azon felső és alsó határokat, amelyek közt kell annak mozognia, és igy nem vagyunk képesek bármely oly pontot megállapitani, amely körül kell a piaci áraknak lebegni.“[1]

által ugy érintetvén, hogy az esetleg ellensulyozza az eltérést; és hogyha 2. képesek volnánk elhinni, hogy a határon levő munkás tiszta termelési értéke határozza meg, hogy mennyi munkás élhet meg — a lakosság szaporodása pontos arányban változván ezen szabályos munkabérekkel. De *miután nem tudjuk azt, hogy az emberi természet olyan lévén, mint amilyen, vajjon a kamatlábemelés általában véve, növelni fogja-e a termelő tőke összegét vagy csökkenteni; vagy hogy a munkabér mérvének emelkedése növelni fogja-e a születési arányt, vagy csökkenteni;* kénytelenek vagyunk, mind a tőke összegét, mind a szaporodás számát, amennyiben az elméleti közgazdaságtanra tartozik, jelenleg meghatározatlannak tartani; vagyis oly tényeknek, amelyeket minden különös időben és országban, az elméleti közgazda csak a statisztikus utján képes megállapitani.

[1] J. S. Nicholson: Principles of Political Economy (Edinburgh, 1893), 353. l.

A munkabérszerződésnek ezen szükségszerinti határozatlan voltára teljes verseny mellett is, már 1869-ben reámutatott Thornton és aztán számtanilag is bebizonyittatott az. Egy aránylag kevés feltünést okozott műben, Fleeming Jenkin, egy nagy tehetségü természettudós, 1870-ben megmutatta a közgazdáknak, mikép saját érveléseikből az következett, hogy a munkabérek aránya azon mérv szerint változik, amint a bérmunkások tettek lépéseket a saját megvédésökre vagy nem. Merev ellentétben az általános középosztályi felfogással, arra az eredményre jutott, hogy „azon munkás helyzete, aki nem alkuszik munkabérére nézve . . . a kényszereladás helyzete ép olyan, mint a csődeljárásnál, vagy bármely más árverés eseténél, ahol nincs megtartási ár kikötve . . . Annak tudata, hogy az árunak el kell adatnia, és hogy tényleg egyáltalán nincs megtartási határ . . . egyszerre leszállitja a keresleti vonalat, és ugyanakkor felemeli a kinálatét, és igy kettős hatásban csökkenti az árat . . Mind egy adott piacon, mind egy évekre kiterjedő átlagban az alkuvás képessé teszi magasabb árak elérésére az eladót (mint ezen erő hiányában").[1]

Az egész tárgyat apróra megvizsgálta számtani szempontból 1881-ben professor F. Y. Edgeworth, egy műben, amely nagyon kevés figyelmet keltett. Ő igy állitja fel érvelését. „Tegyük fel, hogy egy vásár egyenlő számu mesterből és munkásból áll, ajánlva megfelelően munkabéreket és szolgálatot, azon feltétel mellett, hogy egy munkás sem szolgál két urat, egy mester sem tart többet egy munkásnál; vagy tegyük fel, hogy az ily felek közt már megállapodott egyensulyt megzavarja a mesterek kezébe valamely hirtelen módon befolyó nagy tőke. Akkor aztán nincs meghatározott, és igen általános módon nincs az az egyetlen berendezkedés sem, amely felé egy, mondhatjuk, természeti törvény hatása alatt tör a rendszer, és amelyet előre megjósolhatunk, ha előre

[1] Graphic Representation of the Laws of Supply and Demand: Fleeming Jenkin, a Recess Studies közt (Edinburgh, 1870), 173, 175. l.

tudjuk minden árulónak valódi szükségletét, vagy az átlagosét; hamar közbejönnek oly à priori lehetséges berendezkedések végtelen nagy eshetőségei, amelyek közül egyik felé hajlik aztán az egész rendszer, még pedig nem a természetesen jelenlevő közönyös mozzanatok végtelen nagy számának összejátszása által, amelyek az esélyt kiküszöbölnék, de (eltekintve teljesen a szokástól) az által, amit az alkuvás mesterségének nevezünk — az alkuvási fogások és makacsság játszások és más kiszámithatatlan s gyakran nem is tisztességes véletlenek utján." [1]

De az egyes termelő és fogyasztó, az egyes munkás és tőkés közt levő verseny, amint ma már a közgazda gondosan kiemeli, a tényleges életben nagyon távol áll attól, hogy tökéletes legyen, és nem is mutat hajlamot arra, hogy azzá váljék.[2] Az összejátszás[3] — mondják — „csaknem szabályos tüneménye a modern iparnak", ép ugy, mint ahogy kellene lennie a versenynek a szerződési szabadság tana mellett. Ha a bérmunkások összejátszanak munkafeltételeik javitása végett, vagy ha a munkaadók más oldalról, hallgatólag vagy formailag is egyesülnek a munkabérek leszállitására, — vagy ha egy nagy tőkés vállalat tényleges monopoliumot élvez a munka bármely faja felett, — az elméleti közgazda

[1] Mathematical Psychics: (London, 1881): F. Y. Edgeworth most az oxfordi egyetemen a közgazdaságtan Drummond tanára, 46. l.

[2] „A gyakorlati életben az ily surlódási nehézségek számtalanok. A termelés egy pillanata és egy ága sincs teljesen menten tőlök. És igy történik az, hogy a termelési költségek törvénye csak oly törvénynek tekinthető, amely csak megközelitőleg érvényes; amely törvényt a kivételek itt és ott át és át lyukasztanak. Ezen szám nélküli kivétel, mely nagy és kicsiny, a vállalkozó nyereségének, de egyuttal a vállalkozó veszteségének is kimerithetetlen forrásait képezi." The Positive Theory of Capital: E. v. Böhm-Bawerk, forditva W. Smart által (London, 1891), 234. l.

[3] Studies in Economics: W. Smart, a közgazdaságtan Adam Smith tanára a glasgowi egyetemen (London, 1895), 259. l.

bevallottan képtelen előre megmondani az eredményt. „Ha — mondja professor Marshall, — a munkaadók bármely iparágban együttesen járnak el, és ugy tesznek a munkások is, a munkabér kérdésének megoldása meghatározhatlanná lesz. Az iparágat, mint egészet, lehet olyannak tekinteni, mint amely tultöbbletet (vagy mintegy járadékot) élvez, ami az összes ár azon többletéből áll, amelyet kap az általa termelt áruk után a felett, amelyet ő fizet más iparágaknak a nyers anyagért stb., amit ő vesz; *és nincs semmi más, mint az alkuvás, ami meghatározza a pontos részesedést, amelyben ez a munkaadók és munkások közt elosztandó.* A munkabérek semmi oly leszállitása nem lehet a munkaadók érdekében állandóan, amely szükségtelen és sok képzett munkást más piacokra vagy épen más iparágakba kerget, ahol kénytelenek lemondani különös képzettségök által szerzett különös jövedelmökről; és a munkabéreknek elég magasaknak kell maradni arra, egy átlagos évben, hogy fiatal embereket vonzzon az iparágba. Ez adja meg a munkabéreknek alsó határát, a felső határt pedig azon megfelelő szükségek képezik, amelyek fennállanak a tőke és üzleti képesség kinálatában. *De azt, hogy ezen határok mely pontig vétetnek igénybe, bármely időben csak az alkudozás és a tárgyalás határozza meg.*[1]

Ennélfogva azt látjuk, hogy nem csupán megengedhető gazdaságilag, de a legnagyobb tekinélyek nézete szerint szükséges is az önvédelemre, hogy a munkások ne nyugodjanak egyszerüen bele bármely feltételbe, amelyet a munka-

[1] Elements of Economics of Industry: Professor A. Marshall (London, 1892), 341. l. „A kereslet és kinálat nem oly fizikai tényezők, amelyek egy bizonyos munkabérösszeget belejuttatnak a munkás kezébe, a saját akarata és ténykedése, hozzájárulása nélkül. A munkabér piaci árát ő ránézve nem valamely önmagától müködő gép állapitja meg, de az emberi lények közt való tárgyalás eredménye — azé, amit Adam Smith a vásári alkudozásnak nevez.“ J. S. Mill: Principles of Political Economy: V. köny, X. fejezet, 5. szakasz.

adó ajánl, hanem hogy határozott lépéseket tegyenek megóvni magokat az alkudozás és tárgyalás utján, ha nem akarnak alacsonyabb béreket és rosszabb munkafeltételeket fogadni el, mint a minő gazdasági szükség reájok nézve. „Ha a munkás — mondja Walker — bármely okból nem megy utána saját értékének, *elveszti ezt az érdekét*, bármi okból történik is ez az elhanyagolás, akár testi félelem, akár szegénység, akár tudatlanság, akár félelem, vagy a megszidástól való aggály, vagy rossz közgazdasági nézetek miatt, amelyek azt tanitják neki, hogy ha ő nem néz érdekei után, azok fognak ő utána járni."[1] És hogy ha a munkások azt kérdezik, hogy mint erősitsék meg magokat ezen alkuvás és tárgyalásnál, hogy mint képesek hatályosan megvédeni a saját érdekeiket, most az elvont közgazdák felelete is az már, hogy tényleg csak *összejátszás utján*. „Ezen állandó küzdelemben a (munka) vevő és eladó közt — irta J. S. Mill 1869-ben — semmi más nem adhatja meg a bérmunkásnak — még csak a lehetőséget is arra, hogy sikeresen küzdjön meg a munkaadók ellen, mint a szoros összetartás."[2] Ez volt azon következtetések egyike, amely legjobban megdöbbentette Mill közgazdasági barátait 1869-ben, de ez az, ami azóta gazdasági közhelylyé lett.[3] 1881-ben Professor Edgeworth, azon művében, amelyet már idéztünk, azt a számtani analyzis szilárd alapjára helyezte. Egy hosszu mathematikai érvelés, amely azt akarta megmutatni, hogy minő az „az általános eset, amelyben a számok, a természeti helyzet és az összejátszás egyenlőtlen", kijelenti, hogy „az összejátszás arra irányul, hogy határozatlanságot létesitsen, vagy azt növelje; és

[1] The Wages Question: F. A. Walker (New-York, 1876; London, 1891), 364, 411. l.

[2] Fortnightly Review, 1869 május; Dissertations and Discussions (London, 1876), IV. köt., 42. l.

[3] „Az összejátszás tényleg az egyedüli mód, amelylyel képes a szegény egy szinvonalra helyezni magát a gazdaggal az alkudozásban." H. Sidgwick: Elements of Politics: XXVIII. fej., 2. szakasz, a 2-ik kiadás 579. l. (London, 1897.)

azon végleges megállapodások, amelyek ennek hozzájárulásával jönnek létre, *kedvezőbbek az összejátszóknak*, mint az azelőtt létrejött (határozott vagy nem határozott) végleges megállapodások." Az ő véleménye szerint tényleg „az egyedüli dolog, amely elméleti szempontból látható a különös puhányszerü mozgásban, a versenyző csoportok játékában az, hogy azok, akik összejátszás utján szervezett testületekké alakulnak ki, nem *fognak veszteni, hanem inkább nyerni*."[1] Nem is szükséges, hogy az összejátszás bármely értelemben monopoliummá változzék át. „Ha például, — igy folytatja tovább Professzor Edgeworth — hatalmas munkásegyesületek nem óhajtanák megállapitani a quid pro quot, azt a munkamennyiséget, amely becserélendő vagyonra, (amelyet szintén teljesen illetékesek volnánk megállapitani), hanem pusztán a kicserélés mérvét, szabadon hagyván minden tőkésnek, hogy annyi munkát vásároljon, amennyit akar azon az áron, még akkor is meg van a meghatározatlanság azon faja, amely, mint fentebb érintve volt, kedvező a munkásnak." És egyik iparágnak sincs oka, más iparágak érdekeire való tekintetből, hogy ne igyekezzék megtenni mindent, amit megtehet magáért a saját maga munkaadóival folytatott tárgyalásokban. „Nyugodtan lehet azt mondani, — jegyzi meg Professor Taussig — hogy a gyakorlati életben ritkán, valószinüleg soha sem történik meg, hogy a munkabérek egy különös emelkedése, amelyet akár strike, akár munkásegyesületi nyomás, akár egyszerü megegyezés hozott létre, bebizonyithatólag valamely szembeállitható munkabérleszállitást akart volna azoknál, akik nem voltak egyenesen érdekelve . . . Az esélyek ellene vannak annak, hogy valamely kimutatható veszteség volna szemben a látható nyereséggel. Bizonyára egy elfogulatlan és eszes tanácsadó, hogy ha minden munkás érdeke szivén fekszik, habozni fog sokáig, mig azt tanácsolja bármely különös munkásosztálynak, hogy ne kiséreljen meg jobb feltételeket kapni munkaadóitól, azon

[1] Mathematical Physics: Prof. F. Y. Edgeworth (London, 1881), 43, 44. l.

okból, hogy sikerök későbbi következménye gyanánt társaik közül némelyek szenvedni fognak. Hogy ha nincs más ellenvetés, mint az, nyugodtan állithatja, hogy a közgazdasági tudománynak nincs egy szava sem az ő igyekezetök ellen, és sok van mellette."[1] Ennélfogva Professzor Sidgwicknek nincs semmi nehézsége abban, hogy elmondjon több typikus esetet, amelyek között az elméleti közgazdák szerint teljesen lehetséges a munkásegyesületeknek a munkabéreket emelni; és abban sem, hogy arra a következtetésre jusson, mely szerint „a fentebbi esetek mindegyikében lehetséges a munkásszervezeteknek akár állandóan, akár ideiglenesen, felemelni a munkabéreket; mig ezek egyikében sincs, az utolsót kivéve, az ily nyereségnek semmi szembeszökő irányzata arra, hogy azt egy későbbi veszteség ellensulyozza. És az sem látszik ki, hogy ezen elemek a gyakorlatban igen kivételesek volnának, vagy hogy az az állitás, miszerint a munkásegyesületek hosszu időre számitva, nem képesek felemelni a munkabéreket, csak megközelitőleg is be volna bizonyitható az ipar valódi tényeivel," mig más oldalról tényleg nincs semmi alap a régibb közgazdák azon következtetéseire „hogy ha a munkások egyik csoportja ily uton valamelyes béremelésre tehet szert, meg kell lenni a többi munkások béreiben a megfelelő csökkenésnek."[2] Végezetül itt van Professzor Marshallnak határozott véleménye, amelyben a munkásegyesületi mozgalom mellett és ellen felhozott okok gondos megvizsgálásának eredményét fejezi ki. „Oly iparágakban, amelyekben a munkásoknak valamely monopolium természetü helyzetük van, ők, ha korlátozzák számokat, képesek igen magas munkabéreket biztositani magoknak részben a munkaadóknak, de főleg a nagyközönség terhére. De az ily eljárás rendesen meg-

[1] Wages and Capital: an Examination of the Wages Fund Doctrine: F. W. Taussig, a közgazdaságtan tanára a Harward-egyetemen (London, 1896), 103, 104. l.

[2] Principles of Political Economy: Henry Sidgwick, az erkölcsi bölcsészet tanára a cambridgei egyetemen (London, 1863), 363. l.

csökkenti a képzett munkások számát, és ezen vagy más utakon többet vesz el a kivül levő munkások valódi béreinek összegéből, mint amennyit ad hozzá a belül levő munkások béréhez, és igy végeredményül csökkenti a munkabér átlagát . . .[1] Eltekintve az ilynemü önző és kizárólagos eljárástól, ugy találjuk, mikép az egyesületek rendesen képesek ugy vezetni a tárgyalásokat munkaadóikkal, hogy mindazon különös hátrányokat kikerülik, amelyek a munkásokra nehezednének, ha egyenként és minden tartalék nélkül alkudoznának; és ennek folytán a munkaadók gyakran képesek megtalálni azt az utat, mely legkevesebb ellentállásra vezet az irányban, hogy valamivel magasabb béreket fizessenek, mint különben tették volna. Oly iparágakban, amelyek sok lekötött tőkét használnak, egy erős egyesület képes egy időre a tiszta jövedelemnek (ami tényleg egy mintegy — járadék) összegéből egy nagy részt juttatni a munkásoknak; de ez a sérelme a tőkének részben áthárittatik a fogyasztókra, részben pedig visszahatás folytán, csökkenti a munkát és leszállitja a munkabéreket . . . Ha más dolgok egyenlők, egy egyesület leverése egy iparágban emeli a munkabéreket más iparágakhoz viszonyitva. De az a befolyás, amelyet az egyesületek a munkabérek átlagos szinvonalára gyakorolnak, kisebb, mintha csak a saját külön iparágokban gyakorolt befolyásokról következtetőleg gondolnók. Hogy ha azon rend-

[1] Más tekintélyek kétségbe vonják, hogy lehet-e megmutatni, miszerint ezen hátrány, az elvont közgazdasági tanok alapján, szükségképen bekövetkezik-e. „Ha — jegyzi meg Professor Edgeworth — megkiséreltetik azon érvet használni fel a munkásegyesületi mozgalom ellen, hogy az arra tör, miszerint az összes nemzeti termelést csökkentse, a szembeszökő válasz az, hogy közük sincs az összes termelésre. Abból, ha az összes termelés csökken, nem következik, hogy a munkás részesedése is csökken, (a hiány eshetik a tőkére, vagy a vállalkozóra, akinek részesedése jól volt kimutatva Mr. Sidgwick által a Fortnightly Riviewben 1879 szeptemberén); és még kevésbé következik, hogy csökkenjen azon mennyiség, amelyet egyedül akar az észszerü munkás növelni — a munkás haszna.“ Mathematical Psychics, 45. l.

szabályok, melyekhez nyulnak azért, hogy egy iparágban emeljék a munkabéreket, azon eredményre vezetnek, hogy az üzlet nehezebb, kockázottabb lesz, vagy akadályozzák azt bármily más módon, valószinüleg csökkenteni fogják a munkát más iparágaknál, és igy végeredményben más iparágakban nagyobb végösszegü bérveszteséget idéznek elő, mint amennyit nyernek önmagoknak, és igy az átlagos munkabér szinvonalát leszállitják és nem emelik . . . Az egyesületek ereje közvetlen eszközökkel emelni az általános munkabéreket sohasem nagy; sohasem elegendő sikeresen megküzdeni a kor általános gazdasági áramlatával, ha annak iránya a munkabéremelés ellen van. De mégis elegendő arra, hogy lényegesen hasznot hajtson a munkásnak, ha ugy van vezetve, hogy együtt működjék és erősitse azon általános áramlatokat, melyek arra irányulnak, hogy javitsák a helyzetét erkölcsileg és gazdaságilag."[1] Ennélfogva a mai nap egyetlen közgazdája sem tekinthet előre, oly biztosan, mint ahogy még a jelen nemzedék alatt is, a középosztályok népszerü tanácsadói tették, azon időre, amikor „a munkásosztály fanatikus hite az összejátszás mesterséges rendszerébe helyet fog adni az egyéni verseny bölcsebb, mert természetesebb rendszerébe vetett bizalomnak; és amikor a munkabérlete, épugy, mint az áruk cseréje, szabaddá tétetik, hogy csak a kereslet és kinálat égből rendelt törvényei szabályozzák azt."[2]

Igy, a mai napi közgazdai tekintély, visszatekintve a munkásegyesületi mozgalom ellen emelt hangos állásfoglalásokra M'Culloch és Mill, Nassau senior és Harriet Martineau, Fawcett és Cairnes által, kénytelen elismerni, azon szavakkal, amelyeket az egykor maga Nassau Senior által elfoglalt tanszék jelenlegi betöltője mond, hogy „ezen kérdésében a munkásegyesületi mozgalomnak, mint szintén az előre megállapitott munkabéralap kérdésében a munkás szabad elméje szabatosabban oldotta meg a kérdést, semmint

[1] Elements of Economics of Industry: Prof. A. Marshall (London, 1892), 407, 408. l.

[2] Trade Unionism: James Stirling, 55. l.

a rossz rendszer által félrevezetett gazdasági tudomány."[1] Az elméleti közgazdák itélete tényleg határozottan a munkásegyesületi állitás mellett van, habár csak némi korlátok között. Afelett, hogy vajjon a munkásegyleti mozgalom ezen felfogása az elméletben többet ér-e a gyakorlati élet tényleges kérdései közt, semmint az előző nemzedék közgazdái által felállitott ellenkező itélet, természetesen eltérők lesznek a vélemények. A mi magunk részéről, mi nehezen akasztjuk hozzá a gazdasági elméletek bármely kezeléséhez a mi hitünket, akár a számtan segélyével állittatik az fel, akár anélkül. Mi hajlandók vagyunk nagyobb sulyt tulajdonitani az ipari élet azon megnyilvánulásának, amelyek tényleg jelentkeznek. A következő fejezetben, ennélfogva igyekezünk követni azt a folyamot, amelyet tárgyalásnak és alkudozásnak nevezünk, és amelytől függenek, amint láttuk, beismerten a munkaadás feltételei.

[1] Mathemat'cal Psychics: F. Y. Edgeworth, 145. l.

II. FEJEZET.

A vásári alkudozás.

Gyakran elismert igazságul vétetik, hogy a vásári alkudozás, amelyben a munkás van érdekelve, tisztán csak a közte és munkaadója közötti tárgyalásra szorul. De a nemzet iparának összes jövedelméből az a részesedés, amely a bérmunkásoknak, mint egész osztálynak, vagy bármely egyes munkásnak jut, — nevezetesen azon részletnek felosztása, amely vitás területnek volna nevezhető — nemcsak a munkás helyzetének erős vagy gyenge voltától függ a tőkés munkaadóval szemben, de a munkaadó stratégiai helyzetétől is a nagyban kereskedővel, a nagyban kereskedőétől is a boltossal, és a boltosétól is a fogyasztóval sem. A vásári alkudozás, amely a szabad verseny és egyéni alkuvás rendszere mellett, a munkafeltételeket szabályozza, egy oly alkuláncolatot okoz, amely összeköti a kézimunkást, a tőkés munkaadót, a nagyban kereskedőt, a boltost és a fogyasztót. Ezen a kézimunkás és a fogyasztó közt fennálló közvetitők egész sorozatának minden szaporodása vagy fogyása — a tőkés munkaadó, vagy a nagyban vagy kicsiben kereskedő kihagyása, egy oldalon az alvállalkozó és a másik oldalon a házhoz hurcoló részleteladó[1] beiktatása —

[1] A házhoz hurcoló egy kereskedő házaló, aki meglátogatja a fogyasztók lakását és áruit egy különös kifogás alá eső hitelrendszer mellett adja el. Lásd a részletrendszerről szóló cikket Chambers' Encyclopaediájában (London, 1874) és a ki-

gyakorlatban ugy fog találtatni, hogy lényegesen megváltoztatja mindegyik félnek helyzetét. Ennélfogva külön-külön kell megvizsgálnunk az alkuk ezen sorozata mindegyikének viszonyait.[1]

Célszerü lesz oldalt hagyni egy pillanatra az elözönlés és szükség minden tekintetbe vételét; azt, hogy vajjon van-e többlet a helyt kereső munkásokban vagy a betöltendő üres helyekben; vajjon a gyárosok felhalmozták-e készleteiket, vagy képtelenek lépést tartani a kapott megrendelésekkel; vajjon az iparosok „átvitelei" csökkennek-e vagy gyorsan szaporodnak. A kereslet és kinálatban beálló ezen változások természetesen nagyban fogják emelni azon erők viszonylagos nyomását, amelyek határozzák meg a különös alkukat. De az ilyszerü hullámzások, bármennyire fontosak legyenek is az érdekelt felekre nézve, és bármennyire higyjünk is bennök, hogy hosszu időre a mérleg serpenyőjét egyik vagy másik osztály javára billentik fel, csak arra valók, hogy az összes bizonylatok lényeges és állandó jellegeit elhomályositsák.. Hogy ezen jellegeket megláthassuk, teljes egyensuly állapotában kell látnunk a vásárt, ahol a kinálat teljesen egyenlő mennyiségben van a kereslettel.

A munkás és a tőkés munkaadó közötti alkuval kezdjük. Azt tesszük fel, hogy csak egy hely van üres és csak egy jelölt van arra. Amikor a munkás ajánlkozik a helyre

tünő cikket a részletügyről M'Culloch: Distionary of Commerce and Commercial Navigation (London, 1882), 1357—58. l.; szintén C. S. Devas: Groundwork of Economics (London, 1883), jegyzet a 213. szakaszhoz, 443. l.

[1] A mi felfogásunk szerint egyike a régibb közgazdák leggyengébb oldalának, hogy nem vették tekintetbe rendesen az ipari világ tényleges szervezetét magok körül, és rendesen egész okoskodásokban a „tőkés" és a „munkás" elvont alakjaira fektették a sulyt. Az angol üzleti szervezet fővonásainak rövid leirására lásd a Nineteenth Century 1890 májusi füzetében: A lordok háza és a kiszipolyozó rendszerről irt cikket Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webbtől.) Az angol üzleti élet tényleges gépezetének egy rendszeres gazdasági fejtegetésére nagy mértékben szükség van.

a munkaadó munkavezetőjének, az alkuvó két fél jelentékenyen különbözik stratégiai erőben. Először is ott van az alternativa különböző volta. Hogyha a munkavezető, vagy a tőkés munkaadó, akinek nevében jár el, nem képes szegeletre jutni a munkással, valami kellemetlenséget okozhat magának a telep munkájának vezetésében. Szükségök lesz esetleg arra, hogy a többi munkást beszéljék rá, hogy erősebben dolgozzék vagy tulidőt dolgozzék; talán arra is rá lesz szoritva, hogy egy gépet üresen hagyjon és igy talán azon kockázatnak is kitegye magát, hogy egy megrendelés elkészitésénél némi késedelem álljon be. Még akkor is, ha a munkás makacs marad, a legrosszabb, amit a tőkés szenvedni fog, az évi nyereségnek némi töredékes csökkenése.[1] Ez idő alatt ő és munkavezetője, feleségeikkel és családjaikkal, teljesen háborittatlanul látják háztartásokat; ép ugy esznek és isznak, dolgoznak és mulatnak, akár létrejött az alku az egyes munkással, akár sem. Nagyon más a bérmunkás helyzete. Hogy ha visszautasitja csak egy napra is a munkavezető feltételeit, visszahozhatlanul elveszti egész napi megélhetését. Ha nincs egyáltalában más segélyforrása, mint munkája, az éhség térdre boritja őt már a legközelebbi reggelen. Még akkor is, ha van valami kis tartalékja, vagy egy pár szobája tele butorral, ő és családja csak ugy maradhat fenn, ha közvetlenül feláldozza a maga kedvelt gondoskodását baleset ellen, vagy kifosztja otthonát. Előbb vagy utóbb szegeletre kell jutnia, a büntetés másként az éhség vagy a dologház.[2] És mivel a vásári alkudozásnál

[1] A munkás-egyesületi mozgalom utolsó birálója tagadja ezen egyenlőtlenséget azon az alapon, hogy amig a bérmunkásoknak éhen kell halni, ha a munkaadók makacskodnak, a munkaadóknak csődbe kell jutniok, ha a munkások forronganak. (A Criticism of the Theory of Trades' Unions: T. S. Cree, Glasgow, 1891, 20. l.) De maga ezen érv felteszi a munka megszünését a strike, tehát a bérmunkások közt létrejött elhatározott együttes eljárás — esetén; magát azt a munkás-egyesületi eljárást, amit az iró szügségtelennek jelent ki.

[2] Érdekes, hogy ezt a helyzetet világosan látta 1773-ban egy

a sikert nagy részben az határozza meg, hogy mily nagy a felek viszonylagos szüksége szegeletre jutni — különösen, ha ez a szükség nem rejthető el, — ma már, már magánál ezen oknál fogva, általánosan el van ismerve, „hogy a kézimunkások, mint osztály, hátrányos helyzetben vannak a szerződésnél".[1]

De van jelentékeny különbség a felek közt, azon viszonyok ismerete tekintetében is, amelyek a sikeres alkudozásnak kellékei. „Az alkuvás mestersége, — mondja Jevons, — főleg abban áll, hogy a vevő ki akarja kutatni

ismeretlen francia iró: „Partout où il y a des très-grandes propriétés, et par conséquent, beaucoup de journaliers, voici comment s'établit naturellement le prix des journées: le journalier demande une somme, le propriétaire en propose un moindre; et comme il ajoute *je puis me passer de vous plusieurs jours, voyez si vous pouvez vous passer de moi vingt-quatre heures,* on sait que le marché est bienôt conclu au préjudice du journalier." Éloge de Jean Baptiste Colbert, par Monsieur P. (Páris, 1773), 8. l. Három évvel később Adam Smith jegyezte meg, hogy „hosszu idő alatt a munkás ép oly szükséges lehet urának, mint ura neki, de a szükség nem oly közvetlen. (Wealth of Nations, London, 1776, I. könyv, VIII. fejezet, 30. l. M'Culloch kiadásában. Du Cellier (Histoire des Classes Laborieuses en France) megjegyzi, hogy „a munkapiacon a küzdelem igen gyakran nem két egyenlő szerződő fél, hanem egy pénzacskó és egy gyomor közt folyik le." (324. l.) „Az emberi természet természetes menetén — jegyezték meg az amerikai alkotmány eszes megalapitói — az emberi megélhetés feletti hatalom egyre jár az akarata feletti hatalommal." (Federalist, No. 1, XXIX.)

[1] Principles of Economics: Professor A. Marshall, 3-ik kiadás (London, 1895), VI. könyv, IV. fejezet, 649. l. Professor Marshall hozzá teszi, hogy „a munkás hátrányának az alkudozásban eredményei ennélfogva két irányban nehezednek reá. Leszállitják munkabéreit; és, mint láttuk, ez viszont leszállitja az ő munkaképességét, mint munkásnak, és az által csökkenti az ő munkájának rendes értékét. És ráadásul még csökkenti eredményes eljárását az alkudozásnál is, és igy növeli annak esélyét, hogy ő kénytelen lesz eladni munkáját még annál is kevesebbért, mint ami annak rendes értéke."

azt a legalacsonyabb árat, amelyért az eladó kész megválni árujától, anélkül, hogy elárulná, ha lehet, azt a legmagasabb árt, a melyet ő, a vevő, kész volna megadni . . . Más ember gondolatainak olvasni tudása nagy fontosságu az üzletben."[1] Már most az elszigetelt munkás helyzetének lényeges gazdasági gyengesége, amint ép most irtuk le, szükségképen ismeretes a munkaadó és munkavezetője előtt. Más okból az elszigetelt munkás nem ismeri a munkaadó helyzetét. Még azon ritka esetekben is, amikor egyetlen munkás hiánya is komolyan hátrányos a tőkés munkaadóra nézve, ezt senki sem tudja a hivatalon kivül. Ami még fontosabb, a munkaadó, ismervén a piac állását az ő terménye tekintetéből, friss fogalmat alkothat magának arról, hogy mennyire érdemes neki megadni inkább, mint egyáltalán lemondani a munkáról, vagy még inkább elhalasztani azt egy néhány héttel. De az elszigetelt munkás, agit egy munkásegyesületi hivatalnok nem támogat, és aki képtelen még a más városokban levő munkásokkal is közlekedni, teljesen sötétségben van hagyva aziránt, hogy mennyi az, amit ő kérhet.

Ezen két fontos hátrány mellett még aránylag kisebb fontosságu körülmény az, hogy a kézimunkás a maga helyzeténél és neveltetésénél fogva sokkal kevésbé ügyes, mint a munkaadó vagy munkavezetője magában az alkudozás mesterségében is. Ez a mesterség a vállalkozó mindennapi életének jelentékeny részét képezi, mig a munkavezetőt azon ügyességéért szemelik ki különösen, amelylyel a munkások szerződtetésében és felügyeletében bir. A kézimunkásnak ezzel szemben a lehető legkevesebb tapasztalata és gyakorlatilag semmi képzettsége nincs abban, ami a tőkés munkaadó ügyességének szükségképen egy részét teszi. Soha sem csinál más alkut csak egy formát, és ez is alkalmilag nem is gyakran fordulhat elő, és ez pedig semmi esetben sem több, mint az ő életének csak jelentéktelen töredéke.

[1] W. S. Jevons: Theory of Political Economy, 3-ik kiadás (London, 1888), IV. fejezet, 124. l.

Igy a munkaszerződés megkötésénél az elszigetelt egyes munkás, akit a társaival való összejátszás nem védelmez, minden tekintetben hátrányban van a tőkés munkaadóval összehasonlitva. Van még egy még komolyabb hátrány később. A munkás megfogadása nem ugy, mint valamely áru megvételi szerződése, szükségszerüleg, nem pontosan meghatározottan hagy sok feltételt, és még kevésbé valamely határozott formába kifejezetten. A munkaszerződések ezen határozatlan volta több tekintetben hátrányos a munkaadónak. A megjelölt munkabérért cserében, a munkás ugy vétetik fel, hogy a rendesen elfogadott mennyiség és minőség szinvonala szerint teljesiti a munkát. A határozottság hiánya e tekintetben őt szabadon hagyja hogy huzódozzon-lassuskodjék. De ez ellen a munkaadó védelmezi magát, gondoskodván felügyeletről és megkövetelvén az engedelmességet a munkaadónak, vagy esetleg kiszabatható birságok és levonások utján. Ahol csak vita támad a munka gyorsaság, vagy a termelt cikk minősége felől, a munkavezető döntése feltétlen. A munkásra nézve azonban szerződésének határozatlan volta sokkal több tele forrását nyitja meg a személyes szenvedésnek, amely ellen nincs gyakorlati orvosszere. Amikor egy további „kéz" vétetik fel egy gyári telepre, gyakorlatilag az egyedüli pont, amely közte és a munkavezető közt határozottan megállapittatik, a heti bér összege vagy esetleg a darabszám szerint fizetendő összegek. Az, hogy hány órán át fog ő dolgozni, hogy mily gyorsan és mily erőfeszitéssel kell dolgoznia, hogy mily pihenő idők engedtetnek az étkezésekre, hogy mily birságoknak és levonásoknak lesz alávetve, hogy mily gondoskodás történik a fütés és fedél, a szellőztetési készületek és a balesetek meggátlása, az egészségügyi berendezkedés, a lárma, a büz és a piszok ellen, hogy milyen a munkavezető természete és társainak modora — mindezt el kell fogadni neki, mert a felfogadással mindig velejárónak tartatik, hogy a munkás elfogadja a munkaadó telepén levő viszonyokat és engedelmeskedik minden törvényes parancsának. Lehet azt hozni fel, hogy ha a viszonyok rosszabbak, mint rendesen, a munkás nem fogadja el a he-

lyet, ha csak magasabb bér nem ajánltatik neki. De amig csak nem kötötte meg a szerződését és tényleg nem kezdett el dolgozni, nem tudhatja, hogy milyenek a viszonyok, még akkor sem, ha kitudná fejezni azok hátrányát pénzértékben, és a magasabb árért kilépne a munkából. Aztán, hacsak törvényesen vagy közös alku utján nem állapittattak meg, ezen viszonyok bármely pillanatban megváltoztathatnak akár a munkaadó akaratára, akár a munkavezető szeszélye folytán. Igy, amikor az elszigetelt munkás megkötötte szerződését, ő nem biztos arról, hogy ezt megtartják-e bármely más szempontból, mint az ő pénzbeli munkabére, és még azt is felehetik az előre nem látott birságok és levonások. A munka minden más feltételére nézve egy nem szabályozott ipari rendszerben, ő teljesen a munkaadó kezében van szerződése tartama alatt. Igaz, hogy a munkás ott hagyhatja helyét és kidobhatja magát ismét a piacra, még egyszer belemehet a kockázatba, hogy elveszitse megélhetését, mig uj helyet talál, és ujra átszenvedje az egyéni alku veszélyeit; de még akkor is, ha rászánja magát, hogy inkább elveszitse a munkát, mint megbékéljen a türhetetlen viszonyokkal, még akkor sem képes igy tenni megfelelő felmondás nélkül,[1] és az ezen idő alatt eltürt szenvedéseire épen nincs semmi orvoslás.

Ilyenek azon hátrányok, amelyeknek, még akkor is, ha a munka piaca a teljes egyensuly állapotában van, amelyeknek az elszigetelt egyes munkás ki van téve a tőkés munkaadóval való szerződésben. De az, hogy legkevesebbet mondjunk, ezen országban bármely iparágban is szokatlan, hogy ne lenne több munkás, aki helyet keres, mint amennyi a betöltendő hely. Amikor a munkanélküliek tolonganak minden reggel a gyár kapuja körül, világos mindenki előtt, hogy ha csak ő nem képes rábirni a munkavezetőt, hogy inkább válaszsza őt, mint mást, az ő esélye a megélhetésre egy

[1] Hogyha a munkát elhagyja a szerződésben kikötött vagy abba beleértelmezett felmondás nélkül a munkás, akkor kártérítésre beperelhető; és az ily perek a munkaadó által dacoló munkásaik ellen inditva gyakoriak, különösen a kőszénbányaiparban.

pár hétig megmásithatalanul elveszett. Ezen viszonyok közt az alkuvás az elszigetelt egyes munkásra nézve, feltétlenül lehetetlenné válik. A munkavezetőnek csak ki kell választani emberét, és megmondani neki a feltételeket. Ha egyszer bent van a kapun, a szerencsés munkás tudja, hogyha zugolódik a környezet bármely része ellen, akármilyen türhetetlen az; ha neheztel minden siettetés, a munkaórák meghosszabbitása vagy levonások miatt; ha haboz engedelmeskedni minden rendeletnek, bármennyire észszerütlen is, akkor még egyszer kiteszi magát a munkanélküli állapot féléhhalálának és nyomorának. Mert az alternativa a munkavezető előtt, egyszerüen egy más embert venni be a tolongó tömegből, mig a munkaadó előtt a különbség kiszámithatatlanul jelentéktelen. És tévedés azt gondolni, hogy a munkás lényeges hátrányai az alkuvásnál eltünnek a jó üzletmenetel idején, vagy még akkor is, amikor a munkaadók panaszkodnak a munkások kevés számáról. Igaz, hogy a munkásnak akkor nem kell félni az éhhaláltól, mert számithat arra, hogy más munkaadót talál. De hogyha nem fogadja el első munkaadója feltételeit, mégis visszavonhatatlanul elveszti napi megélhetését és azon kockázatba megy bele, hogy pár következő napját is ily módon tölti el. Továbbá a keresés más munkaadó után gyakran jelentheti neki házi tüzhelye otthagyását, eltávozást barátaitól, gyermekei nevelésének megszakasztását, és a vándorlás és számkivettetés minden más száz és száz nehézségét.[1] Más oldalról, a munkaadó rászoritható, hogy jobb feltételeket ajánljon inkább, semmint hogy kockázatba menjen elveszíteni a felpendült idő megnövekedett hasznának némi részét. De a vitatható terület kiterjedése, a magas haszon ezen idejében, rendkivül megnőtt és a mun-

[1] Igy 1896-ban egy rendkivülileg jó üzletmenetü évben, öt és hatszáz közötti tagja az egyesült hajóácsok társaságának kapott előleget vasuti menetjegyekre, hogy képesek legyenek elmozdulni otthonaikból, ahol nem volt munkájok, oly városokba, ahol munkát kaphattak; lásd Fifteenth Annual Report of the Associated Shipwrights' Society (Newcastle, 1897), 164—179. l.

kaadón kivül senki sem tudja, mily mértékben. Itt a körülmények ismerete lesz legnagyobb fontosságu, és végzetesen hátrányos az elszigetelt munkásra nézve. A munkaadó tudja, hogy körülbelül mit fizetnek más cégek a munkásoknak, és hogy mily mértékben van tényleg szükség a munkásokban; ennélfogva megtudja itélni, hogy mennyit szükséges neki ajánlaai arra, hogy azt a munkán kivül levő munkás elfogadandónak tartsa. Más oldalról az elszigetelt munkás nem tudja, hogy vajjon a munkáskézben való szükség kiterjed-e az ő saját városán kivülre is, vagy valószinüleg sokáig tart-e; mig legkisebb sejtelme sincs arról, hogy mennyi magas összeget kivánhat és mégis felfogadtatik. Röviden könnyü volna kimutatni, hogy dacára a munkabérek tényleges emelkedésének a jó üzletmenet idején, épen akkor, amikor a nyereség legnagyobb, áll az elszigetelt munkás a legnagyobb gazdasági hátrányban a vitatható terület felosztása tekintetében.

Eddigelé az a felfogás, hogy az elszigetelt munkás, ha semmi olyan valami által sincs védelmezve, ami a munkásegyesületi mozgalom természetével bir, szükségképen a legrosszabbul jár a megegyezésnél, azon a feltevésen alapul, hogy a tőkés munkaadó a maga stratégiai erejének teljes előnyét kizsákmányolja, és a bérmunkások minden osztályát a lehető legalacsonyabb feltételekre szoritja le. Amennyiben ezen eredmény minden egyes munkaadó akaratától és hajlamától függ, a feltételezés igaztalan. Az a tőkés munkaadó, aki nemcsak egyes, hanem több év termelését tartja szem előtt, és aki ugy tekinti üzletét, mint egy értékes tulajdont, amit egyik nemzedéknek a másikra át kell szállitani, eszében fogja tartani, ha csak a maga érdekében is, minden ily leszállitás valószinü eredményét a telep állandó munkaképességére is. Tudni fogja, hogy nem képes munkásait rosz munkafeltételek elfogadására szoritani anélkül, hogy ne okozná azt, hogy azok észrevétlenül is, vagy mennyiségben, vagy minőségben épugy megfogják rontani azt a szolgálatot, amit teljesiteni hivatvák. Mint olyan, aki az emberek szervezésével foglalkozik, készséggel fogja méltányolni, hogy mily

nagy mértékben függ minden egyes munkás azon érzelmétől az összekötött ipari vállalat sima és gyors működése, mikép őt méltányossággal kezelik, és hogy ő is kap legalább is annyit, mint amennyit megkereshet másutt. De ezen pusztán önzésen alapuló tekinteten kivül, a rendes tőkés gyáros a mai nemzedékben, a maga emelkedő neveltsége és jóizlése, a maga növekvő politikai érdeke és közszelleme folytán, addig, amig a maga megszokott jövedelme nincs érintve, tényleges gyönyörüséget fog érezni munkásainak bérei emelésében és jólétének előmozditásában. Szerencsétlenségre azonban az értelmes, messzelátó és közszellemmel biró munkaadó nem ura a helyzetnek. Ha csak őt nem védelmezi a mindjárt részletezendő bástyák vagy védfalak egyike vagy másika, állandóan tehetetlennek fogja látni magát, épannyira, mint munkása, arra, hogy a versenyző ipar nyomásának ellent tudjon állni. Hogy ezen versenyző nyomás mint fogja őt arra szoritani, hogy puszta önvédelemből, époly nagy előnyt zsákmányoljon ki munkásaival szemben, mint versenytársai legzsarolóbbjai és legrövidebb belátásu tagjai, azt megfogjuk érteni, ha a láncolat legközelebbi szemét vizsgáljuk meg.

Bármennyire különösnek látszik is, Anglia mai nagyon kifejlett kereskedelmi rendszerében a tőkés gyáros époly nagy aránylagos hátrányban áll a nagyban kereskedővel szemben, mint az elszigetelt munkás a tőkés munkaadóval szemben. A vásári alkudozásban a nagyban kereskedővel szemben, aki megveszi termelését a tőkés gyáros ugyanazon alsóbb fokát mutatja fel a stratégiai helyzetnek az alternativa, a körülmények ismerete, és az alkuvó képesség tekintetében. Először is előttünk áll a tény, hogy a gyáros többet veszit el, ha nem tudja eladni terményét feltétlen biztonsággal, mint a nagyban vásárló, ha egy időre tartózkodik a vételtől. A gyárosnak, akinek tőkéje le van kötve a gyárában és a felszerelésben, a folytonosság a munkában főfontosságu. Hogyha gyárai csak egyetlen napot is szünetelnek, ő visszavonhatatlanul elveszitette azon egész napnak nyers bevételét, mely magában foglalja az ő saját zsebéből teljesitett kiadásait is

a szükséges fizetésekre és fentartásra. A nagyban kereskedőnek ezzel szemben aránylag kis dolog, hogyha készlete egy rövid időre csekély marad. Az ő heverő üzleti tőkéje legroszszabb esetben is megszerzi a betéti kamatot a bankban, és minden, amit ő elveszit, csak egy kis részét teszi az ő évi nyereségének. Továbbá, mivel a nagyban kereskedő jövedelmét kis százaléknyi nyereség adja meg óriási forgalom mellett, minden egyes üzlet aránylag jelentéktelen reá nézve. A gyáros, aki a kis forgalom mellett aránylag magas százalékot keres meg, annak minden része által jobban van érdekelve. Röviden, amig a tőkés gyáros „magamagában egy összejátszás," szemben azon ezer munkással, akit ő alkalmaz, a nagyban kereskedő is „magamagában egy összejátszás," szemben azon száz és száz gyárossal, akiktől ő vesz. Nem kevésbé nagy az a különbség sem, ami a piac ismerésére vonatkozik, s ami megbecsülhetetlen a vásárnál. A gyáros, még akkor is, ha van neki egy ott lakó ügynöke a fő kereskedelmi helyen, nem számithat sohasem oly széles áttekintésre az egész világ felett, sem nincs neki oly hálózata az összeköttetéseknek minden városban a részleteladók és hajózási ügynököktől, amelyek a nagyban kereskedő üzleti szervezetét képezik. A kereskedőnek van meg röviden teljesen korszerü ismerete a piacról minden tekintetben, ő kapja meg a legutolsó értesitéseket egyedül arról, hogy a boltosok mit találnak legjobban menő árunak, és hogy a bel- és külföldi gyárosok mit ajánlanak eladásra. Mindezen ismeretbeni felsőbbsége mellett, csak kisebb dolog az, hogy összehasonlitva a gyárossal, aki a munka szervezésébe és a műszaki gyártás javitásába van belemerülve, a nagybani kereskedő szakértő az alkudozásban, mert egész életében abba a mesterségbe volt belenevelve, hogy vegyen a legolcsóbb és eladjon a legdrágább piacon.[1]

[1] Ahol, amint sok iparágban ez az eset, a nagyban kereskedő utazókat küld ki a részletboltosokat meglátogatni, a gyáros még jobban függ tőle. Mert ezen utazóknak nagy tehetségök van az árak egyik faját jobban szoritani, mint a másikat, és hogyha

Igy aztán, amikor a gyáros alkuszik egy megrendelésre, ő bizonyos meghatározatlan korlátok közt, a nagyban kereskedő kegyelmére van hagyva. Azt mondják neki, hogy az ő gyártmányának ára tulmagas arra, hogy a fogyasztók vegyék; hogy a boltosoknál egyáltalában nem keresik; hogy a külföldi termelők naponta jobban tért hóditanak a semleges piacokon; és végül, hogy épen most jött egy ajánlat egy versenyző gyárostól, ugyanazon cikket olcsóbb áron ajánlva. A gyáros kétkedhetik ezen állitások felett, de nincs mód rá, hogy bebizonyitsa igaztalan voltokat. Ő nagyon is jól tudja azt a tényt, hogy gyáros társai ép ugy óhajtják, mint ő, megkapni a megrendelést, és azok közül azt is tudja, hogy némelyik mindig hajlandó az árak leszállitására is. Ha csak nem vagyonos ember, aki képes várni nyereséghajtóbb megrendelésekre, vagy hacsak az ő gyártmánya nem valami különleges dolog, amit senki más nem készit, csaknem bizonyosan kisértetbe jő, hogy inkább, semmint elereszsze az üzletet, olcsóbb ajánlatot is elfogadjon, mint amint gondolta. Az igy elfogadott ár aztán csak akkor hagy hátra nyereséget, ha képes a termelési költséget valahogy leszállitani. Tanácskozik társaival és munkavezetőjével, hogy mint lehetne ezt megtenni. Valami csekély javitás talán lehet a műszaki oldalon, vagy valamely uj gép állitható be. De ez mind időt, mind tőkét igényel. Hacsak sem törvény, sem összejátszás nem áll utjában, sokkal könnyebb megtalálni a segitséget ugy, hogy ugyanazon fizetésért több munkát kap-

egy nagykereskedő háznak jól megállapitott összeköttetései vannak — még inkább, hogy ha üzlettartó vevői bármely módon függenek tőle — komolyan kárt okozhat egy valamely gyárosnak oly módon, hogy boycottálja áruit. Természetesen a gyáros is utnak zudithatja a maga saját utazóit. De az világos, hogy gazdaságosabb a nagyban kereskedőnek fentartani az utazókat, ugy hogy a kis boltos minden készletét egyszerre szerezhesse be, mint minden cikk gyárosának külön tartani megfelelő személyzetét. Ennélfogva a nagyban kereskedő állandó létezése gazdaságilag előnyös mindenkinek, kivéve a legnagyobb gyárosoknak, ép ugy, mint a legnagyobbakat kivéve minden részletárusitónak.

jon munkásaitól — a siettetés, a munkaórák meghosszabbitása, a birságok és levonásoknál nagyobb szigor, vagy az idő vagy darabszerinti munkabérek egyenes leszállitása utján. Minden gondolatot arra, hogy jobb egészségügyi berendezést vagy a gépek további elkeritését létesitse, abba hagy, és minden üzleti kiadás a legalsó korlátig leszállittatik. Bármely nehezére esik is egy jó gyárosnak esetleg ezt az eljárást követni, az szükségképen megszünik, mikor ugy találja, hogy még nagyobb szükségben levő vagy még kevesbbé kényes versenytársai tényleg felébe kerülnek. Mert ép ugy, amint minden iparágban vannak messzelátó és jó hajlandóságu munkaadók, akik ép ugy éreznek munkásaik iránt, mint magok iránt, vannak olyanok is, akiknél a személyes nyereség vágya az uralkodó szenvedély, és akiknek értelemhiánya, vagy pénzügyi komiszsága, kizárja őket, hogy bármely más politikát folytassanak, minthogy nyuzzák a szegények bőrét. Az ily természetü gyárosnak nincs szüksége semmi nyomásra a nagyban kereskedő részéről, ami ösztönözze őt arra, hogy a lehető legnagyobb mértékben kiaknázza munkásainak nehéz helyzetét; és az ily természetü versenynyel szemben a jó munkaadónak sincs más választása, mint engedni. Valami, igy vigasztalja magát, még mindig jobb az ő munkásainak, mint megállitani saját gyárát és az egész ipart ilyen csatornákba szoritani bele.

Van továbbá egy másik ok is, ami a gyárost arra vezeti, hogy engedjen az ár állandó utmutatásainak, ami a nagyban kereskedő mesterségének oly nagy részét teszi. Azon célból, hogy a gyárosnak haszna is legyen az évi üzletén, az ő gyártmányaiért nemcsak eleget kell kapnia arra, hogy fedezze a munkabérekért és nyers anyagért való kiadásait — a kész árunak „első költségét“ — de azonfelül a gyártás állandó terheit is, amiket Professor Marshall a „további költségeknek“ nevez. Ha a gyáros szoritva van arra, hogy az alkut a legalacsonyabb ár mellett is inkább kösse magát, semmint azt lássa, hogy gyára megállott, az első költségeknek minimumát gondolja, hogy veszteség nélkül elfogadhatja, mert hát az állandó terhek mindenképen

megmaradnak. Minden gyáros a maga idején inkább elad az első áron, semmint hogy ne kapjon megrendelést egyáltalában azzal az eredménynyel, hogy mint mondani szokás, megrontja a piacot mind maga, mind versenytársai részére egyaránt.[1] Az állandó terheket fedezni kell bármi módon is, és a zaklatott munkaadó kényszerülve van, hogy segitsen magán, leszállitani minden lehető módon a termelési költségeket, természetesen nem véve ki a munkabéreket. Időközben, a nagyban elárusitó nem lát semmi lehető kifogást azon leszállitás ellen, amelyet ő hozott létre. Ő rá nézve semmi pénzkövetkezménynyel nem jár, hogy ha egy bizonyos cikk gyártóinak nagy része csak alig képes fedezni első költségét is, és igy tényleg veszt is pénzt, vagy hogy a legjobban sujtott gyárakban vagy a legkevésbbé szerencsés kerületekben a munkások, a viszonyok romlása folytán, kez-

[1] Különösen ez az eredménye volt a gyárosok versenyének a megrendelések elnyerése céljából: a gyakori eladás oly árakon, mely csak az első költségeket fedezte; — az, ami azon nevezetes szövetségek megalkotására vezetett a birminghami agyagáru iparokban, amelyeket leirtunk a munkás-egyleti mozgalom feltevéseiről szóló fejezetben. Az, hogy védelem szereztessék a folytonos eredményül beálló árhanyatlás ellen, a rendes indoka a gyárosok ringjeinek és kartelljeinek. A különbség az angol iparban az első költségek és a további költségek közt méltó további gazdasági és statisztikai kutatásokra; lásd különösen a költség felállitásáról szóló fejezetet a The New Trades Combination Movement: J. E. Smith (Birmingham, 1895.) Az amerikai iparra vonatkozó statisztikai adatok tárgyában a tanulmányozó nézze át a Report of the Commissioner of Labor in the United States for 1890 (Washington, 1891), és a Report of Statistics of Manufactures of Massachusetts 1886-tól 1896-ig terjedő becses sorozatát. Az angol gyári gyakorlat részletei feltalálhatók Factory Accounts: E. Garcke és J. M. Fells. Az egyedüli angol statisztika ez a rövid: Report on the Relation of Wages to the Cost of Production, C. 6535, 1891.

Professor Marshall az ő Principles of Economicsban V. könyv, IV. és VII. fejezetében irta le azon viszonylagos befolyást, amelyet gyakorol a csereértékre az első és a további költség.

denek sülyedni erkölcsileg és munkaképességben is. Hogy ha az áru komolyan aláesik minőségében a kért ár alá, ő elmehet másfelé; és ő különben is, ép oly nagy százalékot szerez meg rossz minőségü áruk után, mint a legkitünőbb cikk után. És hogy ha egyáltalán gondol is minderre, ő ugy tekinti magát, mint nem a termelők egy különleges osztályának, de a fogyasztók egész világának képviselőjét, akinek szemében szembeszökő előny az, hogy ha az ár leszállittatik.

Nem kell tehát csodálkoznunk a gyárosok rendes panaszán minden iparágban a felett, hogy a nyereség mindig lejebb és lejebb száll, ugy hogy az üzletet alig érdemes tovább folytatni. Még a nemzeti fellendülés korszakaiban is, amikor a jövedelmi adó és örökösödési illetékek azt mutatják, hogy óriás vagyonok keletkeznek valahol, azon munkaadók, akiknek nincs valami különös különlegességök, és akiknek terményeit a nagyban kereskedő vásárolja meg, s a mellett képtelenek arra, hogy valamely ringet, kartellt vagy szövetséget formáljanak áraik fentartására, keservesen panaszkodnak a felett, hogy alig képesek beszerezni gyártmányaik első költségeit, vagy hogy legjobb esetben sem képesek megszerezni többet, mint befektetett tőkéjök puszta kamatát.[1] Azon behatások tehát, amelyeket leirtunk, ép ugy

[1] Hogy mily élénken érzik ezt a nyomást azon gyárosok, akik ki vannak téve a teljes versenynek, megitélhető Lord Mashamnak — az egykori Samuel Listernek következő beszédéből, aki óriási vagyont szerzett törvényesen védett szabadalmaival. Kimagyarázván, hogy a manninghami gyárak miért jövedelmeztek kevesebbet, mint amint várták, hogy jövedelmeznek, Lord Masham rátért bebizonyitani azt, hogy ők még sokkal többet nyertek, mint a legtöbb más vállalat. „Lister és társa az utolsó nyolc év alatt, mióta társasággá változott át, átlag 4 százalékot nyert az egész tőke után — tudniillik a kötvényeket, elsőbbségi és rendes részvényeket mind együvé számitva. Ha ez a tőke földbe lett volna fektetve, mi történt volna? Ő ugyanazon összeget fektette be földmivelésbe, amely után szerzett 2¼ százalékot, és ugy vette, hogy fog hozni 3-at. Közel ugyanannyi pénzt veszitett a földmivelésen, mint amennyit kapott a Lister és társa cégbe való befektetése

érintik a vásári alkut, hogy ha a fogyasztók valódi kereslete élénk, mint hogy ha az korlátolt. Tényleg ez egy szabad és szabályozatlan versenyrendszer mellett annyit tesz, mint egy állandó nyomás a gyáros munkaadókra arra nézve, hogy a lehető legteljesebb módon kihasználja stratégiai előnyeit az elszigetelt munkásokkal való alkudozásaikban.

De hibát követnék el, ha azt képzelnők, hogy e nyomás

után. Azután áttért a gyapotra. Ő látott a Saturday Reviewben egy cikket, mely azt állitotta, hogy a gyapotfonó ipar egy nagy számu részvénytársaságnál átlag 1¼ től 1½ százalékot jövedelmezett. Ez oly csekély volt, hogy ő nem volt képes elhinni. Kivágta a cikket és elküldte egy urhoz, aki a gyapotiparban dolgozik, és a kinek az atyja már előtte is a gyapotiparban volt. Ez az ur visszaküldte azt ismét, azt mondva, hogy az teljesen igaz, és igy szólott: „Mondok önnek valami mást, felhivom rá, hogy az egész lancashirei ipar, és bizonyitom, hogy Lancashire egész ipara nem fizet a befektetett tőke után annyit, mint az államkötvények — nemcsak maga a fonóipar, de az egész lancashirei gyáripar! „Ennyit szólt ezen két iparágról. Áttérve a vasra, minő volt a vasipar állapota két vagy három év előtt? Három évvel ezelőtt, tudjuk, Angliában a vastelepek nagy része szünetelt és azok, amelyek dolgoztak, nem hoztak nyereséget. Nem volt semmi osztalékjok és ennélfogva, hogy ha azon két jó évet, amely mostan következett a rossz évekre, hozzávesszük, biztosak lehetünk benne, hogy amióta a Lister és társa fent áll, a vasvállalatok nem hoztak meg tőkéjök után 4 százalékot, mint a Manningham meghozott. Aztán áttérhet egy más iparágra, amelyről teljes biztonsággal beszélhet. Ez egyike Anglia legnagyobb iparainak és több, mint 800.000 embernek ad munkát. Hogyha ez ugy emelkedik, amint eddig tette, az volna legnagyobb iparunk. A kőszénre céloz. Ő benne van a kőszénüregben (nevetés) és tudja, hogy már sok éve annak, hogy nem kapott semmi kamatot, és igen közel annyi pénzt fektetett abba belé, mint amennyit a Manningham gyárba.“

Ezt a beszédet 1897 januárján mondták el, egy rendkivülileg jó üzletmenetü időben, miután már több éven át több mint átlagos jóllét volt és amikor Nagybritanniának, mint egésznek, összes nyeresége szembeszökőleg nagyobb volt, mint egész történelmének bármely megelőző korszakában.

a nagyban kereskedőtől ered. Ép ugy, amint a gyáros tudja, hogy gyenge szemben a nagyban kereskedővel, ép ugy érzi a nagyban kereskedő is, hogy ő tehetetlen a részletboltossal szemben, akinek ő eladja portékáját. Itt az alárendeltség nem abban áll, hogy valami nagyobb veszteség állana be, ha semmi üzlet nem jön létre, mert a boltos ép oly erős indokok által van szoritva venni, mint amelyek inditják a nagyban eladót arra, hogy eladjon. Sőt nincs különbség az alkuvási képességben sem. Mindezen két tekintetben a nagyban árulónak esetleg előnye is lehet a kis boltossal szemben. De a részletárusnak jobb és legujabb tudomása van pontosan arról, hogy mit keresnek a fogyasztók, és ami még fontosabb, neki némi mértékben megvan a maga módja arra, hogy ezen keresletet irányitsa, egyik cikkben jobban, mint a másikban. mikor a fogyasztók nagy tudatlan tömege itélete alá helyezi azokat. Ennélfogva nekik hizelegni kell a nagyban árulóknak és érdektársaivá tenni őket, hogy azon különös dolgokat forcirozzák, amelyekben ők érdekelve vannak. De megvan még egy más, és még sarkalóbb oka is annak, hogy miért gyengébb a nagyban kereskedő stratégiai helyzete. Az ő fő gazdasági működése az, hogy táplálja a kis boltost. A kis részletáruló, akinek csak szükkörü vevői vannak, nem képes arra, hogy mindegyik cikkből elegendőt vegyen arra, hogy közvetlenül vásárolhasson a gyárostól; továbbá nem képes azon külön gyárosok nagy számával egyenesen érintkezni, akiknek gyártmányait eladja; sőt nem képes annyi tőkét sem nélkülözni, hogy készpénzben fizessen meg készletéért. A nagyban kereskedő tehát ugy jár el, mint az ő közvetitője. A nagy városi raktárban a boltos maga előtt összegyüjtve látja azon iparág különböző ágaiban a gyártók mindegyikének termelvényét, megvehet mindegyikből oly kis mennyiséget, amint neki tetszik, és kap annyi hitelt, amennyit forgalma igényelt. Ameddig a dolgok ezen állapota tart, a nagyban kereskedő ura a helyzetnek. De az utolsó félszázad alatt egy állandó irányzat lépett fel a részletüzlet felforgatása irányában. Egy városban vagy egy kerületben egymásután keletkeznek a számtalan apró bolt helyett a nagy

részletüzletek, amelyek ép oly nagy tőkével és kereskedelmi ismerettel vannak ellátva, mint maga a nagyban kereskedő cég, és amelyek képesek oly megrendeléseket tenni, amelyeket még a leggazdagabb gyárosok is nagy örömmel fogadnak el. Ennélfogva a nagyban kereskedő cég állandó veszélyben forog, hogy elveszíti vevőit, a kisebbeket azért, mert nem képesek elég olcsón vásárolni arra, hogy óriás versenytársaik árleszállításainak ellentálljanak, és ezen óriásokat magokat azért, mert ők képesek meglenni eredeti közvetitőik nélkül is. A nagyban kereskedő egyedüli esélye vevői megtartására az, ha nagyobb képességet mutat a gyárosok árainak leszoritására, mint aminővel még a legnagyobb részletárusitó is bir. Ennélfogva szoritva van arra, mint élet és halál kérdésére, mikép egész figyelmét arra összpontositsa, hogy egyik gyárostól a másik után, erős leszállitások, vagy bármely természetü különös engedmények egész sorozatát szoritsa ki. Ez ennélfogva az alapok arra, hogy miért találja a gyáros a nagyban kereskedőt oly kiméletlennek akkor, ha az ő stratégiai helyzetének teljes kihasználásáról van szó. Ámbár gyakran valódi gazdasági előnyt szolgáltat a közönségnek, ő csak ugy képes létezni, ha folytonosan facsarja kifelé a termelés minden más tényezőjét.[1]

[1] A versenyző nyomás hatása a nyereség leszállitásában a forgalom arányához igen jól látható azon végleges esetekben, amikor a közbeneső állomások egyike vagy másika kimarad. A nagyban ruhakereskedésben például, lehet, hogy csak egyetlen fokozata van a tőkéseknek, a kiszipolyozott női nadrágcsináló és a vevő közt. Ezen nagyban ruhakereskedő, bár óriási jövedelmet csinál magának, csak a legkisebb összeget veszi minden pár nadrágból vagy gyerekruhából. Sikere azon ténytől függ, hogy óriás üzlete legyen, minden évben millió számra adva el ruhát és mérsékelt tőkéjét rendkivüli gyorsasággal forgassa. Még akkor is, hogyha érzékenyen érinti a tény, hogy azok a nők, akiknek ő adja ki a ruhadarabok millióit feldolgozni, csak hattól tiz shillingig keresnek hetenként, nem képes észrevehető módon felemelni munkabéröket még akkor sem, ha egész nyereségét odaadja, mert ez talán csak

Már most a lánc utolsó szeméhez értünk, a részletárusitók közt való versenyhez vevőik biztositása tárgyában. Itt a felsőbbség az ismeretben és a technikai ügyességben az eladó oldalán van, de ezt sokszorta felülmulja sulyban a vásárlónak rendkivüli szabadsága. Az igaz, hogy a boltos nincs kötelezve eladni bármely különös árucikket, bármely különös időben. De arra kénytelen, csődbe jutás büntetése alatt, hogy árui részére a vevők állandó folyamatát tartsa fenn. Más oldalról a fogyasztó olyan szabad, mint a levegő. Ép ugy vehet az egyik boltban, mint a másikban. Sőt arra sem köteles, hogy egyáltalán vásároljon, és tartózkodhatik attól nemcsak veszteség nélkül, de pozitiv előnyére zsebének. Röviden, őt kisértetbe kell hozni, hogy vegyen, és erre a célra szolgál a boltos minden ismerete és tehetsége. Már most, az áruk általános forgalmában, az egyedüli mód kisértetbe hozni a fogyasztók nagy tömegét arra, hogy vegyen, az, ha az árucikket ugy ajánlják, amit ők olcsó árnak tartanak. Ennélfogva a boltos folytonosan keres valamit, amit ő képes olcsóbb áron adni el, mint amint ezideig szokásos volt, vagy olcsóbban, mint ahogy versenytársai adják azt. A boltosok közti verseny, minden ily esetben pusztán az árak leszállitásának kérdésévé válik, az ő régi módi, szokás szerint járó üzletök, amely egy időben szivesen megfizetett bármely árat, amit a nagyban kereskedő kért, ép oly élesen kénytelen most olcsó forrásokat keresni, mint a legügyesebb

egy pennyt tesz ki egy öltözet után. Vagy, hogy más példát vegyünk fel, a köztisztviselők fogyasztási szövetkezetében az eredeti részvényesek, akik nyereségöket betü szerint száz százalékokban kapják évente, nem képesek semmi gátat állitani igazgatóik buzgalmának a gyárosok árai lesrófolásánál, vagy munkavezetőik igyekezetének, hogy saját termelő osztályaikban nyomják le a munkabéreket; mert ámbár a nyereség óriási a befektetett tőkével szemben, az millió és millió vétel apró hozamából áll és hogyha az árucikkek előállitásánál és szétosztásánál érdekelt bérmunkások mindegyike részesülne benne, csak egy végtelen csekély hozzáadást jelentene heti béreikben.

üzletember. Lehet azt állitani, hogy a boltos hasonló módon tullicitálhatja versenytársait, hogy ha ő jobb minőséget ajánl ugyanazon áron. De ez azt jelenti, hogy az egyes fogyasztó lélektani állapota van félremagyarázva.[1] A műszaki ismeret hiánya folytán, hogy ne is szóljunk arról, hogy vásárlása minőségének megállapitására neki tökéletlen módja van csak, az egyedüli tény, amelyet ő felfoghat minden nem részletesen ismert árura nézve, a részlet, pénz, ár és minden megkisértetnek arra, hogy vegyen, ezen, és ránézve egyetlen csatornán át kell elméjébe jutni. Ily viszonyok közt könnyü megérteni, hogy a részletelárusitásban való azon forradalom, amelyre már fentebb utaltunk, mint jár a fogyasztó kezére. Azon óriási vállalatok, miután sokkal alacsonyabb százalékát kell a forgalomnak az üzleti költségekre számitaniok, képesek alacsonyabb árakon adni el, mint a kis boltok, és természetesen megteszik mindazt, amit tehetnek, hogy vevőket csalogassanak, szélesen hirdetve olcsóságokat. A fogyasztók hozzászoknak ezen árakhoz, és követelik azokat egyedüli feltételéül annak, hogy megmaradjanak a fenmaradó kisebb boltok vevőiül továbbra is. Ezek, képtelenek lévén leszállitani üzleti költségeiket, nagy mértékben panaszkodnak a nagyban kereskedő házakra, akik viszont, amint láttuk, kényszerülve vannak a lehető legolcsóbb árakon látni el őket, mert különben elvesztik összeköttetéseiket egyáltalán.

Igy elérkezünk aztán a fogyasztókhoz, mint utolsó forrásához az eladókra gyakorolt azon állandó nyomásnak, amely az alkuvás hosszu láncolatán átvonulva, végül agyon-

[1] Még azon boltok is, amelyek a minőség tekintetében szerzett jó hirnevökre támaszkodtak fő vonzerő gyanánt, nem követik el azt a hibát, hogy pusztán jobb cikkeket ajánljanak ugyazon árakon, amelyeket másutt fizettetnek közönséges árak után. Ha ezt tennék, hamar ugy találnák, hogy vevőik elhagyják őket. Hogy megtartsák azon vagyonos vevőik korlátolt osztályát, akik a legjobb minőségre fektetik a fősulyt, kénytelen arra, hogy tényleg magasabb árakat szedjenek azok után.

tiporja az elszigetelt munkást a pyramid alján. De, bármennyire különösnek lássék is az, a fogyasztó mégis az, akik a folyamat összes részvevői közül, legkevésbbé felelős egyénileg az eredményért. Mert hát ő nem vesz tevőleges részt az eljárásban. A világ nagy piacán ő csak elfogadja azt, amit önkényt ajánlanak neki. Szabály gyanánt ő még csak nem is javasolja a boltosnak, hogy szeretné, ha az árakat lejebb szállitaná. Mindaz, amit ő tesz — és ez elég arra, hogy az egész gépezetet mozgásba hozza, — annyi, hogy nem akar 2 és fél shillinget fizetni egy oly cikkért, amelyet valaki más neki két shillingért ajánl. Lehet felhozni azt, hogy neki készségesen meg kellene fizetni a magasabb árat a jó minőségért. Mint tény áll az, hogy a fogyasztók, akár gazdagok, akár szegények, csaknem szenvedélyes módon vágynak valami különös tulajdonságot biztositani vásárlásaikban, amely kibékiti őket a magasabb ár fizetésével. Elismerik, hogy a saját magok személyes tapasztalata bármely árucikkre nézve nagyon csekély és esetleges arra, hogy valami megbizható vezérfonalul szolgáljon és ennélfogva egy vagy másnemü tekintélyben egészen megható hitet mutatnak fel. A hagyomány, a folyó mende-monda arról, amit szakértők mondottak, sőt még a hazug hirdetések ismételt állitásai folytán rájok gyakorolt kósza benyomás mind ok arra, hogy hiven megmaradjanak egy bizonyos árucikk, egy bizonyos készitésmód, vagy minta mellett, sőt épen a különös részletkereskedés mellett is, tekintet nélkül a puszta olcsóságra. De arra, hogy képessé tegyük a fogyasztókat ezen választás megejtésére, kell lenni valamely könnyü módnak arra, hogy megtudják tenni a megkülönböztetést a versenyző áruk közt. Az történik azonban, hogy a közönség által fogyasztott cikk nagy tömege oly cikkekből áll, amely nem jelezhető, vagy máskülönben nem különböztethető meg. A napi életben tett bevásárlások nagy többségében senki más, csak egy szakember tud biztonsággal megkülönböztetést tenni a minőség különböző árnyalatai közt, és a rendes fogyasztó csak arra van szoritva, hogy pusztán az ár szerint itéljen. Nem is képes még a legnagyobb emberszeretet alap-

ján sem, észszerüen semmi más módot választani. Mint gyakorlati ember tudja, hogy reá nézve teljesen lehetetlen nyomozni az árucikket termelése és forgalomba hozása minden változásainál és felfedezni, hogy a drágább bolt által megfizettetett külön hat penny magasabb bérfizetést jelent-e valami munkásnak, vagy külön haszonképen megy az érdekelt tőkések egyikének vagy másikának zsebébe. Hogy ha közgazda, erős lesz gyanuja arra nézve, hogy e külön hat pennyt legnagyobb valószinüséggel azon rendkivüli alkalom járadékának egyik vagy másik formája nyeli el, amely oly nagy szerepet játszik az ipari bevételeknél. Nincs is szüksége bármely különös esetben arra, hogy előitélete legyen az alacsony árucikkek, mint olyanok ellen, sőt még az árak esése ellen sem. A nyugat-Angliában készült legfinomabb és legdrágább szövet rosszabbul fizetett munkatermelvénye, mint a dewsbury vagy batley-i olcsó fonottasak. A drága kézzel csinált csipke, a gyakorlati életben, rendesen kegyetlenül hosszu munkaórák, éhezési munkabérek és hihetetlenül rossz egészségügyi berendezések mellett állittatik elő, mig az olcsó áruk, amiket rendesen Nottingham állit elő, szorosan szervezett iparág termékei, akik rendkivül magas munkabéreket, rövid munkaórákat és kényelmes lakásokat élveznek. Hasonló módon az árakban való nagy esés, ami a mi időnknek annyira jellegzetes tünete, kétségkivül főleg annak tulajdonitandó (hacsak nem, mint némelyek állitják, a pénzérték változásnak), hogy a termelés valódi költsége természetesen és indokoltan leszállittatott; hogy a műszaki eljárások javittattak, a szállitás olcsóbbá vált, a felesleges közvetitők kiküszöböltettek, és a társadalmi szervezetnek mind értelmessége, mind munkaképessége általában megnövekedett. Ebből az következik, hogy a fogyasztók, ugy mint fogyasztók, teljesen tehetetlenek ezen kérdésben. A rendszeres nyomás az elszigetelt munkásra, amelyet leirtunk, csupán tőlök ered és az ő közvetlen érdekeiket szolgálja, de nem lehet mondani, hogy valami olyan tény által hozatnék létre, ami az ő akaratoktól függ, vagy megvolna

változtatható bármi által, amit ők, azon minőségökben, mint fogyasztók, valószinüleg képesek volnának megtenni.[1]

Ilyen tehát azon ipari szervezet általános formája, amely, amennyiben nincs megkötve monopolium vagy közös

[1] Ezen boncolása a modern üzleti szervezkedés tényleges hatásának a maga állandó nyomásával az eladóra emlékeztetni fogja a gazdasági tanulmányozót Professor Böhm-Bawerk fényes és eszmedús fejtegetéseire a „jelen" javak előnye tárgyában a „jövő" javak felett. Minden lépésnél, a bérmunkástól a boltosig, a kényszer az eladónál, hogy becserélje „jövő" javait „jelen" javakért az, ami teremti a nyomás folyamát. „Tagadhatatlan, — mondja Professor Böhm-Bawerk — hogy a jelen javak ezen becserélésénél jövő javakért, a körülmények oly természetüek, hogy a szegényt kizsákmányolással fenyegetik a monopolisták részéről. A jelenlevő javak feltétlenül szükségesek mindenkinek, aki élni akar. Akinek nincsenek meg: kénytelen törekedni megszerezni bármely áron. Hogy saját számlájára állitsa elő a szegény ember, a körülmények lehetetlenné teszik . . . Ennélfogva meg kell venni a jelen javakat azoktól, akiknek van olyan . . . eladva munkáját. De ezen szerződésben kettős nehézségre talál; először azon kényszerhelyzetben, amelyben találja magát és másodszor a jelen javak eladói és vevői közt levő számszerü viszonyban. A tőkések, akiknek eladó jelen javai vannak, kevesen vannak; a proletárok, akiknek meg kell azt venniök, számtalanok. A jelen javakon való piacon tehát a vevők nagy száma, aki kénytelen venni, egy kis számu eladóval áll szemben és ezen viszony az, amely szemszeszökőleg kedvező az eladóknak (tudniillik a munka vagy árucikk vevőinek) és kedvezőtlen a vevőknek (tudniillik a munka vagy áruk eladóinak) . . . (Ez) megjavitható a (jelen javak) eladói közt létrejövő élénk verseny által . . . Szerencsére a tényleges életben ez a szabály, nem a kivétel. De mindannyiszor időközönként valami felfüggesztheti a tőkések versenyét és akkor azon szerencsétlenek, akiket a sors egy monopolium által utalt vásárra dobott, az ellenfél kegyelmére vannak hagyva . . . Ennélfogva állanak elő a munkásoktól kipréselt alacsony munkabérek, gyakran egyes gyárak, gyakran a termelés egyes ágainál, gyakran — ámbár szerencsére nem sokszor és csakis különösen kedvezőtlen viszonyok között — egész nemzeteknél." E. von Böhm-Bawerk: The Positive Theory of Capital (London, 1891), 360. l.

szabályozás által, a „természetes szabadság rendszerén" épül fel. A szolgálatok kölcsönös kicserélésének eszméje szabad és független termelők között a gazdasági egyenlőség állapotában eredményez nem egy egyszerü, de egy erősen összekuszált ipari szervezetet, amely akár összefér, akár nem bármely valóságos szabadsággal, szembeszökőleg nagyon is hiányos ép ugy az egyenlőségben, mint a testvériségben. Ami legjobban szembeszökő benne, nem valami szabadság az alternativák közt, amit az érdekelt felek élveznek, de az általános öntudata annak, hogy a termelők minden osztálya által érzett nyomás alatt működnek. Az alkuvás láncolatának minden szemén a szabadságban a felsőbbség annyira feltünően van a vásárló oldalán, hogy az eladó csak a kényszerhelyzetet érzi.[1] A vevő ezen szabadsága növekszik a tényleges termelés minden fokozatán, amint eltávolodik a tényleges termeléstől, mig tetőpontra jut a magános fogyasztó egész fejetlen szabadságában, amely teljesen mentes minden erkölcsi tekintetbe vételétől a munka feltételeire

[1] A kényszerérzetnek ezen jelenléte következtethető azon törekvésekből, amelyet a termelők minden fokozata tesz a vevők megnyerésére. A megvesztegetés minden formája használtatik, a kiszipolyozott kint dolgozó munkás borravalójától a munkavezetőnek a munkaadáskor, a gyáros karácsonyi ajándéka a nagyban kereskedő cég bevásárlójának, a nagyban kereskedő cég ebédje a boltosoknak és végül a szakácsné ajándékai a mészárostól és tejestől. *Nagyon jelentős, hogy mindig az eladó az, aki megveszteget, sohasem a vevő.* Gyakran az eladó törekvése, hogy megmeneküljön a nyomástól, — azt az alakot ölti magára, hogy megkisérli — rendesen hitelnyujtás által — megszoritani a vevőt, megrontani szabadságát arra, hogy ott hagyja őt és igy kényszeriteni, hogy folytassa vásárlásait. Igy a bőrkereskedő hitelt nyujt a cipőgyárosnak, a cipőgyáros a boltosnak és a boltos a mesterembernek — a jól megértett feltétel mindig az lévén, hogy a vevő minden esetben továbbra is üzletben marad a szives eladóval, még pedig anélkül, hogy nagyon szorosan megvizsgálja árait. Már emlitettük a „tallyman" részletes árusitó esetét, aki a szükségben levő fogyasztó hasonló lekötésével szerzi meg a maga hasznát.

nézve, és minden értelmes megbecsülésétől a termelvény minőségének. Más oldalról az olcsóságra törekvés, amelynek öntudatlan forrása a fogyasztó, növekszik erejében, amint az az alkuvás egyik fokától a másikra megyen át, mig végezetül, teljesen felgyülemlett egész sulyával reánehezkedik. mint valami óriás teher, az elszigetelt munkás megélhetésére.

Itt szünetelünk egy pillanatra az ipari gépezet tárgyalásában, hogy megvizsgáljuk a háziszolgák helyzetét. Az olvasó láthatja a vásári alkudozás ezen leirásából, hogy mily erőtlen az állitás, — amelyet pedig mint a munkásegyesületi mozgalom szüksége, vagy annak munkabéremelési képessége ellen döntő érvül szoktak felhozni — a háziszolgák által élvezett magas béreket illetőleg. Nincs semmi hasonlatosság azon háziszolgák szerződtetése közt, akik arra hivatvák, hogy az aránylag gazdag személyi kényelmét szolgálják ki, és a nyereségvágyó által alkalmazott munkás munkaszerződése között. Elsősorban is, a házi szolgálat viszonyai a munkaadót és a munkást sokkal közelebb hozzák azon egyenlő helyzethez, amelyen jön létre az alku, mint az ipari bérmunkáé. A jómódu nőnek alternativája arra nézve, hogy egyetlen napig is szolga nélkül legyen, talán ép oly kellemetlen neki, mint amilyen kellemetlen a szolgára nézve azon alternativa, hogy hely nélkül legyen; és a kellemetlenség és zavar az urnőnek, mig más szolgát talál, legalább is van oly nagy, mint a szolga nehézsége uj állást találni magának. Az alkuvási képesség tekintetében a szolga rendesen ép oly jó, mint az urnő, mig technikai ismeretben rendesen még inkább felette áll nagy mértékben. A szerződés keresztülvitelénél — ami legfontosabb dolog — az urnő az, aki ismeretei hiányos voltánál, a részletek iránt való közönyénél és más dolgokkal való elfoglaltatásánál fogva, testestül-lelkestül ki van szolgáltatva a szolga száz és száz módjának arra, hogy neki kellemetlenné tegye magát. A cselédek által élvezett személyes kényelem egy rendes középosztályu háztartásban főleg ők tölök magoktól függ; háziasszony és családjáé igen nagy mértékben cselédjei jóakaratától függ. De sok-

kal fontosabb mindezen körülményeknél az a tény, hogy a cselédek alkalmazási feltételei a közép- és felsőbbosztályu háztartásokban semmi módon nem érinti azon versenyzési nyomás áramlata, amely leszoritja az áruk és azok előállitói bérének árát. Mivel minden háztartás a maga céljaira, és nem eladásra dolgozik, arra egyáltalán nincs meg a kisértés, hogy a bérek leszorittassanak. Egy csepp különbséget sem tesz az egyik háziasszony előtt, hogy ha ugyanazon városban egy másik alacsonyabb béreket fizet szakácsnéjának vagy szobaleányának. A társadalmi nyomás tényleg, épen az ellenkező irányban működik. Az a verseny, ami létezik a jó helyzetben levő osztályok háztartásai között akár Londonban, akár a vidéki társaságban, vagy a szerényebb, de nem kevésbbé kényelmes hivatásos szakember vagy gyáros osztályában egy vidéki városban, azt a formát ölti magára, hogy fényesebb lakást és tökéletesebb ellátást akar biztositani kivánatos vendégei részére és ennélfogva tényleg arra irányul, hogy emelje az ügyesebb és megbizhatóbb szolgák részére önként felajánlott béreket. Ezen viszonyok között előre meg lehetett volna mondani, hogy a jövedelemben való emelkedés, a házi kényelem iránt fokozódó vágy és a felsőbb és középosztályu nőknek emelkedő érdeklődése más dolgok iránt, mint a háztartás, arra fog vezetni, hogy a magánháztartásokban a cselédek bérei jelentékenyen fognak emelkedni.[1] Annyira tehetetlenek tényleg a munkaadók ezen

[1] Azt gondoljuk, hogy némileg szégyenére válik az angol közgazdáknak, mikép egyszerüen lemásolták és ujra lemásolták egymás felolvasásaiból és kézikönyveiből azt az eszmét, mikép a bérek emelkedése a jómódu osztályok házi cselédei közt bármely érvet is szolgáltat a munkás-egyleti mozgalom ügyének jogosultsága ellen a versenyző ipar világában. Ezt a tényt csak azon ténynek tulajdonithatjuk, hogy a férfi közgazda-felolvasók és kézikönyvirók ritkán tapasztalták magok a háztartás zavarait akár nagy, akár kis mértékben, mig az eddigelé kevés női közgazdának nem volt meg személyes ismerete azon tényleges viszonyról, ami megvan a nyereségszerü világban a tőkés és a munkás között.

esetben, hogy ha a szakácsnék és szobaleányok egy hatásos munkásegyesületet képeznének, ugy hogy az ő stratégiai előnyöket teljesen kihasználhassák, a középosztályu nők kénytelenek volnának ugy védelmezni magokat, hogy egy fizetett hivatalnok vagy egy nyereségre dolgozó vállalkozó háta mellé bujnának, például bennlakó, klubbokat, penzióházakat, vagy szövetkezeti uton kezelt házakat vagy lakosztályokat szerveznének. Érdekes megjegyezni, hogy ahol csak közbelép a nyereségre dolgozó, a házi cselédek által élvezett rendkivüli viszonyok eltünnek. Dacára annak, hogy állandó kereslet van cselédek iránt a magánháztartásokban, azok a nők, akik főznek, surolnak, tisztitanak vagy felszolgálnak a közönséges szállodákban, penziós házakban, lakásokban, kávéházakban vagy éttermekben, oly rosszul vannak fizetve, oly rossz elbánásban részesülnek, és oly tulsokat dolgoznak, mint más szervezetlen foglalkozásokban levő társaik.

Eddigelé főleg azzal foglalkoztunk, hogy a nyomás folyamát kutattuk kezdetéig a magánfogyasztónál. Most már tekintetbe kell vennünk azon ép oly fontos tényt, hogy amint bármely osztálya a termelőknek, öntudatot nyert ezen nyomásról, igyekszik kimenekülni alóla, ellentállani annak, vagy kibuvni alóla. Az egész folyamat mentén ott látjuk a vitatható terület lakosait, amint bástyákat vagy védfalakat emelnek, néha azon célból, hogy nyugodt álló vizein tarthassák fenn a nyereséget a magok részére, néha azon célból, hogy körülsáncolják a maguk megélhetési módjaikat a további megrohanások ellen. Ezen határozott ellentállás az egy pusztán tapasztalt nyomás ellen az, amiben találjuk, nem csupán célját a munkásegyesületi mozgalom módszereinek és szabályozásainak, amelyek által védelmezik és javitják munkafeltételeiket a bérmunkások bizonyos osztályai, hanem egyuttal a többi termelő osztályok hasonló irányzatainak alapvető okát is — az ipari titkok, a szabadalmak és üzleti jegyek, a különlegességek nagymérvű hirdetéseig, a kizárólagos jogosultságok vagy engedélyek, a tőkés gyáros küzdelme felül kerekedni a kereskedőn, és a kereskedő megfelelő ellenvonala a tőkés gyáros nélkül szerezni be szükség-

letét, együtt minden kétségbeesett kisérlet ringek és trustok, kartellek és szövetkezések létesitésére, — amelyeknek egyike vagy másika utján magyarázható meg a mi korunk iparában a haszon állandó egyenlőtlen volta, és nagy vagyonok felhalmozása egyes iparágakban. Ha nem volna meg ezen határozott felállitása a gátaknak és védfalaknak, ugy találnók minden régen fennálló iparnál, hogy minden egyes gyáros és kereskedő pusztán a minimális nyereségre tehetne szert, amely nélkül nem volna rávehető, hogy egyáltalában bemenjen az üzletbe, és hozzáadhatjuk, minden egyes bérmunkás le volna nyomva a puszta megélhetési bérekre, amelyek alatt már nem élhetne meg tovább. De ezen egyenlőség helyett a kényszerhelyzetben, amely magával hozná a megjutalmazás minimumánál is az egyenlőségét, az ipari élet ma is, és már több mint két század óta, állandóan a legnagyobb különbségeket mutatja fel, egyformán az osztályok, az iparágak és az egyes egyének közt. Nem akarunk itt tekinteni azon megfizetési különbségekre, amelyek hozzávannak mérve az egyéni, ugy fizikai, mint értelmiképesség különböző voltához: ezek, épugy mint a különböző fekvések és talajok előnyös voltában rejlő különbségek a magok megfelelő járadék különbözőségeivel, könnyen félre tolhatók a közgazda által. De az közészlelet tárgya, hogy minden pillanatban vannak nagy jövedelmek létrehozva, egyszer az egyik iparágban, máskor a másikban, amelyek egyáltalán nincsenek semmi arányban az érdekelt gyárosok vagy kereskedők viszonylagos képességeivel, sem az általok elvégzett munka mennyiségével. Hogy csak ezen századot vegyük, mig a sörfőzők még mindig folyvást halmozzák fel vagyonaikat, ugy látjuk, hogy azon nagy vagyonok, amelyek szereztettek száz év előtt a gyapot- és más szövő-iparban, felváltattak a kőszéntulajdonosok és vasgyárosok mesés nyereségei által, együtt a gépkészitő iparéval; a hajótulajdonosok és külföldi kereskedők által összegyüjtött nagy vagyonra következett a nagyban füszerárulók, alkalmi termelők és a varrógép-készitők kiterjeszkedése; amig a mai nap beismerten óriás nyereségek érettek el a nagyban ruhakészitők és

élelmicikk-árulók, a nagy szappan- és labdacshirdetők és a kerékpár-készitők által. A nagy vagyonok ezen időszakai, ami az egyes különös iparágat vagy bármely különös céget illeti, gyakran csak kevés ideig tarthat. De az utolsó két évszázad tapasztalata nem mutat fel olyan időt, amikor ne lett volna egy helyen vagy más helyen. és nem ad semmi támpontot annak feltételezésére, hogy a jelenlegihez hasonlitó bármely berendezkedés mellett, valaha nem igy lesz. Ámbár minden egyes különös eset csak ideiglenes lehet, maga a tüneméný állandóan előfordul. Ennélfogva a közönség szempontjából nem muló, hanem állandó. Tényleg azt lehet mondani, hogy a jelen ipari rendszernek épen ez a legjellegzőbb tüneménye, összehasonlitva minden mással, és olyan, amely életbevágólag érinti mindegyik osztálynak életét. Ezen különös nyereségek állandó jelensége nélkül az ipari élet ép oly alaposan különböznék attól, aminőben jelenleg vagyunk, mint egy szövetkezeti köztársaság vagy egy socialista állam. Ami felfogásunk szerint ezt nem lehet bölcsészetileg megmagyarázni sem a gazdasági surlódás, sem a mozgékonyság hiányára való egyszerü utalással: ezek, amint most megkiséreljük megmutatni, a természetes szabadság rendszere mellett egyenes és szükségszerü következményei azon ténynek, hogy a nyomás folyamata, amelyet leirtunk, nem az elszigetelt egyéni eladó rendszeres gyengeségére nehezedik, hanem azon igen különböző bástyák és védfalak egész sorozatára, amelyet az ipari világ különböző osztályai állitottak fel. Átnézve ezeket röviden szemlénkben, akkor aztán készek lehetünk arra, hogy kellő arányokban lássuk azon menedékeket, amelyek különösen a bérmunkás előtt állanak nyitva.

Hadd jegyezzük meg először egy velejáró és tisztán előnyös hatását az állandó nyomásnak minden létező termelvényre és minden létező piacon. Az ösztönzi a tőkést és agymunkást arra, hogy meneküljön ki ezen szorosan elárasztott talajról ugy, hogy uj terményt és uj piacot fedezzen fel. Minden gyáros és kereskedőnek mindig jelenlevő ösztöne az, hogy oly cikket fedezzen fel, amelyet még egy

versenytárs sem termel, vagy találjon oly vevőket, akiket még nem szolgál ki senki. Legalább itt ő megtalálja a szerződés valódi szabadságát, ahol neki megvan ugyanaz a gazdasági szabadsága megtagadni cikkének olcsóbbá tételét, mint a vevőnek abban, hogy megtartóztassa magát azon különös vágyát kielégiteni. Természetesen nem képes arra, hogy tényleg diktáljon feltételeket, mert a vevő mindig teheti azt, hogy ugy költi el jövedelmét, ahogy eddigelé tette. De az ár megállapittatik a versenytől való félelem nélkül, és csak a kereslet terjedelme és élénksége szabályozza azt. Pusztán az, hogy első, ily esetben gyakran egyenértékü egy nagy vagyonnal, ami csupán a jutalma annak, hogy friss jövedelmi forrásokat nyitott meg a termelőknek és uj vágykielégitést a fogyasztóknak. De a tőkés élénken tudja azt a teljességet, amivel a nyomás folyamatja el fogja tőle venni ezen gazdasági szabadságot, és ennélfogva siet gátat emelni fel, mielőtt a folyamat elérné őt. Kétszáz évvel ezelőtt, mint mesterember, a kormányhoz fordult, és mint természetes dologért, egy szabadalom-levélért folyamodott, amely neki királyi hatalmat adott a belopózók ellen. Amikor a képviselőház azt a szempontot fogadta el, hogy ne legyen beleavatkozása a törvényhozásnak az üzlet szabadságába, vagyis minden ember azon jogába, hogy saját belátása szerint foglalkoztassa azt a tőkét, amelyet örököl vagy megszerez,[1] azt lehetett volna feltételezni, hogy a verseny teljes szabadságával szemben minden törvényes gát és védfal végleg leromboltatott. De ámbár a parlament ezen elv alapján a mesterember mindenféle szerzett érdekét elseperte, az egész század alatt, megengedte a tőkések egyik csoportjának a másik után, hogy oly törvényekkel sáncolják el magokat, amelyek kizártak más tőkéseket a velök való versenyből. A becikkelyezett társaságok ujra feléledése következett be, amelyek törvényesen biztosittattak különleges előjogaik élvezetében.[2]

[1] Report on Petitions of the Cotton Weavers, 181. l.; Report of the Committee on the State Woollen Manufacture in England, 1806; History of Trade Unionism, 54—56. l.

[2] A charter modern formája gondosan meghódol az iparsza-

De a mi növekvő imperialismusunk ezen mellékes eredményétől eltekintve, a század tanuja volt a parlamenti magántörvényeken alapuló hasonlithatlan nagy mennyiségü vasuti, gáz, viz és lóvasuti monopoliumok létesülésének. Itt, igaz, a parlament fentartja magának a jogot, hogy bármikor engedélyezzen bármely versenytársat. De a politika mindig az volt, hogy sohase adassék engedély egy uj vállalatnak versenyezni azzal, amely már elfoglalta a teret, bármily nyereségesnek mutatkozott is az üzlet, ha csak az uj vállalkozó nem igazolja, hogy még mindig van a vevőknek egy elegendőleg nagy csoportja vagy osztálya, akik még nincsenek ellátva a kérdésben forgó szolgálattal. Igy, sohasem engedte meg még érvelésül sem egy javasolt uj viztársaság vagy vasut mellett azt, hogy a már működő 10 százaléknyi osztalékot fizet. Az uj vállalkozók nem kapják meg törvényöket, mig meg nem győzik mindegyik törvényhozó házbizottságát arról, hogy tényleg egyik létező társaság sem látja el azt a szolgálatot, amit ők akarnak elvállalni. Nem tudjuk, ha a közvélemény tudja-e, hogy az ország vagyoni erejének mily nagy mértéke van ily törvényesen védett csatornákba fektetve be. Mi nyersen ugy becsüljük, hogy kizárva a földet és a házakat, az egyesült királyság összes tőkéjének mintegy egynegyede parlamenti magántörvények védelme alatt van befektetve, és ily módon meg van védelmezve, a versenyző nyomás folyamától. Nem csak az, hogy az igy külön jogot nyert tőkések képesek megtartani azon fogyasztómennyiséget, amelylyel először megindultak. Ők

badságnak. De mivel rendesen megadja a kiváltságot nyert vállalkozóknak a föld és bányák kizárólagos tulajdonjogát, a beviteli és kiviteli vámok szedésének jogát minden kereskedőtől (amit, hogy ha maga a társaság folytat üzletet, csupán egyik zsebből a másikba fizetésnek lehet mondani) és azt a jogot, hogy vasutakat és kikötőket épitsenek, hogy létesitsenek városokat és piacokat, a független kereskedő (Nigeria területén például) vagy a független bányász (Rhodesiában például) nem találhatja pénzügyileg oly különbözőnek helyzetét a tizennyolcadik századi belopózótól, mint amint lehetne gondolni.

megosztják a földtulajdonosokkal azon meg nem szolgált emelkedést, amely a népesség puszta szaporodásából származik. Sőt meg vannak védelmezve maga az egész közönség ellen is, amelynek nincs megengedve, hogy szövetkezési uton lássa el magát vasutaival, gázával vagy vizével, anélkül, hogy előbb ne elégitené ki a monopolium birtokosát, aki elfoglalta a tért. Nem szükséges azt fejtegetni, vajjon van-e valamely más mód rávenni a tőkést arra, hogy ezen nagy és egy időben veszélyes vállalkozásokba belemenjen másként, minthogy igy megadatik neki az, ami tényleg az ő felállitott várakozásaik megvédésére szolgáló törvényes oltalom. De ezen határozott parlamenti politika teremteni és fentartani befektetett érdekeket, mint a legjobb eszköz bizonyos szolgálatok teljesitésének biztositására, — ezen tényleges védelem a versenyző nyomás egész folyama ellen, amelyet a közönség összes ipari tőkéjének egy negyede élvez — már maga magában érdekes birálata a természetes szabadság rendszerének.

Ha már most áttérünk a nyomás egy más velejáró előnyére, — a gyárosok állandó törekvésére javitani technikai eljárásokat — egy másik sikeres forradalmat találunk a természetes szabadság rendszere ellen. Hogy ha valamely uj találmány vagy uj gépezet által, a termelési költség leszállitható, vagy egy jobb árucikk állitható elő, a gyáros képes lesz engedni a nagyban kereskedő nyomásának és mégis saját előnyére megnövekedett nyereséget állitani elő. A nyomás hatása igy, látszólag az, hogy a lehető legnagyobb ösztönzést adja a technikai eljárás javitására. De ha csak a gyáros nem képes valamelyes gátat emelni javitása védelmére, ugy, hogy megvédelmezze attól, hogy más gyárosok is ugyanazon eljárást kövessék, igen valószinüleg hamar azt fogja találni, hogy az ujitás tényleges veszteséget hoz neki is, és nekik is, egyaránt. Mert amint egyszer a főbb gyárosok elfogadták a javitást, közülök egyik sem képesebb egyáltalán jobban ellentállani a nagyban kereskedő nyomásának, mint ahogy volt azelőtt. A verseny folyamata bizonyára elseperte az uj feltalálás egész gazdasági hasznát az

ár leszállitása utján, hasznára először a kereskedőknek, és esetleg aztán a fogyasztóknak. De ez nem teszi teljessé a létező gyárosok baját. Az, hogy az uj találmányt bevezesse, esetleg tovább tőkebefektetést igényelt, és aligha történhetett meg anélkül, hogy előbbi tulajdonok némely része használhatatlanná ne váljék, és igy megsemmisüljön. Még ezen áron is, a régi gyárak hozzá alkalmazása az uj kivánalmakhoz sok kivánni valót hagy hátra a termelés teljes gazdaságos voltának szempontjából. Itt van az esély egy uj tőkés részére, hogy egy teljesen uj gyárat épitsen, amely a legutolsó javitásokkal van kiállitva, és a lehető legteljesebb módon felhasználja az uj találmányokat. A régi gyárosok tehát, akiknek elmés és vállalkozó voltának köszönheti a javitást, ugy találják magokat a szabad és szabályozatlan verseny rendszere mellett, hogy tényleges hátrányra vannak utalva. Ezen eredményen nyugszik a szabadalmi törvények jogosultsága, amely az uj találmány tulajdonosának törvényes monopóliumot biztosit annak használatára nézve egy bizonyos (az egyesült királyságban tizennégy) évre. A jelen évszázad, és különösen a jelen nemzedék, a szabadalmaknak óriás kiterjedését látta minden iparágban, most tényleg ritka dolog lévén találni oly jelentékeny gyárost, aki ne élvezné a verseny ellen felállitott ezen oltalmak egyikét vagy többjét is. És ámbár ezek mindegyike csak tizennégy évig tart, a tőkés életrevalóság kitalálta az utat arra, hogy végtelen módon kiterjesztessék azok védelme. Mielőtt egy szabadalom lejárna, egy mást biztositanak valamely mellékes javitásra az eredeti felfedezésben, amelyet felfedezni természetesen a szabadalommal birónak van a legjobb alkalma, vagy amit megvesz egy szükségben levő feltalálótól. Az a jog, hogy az eredeti találmányt gyártsa, kellő időben közös lesz mindenkivel, de akkor már az kevés hasznot hajt bárkinek is, mert a legutolsó javitás törvényesen védett egyedárusággal birója lesz mégis a helyzet ura. Semmi számitást nem lehet tenni azon tőke összegére nézve, amely igy a szabadalmak utján törvényesen meg van védve a szabad verseny nyomásától, de ezen összeg nagy mérvü és nap-nap után emelkedik.

Eddigelé csak a törvényes védelem azon különböző alakzatait tárgyaltuk, amelyek utján képesek voltak a tőkések elsáncolni a magok nyereségeit a versenyző nyomás folyamata ellen. Most menjünk át ugyanezen célt szolgáló más módszerekre. Amit a gyáros keres, az az, hogy valamely uton megmeneküljön a nagyban vásárló kereskedő által gyakorolt óriás nyomástól. Ösztönöztetve azon óhaj által, hogy növekvő hasznot biztositson magának, a kereskedő mindig azon járatja elméjét, hogy képes legyen a magánfogyasztó vak és pártatlan nyomását oly szabályos és összefutó erővé alakitani át, amely mindenkit ott szoritson, ahol legkevesebb az ellentállás. Az ő különös ügyessége az alkuvásnál, az ő képzett megbecsülni tudása a minőség legrészletesebb fokozatainak, és az ő gyors észrevevése a technikai eljárásban behozott javitásoknak képessé teszi őt arra, hogy a versenyző gyárosokat kijátszsza egyiket a másik ellen, ugy, hogy megadásra kényszeritse őket gyorsabban és teljesebben, mint ahogy máskülönben szükséges lett volna, és elvegye azon rendkivüli nyereségeket, amelyeket felfedez, hogy ők élveznek. Igy, a modern üzleti szervezet teljesen modern alakulásában a nagyban és részletben kereskedők tényleg a tudatlan fogyasztó szakértő ügynökei. A gyárosok folyvást arra törekesznek, hogy megszabaditsák magokat ezen szakértő birálattól és az ő áruik árára vagy minőségére intézett határozott nyomás alól, az által, hogy közvetlen összeköttetésbe lépnek a magánfogyasztóval. Ez gazdasági magyarázata annak, miért nőtt meg ennyire a különböző különlegesség világszerte való hirdetése és a védjegyek és a készitők neveinek ebből folyó használata, különösen a jelen nemzedék idejében. Ha oly benyomás kelthető a fogyasztók elméjére, hogy közülök ezer és ezer fogja követelni, hogy valamely különös árucikket meg tudjon vásárolni, azon árucikk készitője óriásilag nyer stratégiai helyzetében a nagyban kereskedővel szemben. Nem tesz semmi különbséget e tekintetben az, hogy a fogyasztó előszeretete a bebizonyitott jelességen alapul-e vagy nem: sok hasonló orvosság az előnyök tekintetében ép oly helyzetet biztosit, mint aminőt ért el Cad-

burynak a kakaója, vagy dr. Jaegernek a gyapjuárui. A „különleges cikkek" nagymérvü kifejlődése, amely szabadalmazott orvosszerekkel kezdődött, de ma már csaknem minden háztartási szükségletre kiterjed, az árak leszállitása elleni védfalaknak egy érdekes alakzatára vezetett. Egy ily különleges árucikk készitője, ha egyszer megnyerte a közönség tetszését, kevés előnyt lát azon élet-halál versenyküzdelemben, amely abban végződik, hogy a fogyasztó olcsóbb áron kapja azt meg. Nem találja ugy, hogy az ő különlegessége észrevehetőleg nagyobb mennyiségben adatik el, ha vevői tizenegy pennyért vehetik azt meg tizenhárom és fél helyett. Ami történik azonban az ily esetben, az, hogy a nagyban árulóra gyakorolt nyomás különös kedvezmények adása, vagy a nagybani ár más módu leszállitása iránt oly ellenállhatatlan lesz, hogy végre is a nagy ház gyakorlatilag nem találja jövedelmezőnek azon cikkben egyáltalán folytatni az üzletet, a gyáros vesztesége következvén ebből. Ennélfogva egy különös különlegesség tulajdonosa mai napság arra fog törekedni, hogy az árakat az egész vonalon át megállapitsa. Minden érdekelt félnek védelmére azt állapitja meg, amit vasfalu szerződésnek (ironclad contract) neveznek. Nem fog adni, hogy visszatartsa legnagyobb árengedményét, azon nagyban kereskedővel szemben, aki nem hajlandó formailag is kötelezni magát, hogy birság terhe alatt, nem fog eladni egy bizonyos előre meghatározott nagybani ár alatt. Sőt még egy határozott részletárat is kiköthet, amely alatt egy boltos sem árulhatja az ő cikkeit, azon büntetés alatt, hogy többé nem fog kapni egyáltalában. A mi magunk véleménye az, hogy ott, ahol a nagyban kereskedő és a részletelárusitó tovább is alkalmaztatnak, egyáltalán az ujonnan feltalált cikkek elárusitásánál, ezen szorosan védelmezett és nagy mértékben szabályozott üzleti szervezkedés már ma is a rendes alakzat.[1]

[1] Ezen vasfalú szerződéseket nehezen látják meg oly emberek, akik nincsenek összekötve az illető üzlettel és mi nem hisszük, hogy bárkinek is volna fogalma megfelelő módon azok gyors szaporodása, vagy az összes üzlethez képest azon magas arány

De ámbár a részletboltos jobban szereti a különleges cikkek árának szabályozását a szabad verseny romboló hatásánál az ő elárusitásánál, mégis nagy mértékben nem szereti a különleges cikkeket egyáltalában. Mindig törekszik arra, hogy előnyt adjon a le nem irt áruknak, amelyekből „jobban kedvezményezheti az egyiket a másiknál" és igy a vevő tudatlanságából azt az előnyt biztosithatja, hogy nagy haszonra tehet szert.[1] A különleges cikkek készitői azzal fe-

tekintetében, amelyre most kiterjednek. Volt különös alkalmunk megfigyelni hatását az angol nagykereskedőházak egyik legnagyobb bikában, mely minden nevü háztartási szükségleteket árusit és százszámra köt ilynemü szerződéseket. Előttünk vannak most egy jól ismert különlegességek gyártójának 1896. junius 8. keltezett bizalmas körlevelei, amelyekből veszünk némi kivonatokat. A részletárusitókhoz intézett körlevél, elmondva a nagyban árusitó árait és árleszállitásait, igy folytatja: „Hogy elkerültessenek az árak zavarai, és megelőztessék az árleszállitás, és hogy biztosittassék vevőink részére a méltányos haszon, tisztelettel kérjük mindazokat, akiknek szállitunk, hogy ne adjanak el a lentebb megnevezett árak alatt. Vevőink érdekében tehát csak *azoknak fognak szállitani, akik az e célra szolgáló szerződést aláirják.*" A nagyban áruló cégekhez küldött körlevél megállapitja, hogy fizettetni fog „egy 5 százalékos boni azon feltétel mellett, hogy az árak nem fognak olcsóbban adatni, mint a részletüzletben . . . Ez képessé fogja tenni a nagyban áruló cégeket . . . biztositani közel 14 százalékos nyereséget, és ugy hiszszük, biztositani fogja az önök állandó érdekét előtérbe állitani (ezt a cikket)." Lásd továbbá a boltosok összejátszásáról szóló cikkeket a Progressive Reviewben 1897 április.

[1] Érdekes megjegyezni ezen irányban, hogy mily készséggel adta oda magát a törvényhozás az árujegyekről szóló törvényekben a különleges cikkek által élvezett biztonság törvényes megvédésére az ár vagy minőségben való verseny ellen. Egy gyógyszerész készithet Condy's fluidot (a jól ismert mentesitő oldat permanganate of potash), ép oly módon, mint Condy, olcsóbban, mint Condy, és jobban, mint Condy, de nem szabad neki eladni azon egyedüli név alatt, amely alatt a vevők keresik, semmint mást, mint a maga Condy által készitett — valószinüleg vasfalú szerződés alatt lévő — árut.

lelhetnek, hogy saját részletárusitóikat küldhetik ki határozott fizetéssel, igy elárasztván a talajt egy nagy számu pékkel, akik teacsomagokat is árulnak, vagy ujságárulóval, akik bizonyos minőségü dohányt is árulnak. Egy uj gyártmány, mint az irógép vagy kerékpár, egyáltalán uj utat keres a rendes üzleti szervezkedéstől eltérőleg, és látunk oly gyárosokat, akik a magok kezében tartják ugy a nagyban, mint a kicsiben eladást, sőt magoknak fentartják még a szállitó és javitó üzletet is. Ahol sem a szabadalom, sem a hosszu idő alatt szerzett jóhirnév, sem a világszerte való hirdetés nem használható fel védbástyául, a gyárosok ugy kisérlik megvédeni magokat ringek vagy más szervezkedés utján az árak megállapitásával. Oly szembeszökő ezen eljárás pénznyeresége, hogy csupán az egymás elleni küzdelem hosszu megszokása és az ebből származott kölcsönös gyanuskodás az, ami meggátolja azt, hogy ezen módszer még sokkal nagyobb mértékben nem fogadtatott el az angol gyárosok által.[2] Végre van oly vakmerő kisérlet is, eltörölni a versenyt egyáltalában, minden versenyzőt egyesitve egy szervezetbe, amint részlegesen vagy egészben sikerült is ez a csavar-, gyapotfonál-, só-, alkali- és gummicső-iparokban ezen országban és számtalan más esetben az Egyesült-Államokban.

Mindezen elmondott kisérletekben a nyomás folyama-

[2] Idézhetjük egyikét a sok ismert és nem ismert ringeknek, amelyek a gyártás némely részeiben otthonosak. Az angol üresáruüzlet, például (a mindennemü érc házieszközök gyártása) tényleg mintegy egy tucat cég kezére van szoritva Birminghamban és a körül. Ezek több év óta egyesültek arra, hogy minden általok készitett cikk árát megállapitsák. Egy egyforma nagybani árulisztában egyeznek meg, három különböző árleszállitással. A cégek közös megegyezéssel osztályoztatnak, áruk bevégzettsége, nagy tökéletessége szempontjából és azon jó hirnév szerint, amelyben állanak, három osztályba, amelyek közül mindegyik a megfelelő árleszállitással dolgozik. Ezen ring egyszerüen önkéntes, azonban már évek óta jól fentartatik s a tagok szembeszökő módon meg vannak elégedve vele.

tának ellentállani vagy az alól kibuvni, a tőkés eljárása ugy tekinthető, mint bizonyos védfal felállitása arra irányozva, hogy az árakat egy fizető szinvonalon tartsa. Más esetekben különböző eljárást látunk. Már megemlitettük azt a tényt, hogy amikor egy uj iparág támad, ma már megvan az az iránylat, hogy a termelő-szervezet minden tagozottságát megakadályozzák, és minden fokozatot egy ugyanazon kézben tartsanak. Igy az irógép és kerékpárgyárosok nyomában járva a nagy varrógép termelőknek, minden kereskedőt kiküszöbölnek. De az emelkedés a másik végből is épugy indulhat ki. A vidéken levő falusi házalóból, vagy az olcsó cipő és ruha kisvárosi részletelárulóiból nőtt ki napjaink óriás ruhaüzlete, akik ezer és ezer elszigetelt családnak adnak ki munkát az egész országban; osztályozzák és megjelölik raktáraikban különböző áruikat; ellátják a magok részletüzleteiket a különböző városokban; ellátják a menedék- és dologházak szerződéseit; és hajón szállitják saját számlájokra Cape Townba vagy Melbourneba, százezreit azon olcsó öltözeteknek, melyeket évente elnyelnek a gyarmatok. Itt a jellegző vonás nem az árak fentartása a fogyasztóval szemben, hanem a kézimunkás termelőnek elnyomására használt rendkivülileg borzasztó gépezet. Minden „kiszipolyozó iparban" tényleg a tőkés választott utja nem az, hogy kibuvjon az olcsóságra intézett nyomás elől, hanem az, hogy találjon módot arra, hogy az a nyomás egész sulyával a munkásra nehezedjék. Már leirtuk korábban az elszigetelt munkásnak azon hátrányos helyzetét, melyben van akkor, amikor alkudozik a malom vagy a gyár tulajdonosával. Azonban minden körülmény között meg van neki azon előnye, hogy tudja, mint fizettetnek a többi munkások, és azon megbecsülhetlen erkölcsi támogatás, ami annyi számu társtól jő. Azután, amint láttuk, a malmokban és gyárakban a munkásegyesületi módszerek, a kölcsönös biztositás, a közös alku és a törvényi becikkelyezés a közszabályzatok formájában emel oly védfalakat, amelyeknek gazdasági hatásait most fogjuk vizsgálni. De az otthoni munkás nélkülözi mindezen védelmet, és szabály szerint a puszta megélhetési

bérre szorittatik le. És amikor, mint a ruházati iparban, ezen otthoni munkások főleg oly osztályokból szedetnek, amelyeknek semmi fogalmok nincs egy meghatározott életmódról — mert hát a lengyel zsidók és képzetlen angol nők megtesznek minden dolgot, minden áron, minden viszonyok közt — az ő munkabéreik leszorittatnak még az alá is, mely osztályokat állandóan munkaképes állapotban volna képes fentartani. Igy az ugynevezett kiszipolyozó rendszerben a tőkés munkaadó talált módot nem csak arra, hogy kibuvjon azon lefelé nyomás alól, amelyet a nagyban és részletben kereskedő rendesen gyakorol a gyárosra, de arra is, hogy kimeneküljön akár az összejátszás, akár a törvényi szabályozás által okozott azon bajokból, amelyekkel szemben találja most rendesen magát a gyártulajdonos, hogy ha az életmódot lejebb akarja szállitani. Azon óriás vagyonok, amelyek összegyüjtetnek és még most is felhalmoztatnak a nagy ruhaiparosok által, jelenti a tőkének egy kis osztálya által való felszivását az összes vitatható területnek, amely van a gondatlan fogyasztó által fizetett és fizetendő ár között, aki egyformán nem ismeri az ipar minőségét és annak átalakulását, és azon bér között, amelyet félig eltartott nők és a más országokból kirekesztett zsidók egy áramlata még mindig inkább elfogad, semmint hogy egyáltalában minden munka nélkül legyen.

Az előző lapokban röviden jeleztük már némelyikét azon főmódozatoknak, amelyekkel a tőkéseknek csaknem minden osztálya, akár gyáros, akár kereskedő, sikerrel menekül meg, áll ellent vagy legalább is mérsékli a maga érdekében mai napság azt a vak kényszert, amelyet a nem képzett és nem felelős fogyasztók nagy tömege mindig előidéz öntudatlanul. Hogy ezen különböző eljárásokat boncoljuk, hogy megvitassuk, mikép mily mértékben emelik ezek vagy csökkentik a nemzet vagyonát, hogy felfedezzük, mikép mily módon hatnak azok a nemzeti jellemre, vagy mennyire vannak összefüggésben a társadalmi fejlődés ezen vagy azon felfogásával: az oly részletes nyomozását igényelne az üzleti szervezkedés mai tényeinek, mint amilyent vállaltunk ma-

gunkra a munkásegyesületi mozgalommal szemben. Egy ilyen nyomozásnak azt hisszük, a legnagyobb értéke volna a közönségre nézve. Egy dolog világos. Az ilyen tőkés gátak és védfalak, megröviditések és mesterséges elözönlések oly állandó és általános tünemények lettek a gazdasági alkudozás egész vitatható területén, hogy minden vitatkozás azon viszony felett, mely a fogyasztó és termelő, vagy a tőkés, agymunkás és kézimunkás közt áll fent, és amely arra a feltevésre van alapitva, hogy szabadon versenyző egyes alkuvók közt célozza a szolgálatok kölcsönös kicserélését, gyakorlati szempontból teljesen elavult. Tényleg ki kell dolgoznunk egy uj tudományos boncolást, nem a természetes szabadság valamely eszményi állapotán, hanem azon gyakorlati tényeken alapulva, hogy a világ többé vagy kevésbé teljes gazdasági monopoliumokkal van tele — törvényes monopoliumok, természetes monopoliumok, monopoliumok, amelyek a fogyasztók előitéleteinek kizsákmányolásán alapulnak, és végül, de nem legkevésbé oly monopoliumok, amelyek az összes versenyző érdekek hallgatólagos vagy nyilt összejátszásán vagy összeolvadásán alapulnak.[1] De mielőtt tovább

[1] Mr. C. S. Devas emlékeztet az ő Groundwork of Economics-jában, 20. szakasz, 33. l. (London, 1883), hogy „egy bölcs pillanatban" J. S. Mill kifogást tett atyjának és azon iskola más gazdasági politikusainak elvont módszere ellen. „Nem lehet képzelni sem, hogy lehetséges lett volna — mondotta Mill, — sem nem igaz tényleg, hogy ezen bölcészek olybá tekintették volna elméleteik egy nehány tételét, mint ami magában foglal mindent, ami a társadalmi tünetek megértésére szükséges . . . Ők alkalmazhatták és alkalmazták is, de számtalan fentartással elveiket. De nem ily fentartások azok, amik szükségesek . . . Nem bölcészhez illő egy tudományt alkotni egy pár oly tényezőből, ami által vannak a tünemények meghatározva . . . *Szükséges, hogy tanulmányozzuk egyformán mindegyik meghatározó tényezőt, és törekedjünk, amennyire lehet, mindnyáját behozni a tudomány keretébe, mert különben csalhatatlanul aránytalan figyelmet fordítunk azokra, amiket elméletünk számitásba vesz,* amig kevésre becsüljük a többit és valószinüleg kicsinybe vesszük fontosságokat." Az idézet Mill: System of Logicjából van véve. VI. könyv; a VIII. fejezet vége.

mennénk ezen, a a közgazda által még ki nem kutatott világtól, kötelesek vagyunk megjegyezni, hogy mint érinti az a mi tárgyunkat.[1]

Kutatásainkban azon láncolatos alkudozások felett,

[1] Ezen monopoliumok, mondhatjuk, nagy mértékben tényleg a törvényes szerződési szabadság szülöttei. Ha minden egyes embernek szabad oly szerződést kötni, ami neki legjobbnak látszik érdekeire, lehetetlen megtagadni tőle a jogot, hogy csatlakozzék tőkés társaihoz az árak megállapitása, a termelés szabályozása, vagy tényleg az összes versenyző érdekek egybeolvadására, ha ez látszik legelőnyösebbnek. „A monopolium — mondja Professor Foxvell — kikerülhetetlen . . . Az az ipari szabadság természetes kinövése" (The Groth of Monoply, and ist Bearing on the Function of the State", a Revue d'Économie Politique-ban III. köt., 1889 september.) Hogy a dolgok ezen állapota magával hozza a kisebbségek gazdasági kényszeritését, az ujonnan jövők megrontását határozott árlenyomással és az iparágból való kiüzését minden vonakodó cégnek, az, mint Mr. Justice Chitty világosan kifejtette a Mogul Steamship Co. v. Macgregor, Gow and Co. perben, a szerződés törvényes szabadságának kikerülhetetlen következménye. A klassikus közgazdák sohasem figyeltek arra, hogy vajjon a természetes szabadság rendszere alatt ők a szerződés egyéni szabadságát vagy egyének közötti szabad versenyt értették-e? Amint már kifejtettük a közös alku rendszeréről szóló fejezetünkben, ezen két társadalmi eszmény nemcsak nem azonos, de reménytelenül összeférhetetlen egymással. Ép ugy a tőke világában, mint a munka világában az egyéni szerződési szabadság kikerülhetetlenül összejátszásra vezet és ez tönkre teszi a szabadversenyt az egyének között. Ha fent kivánjuk tartani a szabadversenyt az egyének között, az egyedül lehetséges mód volna oly állami beavatkozás a szerződésekbe, amely meggátolna nemcsak mindennemü egyesülést, de minden földeladást és minden eladását a kisebb üzleteknek a nagyobbak részére, ami bármely módon hozzájárulna a vagyon vagy hatalom egyenlőtlen voltának megteremtéséhez vagy megerősitéséhez. Valóban érdekes kérdés volna elvi vitatásra, vajjon az egyenlő egységek közti szabadverseny, feltéve, hogy az kivánatos és megegyeztethető az emberi természettel, biztositható-e bármi más uton állandóan, mint a termelés, felosztás és csere eszközeinek államosítása utján.

amelyek létrejönnek a kézi munkás és a magánfogyasztó között és igy meghatározzák a munkabéreket is, megmutattuk nemcsak azt, hogy az elszigetelt egyes munkás van komoly hátrányban az alkudozás folyamán a tőkésgyárossal szemben, hanem azt is, hogy maga a tőkésgyáros is nagy mértékben képtelen oly feltételeket ajánlani, amelyek felette állanak a más telepeken divó áraknak. De ez az utolsó megfontolás, amint látjuk most, nem szükségképen alkalmazható másra, csak azon esetekben, amelyeknél nem volt a versenyző nyomás egész folyamata ellen semmi ellenkezés. Ha egy egyes munkaadó képes ezen nyomást eltávolitani terménye árától egy kizárólagos engedély vagy szabadalom, egy mustrajegy vagy akár egy biztos személyes összeköttetés utján, vagy hogyha a munkaadóknak egész testülete képes egyesülni egy hallgatólagos vagy formális összejátszásra az iparág szabályozásán, akkor az ezen telepeken levő munkásoknak lehet, igy lehet állitani, némi esélye arra, hogy jobb munkabéreket kapjon. És amennyire ezen részleges monopóliumok közszellemmel biró emberbarátok által vezettetnek — *sőt addig, amig ezen rendkivüli haszon az eredeti tőkés kezén marad*, — ezen feltevést megerősitik a tények is. Oly jólismert cégek, mint Cadbury, Horrocks, Tangye és egy rakás más különlegesség készitői, arról nevezetesek, hogy jó munkaadók, azaz, önkényesen adnak jobb feltételeket a munka minden fokozatán, mint aminőt kapnak hasonló munkások más telepeken. De ezen viszonylatban fontos megemlékezni arról, hogy a szinvonal, ami alapján határozza meg a jó munkaadó a munka feltételeit, nem valamely határozott felfogás arról, hogy mi kivántatik meg a teljes családi jólétre és méltó polgáréletre, hanem egy gyakorlati megbecslése annak, hogy mit kereshetne meg a munkások mindegyik fokozata egy oly rendes munkaadónál, aki a versenynyomás alatt dolgozik. Ennélfogva egy aránylag csekély hozzáadás a heti bérekhez, egy méltányosabb darabszám áruliszta, a tekintetbe vétel nagyobb foka a munka megkezdési és bevégzési órák megállapitásában, hasonlóul az étkezési szünetek és a szünnapok felállitásában méltányosság,

nagyobb gondosság a gyár kis kényelmeiben, vagy lehetetlenné tétele a munkavezetők apró zsarnokoskodásainak — mindezen javitásai a munka feltételeknek elegek lesznek arra, anélkül hogy komolyan megtámadnák a nyereséget, hogy a céghez vonzzák a város legjobb munkásait, hogy megszerezzék annak az igazságosság és jóakarat hirnevét, és hogy megadják a munkaadó családjának a megelégedés nyugodt érzetét, valahányszor belép a gyárba, vagy átlépi munkásainak küszöbét. Ezen mértékig igaz az, hogy „a tőkés ereje a munkás paizsa.“ [1] De ezen aránylag emberies viszony mai napság ritkán hosszu tartamu. Hogyha az üzlet felnő nagy mértékben, igen hamar át fog változni részvénytársasággá, melyben a régi társak esetleg megtarthatnak eleinte nagy érdekeltséget, de amelynekévente növekvő aránya külső részvényesekre ruháztatik át lassanként. Ezen uj részvényesek, akik talán oly áron vették meg a részvényeket, hogy azok nem hajtanak nekik többet, mint a megfelelő osztálya mellett a biztonságnak a rendes kamatláb, ugy fogják érezni, hogy nekik nincs semmi szétosztani való rendkivüli nyereségök. Még akkor is, ha a régi társak családjai nagy részben megtartják érdekeltségeiket az ő régi vállalatokban, ők azáltal, hogy nyereségöket tőkésittessék, elvesztették azon előjogokat, hogy jóindulattal lehessenek irántok; és a részvényesek közgyülése, az igazgató tanács és a fizetett vezérigazgató kikerülhetlenül üzleti elveket hoz be, és nem fizet többet a munkáért, mint amennyire kényszeritve van. És hogyha átmegyünk az óriási tőkés testületekre, amelyek törvényes monopoliumokat kezelnek, vagy az óriási egybeolvadásokra, amelyek jobban és jobban uralkodnak az ipari világ felett, ugy találjuk a legélesebb ellentétben a gazdasági regényesség patriarchalis munkaadójával, hogy a részvény- és kötvénybirtokosoknak naponként változó tömege teljesen nem érez semmi felelősséget a munka feltételeire nézve és oly kevéssé értesült és fejetlen, mint maga a fogyasztó. Nem nagyon sok azt mondani, hogy

[1] Trade Unionism: James Stirling (Glasgow, 1869), 42. l.

ami a London and North-Western vasuti társaság 50,000 alkalmazottjának életét illeti, az azon 55,000 rendes részvénybirtokos előtt, akik tulajdonosai ezen óriás vállalatnak, époly ismeretlen, még jobban hozzáférhetlen, és ők teljesebben felelősségnélkülinek érzik magokat, mint azon milliói az utazóknak, akiket kiszolgálnak. A helyzetet még rosszabbá teszi azon tény, hogy nem lévén semmi törvény vagy közös alku ez irányban, ezen nagy tőkés egyeduralmak tényleg képesek diktálni feltételeiket munkásaiknak. Hogyha, amint most már el van ismerve, az elszigetelt munkás komoly hátrányban áll a tőkés gyárossal szemben a megalkuvásban, mit mondjunk akkor azon jelölt helyzetére nézve, aki hordárul vagy ajtónállóul jelentkezik egy nagy vasuti társaság hivatalában? Itt az alkuvásnak már maga a fogalma is elvész. Ez nem azt jelenti, hogy az ily tőkések aztán az általában minimális béreket fogja alkalmazni. A testület saját maga érdeke szerint fogja meghatározni, hogy mily politikát folytasson a munkabérek, munkaórák és más feltételek tekintetében. Hordárok és ajtónállók, sinrakók és közönséges munkások tényleg mindig találhatók bármely számban és bármely árban. Az, hogy legjobban az fizet-e, ha a legroszszabb munkabér adatik, amely mellett az emberi állat még ideiglenesen megélhet, és megelégedjék-e az izomerő állandó megtartásának alacsony szinvonalával, vagy vajjon helyesebb-e jobb embereket keresni és dolgoztatni azokat hetenként kilencven óráig is, oly kérdés, amely, miután „a szerződési szabadságot" egyáltalán nem háborgatja meg semmi sem, nagy mértékben ugyanazon felfogás alapján döntetik el, amely vezeti a lóvasuttársaságot annak eldöntésénél, hogy nyereségesebb-e lovait négy vagy hat év alatt tyuzni el. És ha egyszer a munkás belép ezen óriási monopoliumok bármelyikének szolgálatába a munkaadói parancsának való engedelmeskedéssel szemben az egyedüli alternativa az, hogy meg kell cserélni nemcsak állását, hanem uj életmódot is kell keresnie. Mert az a vasuti alkalmazott, aki bizonyitvány nélkül megy el, vagy rosz jegyzettel neve után, egészen jól tudhatja, hogy

hasztalan keres állást az ország bármely más vasuttársaságánál. Igy hát csupán rendkivüli esetekben, és akkor is csak ideiglenesen történik meg, hogy a bérmunkások, mint osztály részesedjenek bármily módon is a gátak és védfalak által a tőkések részére biztositott rendkivüli nyereségből. Ezen rendkivüli nyereségeket tulajdonosaik gyorsan tőkésitik, és igy adják át az uj részvényeseknek, akik tulárakat fizetnek érte. Mennél teljesebb és törvényesen mennél jobban van biztositva a monopólium, annál biztosabban el lehet adni oly áron, amely csak alacsony kamatoztatást biztosit, — a legszélső esetekben, mint a városi vizvezetékeknél, ténylegesen megközelitvén azt a hozadékot, amely maga a kormányi kötvények után jár. Más oldalról, a bérmunkás helyzete tényleg rosszabbá válik az óriás tőkés testületeknél, miután nincs ezen szolgálatokra nézve hatályos verseny a versenyző vállalkozók közt. A különbség a stratégiai helyzetre nézve oly tulnyomóvá lesz igy, hogy a munkabérszerződés, minden valódi értelemben, megszünik egyáltalában szerződés lenni.[1]

Mindazon tőkés eljárások között, amelyeket most részleteztünk, a munkásoknak törekvései védelmezni magokat a versenyző nyomás teljes folyamata ellenében aránylag nagyon szerényeknek fognak látszani. Nem ugy, mint a nagy tőkés vállalatok kezdeményezői, a bérmunkások egyik osztálya sem képes mai napság a parlamenttől bármely kizárólagos jogot biztositani magának bizonyos szolgálat ellátására. Nem ugy, mint az ujonnan felfedezett gép tulajdonosa, a munkás nem képes arra sem, hogy a legeszesebb javitásnak is megtarthassa törvényes monopóliumát, amelyeket a maga termelő munkássága közben fedez fel, mert egy ország

[1] „Azt tételezni fel, hogy a verseny a munkaadó köz egy oldalról és a bérmunkások közt más oldalról, hogyha az utóbbiak nincsenek szervezve és nincsenek védelmezve törvény által egyenlő egységek közt folyó verseny, annyira képzeleti csak és annyira ellenkezik a tényekkel, hogy az ily feltételezésből vont minden következtetésnek csak csekély értéke lehet a jelen viszonyok közt." B. R. Wise: Industrial Freedom (London, 1892), 13, 1. l.

sem ad szabadalmat a kézi ügyesség — talán csak az ujak használatának egy uj módjából álló — bármely uj fogásának feltalálójának, amely esetleg óriási mértékben emelheti az ipar termelő erejét. Sőt amit időnkben még a legképzettebb kézimunkás sem képes biztositani magának, mint egy különlegesség, vagy egy törvényesen biztositott ipari jegy hirdetője, a távolálló magánfogyasztók egy nagy testületének hűséges fogyasztását. És az a tény, hogy a bérmunkások képezik az ipari pyramid talaját és nincs alattok még gyengébb osztály, amelyre áttolhassák a nyomást, elzárja őket minden, a folyamat alól való kibuvástól, amint hogy láttuk, hogy az a nagybani ruhakereskedőnek nyereségét képezi. Mindezen gátaknak és védfalaknak, ugy van most is, és szükségképen ugy is kell maradniok, hogy a tőke birtokosainak kizárólagos tulajdonát képezzék.[1]

[1] Az egyes munkások természetesen válhatnak tőketulajdonosokká, talán alvállalkozók formájában és igy kiemelkedhetnek osztályokból. De ez nem érintheti (hacsak nem ártalmasan) magának az osztálynak gazdasági helyzetét. A szövetkezetiek egyik része azt vitatja, hogy a bérmunkások társaságai teljesen feleslegessé tehetik a tőkés munkaadó viszonyát a kézimunkás bérmunkással szemben. Ép ugy, amint a munkaadók vagy gyárosok összejátszása egy különleges cikkben tényleg a kereskedőket az ő ügynökeikké teszi, ép ugy a munkások társaságai a tőkés vállalkozót egy, az ő parancsaik szerint eljáró fizetett igazgatóvá változtathatják át. Ez azonban azt tenné, hogy a munkások egy része tulajdonosává lenne azon tőkének, amelylyel dolgoznak. Ha a termelés ezen eszközének tulajdonjoga a termelők egyesületei kezében egyszer általánossá válik, akkor szükségtelenné válnék a bérmunkások osztályának gazdasági helyzetét tárgyani. Azon okok, amelyek a mi felfogásaink szerint, minden ily általános összeolvadását a tőkés és bérmunkás helyzetének bensőleg és állandóan lehetetlenné teszik — az okok, amelyek eddigelé meggátolták még azt is, hogy az ilyen termelő társaságok még csak a britt szövetkezeti mozgalomnak is jelentékeny részévé nőjjék ki magokat — részletesen el vannak mondva Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) által a The Co-operative Movement in Great Britainben (London, első kiadás 1891, második kiadás 1894).

Az angol-szász munkásnak az első kisérlete sokkal inkább ösztön volt, semmint egy rendszer. Az ipari testületnek egy nagy részében, a bérmunkások makacsul ragaszkodnak a kiadások némely megszokott szinvonalához. Ámbár tulnyomó lehet a munkaadó stratégiai ereje, ámbár szervezetlenek és vagyontalanok lehetnek a bérmunkások, mégis lehetetlennek találtatik a munkások bizonyos fokozataintk béreit és más feltételeit bizonyos, nem határozottan megállapitott szinvonal alá lenyomni. A legrosszabb üzleti években, amikor ezer és ezer gépész és kazánkovács, kőmives vagy bádogos sétál az utcán munkát keresve, a legügyesebb munkaadó is tudja, hogy teljesen hiábavaló munkát ajánlani nekik a magok megfelelő iparágában hetenként tiz vagy tizenöt shillingért. Előbb, semmint ily sérelmet elszenvedjenek azon érzelmökön, hogy mi illeti meg az ő társadalmi helyzetöket, inkább fognak dolgozni, mint nyers munkások, vagy vállalnak fel lehetetlen vállalatokat ugyazazon vagy még kisebb bérért, mint amit, mint mesteremberek, visszautasitottak. Ezen rendszer visszautasitás arra nézve, hogy mint osztály, rendelkezésre álljanak oly munkabér mellett is, amely nekik a magok megszokott szinvonala alatt annyira sértően alatta látszik lenni, nem attól függ, hogy valamely munkásegyesülethez tartoznak-e, mert az jellegző a munkásegyesületi tagokra és nem tagokra nézve egyaránt és feltalálható még oly iparágakban is, hol semmi tömörülés nincs még. Még a dockmunkások is, akik kétségbeesetten küzdenek a dock kapuinál, bármely minőségü munkáért, morogva megfordulnak és néhány óra mulva elmennek, ha tőlük azt kivánják, hogy naponta egy shillingért dolgozzanak. És nincs is az pusztán a pénzbérekre szoritva. A britt munkás az épitő iparban, ámbár óraszámra van fizetve, és gyakran nem tagja egy egyesületnek sem, inkább elfogad bármely alternativát, semmint megengedje, hogy munkaadója rendesen munkánál tartsa őt naponta tizenöt órán át. És ezen szokásos minimumnak nincs semmi kimutatható összefüggése a tényleges megélhetés költségével. A fiatal gépész vagy bádogos, kinek nincs felesége vagy gyermeke, boszankodva visszautasitja a

munkát oly bér mellett, amely mellett polgártársainak milliói nemcsak megélnek, de meg is házasodnak és gyermekeket nevelnek fel. Más oldalról, ámbár a londoni dock-munkás nem fog dolgozni naponta egy shilling mellett, ő készen elfogad bármely szabályzatlan munkát oly óraszámra, amely, hogyha tekintetbe vesszük azt a munkanélküli időt, amely együtt jár az ő foglalkozásával, megmutathatóan elégtelen az állandó fizikai egészségre vagy munkaképességre. A munkaadó képessége ellenében fentálló ezen korlátot a munkabérek leszállitására nézve mindig észlelték a közgazdák. „Ahol — mondotta J. S. Mill — nincs meg a népben, vagy annak valamely igen széles rétegében a határozott ellenállás ezen leszállitás ellen — az az elhatározás, hogy megtartsa a létező jólét szinvonalát — ott a legszegényebb osztály helyzete hanyatlik még a haladó közállapot mellett is, egész azon legalsó pontig, amelyet hajlandók eltürni.“ [1] A klasszikus közgazdákat különösen meglepte az a mód, amint érintette a megszokott jólét megtartása iránt való ezen elhatározottság, a munkabérek szinvonalát a különböző országokban és ugyanazon ország különböző kerületeiben vagy népfajai közt.[2] „A szokás — mondotta Adam Smith — . . .

[1] J. S. Mill, Principles of Political Economy: IV. könyv. VI. fejezet, 1. §. 453. l. „A munkásosztályok rendes keresetét nagyban semmi sem érintheti, csak a munkásosztály rendes szükségletei; tényleg ezek is megváltozhatnak, de amig fentmaradtak, a munkabérek sohasem sülyedhetnek állandóan ezen szükségletek szinvonala alá és nem maradnak sokideig ezen szinvonal felett“. Ugyanott V. könyv, X. fejezet, 5. §. 564. l.

[2] „Angliában például az alsóbb osztályok főleg buzakenyérrel és mészárszéki hussal élnek, Irlandban kolompérral, és Chinában és Hindosztánban rizszsel. Franciaország és Spanyolország némely tartományában egy kis bor is nélkülözhetlennek tartatik. Angliában a munkásosztálynak csaknem ugyanaz a véleménye a világos vagy sötét sör, vagy almaborra nézve; mig a chinai és hindu csak vizet iszik. Irlandban a parasztság nyomoruságos sárkunyhókban él ablak vagy kémény vagy bármi olyan nélkül, ami butorzatnak volna nevezhető; mig Angliában a parasztok kuny-

Angliában életszükségletté tette a bőrlábbelieket is. Bármely nemből is a legszegényebb valamire való ember is szégyenelne megjelenni nyilvános helyen azok nélkül. Skóciában a szokás azokat életszükségletté tette a legalsóbb osztályu férfiaknál, de már nem az ugyanazon osztályu nőknél, akik minden szégyen nélkül járhatnak meztelen lábbal. Franciaországban nem szükséges az már feltétlenül sem a férfiaknak, sem a nőknek.“ [1] „Az Angliában ma szokásos életmódnak viszonyai és szokásai — irja Colonel Torrens — rég elhatározták, hogy a munkásosztályokba tartozó nőknek lábaikat és lábszáraikat fedetten kell viselniök, buza kenyeret enniök egy részlet állati táplálékkal. Már most, sokkal azelőtt, hogy a munkabér szinvonala leszállittatik annyira, hogy a nőket arra kényszeritse az egyesült királyság ezen részeiben, hogy meztelen lábbal és lábszárral járjanak és hogy burgonyán éljenek és talán egy kis oly tejjel, melyből a tejfel már leszedetett, az összes munkásosztályok már rászorulnának a községi segélyre és az ország nagy mértékben el volna néptelenedve.“ [2] „Ezen különbségek életmódjokban — venta össze M'Culloch — hasonló különbségeket okoz munkabéreikben. De ámbár a tény világosan fel volt ismerve, semmi kielégitő magyarázat nem adatott reá. Az egyedüli ok a munkabérek ezen különbözőségeire, amit a klasz-

hóinak üvegablakai, kéményei vannak és jól vannak bebutorozva, és ép olyan ismertek csinos, tiszta és kényelmes voltokról, mint az irlandiaké piszkokról és nyomoruságos voltokról. *Ezen különbségök életmódokban megfelelő különbségeket okoz munkabéreikben;* ugy hogy, mig a munkabér naponta átlagosan 20 pennytől 2 shillingre tehető, nem tehető az többre, mint 7 pennyre Irlandban és 3 pennyre Hindosztanban“. J. R. M'Culloch: A Treatise on the Circumstances which determine the Rate of Wages (London, 1851) 32. l.

[1] Wealth of Nations, V. könyv, II. fejezet, IV. cikk 393. l.

[2] Eassay on the External Corn Trade: Robert Torrens (London, 1851), 58. l. Lásd a többi felvilágositást Gunton: Wealth and Progress (London, 1888) 193. l.

szikus közgazdák feltudtak hozni, az volt, hogy a szokásos jólét rendes szinvonala állapitja meg azt a mértéket, amelylyel a népesség szaporodik, — hogy a munkaadó minden kisérlete a munkabérek leszállitására ezen szinvonal alá rögtön azt okozná, hogy kevesebb gyermek születik és igy husz év multán meg fog változni a munkások számaránya a munkabéralaphoz![1] De ez, szembeszökő, hogy nem mondja meg nekünk, hogy miért képes a munkás visszautasitani azt, hogy kevesebbet kapjon ma, még akkor sem, ha a népesedési statisztika megengedné nekünk, hogy ily számitást tehessünk a születési arányra nézve. Hogyha a közgazdákra nem nehezedett volna az előre megállapitott munkabéralap tévedése, észrevették volna abból, hogy minden egyes nemzedék annyira ragaszkodik megszokott életmódjához, hogy az egy kezdetleges védfal azon ujitás ellen, mely a munkafeltételek megállapitását a munkára való jelöltek közt folyó szabad verseny által akarja megállapittatni. A modern észlelő előtt szembeszökő, hogy egyszerü megléte, egy bizonyos osztályu munkás közt, ugyanazon fogalomnak arra nézve, hogy a heti kiadásnak milyen összege és neme az, amely jelenti a megélhetést, magamagában egyértékü már a hallgatólagos összejátszással. Tényleg az, bár hogyha mellőzhető is, egy kezdetleges közös szabályzat, amelyet az általános és hosszas vonakodás a munkától is támogat, és amely nem

[1] „Még akkor is, hogy ha a munkabérek elég magasak arra, hogy megengedjék, hogy az élelmiszer drágább legyen anélkül, hogy megfossza a munkásokat és családjaikat a szükségesektől; ámbár fizikailag szólva, eltürhetnék, hogy rosszabb helyzetbe kerüljenek, nem fognak belenyugodni, hogy ezt tegyék. Lehet, hogy oly kényelmi szokásaik vannak, amelyek nekik ép olyanok, mint a szükségesek, és inkább semhogy ezekről lemondjanak, további megszoritást tesznek szaporodási képességökön, ugy hogy a munkabérek emelkedni fognak nem a halálesetek szaporodása, hanem a születések megcsökkenése folytán". J. S. Mill: Principles of Political Economy: II. könyv, XI. fejezet, 2. §. 209. l. (London, 1865).

kevesebb a strikenél még akkor is, hogyha nem előzi meg egyetértés és nem elhatározott. Hogyha mindegyik mesterember, a legkisebb megegyezés nélkül is társaival, nem okoskodó előítélettel van tele az iránt, hogy neki és családjának buzakenyeret, mészárszéki hust, sört és teát kell fogyasztani, ahelyett, hogy zabliszten, tengerin, burgonyán és vizen éljen, a munkaadó hiábavalónak fogja tapasztalni azt az állitást, mikép „minden étel jobb, mint a semmi.“ Hamar fel fogja fedezni, hogy ha ő oly munkabéreket fog ajánlani, melyekkel csak az olcsóbb táplálékot lehet megszerezni, azon osztályból, amelyet ő szükségel, senki sem fogadja el az ő helyét. Ő tényleg szemtől-szemben áll azzal, ami tényleg egy általános strike. Mint minden más strike, egy vagy más ok miatt, egyidőben az sikertelen lehet. De addig, amig tart, a munkaadó előtt az alternativa azzal szemben, hogy egyezségre jusson a munkással, nem az, hogy egy munkás fog hiányozni az ő rendes erejéből, de az, hogy nem fog kapni egyetlen embert sem, — nem az, hogy lemondjon nyeresége egy töredékéről, de az, hogy bezárja telepét. Ennélfogva világos, hogy a munkásoknak egy oly osztályában, ahol köztök a jólét szinvonaláról bármely ilyen egyenlő öntudat megvan, az elszigetelt egyes bérmunkás nagyobb előnyben van alkuvásában, mint volna akkor, ha ő maga és társai készek volnának inkább elfogadni bárminő munkabért, mint semmit. Puszta fentlétele mindazon munkás közt, akik a munka bizonyos fajáért versenyeznek, egy ugyanazonos felfogásnak arra nézve, hogy mi alkotja az ő minimális létezhetésöket, ennélfogva tényleg egyértékü, még akkor is, ha nincs támogatva az egyetértés vagy valamely tartalék-pénztár által, a verseny nyomása ellen emelt valódi védőfallal.[1]

De ezen kezdetleges védőfalnak — a nem tömörült vagyontalan bérmunkások ezen ösztönszerü életmód szinvonalának — sulyos hiányai vannak. Elsősorban is ez egy

[1] Képtelenek vagyunk itt többre, mint egyszerüen reámutatni, hogy megvannak ezen népszerü eszmék az életmód szinvo-

nalára nézve. Hogy hogy keletkeztek, hogy például miért követelte mindig az angol munkás, hogy drága és nem tápláló buzakenyeret egyék, vagy hogy miért mutat fel némely osztály és faj annyira nagyobb makacsságot az életmódban, mint a többiek, ez mind termékeny tárgya lehetne a gazdasági kutatásnak. Mi ugy látjuk, mintegy feltételező osztályozásul és kiindulási pont gyanánt, hogy a bérmunkások fajai és osztályai három csoportba oszthatók fel. Vannak olyanok, mint az angol szász képzett mesterember, aki nem dolgozik egy megszokott minimalis életmód szinvonala alatt, de akinek nincs maximuma; vagyis akik erősebb erőkifejtésekre és uj szükségletekre ösztönöztetnek a jövedelem minden emelkedése folytán. Vannak oly fajok, amelyeknek, mint az afrikai négernek, nincsenek megjelölhető minimumai, de egy igen alacsony maximuma; ezek tudniillik fognak dolgozni végtelenül alacsony munkabérek mellett, de nem birhatók reá, hogy dolgozzanak, mihelyt kezdetleges szükségleteik ki vannak elégitve. Végezetül itt van a zsidó, aki, ugy gondoljuk, egyedül áll abban, hogy sem minimuma, sem maximuma nincs; aki elfogadja a legalacsonyabb feltételt is inkább, semmint munka nélkül maradjon; akit, amint emelkedik a világban, uj szükségletek ösztönöztek még nagyobb erőkifejtésre és a jövedelemnek nincs oly nagy összege, ami lassitaná fáradhatatlan tevékenységében. Az életmód szinvonalának ezen nevezetes rugékonyságának tulajdonitható, ugy véljük, a zsidóknak mind gazdag, mind szegény volta — az a szembeszökő tény, hogy az ő bérmunkásosztályok állandóan a legszegényebb egész Európában, mig egyes zsidók megfelelő országaiknak leggazdagabb emberei.

Az angol munkásasszonynak helyzete e tekintetben különösen jól kifizetné a kutatást. A szegénységgel üldözött özvegy, akitől gyermekei a kenyeret várják, el fog inkább fogadni bármily munkabért vagy bármi hosszu munkaórákat, semmint visszautasitsa a munkát. Más oldalról a mesterember jól nevelt leánya makacsan fog ragaszkodni az illem, kényelem és tisztesség bizonyos feltételeihez munkájában. De azon tény folytán, hogy ő gyakran nem egészen béréből él, képes elfogadni inkább bármiü fizetést, semmint elhagyjon egy kényelmes és jól vezetett gyárat, és a munkaadók gyakran panaszkodnak arról, hogy a darabszámnak vagy külön jutalomnak nincs oly ösztönzése, amely azon női munkásokat rábirja arra, hogy megnöveljék igyekezetöket egy bizonyos, némileg alacsony maximumon tul.

nagyon gyenge védőfal, mely ritkán képes ellentállani a rossz idők rendkivüli nyomásának, különösen azért, mert gyakran nem képes egyformán védelmezni a vonal egész hosszát. Aztán rendesen leggyengébb felsőbb részeiben, ugy hogy a munkaadók, nagy nyomás idején, mindig képesek egy kissé lejebb szállitani a szinvonalat. Más oldalról, miután nincs semmi meghatározott egyetértés, nem lehet gyakorlatilag felemelni a munkások saját igyekezete által, még akkor sem, ha a nyomás megszünt, és igy, valamely jobb védelem hiányában, vagy valamely külső erő beleavatkozása nélkül, alkalmas arra, hogy fokozatosan alacsonyabbá és alacsonyabbá váljék. Ezen hiányok származnak, amint látni fogjuk 1. a pusztán ösztönszerü életmódi szinvonal szükségszerüen határozatlan voltából, 2. a bérmunkás makacságának bármely anyagi támogatása hiányából és 3. annak lehetetlenségéből, hogy együttes eljárás nélkül lehessen a munkások ösztönszerü óhaját ugy vezetni, mikép az az iparág változó viszonyaihoz hozzásimuljon.

A meghatározottság hiánya minden pusztán ösztönszerü szinvonalnak lényeges jellemvonása. Amit az elszigetelt egyes munkás érez, az, hogy ő neki joga van egy bizonyos megélhetésre, egy bizonyos körül nem irt összegü heti költekezésre, cserében hasonlóan körül nem irt mennyiségü napi munkájáért. Mindegyik munkás átforditja ezt aztán magának munkabérekre, munkaórákra stb. és kikerülhetlen aztán, hogy ezer és ezer ember ilyen átszámitása az ország különböző részeiben eltérő egymás közt. Minden gépész például elfogadná, hogy hetenként tizenöt shilling nagyon alatta van az ő minimális igényeinek. De minden együttes eljárás nélkülözése esetén eltérnének egymástól arra nézve, hogy vajjon egy bizonyos időben és helyen a pénzbeli egyenérték heti huszonhét vagy huszonkilenc shilling volna-e, vagy arra nézve, hogy valamely adott darabszám munkabér méltányos-e vagy nem. Még határozatlanabb a munkás ösztönszerü életmód szinvonala a munkanap hossza, az étkezési idők, a szünnapok; a mindennemü birságok és levonások; a tulzsufoltság és szellőzés, illendőség és biztonság fel-

tételei tekintetében, amelyek mellett kell a dolgot elvégezni; és az idegek, izmok és ruházat kopása és fáradsága tekintetében, amelynek kivannak téve. Az átszámitás ezen különböző volta képezi a munkaadó alkalmát, folyvást arra törekedve, hogy minden kérdés szinvonalául a munkát keresők bármelyike által eszközölt legalacsonyabb átszámitást állitsa oda, fokozatosan képes aztán a többit mind ezen szinvonalra szoritani le.

Nemkevésbbé komoly ok a gyengeségre az, hogy minden közös tartalékalap hiányában, az elszigetelt egyes munkás nem remélheti, hogy sokáig fentarthassa magát a makacs munkaadóval szemben. Bármily erős legyen is ellenszenve az ellen, hogy elfogadja azt, amit érez, hogy kevesebb, mint a szabványos munkabér, az a munkás, akinek nincs más megélhetése, mint munkájának eladása, minden nappal erősebb és erősebb kisértésbe hozatik a szükség által arra, hogy valami kevesebbet is elfogadjon, mint amennyit igényel. Ha egyszer aztán már munkában van, az ő nyiltan kimondott fellázadása minden kufárkodás ellen a munkabéreknél, az időuzsora vagy a feltételek rosszabbá változtatása ellen, nagy mértékben ellensulyozva van, különösen a rossz üzletmenet idején, az által, hogy mégsem nagyon szeret „verekedni a maga vajával és kenyerével." Amire pedig egyszer a legnagyobb szükségben levő munkás rászánja magát, arra csakhamar rá fognak kényszeritteti mind a többiek is. Igy, nem lévén a leggyengébb tagoknak semmi pénzügyi támogatások, a pusztán ösztönszerü életmód szinvonalának bástyafala szembeszökőleg nem állja meg a helyét a munkaadó támadásával szemben.

Végezetül, mig az életmód szinvonalának bástyája mindig enged az erős verseny nyomása alatt, nincs mód rá, arra, hogy rendszeresen ujra fel lehetne azt épiteni azon időszakokban, amikor a nyomás engedett. A tőkésnek a sovány évek gyenge nyereségét kipótolják a kereskedelmi fellendülés váltakozó korszakaiban a nagyon megdagadt nyereségek. De az a munkabér, amelyet egy ösztönszerü életmód szinvonal határoz meg csak, nem fog emelkedni pusztán

azért, mert a munkaadók időlegesen nagyobb nyereségekre tesznek szert. Egy nép szokásai és életmódjai — fogalmaik arra nézve, hogy mi szükséges a kényelemre és a társadalmi illendőségre — megváltozhatnak lassan és észrevétlenül az egymásután folyó szerencsésebb nemzedékek lassu folyamán jobbra, de változatlanok maradnak azon gyors és szakgatott hullámzások alatt, amelyek jellegzik a modern ipart. Igy a jó üzletmenet idején, ahol nincs szükség arra, hogy arra való munkás sokáig munka nélkül legyen, ámbár a törekvő munkás munkásegyesület nélkül is tehet szert ideiglenesen jobb bérekre, az osztály, mint egész, csupán szabályos munkát talál megszokott életmódja mellett. A kölcsönös megbeszélés és együttes eljárás hiányában az egyesek vágyakozhatnak magasabb szinvonalra, de nem lehet egyöntetü és egyforma emelkedés, és igy nem jöhet létre azon uj érzelmi megegyezés, amely a gyengébb munkásoknak jönne segitségére az egyéni alkuvásnál.

Hogy röviden fejezzük ki magunkat, a munkásegyesületi mozgalom megorvosolja a pusztán ösztönszerü életmódi szinvonal mindezen hiányait. A szinvonalat megmagyarázva szabatos és egyforma munkafeltételekké, az összejátszás minden tagjának megadja azon határozott és azonos minimumot, amelyre kell törekednie, és azt a szabatos mértéket, amelyhez hozzá kell mérni a munkaadó minden uj javaslatát. Aki elolvasta a mi részletezésünket azon kidolgozott szabványos munkabérek és darabáru lisztákról, azon skálákról, amelyek megállapitják a dologórákat és korlátozzák a tulidőt és a külön szabályzatokról a közegészségügy és biztonság tekintetében, amelyek együttesen alkotják a munkásegyesületi szabályzatok egészét, tudja méltányolni, hogy mily buzgósággal és kitartással végezték el a munkásegyesületek azt a dolgot, amely által aztán megadták a bérmunkások minden osztályánál az életmódi szinvonalnak a nélkülözhetlen szabatosságot. És hogy ha áttérünk a munkásegyesületi mozgalom szabályzatairól annak jellegző módszereire, most már láthatjuk, hogy mily pontosan vannak ezek arra berendezve, hogy a bérmunkások ösztönszerü vé-

dekezésének többi hiányait orvosolják. A kölcsönös biztosítás módszere utján, a legnagyobb szükségben levő munkás, aki különben az egész helyzet leggyengébb része volna, megvan szabadulva a maga különös szükségeinek nyomásától és ép oly jó állapotba helyezve, mint társai, hogy ellentállhasson a munkaadó támadásainak. A közös pénztárról való gondoskodás képesiti tényleg az összes tagokat egyaránt, hogy felállitsák munkájok eladásánál azt, amit a közgazdák „tartalékárnak" neveznek. Igy a védbástya egyformán erősé tétetik az egész vonalon. De a kölcsönös biztositás módszere egy lépéssel tovább is viszi a védelem gyengébb részeinek ezen megerősitését. A jó években megtakaritott pénz, amikor a munkán kivüli segély kevés mértékben vétetik igénybe, arra használtatik fel, hogy segélyezze a tagokat rossz üzlet idején, amikor a nyomás a legnagyobb. Igy a védőbástya különösen megerősittetik az előre törő dagály ellen. A közös alkuvás módszere a támogatásnak egy uj faját hozza magával. Hogy ha a szerződés feltételei nem egyenként az érdekelt egyes munkásokkal állapittatnak meg, hanem az általok felállitott ügynökök közbejöttével közösen, egy további védgát állittatik fel a munkaadó utján nyilvánuló nyomás és a bérmunkások ügyetlensége és tudatlansága közzé. A közös megállapodások kötése nemcsak kizárja, amint kifejtettük, az egyes munkások, egyes cégek vagy egyes vidékek külön követelményeinek befolyását, de azonfelül megadja a szövetkezett kézi munkásoknak a hivatásos szakértő megbecsülhetetlen segitségét, aki az üzlet ismeretében és az alkura való képzett minőségében még magának a munkaadónak is felette állhat. A közös alku rendszerének megvan az a további előnye is a pusztán ösztönszerü megélhetési szinvonalra való támaszkodás felett, hogy a feltételek gyorsan felemelhetők ugy, hogy hasznot lehessen huzni bármely időben emelkedő nyereségből, és végtelenül ugy alkalmazni, hogy a folytonos változó ipari állapotok követelményeivel összhangban legyen. Végezetül a törvényi becikkelyezés módszere, — amelynek a munkások által való felhasználása az önkéntes szervezkedés magas fokát kivánja meg, és minde-

nekfelett fizetett hivatalnokok szakértő, hivatásszerü testületét — feltétlenül biztositja az életmód szinvonalának egyik elemét a másik után, befoglalta azokat a mi gyári törvényhozásunkban és igy megerősiti a munkások eredeti védbástyáját, az ország törvényének merev bástyafokait adva mellé.

De a munkásegyesületi mozgalomnak ily természetü általános leirása, mint egy határozott életmódi szinvonal bástyája, amely egy közös pénztár, szakavatott tárgyalók és a törvény védelme által van megerősitve — ámbár jó arra, hogy megjelölje helyét a vásári alkudozásban — mégis nagyon is határozatlan jellegü arra, hogy hasznosan vettessék alá a gazdasági birálatnak. Ezen munka második részében az olvasó elé terjesztettük kimeritő boncolását a britt munkásegyesületek által felállitott szabályzatoknak, azon módszereknek, amelyek utján törekednek elérni céljaikat, és végezetül azon messze kiható társadalmi politikai szempontokat, amelyek határozzák meg a munkásegyesületi világ különböző szakaszainak politikáját. Ezen boncolásnál különbséget tettünk a között, ami általános és a között, ami csak részleges, és mindenekfelett azon elemek között, amelyek mélyebbek és kiterjedtebbek lesznek, és azok között, amelyek enyésznek el fele terjedelemben és erőben. Ami most még előttünk áll, az az, hogy mindegyik csoportnak nyomozzuk ki gazdasági hatását is és igy tegyük képessé az olvasót, hogy valamely általános képet nyerjen a mi ipari fejlődésünk eredményeiről, az egykori munkásegyesületi mozgalom tényleges tartalmáról ezen országban.

III. FEJEZET.

A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai.

A közgazda és az államférfi a munkásegyesületi mozgalmat nem azon eredmények szerint fogja megitélni, amelyeket elért egy bizonyos időben a munkások egy bizonyos részének helyzetének javitásában, hanem a nemzet állandó munkaképességére gyakorolt hatása szerint. Hogy ha a munkásegyesületi mozgalom módszereinek vagy szabályzatainak bármelyike azt eredményezi, hogy a termelésre kevésbé munkaképes tényezők vállalkoznak, mint amilyenek volnánk különben; hogy azok a szervezkedésnek alacsonyabb minőségét kényszeritik elfogadásra, mint amilyen volna érvényben nélkülök; és különösen, hogy ha irányzatok az volna, hogy akár a kézi- akár az agymunkások tehetsége csökkenjen és jelleme sülyedjen, az a része a munkásegyesületi mozgalomnak el volna itélve még akkor is, hogy ha a munkások bizonyos szakaszaira nézve előnyöseknek látszanék is. Ha, megforditva, bármely munkásegyesületi rendszer és szabályzat ugy találtatnék, hogy előmozditja a termelés legmunkaképesebb tényezőinek vállalkozását, akár tőke, áru, vagy munka az; ha arra irányul, hogy ezen tényezők szervezkedése jobb legyen, és mindenek felett, hogy ha hatása az, hogy fokozatosan emeli mind az agy-, mind a kézimunkásoknál a tevékenységet és emeli a jellemet; akkor, a tőkésosztály személyi hatalmával való minden látszó ellentét dacára is, helyeselni fogja őket a közgazda, mert a közön-

ségnek, mint egésznek tehetsége emelésére és élvezetkörének tágasbitására hatnak közre.[1]

Lássuk először is a munkásegyesületi szabályzatokat, mert, ha ezeknek káros hatások van, szükségtelen megfontontolni azt, hogy mily eszközökkel léptetnek életbe. Dacára annak, hogy technikai részletekben csaknem végtelen változat van köztök, ezen szabályzatok, amint láttuk, két gazdasági elvre vihetők vissza: a számok megszoritása és a közös szabályzás. Az elsőbb csoporthoz tartoznak a régi munkásegyesületi javaslatok a segédtartásra, az iparágból az uj versenyzők kizárására és a különös foglalkozási ágban a szerzett érdek tanára vonatkozólag. Az utóbbi csoport a modernebb szabályzatokat foglalja magában, amely közvetlenül megállapitja a szabványos munkabért, a rendes munkanapot és a közegészségügy és közbiztonsági határozott feltételeket.

[1] Itt és mindenütt ezen szakaszban azon feltevésből indulunk ki, hogy kivánatos a közönségre nézve „haladni"; vagyis, hogy tagjai nemzedékről-nemzedékre, folytonosan szélesebb és teljesebb életre jussanak el, kifejtvén emelkedett tehetségeiket, és kielégitvén magasabb foku vágyaikat. Amikor tehát rövidség kedvéért használjuk azon kifejezést: a legarravalóbb kiválasztása, mi azt gondoljuk, aki legarravalóbb a társadalmi fejlődés ezen dolgát elvégezni; és ezen kifejezés alatt „müködő hozzásimulás" értjük az egyén hozzásimulását tehetségei és vágyai erejének és teljességának növekvéséhez, szemben a visszahanyatlással, ami a tehetségek és vágyak megfelelő csökkenését jelzi. Jól tudjuk, hogy ezen feltevés nem fog általános helyesléssel találkozni. Az egész keleti világ például az ellenkező életbölcsészetet vallja; az angol ember, ugy mondják, „a boldogságot birtokának szaporitásában, a hindu szükségleteinek leszállitásában keresi". És vannak, ha nem tévedünk, sokan a nyugoti világban is, akiknek ellenszenve a modern haladás ellen félig öntudatlanul, abból ered, mert kifogások van oly élet ellen, amely még sokkal mesterségesebb vágyat elégit ki, szaporodó igényekkel lép fel a tehetségekkel szemben. Az ily emberekre nézve az ezen fejezetben foglalt érvelés egy további ok lesz arra, hogy a munkásegyleti mozgalom modernebb megnyilvánulásait elitéljék.

a) A számok megszoritásának javaslata.

Van bizonyos értelem, amelyben minden szabályozás, akár törvény, akár közönséges szokás állapitotta meg, akár a munkaadó hozta be, akár a munkásegyesület sürgette, mondható olyannak, amely megszoritja az egy bizonyos foglalkozásba való belépést. Vele jár minden szabályzattal, hogy annak keresztülvitele önmagától kizárja mindazokat, akik egy vagy más okból, nem képesek, vagy nem akarnak alkalmazkodni ahhoz. Igy az a cég, amely üzleti okokból, megköveteli, hogy alkalmazottaik pontosak legyenek a megjelenésben, vagy tartózkodjanak a dohányzástól és az ivástól munkájok közben, vagy amely rendszeresen elbocsátja azokat, akik nem képesek egy bizonyos gyorsaságra szert tenni, vagy ismételten hibákat követnek el, ezáltal megszoritja egy bizonyos szinvonalon álló magaviseletü vagy képességü munkásnak az alkalmazást. Hasonlóan, az általános munkásegyesületi sürgetés a fizetésnek bizonyos szabványa mértékére irányulva egy adott munkamennyiség után, kizárja azon különös foglalkozásból azokat, akiket egyetlen munkaadó sem hajlandó azon az áron szerződtetni. És hogy ha valamely szabályozás, akár a munkaadóké, akár a munkásoké, felvétetik az ország törvényei közé, ez az uj gyári törvény magamagától elzár azon munkától, a melyről szól, minden olyan egyént, aki nem akar, vagy nem tud eleget tenni rendelkezéseinek. Maga az ország el lehet zárva bizonyos fajok előtt egy uj egészségügyi törvénykönyv által, amelynek, hogy eleget tegyenek, vallások eltiltja tőle. De van egy nagy különbség mind jellegben, mind eredményben azon esetleg megszoritó hatások közt, melyeket egy közszabályzat rendel el, amelyhez mindenki szabadon hozzáalkalmazkodhatik, és meghatározott osztályu egyének egyenes kizárása közt, akár alkalmazkodik, akár nem, amelyet egyes szabályzatok tiltanak el, melyek teljesen kizárják az ő belépésöket. A jelen részben pusztán azon közvetlen kisérleteket részletezzük, amelyek az egyes foglalkozások többé vagy kevésbé teljes monopoliumának biztositását vagy fentartását célozzák,

korlátozván vagy a tanulók számát, vagy kizárván a nem, előbbi foglalkozás vagy inaskodás hiánya folytán oly személyeket, akiket egy munkaadó kész befogadni és akik magok hajlandók dolgozni, teljes összhangban az iparág szabványos feltételeivel.

Az ipari hatályosság álláspontjából a számok megszoritása javaslatának a legszembeötlőbb jellege az a mód, amint az gyakorol befolyást a termelés tényezőinek megválasztására. Hogy ha az állások versenyvizsgák utján töltetnek be, mint például az angol közigazgatásban, el van ismerve, hogy a jelöltek számának minden megszoritása, még inkább a jelöltek bárminő korlátozása különös családok, különös osztályok, vagy különböző előfeltételek mellett ajánlkozó személyekre — csökkenti azon minőség átlagát, amely a sikeres versenyzőknél állapitható meg. Ugyanezen következmény folyik mindazon korlátozásból, amely meggátolja a munkaadót abban, hogy üresedésbe jövő helyeit ugy töltse be mind, hogy a legjobb munkásokat válogassa össze, akárhol találja is őket. A segédek arányának puszta megállapitása is a munkásokkal szemben ki fog zárni az iparágból néhány olyan fiut, aki esetleg a legtehetségesebb munkás lehetett volna a mesterségben, s aki másként megtanulta volna azt. Ez biztosan bekövetkezik akkor is, hogy ha a szabályozás azt a formát ölti magára, hogy magas belépési dijat követel, vagy a bevételt csupán a mesterek fiaira korlátolja. Még anélkül is, hogy valami korlátozás tétessék a segédtartásnál, az a követelmény, mikép az iparágba egy meghatározott életkor letelte előtt kell belépni, mivel kizárja azon gyorselméjü kivülállót, aki későbbi éveiben akarja megváltoztatni foglalkozását, szükségképen arra vezet, hogy korlátolja a munkaadó választási körét és ennélfogva a megvédett iparágban a képesség átlagos szinvonalát alacsonyabbra szállitsa, mint máskülönben volna az eset. És ha a választás menetének ezen korlátozása káros még a régen létező iparágakban is, világosan még károsabbá válik akkor, amikor a kérdés oly emberek megválasztására irányul, kik egy uj gépet kezelnek vagy valamely uj szolgálatot látnak el. Mennél korlátoltabb

a terület, amelyről szedi a tőkés ezen uj munkásokat, annál alacsonyabb lesz képességök átlagos szinvonala. És nem csupán a munkán kivüli munkások hiánya az, ami meggátolja a munkaadót szabadságában arra nézve, hogy helye betöltésére a legarravalóbb munkást találja meg. A munkán kivül maradtak folytonos megléte képessé teheti a munkaadót arra, hogy olcsó munkást kapjon, sőt arra is rásegitheti, hogy általában leszállitsa a munkabéreket; de ezen tartaléksereg versenye kevesebb vagy semmit sem tesz arra, hogy a munkaképességet emelje. Az a tény, hogy egy munkás munka nélkül van, alkalmat ad azon feltevésre, hogy azon pillanatban nagyobb szükséget érez, de arra nem, hogy nagyobb képességgel bir. Kényszeriteni a munkaadókat arra, hogy minden üresedést az iparágban levő munkanélküliek maradékával töltse be, ahelyett, hogy a legközvetlenebb alatta álló fokozat legtehetségesebb tagjait léptesse elő, gyakran egyre jár azzal, hogy ők kényszeritve vannak alkalmazni nem azon munkásokat, akik legarravalóbbakká igérkeznek kifejlődni, hanem azokat, akik már bebizonyitották, hogy alatta állanak akár rendszeretet, akár képesség tekintetében az átlagnak. Más oldalon, hogy ha a számok megszoritása egész odáig vitetik, hogy csupán egy jelölt jelentkezik mindegyik üresedés betöltésére, minden választás megszünik. Hogy ha a flint üvegkészitők és selyemkalaposok szabályzatai feltétlen általánosságban keresztülvitettek volna, ezen iparágakban mindegyik munkaadó kényszerülve látta volna magát, hogy ha a telepén üresedés állott be, hogy vagy elfogadja a munkásegyesület által megjelöltet, bárminő is legyen jelleme vagy tehetsége, vagy teljesen betöltetlenül hagyja a helyet.

És amig azon személyek minden korlátozása, akikből töltendő be az üres hely, ártalmasan csökkenti az ujoncok minőségét, ugyanazon befolyás megrontja a már az iparágban levő munkásokat is. Hogy ha egyszer köztudomássá lett, hogy a mesternek nincs lehetősége jobb munkásokra szert tenni, hogy választása az iparágban levő munkanélküli maradékra van korlátozva, az „átlagos érzéki ember“

hajlandó sokat elengedni abból, ami munkaképességét, sőt épen magaviseletének rendességét is sarkantyuzza. Azon iparágaknál, ahol a számok korlátozásának jelszava gyakorlatilag életbe van lépze, a munkaadó rendesen leszámol a rendetlenség, gondatlanság és munkaképtelenség nagyobb fokozatával létező munkásainál, mint tenné akkor, ha képes volna szabadon előállitani egy tanulót vagy egy segédet egy jobban fizetett helyre.

Amit nem ismernek fel ily általánosan, az, hogy azon iparágaknál, amelyekben a munkások képesek a számok megszoritása jelszavát tényleg életbe léptetni, magok az agymunkások is kevésbé válogatottak és hasonló módon nélkülözik a munkaképesség sarkantyuját. Az oly teljesen szervezett és régi modoru iparágakban, mint az üvegfuvás és a kézi papirgyártás, a számok korlátozásának politikája oly hatályosan keresztül van vive, hogy azon tőkések, akik amikor az üzlet jól megy és a nyereség nagy, uj telepeket akarnak létesiteni a régi telepekkel való versenyzés céljából, tényleg megakadnak azon nehézségen, hogy nem akadnak megfelelő mennyiségü képzett munkásra. Ennélfogva ezen régi modoru családi vállalatok, álmos kezeléssel és elavult felszerelésekkel, ugy találják, hogy a munkásegyesületi szabályozások tényleges védőeszközök a verseny ellen. Ez gyakran el van ismerve a mesterek és a munkások közt folyó tárgyalások során. Például 1874-ben a kézi papircsinálók szószólója az ő egyesülete megszoritó szabályzatainak ezen valószinü hatását ugy állitotta oda, mint egy okot arra, amiért a munkaadók adhatnak nekik jobb. feltételeket „Hogy ha — igy szólott — a munkásoknak jó bérök van, a mesterek rendszerint nagy nyereségeket érnek el, és ezen nagy nyereségek ösztönöznek arra, hogy uj tőke özönöljön be egy iparágba. Ha azonban a munkásoknak korlátjok van a munkakinálat ellen, tekintet nélkül arra, hogy milyen nagy a nyereség, uj tőke nem jöhet be, mert hogy ha valaki uj malmot állit is fel, nincs munkása, akikkel dolgoztasson. Ennélfogva a munkakinálatot korlátozó szabályzat két irányban döntő. Ami a mi helyzetünket ezen iparágban

illeti: mi olyanok vagyunk, mint egy zárt testület . . . Nagy ösztönzés volna a tőkének bejönni az iparágakba, ha kaphatna munkást, de . . . a mi szabályunk és szabályzataink szerint, a verseny megvan kötve."[1]

A fogyasztó szempontjából, a munkások részéről a számok korlátozása ezen jelszavának használata és az, hogy ők zárt testületet képeznek, első pillantásra egyformának látszik egy tőkés ring vagy trust felállításával. Mind a két eljárás azt célozza, hogy hasznos monopoliumot teremtsen azok javára, akik már az iparágban vannak, az uj verseny-

[1] Arbitration on the Question of an Advance in Wages. . . . Rupert Kettle, Q. C. választott biró (Maidstone, 64. l. 1874).

Ugy látszik, hogy hasonló viszonyok uralkodtak Franciaország korábbi gyári iparában, a II. Henrik által (1550. körül) létesitett fellendülés után. A tizenhetedik század vége felé a papirmalmok, szőnyeggyárak és tükörgyárak munkásairól azt mondják, hogy erős, bár nem jogositott testületeket képeztek, amelyeket a munkaadók támogattak, és amelyek kizárólag a munkások fiaiból és vejeiből szedték az ujoncokat, ugy, hogy tényleg egy öröklő monopoliumot képeztek. A papirkészitők oly hatalmasak voltak, hogy különös megtorló törvényeket szereztek az iparág javára 1793-ban és ismét 1796-ban. Du Cellier: Historie des Classes Laborieuses en France (Paris, 1860.), 259., 260., 334. l.; és a papircsinálókat illetőleg, C. M. Bripuet cikkei a Revue Internationale Sociologieben, 1897 márciusán.

Az uj tőke ezen kizárásánál, és az ebből folyó azon körülménynél, hogy a munkaadók által a legalkalmasabb kiválasztásának folyamata meggátoltatott, jövünk reá a termelés megszoritásának politikája ellen való azon alapkifogásra, amelyet a munka állandóságáról szóló fejezetünkben részleteztünk. Amint kifejtettük, lehetetlen a munkásegyesületnek, saját magok bármely módszerével vagy szabályozásával, korlátolni az összes termelést. De a munkaadók meg tehetnek, és alkalmilag meg is tesznek ily korlátolást az érdekelt munkásegyesület közreműködése mellett vagy anélkül. Amennyiben ez ugy jön létre, hogy uj tőkés vállalat létesitése megakadályoztatik vagy nehézzé tétetik, az egyuttal csökkenti az iparág munkaképességét, mert gátolja az arra nem valónak kiküszöbölését a munkaadók között.

zők kizárása utján. De van egy fontos különbség a munkások monopoliuma és a tőkéseké közt, azon ipari szervezet minőségénél, amelyet létesitenek, és azoknak hatásánál a termelőképességre. Egy sikeres trust elvesziti ugyan a javitásokra való azon ösztönzést, amely a többi versenyzőkkel folytatott szabad küzdelemből ered. Más oldalról azonban csökkentés nélkül fentartja és szabad játékot ad a nyereségre dolgozó rendes ösztönének, hogy tovább is növelje üzletét és nyereségét. Mindaddig, mig a tőke további nevelése azzal biztat, hogy nagyobb nyereséget ad, mint amit a bankár vagy kötvénybirtokos fizet érte, a tőkés trust mindig igyekezni fog szaporitani termelését, és arra, hogy a lehető legjobb javitásokat megtegye gyártásmódján. Még a legfeltétlenebb monopolium birtokosai sem képzelik, hogy kifizetné magát terményeik árát ugy felemelni, hogy az eladásaik mennyiségét jelentékenyen leszállitsa; sőt rendesebben, mint ahogy ez volt az eset a Standard Oil Companynál,[1] abból csinálnak előnyt, hogy tényleg leszállitják az árakat a kereslet ösztönzése céljából. Minden esetben folytonosan törekednek arra, hogy a legtehetségesebb agyakat hozzák be a Trust szolgálatába, mint szintén arra is, hogy a legjobb gépeket és a legutolsó találmányokat használják fel; mert a termelés minden olcsóbbitása, ami csak lehetséges, teljesen az ő saját hasznokat növeli. Ennélfogva bármennyire nagy és aránytalan legyen is a Trust birtokosai által nyert jövedelem, bármennyire önkényes és zsaroló legyen is az a társadalmi hatalom, melyet gyakorol, ezen tőkés monopoliumnak mindenesetre megvan az a gazdasági előnye, hogy a termelés tényezőit ugy válogatja össze és ugy szervezi, hogy termelvényei mindig csökkenő költségen állittassanak elő. A munkások egy szoros testületének, ezzel szemben, nincs semmi érdeke abban, hogy nagyobbitsa üzletét. Az egyes munkásoknak, akik a monopoliumot élvezik; csak saját magok munkaereje van meg, amit eladnak, és ennélfogva érdekök az, hogy az

[1] Lásd Wealth Aganist Commenwealth: Henry D. Lloyd (London, 1894.); E. von Halle: Trusts.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ő határozottan korlátolt termelésökért cserében oly magas árat kapjanak, amint csak lehetséges. Ha képesek arra az ár emelése által, hogy ugyanazon jövedelmet kevesebb órai munkáért megkapják, tényleg ki fogja magát fizetni nekik, hogy a világ keresletének egy részét kielégitetlenül hagyják. Nem nyerhetnek semmit, ha olcsóbbá teszik a termelés menetét és tényleg veszithetnek csak a szervezetben való minden oly találmány vagy javitás által, mely képesit arra, hogy terményeik kevesebb munkával álittassanak elő. Röviden minden változtatás ellenszenves lesz nekik, mert egy szokás megváltoztatást, uj erőfeszitést és semmi pénzbeli nyereséget nem hoz magával. Inkább, semmint lemondjanak a lehető legnagyobb egyéni munkabérről, még az is kifizetné nekik magát, hogy ha egyáltalán megszüntetik az ujoncok felvételét és fokozatosan felemelik áraikat, amint tagjaik egymás után kihalnak, mig csak az egész iparág el nem tünik.

Eddig a számok megszoritásának gondolata teljesen ártalmasnak tünik fel az ipari hatályosságra. Azonban van egy fontos hatás az ellenkező irányban. Hogy ha minden szabályozás hiányában, a munkaadók szabadok minden gát vagy akadály nálkül a legjobb alkut kötni meg az egyes munkásokkal, amire képesek, a lakosság egész osztályai, férfiak, nők és gyermekek, kénytelenek lesznek oly feltételek mellett élni és dolgozni, amelyek komolyan ártalmasak egészségökre és ipari munkaképességökre. És ez nem csupán tapasztalati következmény a szabályozatlan gyárrendszer történetéből és a kiszipolyozott iparágak egykori tényeiből. Most már elméletileg is be van igazolva, amint láttuk a közgazdák itéletéről szóló fejezetünkben, mikép a „teljes verseny“ és teljes mozgékonyság mellett egyik foglalatosságról a másikra, a munkabérek általános szinvonala arra törekszik, hogy ne legyen több, mint „a legszélső munkás további munkájából vett tiszta haszon,“ aki épen határán van annak, hogy egyáltalán ne kapjon foglalkozást. A számok megszoritásának javaslata szembeszökőleg képesiti az előjogot nyert bentlevőket arra, hogy jobb alkut kössenek munkaadóikkal — azaz, hogy törekedjenek jobb egészségügyi fel-

tételekre, rövidebb és szabályosabb munkaórákra, és mindezek felett oly munkabérre, amely családjaikat és őket magokat az élelem és ruházat kielégitőbb fedezetével látja el. Bármennyire helytelen legyen is az a jelszó, amivel az életmódnak magasabb szinvonala biztosittatik, nem lehet kétség a felett, hogy az maga magában, képessé tesz az ügyesség, magaviselet és általános munkaképességnek sokkal magasabb fokára, mint a hosszu munkaórák, egészségtelen környezet és a puszta megélhetési munkabérek, amelyek még mindig gyakorlatban vannak a nem szabályozott iparágakban. Ily esetben a számok megszoritásának jelszavának előnyére el kell ismernünk, hogy az közvetve megelőzi a bajt, és hogy egy bizonyos emelkedését hozza magával a munkaképességnek, mint épen ellentéte a javitásra való hajlam egyenes meggyengitésének, amelyet részleteztünk. Igy könnyü dolog megvádolni az üvegkancsókészitőket, hogy kárára voltak iparágoknak a számok szigoru korlátozása által. De ők könnyen válaszolhatják azt, hogy maga az, miképen a technikai ügyesség azon magas szinvonala, amelylyel birnak, megtartassék, attól függ, hogy ők megtarthatják az életmódjok magasabb szinvonalát; hogy a szám megszoritása jó eszköz volt arra, miképen ezen magas szinvonalokat képesek legyenek fentartani; és hogy e nélkül, az ő egész szervezkedésök szétporlott volna, az ő darabszámáru-lisztáikat semmivé tette volna az egyénenkénti alku, és hogy ők magok is lesülyedtek volna az iparág jelen kitagadottainak alacsony szinvonalára, azon képtelen és szervezetlen munkásokéra, akik koplalási béreket tudtak csak szerezni, pincékben és lyuk-boltokban csinálva a legközönségesebb faju orvosságos üvegeket. Ennek meggondolása volt az, ami odavezette J. S. Millt, hogy kijelentse, miképen az ily „részleges munkabéremelést, hogy ha az nem a munkásosztály többi részének rovására nyeretik meg, nem kell ugy tekinteni, mint valami bajt. Igaz, hogy a fogyasztónak meg kell fizetni érte, de az áruk olcsósága csak akkor kivánatos, ha annak oka az, miképen előállitások kevés munkába kerül, és nem akkor, amikor oka az, hogy a munka rosszul fizettetik

meg. Ha ennélfogva nem remélhető semmi javitás sem a munkásosztályok állandó viszonyaiban, egy részöknek, bármily csekély legyen is az, sikere abban, mikép béreiket összejátszás folytán képesek a piaci ár felett tartani, bizonyára megelégedést kelthet csak."[1] Ennélfogva azoknak szempontjából, akik a számok megszoritását ugy tekintették, mint az egyedüli eszközt arra, hogy a munkabérek bármikép is a megélhetési szinvonal felett tartassanak, nem volt semmi kifogása sem egy oly munkásegyesület ellen, mely ezen rendszert fogadta el arra, hogy megmentse tagjait attól, hogy az általános ingoványos talajon elsülyedjenek. Azon ötven év alatt, amely követte az összejátszásról szóló törvények eltörlését, a munkásegyesületi tagoknak szünetlenül azt mondták, hogy „a munkások összejátszásai . . .. mindig sikertelenek fentartani a munkabéreket egy mesterséges szinvonalon, hacsak nem korlátozzák a versenyzők számát is."[1] Amikor a flint üvegkészitők és szedők, a papirkészitők és a gépészek elfogadták a szigoru segédtartási szabályzatokat, mint az ő munkásegyesületi felfogások egyik főjelszavát, amennyiben csak ezen egyedüli eszközt fogadták el védelmezni az ő aránylag magas megélhetési szinvonalokat a szükségtelen lehanyatlástól, és fentartani sértetlenül az ő aránylag magas szinvonalu ipari képzettségöket, ők akkor csak a közgazdaságtan akkor folyamatban levő tanitását vették alkalmazásba.

Hogy összefoglaljuk: a számok megszoritásának tanácsa, az által, hogy folytonosan neheziti a legképesebb kézi munkások és vállalkozók szabad kiválasztását; az által, hogy mindkét osztályból kiirtja a tulhaladástól való félelem által

[1] J. S. Mill: Principles of Political Economy, V. könyv X. fejezet §. 5., 564. l.

[1] J. S. Mill: Principles of Political Economy, II. könyv, XIV. fejezet 6. §., 223 l., az 1869-i kiadásban, lásd szintén a 229. l. „Minden sikeres összejátszás a munkabérek fentartására a versenyzők számának megszoritására irányzott törekvéseknek köszöni sikerét".

okozott előhaladási ösztönt; az által, hogy gépiessé teszi a gyártás módját és megszoritja a termelést; és az által, hogy állandóan gátolja az iparág ujjászervezését a legjobb alapokon, a termelőképesség szinvonalát köröskörül leszállitja. Más oldalról összehasonlitva „a teljes versenynyel", megvan azon gazdasági előnye, hogy egyes családokat, fokozatokat vagy osztályokat elkerit az általános sülyedés elől, és igy megtartja a közönségnek ezen kedvezményezett csoportokban, egy oly mennyiségét az ipari hagyományoknak, egy oly magas szinvonalát a különleges ügyességnek, és egy oly fokát a fizikai egészségnek és általános értelmességnek, aminő nem érhető el pusztán megélhetési munkabérek mellett. Ha hát választani kellene a verseny teljes szabadsága és egy hatályos, bárha mérsékelt igénybevétele közt a számok megszoritása jelszavának — például a lancashirei szabályozatlan gyármunka között egyik oldalon a jelen század kezdetén, és a középkori mesterember céh között a másik oldalon, — a modern közgazda sokáig haboznék, mielőtt a régi módszer teljes elhagyását javasolná.

Szerencsére mi megvagyunk kimélve ezen nehéz választástól. Elsősorban, a számok megszoritása elvének hatályos használatbavétele most már nem gyakorlati. Az iparágba való belépés és az iparághoz való jogról szóló fejezetünkben láttuk, hogy mily csekély és mily csökkenő azon munkásegyesületi kisebbség, amely még mindig ezen módon akarja életmódja szinvonalát megvédelmezni. A tőke folyton növekvő mozgékonysága és az ipari gyártásmódok folytonos változatai lehetetlenné teszik a foglalkozások legnagyobb részében bármely megszoritását a munkára való bocsátásnak a kölcsönös biztositás vagy közös alkuvás módszerei mellett. A szerzett érdekek tana ellen folyton növekvő ellenszenv napról-napra reménytelenebbé teszi, hogy a törvényi becikkelyezés rendszere után állittassék fel vagy tartassék fent bármely korlátozás az illetékes egyén azon szabadsága felett, hogy megtegyen bármely dolgot, amire ő tényleg jobban képes, mint azok, akik eddig elvégezték azt. Igy csakis aránytalanul kis része a munkásegyesületeknek az, amely

tényleg képes korlátozni azon személyek számát, akik a munkára jelöltek lesznek az ő foglalkozásaikban. Igaz, hogy a munkásegyesületi világnak, amint láttuk, még mindig nagy szakaszai ragaszkodnak az ósdi felfogáshoz. A szedők, a gépészek, a vasöntők, a gyári cipő- és csizmakészitők és sok kerületben az épitőiparok egyik vagy másik csoportja több vagy kevesebb szigorusággal korlátolja minden egyes telepen a fiutanulók számát. Ezen szabályzatokat azonban csak oly kerületekben vagy telepeken lehet keresztülvinni, amelyek felett a munkásegyesületeknek rendkivüli hatalmok van, és teljesen eredménytelen oly telepeken, ahol munkásegyesületi munkást nem vesznek igénybe, és oly kerületekben, ahol a képzett munkások csak részlegesen vannak szervezve. Ennélfogva, amint már reámutattunk az iparágba való belépésről szóló fejezetünkben, ezen munkásegyesületek a magok segédtartási szabályzataikkal, nem korlátozzák a jelöltek számát a munkára; pusztán arról gondoskodnak, jelentékeny költséget okozván ezzel önmaguknak, hogy a fiuk kiképeztessenek az iparág legkevésbé képzett osztályában is; bevezettessenek ipari pályájokra a legroszszabb munkaadók és a legközönyösebb munkások által; és — hozzáadhatjuk — felneveltessenek a settenkedők érzelmeiben és hagyományaiban, nem pedig a jó munkásegyesületi tagokéiban. Bármily előnyöket is véljünk, hogy származnak e rendszeres és sikeres számmegszoritásából, ezen jelszó részleges és csalékony alkalmazása a modern munkásegyesületek részéről, ugy hisszük, gazdaságilag ép oly hátrányos az ő saját tagjaik stratégiai helyzetére nézve, mint amint hátrányos a közönség többi részének érdekeire nézve.

Sokkal hatályosabb volt a munkásegyesületek nagy többséget rávenni arra, hogy megváltoztassa eljárását, azon felfedezés — merev ellentétben J. S. Mill határozott állásfoglalásával, — hogy ők képesek sikeresen fenntartani egy magas életmódi szinvonalat, hogy ha kizárólag a közös szabályzat alapján állanak. Igy a gyapotfonók egyesült társasága vagy a northumberlandi bányászok kölcsönös

bizalmas egyesülete — oly szervezetek, amelyek egy egész nemzedéken keresztül sikeresen fentartották aránylag jó munkabéreiket és rövid munkaóráikat a közegészségi és biztonsági szinvonal magas volta mellett — sohasem avatkoztak bele a munkaadók szabad válogatásába a munkások között, akármilyen volt is azok előélete, hogy betöltsék a magok iparágában megürült helyeket. A gyapotfonók esetében a munkásegyesület, mint láttuk, egyenesen követeli, hogy legyen mindig tizszer annyi tanuló, mint amennyi szükséges az iparág fentartására. Amennyiben az ezen iparágakat szabályozó közszabályzatok törvényerővel birnak, ezt könnyen meg lehet érteni. A számok szabályozásának jelszava semmi módon sem növeli meg egy munkásegyesület képességét egy törvény meghozatalára vagy a létező törvény merev alkalmaztatására; ellenkezőleg, arra irányul, hogy ez az erő csökkenjen. A számok minden sikeres korlátozása szükségképen megszoritja a kérdésben levő iparág terjedését és igy csökkenti azon választóterületet, amely felett uralkodik, mig a szoros monopólium fentartása a kizárt rokonszenvét elidegeniti. Még szembeszökőbb az a tény, hogy gyakorlatban soha sem szokott a közös alkunál a közös szabályok megtartása ellen érvényesülni az, ha a nép nagy száma szeretne bejönni az iparágba, sőt még az sem, ha egy nagy csoport jelölt jelentkezik minden üresedésbe jött helyre. Ezen különös tünemény megmagyarázása a közös szabályzatok jelszavának gazdasági jellegében leli magyarázatát.

b) A közös szabály javaslata.

Kellőleg kifejtettük a szabványos munkabér, a szabványos nap és a közegészség és biztonságról szóló fejezeteinkben, hogy a közös szabályzat javaslata, a munkás szempontjából, mindig azon minimumnak kierőszakolása, amely alá egy munkaadó sem szállhat le, és sohasem azon maximumé, amely felett, ha neki ugy tetszik, nem ajánlhat jobb feltételeket. Különösen szembeszökő az ott, ahol a közös

szabályzatot a törvény rendeli el. Azon munkaadó, aki egy vagy más ok miatt azt óhajtja, hogy műhelyeit a legtisztességesebb fiatal nőkkel töltse meg, nem szoritkozik azon már most is magas fokára a kényelemnek és illendőségnek, amelyet a gyártörvény megkövetel; utána fog nézni, hogy a dolgozó szobák kedvesek, melegek és világosak legyenek; gondoskodni fog, hogy legyenek ebédelő és ruhaszobák, meleg viz, szappan, törülköző, mentesen a szokásos bosszantó dijaktól; gondoskodni fog, hogy lehetetlenné tegye a munkavezető minden apró zsarnokoskodási alkalmát; és törekedni fog arra, hogy a kellemes előzékenység szelleme hassa át az egész telepet. Hogy ha a munkásegyesületnek kell keresztül kényszeriteni a közös szabályzatot a kölcsönös biztositás vagy a közös alku utján, az sohasem emel kifogást, ha egy munkaadó ugy csal jobb munkásokat az ő telepére, hogy a szabványos munkabér felett levő fizetést fogad el; hogy ha nyolcórás munkanapot állapit meg; vagy ha azt igéri, mikép az egész munkabért megfizeti a szünnapok és gépmegállások idejére is. Egy közös szabályzatnak maga a felállitása, még akkor is, ha nem tesz többet, csak határozottá és egyformává teszi azt, ami eddig is átlagos és gyakorlatban levő, vagy méltányos feltétele volt az iparágnak, már az által meghozta azt a lélektani hatást, hogy az átlagost minimálissá változtatja át, és ezáltal hallgatólagosan felállit mind a munkaadók, mind a munkások szemében egy uj közepest az iparágban meglevő legjobb és legrosszabb feltételek között.[1]

A közszabályzati eljárás a legélesebb ellentétben áll mindabban, ami a termelési tényezők megválogatását illeti,

[1] A munkásegyesületi felfogás és gyakorlat a szabványos munkabér tekintetében, aligha szükséges mondani, a tulsó végleten áll szemben a középkori gyakorlattal, mely törvénynyel állapitotta meg a munkabért, amelytől eltérni mindkét irányban egyenlően bünnek tartatott. Nincs semmi hasonlat egy minimális munkabérnek megállapitása és egy maximális munkabér megszabása közt a gazdasági eredmény tekintetében.

a számok korlátozásának jelszavával. Bármely iparágban egy szabványos munkabér, egy szabványos munkanap és előre meghatározott közegészségi és közbiztonsági berendezések behozata nem gátolja meg azt, hogy a munkaadó inkább egyik munkást válaszsza, mint a másikat, vagy tiltja meg neki azt, hogy az ajánlkozók csoportjából a legerősebb, legügyesebb és legjobb magaviseletü munkást válaszsza ki. Ennélfogva a közszabályzat semmi módon nem törli el a munkáért való versenyzést. Sőt még csak nem is korlátozza az ily verseny élénkségét vagy a munkaadó szabadságát abban, hogy hasznát vegye annak. Mindaz, amit tesz, annyi, hogy a nyomást az alkuban levő egyik elemről átviszi a másikra — a munkabérről a munkára, az árról a minőségre. Tényleg a szerződésre való befolyásból ezen kizárása az ár minden leszállításának, akár a munkabérek alacsonyabb mérvének, akár hosszabb munkaóráknak, akár az egészségügyi és biztonsági feltételek megrosszabbodásának formáját ölti is magára, szükségszerüen emeli mindazon elemeknek még nagyobb befolyását a szerződésre, amelyek szabadon hagyattak. Ha a munkafeltételek nincsenek szabályozva, akkor gyakran kifizeti magát a munkaadónak, hogy ne a legjobb munkást válaszsza, de előnyt adjon egy nem arra való vagy beteges munkásnak, egy kontárnak, vagy egy rossz jellemü embernek, feltéve, hogy megfogadhatja őt eléggé alacsony bérre, dolgoztathat vele tul sok vagy rendetlen munkaórákat, vagy kiteheti őt egészségtelen vagy veszélyes viszonyoknak. Hogy ha a munkaadó nem szállhat lejebb egy közös minimális bérnél, és képtelen arra, hogy a munka többi feltételeit is alászállitsa a telepén levő legroszszabb és legnagyobb szükségben levő munkás szinvonalára, gazdaságilag kényszeritve van megtenni minden lehetőt, ugy emelni összes munkásai munkaképességének szinvonalát, hogy ő a lehető legjobb viszontszolgálatot kapjon a megállapitott feltételekért cserében.[1]

[1] „A következmény az, — mondja Mr. Lecky, a munkásegyesületi szabványos munkabérről, — hogy a munkaadó szükségképen

Ez az alapja annak a gyakran hangoztatott vádnak, melyet egy-egy érzelgős hölgy vagy kerületi szegény látogató emel a munkásegyesületi szabványos bér ellen, hogy az meggátolja a munkaadót abban, miszerint az elsőbbséget adjon egy öreg embernek, vagy egy fizikai vagy erkölcsi képtelennek, amikor egy hely betöltéséről van szó. De világos, hogy az ipar teljesitő képességét emeli az, hogy ha minden hely a rendelkezésre álló legjobb jelölttel töltetik be. Hogy ha egy öreg ember vétetik fel egy élete delén álló munkás helyett, a rendetlen magaviseletü ember inkább, mint a szorgalmas munkás, tiszta veszteség származik minden oldalon.[2] A köz-

arra van szoritva, hogy kizárólag a legnagyobb munkaképességü munkást alkalmazza". (Democracy and Liberty, II. kötet, 347. l.). Gyakran azt vélik, hogy a szabványbérek ezen hatása csak az időszerinti bérekre szoritkozik. De az hatásos (mint ahogy ez az eset a munkásegyesületi tagok többségénél) a darabszám szerinti béreknél is. Még akkor is, hogyha a munkaadó csak az elvégzett munka arányában fizet, gazdaságilag káros neki és a közönségnek, ha telepe, gépezete és agyereje kevésbé használtatik fel, mint maximális képessége. Ezen hatást még csak növeli, ha több tőke vagy agyerő alkalmaztatik az iparágban. A gazdasági kényszer a gyapotgyárosra arra, hogy a legmunkaképesebb munkással töltse be az üresedést, ép annyira tulajdonitható a gépezet magas árának, mint a darabszámu liszta magas munkabérének.

[2] Hogyha már minden teljesen arra való munkás munkában van, és a gyenge vagy sülyedő az egyedüli jelölt az üres helyre, akkor ő is felvétetik, mint ahogy állandóan megtörténik, ha az üzlet nagyon fellendül, dacára a szabványos munkabérnek. De hogyha egy öreg embernek vagy rendetlen munkásnak, akár valamely munkaadóra gyakorolt jóindulatu pártfogás, akár emberbaráti érzelem nyomása alatt előny adatik, a gyakorlati életben az eredmény az, hogy valamely inkább arravaló munkás marad munka nélkül. Igy az emberbaráton a teher nem könnyül meg. Sőt még valószinüleg növekedik is, mert valószinüleg többe kerül eltartani egy élete delén levő, teljes egészséggel és munkaerővel biró, családi kötelezettségek alatt álló munkán kivüli embert, mint eltartani egy öreget. Nem is tételez fel ezen érvelés, mint sokan vélik, semmi megállapitott „munkaalapot." Bármilyen legyen is a kereslet valamely kü-

gazda szempontjából, aki a nemzeti munka legnagyobb teljesitőképesség biztositására irányozta tekintetét, azt a közszabályzati eljárásának nagy előnye gyanánt kell elismerni, hogy az szoritja a munkaadót, amikor üres helyeit választás utján tölti be, hogy mindig arra törekedjék, miután nem képes olcsó munkát kapni, az általa fizetett áron, nagyobb erőt és ügyességet, a józanság és pontos megjelenés nagyobb mérvét, és a felelősség és kezdeményezés emeltebb képességét megkövetelni.[1]

De a közszabályzati eljárásnak merev megkövetelése többet tesz, mint egyszerü állandó ösztönzés arra, hogy a munkára a legarravalóbb ember választassék ki. Az a tény, hogy a munkaadó elméje mindig arra van irányozva, mikép a lehető legjobb munkásokat szedje össze, hallgatólagos és észrevétlen módon visszahat a bérmunkásokra is. A fiatal munkás, jól tudva, hogy nem képes előmenetelt biztositani a munkánál, ha rosszabb eredményeket tud felmutatni, mint a szinvonal, arra törekszik, hogy jó jelleme,

lönös nemü munkára, a teljesitő képesség megköveteli, hogy gyenge ne alkalmaztassék mindaddig, mig minden arravalóbb ember nem kap teljes munkát. Azon feltett eset, amely szerint mig a közönségben minden arravaló munkás teljes munkában áll, mégis van némi ki nem szolgált kereslet, de nem elég arra, hogy érdemes volna a szélen levő öreg embernek vagy rosszabb munkásnak a szabványos munkabért megfizetni, a casuistikára hagyható. Azon szükséges gondoskodást, mely mind az időlegesen munkán kivül állóra és az állandóan munkaképtelenre terjesztendő ki — és eme kérdést nem a szabványos munkabér keresztülvitele teremtette — ezen fejezet egy további részén fogjuk tárgyalni.

[1] Du Cellier (Histoire des Classes Laborieuses en France, Paris 1860) elbeszélvén azon nagy strikeokat, amelyek uralkodtak az egész Franciaországban az 1791 év tavaszán (320, 321. l.) megjegyzi, hogy a szabványos munkabér hatása tényleges előnyt adott a munkaképes munkásnak a képtelen felett. 1860-ban a legtöbb iró azt látszott feltételezni, hogy célja az volt, mikép a rest és képtelen munkást egy szinvonalra helyezze szorgalmasabb versenytársával.

technikai ügyessége és általános értelmessége által ajánltassa magát. E szerint a közös szabályzat mellett nem csupán állandó kiválogatása van biztositva a legmunkaképesebb jelölteknek, de egyuttal tényleges ösztönzés is van szolgáltatva az egész osztálynak, hogy folyvást munkaképesebb legyen.[1]

Itt értünk el azon különlegesség megmagyarázásához, amelyre már utaltunk, hogy nevezetesen a gyakorlatban ugy találtatott, mikép nem áll szemben a közös alku utján való fentartásával a közszabályzatoknak az, hogy a nép nagy száma szeretne belépni az iparágba. Hogy ha egy lancashirei gyártulajdonos vagy egy northumberlandi kőszéntulajdonos, a munkát keresők nagy száma folytán kisértetbe jön arra, hogy egy uj gyapotfonót vagy kőszénbányászt bármely más feltételek mellett, mint amelyek szokásosak az iparágban beállitson, a telepén levő összes többi fonó vagy bányász rögtön bejelentené felmondását és esetleg egy testületben elhagyná az ő szolgálatát. A munkabérekben vagy más szabványos feltételekben semmi uzsoráskodás nem kárpótolná az ilyen munkaadót azon veszteségért a munkaképességben, mely vele járna azzal, hogy egész csoportját a fonóknak vagy kőszénvágóknak egyszerre tapasztalatlan munkásokkal kellene helyettesitenie. Mennél nyiltabb egy iparág és mennél vonzóbbak ezen szabványos feltételek, annál biztosabb az, hogy a munkaadók gazdaságilag lehetetlennek találnák a már munkában levő munkások egész

[1] Az ellenkezőre mutattak reá sokszor azok, akik a dologházon kivüli segélyt, kritikátlan jótékonyságot és esetleges munka befolyását tanulmányozták. Az a tény, hogy egy bizonyitvány nélküli, vagy rendetlen szokásu ember oly könnyen bemehet esetleges dockmunkásnak, mint a lehető legjobb bizonyitványokkal ellátott munkanélküli munkás, helyesen tekinthető ugy, mint ami demoralizáló hatással van az összes londoni munkára. Ha a docktársaságok kötelezve volnának mondjuk huszonnégy shillinget adni hetenként minden munkásnak, aki belép szolgálatokra, egyszerre megkezdenék csak azon embereket válogatni ki, akiknek pontos megjelenésökre és hűséges szolgálataikra aztán biztosan számithatnának.

testületének szolgálatait egyszerre nélkülözni.[1] Ahol a munka minimális feltételei meg vannak állapitva és egységesek, a verseny azt az alakot ölti magára, hogy emeli a minőség szinvonalát, és ahol ezen minimális feltételek aránylag magasak, a sikerrel versenyzők, akik egy csomó ajánlkozó közül választatnak ki, egy igen válogatott osztálylyá lesz, amelyet lehet egyénenként ujakkal helyettesiteni, de nem lehet egyszerre másokkal helyettesiteni. A közszabályzat fokozatos emelkedése, az által, hogy állandóan a legarravalóbb kiválasztásának ad tért, ily módon a munka fokozatos szakszerüsitésére vezet, amely egy külön csoportot teremt a magok saját életmódi szinvonalokkal és testületi hagyományaikkal, amelyeket minden ujon belépő szivesen fogad el magáénak. Ha képzelünk egy oly közönséget, amelyben mindegyik iparágnak meg van a maga különálló jellegzetes közszabályzata, ott a munkások stratégiai ereje független lesz az ipar megválasztására gyakorolt minden megszoritástól. A munkaadók minden iparágban szabadok lesznek ugy választani ki a saját munkásaikat, ahogy nekik tetszik, de képtelenek lévén leszállani a minimális bérek alá, vagy más módon lesülyeszteni a munkafeltételeket, gazdaságilag kényszeritve lesznek a lehető legjobb munkásokat választani a kivánt munka mennyiségéhez képest, hogy képesek legyenek kielégiteni a fogyasztók igényeit. Egy ujonnan belépő munkás hasonlóul szabad fog lenni elfogadni bármely oly állást, amit megkap, bármely iparágban, amit választ, de mivel nem lesz alkalom arra, hogy egy jobb embert nélkülözzön oly formán, hogy az általa végzett munkát leszállitott munkabér mellett rosszabb módon végeztesse, gazdaságilag kényszeritve lesz arra, hogy azon külö-

[1] Innen származik, hogy a lancashirei gyapotfonók közt előforduló ritka, de általános munkaszünetek nem igen igényelnek rábeszélést. A munkaadók tudják, hogy nekik ugyanazon munkáscsoportot kell visszafogadniok, és ennélfogva nem nyitják meg gyáraikat, amig csak szegeletre nem jutottak velök. Ugyanaz mondható a kőszénbányászokról is minden jól szervezett kerületben.

nös foglalkozásba menjen át, amelynél a kereslet és az akkor létező különös tehetség adott kínálata mellett, az ő további munkája a hasznosság legnagyobb hozadékát fogja termelni.

Az, hogy a közönséges minimális munkabér fentartása, maga magától, gépiesen fogja a szolgálat minőségét javítani, sok olvasó előtt különösnek fog látszani. Mégis minden más esetben a verseny elterelésének ezen eredménye a gyakorlati közgazdák előtt egy elfogadott igazság. Hogy ha egy középosztályu kormányzótestület — egy városi tanács vagy egy vasuti társaság például — keres egy középosztályu hivatalnokot, legyen az doktor vagy épitész, gépész vagy vezérigazgató, különbség nélkül a minőségre fekteti az egész versenyt, elvágva attól az ár kérdését. Az üzletemberek gyakorlati tapasztalata megtanitotta őket arra, hogy oly doktort vagy vezérigazgatót szerződtetni, aki a legalacsonyabb tiszteletdji mellett is kész jönni, veszedelmes üzlet volna. Ennélfogva először mindig megállapitják a fizetést, amit ajánlanak, megállapitva az összeget azon különös társadalmi fokozat életmódi szinvonala szerint, amilyent akarnak megszerezni és aztán kiválasztják azt a legjobb jelöltet, aki azon tiszteletdij mellett felajánlja szolgálatát.[1] Sőt a megállapitott árnak ugyanezen hatása vehető észre még az áruk eladásánál is, ámbár itt az árak megállapitása ritkán mentes a monopolium valamely elemétől. Hogy ha az áruk versenyző termelői akár szokás, akár egyetértés folytán elvannak zárva attól, hogy egymást áruik árában versenyezzék le, minden tehetségöket arra fordítják,

[1] Érdekes megjegyezni, hogy az a javaslat, amelyet egy köztestület munkástagjai, kiknek nincs még tapasztalatok, gyakran tesznek meg, hogy nevezetesen képtelenség megajánlani a szokásos magas tiszteletdijat egy agymunkás állásnak, amikor van elég ember, aki kész megtenni azt a dolgot kevesebb pénzért, mindig nevetségesnek tartatik az ő középosztályu társaik részéről, — és, a munkásegyesületi tagoknak önmagoknak érvelése szerint is, helyesen, — mint amely egy „garasban bölcs, forintban esztelen“ politika.

hogy egymást a minőség terén szoritsák le. Innen van az a tény, hogy a reggeli lapok elfogadott ára az egyesült királyságban már régóta egyenlő módon egy penny, és az semmi módon nem korlátolja a versenyző kiadók közt a versenyt. Amit tesz, az az, hogy összeszoritja a nyomást azon küzdelemre, mikép egymást felülmulják a nyomás és papir kiválóságában, a hirek gyors és kizárólagos összeszedésében, az irodalmi styl szépségében és a vonzóerő minden más formájában. Annyira erős ezen ösztön a vasuttársaságoknál, hogy dacára annak, miszerint a versenyző vonalak számában szoros korlátozás áll fenn, és önmagok közt megvannak egyezményeik, a vezérigazgatók mindig törekednek egymást leversenyezni a közönség kegyéért azon más módokon, amelyek nyitva maradnak előttök, és az tény, hogy azon három különböző vasut, mely London és Anglia északi része közt ugyanazonos viteldijakat szed, folytonosan emeli a szolgálat minőségét gyorsaságban, pontosságban és kényelemben.

De mig, mindennemü monopolium hiányában, minden termelő által egy ugyanazonos ár elfogadása önmagától arra irányul, hogy javitást létesitsen a minőségben, ezen tekintetben ép ugy, mint minden más tekintetben, megvan egy életbevágó különbség az áruk és azon munkások közt, akik termelik azokat. Az áruk esetében, a javitásra való törekvés a közszabályzat azon hatásából ered, amely a verseny nyomását az ár helyett a minőségre viszi át. A munkások esetében — akik, amint láttuk, ugyanazon módon vannak befolyásolva a közszabályzatnak már puszta létezése által is — szintén tekintetbe kell vennünk az élő emberre gyakorolt hatást, amely megjavult egészségügyi helyzetből, rövidebb munkaórákból és méltányosabb munkabérekből áll. Hogy ha a korlátlan egyéni verseny a bérmunkások közt a fizikai és értelmi tevékenység magas szinvonalának általános megteremtését eredményezné, akkor nehéz volna ugy érvelni, hogy az egészségügyi helyzet puszta javitása, a munkaórák puszta megröviditése, vagy a munkások vagy családjaik által szerzett élelem és ruházat mennyiségének egyszerü megszaporitása maga magától növelné az ő munka

teljesitő képességeiket. De tény az, hogy a bérmunkások egész osztályai, akiket nem védelmeztek sem gyári törvények, sem a közös alku, rendesen leszorittatnak az élettani munkaképesség határán alólra. Még az egyesült királyságban is, a lakosságnak legalább is nyolc milliója — ezek közül több, mint egy millió, amint Mr. Charles Booth mondja nekünk, magában Londonban — van jelenleg is oly viszonyok közt, amelyet az jelez, hogy a felnőtt férfi keresete kevesebb, mint egy font sterling hetenként.[1] A képzetlen munkás, aki csak félig lakik jól, akinek ruházata rossz és nem az időjáráshoz való, aki családjával és gyermekeivel egy piszkos ház egyetlen szobájában lakik, és akinek lelke le van törve a munkának folyton előforduló szabálytalansága által, semmi ösztön által nem lelkesithető sokkal nagyobb erőfeszités megtételére azon egyszerü oknál fogva, mert életmódja őt élettanilag képtelenné teszi azon akár fizikai, akár elmei munkára, amivel ez együtt járna.[2] Még az az átlagos mechanikus vagy gyári munkás is, aki 20-tól 35

[1] Lásd Sir R. Giffon tanuskodását a teljes egészében ülésező munkaügyi királyi bizottság előtt 6942., 6943. kérdés; Mr. Charles Booth: Life and Labour of the People, különösen IX. kötet 427. l.

[2] „Angliában most, az élelem hiánya aligha oka valaha közvetlenül a halálnak; de gyakori oka a szervezet azon általános elgyengülésének, mely képtelenné teszi azt ellenállani a betegségnek; és főoka az ipari munkaképtelenségnek . . . Az élelem után az élet és munka legközelebbi szükségletei a ruházat, házlakás és tüzelés; ha ezek hiányoznak, az elme nyomott lesz, és végezetül a fizikai szervezet lesz aláásva. Ha a ruházat nagyon szegényes, rendesen azt viselik éjjel és nappal; és a bőr egy piszokrétegbe ful bele. A házi lakás vagy a tüzelő hiánya okozza, hogy az emberek rossz levegőben élnek, amely ártalmas az egészségre és az erőre . . . A pihenés oly lényeges az erőteljes lakosság növekedésére, mint az élelem, ruha stb. szükségletei." (Professor A. Marshall: Principles of Economics, 3. kiadás 1895., 277., 278. l.; lásd továbbá a felvilágositó tények érdekes sorozatát: The Groundwork of Economics, C. S. Devas, London, 1883.) M'Culloch megjegyzéseire nézve lásd más utalások közt az ő Principles of Political Economy VII. szakaszát, különösen a magas munkabérek előnyeiről szóló részt.

shillingig keres hetenként, ritkán kap eléggé tápláló étkezést, megfelelő mennyiségü alvást, vagy elegendően kényelmes környezetet arra, hogy kifejthesse azt a teljes fizikai és elmei munkát, amire szervezete képes. Egy középosztályu agymunkás sem mulaszthatta el, aki elegendő hosszu ideig lakott a rendes gyári munkás vagy mesterember háztartásaiban, hogy ne lássa fájdalmasan azt, hogy az ő életmódjok nagyon sokkal alacsonyabb a táplálkozásban, a ruházkodásban és a pihenésben, és ép ugy alacsonyabb életképességök és fizikai és elmei erőfeszitésök.[1] Eszerint helyesen jegyezte meg sok közgazda, J. R. M'Cullochtól Professor Marshallig, hogy legalább is annyiban, amennyiben a leggyengébb és legnagyobb szükségben élő munkásokról van szó, a munka javitott feltételei magokkal fogják hozni a termelés tényleges megnagyobbodását is. „Az életmód szinvonalának általános emelkedése — mondják most kifejezetten — nagyon megnövelné az országos osztalékot, és azt a részesedést, ami abból illet minden fokozatot és minden iparágat.“ [2] Ennélfogva azt látjuk, hogy a közös szabályzati eljárás, amennyiben a bérmunkás van érdekelve

[1] A gazdag és középosztály ritkán tudja meg, hogy mily botrányosan alacsony a napi egészség szinvonala a bérmunkások között. Eltekintve a tényleges betegségtől vagy munkaképtelenségtől, a munkás és felesége folytonosan szenvednek kisebb rosszullétekben, amelyet rájok hoz a hiányos vagy ki nem elégitő táplálkozás, a rossz egészségügyi állapot, az elegendő pihenés vagy szünet hiánya és az orvosi gondozás hiánya. Az agymunkás, aki ideiglenesen egy bérmunkás családban él, tényleg le lesz sujtva, látva azt a folytonos szenvedést egyik tagnál a másik után, fogfájástól a sebekig, főfájástól és rossz emésztéstől és a nők között kinzó fájdalmaktól és időleges vértelenségtől is, amit a nehéz munka vagy a rossz időjárásnak kitett állapot okoz. A kiszipolyozott iparokban aligha tulságos azt állitani, hogy az egészség állapota, amely a rendes állapot mai napság a hivatásszerü osztályoknál, csaknem ismeretlen.

[2] Professor A. Marshall: Principles of Economics, 3-ik kiadás 779. l.

benne, előmozditja a fejlődési folyamat mindkét erejét; állandóan a legarravalóbb kiválasztására irányul, és ugyanakkor előállitja mind az értelmi ösztönt, mind az anyagi feltételeket, amelyek szükségesek a magasabb szinvonalu ügyesség és szorgalom közreműködő hozzáalkalmazására.

Vizsgáljuk meg most már a közös szabályzati eljárás hatását az agymunkásokra, ezen kifejezés alatt értve mindazokat, akik az ipar vezetésénél érdekelve vannak. Hogy ha az egy iparágban létező összes munkaadók elzárva találják magok elől az utat, a közszabályzat létezése folytán arra, hogy rosszabbitsák a munka feltételeit, — ha például a törvény tiltja el attól őket, hogy több munkást zsufoljanak be gyáraikba, vagy hosszabb órákig tartsák őket munkában, vagy hogy lehetetlennek találják, egy mereven követelt darabszám áruliszta mellett, uzsoráskodni a munkabéreken, — arra vannak kényszeritve, az egymással folytatott verseny küzdelmében, hogy más módon keressék előnyeiket.[1] Ennélfogva azon nem várt eredményhez jutnak, hogy a munkásegyesületek állhatatos törekvése a munkafeltételek egyenlő voltára tényleg ösztönöz a gyártás uj módszereinek és uj találmányok elfogadására. Ezt ismételve megjegyezték a munkásegyesületi mozgalom ellenzői is. Igy Babbage 1832-ben részletesen leirta, hogy a puskacsövek

[1] Igy Mr. Mundella igy ir a nottinghami fehérnemü ipari szék által szövegezett szabvályos árlisztáról: „Korábban, a nyomottság korszakában, a legnagyobb szabálytalanság volt, a munkaadók egyéni jelleme szerint. A kemény és vakmerő, üzletet csinálva a munkások szorult helyzetéből, leszállithatta a munkabéreket az észszerü szinvonal alá; a megfontoltabbnak vagy követni kellett ezt, vagy leversenyeztetett. A mi székünk megváltoztatta mindezt. Most mindenki ugyanazon árat fizeti, és a *verseny nem abban áll, hogy ki tudja lesrófolni legjobban a munkabéreket, hanem abban, ki vásárolja a legjobb anyagot és állitja elő a legjobb cikket.*" Arbitration as a Mean of Preventing Strikes: Right Hon. A. J. Mundella (Bradford, 1868) 15. l.

kalapálása és öntésének uj módszerét mint találták fel és fogadták el; ezt egyenesen az okozta, hogy a régi eljárásban alkalmazott összes munkások egyetértve követelték a munka jobb feltételeit. „Ezen nehézség közt — igy szól — a vállalkozók egy oly módjához fordultak a puskacsövek készitésének, amelyre szabadalom volt már kivéve néhány évvel ezen esemény előtt. Akkor nem sikerült az olyan jól, hogy általános használatba került volna, *miután a kézi munkával való előállitás szokásos módja olcsó volt,* együttvéve más oly nehézségekkel, melyekkel a szabadalommal birónak meg kellett volna küzdeni. *De a munkabéremelés tárgyában a munkások részéről való együttes eljárás által okozott ösztönzés* reávezette őt arra, hogy néhány kisérletet tegyen, és igy képes volt oly könnyebbséget szerezni a puskacsöveknek pergettyün való készitésénél, és magában a munkában oly tökéletességet, hogy minden valószinüség szerint igen kevés fog a jövendőben kézi munkával készittetni.“ [1] Hasonló példáknak — folytatja Babbage — kellett előfordulni mindenki előtt, akik ismerősök a mai gyártásmódnak részleteivel, de ezek elegendők arra, hogy megmutassák az összejátszások eredményeinek egyikét . . . Teljesen szembeszökő, hogy mindegyiknek ugyanez az iránylata; az is bizonyos, hogy jelentékeny ösztönzésnek kell alkalmaztatni egy emberre, hogy ő egy uj és költséges gyártási módra szoruljon; és hogy *mind e két esetben, hacsak a pénzbeli veszteségtől való félelem nem halott volna erőteljesen, a javitás nem tétetett volna meg.*“ [2] A lancashirei gyapotipar szolgáltatott ugyanazon nemzedék idején egy klasszikus példát ilyennemü „munkásegyesületi bolondságra.“ Csaknem minden egykoru észlelő kijelenti, hogy az önműködő motolla közvetlen eredménye volt azon ismételt

[1] C. Babbage: Economy of Manufactures (London, 1832) 246. l. Most minennemü csőnek előállitása kivétel nélkül géppel történik — oly dolog, amiről lehet mondani, hogy az tette lehetségessé a modern kerékpárt.

[2] Ugyanott 248. l.

strikeoknak, amelyekkel a gyapotszövők 1829 és 1836 közt kierőszakolták az ő darabszámárulisztájokat, és hogy sok más javitás is ezen iparágban ugyanazon ösztönzésből eredt. Az Edinburgh Review egész odáig ment, hogy azt mondta 1835-ben, mikép „ha a szövőszék feltalálása óta a mostani időkig a munkabérek egy szinvonalon maradtak volna, és a munkások egyesülései és a strikeok ismeretlenek maradtak volna, minden tulzás nélkül állithatnók, mikép az iparág nem tett volna félannyi haladást sem.“ [1] És, lejőve a mi napjainkig, minekünk magunknak volt alkalmunk, hogy egyszer északon egy óriási acélgyáron vezetett keresztül az az eszes iparosvezér, aki tényleg vezeti annak igazgatását, és megmutogatta az egyik javitást a másik után, amelyet azért találtak fel és alkalmaztak, kifejezetten, mert a régi eljárásban alkalmazott munkások a magok hatalmas munkásegyesületeik utján, magas darabszámu fizetéseket követeltek. A régi közgazda előtt, aki hozzászokott a mesterember vak ellenségeskedéséhez a gépekkel szemben, ezen nem várt eredménye a magas bérek követelésének ugy tünt fel, mint a munkásegyesületi eljárás rövidlátóságának bizonyitéka. A modern tanulmányozó ugy veszi észre, hogy a munkásegyesületek az által, hogy a munka jobb feltéte-

[1] Edinburgh Review 1835 julius. Hasonlóul, Marx megjegyzi, hogy egész addig, mig a nők és fiatal gyermekek alkalmazása a bányákban el nem tiltatott, a kőszénbányatulajdonosok nem hoztak be semmi műszaki szállitást; és hogy — mint a gyári felügyelők jelentik 1858-ban, — a „félidőrendszer behozatala ösztönözte a darabológép feltalálását a gyapjufonalgyártásban, amely által a gyermekmunka nagy részét nélkülözni lehetett (Capital, LV. rész, XV. fejezet, 2. szakasz az 1887-i angol forditásban II. kötet 390. l. A Proceedings of the Institute of Mechanical Engineersben 1895-ben (346. l.) azon szellemerő nagy összege, amely ujabban a gázfejlesztők megtöltésénél és kiüritésénél a hydraulikus gépezetnél kifejtetett, ugy volt leirva, mint „egyenes eredménye a tapasztalt munkásbajoknak“ a gázmunkások egyesületének megalkotása óta, és „megmutatta, hogy mi az ily zavaroknak általános eredménye.“

leire törekedtek, mint ami az egyéni alku utján elérhető lett volna „jobban épitettek, mint magok is tudták." A bérmunkásoknak, mint osztálynak, a legnagyobb fontosságu dolog az, hogy a termelésben a többi tényezők — a tőke és az értelmi erő — mindig a lehető legnagyobb munkaképességben legyenek, azon célból, hogy a közös termelés, amitől a munkabér nem kevésbbé függ, mint a nyereség, oly nagy legyen, amint csak lehetséges. A közszabályzatoknak ráerőszakolása minden telepre a verseny nyomását a munkaadók agyvelejére összesiti össze, és folytonosan az őrálláson tartja őket. „Az emberek — mondja Emerson — olyan restek, amint csak mernek olyanok lenni", és mindaddig, mig egy munkaadó képes szembeszállani a nagyban kereskedő, vagy a külföldi verseny nyomásával a munkabéreken való uzsoráskodás vagy az idő toldása által, nem valószinü, hogy magára vegye „a gondolkozás eltürhetlen terhét", ami megkivántatnék arra, hogy a gyártási folyamon fedezzen fel valami valódi javitást, vagy csak arra is, hogy — amint Babbage őszintén megvallja, — behozzon oly javitásokat, amelyeket már előbb feltaláltak. Ezek szerint a közös szabályzatnak már puszta létele is, az által, hogy elzárja az erősen szorongatott munkaadó előtt a segitség legszembeszökőbb forrását, tényleg szoritja őt más eszközökre a termelési költségek leszállitásánál. És az a tény, hogy a közszabályzat rendesen a munkásoknak nagyobb jutalmat hoz munkájok után, maga még tovább növeli a munkaadók hajlamát munkamegtakaritó gépek behozatalára. Mert „mennél alacsonyabb a napi bér — igy halljuk — annál kisebb a javulás a munkamegtakaritó módszerekben és gépekben . . . Ahol a munka legolcsóbb, a haladás a leglassubb." [1] Távol hát attól, hogy előnyére volna az iparnak „az emberi munka olcsósága, ahol uralkodik, a legnagyobb ösztönző az elavult módszerek megörökitésére . . . Hiányzik az ösztönzés arra, hogy nagy tőke kiadással, a régi és elavult

[1] The Economy of High Wages: J. Schoenhof (New-York, 1892) 276. l.

gépezet uj és javitottal cseréltessék ki. A legalkalmasabb tulélése tehát, hogy ugy szóljunk, a magas munkabér eredménye",[1] feltéve természetesen, hogy ezen magas munkabér reászorittatik minden telepre egyformán. Ezt most már még a tőkések is belátják. „Mi munkaadók — jelentette ki ujabban egyike az angol ipar vezető alakjainak, — többet köszönhetünk, mint testület, mint amennyit hajlandók vagyunk elismerni, az eljárásainkban a gyártásnál behozott azon javulásoknak, *amelyek az ipari szervezkedések szilárd és független voltának köszönhetők.* A mi ipari szilárdságunk és vállalkozásunk a világ irigységének tárgya. A munkásegyesületek erélye és kitartása fogadtatott el oly törvényeket, amelyeket máskülönben nem támogattattak volna a munkaadók és politikusok által, és amelyeknek mindegyike javitására szolgált a britt kereskedelemnek . . .[2] Minden értelmes munkaadó el fogja ismerni, hogy az ő gyára vagy műhelye, amikor fel van szerelve mindazon kényelemmel és eszközökkel és védőkészülékekkel, amelyeket a parlament követelt meg az ő munkásai javára és biztonságára, — ámbár nagy erőfeszités, és lehet, esetleg áldozat is tétetett az ő részéről arra, hogy előállitsa azokat, — a szó minden értelmében sokkal becsesebb tulajdon lett, és hogy haszon származott neki azon javult viszonyok folytán, amelyek közé helyeztettek munkásai."[3]

[1] Ugyanott 38., 39. l.

[2] Egy uj példát nyujt a ruhamosás szerény iparága. Az Eastbourne Sanitary Steam Laundry részvénytársaság elnöke 1897 január 25-én azt mondta a részvényeseknek, hogy „az uj gyártörvény meggátolta azt, hogy a munkások oly soká dolgozzanak, mint korábban tették volt, és az igazgatók kénytelenek voltak oly gépekről gondoskodni, amelyek képesekké tették őket gyorsabban dolgozni." (Laundry Record, 1897 március 1.) A ruhamosás mesterségének rendkivüli hátramaradottsága, és az a nehézség, hogy képzett, rendes és becsületes mosodai munkásokat kapjanak, ugy gondoljuk, hogy nagy részben annak tulajdonitható, mikép nem lévén közös szabályzatok, nincs meg az ösztön a munkaadóknál, sem a tisztességes viszonyok a munkásoknál.

[3] W. Mather: Contemporary Review, 1892. november. Itt,

Azon közvetlen hatáson tul, hogy minden munkaadót ösztönöz, a közszabályzatok puszta létezésének megvan egy más és még fontosabb eredménye az ipar hatályosságára az által, hogy mindig arra irányul, mikép az üzletet azon telepekre vezesse, amelyek legkedvezőbb helyzetben vannak, legjobban felszerelvék, és a legnagyobb ügyességgel igazgatvák, és hogy az arra nem való vagy régi módi munkaadót kiküszöbölje. Ezen tényt, mely nyilvánvaló minden gyakorlati ember előtt, nem vették észre a régibb közgazdák. Félrevezetve az által, hogy a nyereség egyenlő voltát hirdették, rendesen abból indultak ki, hogy a termelési költségek megnövekedése egyformán káros minden munkaadóra nézve ugyanazon iparágban. A modern tanulmányozó egyszerre felismeri, hogy a közös szabályzat rendszere, már magánál természeténél fogva, kell hogy mindig szükségképen magával hordja minden egyes adott időben a ténylegesen megkivánt legrosszabb szinvonal felett álló minden termelő tényező összes különbözeti előnyeinek egyenértékét. Amikor például a munkálkodó gyapotfonók egyesült társasága biztosit egy egységes darabszám szerinti bért, vagy ugyanazonos munkaórákat, vagy hasonló óvszabályokat a baleset és betegség ellen minden angol gyárban, ez egyáltalában nem támadja meg azon cégek különös nyereményét, amelyek régi jó hirnévnek örvendenek minőség

Mr. Mather mellett vannak a mai nap a közgazdák. Professor Nicholson idézi Thorold Rogers azon megjegyzését, „hogy a törvényhozás minden oly törvénye, amely beavatkozni látszik a laisser faire tanába, és kiállotta a tapasztalati vizsgát, elfogadtatott, mert emelte a munka általános hatékonyságát.“ (Rogers: Six Centuries of Work and Wages, London, 1891, 528. l.; Nicholson: Principles of Political Economy, Edinburgh, 1893, 331. l.) Mr. Mather, aki vezetője egy nagy gépészeti telepnek, a következő érdekes röpiratok szerzője: The Forty-eight Hours' Week: a Year's Experiment and its Results at the Salford Iron Works (Manchester, 1894); A Reply to some Criticisms on Mr. Mather's Report of a Year's Trial of the Forty-eight Hours' Week (London, 1894).

vagy különös üzleti képesség, vagy műszaki ügyességök folytán. Hasonlóul egyáltalában nem fosztja meg előnyeiktől azon gyárakat, amelyek vagy fekvésöknél fogva élveznek különös előnyöket, vagy a legujabb és legjobb gépezettel birnak, vagy különös szabadalmaik vagy üzleti összeköttetéseik vannak azon különös nyereség tekintetében, amelyet ezen előnyeik folytán élveznek. Még szembeszökőbb ez a kőszénbányászok esetében, akiknek bánya szabályozási törvényeik és a „megyei átlagokban" kiszámitott bérei, amelyek egyformán alkalmaztatnak mindenütt, szükségszerüleg érintetlenül hagyja azon nagy jövedelmeket, amelyek származnak a bányatulajdon jogaiból mindenütt, kivéve az üzemben levő bányák legrosszabbikánál. A munkásszervezeti ügy ezen alaptanának — tudniillik, hogy minden, az egész iparágakra vonatkozó szabályzatnak szükségképen azonosnak kell lenni — magának természete arra vezet, hogy az nem a legjobb, hanem azon legrosszabb műhely viszonyaihoz simuljon, *amelyben a munkásszervezet tagjai még keresnek munkát.* Ez nem azt jelenti, hogy bármely jól szervezett iparágban, a szabványos munkabér, vagy bármely más közös szabályzat ugy állapittassék meg, hogy még a gazdaságilag leggyengébb munkaadónak is lehetségessé tegye az üzletben maradást. Ellenkezőleg, a köztapasztalat tárgya, hogy minden időben, amikor egy munkásegyesület tényleg létrehoz egy közös szabályzatot, akár a közös alku, akár a törvényes becikkelyezés utján, ugyanakkor egy-egy szeget üt az iparágban levő kevésbé értelmes és legroszszabbul felszerelt munkaadó koporsójába.[1] Leirtuk már, hogy mint szidalmazták a cipő- és csizmaiparban levő kis mesterek, az iparágban levő nagytőkések összejátszása gyanánt, bármely elfogadását az „egyforma megállapitásnak",

[1] „Éveken át veszteséggel dolgoztunk" — mondta egy nagy gyapotgyáros az egyesületi titkárnak. „Igen — ez volt a találó válasz — önök elvesztették kis gyáraikat éé épitettek nagyobbakat." „Ithuriel": első pályadij nyertes tanulmány a munkásegyesületekről. (Glasgow, 1875) 31. l.

vagy a műhelyi kényelem minden oly magas szinvonalát, amelyet követel a csizma- és cipőmunkások nemzeti egyesülete. Az építőiparokban különösen a kis apró mesterek azok, akik különösen tiltakoznak azon munkaszabályzatok zsarnoksága ellen, amelyeket készségesen fogad el a nagy méretben dolgozó vállalkozó. És Lancashireben is a távoleső falvak, ahol már sok gyár záratott be, főleg azok, ahol a gyártörvények és a darabszám szerinti bérek szidalmaztatnak azon tekintetet nem ismerő nyomás miatt, amelylyel kényszeritik őket az oldhami vagy boltoni magas szinvonalra emelni berendezéseiket.[1]

Az, hogy a „legalkalmasabb kiválasztásának" ezen politikáját a munkaadók közt mennyire lehet érvényesiteni bármely adott időben, egy kényes megfontolás tárgya min-

[1] Ez egy céltudatos politika a modern munkásegyesületnél. Igy a gyapotmunkások hivatalos lapja legutóbb kijelentette, egy előkelő munkásegyesületi tisztviselő által irt cikkben, hogy „ha egy cég észreveszi, miképp nem tud haszonnal dolgozni többé, és nem fizet többet, mint a többiek a munkáért, jobb, hogy az a cég, bármily kellemetlen legyen is ez az elv, megszünjék létezni, semmint hogy a munkások fogadjanak el bérlevonást és lehuzzák az egész iparágat magokkal." Cotton Factory Times, 1896 jul. 17.

Ezt az eredményt gyakran tüntették fel olyannak, amely olykép mutatja fel a munkásegyleti eljárást, mely ostobául „kiüzi a tőkét az iparágból." De mindaddig, amig bármely jobban vezetett, jobban felszerelt vagy kedvezőbben fekvő gyár képes nagyobb üzletet fejteni ki, az iparágban levő tőkét nem csökkenti az, ha a legrosszabb gyár bezáratik. Az ár, és ennélfogva valószinüleg a kereslet ugyanaz maradván, ugyanazon mennyiségü termény fog termeltetni és eladatni. Ami történik, az lesz csak, hogy az iparágban levő tőke átlag véve nagyobb haszonnal fog dolgozni. Hogy mennyi hely van a modern iparban az üzlet ezen központositására. a legelőnyösebb helyekre, megitélhető a kitünő massachusettsi iparstatisztikából 1886-tól 1896-ig, amely mutatja, hogy a megvizsgált két vagy három ezer külön telepen a teljes termelési képességnek csak 50-től 70 százalékáig terjedt az átlagos üzlet, némely iparágban a létező berendezésnek csak fele használtatván ki. Lásd Eleventh Report, Boston, 1897, 99— 104., 169. l.

dig. Szembeszökőleg az áll érdekében a munkásegyesületnek, hogy ugy állapitsa meg a közös szabályzatot, mikép az folyton „gyomlálja kifelé“ a régi módi vagy ostoba cégeket, és központositsa az egész termelést azon jobb „ipari vezérek“ kezeiben, akik tudják, mint kell lejebb szállitani a termelés árát anélkül, hogy csökkentsék a munkabért. Ennélfogva addig, amig az iparágban levő előnyösebb helyzetü telepek nem képesek dolgozni legteljesebb képességök szerint, vagy ameddig megnagyobbittathatnak, anélkül, hogy elveszitsék ezen előnyeiket, a munkásszervezet elméletileg emelheti közszabályzatát mindaddig, mig egymás után fokozatosan kizárja a legrosszabb munkaadókat, anélkül, hogy érintse az árt vagy a fogyasztók keresletét és ennélfogva anélkül, hogy a munkaadás területét csökkentené. Ily módon „emelve a megmunkálás keretét“, és egyidejüleg megnevelve a kedvezőbben elhelyezett telepek termelését, a közös szabályzat ezen rendszere ehhez képest eltolhatja a termelés azon részének hatását, amelynek közgazdaságilag járadék természete van, és annak egy részét a munkások zsebeibe juttathatja.[1] Ha például egyik munkaadónak oly szabadalma van, amely nagy mértékben leszállitja a termelési költséget, ő képes lesz, mindaddig, amig az ő terménye csupán egy részére terjed azon mennyiségnek, amelyet a régi áron keres a közönség, saját zsebébe juttatni a javitásnak teljes egyenértékét. De hogyha a munkásegyesület, fokozatosan felemeli szabványos munkabérét, kiüzi egymásután az összes többi munkaadót az iparágból és központositja az egész üzletet a legelőnyösebb központba, a termelés összes költsége ez által nagy mértékben le fog szállittatni. Hogy ha a megnövekedett hasznot az egyeduralomra szert tett tartja vissza, nincs semmi elméleti ok arra, hogy a

[1] Ricardo, és még kifejezettebben J. S. Mill rámutattak arra, hogy mindaz, ami növeli a termékenyebb gazdaság termőképességét, arra irányul, hogy a mezőgazdasági föld összes járadékát leszállitsa. Principles of Political Economy. IV. könyv, III. fej. 4. §., az 1865-iki kiadás 434—436. l.

munkások, ha elég erősek hozzá, ne támadják meg ezen többletet, mindaddig, mig azt leszállitották a tőke hasznának rendes lábára. Azonban vannak ezen művelettel szemben gyakorlati korlátok. Bármily kedvezőleg legyen is elhelyezve egy bizonyos telep, nem fogjuk azt találni, hogy az gyakorlatilag, felszivja az egész iparágat. A helyi összeköttetések, a kereslet különféle voltának, a tőke hiányának és mindenek felett a nagyobb üzletek vezetésére megkivántató hajlandóság vagy képesség hiányának szempontjai korlátot szabnak még a legkedvezőbben elhelyezett cég végnélküli kiterjesztésének is.[1] És mig ezen korlátok szemben állanak az iparág összpontositásával, más szempontok arra játszanak közre, hogy a munkásegyesület vágyát, az egy szinvonalra hozás politikáját, a legvégsőkig vigye keresztül. Ámbár közvetlenül hasznára van is az iparágnak, mint egy egésznek, és végezetül még a leggyengébb tagnak is, az összpontositással mindig együtt jár, hogy azzal kezdjük, egy fájdalmas ujitás azon tagokra nézve, akiknek meg kell változtatni munkáik rendszerét, gyakran megváltoztatni életmódjokat, és nem egyszer át is vándorolni más városokba. Oly iparágakban, mint a gépészek, a cipő- és csizmakészitők, a gyapotszövők és a szedők, a munkásegyesület, egész nemzedékeken át azért küzdött, hogy rábirja legközönyösebb és legmaradibb lelkü tagjait is arra, hogy a „gazdaságos munkás“ simulékonyságára és mozgékonyságára fektessék a fősulyt. Az „egyöntetü árszabályok“ és „országos egyezmények“ szaporodása egyik iparágban a másik után jele annak, hogy ez a nehézség sok esetben legyőzetett; mig más oldalról a növekvő előszeretet egy része a törvényes becikkelyezés módszere iránt, ami felfogásunk szerint azon

[1] Ezen eszme kiterjesztésére nézve lásd „a kamatláb és a szétosztás törvényei“, Sidney Webbtől a Quarterly Journal of Economicsban, 1888 áprilisban. Igy, nem lehet feltenni, hogy a szélső határon álló termelés költsége egyenlő a jó és a rossz telepeken egyformán. Sok más ok is van, ami meghatározza az üzlet szétoszlását a termelés szélső határu költségein kivül.

ténynek tulajdonitandó, hogy egyformán nehezedik minden vidékre és igy ténylegesen elősegiti mindegyik iparág tömörülését azon központokba, amelyekben a legelőnyösebben folytatható. A lancashirei gyapotfonók közt folytattatott ezen messzelátó politika a legnagyobb kitartással, azon eredménynyel, hogy — ha hihetünk a munkaadóknak, — átjátszatott általa a munkásoknak magasabb munkabérekben és jobb feltételekben, nem csekély része a termelés folyamán elért minden egymást követő javitásnak.

A közös szabályozás ezen eredménye — állandó kiválasztása a legarravalóbbnak az iparág vezetői közt, és az üzlet tömörülése a legelőnyösebb központokra — elég különös módon gyakran hozatott fel szemrehányás gyanánt a munkásegyesületi mozgalom ellen. Igy még egy oly jóakaratu munkaadó is, mint Sir Benjamin Browne, visszanézve a huszonhat éves gyakorlatra, mióta a gépészek megállapitották 1871-ben a szabványos kilenc órai munkanapot, kárhoztatja a munkásegyesületeket amiatt, hogy ez uton az üzletet oda kergették a legjobban felszerelt cégek kezei közé. „Ezen időtől kezdve, — igy szól, — több munka tétetett meg nagy társaságok és kevesebb kis vállalkozók részéről . . . . Költségesebb és kevésbé egyszerü gépezet hozatott be . . . A kilencórás mozgalomnak gyakorlati eredménye az volt, hogy a kis munkaadó tönkrement".[1] De tekintetbe véve, hogy a gépészmunka általános mennyisége beismerten nem csökkent, — hogy az ellenkezőleg nagy mértékben megszaporodott — nem tekinthető másnak, mint gazdasági nyereségnek, hogy ez a munka ott lett elvégezhető, ahol az a legnagyobb haszonnal végezhető el. Hogyha egy közös szabályzat hiányában, a kis munkaadó a maga tökéletlen gépeivel és ki nem elégitő tőkéjével, a maga kisebb tudományos neveltségével és a vásárok felületes ismerésével képes elvezetni az üzletet a jobb telepekről ugy, hogy leszoritja a munkabéreket, rendes tulidőt követel, tultömi gyárát, vagy elhanyagolja az óvintézkedéseket a balesetek ellen, akkor

[1] Levél a Timeshoz 1897 augusztus 11.

az ő fennállása nemcsak káros a munkásoknak, hanem egyuttal a nemzet termelő képességének is tiszta megcsökkenése. Ennélfogva a közös szabályzat keresztülvitele, az által, hogy fokozatosan kiküszöböli a legrosszabbul felszerelt munkaadókat és a verseny egész nyomását arra irányitja, hogy a termelésnek lehető legnagyobb hatékonyságot biztositson, állandóan arra vezet, hogy az ipari szervezkedés legmagasabb faja fejlődjék ki.[1]

[1] Az előző tárgyalás folyamán elmondottak nagy részének érdekes megerősitését fogja találni a mai napi iparból vont példákkal a tanulmányozó egy szellemes beszédben, melyet épen most mondott el a gépész iparban egy vezető munkaadó. Az Inaugural Address by the President of the Manchester Association of Engineers (Mr. Joseph Nasmith), mely Manchesterben 1897-ben nyomatott ki, nagy mértékben foglalkozik azon módokkal, amelyek utján szembeszállhatnak az angol munkaadók az idegen versenynyel. Három legfőbb fontosságu tényezőt különböztet meg, azok közt nem lévén sem az alacsony munkabér, sem a hosszu munkanap. „Első, a javitott eszközök gazdasági hatása; második, a legjobb üzleti módszer elfogadása; és harmadik, mindazoknak, akik az iparágban alkalmazva vannak, és különösen a vezetőknek tehetségeik legteljesebb kifejtése . . . Az ujabb módszerek és eszközök elfogadásának egyik közvetlen következménye némely művelet oly felosztása volt, melyek a munka uj szervezését követelték meg. Elég oly példa lett köztudomásu, amelyben egyetlen cikk előállitásánál, mint például a lynotype gépen használt matrixé, vagy a körforgó gépeken használt orsóké, szükségli azt, mikép a tárgy tizenöt vagy husz munkás kezén menjen át, akik közül mindegyik csak egy munkát végez, amely esetleg csak kis részletét képezi azoknak, amik az egész cikk előállitására szükségesek. Ez viszont a gépek vagy eszközök nagy számának tervezését és alkalmazását követeli, amelyek közül mindegyik csak arra van szánva, hogy ezen kisebb műveletek egyikének elvégzésénél segédkezzék, és mindegyik megköveteli egy, *annak használatára különösen betanitott munkás felügyeletét.* Ily módon egy teljes forradalom állott be, amely még mindig nincs eléggé megértve, és *amelynek még sem volt kevesebb hatása, mint az, hogy a gépkezelőt egy alárendelt helyzetből egy fontos helyre juttatta a műhely kezelésében.* Azon további felosz-

Igy a közös szabályzat hatása az ipar szervezkedésére ép ugy, mint annak eredménye a kézi munkásra és az agymunkás vállalkozóra, minden irányban a növekvő hatályosságra vezet. Semmi módon nem törli el a versenyt, vagy nem csökkenti annak erejét. Amit tesz, az az, hogy állandóan ösztönöz a legjobb munkások, a legjobban felszerelt munkaadók, és az ipar legelőnyösebb formáinak kiválasztására. Semmi módon nem rontja a termelés bármely tényezőjét sem; ellenkezőleg befolyása ugy hat, mint folytonos buzditó a kézimunkások, a gépészek és az iparban használt szervező képességnek folytonos további javitására. Röviden szólva, ugy a munka, mint a tőke tekintetében, a feltalálás vagy szervező ügyesség szempontjából, bármely ipar-

tás könnyüségének, amelyet a különös eszközök létesitésében mutatkozó feltalálás hozott létre, következménye az lett, hogy minden rendezett iparágnál minden cikk munkaköltsége folytonosan csökkenni kezdett. Valószinüleg azrt, mert azon gazdasági változás, amely igy bekövetkezett, csak részlegesen vétetett figyelembe, állott be az a helyzet, hogy az emberek még mindig sokat beszélnek a munkabérekről. A tény pedig az, hogy a munkabér menyisége nem szükségképi vezető egy cikk munkaköltségénél, és ezen tény tágasabb felismerése egy nagy csomó zavart szüntetne meg . . . A munkaköltség, és nem a munkabér, a határozó tényező és nincs szükségszerüleg egyenes összeköttetés ezek közt. Sőt lehet azt állitani, hogy ezek gyakran megforditott arányban állanak és *minnél jobban szervezett egy iparág, annál nagyobb a hajlandóság arra, hogy ez igy legyen* . . . Semminek sincs oly nagy befolyása ezen kérdésre, mint azon lehetőségnek, hogy a cikk nagy számban állitható elő és ezen irányban nagyon sok tenni valójok van még a gépészeknek. Semmi sem mutat oly reménydús mezőt a szerelő gépészek jövő munkájára, mint oly gépek feltalálása és készitése, amelyek képesiteni fogják a gyárosokat mindenféle cikket a lehető legnagyobb számban állitani elő egy adott időben. *Ily helyzetben a munkabérek másodsorban jönnek tekintetbe* és ámbár a fizetett munkabér változtatása egy időre érintheti a gazdasági feltételeket, *nem sok idő mulva a gépkészitő ügyessége tulteszi őt az uj viszonyok hatásán*".

ágnál egy egységes közös szabályzat puszta létezése előmozditja egyformán a termelés legarravalóbb tényezőinek kiválogatását, az ő fokozatos tényleges kiképzésöket egy magasabb szinvonalra, és az ő együttműködésöket az ipari szervezkedés legelőhaladottabb minőségére[1]. És ezen eredmények állandóak és együttesek. Ámbár kevés legyen is a hatás a bérmunkás vagy a munkaadó jellemére vagy fizikai munkaképességére; ámbár fokozatos lehet is a javulás az iparág műveleteiben vagy szervezetében, ezen eredmények állandóak és folyton emelkedők, ugy, hogy az előre tett legkisebb lépés is annak idején a legnagyobb fontosságu előhaladássá válik.

Eddigelé a közös szabályozás által való helyettesitése bármely iparágban is az egyéni alkuvás anarchiájával szemben minden irányban áldásosnak látszik. Most meg kell vizsgálnunk némely jellegző vonást, amely ezen következtetésnek némi módositására vezet.

Első sorban is meg kell jegyeznünk, hogy az eredmény, ámbár biztos, valószinüleg lassú lehet. Egy gyártörvénynek létrejötte, amely az egészségügyi követelmények valamely határozott fokát vagy egy szabványos munkanapot szab ki, lehet nélkülözhetlen arra, hogy meggátolja a munkások egész osztályainak fokozatos lesülyedését; az által, hogy elforditja a verseny nyomását, esetleg helyreállithatja minden következő nemzedék fizikumát, javithatja jellemét és növelheti munkaképességét, de ugyanazon napon, amelyen hatályba lép, csaknem biztosan fogja emelni a munka költsé-

[1] Egy közös szabályzatnak hatása egy iparágnál a verseny természetének és hatásának megváltoztatása tekintetében természetesen nem szoritkozik pusztán a munkaadó és a munkások közti viszonyra. A termelés, a „vállalkozás teljes szabadságá"-ra, jellegére és hatására vonatkozó eredmények egy oldalról és más oldalról oly egyöntetü megszoritások hatása, mint a hamisitási törvények, vagy az épületek emelésére vonatkozó szabályzatok, vagy a közös bérlakások kezelésére vonatkozó rendeletek más oldalról, nagyon is méltók arra, hogy ezen szempontból tovább tanulmányoztassanak.

gét a munkaadó terhére, ha csak egy időre is. Egy egységes darabáru lisztának egy iparág minden telepére való kiterjesztése esetleg összpontosithatja az egész üzletet a legjobban felszerelt gyárakba, amelyeket a legügyesebb munkaadók vezetnek, és igy ténylegesen leszállitja a termelési költségeket; de az első eredmény valószinüleg az lesz, hogy emelni fogja ezt a költséget azon régi módu vagy távol fekvő telepeken, amelyek még fennállanak. Mint minden állandó változás az egyéni jellemben vagy a társadalmi szervezetben, a közös szabályozás elvének gazdasági eredményei is fokozatosak az alkalmazásban és nem mutatkoznak tüstént a minőség javulásában vagy a termelési költség csökkenésében.

Továbbá az eredmény az emelkedő munkaképesség tekintetében változni fog iparágról iparágra. Az a gyorsaság, amelylyel beáll az eredmény, az a kiterjedés, ameddig fog terjedni a javulás, és az a különös „görbe vonala a csökkenő haszonnak", amelyet le fog irni, különböző lesz mindegyik iparágban azon állapot szerint, amint azon időben kevesebb vagy nagyobb tért fog engedni a tevőleges alkalmazkodás és a legalkalmasabb kiválasztása két hatalmas erejének hatására ugy a munkásokra, mint a tőkésekre vonatkozva. Igy, a munkások közt a folytonos kiválasztás hatása azon választás kerete szerint fog váltakozni, amelyet az iparág műszaki viszonyai megengednek a munkaadónak kihasználni. Ez a képzett iparágaknál gyakorlatilag azon kiterjedéstől függ, amelyben maga a munka kivánja meg fiuk vagy más tanulók közreműködését, akikből szedetnek aztán a képzett munkások. Igy a szövőszék fonók, akiknek mindegyike mellett két darabszámos van — tizszeres aránya azon tanulóknak, akik igényeltetnek az iparág fentartására — egy sokkal inkább „válogatott" osztály, mint a képzett kézimunkás szabók nyugati London iparában, akiknek egyáltalán nincs szükségök arra, hogy fiuk dolgozzanak mellettök, és akiknek gyakran oly nők segédkeznek, akik képtelenek aztán az ő helyeiket betölteni. Nem akarjuk vitatni az oly berendezkedésnek társadalmi helyes vagy helytelen voltát, amely bevon egy foglalkozásba évente ezer és ezer fiut, akik-

nek kilenc tizedrésze, miután eléri érett korát, oly foglalkozásba képezte bele magát, amelyet nincs módjok tovább folytatni, és amelyet kénytelenek feltétlenül otthagyni, életök egyik vagy másik szakában, valami más megélhetési módért. De bármi legyen is ezen berendezkedés következménye a célt nem ért darabszámosokra, annak hatása a gyapotfonókra, mint egy osztályra, az, hogy őket ügyesség tekintetében egy nagyon kiválogatott arisztokráciává teszi, akik képesek hozzáidomitani magokat a gépezet fokozatos komplikáltságához és gyorsulásához. Hasonló különbségek léteznek az egyes iparágak közt azon kiterjedés tekintetében is, amelyben a legalkalmasabb egyén kiválasztása hathat a munkaadókra, különösen a gépezet és elhelyezés tekintetében. Igy az, hogy egyáltalán nincs semminemü egyedáruság a gyapotfonásban és gyapotszövésben, és hogy rendkivül könnyü olcsó tőkét kapni Lancashirében uj gyapotgyárakra, a gyapotmunkásegyesületeknek különös alkalmat ad arra, hogy növeljék az iparág munkaképességét azáltal, hogy folyvást üzzék kifelé a leggyengébb cégeket. A dolgok ily állásával szemben teljes ellentétet képeznek az oly törvényes vagy természetes egyedáruságok, mint a vasutak, vizvezetékek, lóvasutak és gázgyárak, ahol a munkásegyesületek kénytelenek meglenni bármely nem arra való igazgató tanácscsal vagy vezérigazgatóval, aki véletlenül elfoglalta a tért. Sőt az iparág és iparág közti különbség egy cseppel sem kevesebb a munkás hozzáidomitás tekintetében a munkaadók ténykedésénél. Igy a gyári cipő- és csizmaipar, amelyet nap nap után friss felfedezésekkel lát el, és amely folyton uj munkásokat szed uj üzletek létesülése folytán, szembeszökőleg több helyet ad az oly javitásoknak, amelyeket a munkaadókra nyomást gyakorló verseny okoz, mint egy oly munkaág, mint az angol földmivelés, ahol egyik nemzedék gyakran következik a másik után ugyanazon gazdaságban, és ahol a vállalkozásnak gazdasági szabadsága és a tőke mozgékonysága aránylag ritka. Az egyedüli irány, ahol a haladás egyáltalán egyenlő lehet az egyik és a másik iparág közt, ugylátszik csak azon javulás, melyet a munkásoknál

a megszaporodó élelem, ruházat és pihenés okoz. Még ezen tekintetben is azonban több tere van a javulásnak oly iparágban, amelyet nők és képzetlen munkások folytatnak, akik valószinüleg időnként rosszul táplálkoznak, vagy tulságosan dolgoznak, mint egy oly iparágban, amely oly képzett munkásokat alkalmaz, akik már magas szabványos munkabért keresnek meg. De ha egyszer a „felfelé emelkedés" folyamata elért egy bizonyos pontot, akkor az eredménynek nem egyenlőtlen volta meg fog szünni szembeszökő lenni. Ezen fokon aztán a munkaképesség azon emelkedése, mely a fizikai egészség és erő, mint szintén az elegendő táplálkozás és pihenés által lehetővé tett emelkedés az észbeli képességben, várható, mikép mindenik iparágban meglehetős szoros arányt mutat a munkások állapotának javulásával, és hogy valószinüleg nagy mértékben ugyanazon hatások közt mozog egy bizonyos ország minden iparágánál. Minden más tekintetben az egyik iparág nagy mértékben különbözik a másiktól, azon gyorsaság és fok tekintetében, amint mutatkozik az emelkedő munkaképesség eredményeül a közös szabályzat ösztönző erejének. És ezen különbség az egyik és másik iparág között az emelkedő munkaképesség esélyére nézve szembeszökő, hogy nincs semmi határozott arányban a munkások stratégiai erejével vagy politikai hatalmával. Az, hogy képesek legyenek bármely különös iparágban tényleg kicsikarni a munkaadóktól akár kölcsönös biztositás, akár közös alkuvás vagy törvényi becikkelyezés utján magasabb munkabéreket, rövidebb munkaórákat vagy javult közegészségügyi berendezéseket, a gyakorlatban sok más körülménytől függ, mint a megjavult munkaképesség lehetőségét illető körülmények. Sőt, ha bármely általánositása egyáltalában megengedhetőnek tartatnék is e pont felett, azt állitanók a „csökkenő eredmények általános törvényéből" indulva ki, hogy az oly iparág, amelyben a bérmunkások eddigelé nagyon gyengék voltak arra, hogy bármely közös szabályzatra tegyenek szert, valószinüleg nagyobb aratást kapnak az emelkedő munkaképesség terén, mint egy régen folyó, s jól szervezett és hatalmas

iparág, amelyben a munkásegyesület már nemzedékeken keresztül, az előnyöket lehetőleg kiszoritotta, és igy valószinüleg kimeritette a tényleges hozzásimulás és a legalkalmasabb kiválasztására ösztönző erőket, amelyeket a közös szabályzat alkalmazása teremt meg.

Ennélfogva, minden adott pillanatban meg lesz a gyakorlati határ a közös szabályzat előnyös alkalmazása előtt. A legarravalóbbak kiválasztása, ugy a munkaadóknál, mint a munkásoknál, telepeknél vagy vidékeknél, nem tehet többet, mint hogy céljaira azt a legjobbat foglalja le, melyet azon időben bir a közönség. A munkához alkalmazkodás akár a munkásoknál, akár a munkaadóknál vagy az ő kölcsönös szervezkedéseikben, nem mehet tovább, mint amennyit az azon időben meglevő helyiség megenged. És ámbár a közös szabályzatban beálló minden következő emelkedés megteremtheti is a további munkaképességre a maga saját növekedését, meg van a gyors leszálló visszatérés a nyomás minden következő beállta esetén. Igy egy oly munkásegyesület, amelynek sikerült a maga teljes szervezkedésének első néhány éve alatt jelentékeny előnyöket érni el, szabványos munkabérében, jelentékeny leszállitásokat szabványos munkanapjában, és gyökeres javitásokat a munkahelyek egészségügyi és biztonsági berendezéseiben — mindezt anélkül, hogy tagjai munkájának mennyiségének és szabályosságának kárt okozott volna — egyszerre ugy találhatja, hogy tőkéletesitett szervezete és felhalmozott pénzereje dacára, felfelé menő áramlata lassul, a további előnyökre irányuló mozgalma ritkább és kevésbé sikeres lesz, és összehasonlitva más iparágak egyidejü nyereségével, csaknem teljesen megülepedett marad.

A munkásegyesületi embernek meg van a maga nyers és kéznélfekvő légmérője, amely vezeti őt e nehéz hajózásban. Lehetetlen még a legtudósabb közgazdának vagy a legügyesebb üzletembernek is előre megmondani, hogy mi lesz az eredménye bármely különös haladásnak is a közös szabályzás körül. Addig azonban, amig egy munkásegyesület ugy találja, hogy anélkül, miszerint megszoritsa a foglal-

kozáságba belépni kivánkozók számát, tagjai teljes munkában vannak, alig lehet helytelen fentartani a közszabályzatokat a létező szinvonalon, sőt észszerü időmultán azt is megkisérleni, hogy fokozatosan emeljék azokat.[1]

Amikor a munkán kivüli munkások aránya emelkedni kezd, az annak a jele, hogy az ő különös cikkük kereslete csökkenni kezd. A kereslet ezen csökkenése, mint mindjárt fogjuk látni, lehet egy csaknem végtelen számu ok hatásának tulajdonitható, melyek teljesen összeköttetésen kivül állanak a munkások által élvezett viszonyokon. De ezen valószinü okok egyike az áremelkedés és az áremelkedés valószinü okainak egyike a közös szabályzat oly haladása, amely nem hozza magával egy vagy más alakban, az iparág hatályosságának megfelelő emelkedését. Ennélfogva, bár nem következtethető egyáltalában, hogy a kereslet meglanyhulása a közös szabályzás szinvonalának emelkedése folytán állott be inkább, mint bármely más lehetséges indokból, mégis ezen ellanyhulásnak, bármi oknál fogva keletkezett is az, szükségképen korlátoznia kell minden további haladást. Mert feltéve, hogy a munkások kizárólag a közös szabályzás elvére támaszkodnak, nem fogja nekik kifizetni magát, hogy oly áron kapják meg a munkabér emelkedést, a munkaórák rövidülését vagy a közegészség és közbiztonságügyi javitásokat, amelyek csökkentik saját magok munkájának állandó voltát. Hogy szabatosan fejezzük ki gyakorlatban magunkat, amikor a munkanélküliek arányszáma egy bizonyos iparágban emelkedni kezd a „jó időt" jellegző 3 vagy 5 százalékról, a „rosz időben" tapasztalt 10, 15 vagy épen 25 szá-

[1] Ez azt tételezi fel, amint csaknem mindig ez is az eset, hogy a munkabérek és más munkásviszonyok a legteljesebb élettani hatályosság korlátain belül vannak. Ameddig a rendes, ügyes munkás családi jövedelme, még Angliában is, kevesebb, mint évi 100 font sterling, és munkaóráinak száma nagyobb, mint negyven vagy ötven hetenként, addig a lehetőség az emelkedésben az ő fizikai és értelmi munkaképességében, családi élete és polgári tevékenységében, épugy mint iparában, még mindig nagy.

zalékra, akkor szünetnek kell beállania a munkások előrehaladó mozgalmában.[1]

A közös szabályzat részleges alkalmazásának hatása az iparág szétoszlására.

Most meg kell tárgyalnunk a közös szabályozás elvének hatását nem azon különös iparágra nézve, amely gyakorolja, hanem az ország iparának fejlődésére, — az az a tőke, munka és elme erő szétosztására bármely közönségnél azon különböző foglalkozásokra, amelyek nyitva vannak előttök. A versenyző ipar modern világában az összefolyó apály és dagály, valamely iparág kiterjeszkedése vagy összehuzódása nem itélhető meg önállóan. A rendes gyáros vagy munkás tisztán látja eléggé, hogy saját telepének emelkedése vagy hanyatlása szorosan össze van kötve az ugyanazon

[1] A biráló olvasó erre azt válaszolhatja, hogy ha a kereslet emelkedik, a közös szabályzat emelkedése, ha nem kiséri ezt a termelés emelkedése, megcsökkentheti a kiterjedést anélkül, hogy bármely munkást is kidobna a munkából. Ez lehetséges volna oly esetben, hogyha a közös szabályozás illető emelkedése, amely tulhaladja a termelőképesség emelkedését, bekövetkezett már azelőtt, mikor az árucikk megnövekedett megrendelései keltek, és hogyha a bekövetkező áremelkedés csupán a bekövetkező kereslet emelkedés némely vagy egész összegét juttatta érvényre. Ez azonban nem rendes folyamata a dolgoknak. Ami először bekövetkezik, az az, hogy a kereslet megnövekedése kifejezésre jut abban, hogy a gyárosok rendkivül sok megrendelést kapnak. A létező munkások teljes időt, később tulidőt is dolgoznak; az iparágban levő legtöbb munkanélküli dolgot kap; fiuk és más tanulók előbb haladnak és további munkások kerestetnek; a régi telepek megnagyobbittatnak és ujak nyittatnak. Ezen alapon aztán a munkásegyesület kéri a munkabérek emelését vagy a munkaórák leszállitását. Ha ezt megadják, és nem következik be a növekvő termelés, a termelési költség és ennélfogva az ár emelkedése aligha nem vezet arra, hogy a munkában állók egy része eleresztetik. Mennél teljesebben van szervezve az iparág, annál szabatosabb a „segélyezésben“ levő tagok számaránya által jelzett kimutatás.

iparágban levő más telepek hanyatlása vagy emelkedésével. A közgazda hasonló verseny folyamát fedezi fel az egyik és a másik foglalkozás között, még ugyanazon községben is; és látja, hogy a munkások különböző osztályai közt ezen verseny területe végtelenül ki van terjesztve a nemzetközi üzlet által. Anélkül, hogy teljesen méltányolnók ezen hallgatólagos, de örökös küzdelmet a különböző foglalkozások közt, lehetetlen szabatos fogalmat alkotni azon befolyásról, melyet mindegyik külön tényező gyakorol az iparágak szétoszlása felett.

Hogy azzal kezdjük, meg van a verseny ugyanazon termény különböző gyártási módjai közt. Nem szükséges fejtegetnünk azon történelmi küzdelmet, mely folyt a kézimotollaszövők és a rámakezelő munkások részéről a gőzerővel dolgozó munkások ellen; sem felemlegetni napjaink azon versenyét, amely folyik a kézi ruha- és cipő-, szeg- és kötélcsinálók és a géppel csinálók közt. Ami jellegzetesebb napjainkban, az az a verseny, mely folyik egyik gépkezelés és a másik közt, mint amilyen az acélkészités számtalan faja, vagy hogy egyszerübb példát emlitsünk, a gyapotfonás versenye a magától járó, férfiak és fiuk által kezelt motolla és a tökéletesebb körmotolla közt, amelyet nők kezelnek. A versenyben egy uj mozzanat vehető észre abban, hogy az egyik anyagot helyettesiti egy másik, mint ahogy például, a vas a fát az ágyszerkezetben és az acél a vasat a vasutépitésnél. Egy lépés tovább elvisz bennünket arra, amikor alternativ utakat találnak fel ugyanazon vágy betöltésére, mint amire példa a vasut és a közut, a ló és a villanyos erő közötti verseny. Végezetül, van egy bizonyos korlátolt keret, amelyben a teljesen önálló cikkeket előállitó munkások versenyeznek a fogyasztásért, ugy hogy, amint általánosan állitják, a könyvek és zongorák iránt való időszaki kereslet megforditva hullámzik a cricketverők és kerékpárok keresletével.

Eddigelé a nemzetet, mint egy önmagába zárt közönséget vettük tekintetbe, és ugy tekintettük a fogyasztókat, mint akik csupán saját hazájok különböző terményei között választanak. A külföldi üzlet uj zavarokat okoz. A külső pia-

cokra dolgozó árucikkek angol termelői, és azok, akik otthoni fogyasztásra oly cikkeket gyártanak, amelyeket külföldről is be lehet hozni, ugy találják, hogy az ő iparágaik emelkednek vagy csökkennek azon árak szerint, amint terményeik ára emelkedik és hanyatlik más országokban, ép ugy, mint otthon. Ez világosan látható az angol kőszén esetében. Cardiffból és a Tyne mellől a rakományok kimennek az egész világba és sok külföldi kikötőben nem találnak gyakorlatilag semmi versenyre. De az, hogy mily messze tud a belföldön eljutni kőszenünk minden szárazföldön, az változik az ár minden változásával. Németországon a sziléziai és vesztfáliai bányák, Ausztráliában a new-south-walesiek, Délafrikában a fokföldiek és natáliak már nagyrészben ellátják a helyi keresletet, és azon földrajzi határ, ahol az angol kőszén használata megszünik olcsóbb lenni, mint a belföldi kínálat, gyakorlatilag ép oly érzékenyen ingadozónak látszik, mint a hőmérő. És hogy ha a behozatali üzlet befolyására gondolunk, láthatjuk, hogy a búzatermelési terület Nagy-Brittanniában szoros összeköttetésben emelkedik vagy hanyatlik a búza világárainak hullámzásaival. Eddigelé az angol termelők mindegyik osztályának sikere ugy látszik, hogy kizárólagosan attól függ, vajjon képesek-e ugyanazon cikkek külföldi termelőinél olcsóbban adni el azokat. De ez csak fele az igazságnak. A nemzetközi kereskedelem különös hatása az, hogy versenyző küzdelemre hiv, anélkül, hogy tudnák magát a tényt, sok más oly iparágat is az illető országban, amelyeknek semmi szembeszökő összeköttetése nincs egymással. Ez szembeszökő lesz mindenki előtt, aki csak egy pillanatra is szemügyre veszi a behozatal és kivitel közötti viszonyt. Anélkül, hogy vizsgálnók az orthodox „nemzetközi kereskedelmi elmélet“ mélységeit vagy a külföldi váltók rejtelmeit, nem lehet kétségbe vonni, hogy ami összes kivitelünkben minden szaporodás tényleg arra vezet, hogy legalább is némi emelkedést okozzon a mi összes behozatalunkban. Hogy ha tehát Anglia bármily oknál fogva emeli kiviteli üzletét, — ha például az angol gépészet, kőszén és szövetek termelési költségének csökkenése képessé

teszi Lancashiret és Cardiffot arra, hogy emelkedően kihasználják erejöket a külföldi piacokon külföldi versenytársaik felett, — bizonyára fog mutatkozni bizonyos emelkedés a mi behozatalunkban is, *nem gépekben, kőszénben vagy szövetekben, hanem teljesen különböző cikkekben;* lehet, amerikai élelmi cikkekben és ausztráliai gyapjuban vagy lehet német üvegáruban és belga vasban. Az, hogy pontosan mily áruk fognak küldetni Angliába nagyobb mennyiségben arra, hogy megfizessék a szaporodó külföldi vásárlást a gépekben, szövetekben vagy kőszénben, a termelésnek viszonylagos olcsóságától fog függeni mind otthon, mind a külföldön, mind azon Angliában fogyasztott cikkekre nézve, amelyek külföldön is termelhetők. Lehet, hogy az élelmi cikkek és a gyapju, az üveg és vas mind olcsóbban termelhetők tényleg külföldön, mint ahogy eladhatók Angliában. De rendesen a növekedés nem azon cikkeknél fog bekövetkezni, amelyeknél a különbség legkisebb, de főleg azoknál, amelyeknél a különbözet a legnagyobb. Ennélfogva egy bizonyos a belföldi fogyasztásra dolgozó angol iparban, az angol termelés leszállását vagy felemelkedését nemcsak az angol piacra dolgozó ugyanazon árucikk külföldi termelői fogják befolyásolni, hanem minden, a kivitelre dolgozó angol iparnak fellendülése vagy csökkenése is, sőt azon viszonyok is, amelyek beállanak mindazon más angol iparágaknál is, amelyek ki vannak téve a külföldről való behozatal versenyének is. Az élelmi cikkek behozatalának óriási emelkedése és az ebből származó összezsugorodása az angol mezőgazdaságnak, ennélfogva nem választható el a mi kivitelünk egyidejü megszaporodásától; a lancashirei gyapotszövő és a northumberlandi kőszénbányász az, aki legkomolyabb versenyben áll az angol gazdával. Vagy, hogy más példát vegyünk fel, hogy ha a sheffieldi olcsó késiparban a vállalkozó otthoni munkások lenyomják terményeik árát az által, hogy hosszu órákig dolgoznak, és nincsenek ellátva költséges egészségügyi berendezésekkel, az élet-halál verseny éhező árai mellett, ők a magok nyomorusága árán megszerezhetik a nyomorult mentesitést az angol piacon, a francia és német

kések versenyétől. De ezen mentesités hatása az, hogy az ország behozatala más cikkekbe tereltetik át. A scheffieldi késesek testvérei és rokonai, akik magas munkabéreket szereznek meg a yorkshirei üveghutákban és vaskohókban, ennélfogva ugy találhatják, hogy munkájok csökken a német üveg és a belga vas állhatatos bejövetele folytán, és anélkül, hogy csak sejtelmök is volna arról, hogy az ő saját iparágok apálya és dagálya valamelyes összefüggésben áll vagy a lancashirei kiviteli üzlet kiterjeszkedése vagy csökkenésével egy oldalon, vagy a sheffieldi késipartermelés olcsóságával a másik oldalon. Ugyanezen helyzet, szembeszökőleg áll a másik irányban is. A lancashirei gyapotmunkásoknak, akik nagy mértékben dolgoznak kivitelre, ügyes tisztviselői ép oly világosan tudják, mint munkaadóik, hogy egy uj gyári törvény sürgetése, vagy darabszám munkalisztáik leszállításának ellenzésében, számba kell venniök Massachusetts és Bombay versenyét is. De sem a munkások, sem a munkaadók nem vették észre Lancashireban, hogy a külföldi piacok ezen dolgában nem kevésbé veszélyes versenyzőkkel találkoznak a saját kapuiknál. Ámbár összes kiviteli üzletünk egész tömege önmagától fentartatik egy oly pontig, amely kifizeti külföldi tartozásainkat, abból egyáltalán nem következik, hogy minden egyes cikk kivitele ugyanazonos marad. Anglia ezen tekintetben olyan, mint egy nagy bolt, amelyből az idegen bizonyára vásárol némely árucikket. De az, hogy mint osztja fel az ő vásárlását, a mi különböző terményeink között, attól fog függeni, hogy melyik lesz ezek közül az, amely mind a többivel arányban a legnagyobb előnyt mutatja a külföldön készitett árukkal szemben aránylag. Hogyha az adósság mérlegének minden megváltozása nélkül oly uj üzlet merül fel, amely képes terményének aránylagos olcsósága vagy ajánlatos volta folytán elhóditani egy külföldi piacot, minden többi cikkünk kivitele kártékonyan fog befolyásoltatni ezen uj eladás által. Igy az utolsó husz év alatt egy nagy kiviteli üzlet kifejlődése készen csinált ruhában és agyagáruban természetesen kiszoritotta részben a régibb iparokat, talán a gyapot- és gyapjuipart,

amelyek aztán ezen uj versenyzők hiányában, szükségszerüen kiterjeszkedtek, hogy az élelmicikkek behozatalának emelkedését ellensulyozzák.[1] Ennélfogva a lancashirei gyapotosoknak tudatára kell jönni annak, hogy ők nemcsak

[1] Ez azt feltételezi, hogy nem volt további fejlődés sem a tőke, sem az értelmi erő, sem a munkában. Néha azt vitatták, hogy keleti Londonban a nagyban vezető ipar növekedése csak a zsidó bevándorlók letelepedése által volt lehetséges, és hogy az ujon jövők, egy uj kiviteli kereskedelmet teremtve, tényleges szaporulatot okoznak behozatalunkban és igy sem nem csökkentik a többi hazai iparban a munkát, sem nem szoritnak meg semmi létező kivitelt. Ennélfogva azt állitják, hogy a zsidó bevándorlás nem sérelmes az angol bérmunkásoknak, sőt az emeli az angol üzleti jólétet.

Tény gyanánt sem a tőke, sem az agymunka, amely megteremtette a nagyban ruházkodás uj kiviteli üzletét, nem a zsidó bevándorlók által teremtetett meg, és egyáltalán nem is a beköltöző munka által láttatik el. Lehet, hogy az ipar fejlődésének alkalma a jelen alakjában ezen és más alacsony életszinvonalu munkások jelenlétéről van feltételezve; de a tőke és szervező tehetség saját honfitársainktól került ki; és ennélfogva ugy vehető fel a dolog, hogy az ezen alkalom folytán elvonatott más iparágaktól, amelyek ezáltal érzékenyen megkárositattak.

Tényleg, hogyha a bevándorlók magokkal hozták volna saját tőkéjöket és észbeli képzettségöket, és megteremtettek volna egy kizárólag kivitelre szolgáló ipart, az eredmény az lett volna, mint állitják, növekedése behozatalunknak, és nem lett volna az iránylat a többi kiviteli üzlet csökkenése. De akkor a szoritás másutt lett volna érezhető. A további behozatal természetesen nem a bevándorlók által tényleg elfogyasztott cikk lett volna, hanem egy eltolása az üzletnek; némely honi iparág kiterjeszkedett volna a további kereslet folytán, mások pedig lanyhultak volna az ujra felemelkedő behozatal versenye folytán. Az összes üzlet, eltekintve a bevándorlók saját termelésétől és fogyasztásától, sem nem növekedett, sem nem csökkent volna és a nemzet vagyona, kivéve a bevándorlók saját birtokát és megtakaritását, nem érintetett volna. A bevándorlás főfontossága igy annak közvetett hatása lett volna csak a nemzeti jellegre és munkaképességre. Ha a bevándorlók, mint a lengyel zsidók, alacsonyabb életmódot hoznak be, az eredmény lett volna (az iszapok szaporodásán tul) az állandó be-

a magában Lancashireban ott levő körfonó asszonyokkal és a külföldi gyapotgyárakban dolgozó motolla fonókkal versenyeznek, de mindazon iparágak angol munkásaival is, akik bármely külföldi eladásra szánt árucikkeket állitanak elő.

Ennélfogva azon következtetéshez jutunk, hogy minden egyes iparágban a munkaadóknak és munkásoknak ugy kell tekinteniök magokat, mint akik a legigazabb értelemben versenyeznek az üzletért; nem kevésbé, mint a tőke, képesség és kézimunka kinálatáért, kénytelen más iparággal versenyezni tényleg az országban, még akkor is, ha azok egyáltalában nem látszanak összeköttetésben lenni velök, és ezen versenyküzdelemben a győzelem szembeszökőleg nem mindig az erősnek, s a pályadij nem mindig a gyorsnak fog jutni. Az üzlet apálya és dagálya, és ennélfogva az ország iparának feloszlása, és inkább egy, mint más iparcikk termelése sok oly más körülménytől függ, ami teljesen különálló az érdekelt munkaadók és munkások magaviseletétől és munkaképességétől, vagy az ő javadalmaiktól. Egy változás az izlésben vagy divatban, egy tudományos felfedezés, egy uj fogyasztói osztály felnövekedése, egy puszta változás a nemzeti vagyonban vagy annak felosztásában az osztályok közt, egy háboru vagy szükség, vagy épen egy költséges törvény némely iparágat fellendit és másokat megszorit teljesen függetlenül azon költségek minden szaporodása vagy fogyásától, amelyen állittatnak elő terményei. És még akkor is, ha csupán az ár hatására szoritkozunk egy különös cikk keresletének emelése vagy leszállása tekintetében, akkor is szembeszökő lesz, hogy az előállitási költség változni fog sok oly ok miatt is, amelyek semmi összeköttetésben nincsenek a munkaadók kivánalmaival vagy az érdekelt munkások munka feltételeivel. A nyers anyag változó bő vagy ritka volta, azon köny-

folyás a hanyatlásra. Ha más oldalról a bevándorlók, mint a hugonották, magasabb életmódot hoznak be, példájok állandó emelkedést teremthet a nemzeti jellemben. Végül a fajok összekeveredésének hatása, e homályos kérdés is tekintetbe veendő.

nyüség és költség, amelylyel az szállitható, egy uj pótanyag felfedezése, egy uj gép vagy készitési mód feltalálása, az adó sulyának némi változása — mindezek és számtalan más, a munka feltételeivel összeköttetésben nem álló, tényező érinti az előállitási költséget és ennélfogva az árát is. Ennélfogva természetesen a ténynek ezen végnélküli zavara, ezen csaknem végtelen fokozata az okok többfélesége és a hatások egybeolvadásának — az, ami lehetetlenné teszi azt, hogy helyeseljük vagy tagadjuk a munkásszervezeti ügy befolyását az egyes esetek felsorolása alkalmával. Amit mi tehetünk az, hogy feltéve, mikép mindegyik iparág szünetlenül alá van vetve minden más iparág legélesebb versenyének otthon és a külföldön, oldalt hagyjunk minden más működésben levő befolyást, és vizsgáljuk azt, hogy mily hatást gyakorol a közös szabályozás elve maga-maga az ipar károsulására.

Láttuk, a közös szabályozás gazdasági hatásait vizsgálva azon iparágakon, amelyekben alkalmazva van, hogy ezen szabályozás, a szinvonal fokozatos emelése utján tényleg arra irányul, hogy a termelési költségeket csökkentse azon parágakban. Ebből az következik, hogy más körülmények igyanazonasak maradván, ezek gyorsabb menetben fognak terjedni, mint a nem szabályozott iparágak. De jellemző az igy okozott kiterjedésre az lesz, hogy az egyuttal előnyöket hoz az egész termelő világra. Az a tény, mikép az ország egyik vagy több iparágában elhelyezett munka és tőke termelőbb lesz, mint előbb volt, nem csökkenti az összes keresletet vagy az összes vételi árt: ellenkezőleg, növeli azt. Az egyes iparágakban való minden megtorlódás, mely a javuló iparok terményei által okozott részleges elnyomásnak tulajdontandó, legalább is époly nagy kiterjedés által ellensulyoztatik másutt, ezen iparágaknak magoknak megnövekedett vételei folytán. Továbbá, a megnövekedett vágy a munkakinélő gépek feltalálása és tökéletesebbé tételére, a további öztönzés uj piacok, uj anyagok és a létező vágyak kielégitésének uj módozatai iránt, amelyek mint láttuk, kikerülhetlen visszahatások a közös szabályozás bástyafalai-

ról, megszerzi a szabályozatlan üzletágakban is a készen használható eszközök, kipróbált találmányok, és uj alkalmaknak egész folyamatát, amelyek soha sem tüntek volna fel az ő nyugvásra kárhoztatott elméiknek. Hasonlóul, a bérmunkások minden osztályánál beálló általános emelkedés a megélhetés módjánál megjavitja azt a nemzeti anyagot, amelyből minden foglalkozási ág szerzi a maga ujoncait.[1]

De ámbár a szabályozott iparágak azáltal, hogy fokozatosan emelik a műszaki ügyesség, szervező képesség és fizikai erő szinvonalát, sokat emelték a nemzeti tőkét minden formájában, mégis maga az ő fejlődöttebb voltok folytonosan nehezebbé teszi a nem szabályozott iparágak küzdelmét a világpiacok megtartása végett. Az uj felfedezések elfogadása csaknem kivétel nélkül magával hordja más iparágak hanyatlását és romlását. Igy, a vaságyak használatának rendkivüli elterjedése — amely egy jól szervezett iparág terménye — szükségképen megszoritotta azon olcsó fiágy-

[1] Igy a csizma és cipő gyártás nagy angol gyáripar, amely csak ujabban kezd kiemelkedni az otthoni munka pólyáiból, és amely magamagától még alig hozott létre bármely feltalálást, lehetségessé vált Connecticut és Massachusetts óriási feltaláló képessége által, ahol a jól szervezett munkások kétszer oly magas munkabéreket tudtak kiszoritani, mint angol versenytársaik. Hasonlóul az indiai gyapotgyárak minden saját igyekezetök nélkül, magok magoktól kapták meg azon felfedezéseket, amelyek, hogyha Babbagenak és az Edinburgh Reviewnak hihetünk, létezéöket a lancashirei munkások harcias kedvü munkásegyesületeknek köszönhetik. És azon eszes angolok, akik munkásokul kezdték életöket, és most oly sok szárazföldi gyárban vannak vezető állásban, világosan azon aránylag magas munkabérek és rövid munkaórák termelvényei — hogy ne is szóljunk az igazgatásban való képzésről — amelyet a szabályozott iparokban levő angol munkások nyertek el munkás szervezeteik segélyével. Ezen és sok más módon azon országok és azon iparok, ahol egy aránylag magas életmód kierőszakoltatik, folyton ellátják feleslegekből azzal a világot, amit szabályozatlan versenytársaik nem képesek termelni a sját magok részére.

szerkezetek gyártását, amelyet a keleti London „butoros mestereinek“ kiszipolyozó barlangjaiban készültek. Ez eléggé szembeszökő akkor is, ha nézzük egy uj cikk által való kielégitését ugyanazon szükségletnek, melyet korábban alacsonyabb áron is kielégitett; vagy még ha egy szükséglet inkább előtérbe jön, mint a másik, mint a könyvek és kerékpárok közti versenyben. A nemzetközi forgalom, amint láttuk, ugyanazon versenyt hivja létre oly iparágak között is, amelyek külsőleg semmi összeköttetésben nem állanak egymással. Igy, a vaságyak termelési költségeinek csökkenése nem csupán a faágyak angol termelésével versenyez: hanem azon ösztönzésnél fogva, melyet az angol vaságyak kivitele tényleg ad az Angliába való behozatalnak egészen más természetü cikkekben is, lehet esetleg egyik tényezője az angol mezőgazdaság hanyatlásának és az üveg, kés és faárukban az olcsóbb minőségek gyártásának is.

Fontosabb lesz a szabályozatlan iparágakra gyakorolt káros hatásban az, hogy elvezeti azoktól a legjobb ipari ujoncokat. A közös szabályzatok által nem szabályozott iparágnak lehetséges, hogy megfeleljen egy munkaadó közvetlen hasznának és kiadási megtakaritásának, hogy vezető munkásának ne azt az embert válaszsza ki, aki leginkább képes javitani a terményt vagy a munkát, de azt az embert, kinek legnagyobb képessége van a munkabéreken huzakodni vagy az időt kihasználtatni. Az a tény, mikép a közös szabályzat meggátolja a bérek alányomását, a munkaórák meghosszabbitását vagy a balesetek és betegség elleni elővigyázatok elhanyagolását, önmagától hozza a kiválogatását a munkavezető vagy igazgató állására oly embereknek, akiknek a gépezet és szervezés javitásában rendelkezésére áll sokkal állandóbb és szaporább mód a termelési költségek leszállitására, mint a munkások gyengeségének kihasználása. Az üzletnek tömörülése nagy telepekbe, ami, mint láttuk, egyik eredménye a közös szabályzatnak, közvetlenül felbátoritja az iparágba behozatalra a szakszerü ismeretek és tudományos készültség embereit. Óriási különbség van, amit még eddig nem becsülnek eléggé, azon emberfajta közt, aki

a nem szabályozott iparokban lesz rendesen „kis mester“, és azon magasan képzett szervezők, igazgatók, vevők, utazók, ügynökök, vegyészek, gépészek, metallurgok, villamosok, rajzolók és feltalálók közt, akik a nagy telepek üzleteit vezetik. A minőségben való ezen különbség a bevonásnál nem kevésbé szembeszökő a kézi munkásoknál is. Egy oly munkás, aki elég erős, vagy eléggé értelmes, vagy eléggé rendszerető arra, hogy egy magas munkabért adó iparba és illő munkaviszonyok közé mehessen, nem fog oly foglalkozásnál maradni, amely neki alacsonyabb előnyöket ad. Az a magas munkabér, melyet a lancashirei gyapotfonók és gépészek, vagy a northumberlandi bányászok élveznek, okozza azt, hogy ezen iparágak vonták magokhoz illető kerületeikben a fiatal emberek szine-javát. Innen származik a szabályozatlan iparágnak végleges átka — örökre elvannak kárhoztatva, hogy alacsonyabb munkásokkal kinlódjanak, akik nem kapnak munkát másfele. Minden uj emelkedés a gyári munkás és a kőszénbányász életviszonyaiban nehezebbé teszi a falusi vidéknek azt, hogy visszatarthassa a faluban a legjobb fiukat. Minden uj alkalom, amikor a Board of Trade röviditi a vasuti munkások munkaidejét vagy védelmezi életöket; minden uj törvény, mely növeli a baleset esetében őt illető kártalanitás biztonságát és összegét; minden emelkedés a szabványos munkabérben, amelyet a közvélemény biztosit neki; közvetlen nehezebbé és nehezebbé teszi a létért való küzdelmet a gazdának és a vidéki városban élő „kis mesternek.“

d) *Élősdi iparágak.*

Eddigelé azon feltevésből indultunk ki, hogy az iparágak közti versenyt nem zavarja semmi olyan, ami támogatás vagy adomány természetével birna. Ha a közönségnek ugy tetszik, hogy egy különös iparágnál mindegyik munkaadónak ad egy évi ajándékot az adókból, vagy hogyha ad azon iparágban minden munkásnak heti adományt a szegényalapból munkabéreik támogatására, szembeszökő, hogy

az a kiváltság, minden más dolog egyenlő maradván, azt fogja okozni, hogy a kedvezményezett iparág elnyomja versenytársait. A segély vagy adomány képessé teszi a megajándékozott gyárosokat megvesztegetni a fogyasztókat, hogy fogyaszszák az ő cikkeit, oda adván nekik azt, amiért nem fizettek. Hasonló előny származhatik egy különös iparágnál a munkaadókra nézve, hogyha képesek oly munka használatát megkapni, ami nincs munkaszámláikon elkönyvelve. Azon versenynyomás alatt, amelyet a „piaci alkuról" szóló fejezetünkben elmondtunk, tényleg a nem szabályozott iparok némelyike élősdi iparrá válik. Ez a gyakorlatban két különböző uton következik be.

Az első eset oly munka esete, amelyet részben oly egyének jövedelmei támogatnak, akik nincsenek összeköttetésben a kérdésben forgó iparággal. Ha egy munkaadó anélkül, hogy megfelelő oktatást nyujtana egy képzett mesterségben, elvégezteti a munkát oly fiukkal és leányokkal, akik szüleiknél élnek és gyakorlatilag csak zsebpénzért dolgoznak, akkor ő tényleg oly segélyt vagy ajándékot fogad el, amely az ő munkamenetének gazdasági előnyt ad azok felett, melyek teljesen fizetett munkával dolgoznak. De ez még nem minden. Még akkor is, ha ő a fiuknak és leányoknak oly munkabért fizet, amely elegendő fedezni táplálékok, ruházatok és lakások kiadásait, addig amig a husz év alatt vannak, és elereszti őket, mihelyest felnőttek teljesen hasonló helyzetben van. Mert a fiuk és leányok költségei a közönségre nézve nem csupán az ő napi kenyeröket teszi tizenhárom és huszonegy év között, de egész felnevelésöket születésöktől a munka kezdetéig, és fentartásokat, mint felnőtt polgárok és szülők.[1] Hogyha egy iparág teljesen a fiuk és

[1] Ehhez szorosan véve hozzá kellene adni fentartásokat öregségben és eltemettetésöket. Az öreg bérmunkásoknak csupán egy kis része tartatik fent és esetleg temettetik el az Egyesült királyságban, saját megtakaritásából vagy rokonai segélyéből. Az aggkor és eltemetés, épugy mint a nevelés nagy részben már, a jótékonyság és a szegény törvény formája alatt, ma a közönség egészének ter-

leányok munkájával láttatik el, és egymásutáni rajok rögtön elbocsáttatnak, mihelyst felnőttekké lesznek, az a puszta tény, hogy a munkaadó ugy fizet nekik, amint az jó megélhetési munkabérnek látszik a fiatal embereknek, még nem gátolja meg azt, hogy az iparág gazdaságilag élősdi ne legyen. A felnőtt nők munkaadója ugyanazon helyzetben van akkor, hogyha, mint az rendesen ugy van, nem fizet nekik oly munkabért, ami elégséges volna teljes munkaképességben tartani őket, tekintetbe nem véve azt, amit szülőiktől, férjeiktől vagy szeretőiktől kapnak.[1] Mindezen esetekben a fiatal emberek vagy nők által elvégzett szolgálatok egy más osztály keresményeiből egészittetnek ki. Ennélfogva ezen iparágak époly világosan kapnak segélyt, mint hogyha a bennök dolgozóknak „a munkabér pótlására közpénz" adatnék. Az angol gazda, igaz, nem fizet magasabb munkabéreket, de viszont a régi szegény törvény eltörlése óta ő csak azt kapja meg, amiért megfizet: az ő alacsony életszinvonala magával hozza a munka alacsony szinvonalát. Egy oly munkaadó, aki részben segélyezett női- és gyermekmunkát használ fel, ezzel szemben, tényleg kettős előnyben van az önmagokat fentartó iparágak felett: anélkül, hogy megfizetne érte, megkapja a jobb táplálkozás folytán előálló jobb munkaárat és azonkivül elvonja — valószinüleg egy versenyző munkaág munkásaitól vagy egy versenyző iparágtól — azon jövedelem egy részét, amely növelhette volna a másik iparágra fordítható munkaerőt.

De van egy még sokkal helytelenebb formája az élősdiségnek, mint ezen részleges eltartás más osztály által. Egy nemzet iparának állandó termelőképessége szembeszökőleg attól függ, hogy polgárai állandóan egészségesek és erősek legyenek. Ennélfogva arra, hogy egy iparág gazdaságilag

heire lettek. Lásd: Pauperism and the Endowment of Old Age (London, 1892) és The Aged Poor (London, 1894) Charles Booth-tól.

[1] „A nők rendesen kiegészitő bérmunkások". — Charles Booth: Life and Labour of the People, IX. köt. 205. l.

önfentartó legyen, szükséges, hogy fentartsa munkásainak összes mennyiségét, nem rontva meg számban és erőben, kellő számu gyerekekkel is arra, hogy a halál vagy elöregedés által okozott ürüléseket betölthesse. Hogy ha egy bizonyos iparágban a munkaadók képesek annyira kihasználni munkásaik nélkülözéseit, hogy azokat oly munkabéreken szerződtetik, amelyek nem adnak nekik elegendő élelmezésre kielégitő eszközt, vagy ruházat vagy lakásra valót, ami átlagos egészségben tartsa fenn őket; ha képesek dolgoztatni őket oly hosszu munkaórákon át, hogy a megfelelő pihenés és szórakozástól megfosztják őket; hogy ha képesek oly veszélyes vagy egészségtelen viszonyokra szoritani, amelyek ténylegesen megröviditik éltöket, az ilyen iparág világosan oly részét kapja meg a munkaerőnek, amelyért nem fizet meg. Hogy ha az igy kihasznált munkások lovak volnának — mint például egy városi lóvasutnál — a munkaadóknak szükségképen kellene gondoskodni a napi élelem, fedél és pihenésen tul a tenyésztés és betanitás egész költségén tul, azon egymásután következő fordákról is, amelyek szükségesek a szervezet fentartására. Azon szabad emberi lények esetében, akiket nem vesz meg a munkaadó, a munkások ezen uj nemzedékének tőkeértéke ingyen jön a munkaadó rendelkezése alá, aki csupán a napról-napra való megélhetést biztositja. Az ily élősdi iparágak nem huznak el semmi pénzsegitséget más osztályok jövedelmeiből. De igy megrontva munkásaik fizikumát, értelmét és jellemét, megcsonkitják a nemzet tőkeerejét.[1] És még akkor is, hogy ha a fel-

[1] Azon rabszolgatartó gazdasági helyzete, ahol, mint utóbb az Egyesült Államokban és Braziliában, a rabszolgákat ki kellett nevelniök a munkapiacra, szorosan hasonlit azon lóvasuttársasághoz, amely a lóerőt használja fel. Addig, amig az afrikai rabszolgakereskedés tartott, a rabszolgák behozatala valószinüleg olcsóbb lévén, mint azok tenyésztése, a rabszolgamunka által ellátott iparágak gazdaságilag nagyon hasonló helyzetben voltak ahhoz, mint aminő a mi saját kiszipolyozó iparágainké — vagyis, el voltak látva egymásután következő rajaival az olcsó, de gyorsan hanyatló munkának — és termelésök olcsósága, mint Mill mondja, „részben

élés ténylegesen nem olyan gyors, hogy meggátolja a „kiszipolyozott" munkásokat abban, hogy egy uj nemzedéket állitsanak elő, amely helyettesitse majd őket, — az iparág még azért mindig élősdi. Állandóan sülyesztve lefelé azt az anyagot, amit felhasznál, folytonosan szivja el felé a közönség élő munkaerejét. Hétről-hétre többet sziv ki ezen munkásokból, mint amennyit az általa fizetett munkabérek visszaállithatnának. Lehet képzelni, hogy ily módon egy egész közönség élősködhetik maga magán, vagy helyesebben saját jövőjén. Ha elképzeljük, hogy minden munkaadó az ország minden iparágában, ily értelemben „kiszipolyozza" a munkát, az egész nemzet fog nemzedékről-nemzedékre, állandóan hanyatlani jellemben és munkaképességben.[1] És az emberi társadalomban, ép ugy, mint az állatvilágban, az élősdiség által kifejlesztett alacsonyabb faj, amelyet a kisebb tehetségek és kevesebb igények jellemeznek, nem olyan, amelyet szükségképen kiküszöböl a szabad verseny.[2] A le-

egy mesterséges olcsóság, amelyet össze lehet hasonlitani a termelésre vagy kivitelre adott prémium hatásával; hogy tekintetbe véve azon módot, amelylyel hozzájutnak, még helyesebb volna az összehasonlitás az ellopott javak olcsóságával." Principles of Political Economy. III. könyv, XXV. fej., 3 §. az 1865-ki kiadás, 413. lap.

[1] A gyakorlati gazda láthat hasonlóságot a föld esetében. Az elméleti közgazda előtt a föld gyakran ugy tünik fel, mint a termelés elpusztithatatlan eszköze, de a gyakorlott gazda jobban tudja, hogyha teljes munkásszabadság mellett a föld bérlőinek csak arra kellene gondolni, hogy a legnagyobb hasznot vegyék ki magoknak, akkor kifizetné nekik még egy néhány éven át a legkisebb kiadással a legnagyobb hozamot állitani elő. Az igy használt föld tényleg tönkre volna téve, mint termelési eszköz, és csupán erős tőkebefektetéssel volna ismét művelés alá hozható. De ez nem zavarná a bérlőt, ha ő képes volna a kiszipolyozott földet ott hagyni, mikor neki tetszik és ujat bérelni helyette. Ezen esetben az orvoslás azon megállapodásban találtatott meg, amelylyel a föld tulajdonosa szabályozza annak használatát a bérlő által, hogy igy biztositsa, miképen az teljes erőben tartassék fent.

[2] A laisser faire apostolai gyakran bámulandók azon kiter-

hanyatlott minőségek ellenkezőleg virágozhatnak hanyatló állapotokban és tovább és tovább távozhatnak el a magasabb minőségtől. Egyszóval a kifejlődés, ha nem gátolja az ember kiválogató képessége, ép ugy eredményezheti az elsatnyulást, mint azt, amit mi haladásnak nevezünk.

Elfogadhatnók talán ugy, mint kikerülhetetleneket, az élősdi iparágakkal együttjáró bajokat, ha azt lehetne felhozni létezésök mellett, hogy az a nemzeti vagyonhoz való tényleges hozzájárulás eredménye — vagyis, hogy uj tőkét használnak fel és oly munka részére teremtenek keresletet, mely másként heverőben maradt volna. De ez nem az eset. Először is előttünk áll az a tény, hogy minden élősdi iparágnak puszta létezése is egyuttal az önfentartó iparok kiterjedését gátolja, akár szabályozottak azok, akár nem. És pedig nemcsak az oly nem haladó munkaággal szemben, mint a földmivelés. A gyapotfonásban az a tény, mikép jól táplált és tisztességes fiatal nőket lehet felfogadni hetenként tiz vagy tizenkét shillingért, készti a gyártulajdonosokat arra, hogy a körmotollával helyettesitsék a kézit, még pedig nagyobb mértékben, mint ahogy hasznos volna nekik akkor, ha a munkaadóknak teljes megélhetési béreket kellene adni a körfonóknak, vagy hogy ha az ő heti tiz vagy tizenkét shillingjökért csak oly ideiglenes és rossz munkásokat kaphatnának, aminők állandóan ezen a jövedelmen el tudnának élni. Az a tény, mikép a női körfonók részben magok a kézi fonók által neveltettek fel és tartatnak el, vagy más jól fizetett iparágak által, mint a gépészek, ily módon tényleg

jedés miatt, amennyire elragadja őket optimismusok. Igy mikor Harriet Martineau odaszorittatott az 1833-iki Factory Commissioners által gyüjtött adatok által, hogy elismerje, mikép „ezen nyomorult gyári gyermekek esete kétségbeejtőnek látszik," rögtön hozzáadja, mikép „az egyedüli remény az, hogy az a faj két vagy három nemzedék alatt ki fog halni" (Harriet Martineau's: Autobiography: Marie Weston Chapman, III. köt. 88. l.) De hát nincs oly gyári munkás gyerek faj, amely a saját maga ujjátermelésének állandó voltától függene.

több kézi fonót szorit ki a munkából, mint lenne másként az eset. És amint láttuk, van még élesebb verseny is. Az a tény, hogy a nagyban ruházó ipar képes megrontani és felhasználni a maga szolgálatára a kiszipolyozott otthon dolgozók szerencsétlen rajait, akik az ő varrását végzik el, tényleg rendelkezésére adja neki egy oly munkaerőnek egész kínálatát, amelyet neki nem kell és amelyet nem is állit vissza megfelelő munkabérek és pihenés utján, és amely igy lehetővé teszi neki, hogy eladja terményét olcsóbban, és igy növelje kiviteli üzletét inkább, mint ahogy tehetné mindezt, hogy ha iparága szabad volna a társadalmi élősdiségtől. És ezen versenyző kiviteli üzlet minden kiterjesztése, amint láttuk, arra irányul, hogy kiszoritson más eladásokat a külföldre, — sőt lehet, hogy esetleg épen azért megszoritja, a kemény áru, gép vagy szövöttáruk kivitelét és ennélfogva gyártását is.

Sőt azt sem lehet képzelni, hogy van valami oly különös a kiszipolyozó iparágak terményeinek természetében, hogy azokat nem lehetne ép oly sikeresen rendelkezésünkre adni minden rossz élősdiség nélkül is. Merjük állitani, ép ellenkezőleg, hogy nincs az élősdi iparágak egész csoportja által termelt cikkek közt egy sem, amelyet ne lehetne gyártani nagyobb műszaki eredménynyel, és határozottan kevesebb munkával egy jól szabályozott gyár munkája utján. De ép ugy, ahogy egy egyedüli iparágban a szabályozatlan munkaadó, aki képes „olcsó munkára" tenni szert, nem igen törekszik gépeket szerezni, ép ugy a nemzetben is, azon vállalkozó tőkések, akik valami uj anyagot használnak fel, vagy valami uj szükségletet elégitenek ki, kivétel nélkül a legkevesebb ellentállás utján indulnak el. Hogy ha megszerezhetik, hogy a munka élősdi munkával látassék el, annál kevesebb lesz igyekezetök arra, hogy keressenek módot ugyanazon szolgálat ellátására gépezet és gőzerő utján, és annál kevesebb lesz érdekök oly műszaki felfedezések elfogadására, amelyek már nyitva vannak előttök.[1] Igy az

[1] Schmoller tanár megjegyzi, hogy „az önzés a munkástársadalomban olyan, mint a gőz a gőzgépben: csak akkor tudjuk meg-

élősdi iparágak nemcsak elvonják más bérmunkások keresetének egy részét, nemcsak felélik a nemzeti munkaképesség tőkeerejét: hanem tényleg utjában állanak a nemzet iparának legelőnyösebb feloszlásának is, és igy meggátolják azt, hogy tőkéje, szellemi ereje és kézi munkája általában véve oly termelőképes legyen, mint aminő volna másként. Addig, amig abból indulnak ki, hogy minden iparág gazdaságilag önfentartó, a versenyt az iparágak közt olyannak tekinthetjük, mint amely állandóan a tőke, szellemi erő és kézi munka legtermelőbb szétoszlását segiti elő a közönségnél. Mindegyik iparág kiterjeszkedésre fog törni azon arányban, amint képesebb lesz a közönség igényeit kielégiteni, és csak azon a ponton lesz korlátolva, ahol valamely más iparág tulhaladja őt ezen tekintetben. A nemzet tőkéjének minden egyede, mint szintén minden vállalkozó, és munkásainak

mondani, hogy mit képes megmunkálni, ha tudjuk, hogy mily nyomás alatt működik" (Sendschreiben an Herrn von Treitscke, Berlin, 1875, 37. l.) Ezt szembeszökőleg igazolja Angliában, az elavult és gazdaságtalan munkálkodás rossz állandósága, amely annak tulajdonitandó, mivel nincs meg a szabványos munkabér nyomása a kiszipolyozó iparokban. „A közfigyelem kevés idővel ezelőtt némi nyomatékkal odairányul a Dudley kerületben levő szegcsinálók nyomorult helyzetére. Amerikában az ily fajta munkaviszonyok lehetetlenek a létező gazdasági viszonyok folytán, és mégis a szegeket sokkal alacsonyabb munkaköltséggel készitik, mint ami a rendes a Dudley-kerületben. Egy amerikai szeggyár munkásának termelése 2½ tonnára rug hetenként, mig a staffordshirei szegcsináló régi módszer szerint dolgozva, csak két mázsát állit elő. Mi haszon van aztán abban, hogy ha a munkás az utóbbi esetben csak 15 shillinget keres hetenként, mig az előbbiben 6 font sterlinget? A munkaköltség fontonként az egyik esetben 0.8 penny és a másikban 0.257 penny. Igy a kereset nyolcszorta nagyobb az amerikai munkásnál, mig a termelt szeg munkaköltsége csak egyharmada annak, mint az angol munkásnál. Ez . . . csupán példája egy oly helyzetnek, mely keresztül fut minden iparágon." A gépészek manchesteri egyesületében: Inaugural Address by the President, Mr. Joseph Nasmith. (Manchester, 1897), 6. l.

mindegyike folytonosan hozzá lesz füzve azon iparághoz, amelyben a lehető legnagyobb további termelést tudják létrehozni. Ha azonban némelyik iparág segélyt vagy ajándékot kap, ezen élősdiek valódi képességök arányán tul fognak terjeszkedni és igy a nemzeti tőke, szellemi erő és kézi munka nagyobb részének használatát kapják meg, mint volna másként az eset, azon eredménynyel, hogy az összes termelés csökkeni fog és az önfentartó iparágak terjeszkedése idő előtt meg fog gátoltatni. Az iparágnak ezen iránya természetesen az olcsóság nyomása alatt nem a legjobb, de a legrosszabb csatornába lesz terelve, amint azt már észrevették azon éles megfigyelők, akik a régi szegénytörvény hátrányait mutatták ki. „A gyáripar egész ágai — igy mondták — ugy követhetik nem a kőszénbányák vagy folyamok, hanem a pauperismus folyamát; virágozhatnak, mint a gombák, amelyek a rothadóságból erednek, azon visszaélések következményeiül, amelyek tönkreteszik azon helyiség minden más érdekét, amelyben léteznek, és megszünnek létezni a jobban kormányzott kerületekben épen azért, mert jobban vannak kormányozva.“ [1]

[1] First Report of Poor Law Commissioners, 1834, 65. l., vagy az 1884-iki uj nyomásban (H. C. 347—1884-ból.) Azon végzetes hatások, amelyet a „munkabér támogatására adott közpénz“ okozott a régi szegénytörvény alapján a mezőgazdasági munkára, gazdasági példabeszéddé váltak. Ugy látszik, hogy figyelmen kivül hagyták, hogy tényleg ugyanazon ajándék-rendszer van hatályban mindenütt, ahol a munka kiadatik, hogy dolgozzák otthon. A női kivül dolgozók sovány keresete, foglalkoztatások megmegszünő korszaka, kikerülhetlenül arra vezet, hogy megélhetésökben őket a magán jótékonyság, hanem egyuttal közsegély is támogassa őket. Igy egy ujabb kutatás Glasgowban azt jelenti, hogy „a szegényfelügyelők jelentései igazolják, hogy sok kivüldolgozó, akik nagyon kevés munkabért kapnak arra, hogy eltartsák magokat, ámbár teljes időt dolgoznak, a közpénzből segélyeztettek. Továbbá oly mérvben, amit lehetetlen megállapitani, az alacsony munkabéreken dolgozók közül sokan segélyeztetnek az egyházak és a jótékony egyletek által. Itt a munkabérek egy részét szembeszökő-

Az élősdiség ezen helyzetét sem nem teremti a szerencsésebb iparágak önfentartó igyekezete arra, hogy javitsák helyzetöket, sem pedig nem orvosolható az semmi ily részleges eljárással. Azon alacsony munkabérek, tulhosszu munkaórák és egészségtelen viszonyok, amelyek a kiszipolyozott iparágak áldozatait nyomják le vagy ölik meg, főleg az ő saját stratégiai gyengeségökben gyökereznek szemben a munkaadóval, aki maga is szoritva van kihasználni azok szükségeit azon öntudatlan nyomás által, amit a várási alkudozásról szóló fejezetünkben irtunk le. Ezen gyengeség és azon ipari munkaképtelenség, amire vezet kikerülhetetlenül, sem nem okoztatik, sem nem növeltetik azon tény által, hogy a bérmunkások más csoportjai magas munkabéreket szereznek, rövid munkaórákat dolgoznak, és egészséges munkafeltételekre tesznek szert. Hogyha, amint okoskodtunk, ezen viszonyok, elősegitve a közös szabályzat elve által, magok megszerzik a szakszerü képesség azon magas fokát, amelyre igy képessé lesznek, az ő létezésök nem hátrány a közönségre, sem annak bármely csoportjára nézve. Ellenkezőleg, a szabályozott iparágok ebből eredő terjeszkedése a mocsárból egy további területet tesz szárazra. Hogyha más oldalról, nem járnak együtt a munkaképesség teljes egyenértékével, az ő megjelenésök a szabályozott iparágakban, megnövelvén a termelési költséget, szükségszerüleg hátrányos lesz azokra nézve az iparágak közötti versenyben, és ennélfogva tényleg csökkenteni fogja a nyomást a nem szabályozott foglalkozási ágakra és az azokban dolgozó munkásokra.[1] Egyik

leg kivülállók fizetik . . . Az ily viszonyok közt termelt áruk olcsóságát ellensulyozza a szegényadó növekvése és a jótékonyság igénybevétele.“ — Home Work amongst Women: Margaret H. Irwin (Glasgow, 1897.)

[1] Igy az iparágak közt folyó nemzetközi versenyben, a munkabérek magasan fentartása a számok korlátozásának eszköze utján azon iparágra nézve tartatik végzetesnek, amely gyakorolja ezen szabályt. A munka magas ára, összekötve hanyatló termelőképességgel, aligha nem vezet a termény árának emelésére. Ha ez

szempontból véve sem lehet azt mondani, hogy a kőszénbányász vagy a gépész által kivivott jó feltételek bármely módon ártalmasak volnának a Black Country lánc és szeg készitőjének, vagy az otthon dolgozó sheffield késesnek, vagy a manchesteri kiszipolyozott ingkészitőnek, vagy valami kelet-londoni iszap esetleges dock munkásának. Ezeknek hatása, amint megnyilvánul, mind a másik irányban van. A tény az, ha egy testvér, rokon vagy barát magasabb béreket kap, rövidebb időt dolgozik és jobb egészségi helyzetben van, az inditó ok hasonló előnyökért küzdeni.[1]

versenybe kerül külföldi árukkal, vagy egy olcsó helyettesitő könnyen található, az iparág könnyen nehéz helyzetbe kerül, és a kereslet csökkenése, amely arra vezet, hogy sok munkás elveszti helyét, az uj termelők kizárásánál további szigoruságot fog igényelni. Bármely iparágnál a számok megszoritásának eredménye, ha az oly messze visz, hogy komolyan felemeli a termény árát, ennélfogva az, hogy ténylegesen többet és többet üz el a nemzeti tőkéből és munkából, a megszoritott iparágtól és azt fokozatosan összehuzza, vagy a teljes kiölés vagy a más országba átköltözés végpontjáig.

[1] Lehet azt mondani, hogy élősdi munkások egy osztálya — a nő- és gyermekmunkások — részben más, rendesen jobban fizetett munkások béreiből tartatnak fenn; és hogy az ő élősdi voltok ezen jobban fizetett munkások és ennélfogva némely tekintetben a munkás-egyesületi mozgalom létezése által vált lehetségessé. Azonban nincs összeköttetés a kettő között. Az élősdiség ezen faja tényleg feltételezi a premium adóját és elfogadóját is, de a jövedelem közötti különbségek létezése az egyesek, sőt osztályok között is, egyáltalán nem függ a munkás-egyesületi mozgalomtól. Sőt vannak némely esetek — mint aminő az otthoni munka és az esetleges dock-munka közti viszony Kelet-Londonban — ahol a két egyenlően alacsonyan fizetett foglalkozásról elmondható, hogy kölcsönös segélyök által — egymáson élősködnek. Az a könnyüség, hogy „olcsón fizetett munkát kapjanak — mondja Mr. Charles Booth — tekinthető legközvetlenebb okául annak, hogy elterjedt az a legkülönösebb kézi ipara London keleti és déli részének — a butor, cipő és csizma, sapka, ruha, papirdoboz és papircsomag, gyufa, édesség stb. készitésnek. . . . Ezek legnagyobb

Szerencsétlenségre nincs semmi kilátás arra, hogy az élősdi iparágak kiemelkedjenek bölcsőjökből saját magok valamely részleges mozgalmok folytán. Például reménytelen dolog a londoni esetleges dockmunkásnak megkisérleni kölcsönös biztositás vagy közös alku utján, bármely hatásos közös szabályzatot fentartani munkaadóik akarata ellen. Még akkor is, hogyha a dockmunkánál bármely héten is alkalmazott minden munkás is merev és hűséges tagja volna is a munkásegyesületnek, még akkor is, ha az egyesületnek volna elég pénze, hogy minden munkást képessé tegyen jobb feltételek kierőszakolására, még akkor is képtelenek volnának eredménynyel járni el. A munkaadók képesek volnának, minden számbavehető veszteség nélkül, megtölteni a legközelebbi napon már áruházaikat egy teljesen uj csoport emberrel, akik a munkát épen olyan jól megcsinálják tényleg. Tényleg mindig megvan a nem szakszerü kézimunkára egy gyakorlatilag határtalan „tartalék hadsereg", amelyet minden más osztálynak időlegesen nem alkalmazott tagjai alkotnak. Miután ezek egy folytonosan hullámzó testületet képeznek és az „általános munka" foglalkozása semmi kitanulást nem igényel, semmiféle összejátszás, bármennyire kiterjedjen is az az egyidőben alkalmazott összes munkásokra is, nem képes megfosztani a munkaadót azon lehetőségtől, hogy teljesen uj csoportot alkalmazzon. Ugyanazon ok teszi örökre reménytelenné megkisérteni közös biztositás vagy együttes alkuvás utján jelentékenyen felemelni a közönséges munkára menő nők munkabérét. Ahol, mint ahogy rendesen az az eset, a női munka gyakorlatilag csak képzetlen munkára kerestetik, ami csak a legrövidebb gyakorlatot igényli meg; vagy ahol a munka, ámbár képzett, olyan, amelybe

részben oly kerületek szomszédságában virágoznak fel, ahol képzetlen vagy félig képzett munkások laknak, vagy olyanok, akiknek foglalkozása a legkevésbé állandó, mivel *főleg ezen munkások leányai, feleségei és özvegyei azok, akik az ilynemü munkára mennek.*" C. Booth: Life and Labour of the People (London, 1897), IX. köt., 193. l.

minden nő be van már avatva már általános nevelése utján, ott soha sem képes semmi öszejátszás saját erején keresztül erőszakolni bármely szabványos munkabért, bármely szabványos munkanapot, vagy bármely határozott egészség- és biztonságügyi berendezéseket. Ez még szembeszökőbb akkor, hogyha az élősdi munkára fiuk és leányok alkalmaztatnak minden ipari tapasztalat nélkül. A kölcsönös biztositás és a közös alkuvás, mint a közös szabályzat kierőszakolásának eszközei, tehetetlenekké válnak, ha a munka oly képzetlen vagy oly szakszerütlen jellegü, hogy a munkaadó képes gazdasági hátrány nélkül, egyszerre helyettesiteni létező munkásait bármely előéletü gyakorlatlan emberek egész uj csoportjával.

Ezen boncolás eredménye az, hogy a világ fogyasztására és a nemzet szellemi ereje és tőkéjének felhasználására a legerősebb versenyzők egy oldalról a szabályozott iparágak és más oldalról az élősdi üzletek lesznek; — a nem szabályozott, de önfentartó iparágak arra levén hagyatva, hogy mind az otthoni, mind a külföldi üzletből a maradékra maradjanak, és a szervező képesség és kézimunka csökkenő mennyiségére és minőségére.[1] Hogy mily arányban fog egy nemzet

[1] Kivánatos lehet megjegyezni, a lehető félreértések megelőzése céljából, hogy mi az iparok ezen felosztását három osztályba javasoljuk, mint typusos, nem határozott osztályokra. „Ezt nem egy kivülről huzott határvonal, hanem egy belül fekvő központ állapitja meg; nem az, amit szabatosan kizár, de az, amit feltünően magában foglal; egy példa, nem egy elv.“ (Whewell: History of Scientific Ideas, II. k., 120. l.; Mill: System of Logic, II. köt., 276. l.) Itt, mint másutt is a természetben, nincsenek éles elválasztó vonalak. A különböző üzletek észrevehetetlen fokokban árnyalódnak el egymástól. Amennyire mi tudjuk, nincs teljesen szabályozott iparág, nincs olyan, mely teljesen szabályozatlan és önfentartó, és nincs olyan, mely teljesen élősdi. A motollá fonás például jól szabályozott iparág, de amennyiben darabszámosok csoportjait igényli, akiket nem táplál, egyuttal élősdi is más iparokon. A földmivelési, ámbár főleg önfentartó akar lenni, némely vidékén élősdi oly foglalkozási ágakon, amelyekkel együttesen

ipara felosztatni a két hóditó közt, az szembeszökőleg főleg azon fordul meg, hogy mily mérvben vétetik a közszabályzat igénybe. Mennél elterjedtebb és hatásosabb a közös szabályzat elve, annál nagyobb lesz, más dolgok egyenlők maradván, a lakosság azon része, amely a kiszipolyozás borzalmaitól meg van óva. Más oldalról, mennél általánosabban hagyattak oda a munkafeltételek, hogy az egyenkénti alkuvás által állapittassanak meg, annál szélesebbre nő az élősdi iparágak területe. És kihagyván e tekintetbe vétel alól azon iparágaka, amelyek egyszerre szabályozatlanok és önfentartók is — amelyek, mint láttuk, meghátrálnak egyik győzedelmes tá's előtt — finom gazdasági kutatást igényelne megbecsülni gy oldalról azon viszonylagos hasznot, amelyet az iparágak közt folyó ezen napról-napra folyó küzdelemben, ad a közös szabályozás lassu, de emelkedő irányzata és más oldalról a termelés azon közvetlen olcsóbbitása, amelyet az élősdiség tesz lehetővé, akár az iparágon kivülálló személyek élelfentartási támogatásának, akár a munka tőkeértéke meg nem fizetett elfogyasztásának alakját vegye is az magára. Azt következtethetjük, az ipari előny ezen két forrásának saátos gazdasági jellegző tulajdonságaiból, hogy a szabályozott iparágak terjeszkedni fognak, nemzedékről nem-

gyakorlatik, igy a halászaton és házbérkiadáson; és ámbár főleg szabályzatlan, gyakran alkalmaz a szabvány munkabér alatt dolgozó vgy gazdasági házakban lakó munkásokat, akikre van némi kisérlet reá huzni a közegészségügyi törvényeket. Magok az élősdi iparága is alkalmaznak gyakran egy kevés szervezett munkást, és müv'eteik gyakran vannak megosztva a jól szabályozott gyári és a szabályozatlan otthoni munka közt. Eszerint lehetetlen megállapitan hogy egy iparág élősdi-e vagy sem bármely oly művelet által, ngy megosztjuk az általa fizetett összes munkabért az alkalmazdak összes száma közt. Minden iparág annyiban élősdi, ha alkalmaz bármely munkát, amely nincs teljesen fentartva és visszaáltva az ezen különös munka által nyujtott munkabérekből vagy más felvétel utján. Ennélfogva megjegyzéseink az élősdi iparágaból alkalmazhatók mindennemü iparágra, amennyiben azok tényleg élősdiek.

zedékre állandóan, javitván terményeik minőségét még gyorsabban, mint áraik leszállitását, és igy arra irányulva, hogy vetélytársaikat főleg a felsőbb termelési eljárás és a munka finomabb fokozatainál tulszárnyalják. Az élősdi iparágak ellenkezőleg egy folytonos hullámzó területet fognak képezni, amely hirtelen fog uj alakokban és számitásba nem vett helyeken felmerülni, egymásután nyervén egy nagy előnyt a világpiacon a termény olcsó volta folytán, szert tévén gyakran nagy jövedelmekre, de mindegyik aztán folytonosan tért veszitve más versenytársak elől és igy egyenként nem biztositva magoknak állandó helyet a nemzet iparában.

Az emberi társadalom minden szövevénye közt lehetetlen példaszerü bizonyitást adni bárminemü általánositásra is. De a mi boncolásunk bizonyára összefér a britt ipar főfejlődésével a tizenkilencedik század alatt és annak jelen állapotával. Ha például összehasonlitjuk az ipar szétoszlását Nagybritanniában ötven év előttről a mai napival, egyszerre meg fog lepni az a rendkivüli arányu növekvés, melyet a szövőáru gyárak (különösen a gyapot), a hajóépités, a gépcsinálás és kőszénbányászat[1] foglalnak el, összehasonlitva a földmiveléssel és azon kézi mestersegekkel, mint az órakészités, selyemszövés és keztyü készités, amikről hires volt egykor Anglia. Bármely okoknak tulajdonitsuk is az előbbi iparok emelkedését, az legalább is sembeszökő együttes jelenség, hogy ezek épen azok, amelyeben a közös szabályozás elve, már akár a közös alku, akára törvényi becikkelyezés segitette keresztül, a legkiterjedtebb és a legszembeötlőbb módon került alkalmazásra. Hasonlóan jelentőségteljes az a tény, hogy jelenleg termelésünk kiterjeszkedése a fővonalakban kevésbé a minőség alacsonyabb, semmint a felsőbb fokozatain megy végbe. Igy a czvnánál a finomabb fonalokban, a hosszu szövésnél a legszebben, és

[1] Ezen négy főipar adja most a britt termelés összes értékének háromnegyed részét és az itthoni fogyasztásra szóló parcikkeknek is folyton növekvő arányát.

a legfinomabban készitett muslinokban — nem a gyapotáruk közönségesebb fajaiban találja a lancashirei kivitel legkiterjedettebb piacait. A hajóépitésnél a nagyon komplikált és teljesen kiállitott hadihajó és személyszállitó gőzös a legszembeszökőbben britt termény. És angol gőzgépet, szerszámokat és gépezetet vesznek évről-évre növekvő mennyiségben az idegenek, nem azért, mintha olcsóbbak volnának, mint sok szárazföldi gyártmány, de azért, mert minőségben kitünő voltokat nemcsak megtartják, hanem fokozzák is. Ezen terjeszkedéssel együttesen a mi szabályozott iparágaink legfejlődöttebb részében együtt jár fokozatos kiküszöbölése még a hazai piacokon is, a mi gyártmányainknak az ács, üveg, papir és késipar közönségesebb fajainál — mindazon ágazatokban, ahol az angol munkások sohasem voltak eléggé szervezve arra, hogy egy szabványos munkabért vagy egy szabványos munkanapot kicsikarhattak volna.[1] Követhetjük a terjeszkedés és szabályozás közt ezt az együttes megjelenést még tovább, keresztül vezetve a kézimunka és gépezet közti szakadékon, és megjegyezve a jól szervezett kenti kézi papircsinálók és a nottinghami gép csipkekészitők sikerét, szemben a külüföldi versenynyel szemben mutatkozó viszonylagos gyengeségét a gép papirmunkának és kézi csipkemunkának, amelyek mindegyike lényegileg szervezetlen iparág volt, alacsony munkabéreket keresve meg. Érdekes megjegyezni, hogy a kézi csipkemunkások kivételével mindezen gyenge és hanyatló iparágakban felnőtt férfiak dolgoznak, és ezek ennélfogva el vannak zárva az élősdi segités rendes formáitól. De a szabályozatlan és önfentartó ipar legszembeszökőbb hanyat-

[1] Magokban ezen iparágakban is a munka ügyesebb ágai, amelyek az üveg, kés, papir és butor finomabb fajait állitják elő, amelyekben a munkások magas munkafeltételeket követelnek, rendesen aránylag kevesebbet szenvedtek a külföldi versenytől, dacára azon ténynek, hogy az ő régi módi egyesületeik megtartották a számok megszoritásának elvét és igy, amint mi hisszük, meggátolták mesterségük terjeszkedését.

lására a britt földmivelés szolgáltat példát. Az a tény, hogy az angol gazda mindig képes volt fogadni munkást gyakorlatilag a tiszta megélhetésért, és hogy, ellentétben a gyártulajdonossal, ő követelhet korlátlan munkaórákat és hogy nincs megszoritva semmiféle egészségügyi követelményekkel, azt hisszük, a lehető legrosszabb hatással volt a földmivelés felvirágzására. Hogy azzal kezdjük, az fosztotta meg a rendes falusi munkát minden mástól, mint a falusi lakosság salakja. Egy egész századon át a legügyesebb és legdolgosabb fiuk, a legerősebb és legvállalkozóbb ifju emberek elvonattak a vidéktől azon magasabb feltételek által, amelyeket a közös szabályzat által vezetett iparágak ajánltak. Ebből az következik, hogy a munkaadónak nemzedékeken át igen kis választéka volt munkásokból és gyakorlatilag semmi kilátása arra, hogy más foglalkozási ágakból toborozzon magának friss csapatokat. Azonfelül ámbár levonhatja a munkabéreket a puszta megélhetésig, hosszu időre számitva, nem tud többet kivonni munkásaiból, mint amennyit munkabérei megérnek, mert hiszen reájok és családaikra kell támaszkodnia a munka ellátásánál. Ennélfogva a hiányos táplálkozás és ruházás, a hosszu munkaórák és egészségtelen lakások a vidéki lakosságnál lassu, álmos és értelemnélküli munkát szülnek: az alacsony megélhetési mód, amint már emlitettük, együtt jár az alacsony munkaszinvonallal. Ami nemkevésbé fontos, a munkaadók voltak azok, akik minden osztály közül legkevésbé törték magokat uj felfedezéseken vagy eljárási módjaik javitásán. Hogyha a gazda nem tud kijönni a gazdaságon, az ő orvosszere az, hogy a bérösszeg leszállitását keresi. Maga az a tény, mikép egy gazdasági bérlő, nem ugy, mint egy bányatulajdonos vagy egy gyapotgyáros, nincs mereven odakötve a földesurával kötött szerződéshez, és gyakran felmentetik a bérösszeg egy része alól terméketlen években, megakadályozza a kevésbé munkaképesnek azt az erőteljes kigyomlálását és az alkalmatlannak azon folytonos mellőzését, ami egyike Lancashire munkaképessége legfőbb tényezőinek. Ennélfogva nem meglepő, hogy azon században, amely páratlan műszaki javitásokat létesi-

tett csaknem minden termelő folyamatban, a földmivelési módszerek, ugy hisszük, kevésbé változtak meg, mint bármely más foglalkozási ágéi. Az iparágak közötti versenyben folyton vesztett talajt, mert a nemzeti tőkének folyvást csökkenő arányát tudta csak biztositani magának, és folytonosan többet és többet vesztett el azon lakosság szine-javából, amelyet táplált. A nemzetközi verseny nyomása alatt folytonosan lefelé hanyatlott és távol attól, hogy mint az oly teljesen szabályozott iparágak, mint a kőszénbányászat vagy gépészek, a világpiacnak ellátására lett volna kiszemelve, ugy találja, hogy még a hazai piacból is mindig többet és többet veszit; nem csupán a buza termesztésben, de műveleteinek minden más ágában is. Vannak, természetesen, más okai is az angol gazdálkodás hanyatlásának, és mi távol állunk attól, mintha teljes magyarázatát óhajtanók adni rosz helyzetének, összehasonlitva például a hajóépitéssel vagy gépkészitéssel. De az 1833—1847 közötti vidéki urak, akik oly készséggel hozták meg a gyártörvényeket a gyárosokra, és oly erősen kifogásoltak minden hasonló szabályok alkalmazását a földmivelésre, valószinüleg nem lettek volna oly készségesek támogatni Lord Shaftesburyt, hogyha világosan megértették volna közös szabályzatok gazdasági hatásait.[1]

[1] Még egy ugyanazon iparágban azon kerületek, amelyekben a közös szabályzat mereven megtartatik, gyakran tulszárnyalják azokat, amelyekben a javitásra való ezen ösztönző hiányzik. Igy a gyapotfonásban Glasgow egykor versenyzett Lancashireval és a jelen század első harmadában a két kerület nem különbözött észrevehetőleg a szabályozás terjedelmében. Az utolsó hatvan év alatt a munkás-egyleti mozgalom emelkedése Lancashireban a közös szabályzatoknak, amelyek az iparágat uralták, folytonos kidolgozására, emelésére s mindig szigorubb alalmazására vezetett. Glasgowban más oldalról, a munkások erőszakoskodása és a munkaadók önkényes bánásmódja komoly bünös kitörésekre vezetett 1830 és 1837 közt, amelyeket szigoru megszoritás és a munkás-egyesületi mozgalom teljes összeomlása követett a fonóiparban. 1838-tól lefelé egész a mai napig a glasgowi gyapotgyárosok, ami

Szerencsétlenségre a szabályozott iparágak győzelmes haladása összehasonlitva a nem szabályozott, de önfentartó iparágakkal, nem teszi teljessé ipari életünkről a képet. A nagyváros zsufolt iszapjaiban, a messze kiterjedő külvárosokban és iparos falvakban, amelyek Nagy-Britannia oly nagy részét változtatják át házak keresztülvágott láncolataivá, folyton támadnak mindennemü és helyzetü gomba-

a munkás-egyesületi mozgalmat illeti, gyakorlatilag szabadok voltak oly olcsón fogadni fel munkásaikat, amint nekik tetszett, mig, a szervezet hiánya folytán még a gyártörvények közös szabályai is a legutolsó nehány év előttig kevésbé mereven vitettek keresztül, mint Lancashireban. Legalább is érdekes együvé találkozás, hogy ezen időszak alatt, mig a többi gyári iparok rendkivülileg fellendültek, a glasgowi gyapotfonás hanyatlott munkaképességében. Most egy alacsonyabb minőségü munka alkalmaztatik, amelynek nagy része a legpusztább megélhetési bérekkel fizettetik; a munka gyorsasága és a munkások száma szerinti hozama megszünt növekedni; javitások a gépezeteken későn és tökéletlenül fogadtattak el; és ujabban uj gyárak nem állittattak fel. Csak kevés telep maradt fent abból, ami egykor egy virágzó ipar volt, és kétséges, vajjon mindezek sokáig fent fognak-e maradni.

A ruhagyártás hasonló példát mutat fel. A vászongyárak Anglia nyugatán az öröklött hagyomány előnyével birtak és amellett a minőség kitünő volta tárgyában egy világra szóló hirnévvel. A század legelső kezdete óta ez az iparág teljesen mentes volt a munkás-egyesületi mozgalmaktól. A munkabérek rendkivül alacsonyak voltak és a gyárfelügyelő bizonyára sohasem szorittatott semmi különös mozgékonyságra. A vizerő bőséges és a kőszén olcsó, mig a csatornák és vasutak mind Bristolt, mind Londont hozzáférhetővé teszik. Mégis Gloucestershire, Somersetshire és Wiltshire vászongyárosai folytonosan vesztették állandóan a talajt Yorkshire és Lancashire előtt. Ezen hanyatlást közülök egyik legvállalkozóbb szellemü kifejezetten a javitásra való ösztönzés hiányának tulajdonitotta, amely egyként nyilvánul a munkavezetők és a munkaadók közt. Az azonban kétséges, hogy vajjon a mi forrásunk lelkiismeretesen üdvözölte volna-e a tevőleges hozzáalkalmazkodás és a legarravalóbb kiválasztásának azt a gyorsitását, amelyet egy erős munkás-szervezet közös szabályzata hoz magával.

szerü iparok — a ruházati cikkek számtalan fajai, olcsó cipők és papucsok, sétapálcák és esernyők, ásványvizek és édességek, az alacsonyabb minőségü butorok és háztartási cikkek, táskák és bőröndök, játékok és mindennemü apróságok — röviden, ezer és ezer vegyes iparág, amelyek közül egyik sem hasonlitható össze állandóságban vagy kiterjedésben a mi főiparágaink egyikével sem, de amelyek együttesen mégis elnyelnek a nemzet szokásaiból, tőkéjéből és szervezőképességéből egy jelentékeny részt. Ez egy külön mezeje a „kis mesternek", aki folytonosan arra van szoritva, hogy hitelben vásárolja anyagát és eladja terményét a napi szükségletek fedezésére; a spekulativ üzletemberé, akinek van tőkéje, de nincs ismerete bármely műszaki iparág technológikus részleteiről; járókelő alvállalkozók egész seregeié, akik a verseny nyomása és a szabályozás hiánya folytán kénytelenek lehuzni a bőrt a szegény emberről; és más oldalról, a szervezetlen munkások, férfiak, nők és gyermekek millióié, akik az alkalomhiány, az erőhiány, vagy a műszaki képzettség hiánya folytán képteleneknek látják magokat kimenekülni azon kerületekből vagy iparágakból, ahol a szabályozás hiánya kényszeriti őket oly munkabéreket és feltételeket fogadni el, amelyek összeférhetlenek az ipari hatályossággal. Itt egy oly területen járunk, mely tetszőleg távol áll a nagy ipar azon világától, amelynek köszönheti a mi országunk ipari fölényét. Ezen „kiszipolyozott iparágak" ritkán lépnek közvetlen versenyre a jól szervezett és önfentartó főiparágakkal. Ami történik, az az, hogy az élősdiség egyik formája elzárja az utat a másik elől — a nagyban áruló vagy kicsiben eladó, felhasználva a sülyedő otthon dolgozók uj csoportjait, leversenyzi a gyártulajdonost, aki tisztességes fiatal nők segélyezett munkájára támaszkodik. Jól esik azt jegyezni meg, hogy amikor ezen kiszipolyozott iparágak egyike részlegesen beleharap a gyári rendszerbe, és igy a munkaórák és egészségügyi dolgokban a közszabályzatok alá kerül, a gyárak, még akkor is, ha csak kevéssel fizetnek többet női munkásaiknak, mint zsebpénzt, mégis lassan fölébe kerülnek még végzetesebben élősdi vetélytár-

saiknak.[1] De épen maga ezen verseny a segitett gyári munka és a sülyedő otthoni munkások közt ezen utóbbiakra nézve a dolgot még rosszabbá teszi. Hogy mily mély fokára a nyomornak és sülyedésnek képes a vásári alku leszoritani a mi nagy városaink iszapjainak lakóit, azt nem mérte meg soha a régibb közgazdák szabatos frázisa az „életfentartási szinvonalakról." Szerencsétlenségre a kár, amit a kiszipolyozó okoz, él még ő utána is. Azon férfiak és nők, akik valamely hosszabb időn át, oda voltak szoritva, hogy idézzük a lordok házának bizottságát, „oly keresetre, amely alig elégséges az élet fentartására; oly munkaórákra, amelyek a munkások életét csaknem szünet nélküli fáradság, kin és szeretetlenség korszakaivá tették; oly egészségügyi viszonyokhoz, amelyek ártalmasak az alkalmazott egyének életének és veszélyesek a közönségre nézve is",[2] képtelenekké lesznek hasznos munkára. Amit tehetnek, az az, hogy versenyeznek folyvást oly helyek után, amelyeket nem tudnak állandóan betölteni, és igy nemcsak lenyomják minden más szabályozatlan munkának bérét, hanem hozzájárulnak, magokviselete szabályozatlansága és állandó munkára való képtelenségök által, a termelési gépezet felbomlásához is. De még ez sem minden. Senki sem, aki csak valaha nem élt a szegények között Londonban vagy Glasgowban, Liverpoolban vagy Manchesterben, nem tud megfelelőleg helyes fogalmat alkotni azon láthatatlan és megmérhetetlen ártalomról, amelyet a nemzeti jellem szenved azon társadalmi megmételyezés folytán, amelyre kikerülhetetlenül vezet ezen nyomor. Egy elsülyedt vagy rossz magaviseletü munkás demoralizál egy családot; egy rendetlen család feltétlenül lealacsonyitja egy egész utca magaviseletét; egyetlen utca alsóbbrendü élete ki-

[1] A vászonüzletben a leedsi és máshelyi gyárak, amelyek leányokat és nőket rendkivül alacsony munkabérek mellett, de jó közegészségügyi berendezésekkel és meghatározott óraszámra alkalmaznak, állandóan emelkednek.

[2] Final Report of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System 1890.

terjeszti rossz hatását egy egész negyedre; és az iszapnegyed, összekötve a többiekkel az emberi érintkezés ezer észrevehetetlen szálaival, alattomosan megrontja az egész város egészségének, erkölcsének és közszellemének szinvonalát. Igy ámbár a mocsár, bár tényleg nem terjed szét a nemzet életének azon részén, amely már horgonyon van a közös szabályozás által, azt látjuk, hogy megörökiti magát és a lakosság szaporodásával még tényleg nyer is terjedelemben.[1]

e) Az országos minimum.

Ámbár a munkásegyesületi mozgalom nem nyujt semmi eszközt arra, hogy az ipari elősdiséget részleges mozgalommal ölje el, a közös szabályozás elvének gazdasági eredményei kimutatják a kérdés megoldásának utjait. Egy iparág keretén belül, ha nincs semmi közös szabályzat, a

[1] Ámbár azok számaránya, akik az egészséges megélés szinvonala alá esnek, kétségkivül nagy mérvben csökkent 1837 és 1897 között 60 év alatt, mégis elég ok van azt hinni, hogy tényleges számok legalább is oly nagy most, mint bármely előbbi időszakban. Sőt nagyobb is lehet. Lásd: Labour in the Longest Reign: Sidney Webb (London, 1897.) Hogy mily nagy kiterjedésü a roszszul fizetett foglalkozások által elfoglalt terület, kivehető Charles Booth gondos summájából kutatásai felől, London 4½ millió lakosának gazdasági viszonyai felől. „Minden kutatásnak eredménye észszerüleg biztossá teszi, hogy a *lakosság egy harmada a szegénység szinvonalán vagy a körül, vagy alatta van,* legföljebb oly jövedelme lévén, amely egy és más időt egybevetve, átlagul huszonegy vagy huszonkét shillinget ed egy kis családnak (vagy huszonöttől huszonhat shillingig egy nagyobb családnak) és sok esetben sokkal alászáll ezen szinvonalnak is. Lehet egy második harmad, akiknek van talán tiz shillinggel többje, vagyis az egész átlagba véve, huszonöttől harmincöt shillingig hetenként, akik közé be kell számitani a bérmunkásokon kivül sok részletes kereskedőt és kismestert is; és az utolsó harmad foglalja magában azokat, akik jobb helyzetben vannak.“ Life and Labour of the People, IX. köt., 427. l.

cégek közt való verseny, mint láttuk, oly gyakorlatok elfogadására vezet, amely által az egész iparág romlik. Egy közös minimális életmód keresztülvitele az egész iparágon nemcsak megállitja a hanyatlást, de minden tekintetben hozzájárul az ipari hatékonysághoz. Egy közönségben is, minden szabályozás hiányában, az iparágak között folyó verseny arra vezet, hogy némely foglalkozásban oly viszonyokat teremtsen és tartson fenn a munkánál, amelyek ártalmasak a nemzetre, mint egészre nézve. Az orvoslás az, hogy terjesztessék ki a közös szabályozás gondolata az egy iparágról az egész közéletre, és egy országos minimum megállapitásával eleje vétessék teljesen annak, hogy bármely ipar is oly viszonyok közt folytattassék, amelyek károsak a közérdekre nézve.[1]

Ez alapjában véve a gyári törvényhozás politikája, melyet már minden iparosország elfogadott. De a minimális feltételek ezen meghatározásának politikája, amelyeken alól egyetlen munkaadónak sem szabad alákergetni legszükségszenvedőbb munkásait sem, még csak tökéletlenül van keresztülvive. A gyári törvényhozás rendesen csak az egészségügyi viszonyokra, és némely különös esetben, a munkaórákra vonatkozik. Még ezen korlátolt körben is mindenütt rendszertelen és egyoldalu. Hogy ha bármely európai állam-

[1] Az angol államférfiak nagy része megvan győződve, hogy Francia- és Németország azzal, hogy praemiumot ad az adókból a cukorgyárosoknak, szegényiti a maga közönségét a cukor fogyasztóinak — gyakran külföldi fogyasztóinak — hasznára. Pedig ezen politikának ára Francia- és Németországnak pusztán egy meghatározott évi összeg, egyenlő egy vagy két vashajó elpusztitásával. Ha megengedjük, hogy egy oly ipar emelkedjék fel, amely rendesen többet vesz el munkásaitól, mint amennyinek visszaállitására ad alkalmat munkabérei és más feltételei utján, — s még inkább, hogyha ez eljárás hatása az, hogy megrontja a munkások következő nemzedékének jellemét és fizikumát, azokat az emberi jótékonyság vagy a szegénytörvény szemétdombjára vezetve — nem fizet-e a nemzet ezen iparágnak egy költségében sokkal komolyabb praemiumot, mint bármely pénzadomány?

férfiu elhatározza magát, hogy komolyan hozzányul a kiszipolyozott iparágak kérdéséhez, annak ki kell terjesztenie országa gyári törvényeit egy rendszeres és összefoglaló munkatörvénykönyvvé, amely megszabja azon minimális feltételeket, amelyek mellett megengedheti a közönség, hogy vitessék az ipar; és nem csupán határozott elővigyázatokat kell tartalmaznia az egészségügy és biztonság tekintetében és az órák maximumát állapitania meg a munkára, de a hetikeresetek minimumát is. Nem óhajtunk itt belemenni minden egyes ország ipari politikájának kuszált kérdéseibe, sem pedig megvitatni a gyakorlati nehézségeket és politikai akadályokat, amelyek mindenütt megnehezitik a gyári törvények reformját és kiterjesztését. De hogy teljessé tegyük gazdasági fejtegetésünket, meg kell vizsgálnunk, hogy a törvényi becikkelyezés munkásszervezeti módszerén minő kifejlődése volna a nemzeti minimum fogalmának rendszeres alkalmazásával összekötve és hogy mint várható, hogy az érinteni fogja az általunk leirt bajokat.

Az ipari élősdiségnek egyik legszembeszökőbb formája a gyermekmunka alkalmazása. A korábbi szövőgyáros ugy találta, hogy legjobban kifizette magát, ha gyárában csaknem kizárólag fiatal gyermekeket alkalmazott, akiket ő felfogadott, tekintet nélkül arra, hogy mi lesz belőlök akkor, mikor megnőnek akkorára, hogy nem tudnak elmászni a gépek alatt, és amikor már magasabb bért igényelnek, mint amennyit az ő költségvetése megenged. A gyáros lakosság ebből eredő sülyedése oly szembeszökővé vált, hogy a parlament, minden elfogultsága dacára is, kénytelen volt beleavatkozni. A yorkshirei gyapjumunkások arra törekedtek, mint a mostani flint üvegfuvók, hogy a dolgon a tanuló szolgaság régi korának ujra felélesztésével segitsenek. A caliconyomók ép ugy, mint Lord James ideje előtt a cipő- és csizmamunkások országos egyesülete az alkalmazható fiuk számának egyszerü korlátozására törekedett.[1] Ezen javas-

[1] Minutes of Evidence and Report of the Committee on the Petition of the Journeymen Calico-printers, 1804 julius 4, 1806

latok egyikét sem lehetett gyakorlatiasnak tekinteni. Egy alternativ orvoslás találtatott abban, hogy megtiltották a gyárosnak egy bizonyos életkoron alól álló gyermekeket alkalmazni, és megkivánják tőle utánanézni annak, hogy azok egy további korig, napjaik felerészét az iskolában töltsék. A gyártörvények a gyermekek tekintetében már régóta megnyerték az általános helyeslést, nem csupán humanitarius alapon, de mint olyanok is, amelyek ténylegesen elősegitik a közönség ipari hatékonyságát. Azonban még mindig sok a tennivaló, mig a „gyermekek törvényétől" el lehetne mondani, hogy tényleg megakadályozza a gyermekmunkának minden élősdi felhasználását. Ámbár a gyermekek nem alkalmazhatók a gyárakban tizenegy éves korukig, sem teljes munkaidőig, amig tizenhárom vagy tizennégy évesek, megvan nekik engedve, hogy más foglalkozásokban dolgozzanak korábbi életkorukban. „Anglia és Wales némely kerületében, ha egy tizéves gyermek felmutat bizonyitványt arról, hogy előbb öt évig már iskolába járt, alkalmaz-

julius 17: Hansard: Parliamentary Debates IX. k., 534—538. l.; History of Trade Unionism, 50. l. Az iparágak közt folyó gazdasági verseny tanulmányozása képessé tesz bennünket belátni azt, hogy semmi, pusztán részleges rendszabály nem lesz használható a fiu-munka törvénytelen felhasználása ellenében. Mert nemcsak az illető iparág felnőtt munkásain esik ez uton sérelem. Egyik iparág versenyében a másikkal, akár a hazai, akár a külföldi piacokon, a praemiummal táplált iparág szabálytalan kiterjedése szükségképen magával hozza más és eshetőleg teljesen távol eső iparágak megfelelő összenyomását. Ennélfogva nem csupán és talán nem is főleg a felnőtt csizma- és cipőmunkások azok, akik kárositva vannak a fiuk tulságos megszaporodása által a nagy cipőgyárakban; az oly iparágak, mint flint üvegkészitők, akik sikerrel zárták ki mereven saját segédeiket; és a földmivelés, mely felveszi a fiuk maradékát, valószinüleg ép ugy szenved, bár nem oly közvetlen módon, azon tény folytán, hogy a cipő- és csizma-iparágak ezen segélyző támogatást kapják kiviteli üzletök javára, amely igy felbátoritja a külföldi behozatal megszaporodását, ami esetleg jöhet be német üveg vagy amerikai élelmi cikk formájában.

ható másutt, mint gyárban, műhelyben vagy bányában minden további nevelési igazolás vagy feltétel nélkül, *és az órák tekintetében való minden megszorítás nélkül.*“ [1] Még akkor is, ha a gyermekeknek a gyárakban való alkalmazásáról szóló törvények egyenlően alkalmazhatókká tétetnének minden foglalkozási ágra az egyesült királyság minden részében, a kor jelen korlátai szembeszökőleg nem kielégitők arra, hogy az élősdiséget korlátolják. Anglia ezen tekintetben elveszitette tiszteletreméltó vezérszerepét a védelmi törvényhozásban, és egyszerüen felemelnünk kellene azt a kort, amelyben bármely fiu vagy leány beléphet a munkáséletbe, nem azon 14 éves korra, amelyet már elfogadott a svájci szövetségi törvény,[2] hanem azon tizenötéves korra, mely most már érvényben áll Genfben, és esetleg azon tizenhatéves korra, amelyet a nemzetközi szocialista és munkásegyesületi kongresszus követelt 1896-ban. Azonban mi a félidőrendszer kiterjesztésében látjuk valószinüleg a leghatályosabb korlátolását a gyermekmunkának. Már láttuk az okot, mely odavezet minket, hogy az egyedüli mód, amelylyel ma biztositani lehet a megfelelő szakszerü nevelést a nép nagy tömegének az, hogy ők határozottan tanittassanak nevelőintézetekben. Az ily tanitás sohasem használható fel teljesen addig, amigaz ifjunak teljes és kimerítő napi munkát kell elvégeznie a gyárban vagy a bányában. Sokat lehetne mondani mind a köznevelési, mind a tisztán kereskedelmi szempontból a félidőrendszernek oly fokozatos kiterjesztése mellett, amely egész tizennyolc éves korig kitolná a teljes gyári munkaórákat, azon célból, hogy megengedje a műszaki

[1] Report of Departmental Committe appointed to Inquire into the Conditions of School Attendance and Child-Labor. Képviselőház 1893 311. szám, 25. l. Irlandban az iskolalátogatás csak a városokban kötelező és ennélfogva a bármely koru gyermekek törvényesen alkalmazhatók a vidékeken bármely órahosszig, éjjel vagy nappal, másként, mint gyárakban, műhelyekben vagy bányákban.

[2] A svájci szövetségi gyártörvény 1877 március 23-ról.

iskolák és az ismétlő tanfolyamok kötelező látogatását. Minden ily javaslat ma nagy ellentállásra találna a szülőknél, akik nem óhajtják, hogy megfosztassanak gyermekeik keresetétől.

A munkásegyesületi vezérek gondolkozóbbjai közül némelyek azonban kezdvén belátni, hogy a félidőrendszer ilyen kiterjesztése, mig egyoldalról az egyedüli gyakorlati pótlását adja a segédképzésnek, azon további előnynyel járna, mikép a legigazoltabb módon, hatályos korlátot vetne a fiumunka tulságos felhasználása ellen a munkaadók részéről.[1] A kinálat megszoritása folytán a fiumunkabérek emelkednének, ugy hogy csak kevéssel kevesebbet tudnának esetleg megszerezni a félnap alatt, mint korábban az egész időre. Ennélfogva a fiumunka kevésbbé haszonhajtóvá válnék a munkaadóra, és lassanként csak arra irányulna, mikép az általok a maga igazolt céljára, a felnőtt munkások uj nemzedékének kiképzése céljára használtassék fel.[2] Röviden, hogy

[1] Lásd például a Report of the Trade Unionist Minority of the Royal Commission on Labor, 1894-ből. Egy némileg hasonló rendelkezés van már életben Neuchâtelban-ben, az 1891-iki segédtörvényben és némely más svájci kántonban.

[2] Sőt még szükséges is lehetne a közönség szempontjából dijat fizetni a fiuk megfelelő szakszerü oktatásáért oly iparágakban, amelyekben a munkaadók jobb szeretnék egészen nélkülözni őket. Magánvállalkozás mellett az egyes munkaadók részéről bizonyos előrelátást és érdekállandóságot igényel az, hogy tekintettel legyen képzett munkások uj nemzedékeinek felnevelésére. Igy, amig Anglia északi részén a legjobb hajóépitő telepek némelyike nagy figyelmet fordit segédeire, addig a közép-angliai csizma- és cipőgyárakban a szabály az, hogy a fiuknak, amint láttuk, nem tanitanak gyakorlatilag semmit, és a londoni épitők egyáltalában megszüntek fiukat alkalmazni. Ugy találták 1895-ben, hogy 41 átlagos londoni cég az épitőiparok különböző ágazataiban, akik 12.000 munkást foglalkoztattak, csak 80 segéddel és 143 más tanulóval rendelkezett telepén. (Lásd a jelentést a segédrendszer megvizsgálásáról, melyet a szakoktatási tanács vitt keresztül a londoni épitőiparoknál, közzé téve a London Technical Education Gazetteben, 1895 oktoberén.)

az élősdiségét meggátoljuk, nem ugy kell tekintenünk a fiut vagy leányt, mint független vagyontermelőt, aki a mindennapi megélhetéssel megelégedhet, hanem mint a jövő polgárt és szülőt, akire nézve huszonegyéves korig a növekvés és nevelés megfelelő viszonyai főfontossággal birnak. Ennélfogva az országos minimum politikája — megtiltása minden oly munkáltatási feltételnek, amely nem egyeztethető össze a munkásoknak mint termelőknek és polgároknak megfelelő állapotban tartásával — azt jelenti a gyermek vagy az ifju esetében, hogy megkivántatnak nemcsak a napi megélhetés és zsebpénz, hanem a táplálkozás oly viszonyai is, amelyek biztositják egészséges és munkaképes felnőtteknek folytonos rendelkezésre állását nemzedékről-nemzedékre.

A felnőttek esetében az élősdiség azt az alakot ölti magára, ha még egyszer idézhetjük a Lordok házának kifogástalan tanuskodását, hogy „alig elegendőt keresnek életök fentartására; a munkaórák olyanok, hogy azok a munkások életét csaknem folytonos fáradság korszakaival, károssá és a legnagyobb mértékben rideggé teszik; az egészségügyi berendezések ártalmasok az alkalmazott személyek életére és veszedelmesek a közönségnek.“ [1] Ezen pontozatok mindegyike külön tárgyalást igényel.

A közegészségügy szempontjából az egyesült királyságok törvénye már azt mondja, hogy biztosit minden gyári munkásnak, akár gyárban, akár műhelyben dolgozik és akár férfi, akár nő, a munkában észszerüen egészséges helyzetet. A közegészségügyi törvények általános kivánalmain tul a munkátadó magára vállalta a gyártörvények által, annak feltétele gyanánt, hogy iparát folytatni lehessen, azt a kötelezettséget, hogy ellássa és fentartsa mindazt, ami szükséges mindazon személyek egészségére és biztonságára, akiket ő alkalmaz, mig azok az ő területén vannak munkában. Hogy ha az iparág olyan, mely magánál természeténél fogva egészségtelen, a munkaadótól megkivántatik az, hogy

[1] Final Report of the Select Committee of the House of Lords on the Sweating System, 1890.

azon műszaki elővigyázatokat, amelyeket tudományos szakértők tartanak szükségeseknek és amelyek megállapittatnak minden egyes foglalkozási ágra nézve különös szabályzatokban, tétesse meg. Eddigelé a közegészségügyi országos minimum politikája már az angol törvényben beiktatottnak látszik. De a látszat csalóka. Az ipari bérmunkások egész osztályai teljesen kivül találják magokat a gyártörvényeken, mig még azokból is, akik névleg benne vannak azokban, nagy részben vannak olyanok, amelyek egy vagy más módon, megvannak fosztva minden valódi védelemtől. Ennélfogva, távol attól, hogy biztositson a közegészség és biztonságból egy országos minimumot mindenkinek, a törvény ma gyakorlatilag csak akkor hajtatik végre, amikor biztositani kell a bérmunkások leghatalmasabb osztályainak, nevezetesen a kőszénbányászok és a gyapotmunkások munkaviszonyait, mig a leggyengébb osztályok, mindenekfelett a „kiszipolyozott iparágak" otthon dolgozói ép ugy elnyomva maradnak az egészségügyi dolgokban, mint a munkaórákban és a munkabérekben. Hogy ha kivánatos az országos minimum politikáját érvényre emelni ezen a ponton, a parlamentnek egyenlően kell felelőssé tenni azon egészségügyi berendezésekért, amelyek közt végeztetik el a munka, minden munkaadót, akár gyártulajdonos, akár kis műhelymester, akár oly üzletember legyen az, aki kiadja az anyagot, hogy azt másutt dolgozzák fel.[1]

[1] Egy kezdet indult meg az 1891. és 1895-iki gyártörvények részletei által arra, hogy árovassék olyan egyénekre, akik kiadják a munkát elvégezni másutt, mint az ő saját telepeiken, némi kötelezettség otthoni munkásaik egészségügyi viszonyai tekintetében. Azonban ezen rendelkezések jelenlegi alakjokban beismerten végre nem hajthatók és még nem is tétetett komoly kisérlet arra, hogy a Lordok házának a kiszipolyozó rendszer felett ülésező bizottsága által 1890-ben megállapitott baj orvosoltassék. Lásd Sweating, its Cause and Remedy (Fabian értekezés, 50. sz.), How to do away with the Sweating System: Beatrice Potter (Mrs. Sidney Webb) a szövetkezeti egyesület röpirata és

Hogy ha az egészségügytől a hasonlóan nélkülözhetlen munkaszünet és pihenés feltételeihez térünk át, az angol gyári törvényhozás még tökéletlenebb. Ötven év előtt elfogadta már, hogy a közpolitikával ellentétes nőket kézimunkában tartani több mint hatvan órán át hetenként és azt hisszük, hogy ez az elv benne foglaltatik a törvényben. De itt ismét, a legjobban elnyomott osztályok — azok a nők, akik éjjel és nappal dolgoznak a nagy szabóknak, vagy egész nap állva tartatnak egy bolt állványa, vagy egy korcsma kimérése előtt — azok, akik teljesen kivannak zárva a törvény hatása alól. Még ott is, ahol a törvény alkalmazásba jön, általában legkevésbbé jön alkalmazásba a legelhagyatottabb iparágakban. Már leirtuk, hogy minden nem-szövő iparágban a tulidőrendelkezések mint semmisitik meg a gyártörvények rendelkezéseit és oly esetekben,[1] mint a mosóházi munkások és varrónők a kis üzletekben, mint teszik azt gyakorlatilag értéktelenekké. Egy további példa az angol munka törvényhozás gunyjára, hogy csupán a szövőgyárakban levő nők voltak képesek biztositani magoknak munkaóráikban egy valóban hatályos korlátozást, és pedig 56½ órára hetenként, dacára azon ténynek, hogy ők az összes női munkások közt a legkevésbbé elhagyottak, és mint osztály, a legjobb álhpotban levők. És hogy ha áttérünk a nőkről a férfiakra, a örvénykönyv a munkaórák tekintetében jelenleg egy fehé lap, melyet csak az 1893-iki vasuti szabályozási törvény kisérletszerü intézkedése szakit meg. Mielőtt azt mondhatnól, hogy felállitottunk egy országos minimumot a munkaszünetre és pihenésre, a gyártörvényeknek rendelkezéseit alkalmazhatókká kell tennünk nemcsak a szövőgyárakra, azon különös módositásokkal, amelyek megfelelnek minden külön foglalkozási ágnak és minden bárminő kézimunkásra.

De az egészségügy és a pihenés magában nem tartja fen a nemzet munkásait egészségben és munkaképesség-

a Tade Unionist Minority Report of the Royal Commission on Labur, képviselőház 7421, 1894-ből.

[1] Lásd a szabványos munkanapról szóló előbbi fejezetet.

ben, sem nem gátolja meg az ipari élősdiskedést. Ép ugy, amint ellentétben áll a közpolitikával megengedni egy munkaadónak, hogy fogadjon fel egy nőt, hogy dolgozzék tulsok munkaórát vagy egészségtelen viszonyok közt, ép ugy ellentétben áll a közpolitikával megengedni neki, hogy foglalkoztassa azt oly munkabér mellett, amely nem elégséges ellátni őt oly táplálékkal és lakással, ami nélkül nem maradhat egészségben. Hogy ha egyszer megkezdjük megszabni azon minimális feltételeket, amelyek mellett szabad csak egy munkaadónak megnyitni a gyárat, akkor nincs többé semmi logikus megkülönböztetés, melyet a bérszerződés különböző pontjai közé lehetne huzni. A munkaadó szempontjából egyik helyütt megnövelni a termelési költséget, ugyanaz mint a másik, mig a közgazdának és az államférfinak, akit az iparág állandó munkaképessége és a nemzeti közegészség fentartása érdekel, a megfelelő táplálkozás legalább is oly fontos, mint az észszerü munkaórák vagy a jó csatornázás. Hogy hát teljesen eredményes legyen, az országos minimum politikájának ki kell terjeszkedni a munkabérekre is.

A munkabérek országos minimumáról szóló javasat — egy határozott heti kereseti összegnek törvényszerü megállapitása, amelyen alól egy munkaadónak sem engedtetik meg felfogadni bárminő munkást — még eddig elő nem terjesztetett a munkásegyesületi tagok bármely jelentékeny csoportja részéről, sem nem vétetett figyelembe egy belügyminiszter által. Ezen vonakodás attól, hogy a gyári törvényhozásnak egy logikus és gyakorlati szembeszökő teljesítétele vétessék munkába, azt véljük azon vonakodásból eed, mely mind a munkásoknál, mind a munkaadóknál megvan, hogy minden munkabér törvényileg szabályoztassék. De ez egy teljesen más javaslat. Az egészségügyi követelményeknél egy országos minimum felállitása nem gátolta meg a mi nagy ipari városainkban oly munkahelyek épitését, amelyek összehasonlitva a törvény által kiszabott minimummal, valóságosan palotaszerüek a világosság, levegő, kötérfogat, melegség és egészségügyi berendezés tekintetében. És a munkaszünet és pihenés országos minimuma, amely pél-

dául a szövőiparnál heti 56½ órai munkát szab ki, semmi módon nem zavarná a northumberlandi kőszénbányászokat abban, hogy fentartsák a magok heti 37 óráját, vagy a londoni gépészeket, hogy heti 48 órai alapon alkudjanak. Még kevesebb ok van arra, hogy a munkabérek tekintetében egy országos minimum megállapitása mért zavarná meg a tényleg létező magasabb munkabéreket, vagy azokat, amiket jövőben fognak kivivni, az egész országban a tizezrekre menő különböző foglalkozási ágakban. Az a tény, hogy a londoni megyei tanács bizottságai szabályzataik értelmében nem alkalmaznak egyáltalában kisebb munkabér mellett, mint 24 shilling hetente, egyáltalában nem gátolja meg őket, hogy munkásokat fogadjanak mindenféle magasabb bérek mellett a megegyezés szerint. És hogyha a képviselőház a maga jelenlegi elméleties kijelentéseit a kiszipolyozás bajai felett egy hatékony minimummal cserélné fel, a különböző kormányszolgálatok fejei még mindig továbbra is fizetnék a magasabb munkabéreket a munkások legalacsonyabb osztályát kivéve mindenkinek.

Az országos minimum célja az lévén, hogy biztositsa a közönséget az ipari élősdiség káros hatásai ellen, az egy férfit vagy illetőleg egy nőt megillető minimális munkabér gyakorlati megvizsgálása utján állapitanák meg azon költséget, melyet igényel az élettanilag szükséges táplálék, ruházat és lakás, ami az országos szokás és gyakorlat szerint szükséges a testi elsatnyulás meggátlására. Ennélfogva az ilyen minimum alacsony volna, és ámbár annak felállitása áldás gyanánt volna üdvözölve a nem szabályozott iparágak képzetlen munkásai által, az egyáltalán nem felelne meg a „megélhető munkabér“ azon fogalmának, amelyet a gyapotmunkások vagy a kőszénbányászok alkottak. Komoly megfontolás tárgya volna, hogy milyen arányban álljon a felnőtt férfiak országos minimuma a felnőtt nőkéhez, micsoda megkülönböztetések tétessenek, ha teendők, a város és a vidék közt; és vajjon a szinvonalat országos hatóság állapitsa-e meg (mint a fiatal emberek és nők részére a munkaórákat), vagy a helyhatóság (mint a gyermekmun-

kára való nevelési minősitést). Azokra nézve, akik gyakorlatilag nem ismerik az angol ipar és a kormányi igazgatás szervezetét, ez az eszme gyakorlatiatlannak fog látszani. De a tény az, hogy egy minimális munkabér hatósági megállapitása már ma is naponta történik. Az egész országban mindenütt, minden helyi kormányzótestületnek magának kell elhatározni a közvélemény birálata alatt, hogy mily munkabért akar fizetni munkásai legalacsonyabb osztályának. Felfogadhatja őket minden áron, még egy shillingen is naponta; de ami a gyakorlatban történik, az az, hogy az erre megbizott hivatalnok oly munkabért állapit meg, amiről azt gondolja, hogy azon állandóan kaphat jó és elegendő munkát. Hasonló módon az országos kormány, amely a legeslegnagyobb munkaadó az országban, nem a legolcsóbb munkásokat fogadja fel, akiket kaphat, a legalacsonyabb áron, amint felajánlják magokat, hanem megfontoltan állapitja meg a saját maga minimális munkabérét mindegyik osztály részére. Az utolsó néhány év alatt a kormánymunkáért fizetendő munkabér rendszeres megállapitása, amelynek léteznie kellett Pepys ideje óta, mindig inkább és inkább öntudatosan arra volt alapitva, amit mi a megélhető munkabér tanának neveztünk. Igy a tengerészet most állandóan adatokat szerez, akár a munkaosztály utján, akár saját maga hivatalnokai utján a megélhetési költségekről a különböző helyiségekben azért, hogy igy képes legyen hozzáalkalmazni saját munkásainak munkabéreit az ő megélhetési költségeikhez. És a mi helyi kormányzó testületeinkben is azt látjuk, hogy a bizottságok a közvélemény nyomása alatt napról-napra helyettesitik egy megfontoltan megállapitott minimummal az egyes osztályok vezetői által ötletszerüleg hozott határozatokat.[1] Amit nem olyan általánosan

[1] Egy érdekes összeállitása azon lépéseknek, amelyek a szabványos munkabér fizetését akarták biztositani a közhatóság részére dolgozó munkásoknak Franciaországban, az egyesült királyságban, Belgiumban, Hollandban, Olaszországban és Svájcban foglaltatik Auguste Keufernél Rapport tendant à rechercher

ismernek fel, az az, hogy ugyanazon változás megy végbe a magánvállalkozásban is. Az ipar nagy vezérei, akiknek érdekökben van telepeiknek állandó munkaképessége, már rég elfogadták azt a gyakorlatot, hogy meggondoltan állapitsák meg a képzetlen munkások legalsó osztályának fizetendő minimális munkabért, azon saját felfogások alapján, hogy miből élhet meg a munkás, ahelyett, hogy kiadnák a munkát alvállalkozóknak, akiknek egyedüli céljok a legnagyobb erőfeszitést sajtolni ki a legalacsonyabb áron. Egy vasuttársaság sohasem álmodik arról, hogy vállalatra bocsássa állásait és azt az embert fogadja fel, aki a legolcsóbb bérért jön el: ami történik, az az, hogy a hordárok és munkások fizetési összege határozottan előre meg van állapitva. És az utolsó tiz évnek egy jellegzetes tüneménye az, hogy ezen minimumnak megállapitása, a legnagyobb iparágak némelyikében, kivétetett az egyes munkaadó kezeiből és arbitrator által eszközöltetett. Az a feltevés, hogy a munka legalacsonyabb fokának bérei kell, hogy minden esetre elegendők legyenek az ipari munkaképességben fentartani a munkást, tényleg elfogadtatott mind a két fél részéről, ugy, hogy az arbitrator feladata aránylag könnyüvé vált. Lord James például legutóbb általános helyeslés mellett megállapitott egy minimális munkabért a North Eastern vasut-

les moyens de parer aux funestes conséquences du système actuel des adjudications (Páris, 1896, 48. l.) Lásd továbbá Louis Katzenstein: Die Lohnfrage unter dem englischen Submissionswesen (Berlin, 1896); és a fontos Enquêtet a brüsszeli községi tanács részéről a közszerződésü munkáknál fizetendő munkabérek meg vagy meg nem állapitásának hatásairól (Brüsszel, 1896, 2. köt.); és a Report of the House of Commons' Committee on the Conditions of Government Contracts (H. C. 334), 1897 jul.

Azon célból, hogy véget vessen azon gyakorlatnak, miszerint tanulókat és segédeket mindenféle fizetés nélkül alkalmazzanak, a victoriai gyári és mühelyi törvény 1896-ból (No. 1445) kimondja (16. szakasz), hogy „egyáltalában senki sem alkalmazható bármely gyárban vagy munkahelyiségben, ha csak nem kap hetenként legalább két shilling és hat penny munkabért."

társaságnál alkalmazott munka minden alsóbb fokozataira.[1] Valóban a minimális munkabérek megállapitása élettani alapokon kevésbé nehéz dolog, és olyan, amely kevesebb műszaki ismeretet kiván, mint az egészségügyi minimum megállapitása; és sokkal kevésbé zavarja az iparág napról-napra való igazgatását vagy termelőképességét, mint a munkaórák bárminő megállapitása akár a nők, akár a férfiak részére. Hogy gyakorlatilag fejezzük ki magunkat, ha Colonel Dyer (az Armstrong cégtől) és Mr. Livesey (a déli fővárosi gázgyártól) képesek volnának egy pillanatra megszabadulni az ő borzasztó iszonyoktól a munkabérek bármily törvényes szabályozása ellen, ők is megengednék, hogy a közegészség és közbiztonsági kivánalmak a gyári törvényekben, és a munkaóráknak bármily korlátozása sokkal nagyobb gátat képeznek az ő saját üzletük vezetésének utjában, ahogy ők képzelik azt leghelyesebbnek, mint amennyit okozott a munka legalsó fokára megállapitandó bármely országos minimum. Mint tény, az áll, hogy valószinüleg bekövetkeznék országos minimumúl való elfogadása a jobb telepek által tényleg fizetett munkabéreknek, akik ennélfogva csak addig volnának érintve, mikép versenytársaik is ugyanazon szinvonalra volnának helyezve ő velök.[2]

Sokkal veszedelmesebb volna, mint bármely elméleti ellenvetés az országos minimum ellen azon munkaadók részéről, akiket tényleg nem érintene az, az az ingerült tá-

[1] Lásd az ő döntését a Labour Gazetteben 1897 aug.

[2] Nyomatékosan akarjuk kiemelni azt a momentumot, hogy bárminő politikai ellenvetések legyenek is az országos minimális munkabérnek törvény által való szabályozása ellen és bármily gyakorlati nehézségek legyenek is annak keresztülvitelénél, a a javaslat, az *elvont közgazdasági szempontból,* nincs kitéve más egyéb ellenvetésnek, mint a törvény által való országos szabályozása a közegészségügynek, vagy az országos minimuma a pihenésnek, amelyek mindegyike elvileg bele van véve a mi gyári törvényhozásunkba. Tényleg a minimum munkabér, miután ez semmi módon nem zavarhatja a gépezet és felszerelés legteljesebb kihasználását, vagy más módon sem csökkentheti a termelő

madás, amelylyel találkoznék minden ily javaslat az élősdi iparágakban meghonosult nyereséghajhászoktól. Ezen ellenzés kikerülhetlenül két fő érvbe fog csoportosulni. Azt fogják vitatni, hogy ha ők tisztességes feltételeket adnak minden egyénnek, akit alkalmaznak, az ő üzletük egyszerre megszünik hasznot hajtani és vagy megszünik létezni, vagy kiüzetik az országból. És, teljesen kivül a munkaterület ezen összébbszorulásán, mi lesz, fogják kérdezni, a gyenge és rosz munkásból, a tehetetlen és vén munkásból, a „jelleg nélküli munkásból", vagy a „szegény özvegyből", akik most mégis megkeresik (azaz, némely részét annak) megélhetésöket, és akik kikerülhetlenül nem lesznek egyáltalában méltók arra, hogy az országos minimális munkabérrel fizetve alkalmaztassanak?

Az országos minimum becikkelyezése egyáltalán nem hozná magával szükségszerüleg azon iparágak tönkretételét, amelyek most élősdi munkával állanak fent. Hogyha egy iparág kezelésének bármely különös módja kedvezményeztetik ajándék vagy segély által, az csaknem biztosan ugy adatik meg, hogy abból az üzlet folytatásának más módszerei kizáratnak. Ha a segély visszavonatik, gyakran megtörténik, hogy az iparág egy más eljárásra tér vissza, amely, kevésbé közvetlenül lesz ugyan haszonhajtó a tőkéseknek, mint az ajándékkal támogatott módszer, mégis tisztán előnyösebbnek fog idő folyamán bizonyulni az iparra nézve.

képességet, még sokkal kevésbé látszik kitéve a gazdasági ellenvetésnek, mint a munkaórák korlátozása.

Nem kell feltételeznünk, hogy a munkabérek országos minimuma szükségképen magával hozná az idő szerinti fizetést. Nincs semmi ellenvetés az ellen, hogy az a szabványos darabáruliszta alakját vegye magára, feltéve, hogy ez együtt járjon, mint ahogy az mindig együtt jár valamirevaló munkás-egyesületnél, azon biztositással, mikép addig, ameddig a munkás a munkaadó szolgálatában áll, minden héten el legyen látva a szabványos darabszámbéren elegendő munkával arra, hogy megszerezze minimális heti keresményét, vagy pedig fizettessék elvesztett idejéért.

Ez az eredmény, mely ismeretes a szabad kereskedő előtt, még inkább valószinü, hogyha a segély vagy ajándék nem egy védelmi tarifa, nem az adózás alól mentesités, vagy a közvetlen pénzsegély formáját veszi magára, hanem azt a jogot, hogy a kézimunkásoktól több munkaerőt vesz el, mint amennyit pótol ki a munkabér és a többi munkaviszonyok. A néger rabszolgatartás megléte Amerika déli államaiban, amig fentállott, az iparfolytatásnak minden más módszerét gazdaságilag lehetetlenné tette; de az még sem volt tényleg gazdaságilag előny a gyapottermelésre nézve. A régi gyárrendszer „fehér rabszolgasága“ utjában állott, amig meg volt engedve, annak, hogy bármely gyáros is elfogadhasson a munkánál emberiesebb feltételeket; de amikor a lancashirei gyártulajdonosok ezen emberiesebb feltételeket reájok kényszeritették, mindjárt felfedezték, hogy azok sokkal haszonhajtóbbak is, mint azok, amiket a verseny korlátlan szabadsága diktált. Sok ok van azt hinni, hogy azon alacsony munkabérek, amiket a szabályozatlan iparágakban, a versenyző nyomás folyamata kényszerit reá a munkaadókra és munkásokra egyaránt, magokban véve époly kevéssé előnyösek gazdaságilag az iparágra nézve, mint ahogy voltak a korábbi lancashirei gyapotgyárakban a hosszu munkaórák és az egészségügyi elővigyázatok hiánya. Nyersen fejezve ki, hogyha a munkaadók többet fizetnek, a munka gyorsan lesz többet érővé. Amennyiben bebizonyulna, hogy ez az eset, az országos minimum emelné az életmódot munkaveszteség, a munkaadó költsége és a közönség minden hátránya nélkül. Sőt maga azon tény, hogy a munkaadók most alacsonyabb munkabéreket fizetnek, mint a javasolt minimum, nem bizonyiték arra, hogy a munka nem ér többet nekik és a fogyasztóknak; mert a legalsóbb minőségü munka munkabérét nem annyira az egyes munkás értéke, hanem inkább a szélső munkás szüksége állapitja meg. Igen könnyen lehet, hogy a közönség készséggel fizet többet érte, semmint, hogy nélkülözze az illető cikket. Mindezek dacára addig, amig a bérmunkást le lehet szoritani a megélhetésre, vagy szabatosabban az élősdi munkabérre,

addig a verseny nyomása kényszeriteni fogja a munkaadót igy le is szoritani, akár óhajtja is azt a fogyasztó, akár sem.

Azonban meglehet engedni, mikép az élősdiség eltiltásának megszoritó hatása lesz némely iparágra. A legképesebb, legjobban felszerelt és legjobban elhelyezett munkaadók képeseknek fogják találni magokat hozzásimulni az uj viszonyokhoz, sőt még hasznot is huzni a változásból. Azon cégek, amelyek ép a határvonalon küzködnek, valószinüleg alá fognak merülni. Sőt az is megtörténhetik, hogy a kiszipolyozott iparágak egy része más országok kezeibe fogna átmenni. Hogyha a francia kormány visszavonná a maga prémiumait a cukor termelésre, némely francia telep bizonyosan becsukatnék, és a francia cukor összes kivitele, hogyha más körülmények ugyanazonosak maradnak, csökkenésbe kerülne. De minden közgazda meg fog egyezni abban, hogy a puszta életbentartása egy üzletnek prémiuma utján, bármely más előnyök származását várják is belőle. magamagában nem növeli az ország összes üzletét vagy a munka területét. Amit a prémium tesz, az odavonzani a cukortermelésre azt a tőkét és munkát, amely máskülönben más cikkek előállitására lett volna forditva, valószinüleg nagyobb haszon mellett, mert máskülönben a prémiumra nem lett volna szükség. Amikor a prémium visszavonatik, ez az elirányitás megszünik és a rendelkezés alatt álló tőke és munka ujra szétoszlás alá kerül az ország iparába a leghaszonhajtóbb módon. És hogyha azt válaszolják, hogy nem lesz kereslet ezen többi cikkek után, a felelet világos. Hogyha a prémiummal táplált cukor kivitele megszünik, akkor a cserébe adott árucikkek behozatala is megszünik és azok odahaza lesznek termelendők. Az a tőke és munka, amely korábban cukrot termelt, most szabad oly cikkek termelésére, amely korábban a cukor kivitele által szereztettek be. Röviden az összes termény ugyanazonos maradván, az összes kereslet nem csökkenhet meg, mert ezek csupán különböző látszatai egy és ugyanazon dolognak.

Teljesen ugyanezen okoskodás válik be azzal szemben is, amit mi élősdi iparoknak neveztünk. Feltéve, hogy az

ezen iparágakban levő munkaadók eddigelé több munkaerőt csikartak ki, mint amennyit munkabéreik visszapótoltak, a munkafeltételek országos minimumának eredményes keresztülvitele egyenlő lesz a prémium egyszerü visszavonásával. Ennélfogva várhatjuk, hogy ezen iparágakban hanyatlást fogunk látni. De legalább is meglesz egy megfelelő kiterjeszkedés a többiekben. Képzeljük például, hogy a nagyban dolgozó szabók kénytelenittetnek tisztességes feltételeket adni minden otthon dolgozóiknak. Lehet, hogy az emelkedést fog okozni némely ruházati cikk termelési költségeiben. Ez bizonyára csökkenteni fogja kiviteli eladásaikat, sőt esetleg be is zárhat egyáltalában egyes piacokat. A kiviteli üzletnek ezen csökkenése a két eredmény egyikével fog járni. Hogyha behozatalunk csökkenés nélkül fog folytattatni, a mi kivitelünk egész összegének kell valahogy, hogy külföldi adósságunkat fedezhessük, kárpótoltatni, és a nemzetközi kereslet a mi kiviteli üzletünknek más ágait fogja kifejleszteni. Ennélfogva az élősdiség kiirtása a nagyban ruházó iparágban azt fogja eredményezni, hogy tényleges emelkedés lesz a kivitelben, és igy a termelők számában oly dolgokban, mint a szövetek, gépek vagy kőszén. De lehet azt állitani, hogy a nagybani ruhaipar ellanyhulása azt fogja eredményezni, hogy behozatalunk csökken. Ezen esetben utoljára is lesz egy reménysugár a szegény angol gazdának, akinek eladása fog emelkedni, hogy a korábban külföldi élelmicikkek által ellátott keresletet kielégitse. Ebből az következik, hogy bármilyen uj szétosztását eredményezze is a nemzet iparának az élősdiség eltiltása, nincs ok félni attól, hogy az összes termelés, és ennélfogva akár az összes kereslet, akár a munka összes területe, bármely módon is csökkenne.[1]

[1] Érdekes lehet követni ezen érvelést logikai befejezéseig. Tegyünk fel egy országot, amelyben minden lehető üzlet élősdi, vagyis, ahol minden kézimunkás oly viszonyok közt dolgozik, amelyek nem elegendők őt állandóan munkaképességben tartani. Ezen esetben egy országos minimum megszabása szükségképen

emelni fogja a termelés költségeit (ámbár nem a tényleges munkaköltséget) a tőkés munkaadónak minden termelt cikknél. A közgazda ennek dacára javasolni fogja e politika elfogadását. Életfontosságu lesz a közönségnek, mint egésznek gazdasági érdekében megállitani az általános élősdiséggel együtt járó társadalmi sülyedést és ipari hanyatlást. A megszaporodott termelési költség, amelyet a jövőre való kölcsönzés ezen megakadályozása okoz, az árakban általános emelkedést hoz létre. Gyakran tételezték fel, hogy az ily emelkedés ellensulyozni fogja a magasabb munkabérek előnyeit. Herbert Spencer, az ő Synthetic Philosophy-ja záró kötetében, naivul ezt teszi egyedüli gazdasági ellenvetésének a munkás-egyesületi mozgalom ellen. „Hogyha — igy szól — a munkabérek felerőszakoltatnak, a termelt cikk árának is fel kell erőszakoltatni. Mi történik hát, ha, mint most, munkás-egyesületek szerveztetnek a munkások közt csaknem minden foglalkozási ágban és ha ezen egyesületeknek mind sikerül magasabbá tenni a munkabéreket." Mindazon különböző cikkek, melyekben dolgoznak, kell, hogy emelkedjenek az árban; és minden munkás-egyesületi tag, amennyit kap zsebébe az emelkedett bérben, ugyanannyit kénytelen kiadni zsebéből, magasabb áron vévén a cikkeket" (Industrial Institutions, London, 1896, 536. l.) De ez azt tételezi fel, hogy a bérmunkások veszik meg, mint fogyasztók, mind azt a cikket és szolgálatot, amit ők termelnek. Nem szükséges arra emlékeztetni az olvasót, hogy ez nem igaz. Az Egyesült királyságban például, ámbár a bérmunkások teszik a lakosság négyötödét, ők, legmagasabb számitás szerint, is csak egyharmada és kétötöde közt fogyasztják a termelés és szolgálat évi összegét, a többit a tulajdonos osztályok és a szellemi munkások élvezték. Még hogyha a bérösszegek általános emelése, mely, mondjuk, ötven millió sterlingre rugna, az árakban egy szintén ötven millió sterling emelkedést hozna létre, egyenlően szétosztva minden terményre, nem lehetne azt mondani, hogy a bérmunkások, mint egy osztály, viselnének ezen további árból saját vételeik után többet, mint egyharmadtól kétötödig. Ha az áremelkedés nem egyenlően oszlik meg minden cikk és szolgálatra, de csupán a más országok által fogyasztottakra terjed ki, a munkabérek emelése tiszta nyeresége volna a bérmunkásoknak. Csakis azon lehetetlen esetben, ha az emelkedés kizárólag a bérmunkások által fogyasztott cikkekben állana elő — ezen cikkek, mint láttuk, csupán egyharmadától kétötödéig terjedvén az egésznek — csak akkor találná ez az osztály, hogy eljárása a munka-

bérek emelésében ellensulyozva van azon egyszerü módon, ahogy Spencer képzeli. Ennélfogva még akkor is, ha az egész bérmunkás-osztály életmódjának emelkedése megfelelő általános emelkedést okoz a szükségletek árában, az eredmény mégis tiszta nyereség lesz a bérmunkásoknak. Ezen folyamat elméletileg nagyon messze vihető, a végső szenvedők lévén a járadék és kamat nem dolgozó élvezői, akiknek jövedelme, utólag változatlanul, fokozatosan kevesebbet vásárolhatna az évi termelésből. Gyakorlatilag azonban a munkabérek minden végnélküli emelkedése korlátozva van az által, hogy lehetetlen rábirni a fogyasztó polgárok összeségét szentesiteni a legalsó osztály érdekében bármely oly törvényes minimális munkabért — amely, mint ez is azzal járna, együtt járna a jobban szituált vevők nagy többségének megsarcolásával, — amely nem ajánlaná magát ezen többségnek ugy, mint ami szükséges a közjólétre.

Azt sem lehet felhozni, hogy a munka árának minden ily általános emelkedése, még akkor sem, hogyha az az áruk áránál is általános emelkedést idézne elő, hátrányosan érintené a nemzet külkereskedését. Bármely szükséglet árának emelkedése csaknem kivétel nélkül közvetlen hatással van *azon árucikk* behozatali és kiviteli kereskedelmének tömegére. De ha az árak emelkedése általános és egyenlő a közönség mindezen cikkeiben, azon közönség kivitelének összes tömege nem fog csökkenni pusztán ezen emelkedés miatt. Közigazság nemcsak az elméleti közgazdáknál, de minden ország gyakorlati pénzembereinél is, hogy a mi országunk behozatala (együtt minden más külső adósággal) az évek átlagában, a mi kivitelünk utján fizetendők meg, számitásba véve a külföldiek minden más kötelezettségeit is irányunkban. Minden általános emelkedés a munka árában, mint aminő az életmód emelkedése, a gyártörvényhozás általános haladása, vagy egy általános nyolc órai munkanap, hogyha felteszszük is érvelés kedvéért, hogy az az áruk egyenletes emelkedését okozza, ami évi eladósodásunkat a külső országoknak változatlanul hagyja, még akkor is, ha nem növeli ezt időlegesen ösztönző behozatalokkal. Ebből biztonsággal következtethető, hogy egy pusztán általános és egyforma áremelkedés egy országban nem fogja gátolni azt, hogy ugyanazon összeg értékü áruk menjenek ki, mint előbb, ezen adósság fedezésére. Hogy röviden fejezzük ki magunkat, az a puszta tény, hogy a kézimunkások nagyobb és az ipar vezetői vagy tőkések kisebb arányrészt kapjanak az összes termelésből, egyáltalán nem bir befolyással az egész meny-

Az a kérdés támad most elénk, hogy az élősdiség eltiltásának minő hatása volna azon egyénekre, akik jelenleg dolgoznak a kiszipolyozott iparágakban. Nincs szükség részletezni azon kikerülhetlen egyéni nehézségeket, melyek együtt járnak az ipar minden eltolódásával vagy a munka változásával. Minden meggondolt javulásnak a nemzet ipara szétoszlására ennélfogva fokozatosan kell keresztülvitetni és a sérelmesen érintett egyének méltányos figyelembevételével. De nincs semmi szükség sem azt tételezni fel, mintha körülbelől mindazok, akik most kevesebbet kapnak, mint az országos minimum, egyszerre munka nélkül maradnának annak behozatalával.

Látjuk elsősorban, hogy az egészségügyi, óra- és munkabér tekintetében a szabványos viszonyoknak egy szinvonalra hozása maga ösztönzi a munka keresletét némely irányban. A fiuk és leányok alkalmazásának megszoritása, amelyet a teljes és illetőleg félidőre kivántató életkor szükségelt felemelése hozott életre, már magában megszaporitja a felnőttek által betöltendő helyek számát. A szabványos munkanap behozatala, az által, hogy megszünteti a tulságos munkaórákat, melyeken át a legnagyobb szükséget szenvedő munkások dolgoznak, a munkát kapók számát fogja növelni. Továbbá az önfentartó iparágak terjeszkedése, amely, mint láttuk, együtt fog járni a kiszipolyozott iparágak minden hanyatlásával, maga magától el fogja nyelni a munka nélkül levők legjavát a saját magok és rokon foglalkozási ágakba és uj keresletet fog teremteni tanulók iránt. Végül a munka azon rendetlenségének elhagyása, amely oly végzetesen sujtja az otthon dolgozókat és a londoni dockmunkásokat, egy uj állandó munkáscsoport felfogadására fog vezetni. Mindezen változások be fogják vinni szabályos munkába az országos minimum mellett vagy a felett egész osztályait a munkásoknak, válogatva azok közül, akik most

nyiségre, vagy a nemzetnek való hasznosságára a nemzetközi kereskedelemnek. Lásd függelék, II. rész, ahol ez a kérdés kimeritően tárgyaltatik.

csak részlegesen vagy alkalomadtán vannak munkában. Igy a legképesebbek és a legjobb magaviseletüek bizonyosan kapnának mindnyájan rendes munkát. De a munka ezen tömöritése kétségkivül magával hozná másoknak teljes kizárását, akik esetleg a szabályozás nemléte esetén valamely részleges megélhetési módot mégis „halásztak" magoknak. Amennyiben ezen állandóan nem igényeltek főleg munkásgyermekekből állanának, akik az ipari munkától az iskolába tereltetnének, kevés ember kétségelné, hogy a változás általában előnyös volt. És vannak sokan, akik örömmel üdvözölnék az iparnak ujjászervezését, amely tömöritve a munkát kizárólag azok közt, akik rendes alkalmazásban állanak, hajlandók volnának kizárni a bérmunkából és teljesen visszaadni házi kötelességeiknek egy folyton növekedő számarányát azon asszonyoknak is, akiknek ápolni való fiatal gyermekeik vannak. Még mindig tekintetbe volna azonban veendő azon maradék, amely, dacára a növekedő keresletnek a férfimunka és a független női munka iránt, képtelennek mutatkoznék az országos minimumot bárminő minőségben is megkeresni. Tényleg, igy szemtől-szemben állanánk aztán nem a munkanélküli, de a munkaképtelennek kérdésével.

f) A munkaképtelen.

Itt egyszer s mindenkorra meg kell tennünk a főfontosságu megkülönböztetést: el kell választanunk a munkaképtelent az időlegesen munkanélkülitől. Azon munkás esete, aki rendesen alkalmas megszerezni megélhetését, aki csak azért nincs munkában, mert az adott pillanatban nincs megtenni való dolog részére, egy teljesen elütő álláspontot foglal el, mint az az ember, aki nincs munkában azért, mert minden időben képtelen egy szabályos foglalkozást folytatni és teljes önfentartását eszközölni. A munkanélküliségnek vannak korszakai, ha azok csak egyszerü hullámzások is egy vállalattól a másikig. Csaknem minden iparágban, és az kikerülhetlen mozzanat még a legarravalóbb és a legjobb

magaviseletü munkás életében is az, hogy ezen kényszeritett heverési idők gyakori voltát és tartamát csökkentse, hogy az általa okozott szenvedéseket enyhitse, és meggátolja azt, hogy állandó züllést okozzon az egyéni jellemen, amint láttuk, épen egyik legfőbb célja a munkásegyesületi mozgalomnak.[1] De ezen baj, amely főleg az arravaló emberek foglalkoztatásánál időszakonként vagy ismétlődőleg beálló hullámzásokból származván, egyáltalán nincs semmi összeköttetésben azon kérdéssel, hogy mit kell tennünk az arra nem valóval. Mindaddig, mig ez a két kérdés reménytelenül össze van zavarva egymással, és mig rendesen ugy tekintik őket, mint egy és ugyanazon dolgot, bármelyiknek is lehetetlen bárminő tudományos tárgyalása.

A munkaképtelen kérdése nem az által létesül, hogy törvényben állapittatik meg az országos minimum. A munkaképtelen mindig velünk van. A lakosság némely részére nézve ezen munkanélküliség nem egy társadalmi betegségnek, hanem tényleg a társadalmi egészséges állapotnak a jele. Az országos munkaképességnek, nem kevésbbé, mint a humanitás szempontjából kivánatos, hogy a gyermekek, az öregek és a gyermeknevelő nők ne legyenek kényszerülve a szükség által saját megélhetésöket a munkapiacon keresni meg. De minden más esetben, egy megélhetés megszerzésére való képtelenség vagy vonakodás, egy egészségtelenség vagy betegségnek jele, vagy fizikaié vagy értelmié. Az ezen munkaképtelenek főosztályaira nézve — a beteg és a nyomorék, az őrült és az elmebeteg, a nyavalyatörős, a vak és a siket és néma, a büntevő és a javithatatlanul rest, és mindazok, akik tényleg „erkölcsileg fogyatékosak“ — a képtelenség azon egyéni betegség eredménye, amelytől egy társadalmat sem várhatunk teljesen szabadnak. De van egy harmadik osztálya is a munkaképtelennek, azon férfiak és nők, akik a nélkül, hogy valamely látható testi vagy elmei betegségben szenvednének, képtelenek ál-

[1] Erre visszatérünk a következő fejezetben „a munkás-egyesületi ügyről és a demokráciáról“ szólva.

landó és folytonos munkára, vagy akik annyira hiányosak erőben, gyorsaságban vagy ügyességben, hogy képtelenek azon munkafajban, amelyben vannak, megszerezni megélhetésöket bármely foglalkozási ágban. A két utolsó csoport — a fizikailag vagy elmeileg betegek és a szervezetileg képtelenek — minden további alosztályaikban ép ugy szaporithatók, mint csökkenthetők számban társadalmi berendezkedéseink bölcsessége szerint. Hogy ha óhajtjuk ezen munkaképtelenek számát leszállitani egy minimumra, minden egyes alosztály irányában egy kettős politikát kell követnünk. Egy oldalról ugy kell berendezni társadalmi szervezkedésünket, hogy az ily hanyatlásnak, akár fizikai, akár értelmi legyen az, lehetőleg legkisebb mennyisége álljon elő. Más oldalról ugy kell kezelnünk az ily előálló eseteket, hogy megállitsuk a betegség előhaladását és amennyire csak lehetséges, visszaállitsuk a beteg egészségét.[1]

Most nem bocsátkozhatunk bele tárgyalásába azon megfelelő társadalmi berendezkedésnek és gyógyitó eljárásnak, amely legjobban felelne meg annak, hogy minimumra szállitsa le a munkaképtelenek termelését mindegyik alosztályban és gyorsitsa a már meglevők helyreállitását. Ezen fizikai és erkölcsi gyengélkedőket és elzüllötteket fel kell valahogy tartani más emberek költségén. Lehet gondoskodni rólok saját tulajdonokból vagy megtakaritásaikból, a jótékonyság utján vagy közalapokból, ugy hogy bármely módon képességeiknek megfelelő munkára szorittatnak, vagy a nélkül. De minden ut között az ezen szerencsétlen élősdiekkel való elbánásnál a közönségre nézve a legvészhozóbb az, ha

[1] Ami a testi betegséget illeti, ezen kétirányu politikát most már a közegészségügyi törvények megkövetelik. Hogy az egészség magas fokát fentartsuk, „közös szabályzatok" kényszeritttek mindenkire a csatornázás és vizvezeték, a piszok és tulzsufoltság tekintetében. Arra, hogy elbánjon azon betegséggel, mely még igy is előfordul, kórház állittatik fel. És hogy ha azt tételezik fel, hogy a beteg megfertőzi azokat, akik még nem betegek, az elkülönités és külön ápolás kötelezővé tétetik.

megengedjük ezeket megszoritás nélkül versenyezni, mint bérmunkásoknak, az ipari szervezetekben levő munkáért. Mert ez egyszerre meggátolja a versenyt abban, hogy az a legarravalóbb kiválasztását eredményezze, és igy lehetetlenné teszi önön célját.[1] Minden közös szabályozás hiányában, mint láttuk, gyakran ki fogja fizetni magát egy vállalkozónak, hogy egy fizikai vagy erkölcsi nyomorékot válasszon, aki munkáját élősdi munkabérért kivánja, inkább, mint a legügyesebb munkást, aki követeli az ő munkaképességének fentartására szükséges feltételeket. Hasonló módon egy egész iparág támaszkodhatik élősdi munkára, amely elcsavarja a nemzeti tőkét és értelmet a jövedelmezőbb eljárástól és aláássa képesebb munkásainak helyzetét. És ahol az ipari élősdiség a rendetlen munkáltatás jellegét ölti magára — mint például minden nagyvárosban az otthon dolgozóknál és a londoni dockmunkásoknál — annak hatása az, hogy tényleg kiterjeszti a baj területét. Az adott munkamennyiség képes volna szabályosan fentartani munkában, valamely megfelelő forma hetikeresettel, ezen esetleges munkásoknak egy bizonyos hányadát. De mivel ez szét van osztva, mint részleges foglalkoztatás és részleges kereset, az egész osztály között annak elégtelen és rendetlen volta demorizálja mindet egyformán, és a mi nagy városaink lakosságának egész osztályait teszi állandóan képtelenekké szabályos viselkedésre és állandó munkára. Igy a baj megörökiti magát, és épen nagy kiterjedésénél fogva képtelenné válik arra, hogy észigeteltessék és megfelelően kezeltessék. Helyes megfigyelése annak, hogy mily bajokat okoz az elzüllötteknek minden beleavatkozása a mindennapi életbe, együvé kapcsolva természetesen emberbaráti indokokkal, arra vezetett, hogy a beteg és a gyenge, az őrült és a tébolyodott, a nyomorék és a nyavalyatörős minden polgárosult társadalomban mindjobban elvonatott a versenyző munkapiactól és tudományos módon kezeltetett tehetségeik és szükségleteik

[1] „A verseny fő müködése a kiválasztás.“ Professor Foxwell (a 689. l idézett tanulmányban.)

szerint. A hollandi és német „munkatelepek" ezen szempontból ugyanazon politika kiterjesztései. Az, hogy a mi ipari nyomorékainkat, még restségökben is közalapokból tartsuk fenn, egy határozott és ismert teherrel jár a közönségre. Az, hogy megengedjük őket szabadon lenni, élősdi versenyben azokkal, akik épek, annyi, mint megmételyezni a munkapiacot, és jelenti egyuttal az élet szinvonalának és a magaviselet szinvonalának egy végzetes leszállitását, még pedig nemcsak ő reájok nézve, de az egész bérmunkásosztályra is.[1]

Igy, a mi véleményünk szerint, az országos minimum politikájának elfogadása a közoktatás, közegészség, pihenés és munkabérek tekintetében egyáltalán nem növeli azon eltartás összegét, amelyet be kell szerezni a közönségnek egy vagy más módon azon személyek részére, akik képtelenek saját magok eltartását megkeresni. Ellenkezőleg ez arra vezetne, hogy állandóan lefelé szállitsa azt, mind az által, hogy csökkentené az évente termelt gyengék és zülöttek számát, mind pedig az által, hogy határozottan reámutatna azokra, akik ilyenek, hogy azok aztán elszigetelhetők ésmegfelelő módon kezelhetők legyenek.[2]

Azon pontos összegnek azonban, amelyre határozandó meg az országos minimum, mindig szigoru megvitatás utján kell megállapittatnia. Szembeszökőleg közvetlen előnyére

[1] Hogyha minden osztályu munka bére, teljes verseny mellett, arra irányul, hogy ne legyen több, mint azon tiszta termelés, amely ezen osztály szélső munkása munkatöbbleténél tulajdonitandó, aki azon a választó ponton áll, hogy egyáltalában nem alkalmaztatik, a szegények elvonása, nem szükségképen a magok részére való termelő munkától, de a versenyző munkapiactól, az által, hogy a szélső bérmunkás képességét emli, ugy látszik, hogy az egész munkásosztály munkabérét növeli fogja.

[2] Azon egyéneknek, akik a versenyző munkapiactl, akár mint nyomorékok, akár mint aggok, szegények vagy ünösök, visszavonultak, nem kell szükségszerüleg semmittevőkek lenniök. Ellenkezőleg rendesen mind a saját hasznokra fg válni, mint szintén a közönség gazdasági előnyére fog válni, ogy vé-

gezzenek el olyan munkát, amire képesek. De az aztán életfontosságu, hogy terményeik ne a nyilt piacon adassanak el. Ha terményeik eladatnak, azok kikerülhetlenül olcsóbbak lesznek, mint az önfentartó munkások által készitett cikkek, akik ennélfogva a magok foglalkoztatását kevésbé állandóvá téve látják, mint ahogy az volna másképen és akik ennélfogva *képtelenek lesznek ellentállni a munkaadók által reájok kényszeritett levonásoknak.* Ez nem azért van, mint gyakran felhozzák, mert a munkások intézménye feleslegessé tesz más munkásokat, de mivel azok a termény árát csökkentik. A piacra gyakorolt lélektani hatás még sokkal komolyabb, mint a kereslet közvetlen megszüntetése. Minden magános gyáros fél attól, hogy ő lehet épen az, aki arra van kárhoztatva, hogy elveszitse vevőit azon intézettel szemben, amelynek nem kell egyáltalában a termelési költségekkel számolni; és ez a félelem megadja a vevőknek az árak lefelé szoritására az ellenállhatlan erőt. A baj a más osztályok életszinvonalának ezen leszállitásában, nem bármely más egyszerü eltéritésében rejlik a lehetséges további vevőknek, tőlök. Ennélfogva nincs gazdasági kár és semmi más, csak nyereség abban, ha az intézetek bentlakói az intézetben bent való fogyasztást látják csak el. Ennek nincs semmi hatása arra, hogy az árakat vagy munkabéreket csökkentse kivül, ép ugy, mint annak a ténynek nincs, hogy a tengerészek a tengeren magok mossák ki ruháikat, arra, hogy a szárazföldön élő mosónők munkabéreit csökkentsék. És nem is volna semmi gazdasági kár abban sem, hogyha a segélyezett munkások látnák el a közönség valamely uj szükségletének egész tömegét, ha erre képesek volnának, és hogyha jobban kifizetné magát a más módon dolgozó minden arravalóbb munkást mellőzni. Ugyanaz volna az eset, hogyha a szolgálati ág nem is volna uj, és hogyha az a létező munkásokra való kellő tekintettel, egyszerre kivétetnék a versenyző iparág területéről. Igy elérkezhetik az az idő, mikor minden munkaképes angol képes volna agyát és munkáját nagyobb haszonnal foglalkoztatni, mint a gabonatermesztéssel és állattenyésztéssel; és a földmivelés főágai talán összeköttetésben a városi csatornagazdaságokkal, vágóhidakkal és tejüzletekkel, kizárólag a szegénytörvény alatt álló foglalkozássá válnának, amelyek nem haszonra dolgoznak, hanem azért, hogy egészséges foglalkozást adjanak a szegényeknek, gyengéknek és elaggottaknak, és áruikat csak a külföldi behozatalokkal való versenyben adnák el, az ezek által meghatározott árak mellett.

lesz a bérmunkásosztálynak, és különösen az önfentartó, de aránylag képzetlen felnőtt munkások nagy többségének, hogy az országos minimum oly magasra állapittassék meg, amint csak lehet, mert ez fog nekik jó munkabéreket biztositani. Ezenkivül minden oly iparág, amely időlegesen erős külföldi versenynek van kitéve akár a behozatali, akár a kiviteli üzlet folytán, előnyt fog látni magára nézve abból, ha emelkedik azok életmódja, akik közvetve az ő versenyfeleik. Még azon munkaadók is, akik többet fizetnek már, mint a minimum, bevonatnak a magok gazdasági érdekeik által, ezen áramlatba. Más oldalról az azon iparágakban levő munkaadók, akik rosszul fizetett munkát használnak, nem fognak örülni oly helyzetnek, amelyre a viszonyok kényszeritő emelése kényszeriti őket, és ezek hatalmas szövetségesekre fognak találni az adófizetők egész tömegében, akik megijednek azon kilátástól, mikép a közintézetekben a munkaképtelenek egy nagyobb mennyiségét fogják eltartani. A közgazda nem lesz hajlandó nagy sulyt tulajdonitani ezen érvelések bármelyikének is, és inkább szoritani fogja az államférfiakra annak szembeszökő szükségét, hogy oly emelkedő módon állapitsák meg és emeljék fokozatosan az országos minimumot, hogy az által növeljék a közönségnek, mint egésznek, termelőképességét, a nélkül, hogy tulságos terhet háritsanak az adófizetők jelen nemzedékére.

g) A közös szabályzat elvének, gazdasági jellegeinek összegezése.

A közös szabályzat elvének gazdasági eredményeiről szóló előbbi vizsgálódás, amint az gyakoroltatott először az elszigetelt és különálló iparágak által, és amint az a változatos eljárások vagy változó termények helyettesitése által korlátoltatott; és amint az végtére kiterjedt ezen helyettesités helytelen felhasználásának korlátozása folytán, az egyes iparágakról a közönségre, mint egészre, felmutathatták a tanulmányozó előtt azon viszonyokat, amelyek mellett nyerheti el mindegyik iparág és a bérmunkások egész tömege,

az ott és akkor lehetséges legjobb munkafeltételeket és ugyanakkor azt a módot is, amely mellett biztositható a nemzet iparának lehető legnagyobb termelőképessége is.

Látjuk, hogy azzal kezdjük, miszerint a közös szabályzat szüksége legnagyobb a társadalmi gulának épen legalján.[1] Az első szükségesség arra, hogy a közönségnek, mint egésznek, lehető legnagyobb termelőképessége elérhető legyen, az, hogy a létfentartási küzdelem ugy korlátoztassék, mikép egy osztály se taszittassék az élősdiségbe vagy elzüllésbe. A bérmunkások gazdaságilag független osztályainak érdekében, akiknek munkáját a munkásoknak egy élősdi osztálya elveheti, nem kevésbé, mint a polgárok egész összességének érdekében, akiket elzüllött és elszegényedett osztályok felszaporodása fenyeget, tényleg életfontosságu az ipari gulát egy szolid alappal látni el, amelyen alól a bérmunkásoknak egyik osztályát se lehessen, bármily nagy legyen a nyomás, soha leszoritani. A közös szabályzat elvének ily kiterjeszkedése az iparágról az egész nemzetre — az országos minimális feltételeknek megállapitása az egészség és biztonság, pihenés és munkabérek tekintetében, amelyeken alól semmi munka nem volna folytatható — azt következtetjük, hogy ugyanazon hatással járna az összesség munkájára, mint aminővel jár a közös szabályzás behozatala minden egyes iparágra. Igy az nem gátolná meg semmi módon az iparágak közt a versenyt, vagy nem csökkentené ennek erejét. A fogyasztó szabad volna választani bármely terményt, amit akar, akár férfiak, akár nők, akár kézzel, akár géppel, akár honfitársai, akár külföldiek készitették azt. A tőkés szabad volna behozni bármely gépezetet, felhasználni bár-

[1] Annak társadalmi fontosságáról, hogy ne hagyassanak magokra a bérmunkások azon leggyengébb osztályai, akik képtelenek erős egyesületeket létesiteni, lásd Dr. Heinrich Herkner: Die Sociale Reform als Gebot des Wirtschaftlichen Fortschrittes (Leipzig, 1891), X. fejezet; és azon jelentéseket, amelyeknek cime: Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeitervertrages (Leipzig, 1890), 12, 35 stb. l.

mely eljárást vagy alkalmazni bárminő munkát, amit haszonhajtónak gondol saját magára nézve. A munkás, akár férfi, akár nő, szabad volna belépni bármely iparágba, vagy megváltoztatni az egyik iparágat a másikra, amint az neki tetszik. Amit a közönség megkövetelne, az csak annyi, hogy ne legyen semmi élősdi munka, vagyis, hogy egy munkaadónak se legyen megengedve ajánlani, és egy munkásnak se legyen megengedve elfogadni, munkát azon feltételek alatt, amiket a közönség minimumképen szükségesnek határozott el arra, hogy a legalsó osztályokat is teljes és állandó termelőképességben tartsa, mint termelőket és polgárokat. Ezen viszonyok közt a verseny nyomása eltolódnék a munkabérekről a minőségre. Egyformán az osztályok, eljárások és a termények között, a legarravalóbbnak valóságos kiválasztása, melyet semmi ajándék nem zavar meg, szabad játékkal birna. Hogy ha a munkások egyik osztálya elnyomná a másik osztályt, az csak azért lenne, mert a sikeres munkások a munkát tényleg jobban tudnák elvégezni, mint versenytársaik, mig ők magok sem fogadnának el semmi támogatást és nem türnének el semmi hanyatlást. Az eredmény az lenne, hogy az egészségességre szükséges feltételek biztositva lévén, a létért való küzdelem a magasabb szinvonalra való fokozatos munkálkodó hozzáalkalmazkodás alakját venné magára, mindegyik osztály ugy igyekezvén megtartani helyzetét, hogy javitsa műszaki képzettségét.[1]

[1] Hogy a sok példából csak kettőt emlitsünk fel, mi nem képzelünk semmit, ami inkább képes volna javitani a nők társadelmi helyzetét és gazdaságilag függetlenné tenni őket nemi viszonyaiktól, mint egy törvényes minimalis munkabér behozatala, amelyen alól munkájok nem volna megengedhető. Semmi sincs, ami most annyira megakadályozná a nőket abban, hogy műszakilag ügyesek legyenek egy munkában, és annyira megfosztaná minden ösztöntől a leányokat arra, hogy műszaki nevelést szerezzenek magoknak, mint annak érzése, hogy találnak munkát ugy is, ahogy vannak, hacsak eléggé alacsony munkabérekkel megelégesznek! A siralmasan alacsony munkabérek eredménye a siralmasan alacsony munkaképesség, amelyet egyformán lehet

Szembeszökő, hogy a feltételek ezen országos minimuma a munka legsegélytelenebb és legszegényebb fokozatára csupán a törvényes becikkelyezés módszere mellett kapható meg, és hogy ez nem azt az eszményi helyzetet fogja felmutatni, amelyre törekszik minden egyes osztály, hogy magának elérje, de azt, amit a jobbmódu polgárok tömege hajlandó engedélyezni, a kevésbé szerencsés emberek egy kisebbségének azon célból, hogy kikerülje az élősdi és elzüllött osztályok növekvésével együtt járó pénzügyi terhet és társadalmi megmételyezést. De hogyha minden egyes iparágban a munkások részére a maximális jövedelem, és az egész ipari gépezetnek maximális termelőképessége is biztositandó, egyik osztály sem marad megelégedve ezen minimális feltételekkel. A lehető legnagyobb haladást fogja elérni a munka minden osztálya szervezve magát és folytonosan törve előre, törekedve a közös szabályozás elve alapján elforditani minden egyes foglalkozási ágban, a verseny egész erejét a munkabérektől a minőségre, a fizetéstől a megszolgálásra, ugy, hogy mindig biztositsa azon egyének kiválasztását a munkára, akiknek tehetsége legjobban kifejlett, inkább, mint azokat, akiknek legkevesebbek szükségletei. Minden egyes osztály célja az lesz, hogy a maga saját szolgálatát a szakszerü kitünőség lehető legmagasabb fokára emelje, és megkülönböztesse magát a legnagyobb mérték-

megmagyarázni a megfelelő élettani feltételek és a nagyobb erőkifejtéshez szükséges ösztönzés hiányával. Az utolsó husz év alatt a javulás a tanitónők képességében és gyakorlati képességében, együttesen a közoktatási kormánynak a minőséghez kötött állandó fizetéseinek behozatalával és azzal, hogy az iskolaszékek részben a teljes megélhetési munkabéreket elfogadták, különösen jellemző ezen tekintetben. A másik példa a nagy városok esetleges képzetlen munkása. Jelenleg tudja, hogy nyomorult dijazását futó munkával szerzi meg, jelleg nélkül, napról-napra való szabályos alkalmazás és szakszerü ügyesség nélkül. A törvényes minimalis heti bér arra vezetné a munkaadókat, hogy válogassák ki munkásaikat és rögtön beállitaná a legarravalóbb kiválogatását pontosság, megbizhatóság és ügyesség szempontjából.

ben a nem szakszerü és „képzetlen“ munkástól, amelynek csak az országos minimumra van igénye. Ezen az uton a szakszerüek minden csoportja képes lesz megkövetelni a saját maga részére járó „ügyességi járadékot“, vagy az „alkalom járadékát“. Mennél nyiltabb lesz a foglalkozási ág az ujonjövők előtt és mennél vonzóbbak lesznek azon feltételek, amelyeket elérnek azok, akik már benne vannak, annál hatályosabbá lesz a legarravalóbb állandó kiválasztása. Mennél haladóbb az iparág és mennél több alkalmat ad a szakszerü oktatásra, annál nagyobb lesz a tevőleges hozzáalakitás a magasabb szinvonalhoz. És ameddig ezen haladó emelkedése a közös szabályzatnak magával hozza, akár a tevőleges hozzáalakitás, akár a legarravalóbb kiválasztása folytán, a munkások saját munkaképességének megfelelő emelkedését is: az emelkedő munkabérek, vagy a feltételek másnemü javulása magokban a közönség jövedelmének tiszta megszaporodását fogják képezni. És amennyiben a közös szabályzat fentartása nyomást fog gyakorolni a munkaadók agyára azon irányban, hogy kényszeriti őket az ipari műszaki lebonyolitást javitani; és amennyiben a szinvonal fokozatos emelése az iparágat összpontositja a legképesebb munkaadók kezei közé, a legjobban felszerelt telepekre, a legjobban fekvő helyekre, a szervezett bérmunkások, amikor saját helyzetöket akarják javitani, mellékesen épugy ténylegesen emelték a közönség többi osztályának is jóllétét, mint a saját magokét. Eddigelé a bérmunkások helyzetének javitása nem szükségképen vezet a cikkek áránál bárminő emelkedésre. Ha azonban, bármely adott iparágban a munkások már kimeritették a tevőleges hozzáalakulás és a legarravalóbb kiválasztásából származott nagyobb munkaképességet, akár a munkaadókra, akár a munkásokra irányultan, akkor már a munkabérek minden további emelkedése, kivéve igen kivételes viszonyokat, azt fogja eredményezni, hogy csökkenni fog cikkeik kereslete. Ugyanazon eredmény áll be azon gyakoribb esetben, hogy ha a munkabérek emelkedése egy időre nagyobb a termelő képesség növekedésénél, vagy akkor, ha még a munkabérek vagy

az árak emelkedése nélkül is, a divat megváltozása vagy egy uj felfedezés egy másnemü munkával helyettesitést okoz. Mindazon esetben, a szóban forgó iparág előhaladási mozgalmát ténylegesen megakasztja munkanélküli tagjainak aránylagos megszaporodása. Tényleg ez az, ami jelzi valamely iparág feltételeinél a lehetséges haladás hatását, amelyen tul aztán, a közös szabályzás fokozatos emelése, akár a közös alku, akár a törvényes becikkelyezés módszere szerint is, többé nem képes elérni célját. A fogyasztók keresletének tényleges megcsökkenése ellenében a termelőknek nincs orvosszerök. Hogyha tényleg a munkabérek és az előzetesen élvezett bármely más feltételek nem szükségszerüleg voltak jók — azaz, hogyha többek voltak, mint elégségesek arra, hogy fentartsák a szakszerü folytatásnak különös fokozatát a kérdésben forgó iparágban — akkor elméletileg helye lehet, hogyha a munkásegyesület belenyugszik a leszállitásba. Véleményünk szerint ez az eset ritka a gyakorlatban. Még az aránylag jól fizetett iparágakban és aránylagos jólét idejében is, egy képzett munkás rendes jövedelme — Angliában, 80-tól 150 font sterlingig évente — alatta van azon összegnek, mely szükséges, hogy ő magát, feleségét és gyermekeit azon legmagasabb munkaképességre fejlessze ki, amire csak képes. Hogyha a fogyasztók kereslete csökken, és elfordul más eljárásra vagy valamely más terményre, a hanyatlást ritkán lehet megállitani valamely kis áreséssel, és a munkásegyesületnek jó lesz meggondolni, ha vajjon az az aránylag csekély megtakaritás, melyet okozna az egész termelési költségben még egy 10 vagy 20 százaléknyi bérleszállitás is, nem lesz-e valószinüleg egészen hiába hozott.[1]

[1] Amikor a kereslet csökkenése egy bizonyos cikk iránt nem valamely helyettesités miatt állott be, hanem egyszerüen a világipar általános összehuzódásának eredménye, — okozva például az aratás általánosan rosz volta által, — nincs semmi előny a munkabérek leszállitásában akár csak egy bizonyos iparágban, akár általában a világ összes bérmunkásai részéről. Mivel bármely ily leszállitás nem emelheti fel semmi módon sem az összes ke-

Más oldalról nincs, amint már megmutattuk az „uj eljárások és gépezetekről“ szóló fejezetünkben, egy politika sem oly végzetes a képzett munkásokra, mint belenyugodni a munkabérek bármely leszállításába, a munkaórák bármely megtoldásába vagy az egészségügyi követelmények bármely csökkentésébe, amely minden módon rontja az ő különös szakszerü termelőképességöket. A közönségnek, mint egésznek érdekének, nem kevésbé, mint saját iparágok érdekében, azon tagjaiknak, akik munkában maradnak, minden áron csökkentetlenül fenn kell tartaniok azon magas életszinvonalt, amely egyedül tette őket képesekké arra, hogy kifejleszszék különös tehetségöket. Amit egy munkásegyesület megtehet, ha ugy találja, hogy tagjaik szolgálatának kereslete folytonosan csökken, az az, hogy szakértő tisztviselőik által kutattassák a kereslet ezen változásának pontos okát. Hogyha a hanyatlás nem csupán az iparnak általában beállott pusztán időleges ellanyhulásából ered; hogyha tudniillik egy tényleges kicserélése állott be a munkamódnak vagy cikknek, ami valószinüleg folytatódni fog, a munkásegyesület első kötelessége ezt a tényt széles körben tudomására hozni saját tagjainak és a közönségnek, ugy, hogy a tagok megragadhassanak minden alkalmat kimenekülni az iparágból,

resletet (ami az összes termelés), nem szolgálna az semmi más célra, mint arra, hogy kipótolja a világ tőkései részére, egy részét azon jövedelemcsökkenésnek, amelyet másként elszenvedni volnának kénytelenek. Inkább, semmint belenyugodni a munka szabványos feltételeinek leszállításába, jobb volna ilyen esetben minden ország munkásai részéről fenntartani változatlanul a munkabért és segiteni munkán kivül álló tagjaikat. Az ipar általános lanyhultsága idején a szabályzatlan verseny gyakori eredménye — hogy a munkában levő munkások munkaórái tényleg meghoszszabbittatnak az ő stratégikus gyengeségök folytán, és azáltal a munkanélküliek száma *szükség nélkül* megszaporittatik — egy oly észnélküli berendezkedés, hogy az bizonyára nem türetnék másképen, csak azon babona folytán, miszerint a „természet“ anarchiája valami módon felette áll a tudomány megfontolt berendezkedésének.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

és ugy, hogy a szülők tudják meg, hogy ne vigyék fiaikat az ily keveset igérő foglalkozási ágba. A fenyegetett iparág második kötelessége az, hogy vizsgálja meg élesen azon viszonyokat, amelyek mellett termeltetik a kicserélésbe vett cikk vagy (külföldi verseny esetében) az ország összes kiviteli iparainak viszonyait. Lehet, hogy ezek egyáltalában kikerülnek minden szabályozást, vagy lehet, hogy van lehetőség ott követelni a munkaadási feltételek törvényes minimumának emelését. A fenyegetett iparág legjobb politikája tehát az, hogy erősen inditsa meg az országos minimum általános emelésére a mozgalmat. És ezen politikában fokról-fokra jobban támogatva fogják találni magokat a közvélemény által. Mert ha minden foglalkozási ág, mely egyáltalában bir valamely szervezettséggel, azt a politikát követi, hogy felfelé szoritja közös szabályzatát és fejleszti a saját szakszerüségét, a közönségben, mint egészben, lassanként uj fogalom támad arra nézve, hogy mi szükséges bármely osztályu munkás tisztességes megélhetésére. Mindegyik iparágban, amint láttuk, egy közös szabályzás létesülése maga-magától egy uj igényt hoz az iparágba, amely arra irányul, hogy uj minimummá fejlődjék. Hasonlóul, ha egy országos minimum állapittatik meg hatálylyal; és amikor egyik foglalkozási ág a másik után emelkedik feléje ezen minimumnak az ő különös ügyessége mérvében, ez által megteremtetik, mind a bérmunkások, mind más osztályok közvéleményében, a munkaadókat magokat sem véve ki, a költekezés egy uj szinvonala egy átlagos munkásosztály család részére. Ezen szinvonal lélektani felállitása aztán a régi minimumot, melyet egykor áldásnak tartottak, éhenhalási munkabér szinezetében tünteti fel. Innen ered aztán a munkások legszegényebb osztályai közt a növekvő elégedetlenség és az ő nélkülözéseik iránt szaporodó rokonszenv, amely esetleg a minimum emelésére vezet. Ezen emelkedést igazolni fogja a közgazda előtt a termelőképesség azon emelkedése, amelyet a törvényes minimum keresztülvitele hoz magával. Igy a bérmunkások egész összege, beleértve azok legalsó osztályait is, a közös szabályzás elvének állandó és

rendszeres használata utján egy végtelen, ámbár természetesen nem korlátlan, emelkedést érhet el életszinvonalában. És a közös szabályzás ezen általános és öntudatos alkalmazásában találja meg a közgazda a munkásegyesületi ügynek egészséges és összefüggő elméletét a modern ipar viszonyaihoz alkalmazottan; melyet minden egyes iparág viszonyaihoz lehet hozzásimitani; melyet a bérmunkások egész testülete elfogadhat; és amely a nemzeti termelőképesség és a nemzeti vagyonosodás céljainak szolgál.

h) Munkásegyesületi módszerek.

A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegeiről való vizsgálódásunk nem volna teljes anélkül, hogy gazdasági szempontból ne hasonlitanók némileg egybe azon három módszert, amelylyel, mint láttuk, törekednek a munkásegyesületek elérni céljaikat. Első pillanatra ez szükségtelennek látszik. Ha egyszer egy munkásegyesületi szabályozás sikeresen reákényszerittetett a munkaadókra és a munkásokra egy iparágban, gazdaságilag egyre jár, hogy az a szabályozás törvényi becikkelyezés, vagy közös alku, vagy azon csendesebb, de nem kevésbé kényszeritő befolyás utján jött-e létre, amely a kölcsönös biztositás által gyakorolható. A bányabérek tulajdonosai, a kőszén bérlői és az egyes bányászok teljesen ugyanazon módon vannak érintve elméjökben és kivánalmaikban, ha a nortumberlandi kőszénbányák tonnabéreit törvény vagy a vegyes bizottság ellenállhatatlan parancsszava szabta ki. Lényegtelen egy régi módi gyapotgyár tulajdonosára nézve, vajjon a munkaórák röviditése, vagy az egyes munkás részére megkövetelt köbterület emelése, amely végleg tönkre teszi az ő haszna lehetőségét, a gyári felügyelőnek vagy a munkaadók és munkások egyesületek titkárainak látogatásai folytán rendeltettek el. Röviden lehet azt mondani, mikép a munkásegyesületi szabályozás maga az, amely befolyással bir az ipar szervezetére, vagy változtatja meg a termelési költségek, a haszon vagy az ár összegét, nem pedig az a különös módszer, amely hozta létre magát a szabályzatot.

De ez, azt látszik feltételezni, hogy akár egyik, akár másik módszer hozta is létre a munkásegyesületi szabályzatot, az ugyanazon surlódással, ugyanazon hatékonysággal, ugyanazon általánossággal és a változó viszonyokhoz való alkalmazkodás ugyanazon gyorsaságával jött volna létre és vitetett volna keresztül. Igy a munkaóráknak azon általános leszállitásának, amely az 1870-től 1880-ig terjedő tiz évet jellemezte, meg volt a maga különös gazdasági eredménye, akár törvényi becikkelyezés utján jött az létre (mint a szövőiparban), akár közös alku utján (mint a gépészműhelyekben). De a közgazda nem tekinthet el azon ténytől, hogy a leszállitás az egyik esetben elérhető volt az iparág szünetelése nélkül, keresztül vihető általában az iparágban levő minden telepen, az ország egyik végétől a másikig, és mereven fentartható küzdelem nélkül a következő években. A másik esetben, a munkaórák leszállitása a közönségnek öt havi szünetelést jelentett a gépészeti iparban a legfontosabb központok egyikén és sok más küzdelmet.[1] Soha sem lesz általánossá még ugyanazon iparágban sem, és nem is tartották fenn egyformán. Más oldalról a gépészek a leszállitást három évvel korábban kapták meg, mint a gyapotmunkások, és képesek voltak jó munkamenet mellett, jól szervezett kerületekben még további leszállitásokra is szert tenni. A munkásegyesületi mozgalom gazdasági vizsgálatát teljessé tenni, ennélfogva meg kell vizsgálnunk, hogy ezen fontos különbségek a szabályzatok alkalmazásában menynyire jellegzők azon módozatokkal szemben, amelyekkel létrehozattak. Ezen kutatásnál kihagyhatjuk a kölcsönös biztositás módszerét, amely, gazdasági szempontból, nehezen különböztethető meg egy tökéletlen közös alkuvástól, és amely, egy pár kisiparágat kivéve, ugy tekinthető, mint más módszerek csatolmánya.[2] Ennélfogva a kérdés azon módra

[1] History of Trade Unionism, 299—302. l.

[2] Ez nem veszi tekintetbe a munkásegyesületi mozgalomnak összes segélyző egyleti oldalát. A gondoskodás, melyet a bérmunkás családok tanusitanak betegség és baleset ellen és a temetkezési költségekre, fontos hatásu az ő jóllétökre, és nem

vonatkozik csak, amint a különböző munkásegyesületi szabályzatok gazdasági hatásai módosulnak aszerint, amint azok a közös alkuvás, vagy a törvényi becikkelyezés utján jöttek létre.

Jelenleg csupán ezen ország viszonyaira szoritkozván, ugy látjuk, hogy egy munkásegyesületi szabályozás megnyerése és keresztülvitele a közös alku utján szükségképen magával hordja, amint egy előző fejezetben már leirtuk, az alkalomszerü villongások és munkaszünetelések hátrányait. Azon hétszázon felüli strike és kizárás, amelyről évente jelentést tesznek a Board of Tradenek,[1] jelentékeny összegü gazdasági surlódást jelez. Drága és elkopó gépszerkezet és berendezés tétlen heverése, az üzleti vállalkozás megszavazása, a megrendelések áttétele más orszá-

mellőzhetők a közgazda részéről. De ezen tekintetben, amint a kölcsönös biztositás módszeréről szóló fejezetünkben láttuk, a munkásegyesületek nem többek, mint apró oldalhajtások a nagy segélyző egyleti mozgalomból és (ami a halál esetére való segélyt illeti) az „ipari biztositás" époly kiterjedt szervezetéből. Az egyesült királyságban végösszegben ezek sokszorta több beteg és temetkezési segélyt adnak, mint az összes munkásegyesületek összevéve. A megtakaritás ezen formájának, mint a puszta egyéni félretétel vagy takarékpénztári betevésnek, gazdasági eredményei ennélfogva egyáltalában nem jellemzők a munkásegyesületi mozgalomra. A munkásegyesület, amint láttuk, rosz formája a segélyző társaságnak, és hogyha ugy kell tekintenünk, mint csupán segélyző társaságot, akkor a számvevői alap teljes hiánya és a biztonság hiánya is a legszigorubb elitélést vonná reá. A munkásegyesület által adott fő jótétemény azonban nem a beteg vagy temetési pénz, hanem a munkanélküliségi segély, és ezt, amint jeleztük, nem ugy kell tekinteni, mint egy célt maga magában, hanem mint eszközt a tagok munkafeltételeinek fentartására és javitására — vagyis a munkásegyesületi szabályzatok támogatására szolgáló módszert.

[1] Az évi strikeokra és kizárásokról szóló jelentések, amelyek 1888 óta évente közzétettek a Board of Trade munkaosztálya és több amerikai állam kormánya által, egy igen értékes képet adnak ezen küzdelmek számáról és különböző nemeiről.

gokba, az elméknek, melyek különben az iparnak tovább fejlesztésében lettek volna elfoglalva, éles veszekedésekbe merülése, — mindenek felett, a szegénységre és féléhhalálba üzése ezer és ezer munkásnak, — komoly támadást jelez a nemzet jólléte ellen. Ezen folytonos lehetősége a megkülönbözésnek alkura hivatott felek közt a szerződés szabadságának szükségszerü folyománya. Már reámutattunk arra, hogy ha egyszer kivánatosnak tartjuk, hogy a szerződésre lépni akaró felek szabadon határozzák el, akarnak-e egyezséget kötni vagy sem, akkor kikerülhetlen, hogy, az emberi természet olyan lévén, amilyen, néha-néha egy holt pont éressék el, amely aztán azon erőpróbára vezet, amely mindig ott van hátterében a szabad és független szerződő felek közt folytatott minden tárgyalásnak. A munkásegyesületi módszer a közös alkunál, ámbár gépiesen az ipari diplomácia utján a minimumra szállithatja le az ipari háboru alkalmait, soha sem képes, amint láttuk, egyáltalán meggátolni annak bekövetkezését. Nem szükséges tovább tárgyalni az ipari szabályozás ezen módszerének ezt a főhátrányát, miután az olyan, amelyről mind a közvélemény, mind a közgazdasági tekintély egyaránt meg vannak győződve, sőt amelynek tekintetében, a mi felfogásunk szerint még épen tulzottan nagy véleményt táplálnak.

A munkásegyesületek által való felhasználása a törvényi becikkelyezés rendszerének azon nagy közgazdasági előnynyel bir, hogy elkerüli mindazt az eltékozlást és surlódást, amit leirtunk. Bármilyen legyen is az uj gyártörvény eredménye, az nem egy strike vagy kizárás költségeivel váraroltatott meg. Még akkor is, hogy ha egy uj törvény a legnagyobb mértékben izlése ellen van, mind a munkaadóknak, mind a munkásoknak, mint az 1896-iki jancsibankó törvény, nincs legalább a nemzeti iparban sem abbanhagyás, sem megzavarás. Mind az, ami történik, az, hogy a munkaadók és munkások zaklatják képviselőiket és küldöttségeket küldenek a belügyminiszterhez, kérni a kifogásolt törvény módositását vagy eltörlését. Magok a szabályzatok, mint például a jancsibankó törvény azon szakaszai, amelyekre

panaszkodnak, lehetnek zaklatók, haszontalanok, vagy gazdaságilag sérelmesek, de az a módszer, amint azok megnyerettek és keresztülvitettek, legalább is bir a békés módszer megbecsülhetlen előnyével.

Az 1896-iki jancsibankó törvény esete nyujt példát a törvényi becikkelyezés módszerének egy megfelelő hátrányára is. Egy parlamenti törvényt nehéz meghozatni és nehéz megváltoztatni is. Ennélfogva lehetséges, hogy egy iparág elsenyvedhet éveken át oly szabályozás nélkül, mely gazdaságilag előnyös volna reá nézve, vagy kénytelen eltürni sok időn át egy oly elavult szabályozást, amelyet előnyösen lehet megváltoztatni. Ezen hiánya a ruganyosságnak hozzásimulni a változó körülményekhez, különösen szembeötlő napjaink törvényhozó gépezetében, amikor az egy központi törvényhozás szembeszökőleg képtelen eleget tenni a törvények iránt való azon szünetlen uj kivánalmaknak, amelyeket az összekuszált társadalom igényel. Érdekes volna megkérdezni, vajjon ezen hiány vele jár-e a törvényi becikkelyezés módszerével. Hogy ha a munka feltételeinek szabályozását elvileg végleg elfogadná a parlament, ugy látszik, nem volna semmi lehetetlenség abban, hogy magok a szabályok egy végrehajtó osztály parancsszava által jöjjenek létre és módositassanak, — mely felruházná azokat a törvény erejével, — vagy a helyi hatóság vagy pedig az illető iparág kényszerítő választott birósági székei által.[1] De ám-

[1] A mesterember céhek rendeletei a középkori városi tanácsok helyhatósági rendeletei, és a béreknek birák által való megállapitásai ismeretes példák a törvénykezésre, amelyek, bár sok más kifogásnak voltak kitéve, sem a gyorsaságban, sem a ruganyosságban nem hibáztak. „A lényeg nem kevésbé, mint a forma is, valószinüleg nagy mérvben javulna a törvénynél, ha a végrehajtó kormány Angliában képes volna rendeletek, szabályzatok vagy törvény erejével biró intézkedések utján kidolgozni a törvényhozás törvényeiben foglalt általános elvek részletezett alkalmazását, mint Franciaországé teszi.“ (A. V. Dicey: The Law of the Constitution, I. fej.; H. Sidgwick,: Principles of Politics; XXII. fej. 433. l.) Már a mi törvényhozásunknak egy nagy része

bár oly közönség, amelyik hisz abban, hogy a munka feltételeit törvénynyel szabályozni lehet, képes volna nagy mértékben egyszerüsiteni és kifejleszteni törvényhozási gépezetét, mindazonáltal törvényesen kényszerithető szabályok meghozatala és módositásának, azt hisszük, szükségszerüleg merevebb és lassubb eljárásnak kell lenni, mint egy önkénytes ipari egyezségnek megkötése és módositása egy vegyes bizottság által. Ha ennélfogva kivánatosnak tartatnék, hogy maga a szabályozás, vagy azon felfogás, amivel az értelmeztetik vagy alkalmaztatik, állandóan mozgatható legyen felfelé és lefelé a napi változó viszonyok, vagy a munkaadók és munkások viszonylagos helyzete szerint, akkor a közös alkuvás módszerének kétségkivül nagy előnye van a törvényi becikkelyezés módszere felett.

Ennélfogva eddigelé a törvényi becikkelyezés rendszere jobb a maga békés és az előzetes surlódásokat nélkülöző jellegében, mig a ruganyosság, a létrehozatal gyorsasága és a megváltoztatás könnyü voltának tulajdonságai tekintetében a közös alkuvás rendszere jár elől. Hogyha már most a szabályzatok hatályát tekintjük, — tudniillik azon merevséget, pártatlanságot és általánosságot, amivel alkalmaztatik, — a kérdés több kétségre ad okot. A közös szabályozás gazdasági eredményeiről való fejtegetéseinkben láttuk, hogy mily fontos az, miszerint ezek tényleg teljesen együvé terjedjenek ki az iparág kiterjedésével az egész közönségben. Világos, hogy egész nagy különbséget tesz a munkaórák leszállitásának vagy drága egészségügyi berendezések kiterjesztésé-

megy „szabályok“ vagy „rendeletek“ utján a végrehajtó hatalomtól ki, néha egy, a törvény által adott általános felhatalmazás alapján és csak névleg téve le a parlament elé, néha pusztán a végrehajtó hatalom erején alapulva; lásd például a Statutory Rules and Orders (London, 1897) nyolc kötetét, amelyek törvényerővel birnak. Valószinü, hogy a képviselőház növekvő képtelensége arra, hogy minden dolgát elvégezze, ezen gyakorlat hallgatólagos kiterjesztésére fog vezetni. Tényleg mi utoljára is a királyi előjog által fogunk megmentetni!

nek közgazdasági hatásában az, hogy vajjon minden versenyző munkaadó egyformán van-e alávetve a szabályzatnak vagy tényleg ez csak egyes telepekre vagy egyes kerületekre nézve van érvényben. Első pillanatra ez ugy látszik, hogy döntő sulyu érv a törvény javára. A mi saját országunkban, mai nap a gyári törvényhozás egyformán szól az ország egyik végétől a másikig. Hogy ha helyesen van szövegezve és tényleg akarják is alkalmazását, lelkiismeretesen és részrehajlás nélkül hajtatik végre a belügyi kormány által. De szerencsétlenségünkre ámbár a szabályzatok végrehajtására szolgáló gépezet az egyesült királyságokban rendkivül hatályos, magok a szabályzatok még szerfelett tökéletlenek. A szövő és bányászati iparon kivül nem nagy tulzás azt mondani, hogy azokat rendesen oly miniszterek vagy a közvélemény nyomásának engedő oly törvényhozók szövegezték vagy rendezték, akik magok is elvi ellenfelei voltak a munkaadó „vállalkozói szabadságába" való minden beavatkozásnak. A mi munkatörvényünk sok „üres" záradékot tartalmaz, amelyeket szerkesztőik magok sem akartak soha alkalmazni, és amelyeket a legbuzgóbb gyárfelügyelők is képtelenek alkalmazni. Más oldalról azon szabályzatok, amelyek a közös alku alkalmával egy hatalmas munkásegyesület eszes és tapasztalt tisztviselői által hozattak létre, kezdettől fogva arra vannak szánva, hogy működjenek, és ha az iparág teljesen szervezve van, oly lankadatlan és részletes pontossággal vannak keresztülvive, amilyen ismeretlen a gyárfelügyelő vagy a megyei törvényszék előtt. De amig a törvény, bárha tökéletlen is, egyenlően alkalmaztatik minden cégre és minden kerületre, az ritka dolog, mint láttuk, hogy egy munkásegyesület tudjon egy „országos" egyezséget létrehozni, és még szokatlanabb, hogy egy egész iparág oly jól legyen szervezve, mikép képes legyen ugyanazonos feltételeket diktálni az összes munkaadókra. A rendes eredmény az, hogy ámbár a munkások rászoritják szabályzataikat „társulati" műhelyekne a „jó" munkásegyesületi városokban többel, mint az ország térvényének szigoruságával, vannak számos telepek és néha egész kerületek is,

amelyek felett a munkásegyesületeknek egyáltalában nincs semmi hatalmok.

Végezetül itt van a kérdés, — amely, amint láttuk, életfontosságu az államférfiura nézve, — hogy vajjon a két módszer közt az egyik vagy a másik módszer alkalmasabb-e az ipari élősdiség meggátlására. A közönség szempontjából lényeges az, hogy mindegyik iparág megadja minden benne foglalkozó embernek, legalább az országos minimumát az egészségi és biztonsági, pihenési és munkabéri ellenszolgáltatásnak azon célból, hogy meggátoltassék bármely iparág egy valóságos „prémiumot" kapni a közönségtől akár részlegesen segélyezett munka, akár szolgálataik folyamán elsülyedt munkások egymásután következő rajai alakjában. Csakis ezen feltételek mellett lehet, mint láttuk, a nemzetnek biztositéka az iránt, hogy ipara azon csatornában fog folyni, ahol tőkéje, értelmi ereje és kézimunkája a legnagyobb gazdasági haszonnal fog dolgozni, és a legnagyobb „nemzeti osztalékot" nyeri el. Már most az egyes munkásegyesületek, bármely részleges eljárásának vele született hátránya az, hogy eredménye nem a munkások valódi szükségleteitől, hanem az ő stratégiai helyzetüktől fog mindig függeni. A közös alkuvás módszere mellett az egészségi és biztonsági rendelkezések különbözők volnának iparágról iparágra, nem a szerint, amint veszélyes vagy egészségtelen a munka, de a szerint, amilyen képesek a munkások szervezkedésre, amilyen ügyesek vezéreik, hogy mily nagy a „hadi kincstárok" ereje, milyen ritka aránylag a munkás, és milyen nagy munkaadóiknál a „megfoghatóság". Ahol a munkaórákat nem a törvény állapitja meg, tényleg ma azt találjuk, hogy azok iparágról iparágra váltakoznak anélkül, hogy legkevesebb tekintettel is lennének az érdekelt munkások átlagos erejére, vagy munkájok kimerítő jellegére. A londoni ezüstmunkások, a birminghami flint üvegkészitők és a fővárosi épitő iparosok különböző osztályai például lényegben nyolcórás munkanapot élveznek, amig az otthon dolgozó sheffieldi késesek, a londoni kocsisok és a szabók nagy serege mindenütt legalább is ujra félannyival többet dolgozik ki-

sebb munkabér mellett. És, áttérve a négy milliónyi női bérmunkásra, azon szembeszökő eredményre találunk, hogy ahol csak nincs törvénynyel szabályozva, a munka világában a fizikailag leggyengébb osztály van azon kénytelen helyzetben, hogy a leghosszabb munkaórákon át dolgozzék a legkevésbé kielégitő önfentartás árában. Világos, hogy az országos minimum, tekintettel az egészségre és biztonságra, pihenésre vagy munkabérre, nem biztositható épen azon esetekben, ahol legtöbb szükség van reá másként, mint törvényileg.[1]

Ennélfogva azt látjuk, hogy ha egy pillanatra számitáson kivül hagyjuk magokat a szabályzatokat, a törvényes becikkelyezés módszerének, ahol az alkalmazható, jelentékeny fölénye van a gazdasági előnyök tekintetében a közös

[1] Még akkor is, hogyha a törvényi becikkelyezés módszerét a saját maga előnyére veszi igénybe egy munkás-egyesület, az rendesen biztosit előnyöket a gyengébb osztályoknak is. Igy a felnőtt férfi gyapotszövők rövidebb munkaórákat és jobb egészségügyi berendezést viván ki magoknak, ugyanazon feltételeket biztositották az aránylag gyönge női körfonóknak Lancashireben és a gyakorlatilag szervezetlen nőknek, akik a glasgowi gyárakban a motollafonásnál segédkeznek. És a szabályozás ezen egyformasága, melyet 19.000 férfi szövő kezdeményezett, nemcsak a gyapotárakban dolgozó akár fonó, akár szövő, akár fehéritő, fonalozó vagy kártyaszobai munkás mintegy 300.000 munkásra terjedt ki, hanem a gyapju-, vászon- és selyemiparokban versenyző cikkeknél dolgozó 200.000 gyármunkásra is. Végezetül, mig igy a szövőiparban dolgozó 500.000 munkás ugyanazon törvényes feltételek mellett dolgozik, megvan arra is az általános irány a gyártörvények minden módositásánál, hogy a szabályzatok ezen „szövőipari“ szinvonala közelittessék meg a munkaórák és egészségügyi berendezésekre vonatkozó szabályzatoknál az ország minden más iparágában. Röviden, amikor a parlamentnek kell meghatározni a munkaviszonyokat, az szükségképen arra törekszik, hogy egy és ugyanazon közös alapra helyezze rendelkezését, bármilyen legyen is a kérdésben forgó iparág; — nevezetesen annak szükségére, hogy a munkások mindegyik osztálya részére biztosittassék legalább az egészség és munkaképesség minimális kelléke.

alkuvás rendszere felett. Először is, hogy azzal kezdjük, megvan az a nagy előnye, hogy elkerüli az iparág minden fennakadását és a legkevesebb gazdasági surlódást okozza. A mi saját országunkban mindenesetre, egy törvényi becikkelyezéssel biztositott szabályzat sokkal egyformábban és részrehajlatlanabbul fog alkalmaztatni egy iparágban egészben mindenütt, mint volna az eset egy közös alkuvás utján biztositott szabályzat esetén. Legnagyobb hátránya azon gépezet nehézkessége, amelyet mozgásba kell hozni, és az abból folyó nehézség arra, hogy gyorsan módosittassanak a szabályzatok az uj viszonyokhoz. Ennélfogva a törvényi becikkelyezés módszere legjobban alkalmas oly szabályzatokra, amelyek állandó megfontolásokon alapulnak, mint a minők a munkások egészsége és termelőképessége. Az egészségi és biztonsági kellékek minimumának nincs szüksége gyors módositására. Nagyrészben ugyanezen érv állja meg helyét a szabványos munkanap, sőt még a munkabérek minimumának megállapitásánál is, ha az ugy számittatik, hogy a munkások mindegyik osztályát megóvja attól, mikép az egészséges megélhetés szinvonalán alólra szorittassék le. Ezek pedig mind az élettan tudományos kérdései. A törvényi becikkelyezés módszere tényleg gazdaságilag a legelőnyösebb a megélhető munkabér tanán alapuló minden szabályzatnak keresztülvitelére.[1]

[1] Ezen felfogás támogatására örvendünk, hogy idézhetjük a Times egy szerkesztői cikkét az angol közvélemény ezen nagy közegének viruló napjaiból. Megemlékezve a bolti segédek munkaóráinak megröviditése támogatására meginditott mozgalomról, 1846 november 11-ről szóló vezércikke megjegyezte: „Most már tisztelettel azt javasoljuk, hogy utoljára is egy törvény volna a legrövidebb és legbiztosabb mód a javasolt cél elérésére. Az általános volna hatásában. Nem engedne meg részletes kivételeket vagy kedvezéseket. Kötelező volna mindenkire. Kivánatos volna mindenki részére, akik azt remélik, hogy a változás hasznokra volna. Az oly mester, aki dölyfből, makacsságból, vagy a martyrság vágyából oda se hederitene a szónak és megátalkodott maradna a beszéddel szemben, meghajolna a törvény tekintélye előtt.

De a közös alkuvás módszerének is megvan a maga jogosult köre. A közös szabályozás gazdasági jellegéről szóló kutatásainkban reámutattunk már, hogy mily lényeges minden egyes külön iparágnak, és egyuttal a közönségnek, mint egésznek, érdekében is, hogy a munkások egy osztálya se maradjon megelégedve a törvény által biztositott országos minimummal, és hogy mindegyik iparág állandóan törekedjék ugy felemelni a maga saját életszinvonalát, hogy ösztönözze a legnagyobb mértékben a foglalkozási ág keretén belül a működési hozzásimulást és a legarravalóbb kiválasztását. A munkások összes osztályai nem mutatnak semmi hanyagságot követelni mindazt, amit megnyerhetnek, és gyakran óhajtják, amint láttuk, hogy a törvény az ő oldalokon legyen. De hogy ha a megállapitott érdekkörök tanát elhagyjuk, sok ok van, amely meggátolja a törvényi becikkelyezés módszerének felhasználását annak megnyerésére, amit mi ezen részleges „ügyességi járadék" vagy „alkalmi járadék" nevével jelölhetnénk. Hogy ha tényleg bármely bizonyos iparágban a munkások be tudnák bizonyitani az egész közönség képviselőinek azt, hogy az ő munkájok arra, hogy megfelelően végeztessék el, többet követel meg a rendes pihenésnél és jövedelemnél, nincs semmi ok sem arra, miért ne követeljék ezen kivételes feltételeket akár egy uj közös szabályzatba foglalva és törvénynyel biztositva. De azon kivételeknek, hogy a különböző iparágak munkabéreiket és más feltételeiket az országos minimum felé emeljék fel, mint ahogy megmutattuk, pusztán kisérletieknek kell lenniök. Addig, amig a közös szabályzat szinvonalának minden eme-

Több ékesszólás van egy kis, 5 font sterling pénzbirságot elrendelő büntető záradékban, mint Lord John Manners kegyes jóakaratában, vagy dr. Vaughan történelmi okoskodásában. Senki sem állana ellen sokszor és nem állana ellen sokáig . . . Hadd . . . folyamodjanak a fiatal emberek és nők a parlamenthez, hogy rendelje el parancsszavával azt az elvet, amely minden törvényhozás büszkesége és feladata kell, hogy legyen — megóvni a szegényt a gyalázattól és a gyengét az elnyomástól."

lése az iparág termelőképességét vonja maga után, mindegyik munkásegyesület biztosan követheti a saját érdekeit. De minden ilyen kisérlet sikere oly erőktől függ, amelyeket nem lehet előre látni, és amelyeknek nagyrésze nincs összeköttetésben magoknak a kézi munkásoknak munkaképességével. Az ipari feltalálások gyorsasága az érdekelt iparágban, az a terjedelem, amelyben odatódulnak további szellemi munkások, az a könnyüség, amivel uj tőke szerezhető, fogják azt meghatározni, hogy mily mértékben és mily gyorsasággal lesz képes a munkásegyesület közös szabályzatának emelése utján ösztökélni a növekvő munkaképességet és tömöriteni az üzletet a legelőnyösebb központokban. És van még egy másik irány is, amelyben a magánvállalkozás rendszere mellett, egy munkásegyesület sikerrel emelheti tagjainak igényeit. A „vásári alkudozásokról" szóló fejezetünkben láttuk, hogy mint emeli fel a tőkések csaknem mindenik osztálya a maga saját bástyáját a nyomás folyamata ellen, azon célból, hogy a maga különös haszonforrását élvezhesse. Egy törvényes egyedáruság vagy kizárólagos engedmény, egy egyesülési mozgalom, biztosithat az iparág tőkései részére kivételt a verseny alól és rendkivüli nyereségeket. Ugyanazon eredmény áll elő mindenütt, ahol gyors keresleti roham van egy uj cikkért vagy a termelésnek egy hirtelen való megolcsóbbodása. Hogy ha ezen iparágakban a bérmunkások erősen vannak szervezve, akkor képesek ezen rendkivüli haszonnak némely részét magoknak kaparitani meg, amit a munkaadók nekik engednek át, ha az iparág teljes megállitásával vannak fenyegetve. A közönség szempontjából egyáltalán nem lehet kifogás „a zsákmányban való ezen részeltetés" ellen, mert a munkások részének költekezése, amely ezer és ezer család közt osztatik meg, ép oly valószinüleg lesz társadalmilag előnyös, mint az ujonnan meggazdagodott munkaadók aránylag csekély számának feldagadt jövedelme.[1]

[1] De itt ismét emlékeztetnünk kell az olvasót, hogy a munkás egyesület nem képes semmi közszabályzattal sem, az egyes cé-

Ezekre és az „alkalmi járadékok“ minden más fajára nézve a törvény szembeszökőleg nem lehet egyáltalában alkalmazható. Röviden, mindarra nézve, ami tul van az országos minimumon és ennek szakszerü magyarázatán, hogy biztositsa mindegyik iparágnál a munkaképes polgári léthez szükséges viszonyokat, a bérmunkásoknak a közös alkuvás módszeréhez kell fordulniok.

gek különös hasznában részesülni. A szabadalmak és cégjegyek, jelezve a különszerüséget és a tulajdonjogi cikkeket, ennélfogva kivül esnek hatáskörén. Csak akkor jelentkezhetik a munkás-egyesület sikerrel a zsákmány megosztására, amikor, mint aminő volt a birminghami egyesületek esete, a megdagadt hasznok az egész iparágra kiterjedtek már. És ugy történik gyakran, hogy ezen esetekben a bérmunkások ritkán vannak eléggé jól szervezve arra, hogy védeni is képesek legyenek helyzetöket. Amikor az iparág megnövekedett haszna a kereslet egy hirtelen emelkedéséből vagy a termelés egy hirtelen megolcsóbbodásából származik, rendesen egy uj termény vagy egy uj munkamód kérdése ez (mint aminő volt a varrógép és a kerékpár esete), amelyeket ujonnan összegyült munkások állitanak össze, akiket nem véd hatályos összejátszás. Ennélfogva, ámbár a bérmunkások a rendkivüli nyereséges iparágakban gyakran nyernek állandó foglalkozást és kis béremelést is, gyakorlatilag sohasem képesek azon „hasznos forrásoknak“ bármely jelentékeny részét biztositani magoknak, amiket leirtunk. Igy mig a serfőzők, a nagyban élelmi cikkárulók, kizárólagos orvossággyártók, szappan- és labdacskészitők, nagyban ruhaárulók, varrógépkészitők, kerékpár- és ruggyantaárulók és az ásványvizkereskedők az utolsó nyolc év alatt óriás hasznokra tettek szert: az ezen iparágakban alkalmazott bérmunkások, akik csaknem teljesen szervezetlenek, általában véve inkább alatta, semmint felette állanak az ország átlagának. Ezen esetek nagy részében a bérmunkások viszonyai tényleg alatta maradnak a „megélhetési munkabér“ szinvonalának.

IV. FEJEZET.

A munkásegyesületi mozgalom és a demokrácia.

Könnyen lehet vitatni, hogy a munkásegyesületi mozgalomnak semmi logikus vagy szükségszerü összeköttetése nincs a közigazgatás bármely különös állapota vagy formájával. Hogy ha csak a főcélját vesszük tekintetbe — a munka feltételeinek oly módon való megfontolt szabályozását, hogy távol tartsák a kézi munkás termelőtől az ipari versenynek rossz hatásait — szembeszökőleg nincs semmi összeférhetlenség e közt és a kormányzás bármely faja közt. Ezen módu szabályozások tényleg voltak császárok és köztársasági elnökök alatt, arisztokráciák és demokráciák mellett. Az ipari ujjászületés elterjedése és a nemzetközi forgalom óriás fellendülése a nem szabályozott verseny bajait szembeszökőleg előtérbe helyezték. Ennélfogva napjainkban egy bölcs önkényes uralkodó, aki ismeri a közgazdasági tudomány legujabb haladásait, és akinek érdeke van állama fokozatos haladásában, ép oly sietve foghatja meggátolni az ipari élősdiség terjedését, mint a legdemokratább politikus. Ennélfogva könnyen képzelhetjük, hogy egy ily autokrata hozza be az országos minimumot, amely ki fog küszöbölni az ipari rendszerből minden oly formáját a versenynek, amely népének egészségét, értelmét vagy jellemét lealacsonyithatná. A gyártörvényhozás gyors elterjedése az utolsó években félig önkényuralmi államokban jelenti, hogy ezen igazságnak némely áramlata megérinti az európai bureaucratiák elméit is. Amitől vonakodtak a modern munkás-

egyesületi mozgalomban, az nem annak célja, még csak nem is tanai, hanem inkább annak szervezete és módszerei. Hogy ha a munkások összegyülnek megbeszélni bajaikat, — még inkább, hogy ha országos kiterjedésü egyesületeket alkotnak, egy független jövedelmet szednek össze, állandó képviselő-bizottságokat választanak, és ugy kezdenek el alkudozni és mozgalmakat vezetni, mint egyesült testületek — akkor az államban egy saját magok önkéntes demokráciáját teremtik meg magok részére. Az autokrata ezen ipari demokráciában nem láthat semmi más ellenségesebb mozgalmat az ő állami fensősége ellen, mint egy falu önkormányzatában vagy egy szövetkezeti boltban. Azt képzeljük, hogy ezen szempont vezeti a minden oroszok cárját, amikor kedvesen nézi a Mir és az Artel önkéntes működését. Rendesen azonban az autokrata nem igen szereti még a legalacsonyabb formáju önkormányzat nevelő hatását. És ha a társulat kiterjedésben országos, és kizárólag egy osztály tagjaiból áll, és nincs semmi kényszerü szervezethez kötve, az ő bizalmát annak céljaiban, vagy türelmét tanai iránt teljesen tulhaladja az ő félelme annak szembeszökőleg felforgató szervezete tekintetében.[1] Ennélfogva ámbár az európai önkényuralmak nagy mértékben ki is fejleszthetik a magok gyári törvényhozását, sőt a közgazdák tanácsára vagy a bérmunkás osztályok közvéleményének engedve, határozottan elrendelhetik az oktatás, egészségügyi, pihenés és munkabér területén az országos minimumot, valószinüleg nem igen fogják elősegiteni azon előretolását minden egyes osztály közös szabályozásának a közös alkuvás módszere szerint, ami oly jellegző sajátsága a britt munkásegyesületi mozgalomnak, és amelytől függ, amint láttuk, a közönségnek, mint egésznek, legnagyobb termelőképessége.[2]

[1] Ezen tekintetben a régi módu szabadelvü az ellenkező szélsőséget foglalta el az autokratával. Amit ő szeretett a munkásegyesületi mozgalomban, az annak szervezetében az önkéntes elhatárczás és módszerében az önmagára támaszkodás volt; még akkor is, ha nem hitt céljai lehető voltában és nem szerette is tanait.

[2] Ugy látszik. mintha az volna következtethető, hogy, — ha

Az a kérdés, hogy mennyiben fér össze a munkásegyesületi mozgalom az autokratikus kormányzattal, — amely oly fontos a szárazföldi tanulmányozó előtt — nem bir gyakorlati fontossággal az angolszász előtt. Az angolul beszélő világban azon intézményeknek, amelyek óhajtják állásokat megtartani és fejleszteni, minden körülmény közt összhangba kell hozni magokat a demokráciával. Az az előrelátó tisztviselő, akinek egy igazgató-választmány ellenőrzése alatt kell működnie, gondosan meglatolja a maga eljárási módját és tagjai érdekeit és véleményét, hogy képes legyen ugy formálni ki és ugy állitani fel politikáját, hogy elkerülje az általa kivánt javaslatok visszavetését. Ép azon módon a munkásegyesületi világ minden egyes szakaszának oly politikát kell igyekeznie előterjeszteni, amelynek egyik része sincs ellentétben a nép nagy zömének érdekeivel és eseményeivel. Hivén, amint mi hiszünk, mind a népies kormányzás társadalmi lehetőségében, mind a termelők minden osztályánál egy előrelátóan vezetett munkásegyesületi mozgalom helyes voltában, azzal fogjuk művünket befejezni, hogy javaslatokat tegyünk arra nézve, mily módositások és kiterjesztések mellett, és mily korlátozások felállitása mellett tudja legjobban teljesiteni jogosult munkásságát a britt munkásegyesületi mozgalom a modern demokrata államban. Ezen a ponton tehát elhagyjuk a tények magyarázását és boncolását, mint szintén azok általánositását gazdasági elméletté, azon célból, hogy utasitásokba és jóslásokba bocsátkozzunk.

Egyszerre belátjuk, hogy a demokrácia teljes elfogadása, a közönségnek, mint egésznek érdekei iránt való éles tudata és azon törekvése miatt, hogy egyenlő alkalmat adjon minden polgár részére, szükségessé fogja tenni, hogy a munkásegyesületek ujra megfontolják a magok három tanát — ejtsék el az egyiket, módositsák a másikat, és nagy mér-

fel tudnék tételezni, hogy minden más dolog teljesen ugyanazonos marad is, az autokrácia nem képes oly nagy nemzeti vagyontermelést előidézni, mint a demokrácia.

tékben terjeszszék ki és fejleszszék a harmadikat.[1] Hogy a fontos érdekek tanával kezdjük, föltehetjük, hogy bármily tekintetbevételt fognak is találni mindenik osztály „megállapodott várakozásai", ez nem fogja soha magára ölthetni a feltalálások ellen való ellenszegülés vagy az ipari munkában való javitások bármely megakadályozásának formáját. Kétségkivül nagyobb és nagyobb mértékben igényeltetni fog a létező munkások érdekeinek méltányos figyelembevétele, és a népies kormányzás még Mill javaslatát is elfogadhatja arra nézve, hogy némi gondoskodás történjék az egy uj gép által feleslegessé tett munkásról. De ez a tekintetbevétel és ez a gondoskodás bizonyára nem ölti azt a formát magára, hogy megszoritsa a belépést egy iparágba, vagy elismerjen bárminő kizárólagos jogot egy különös foglalkozási ág vagy szolgálatra. Ennélfogva a megszerzett érdek régi munkás-egyleti fogalmának minden foglalkozási ágban teljesen meg kell szünnie, — amely arcszinváltoztatás annál könnyebb lesz, mert, amint láttuk,[2] ma sem képes egyetlen egyesület sem ezt a felfogást valami gyakorlati eljárásban megtestesiteni.

Áttérve már most a kereslet és kinálat tanára, azt látjuk, mikép minden kisérletet arra, hogy egy bizonyos osztály stratégiai helyzetének a számok megszoritása tanával való megjavitása eszközöltessék, tartaléktalanul el kell vetni. Nem csupán azért, mert ez a tan nem fér össze azon demokrát ösztönnel, mely a lehető legszélesebb alkalmat akar megnyitni minden polgár részére, de azért is, mivel az ellentétben van a közönségnek, mint egésznek, jóllétével és különösen a kézi munkásokéval, amennyiben az ország tőkéjének, szellemi erejének és munkájának kevésbé termelő szétosztására vezetne, mint amint volna másképen az eset.[3] Ennél-

[1] Lásd a II. rész XIII. fejezetét: „A munkás-egyesületi ügy feltételezéseiről."

[2] II. rész, X. és XI. fejezet. „Az iparba belépés" és az „iparhoz való jog."

[3] Lásd IV. rész, III. fejezet „A munkás-egyesületi ügy gaz

fogva a munkásegyesületi mozgalomnak teljesen el kell ejtenie két javaslatának egyikét. Az egyedáruság ezen régi Ádámjának kidobását meg fogja könnyiteni azon tény, hogy a modern ipar mozgékonysága, egy keveset kivéve, már minden foglalatossági ágban ma már a számok megszoritásának bármely eredményes felhasználását teljesen gyakorlatiatlanná tette.[1] Még akkor is, ha egyes esetekben a régi utasitás ujra lehetséges volna, azon munkásegyesületek, amelyek gyakorlatba vennék, egyenesen ellentétbe helyeznék magokkal saját osztályok többi részének öntudatos érdekével és a közönségével, mint egészével. És annyiban, amennyiben az iparág a magános tőkések kezéről átmegy a fogyasztók képviselőinek vezetése alá, már akár az önkéntes szövetkezeti társulatok formájában, akár a helyhatóság vagy a központi kormány kezelésébe,[2] bizonyosan nem fog eltüretni

dasági jellegvonásai", a „számok megszoritásának javaslata" fejezet alatt.

[1] Lásd II. rész X. fej. „Az iparba belépés".

[2] Itt és másutt ezen fejezetben szövetkezeti társulatok alatt a jellegzetes britt typusát értjük a fogyasztók egyesületeinek, akik azon célra egyesülnek, mikép fizetett szolgálat mellett az általok kivánt cikkek gyártását és szétosztását eszközöljék. A szövetkezeti társaság ezen formája — a „bolt" és a „központi nagyban áruló" együtt a magok függelékével, a szövetkezeti gabona malommal, adja a tőke tizenkilenc-huszadrészét, tényleg az egész szétosztó üzletek és a britt szövetkezeti mozgalom összes termelésének háromnegyedét. (Third Annual Report of the Labour Department of the Board of Trade C. 8230, 1896, 25—48. l.) Ámbár a fogyasztók önkéntes egyesületei által nyujtott cikkek és szolgálatok változni fognak időről-időre, a szövetkezeti társaság ezen typusát mi állandó elemnek tekintjük a demokrata államban. Bármily szélesen terjeszszük is ki a központi vagy helyi kormányzás hatáskörét, mindig lesz helye a fogyasztók önkéntes társulataiknak arra, hogy beszerezzék a magok részére azt, amit a közhatóság vagy nem tud, vagy nem akar. A szervezés másik typusa szintén szövetkezeti társaság, a termelők egyesülete, vagy az ugynevezett „termelő társaság" egészen más helyzetet foglal el. Mi ennek részére nem látunk jövőt a teljesen kifejlődött demokrata államban. A kézimunkások

bármely beavatkozás azon szabadságba, hogy minden egyes üresedésre a legjobb férfi vagy nő választassék ki, s igy azt mindig erősebb öntudattal fogja kárhoztatni a közvélemény.

De a munkapiacnak az egyes osztályok előnyére való kezelése nem mindig a segédkezés korlátozásának vagy a számok megszoritásának formáját veszi magára. A gyapotfonók közt a darabszámosok, és a gyapotszövők közt a kisérletezők magok a munkások által fogadtatnak fel és fizettetnek, akiknek keresete tehát az ezen ifjak által teljesitett munka után járó nyereséggel egészül ki. Ennélfogva az találkozik épugy a felsőbb munkások, mint a tőkés gyárosok érdekével, hogy oly kevés legyen a megszoritás, amint csak lehet, ezen alárendelt tanulók életkorára és számára nézve: a gyapotfonók, tényleg, amint már nemcsak egyszer emlitettük, annyira mennek, mikép azt sürgetik, hogy mindig tizszer annyi legyen belőlök, mint amennyi elég az iparág ujoncozására. A gyermekmunka ezen élősdi felhasználásában a gyapotmunkások megosztják a gyárosokkal azt, ami tényleg segélyezés az összességtől, mint egésztől. Egy országos minimumnak reájok szoritása, amint már fentebb láttuk,[1] a minimális életkornak oly felemelésével járna, mind a fél, mind az egész időre szóló foglalkoztatásnál, hogy véget vetne a testületi önsegély ezen különös módjának.

Igy, a kereslet és kinálat tanának pusztán azon állandó kisérletekben kellene megnyilvánulni minden egyes

önkormányzó társaságának eszményi eredeti formájában ugy tetszik nekünk, (amellett is sulyos kifogások alá esvén), hogy az lehetetlenné van téve a nagyipar által, mig az erre következő másik forma, amelyet „részesedésnek" nevezünk, ugy tetszik nekünk, hogy nem egyeztethető össze a munkás-egyesületi mozgalommal és a közös szabályzat nélkülözhetetlen fentartásával. Lásd: The Cooperative Movement in Great Britain (2-ik kiadás, London, 1894) és The Relationship between Cooperation and Trade Unionism (Cooperative Union röpirat, Manchester, 1892), mindkettő Mrs. Sidney Webbtől.

[1] III. rész, III. fejezet. „A munkás-egyesületi mozgalom gazdasgi jellegei."

iparágnál, hogy szakszerüvé tegye az ügyesség különleges fokozatát az által, hogy fokozatosan emelje a saját maga közös szabályzatának szinvonalát. Amennyiben ez a termelőképesség megfelelő emelkedését eredményezi, az, mint láttuk,[1] nemcsak az iparágnak magának fog hasznára válni, de azt is fogja okozni, hogy a közönség tőkéje, szellemi ereje és munkája a legtermelőbb módon fog szétoszolni. És mindegyik fokozat kereslete, nem lévén semmi megszoritása a számoknak vagy ellentállás az ujitások ellen, maga magát fogja ellenőrizni a fogyasztó szabadsága folytán, hogy egy másik cikkhez forduljon, és az iparág vezetőinek teljes szabadsága folytán az irányban, hogy egy más munkafolyást fogadjanak el, vagy más minőségü munkát válaszszanak. Igy a kézimunkás állandó törekvése a magasabb munkabérek és a rövidebb munkaórák iránt állandóan ellensulyozva lesz egy másik által — az ő hasonlóan erős óhaja által a munka állandó voltára. Hogyha bármely iparágban, bármely időben a közös szabályzat feljebb vagy gyorsabban szorittatik fel, mint ahogy az iparág termelőképességének egyöntetü haladása megadja a kárpótlást, a termelési költség és ennélfogva az ár fog emelkedni, és a fogyasztó kereslete ezen különös cikk iránt, az esetek tulnyomó nagy részében, ezáltal csökkeni fog. Az ily esetben tehát a munkabér emelkedése azon az áron fog megvásároltatni, hogy sok munkás kidobatik a munkából. És ámbár a munkásosztály hivatalos közege ép oly kevéssé képes előre megmondani a keresletre való hatását valamely különös áremelkedésnek, mint a tőkés vagy a közgazda, a munkásegyesületnek még legharciasabb indulatu tagja is észre fogja venni, a munkánkivüli tagtársak százalékának növekedésében, akiket aztán nekik kell eltartaniok, a tulságos igények minden ismétlése ellen a kétségbe nem vonható és parancsoló korlátozást. Hogy mily állandóan és hatásosan működik ezen korlátozó a munkásegyesületi tisztviselők elméjére, azt csupán azok tudják

[1] Ugyanott „a közös szabályozás részleges alkalmazásának hatása az iparág szétoszlására“ fejezet alatt.

megbecsülni, akik hallották magánkörben megbeszéléseiket, vagy akik megfigyelték az egyes egyesületek kedvenc vágyainak hallgatólagos elodázását. Nem a munkaadók erejétől való félelem, vagy a rövidebb munkaórák iránti vágy hiánya az, ami (1897-ben) megakadályozta a gyapotmunkásokat abban, hogy felhasználják egész erejöket megnyerni a nyolcórás napot vagy felemelni darabszám-munkabéreiket, de azon folytonosan jelenlevő félelem, amelyet csak emelt a munkánkivül levő fonók és a rövidebb órákat dolgozó szövők látása, hogy Lancashire iparának egy részét elüzi. Bármily különösnek lássék is az, e tekintetben a munkásegyesületek bünei, inkább vannak az elmulasztás, mint az elkövetés oldalán. Akár az egészségügy, akár a munkaórák, akár a bérek tekintetében mindenik munkásegyesület, attól való félelemében, hogy uj találmányokat bátorit fel, képes volna rövidre fogni igényeit korábban, mint ahogy a legteljesebb munkaképesség igényelné, inkább, semmint tovább vinné mestersége szakszerüsitését azon az áron, hogy lássa annak egy részét, a közhaszonra más munkálási mód által helyettesitve.[1]

Eddigelé a demokráciától elvárható, hogy tetsző szemmel néztek arra, ha az ipar vezetői és a kézi munkások közt közös egyetértéssel különös munkabérek állapittatnak meg a különös osztályokra. De a közös alkuvás rendszerének ezen felhasználása különös osztályok hasznára — ez a „szerződési szabadság" a tőkések és munkások közt — fokozatosan inkább és inkább alá lesz vetve azon alapfeltételnek, hogy a közönség egész üzlete ne háborgattassék. Hogyha az alkuvás folyamán beáll aztán egy holt pont[2] — ha a munkások strikeolnak, vagy a munkaadók kizárnak — sok más érdek lesz érintve, nem csak az érdekelt feleké. Ennélfogva azt várhatjuk, hogy mihelyest egy ipari küzdelem elér egy bizonyos

[1] Lásd II. rész, VIII. fejezet. „Uj eljárások és gépezet."

[2] Lásd II. rész, II. fejezet „A közös alkuvás módszere"; III. fejezet „Választott biráskodás" és IV. fejezet „A törvényi becikkelyezés módszere."

nagy terjedelmet, a demokrata állam, a közönségnek, mint egésznek érdekében nem fog tétovázni közbelépni és hatalmi szóval dönteni el a kérdésben forgó pontokat. Az ipari elhelyezés növekvő türelmetlensége, ahol tényleg minden közös alkuvás lehetetlen, arra vezet, hogy azt a kényszerítő választott biráskodás valamely formája helyettesitse; vagyis a törvényi becikkelyezés.[1] És ha azon feltételek megállapitása,

[1] Ezen tekintetben a new-zeelandi Industrial Conciliation and Arbitration Act rendelkezései, melyeket Hon. W. P. Reeves szerkesztett és vitt keresztül, nagy mértékben jelentőségteljesek. Ezen törvény által (No. 14, 1894-ben, kis mértékben módositva az 1895-iki 30, és 1896-iki 57. törvény által) egy teljes szervezete teremtetett az ipari törvényszékeknek, amelyek látják el, a közérdek szempontjából, nemcsak magyarázattal és végrehajtással azon közös szerződéseket, amelyek kifejezetten hozzájok tartoznak; hanem a mindennemü ipari viszályokat is. Először is megvan minden kerületben egy békéltető szék, amely egyenlő számban az illető munkaadók és munkások által választott tagokból és egy kivülről a szék által választott pártatlan elnökből áll. Az ipari viszályban érdekelt mindegyik fél — vagyis a munkaadók vagy a munkások egyesülete, és egy vagy több munkaadó, ha nincs is az egyletben — felhozhatja a viszályt a szék elé, amely aztán köteles, akár beleegyezik a másik fél, akár sem, megvizsgálni a kérdést és elkövetni mindent, hogy megoldja azt. Ha a békéltetés nem sikerül, akkor a szék kötelezve van az első megkereséstől számitva két hónap alatt „eldönteni a kérdést az ügy érdeme és valódi igazság szerint." Eddigelé a rendszer pusztán a kényszerítő biráskodási rendszer, formai döntéssel, melyet a felek nem kötelesek elfogadni. De a szék odautalhat, ha helyesnek véli, minden meg nem oldott kérdést saját döntésével vagy anélkül, a központi választott bírósági törvényszékhez, amely áll három, a kormányzó által kinevezett tagból, kettő közülök a munkaadók, illetőleg a munkások egyesületének ajánlatára nevezve ki, és egy, aki elnököl, a legfelsőbb törvényszék birái közül. Ha a helyi szék nem teszi át, bármely félnek joga van megkivánni, hogy a szék jelentése a törvényszékhez küldessék fel. A törvényszék erre aztán kötelezve van a legteljesebb módon megvizsgálni az ügyet, a felek bármelyikének beleegyezése mellett vagy anélkül, és a törvényszékek min-

amelyek mellett folytatható valamely ipar, igy kivételik a munkaadók és munkások kezeiből, a megállapitás már nem fog többé a felek vagy az iparág stratégiai helyzetétől függeni kizárólagosan, de nagy mértékben befolyásolni fogja azt a megélhető munkabér tana. Akkor aztán a munkásegyesületi tisztviselőnek kell igazolni, hogy az ő védenceinek igényeit igazolja vagy munkájoknak nagyobb fáradsága, vagy ügyességöknek ritka volta összehasonlitva a pusztán országos minimumot kereső legalacsonyabb foku munkával szemben; mig az egyesült munkaadóknak ügye annak bebizonyitásától függ, hogy ugy a követelt feltételek szükségtelenek,

den előjoga mellett. A döntés minden esetben névlegesen kötelező az abban megnevezett személyekre és egyletekre, a megnevezett (két évet tul nem haladó) időszakra; és minden döntés, amely egy egyesületre vonatkozik, kötelező nemcsak mindazokra, akik tagok a döntés idején, de mindazokra is, akik később csatlakoznak ahhoz a döntés érvénye idején. De ámbár a döntés névleg kötelező, a törvényszék belátására van bizva, vajjon legyen-e az törvényesen végrehajtható. A törvényszék belátására van bizva, ha neki helyesnek tetszik, akár rögtön, akár a felek bármelyikének kértére később kifüggeszteni döntését a legfelsőbb bíróság hivatalában, amikor az, a törvényszék engedelmével ép ugy végrehajthatóvá lesz, mintha a legfelsőbb törvényszék itélete volna. A döntésben lehet rendelkezés a költségek és kiadások megfizetésére, a megszegési birságokra, melyek nem haladhatnak tul 10 font stet egy magános munkás, és 500 fontot egy egyesület vagy egy magános munkaadó részéről. A választott birósági törvényszéknek, amely tagjai többségével dolgozik, döntése ily módon belátása szerint az ország törvényének egy része lehet. Ha egyszer egy vita a szék vagy a törvényszék elé vitetett, „minden oly tény vagy dolog, mely strike vagy kizárás természetével bir", kifejezetten eltiltatik és valószinüleg, mint bíróságmegvetés, lesz büntethető.

Azon három év alatt, mióta ezen törvény érvényben van, összesen tizenhat munkaviszály volt, és az sikerrel alkalmaztatott mindegyik esetében, a felét a békéltetési székek, és másik felét a választott birósági törvényszékek bonyolitván le. A döntések egyformán jó néven vétetnek a felek által és ugy látszik, hogy általán engedelmeskedtek azoknak. Több közülök kifüggesztetett a legfőbb

ha nem ártalmasok, a munkások munkaképességére, és másrészről hogy hasonlólag arravaló ujoncok elegendő számban kaphatók azon különös „ügyességi járadék“ nélkül is, amelyet a munkásegyesület az országos minimumon tul és azon felül követel tagjainak.

Ennélfogva a megélhetési munkabér tanának oldalán igényli meg a munkásegyesületi mozgalom mostani politikája a legnagyobb kiterjesztést. A demokratikus közvélemény azt fogja várni, hogy mindegyik iparág ugy használja fel stratégiai helyzetét, hogy biztositsa azon viszonyokat, amelyek szükségesek az ő különös társadalmi teendőinek a le-

törvényszéken és igy törvényerőre emelkedett. Eddigelé a törvény teljes eredménynyel járt az ipar elromlásának meggátlásában. Ezen siker kétségkivül nagy részben azon általános támogatásnak tudandó be, amelyet nyujt a gyarmatközönség a választott biráskodás elvének. Ma nincs gondoskodás arról, hogy a bíróság vagy szék tárgyaljon oly vitát, bármily végzetes legyen is az a közjólétre, amelyben a felek egyike sem kéri a beavatkozását. És mivel eddigelé nem volt vonakodás arra, hogy valamely döntésnek engedelmeskedjenek, a végrehajtás tényleges folyama még nem próbáltatott ki a törvényszékeken. Az állittatott, hogy egy makacs munkaadó, aki nem akar csatlakozni egyik egyesülethez sem, és csakis nem egyesületi munkásokat alkalmaz, kikerülheti a törvénykezést az által, hogy nem akar elismerni (és ennélfogva veszekedni sem) egy munkásegylettel sem. Ily eset fordult elő Dél-Ausztráliában, hol egy kevésbé ügyesen fogalmazott törvény van életben, némileg ugyanazon elvekkel, mint New-Zeelandban. A kérdés azonban bíróilag nem döntetett el. („Quelques Expériences Politique-ban 1897.) A közvélemény jelen helyzete mellett New-Zeelandban ez vagy bármely más megkerülése a törvénynek nagyon szigoruan vétetnék a birák által, és minden felfedezett hézag rögtön orvosoltatnék egy módositó törvénynyel. A szék vagy törvényszék könnyen felhatalmazható, hogy saját kezdeményezéséből tárgyaljon minden vitát, melyet sérelmesnek tart a közönségre és arra is, hogy tudomásul vegye, mint vitát, a munkások bárminő tömeges elbocsátását, vagy bárminő határozott vonakodást egy kellően bejegyzett társaság tagjainak alkalmazásáról.

hető legjobb módon való elvégzésére, — vagyis, hogy elérje nem azt, amit közvetlenül leginkább élvez az „átlagos érzéki ember", de azt, amit hosszu időszak alatt legtöbbet emel az ő munkaképességén, mint szakember, szülő és polgár. Ez a munkásegyesületi politika némi módositását foglalja magában. Hatalmas munkásegyesületek nem maradnak hátul abban, hogy követeljék azon legmagasabb pénzbéreket, amelyet tudnak, megkapni; de még a most legjobban szervezett iparágak is belenyugosznak, mint a munkaadóval kötött szerződés egyik részébe, abba, hogy rendkivüli és tulságos órákat dolgozzanak, és hogy megelégedjenek veszedelmes, egészségtelen, illetlen és ocsmány környezettel.[1] A mai Anglia minden jobban fizetett mesterségében a rövidebb és szabatosabb munkaórák, a nagyobb egészségesség, kényelem és izlés a munka viszonyaira nézve, és az időszakos pihenési és utazási szünidők határozott megállapitása az ipari és polgári termelőképesség érdekében sürgősebb kivánalmak, mint a szabványos munkabér emelése. A megélhetési munkabér elvének ilyen alkalmazása magával hozná nemcsak a meggondolt előrelátás és önuralom növekedését a munkások tömegében, de egyuttal a munkásegyesületi mozgalom hivatalnoki karában a képesség emelését. A munkabérek emelése tárgyában alkudozni, képességi körében fekszik minden munkásvezérnek; az, hogy a munkaadónak és a törvényhozásnak javaslatba hozza azon „különös szabályokat", melyek arra szánvák, hogy biztositsák a legnagyobb kényelmet a munkásoknak, és ugyanakkor az iparágnak a minimális költséget és hasznot okozzák, magasabb fokát igényli a műszaki szakszerűségnek.[2]

De nem is elég minden iparágra nézve fentartani és emelni a saját maga életszinvonalát. Hacsak a jobban fizetett foglalkozási ágakat nem akarjuk határozottan hátra vetetni a belföldi és külföldi piacon, akkor lényeges szükség,

[1] Lásd II. rész, V. fejezet. „A szabványos munkanap" és VII. fejezet „Közegészségügy ás közbiztonság."

[2] Lásd II. rész, VII. fejezet. „Közegészségügy és közbiztonság."

amint már kimutattuk,[1] hogy az országos iparágak közül egyiknek se legyen megengedve segélyezett vagy hanyatló munka felhasználása utján élősdivé válni. Ennélfogva a szervezett iparágak életszükséglet gyanánt vannak érdekelve a „kiszipolyozás" eltörlésében minden foglalkozási ágnál, akár versenyeznek ezek velök, — ugyanazon kereslet részére állitva elő az árukat, — a fogyasztókért, akár a termelési eszközökért versenyeznek, oly módon, hogy elvezetik a nemzet szervező képességét és tőkéjét. És a jobban fizetett iparágaknak ezen önérdeke együvé esik, amint láttuk, a közönség érdekével, mivel az érdekelve van abban, hogy biztositsa az egészség, értelem és jellem lehető legnagyobb kifejlődését ép ugy a gyengébb, mint az erősebb osztályoknál. Igy érünk el a megélhető munkabér tanának azon jellegzetes javaslatához, amelyet mi országos minimumnak neveztünk — nevezetesen egy részletes munka törvénykönyv utján való részletes követeléséhez a nevelés, közegészségügy, pihenés és munkabér bizonyos meghatározott mértékének minden iparág minden fokozatu munkása részére.[2] Ezen országos minimumot a közvélemény egy demokrata államban nem csak támogatni fogja, de ténylegesen követelni is a közérdek szempontjából. De a közvélemény maga nem lesz elégséges. Arra, hogy az országos minimum elve tartalék nélkül elfogadtassék; arra, hogy az a szükséges műszaki részletekkel beiktattassék egymásután következő törvényekbe; arra, hogy ezen törvényhozás megfelelő végrehajtása biztositassék; arra, hogy a szabályzatok gyorsan és észszerüleg hozzáalkalmaztassanak a nemzeti ipar változásaihoz, kitartó követelés és szakszerü ügyesség kivántatik meg. Erre a célra a közönség egyik osztálya sincs annyira ráutalva és oly jól képesitve, mint a szervezett iparok, a magok hosszu tapasztalataikkal a munka szabályozása körül és a magok képzett hivatalnoki karokkal.

[1] III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi ügy gazdasági jellemvonásai" az „Élősdi iparokról" szóló fejezet alatt.

[2] Ugyanott „Az országos minimumról" szóló fejezet alatt.

Ennélfogva a munkásegyesületekhez kell főleg fordulni a demokrata államnak ösztönzés, szakértő tanácsadás és azon kitartó szemmeltartás végett, ami nélkül az országos minimum sem meg nem nyerhető, sem meg nem tartható.

Ezen áttekintése azon változtatásoknak, amelyek megkivántatnak a munkásegyesületi politikánál, egyenesen oda vezet bennünket a következtetésre azon szerep tárgyában, amelyet várhatólag kell játszani a munkásegyesületi ügynek egy demokrata állam munkásügyének vezetésében. Azon végtelen sora a döntéseknek, amelyek együttesen alkotják az ipari közigazgatást, három főosztályba sorozandó. Először is ott van annak elhatározása, hogy mit kell termelni; — azaz, meghatározása pontosan azon cikknek vagy szolgálatnak, amelylyel el kell látni a fogyasztót. Ott van aztán másod sorban a döntés afelett, hogy mily módon kell a termelést eszközölni: a nyersanyag beszerzése, az eljárás megválasztása és az emberi közreműködők kiválogatása. Végezetül ott van azon feltételeknek teljesen másnemü kérdése, amelyek közt alkalmazandó ezen emberi közreműködés — azon hőfok, légkör és egészségügyi viszonyok, amelyek közt ők dolgozni fognak, az ő fáradságok fokozata és tartama, és a jutalmul adott munkabérek.

Arra, hogy a közönségnek a legnagyobb megelégedés szereztessék meg, lényeges, mikép a fogyasztók szükségletei és óhajai legyenek a főtényezők a termelendő cikkek és szolgálatok meghatározásánál. Az, hogy ezen szükségletek és vágyak legjobban felfedezhetők és kielégithetők a magán haszonkereső tőkés vállalkozása által, aki üzletkeresés szempontjából szembeszökőleg érdekelve van, vagy pedig fizetett hivatalnokok közszolgálata utján, akik igyekeznek tetszeni a fogyasztók egyleteinek (mint az az eset a britt szövetkezeti mozgalomnál), vagy a polgárok egyesületeinek (a helyhatóság vagy az állam), az jelenleg a demokrácia sarkalatos kérdése. De bármint döntessék is el ezen kérdés, egy dolog bizonyos, nevezetesen az, hogy a kézi munkások mindegyik osztályának, amely a maga munkásegyesületeibe van tömörülve, akár magánvállalkozás, akár kollekti-

vizmus mellett, nem lesz semmi több köze annak eldöntéséhez, hogy mit kell termelni, mint bármely más polgárnak vagy fogyasztónak. Mint kézi munkások és bérmunkások, nem hoznak a kérdés megoldásához semmi különös ismeretet, és mint különös szolgálatok elvégzésére képesitett egyének, még inkább elfogultak azon igényelt kikerülhetlen változások ellen, amelyek jellegzetesek egy haladó közönségnél.[1] Ez még inkább az eset az ipari közigazgatás második osztályánál, — a nyers anyag kiválasztása, az eljárás megállapitása és az emberi tényezők megválogatása körül. Itt az érdekelt munkásegyesületek különösen nem arra valók, nem csak azért, mert nem ismerik a lehetséges alternativákat, hanem azért is, mert tulnyomólag előitéletesek egy különös anyag, egy különös eljárás, vagy a munkások egy különös faja iránt, tekintet nélkül arra, vajjon ezek-e vagy nem ezek a leginkább alkalmasak a fogyasztók igényeinek kielégitésére. Más oldalról, a munka igazgatói, akár a versenyző küzdelem dobta őket felszinre, akár meggondoltan hozattak oda a fogyasztók vagy a polgárok által, különösen azért kerültek oda és arra képezvék, hogy felfedezzék a fogyasztók óhajainak elégtételére a legjobb eszközöket. Továbbá, saját érdekök elfogultsága is összeesik a fogyasztók vagy munkaadók célzatával — tudniillik a legjobb és legolcsóbb termeléssel. Igy, hogy ha számitáson kivül hagyjuk azon zavaró befolyást, melyet gyakorol az egyedáruság a magánvállalkozásnál és a megvesztegetés a közigazgatásban, első pillanatra az látszhatnék, hogy biztosan hagyhatjuk oda ugy az egyik, mint a másik rendszer szerint a termelés és szétosztás szervezetét a munka igazgatóinak szakértő ismerete alá. De ez egy főfontosságu minősitéshez van kötve. A nyereségre törőnek, vagy épen ugy a szövetkezeti, közhatósági vagy államkormányi fizetett hivatalnoknak is állandó elfogultsága csökkenteni a termelési költséget. Amennyire csak a közvetlen eredményt veszi tekintetbe, egyenlően előnyösnek látszik, akár az anyagok,

[1] Lásd II. rész, IX. fejezet: „A munka állandósága."

termelési mód vagy munkások jobb megválasztása utján éretik el a termelési költség ezen leszállitása, akár a munkabérek némi leszállitása vagy azon viszonyok másnemü rosszabbodása által, amelyek közt alkalmaztatnak az emberi munkások. De a demokrata állam, amint láttuk,[1] életbe vágó érdekkel bir összes polgárainak és különösen a kézi munkásoknak, akik az egész négyötödét teszik ki, fentartani lehetőleg legmagasabb életmódját. Ennélfogva a munka igazgatóinak előszeretete az olcsóság javára a közönség érdekében, állandóan kell, hogy ellenőriztessék és vezettessék azon elhatározás által, hogy a munka feltételei fentartassanak és fokozatosan emeltessenek.

Ez vezet bennünket az ipari közigazgatás harmadik részéhez — azon viszonyok megállapitásához, amelyek közt alkalmazandók az emberi lények. Egyik nyers anyag elfogadása a másik helyett — az alternativ munkaberendezések, vagy a gyár szervezésének alternativ módjai, a munkások különös osztályainak, vagy épen egy különös munkavezető alkalmazása, legrosszabb esetben is csak az érdekelt munkások megélési viszonyait érinthetik. Ezen közvetett befolyás a munka feltételeire nézve észrevétlenül átmehet a munkabérek, munkaórák és a munkaszerződés más részleteinek közvetlen megállapitására. Mindezen tárgyak felett, egy oldalról a fogyasztók, más oldalról a munka igazgatói állandóan képtelenek birák gyanánt itélkezni. „A vásári alkuról" szóló fejezetünkben[2] leirtuk, hogy a munka azon részletes felosztásánál, amely a modern ipari rendszert jellegzi, ezer és ezer munkás működik közre egyetlen cikk vásárra hozatalánál; és egyik fogyasztó sem képes, még akkor sem, ha óhajtaná azt, megállapitani, vagy megitélni a munka viszonyait mindezen különböző iparágakban. Igy minden osztályu fogyasztó nemcsak elfogultsággal bir az alacsony árak iránt, hanem kényszerülve van

[1] Lásd III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi ügy gazdasági jellemvonásai."

[2] III. rész, II. fejezet.

azon látszó vagy valódi olcsóságot egyedüli bizonyitékául venni a termelés hatályos voltának. És ámbár mindegyik osztályu munkás közvetlen munkaadója tudja azon órákat, ameddig dolgoztak azok és a béreket, amelyeket kapnak, mégis meg van gátolva a versenynyomás azon áramlata által, amelyet a részleges boltos és a nagykereskedő áthárit reá, abban, hogy hatályosan szembeszálljon saját önérdeke arra sarkalásának, hogy folyvást olcsóbbitsa a munkát. Sőt, ámbár statisztikailag biztosan tudja a munkaviszonyokat, azon viszonyokat személyes tapasztalatból nem ismerve, nincs semmi valódi tudata azok hatásáról. Az ipari vezető agymunkás előtt, aki magára és családjára évente ezreket költ, a kézi munkás, bérmunkás más fajnak látszik lenni, akinek elmei tehetsége és testi szükségletei teljesen különbözők az övéitől. A felső vagy középosztályok férfiai és női teljesen képtelenek megérteni, hogy micsoda állapotát eredményezi a testnek és léleknek, micsoda szinvonalát a jellemnek és magaviseletnek egy oly élet, amelyet gyermekkortól aggkorig piszokban, büzben, a gyár lármája, csunyasága és fuladt levegőjében töltenek el; a munkavezetőnek állandóan alávetve, az ő feltétlen és lehet, hogy durva parancsolgatása mellett; állandóan dolgos kézi fáradozásban lenni az év mindegyik hetében hatvan vagy hetven óráig; és megélni mindezt oly táplálkozás, ruházkodás, lakás, szórakozás és családi élet mellett, amely együtt jár egy heti tiz shillingtől negyvenig terjedő — nem is biztos — jövedelemmel. Hogyha a demokrata állam el akarja érni legteljesebb és legszebb kifejlődését, lényeges, hogy az érdekelt emberi közreműködők szükségletei és óhajai legyenek a munkaviszonyok meghatározásánál a legfőbb zsinórmértékek.[1] Itt találjuk aztán a munkásegyesület különös feladatát az ipar közigazgatásában. A munkásosztályi szervezet legegyszerübb tagja is tud legalább annyit, hogy hol szorit a cipő. A munkásegyesületi tisztviselőt különösen

[1] Lásd II. rész, V. fejezet: „A szabványos munkabér“ és III. fejezet: „Választott biráskodás.“

azért választják meg társai, mert képes kifejezni azon bajokat, amelyeket ő szenved, és képzett foglalkozása folytán javasolni orvoslást is azokra. De tagjainak óhajait fejezvén ki, és a szükséges reformokat sürgetvén, a munkásegyesületek folyton azon állandó dörzsfék mellett dolgoznak, hogy szükségök van biztositani a munkát. Mindig a fogyasztók, és csakis a fogyasztók azok, akár a nyereségszerző vállalkozók, akár saját fizetett hivatalnokaik utján hatnak arra, akik megállapitják azt, hogy a munkások mindegyik külön csoportjából mennyit akarnak foglalkoztatni a kivánt viszonyok mellett.[1]

Ennélfogva a fogyasztókat illeti meg, akár a tőkés vállalkozó, akár az ő saját fizetett ügynökeik utján működve, hogy ők határozzák meg, hogy mit termeljenek. A munka igazgatóira vár, akár nyereségkeresők, akár hivatalnokok, elhatározni, hogy miként termeljenek, ámbár ennek eldöntésénél számitásba kell venni a munkások képviselőinek ellenvetéseit annak hatása tekintetében a munka viszonyaira. És ezen viszonyok megállapitásánál, a munkásegyesületek szakavatott tárgyalóira néz, tagjaik óhajai által ellenőrzötten az, hogy állapitsák meg azon feltételeket, amelyek mellett hajlandó mindegyik csoport eladni munkáját. De mindezek felett áll maga a közönség. Annak választott képviselőire és szakavatott hivatalnokaira van bizva a kötelesség, hogy állandóan szemök előtt tartsák az államnak, mint egésznek, állandó érdekeit. Hogyha a fogyasztók bármely csoportja óhajt valamit, ami ellentétesnek látszik a közjólléttel — például mérget, robbanó anyagot, piszkos

[1] Ez volt Fleeming Jenkin következtetése is az elvont gazdaságtól számtani analysében. „A munka eladója az, aki meghatározza az árat, de a vevő az, aki meghatározza a forgalom számát. A tőke állapitja meg, hogy hány munkás kell a meghatározott bér mellett, de a munka állapitja meg, mi lesz egy munkás bére.“ „Graphic Representation of the Laws of Supply and Demand“: Fleeming Jenkin, a Recess Studies-ban (Edinburgh, 1870), 184. l.

irodalmat, vagy szabadságot nemi erkölcstelenségre vagy játékra, — a közönség megtiltja vagy szabályozza ezen óhajok kielégitését. Hogyha az ipar igazgatói akarnak oly anyagot vagy oly eljárást alkalmazni, amely veszélyesnek tartatik — például oly hamisitását az élelmi szereknek, amelyek veszélyesek az egészségre, vagy oly mérges keverékeket az azokat használókra, vagy oly eljárást, mely megfertőzteti a folyót vagy a levegőt — az ő eljárásokat megkorlátozták a közegészségügyi törvények. És amikor az érdekelt munkások akár tudatlanság, közöny vagy stratégiai gyengeség miatt, hajlandók dolgozni oly feltételek mellett, amelyek ártalmasak testökre, megrontják értelmöket, vagy lealacsonyitják jellemöket, a közönségnek kell saját érdekében, követelni a nevelés, egészségügy, pihenés és munkabér tekintetében az országos minimumot. Ennélfogva azt látjuk, hogy egy demokrata államban, az ipari közigazgatás nehezebb dolog, mint ahogy azt naivul képzelte a régi módi tőkés, aki követelte „a jogot a maga dolgát az ő maga módja szerint végezni." Minhárom osztályban, egyik vagy másik tényező érdeke és akarata az uralkodó tényező. De egyik osztálynak sincs ellenőrzetlen hatalma még a maga saját körében sem. Az állam részes minden vállalatban. A közönségnek, mint egésznek érdekében, a döntések végtelen sorozatából egynek sem szabad ellentétben lenni azon szakszerü vélemény összhangjával, amelyet képviselnek egyik oldalon a fogyasztók, a másikon a termelők, és a nemzet, amely felette áll mind a kettőnek.[1]

[1] Több ezer munkásegyesületi tisztviselő ért már gyakorlatilag ezen eredményre. Igy a gépészek egyesült társaságának utolsó évi jelentése, irva mr. George Barnes, az uj főtitkár által, egy érdekes kifejtését tartalmazza a modern munkásegyesületi felfogásnak arra nézve, hogy mik az ipari közigazgatásban a munkaadók és a munkások illető teendői. A bérmunkások és a közönség érdekei, igy érvel, ugyan azonosak, „amennyiben közérdekü az, hogy a munkabéreknek magas szinvonala és ez uton magas vásárló közönség tartassék fent. A munkaadó más oldalról teljes

Ezen részletezésből folyik, hogy a munkásegyesületi szervezkedés nem csupán a tőkés munka jelen időszakának egy tüneménye, hanem annak állandó betölteni való szerepe van a demokrata államban. Hogyha a kapitalizmus az

szabadságot igényel gyakorolni jogát a munkások megválogatása, elhelyezése és fizetésében, mert azt mondja, ő adja a gépet és telepet. De elfeledi, hogy ez a szabadság általában üzlete vezetésében már régen elvétetett tőle, és ma csak a közvéleménynyel megegyezőleg van joga vezetni ipari vállalatát, amint az a parlamenti törvényekben van és a munkásegyesületi nyomásban körül van irva. Mint eredményei ezen szelidítő befolyásnak, a munkaórák leszállittattak, a fiumunka megcsökkent, a gép elkerittetett, a műhely tiszta lett. Röviden, a verseny egy magasabb szinvonalra tért át a közjólét végtelen előnyére, ugy hogy a munkaadó igénye arra, hogy „azt tegye, amit akar, a magáéval", némileg elavult és nem tartható fent többé. Azonban készek vagyunk elismerni, hogy bizonyos irányban mind a munkaadónak, mind a munkásnak meglegyen cselekvési szabadsága. A mi társaságunk például sohasem vonta kétségbe a munkaadó jogát, megszüntetni a szerződéseket, megválogatni és különbséget tenni a munkások között és fizetni az érdem vagy ügyesség szerint. De kikötötte és joga van kikötni, hogy a minimum munkabér, mint olyan, vétessék alagul. És ha, mint ahogy megállapittatott a munkaadók tanácsa által, a gépek behozatala egyszerübbé tette a termelést és szélesbitette a gép- és a kézimunkás közt levő képesség különbségét, akkor a kézimunkás bére is arányosan emeltessék. A gépek behozatala növeli és egyszerüsiti a termelést és itt biztosan van elegendő nyereség a munkaadóra és a vevőre anélkül, hogy a munkás bére szorittassék le, akinek szükséglete ugyanaz marad, akár a gépre ügyel fel, akár a szerszámot tartja kezében. Ezen alapra fektetjük igényünket, de meg vagyunk győződve teljesen arról, hogy ezt, mint a legtöbb más kérdést, végre is a közérdekkel összhangban kell eldönteni és hiszünk teljesen bölcsességében annak, amit egykor a néhai Lord Derby mondott, hogy „minden érdekek közt a legfontosabb a béke"; ennélfogva készek vagyunk a kérdést egy nyilvános és pártatlan hatóság biráskodására bizni, amelyet mindkét oldalról a részletek ismerete segit elő." Amalgamated Society of Engineers, Forty-Sixth Annual Report (London, 1897) VI—VII. l.

óriási trustok irányalata felé fejlődik, a kézi munkások szervezete lesz mindegyik iparágban az egyedüli számbavehető bástya a társadalmi elnyomás ellen. Hogyha más oldalról, a régi kismester-rendszer fog uj életre támadni, akkor a közszabályzat rákényszeritése lesz még inkább, mint valaha, szükséges arra, hogy a közönséget megvédje az ipari élősdisködés ellen.[1] És hogyha, amint mi egyéni felfogásunkban várjuk, a demokrácia oly irányban mozog, hogy mellőzve mind a kis nyereségvadászt, mind a Trustot, a szövetkezeti társaság, a helyhatóság és a kormány fizetett hivatalnoka fogja vezetni, a munkásegyesületi szervezet épugy szükséges fog maradni. Mert még a legteljesebb kollektivizmus mellett is, minden egyes munka vezetői, mint a fogyasztók, vagy a közönség ügynökei, előszeretettel fognak birni a termelés olcsóbbá tétele mellett, és, mint agymunkások, sohasem lesznek személyesen teljesen ösmerősök a kézi munkások viszonyaival. És ámbár fel lehet tenni, hogy a közönség, mint egész, nem fogja szándékosan elnyomni tagjainak egyik osztályát sem, minden nagyszabásu, akár nyilvános, akár magán, közigazgatás példája és tapasztalat igazolja, hogy mily nehéz lesz bármikor is egy zürzavaros szervezetben egy egyéni szenvedőnek orvoslást nyerni az ő hivatalos felsőségének rosszakarata, szeszélye vagy egyszerü fejetvesztett volta ellen. Még a munkások egy egész szakasza vagy osztálya is gyakorlatilag lehetetlennek fogná találni anélkül, hogy ne képezne valamelyes egyesületet saját maga részére, azt, hogy az ő különös bajait a közvéleménynek tudomására hozza és hatásosan szoritsa arra reá a nemzet törvényhozását. Sőt a termelők minden osztálya vagy fokozatának szervezése nélkül, nehéz volna biztositani az országos minimum különös alkalmazását az ő különleges viszonyaikra, vagy a megélhető munkabér tanának valamelyes megtestesitését, amit a közönség akarna pedig; és lehetetlen volna az egyes osztályok különleges közszabály-

[1] Lásd II. rész, XII. fejezet: „A munkásegyesületi ügy folyományai."

zatainak fokozatos és gyakorlati keresztülvitelét biztositani, amitől függ pedig, mint láttuk, a nemzeti maximális termelőképesség. Röviden, lényeges kivánalom az, hogy a termelők minden fokozata és osztálya legalább oly jól legyen szervezve, miszerint kényszerithesse a közvéleményt meghallgatni panaszait, és oly erősen összeforrva, hogy képes legyen, ha szükség van reá, ellentállni a bureaucrata ostobaságnak vagy hivatalos elnyomásnak, keresztül vinni óhajait együttes megtagadásával a munkának, a köztörvényszékek minden hivatásos döntésével vagy a képviselő testületnek magának megfontolt itéletével szemben is.

De ámbár az ipar mindinkább nyilvános ellenőrzés alá kerül, a munkásegyesületi szervezkedésnek mégis szükséges elemnek kell megmaradni egy demokrata államban, s ugy véljük, hogy ezen fejlődésben bizonyos átváltozások lesznek rajta. Az országos egyességek és a gyári törvényhozás puszta kiterjedése már maga a legjobban szabályozott iparágakban, megszüntette a régi guerilla hadviselést a munkaadók és munkások közt és átalakitotta a munkásegyesületi hivatalnokot egy helyi strike vezérből egy szakavatott ipari alkuszszá, akinek fődolga a munkaadók társaságának titkárával és a gyári felügyelővel való szives egyetértésben biztositani az iparág részére megalapitott közös szabályzatok pontos megtartását. És amint a munkafeltételek minimuma véglegesen be fog vitetni a köziparokat szabályzó rendelkezésekbe, vagy becikkelyeztetni az ország törvényébe, annál jobban és jobban ugy fog az elfogadtatni a munka igazgatói által, mint egy magától értetődő dolog, és mind kevésbbé és kevésbbé lesz szükség azoknak végrehajtását figyelő hivatalnokokra bizni.[1] Azon munkásegyesületi teendő tehát, hogy folytonosan felszerelt ellentállást tartson fenn azon kisérletek ellen, amelyek tagjaik életviszonyainak leszállitására vannak irányozva, várható, hogy folyvást kisebbedő igényt fognak tartani figyelmökre.

[1] Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere.“

Más oldalról, az a kötelessége, hogy állandóan törekedjék a közszabályzatok szinvonalát emelni és ezáltal követelni mesterségének szakszerü műszaki munkaképességét, változatlan fenmarad. Ennélfogva azt várhatjuk, hogy egy oldalról a közszolgálatok fokozatos állami vagy községi kezelésbe vétele, más oldalról a szövetkezeti mozgalom haladása folytán, a munkásegyesületek a munkások közt, akik igy egyenesen a polgártárs fogyasztóknak szolgálatába mennek át, hovatovább a szakegyletek jellegét fogja magára venni. Ép ugy, mint napjainkban a tanitók országos egyletének, hogy még csak nagyon kevés dolga is lesz bármely közvetlen alku dolgában az egészségügy, munkaórák vagy munkabérek tekintetében, kivéve esetleg egyéni sérelmek orvoslását, vagy szakértő tanácsot adni a javaslatba hozott változtatások hordereje felett. A munka feltételei azon szakszerü ügyesség fokától függvén, amelyre emelkedett a foglalkozási ág, és a közvélemény felfogásától annak szükséges volta felől, minden munkásegyesület ugy fogja találni, mint a tanitók országos egyesülete, hogy sokkal jobban és jobban van érdekelve a szakszerüség szinvonalának emelésében saját foglalkozásánál, tagjainak szakszerü képességének emelésében, „nevelni saját gazdáikat", mint szintén abban, hogy mi a legjobb mód emelni a pályát és minden uton előre tolni azt a közmegbecsülésben.[1]

Eddigelé a munkásegyesületi szervezet teendőiről a demokrata államban csak az ipari szervezés szempontjából adtuk felfogásunkat. De a munkásegyesületek más célokra is felhasználtattak. Jelenleg például ők versenyeznek a

[1] Az a foglalkozás, amit szeme előtt tart főleg a tanitók országos egyesülete, — az elemi iskolai tanitás — a legutolsó pár nemzedék alatt teljesen kiment a nyereség-szerzés köréből a közszolgálat körébe. Igy az egyesület (felállitva 1870, tagok száma 1896 végén 36.793) átnőtt egy kollektivista szervezetté és igy az összehasonlitás teendői és a kézimunkások munkásegyesületeié közt tele van érdekkel és jelentőséggel. Kitünően szerkesztett és részletes Annual Reportjai a fentebbi felfogásnak állandó példái gyanánt szolgálnak.

rendes segélyző társaságokkal és munkásbiztositó társaságokkal abban, hogy pénzjótékonyságról gondoskodnak baleset, betegség és halálesetre és nyugdijról az aggkorra.[1] Ez az az oldala a munkásegyesületi mozgalomnak, mely rendesen a legnagyobb elismeréssel találkozik, de ez az oldal, amely a mi véleményünk szerint eltünésre van kárhoztatva. Amint a munkaképtelenek egyik osztálya a másik után kerül közvetlen közellátás alá, a munkásegyesületek által adott segélyző jótékonyság nem fog sokáig szükséges lenni arra, hogy teljes nyomortól mentse meg tagjait. Ha bármely általános rendszere az ipari balesetek után járó kártalanitásnak állittatik fel, vagy biztosittatik maga az állam által, az eddigelé a munkásegyesületek által adott drága „baleseti segélyezés" a mult dolgává lesz. Betegségekben a kórházak és üdülő otthonok növekvő igénybevétele, az elkülönités és szakszerü ápolás növekvő fontossága és a nyilvános intézetekben a legnagyobb orvosi képességnek ingyenes megkapása — elfogadva a közegészségügy indokaival — alkalmilag nagy mértékben mentesiteni fogja a munkásosztályi családokat a testi képtelenség idején a türhetetlen megerőltetéséről.[2] Az aggkori biztositás bármely kormányi formája, az olyan például, aminőt mr. Charles Booth javasol, fel fogja menteni a munkásegyesületeket attól, hogy megkiséreljék, mint jelenleg teszik, a tulélési segélyezés formájában megvenni a munkabérek szabványos mértékének leszállitását koros tagjaikkal szemben.

[1] Lásd II. rész, I. fejezet: „A kölcsönös biztositás módszere."

[2] Nincs semmi ok arra, hogy a halott eltemetése mért ne legyen — minden érdekelt fél gazdasági előnyére — egy közszolgálat és egy közös teher. Valószinüleg az összes temetések többsége az egyesült királyságban ma már közköltségen történik, és a temetőkről való gondoskodás, mely egykor rendes formája volt a nyereségvágyó vállalkozásnak, ma már csaknem kizárólag közteendővé változott át. Párisban, mint tudva van, a temetési szolgálat egy közösen szabályzott és engedélyezett egyedárus testületre van bizva, mely tényleg közjelleggel bir.

Nem áll az, hogy a baleset, betegség, vagy aggkor által okozott teljes elhagyatottság idején beálló állami gondozás tönkre fogja tenni, vagy csak csökkenteni is, az egyéni takarékosságot. Ellenkezőleg, az egyike azon indokoknak, amelyeknek alapján mr. Charles Booth és mások javasolják ezen rendszabályokat,[1] hogy az állami ellátás, mert biztosit valamit, amire lehet épiteni, tényleg emelni fogja a takarékosságot. De ez a további megtakaritás, melynek célja az, hogy az állami segélyen tul biztositson némi kis kényelmet és kellemes dolgot, a mi véleményünk szerint, nem a munkásegyesületek utján fog bekövetkezni. Amint a kézimunkások előre haladnak értelemben és előrelátásban, mindjobban és jobban be fogják látni, hogy a munkásegyesület, bárha becsületesen és jól is van igazgatva, szükségszerüleg egészségtelen pénzügyileg, mint segélyző társaság. Eddigelé a munkásegyesületi mozgalom segélyző társasági oldalának számszerüségi hiányait bőven ellensulyozták azon tovább előnyei, amelyeket az hozott a szervezetre az ujoncok odavonása, a nagy tartalékalap felhalmozhatása és a fegyelem biztositása folytán. De a demokrata államban ezen mellékes előnyökre nem lesz többé szükség. A munkásegyesület egy közhasznu, végleg elismert intézmény lesz, amelyhez hozzájárulni törvényesen lesz kényszeritve a mesterségben dolgozó minden egyén (amint már most is ez az eset a kőszénbányászoknál a mázsáló ellenőr esetében).

[1] Az aggkori nyugdijakra nézve lásd „A szegénytörvény reformja" Sidney Webbtől a Contemporary Review-ban, ujra kiadva, mint Fabian-értekezés No. 17, 1891 márciusán „A szegénynyel felkarolása és osztályozása és az állami aggsági nyugdij" Charles Booth-tól, felolvasva a statisztikai társaság előtt 1891 decemberben, és közzétéve ujra „Pauperism, a Picture and an Endowment of Old Age, an Argument" (London, 1892); és „Pensions and Pauperism" Rev. J. Frome Wilkinson (London, 1892.) Ezen javaslatok megkülönböztetendők a biztositási vagy más oly javaslatoktól, melyek a szegénynyel láttatják el saját aggkori nyugdát, amelyekre nézve lásd II. rész, XII. fejezet: „A munkásegyesületi ügy folyománya."

ben[1]). Az igy ténylegesen vagy lényegesen kényszerítő munkásegyesületi tagság mellett a munkásegyesületi vezetők természetesnek fogják találni, hogy egész figyelmüket szervezetüknek alapcéljaira fordítsák és a pusztán biztositó ügyletet a segélyző társaságoknak engedjék át. Igy aztán a munkásegyesületi szervezetnek teljes elismerésével, mint a demokrata állam lényeges szerve, a segélyző társaságok és a kölcsönös biztositó egyletek, csak arra szoritkozva, hogy szövetkezeti uton gondoskodjanak nagyobb mennyiségü és további előnyök biztositásáról az elaggott, beteg, vagy sérült munkás részére, meg lesznek szabaditva a számszerüleg hiányos munkástársaságok versenyétől és ennélfogva el lehet lesz várni tőlük, hogy ugy fogják kiterjeszteni és megszilárditani a saját magok helyzetét, mint a társadalmi szervezkedésnek egy nélkülözhetetlen része.

A munkásegyesületi szervezkedésnek segélyzőtársasági oldalánál bekövetkező ezen hanyatlása valószinüleg fog egy kivételt mutatni fel. A demokrata államban a kereslet változatos kiterjeszkedésének és összehuzódásának rossz következményei kétségkivül csökkentetni fognak az ipar folyton növekvő szabályozása és összevonódása folytán, hogy ha nem is, mint némelyek mondanák, annak folytán, hogy a spekuláló közvetitőt, a fogyasztók fizetett hivatalnoka fogja helyettesiteni. De a fogyasztók saját ízlésének kikerülhetetlen hullámzása, együtt az aratások esélyeivel, minden időben fog hagyni némely iparágban, vagy némely kerületben némely munkást időlegesen munka nélkül. Ennélfogva a munkanélküliségi segély vagy ajándék a demokrata állam állandó jellegét fogja képezni. A időlegesen munkanélküli mesteremberekről való gondoskodást — akik gondosan megkülönböztetendők azon személyektől, akik alatta állanak az országos minimum szinvonlának, vagy a nem alkalmazhatóktól — legjobban megtehetik, mint már érintettük, a munkásegyesületek. Még akor is,

[1] Lásd II. rész, II. fejezet: „A közös alkuvás módszere“ és az V. fejezet: „A szabványos munkabér.“

mint például rendkivüli nyomás idején, vagy oly esetekben, amikor egy uj találmány teljesen feleslegessé tesz egy régibbet, hogy ha az időlegesen munkanélkülieknek némi segély közpénzekből adatik, akkor is valószinüleg leggazdaságosabb az lesz, hogy ha az fej szerinti segélyezésül adatik a munkásegyesületnek, ugy számitva, hogy a minden munkanélküli tagnak adott segély megosztassék a kormány és a szétosztó egyesület között.

De amig várható, hogy a munkásegyesületi szervezkedés el fogja veszíteni jelenlegi alkalmi teendőinek némely részét, mi azt gondoljuk, hogy a demokrata állam valószinüleg fog találni részére uj teendőket. Mert a kormányzás legtöbb céljára, beleértve a választó névsorba szedést, adózást, a fiatalok általános nevelését és a képviselők választását, a polgároknak földrajzi kerületekbe való sorozása, az ő lakhelyeik szerint, a legalkalmasabb forma. De vannak még célok, amelyekre nézve a földrajzi szervezkedést hasznosan lehet kiegészíteni a szakszerü foglalkozás szerint való szervezkedéssel. Például a mi mesterembereink szakszerü oktatása nagy mértékben nyerne hatályosságban és valódiságban, hogyha a munkásegyesületek valamely módon közvetlenül volnának összekötve az ő különös iparágaikra vonatkozó szakszerü tanfolyamok kezelésével. Még ma is a munkásegyesületi bizottságok gyakran teljesitenek igen jó szolgálatot azáltal, hogy gondosan felügyelve az ipari tanfolyamokra, javaslatokat tesznek és birálatot gyakorolnak és tényleg megkövetelik segédeiktől, hogy ott legyenek. És hogyha egyszer világosan megértik mindenütt, mikép a szakszerü tanitás célja nem az, hogy megszaporitva a mesteremberek számát, leszállitsa a munkabéreket, de az, hogy megnövelve azoknak szakképzettségét, akik már beléptek a különböző iparágakba, tényleg emelje az ő életszinvonalukat, a munkásegyesületek és a közönség mint egész, fogják látni, miképp ugyanazon érdekeik vannak e dologban. Tényleg nincs semmi ok sem arra, hogy miért ne tekintessék ugy egy munkásegyesület, mint a szakszerü oktatási hatóságnak egy helyi igazgató bizottsága és miért

ne engedtessék meg neki, hogy megfelelő felügyelet mellett ő vezesse a maga szakszerü tanfolyamait közköltségen[1]. Más irányokban is, mint például a különös foglalkozásokra vonatkozó statisztikai anyaggyüjtésben és a különös mesterségek tagjainak hasznos ismeretek terjesztésében, a demokrata állam valószinüleg további növekvő hasznát fogja venni a munkásegyesületi gépezetnek.

Végezetül itt van a tanácsadás szolgálata. A munkaszabályozás minden kérdésében, vonatkozzék az akár saját, akár más iparágakra, a munkásegyesületi tisztviselők természetesen fogják a szakszerü szakemberek szerepét venni magukra, akikhez fog fordulni utbaigazitás végett a közvélemény. De a munka szabályozása nem az egyedüli tárgy, aminél igényli a demokrata állam a munkásosztályi szervezkedés tanácsát. Amikor csak egy javaslat vagy rendszabály érinti a kézimunkás bérmunkás mindennapi életét, a munkásegyesületi világ képviselő bizottságai és tapasztalt hivatalnokai oly helyzetben vannak, hogy adhatnak oly felvilágositást és birálatot, amely bármely más osztály keretén kivül esik. Természetesen nem tudják, vagy esetleg képtelenek is a törvénykezés zavarait és finom szálait megérteni. Javaslataik egyoldaluak és gyakran gyakorlatiatlanok és véleményök sohasem fogadható el döntőül. De amikor csak oly kérdéssel kell foglalkozni egy miniszternek, mint a népies lakáskérdés, vagy a szeszesitalok elárusitásának szabályozása, vagy a törvénykezés ellátása a békebirák, vagy a megyei törvényszéki birák által, a

[1] Ugy látszik, sok mondható arról, hogy össze kellene kötni az ipari tanfolyamokat az időlegesen munkanélküliekről való gondoskodással. A munkán kivül álló nyomdászok nagy része például, akik ott őgyelegnek a szedők londoni társaságának hivatala körül, várva egy kereső hivást egy munkaadótól, igen gyenge munkások, gyakran fiatal emberek, akikre csak ugy ragadt az iparág minden valódi segédi oktatás nélkül. Nagy előnyükre volna, ha munkán kivüli segélyök attól tétetnék függővé, hogy heverő idejöket mesterségökben való magok tökéletesebbitésére forditanák.

munkanélküli, vagy munkaképtelen kérdése, a köznevelési törvények és a szegény-törvény hatása, vagy hogy a közszolgálatnak egészen más ágába menjünk át, a népies mulatság és szórakozás szervezése, mindig lekötelezve fogja érezni magát, hogyha óhajtja azt, miképp az általa javasolt törvényhozás, vagy az ő igazgatása valóban sikeres legyen, ha képessé tétetik megismerni a kézimunkások óhajait és szükségleteit, amint azokat az általuk választott bizottságok és hivatalnokok terjesztik elébe.

A munkásegyesületi szervezkedés eljárásának ezen vizsgálata szembe állit minket azoknak önmagukban rejlő korlátozásaival. A munkásegyesületi szervezet, hogy azzal kezdjük, nem ad semmi teljes formát a közönség jövedelmének szétosztására. A közös szabályzat elve, már magánál természeténél fogva is, soha sem érheti el a termelés semmi más részét sem, mint azt a minimumot, amely alkalmazandó ugy a legrosszabb, mint a legjobb telepre, mely azon időben használatban van. Érintetlenül hagyja, amint már megmutattuk[1], mindazon nagy részét az összes jövedelemnek, amely egyértékü a szélső szinvonal feletti termelés különböző tényezőinek különböző előnyeivel, akár a földben, vagy helyben, a gépezetben, vagy szervezetben, az értelemben, vagy a fizikai erőben rejlik is különb voltuknak oka. Röviden a különböző helyiségek, a különböző telepek, vagy a különböző egyének közt a munkásegyesületi szervezkedés érintetlenül hagy mindent, aminek gazdasági járadék természete van. És még akkor is, ha elképzeljük, hogy a termelő munka minden ága a közönség minden részében egyetlen tőkés trustté vagy kormányzati osztálylyá olvadna össze, a munkások mindegyik ága vagy osztálya ugy találná, hogy nem egy aránylagos részét kapja az összes termelésnek, hanem egy munkabért, amely vagy az azon különös foglalkozás hatásos elvégzésére szükséges minimumtól függ, vagy, minden az országos minimumon

[1] III. rész, III. fejezet: „A munkásszervezeti ügy gazdasági jellegvonásai“ a közös szabályzat elvének fejezete alatt.

felül levő fokozatnál, a szakszerü képzettség, és ennélfogva egy aránylagos ritkaság azon mérvétől, amelyet ő hozott be az ő különös szolgálatába. A termelés mérlege felett való rendelkezésnek — vagyis a föld és tőke járadékának kezelése — minden társadalmi rendszer mellett, a termelés anyagi eszközeinek tulajdonosait kell megilletni.

Már most a munkásegyesületi szervezkedés nincs semmi logikai összefüggésben a föld és tőke tulajdonjogának egyik különös formájával sem, és a britt munkásegyesületek tagjai, mint munkásegyesületi tagok, nincsenek egyáltalában odahajtva az individualizmus, vagy a kollektivizmus felé. A munkásegyesületi világnak némely szakasza, amint már jeleztük „a munkásegyesületi mozgalom folyamányairól" szóló fejezetünkben,[1] ugy találjuk, hogy jobb feltételeket szorithatnak ki a tőkés vállalkozótól, mint a minőket adhatna valószinüleg nekik egy demokrata kormányhivatal. Más szakaszok ellenkezőleg a köz alkalmazás kiterjesztésében találják az egyedüli orvosszert a munka veszedelmes rendetlensége és a kiszipolyozás veszélyei ellen. A közvetlen érdekek ezen eltérése a termelők különböző szakaszai közt kikerülhetlenül fent fog maradni. De bármely iparág államivá vagy helyhatóságivá tétele — a telefonok, óceán táviróhuzalok, vasutak, vagy bányák átvétele a központi kormány által, vagy a vágóhidak, lóvasutak, folyami hajózás vagy korcsmák kezelése a városi tanács által — szélesebb szempontok alapján döntendő el, mint az ott alkalmazott bérmunkások különös érdekei. Polgári minőségökben, és nem, mint munkásegyesületi tagoknak kell dönteniök a kézi munkásoknak a társadalmi szervezés versenyző formái között és határozni a felett, hogy mint óhajtják felosztani az országos föld és tőke gazdasági járadékát. És ámbár ezen, a modern demokráciára legfontosabb kérdésben, a kézi munkásokat vezetni fogja az ő szegénységök arra, hogy a szervezett munka javára egyenlőbb megosztást követeljenek,[2] mégis, a magok

[1] II. rész, XII. fejezet.

[2] „A jövő társadalmi kérdésének mi azt véljük, hogy mily módon egyesithető a cselekvésnek lehető legnagyobb egyéni sza-

munkásegyesületi felfogások szerint, nem lesznek elfogulva arra, hogy ezen eredményt bármi más különös módon érjék el, és nem az ő saját közös szabályzati elveik alapján. És hogyha áttérünk a termelési eszközök tulajdonjogának és az ipari közigazgatás kérdéséről oly gyakorlati kérdésekre, mint a forgalmi eszköz legjobb formája, vagy a helyi és központi kormány közt levő helyes viszony, vagy oly életbevágó kérdésekre, mint az erkölcsi és vallásos tanitás közös rendszeresitése, az ösztöndijakról szóló gondoskodás, a tudomány és művészet előbbvitele — nem emlitve a helyi kormányzás vagy külügyi kérdések élesebb részleteit — a munkásegyesület tagjainak nincs különös véleményök, és képviselőiknek vagy hivatalnokaiknak semmi szakszerü készültségök. Ennélfogva azt következtethetjük, hogy a bérmunkások egy demokrata államban sem lesznek megelégedve azzal, hogy csupán munkásegyesületeikhez tartozzanak, sőt bármi más oly szélesebb szervezethez is, amely a gazdasági osztály különböző voltán alapul. Az ő különös érdekeiken és véleményeiken kivül, mint bérszerzők és kézi munkások, vannak más érdekeik is, amelyek közösek minden más foku vagy foglalkozásu emberekkel is. A demokrata állam polgára, beosztva először az ő geográfiai választó-kerületében, helyet fog foglalni az ő foglalkozása szakszerü egyletében is; de azonfelül be fog lépni különös célokra alakult önkéntes egyesületekbe is azokkal, kik egyetértenek vele vallásban vagy politikában, vagy bizonyos szórakozások vagy óhajok követésében is.

Ezeknek meggondolása közvetlen befolyással bir a munkásegyesületi szervezkedés valószinü fejlődésére. Ezen munka első részében [1] leirtuk, hogy a történeti hagyomány dacára,

badsága *a földkerekségén létező nyersanyag közös tulajdonjogával, és az egyesült munka minden nyereségében való egyenlő osztozkodással*". John Stuart Mill: Autobiography (London, 1879). 232. l.

[1] I. rész, I. fejezet: „Kezdetleges demokrácia." II. fejezet: „Képviseleti intézmények." III. fejezet: „A kormányzás egysége."

a demokráciáról szóló azon nyers eszmék dacára, hogy az csak kis autonom testületeknek való, és azon erős előítélet dacára, mely a helyi kizárólagosságra vezetett, a munkásegyesületi világ egész történelme alatt, tulhatalmas ösztön nyomása alatt állott arra, hogy a helyi ipari testületek országos egyesületekké olvadjanak össze központositott pénztárral és központositott igazgatással. A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellemvonásai felfedték előttünk ezen ösztön forrását abban, hogy a munkások mindegyik elkülönitett osztályára nézve alapvető fontossága volt annak, hogy az ő foglalkozási ága a maga közös szabályai által vezettessék, amelyek az ország egyik végétől a másikig érvényesek. Az igazgatás ezen központositása, amely egy országos ipari politika elfogadását hozta magával, és mindenek felett azt, hogy folytonosan felebb és felebb emelte a rosszabbul fizetett kerületeket a magasabb szinvonalra, amelyet a jobban fekvő központok már elértek, szembeszökőleg igényli egy fizetett hivatalnoki kar létesitését, amelyet különös képessége alapján választanak, és amely egész figyelmét az általa képviselt munkaág kereskedelmi helyzetére és műszaki részleteire forditja és amely képes ezen osztály egészéért tenni valamit az egész országban. Amint láttuk „a közös alkuvás módszeréről" szóló fejezetünkben,[1] egy ily hivatalnoki kar hiánya oka annak, hogy a munkásegyesületek közül mai nap olyan kevesen tudnak országos egyezményeket elérni, vagy egyenlő módon érvényre juttatni az ily közös szabályzatokat, ha megkapják. Ennélfogva a jövő munkásegyesülete egy kiterjedésü lesz az iparággal, országos kiterjedésében, központositott igazgatásában, és támogatva a saját maga szakértő tisztikara által.

A központi hivatalban a minden egyes ág országos egyletének ily módon megállapodván hatósága, azt követni fogja a fiókok emelkedő tevékenysége. A munkásegyesületi szervezkedés leirásánál[2] láttuk, hogy a kezdeményezés és a

[1] II. rész, II. fejezet.

[2] I. rész, I. fejezet: „Kezdetleges demokrácia" és II. fejezet: „Képviselői intézmények."

referendum nyers és gépies módszereit, hogy váltották fel állandóan, a kormány minden nehezebb kérdésére nézve a képviseleti intézmények szervi szétválásai. Ameddig egy egyesület meg volt elégedve a referendum utján való kormányzással, csak egy sorbajáró szavazó láda volt szükséges, amelynek utján egy munkanélküli tag összegyüjtötte mindegyik gyár vagy bánya szavazatait. Hogyha egy képviselő választatik, a fiókgyülés nyujt alkalmat neki megismerni választói óhajait, közölni azokkal az ő saját felfogását és megtárgyalni velök minden felmerülő esetlegességet. A fiók igy válik lassan az egyesület értelmi életének helyi központjává. Ugyanakkor azonban megtartja, sőt még ki is terjeszti a maga teendőit, mint esküdtszék vagy helyi közigazgatási bizottság. Mert még akkor is, ha a munkásegyesület fokonként elejti a maga pusztán segélyező segélyeit, a fiók még akkor is kezelni fogja a főfontosságu munkánkivüli segélyeket, amit eshetőleg kiegészit egy közpénzekből nyert segély. És azon növekvő felhasználás folytán, amelylyel igénybe veheti a demokrata állam a munkásegyesületi gépezetet, a fiók lesz az, és nem a központi hivatal, amelyre lesz bizva a szakszerü tanfolyamok vezetése, a statisztikai anyag gyüjtése vagy az értesitések közzététele. Végezetül, ha a munkásegyesületi világ használatba kivánja venni a törvényi becikkelyezés módszerét,[1] vagy felülvizsgálni a helyi kormányzó-testületek által nyujtott munkafeltételeket, a fiókok hálózata, mely minden kerületben ott van, fogja szolgáltatni, mint láttuk, az egyedüli gyakorlati utat arra, a választó kerületi szervezkedés felette állván az iparágak szerint való szervezkedésnek.

Egy irány van azonban, amelyben a fiók (vagy a nagyobb központokban az összes fiókokat képviselő kerületi bizottság) ugy fogja találni, hogy a munka szaporodását az önkormányzás csökkenése fogja követni. A központi végrehajtó és a főhivatal mellett levő fizetett hivatalnokok lesznek

[1] Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere."

azok minden ágban, akik főleg fogják biztositani a munkafeltételek országos minimumát az egész országban. A fiókok és az ő kerületi bizottságaik dolga lesz állandóan figyelemmel kisérni a saját magok helyiségeik különös bajait és különös alkalmait. De az a tény, hogy minden „előre haladó lépés" ára az egyesületnek, mint egésznek, pénztárára nehezedik, kikerülhetlenné teszi, hogy egy vita se kezdessék meg, sőt egy igény se emeltessék mindaddig, mig a helyzetet gondosan meg nem vizsgálta az egész társaságot képviselő központi végrehajtó. A demokrata pénzügynek ezen parancsát még feltétlenebbé teszi a tőke-erőnek minden összesitése. Szembeszökő, hogy ha az egy városban levő fiókok óhaja béremelésért vagy a munkaórák leszállitásáért esetleg magával hozza az egész iparág kizárását az egész országban, az az egyesület, mely megengedi helyi fiókjainak, hogy őt háboruba keverje a maga ellenőrizetlen belátása szerint, egyszerüen vesztébe rohan. Az ipari politika kérdéseiben a fiókok vagy kerületi bizottságok, ámbár még inkább vegyék kezeikbe a felügyelet, helyi magyarázat és javaslattétel dolgát, kell, hogy véglegesen adják fel minden igényöket az önkormányzatra.[1]

A döntés joga központositásának szüksége, mint a pénztár központositásának kikerülhetetlen következménye, nem az egyedüli tanuság, amelyet a munkásegyesületek szervezetök tárgyában nyertek a tapasztalatból, vagy amit megfognak tanulni, amint megértik egész teendőjüket a demokrata államban. „Az egyesületek közötti viszonyokról" szóló fejezetünkben reámutattunk arra, hogy a különböző szakaszok egybeolvadása egyetlen társaságba, könnyen tulmeszszire is vezethet.[2] Egy központi pénztár létesitése, amelyet minden tagnak egyenlő befizetése teremt meg, kikerülhetlenül vezet a választói jog egyenlősége és a számszerinti többség kormányzására. Addig, a meddig minden tag érdeke meglehetősen ugyanaz, ezen többségi kormányzás, ahol ha-

[1] Lásd I. rész, III. fejezet: „A kormányzás egysége."
[2] I. rész, IV. fejezet.

tásos képviseleti gépezet fejlődött ki, a legkézzelfoghatóbb mód egyesiteni az igazgatási erélyt a népies ellenőrzéssel. De ahol a társaság több különböző osztályu munkást foglal magában, kiknek különböző foku képzettségök, különböző költekezési igényök, különbözők szükségleteik és fedezetök, ott a gyakorlat azt mutatja, mikép az egyenlősitett pénzügy és központositott igazgatás minden alakja, még legjobb demokrata-gépezet mellett sem hozta létre sem a hatékonyságot, sem a népies ellenőrzés érzelmét és igy folytonosan ingadozó egyensuly állapotában van az. Az összes kisebbségek, élénken érezve a magok külön igényeiket és lehetőségeiket, mindig megszoritva érzik magokat a saját érdekeik előtérbe helyezésével, és megfosztva attól, hogy a saját magok életfeltételei felett hatásos ellenőrzést gyakoroljanak. Önkéntes társaságoknál az eredmény a folytonos hajlam az elválásra, minden külön osztály önállásra törekedvén, hogy maga állitson fel magának egy külön országos egyesületet. Az egyesülés folyamatának ezen korlátolását, amely a demokrata szervezet feltételeiből magokból ered, még jobban megerősitik, amint látni fogjuk, a gazdasági tekintetek.[1] A bérmunkások részére a legnagyobb jövedelmet, és az iparág részére a legmagasabb termelőképességet, amint reámutattunk, nem ugy lehet elérni, hogy bármely egyforma munkabér biztosittatik a kézi munkának, mint olyannak, vagy bármely iparágban minden munkás részére, hanem ugy, hogy a munkások minden külön szakasza a közös szabályzat elvét használja fel arra, hogy a lehető legmagasabbra emelje a saját maga munkafeltételeit. A munkások mindegyik osztályának ezen állandó előretörése, állandóan veszélyeztetve, amint be kell következnie, a termény árában való emelkedés és a munka némely bizonyos szakaszában a kereslet csökkenése által, csak ugy kezdhető meg szembeszökőleg, hogy azon osztály kockáztat és fizet, és ennélfogva gyakorlatilag ő maga kezdeményezi azt, más osztályok szavazataival nem törődve.

[1] III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai."

Ennélfogva azt várhatjuk egy demokrata államban, hogy nem lesz egyetlen nagy társasága az egész bérmunkás osztálynak, még csak nem is egyetlen egybeolvadt egyesület minden nagyiparra, de különleges szervezetek minden oly külön osztályaira a termelőknek, amelyek szakszerüleg annyira elváltak a többiektől, hogy van és szükséges, hogy legyen külön saját magoknak közszabályzatok.

Azonban ezen különös országos szervezeteknek világosan lesz sok érdekök közös. Oly kérdésekben, mint aminő a köbtérfogat, szellőzés, hőfok, egészségügyi követelmények, óvakodás a tüztől, a gépezet bekeritése, és utoljára, de egyáltalán nem legkevésbé, a szabványos munkanap megállapitása és beosztása, a munkafeltételeknek, a gyári iparok nagy részében ugyanazonosaknak kell lenni a mindegyik gyárban elfoglalt mindennemü fokozatu munkára. Még a közös alkura nézve is szükségszerüleg ki kell fejleszteni bizonyos szövetséges gépezetet, hogy ugyanazon igényeket támaszszák közös munkaadóikkal szemben és közös eljárással támogassák azokat. Sőt, amint már jeleztük, minden ilynemü kérdésben, a demokrata államra főleg a megélhető munka tana fog befolyást gyakorolni, és ennélfogva azok mindjobban és jobban élettani alapon lesznek megoldva és a törvényi becikkelyezés módszerével hajtva keresztül. Nem szükséges ismételni, hogy ezen módszer bármely hatásos igénybevételére egy parlamenti országban a foglalkozási ágak szerint való szervezkedés gyakorlatilag hasztalan, hacsak nincs az kiegészitve választó-kerületek szerint való szervezkedéssel. Ennélfogva ugy látjuk, hogy a munkásegyesületi világban nemcsak szövetséges eljárás kezdődik meg az egy telepen alkalmazott csoportok közt, hanem oly politikai szövetségek is, mint az egyesült szövőgyári munkások egyesülete, a helyi ipari tanácsok és a munkásegyesületi kongresszus. De a közszabályzatok gazdasági boncolása megmutatta nekünk, hogy van egy harmadik, és pedig sokkal fontosabb ok is ezen szövetségi eljárásra a különböző iparágak közt. Amint láttuk, első sorbeli kötelessége lesz a munkásegyesületeknek a demokrata államban fentartani és fokozatosan emelni, nem

csupán a maguk közszabályait, de az egész bérmunkás-osztály részére való országos minimumot is. Mindegyik osztály országos egybeolvadásához, és minden nagy iparban a különböző osztályok szövetségi egyesületéhez hozzá kell adni az egész munkásegyleti világ szövetkezését is.

A mi felfogásunk a munkásegyesületi mozgalom köréről a demokrata államban többet tesz, mint egyszerüen megmagyarázza a munkásegyesületi világ kifejlődését a szövetkezések hálózatává. Megadja nekünk egyuttal annak politikai programmját. A létező ipari tanácsok és munkásegyesületi kongresszusok gyengesége és tehetetlensége, amint már kifejtettük, nem csupán az ő szerfelett tökéletlen szervezetökből, de abból is ered, hogy teljesen félreértik valódi ügykörüket.[1] Azon tény dacára, hogy a munkásegyesületi tagok magokban foglalnak mindenféle politikai véleményü embereket — konzervativeket Lancashireből, liberálisokat Skóciából, szociálistákat Londonból és Yorkshireből — a britt munkásegyletek szövetségi szervezetei mai napság folyton beleártják magokat az általános politika nagy kérdéseibe, amelyek felett választóik nagy zömének vagy egyáltalában nincs semmi véleménye, vagy pedig be vannak fogva a politikai pártok egyikének vagy másikának soraiba. Határozatok a Lordok házának eltörlésére, a nevelés világivá tételére, az ezüst visszaállitására, paraszt tulajdonos-osztály rendszere létesitésére, a bérletek felszabaditására, vagy „a termelési eszközök, a szétosztás és csere eszközeinek államositására“ — oly kérdések, amelyekben a munkásegyesületi tagok, mint olyanok nincsenek sem jobban érdekelve, sem jobban felvilágositva, sem jobban egyesitve, mint más polgárok — tért találnak a munkásegyesületi tárgyalásokon, és vagy keresztül engedtetnek formailag a puszta közönyösség által, vagy széthuzás, szemrehányás és szétszakadás forrásaivá lesznek. Az idő ezen elfecsérlése és az erély ezen elvesztegetése idegen tárgyak felett, ugy hisszük, főleg abból ered,

[1] Lásd II. rész, IV. fejezet: „A törvényi becikkelyezés módszere.“

hogy nincs valamely világosan felállitott és különös munkásegyesületi programm. A jövő demokrata államában a munkásegyesületi tagoktól el lehet várni, hogy tudatával legyenek a magok sajátos teendőinek a politikai világban, és hogy főleg annak elvégzésével foglalkozzanak. Főfontosságunak tartjuk mi minden osztályra nézve a köznevelés, közegészség, pihenés, és munkabérben való országos minimum megállapitását, annak alkalmazását minden munkaviszonyra, annak szakszerü értelmezését, hogy mindegyik különös iparág viszonyaihoz alkalmaztassék, és mindenek felett annak erélyes megvalósitását az összes bérmunkás-világban, a gyenge iparágakban nem kevésbé, mint azokban, amelyek jobban képesek megvédeni magokat. De a gyári és műhelyi, bánya, vasuti, üzleti és kereskedelmi hajózási törvények rendszeres átdolgozása, amely bennefoglaltatik az országos minimum ezen felfogásában, csupán alapját fogja biztositani a gulának. Ezen alaptalaj szinvonalon lesz szükség arra, hogy minden külön ágazat ugy fejtse ki a saját maga szakszerü szabályzatait, amint szükséges lesz arra, hogy elháritson minden oly munkafeltételt, amelyről bebizonyitható, hogy ténylegesen sérelmes az érdekelt munkások munkaképességére. Mindezen kérdésekre nézve, amint láttuk, minden egyes részleges osztály igényét a törvény segélyére nemcsak előnyösen támogathatja az összes többi iparág, hanem előnyösen engedhet nekik helyet a közönség képviselete is. És miután a törvényi becikkelyezés módszerének lehető legtetjesebb igénybevétele fog, amint láttuk, mégis állandó módon nyitva hagyni egy tágas tért a közös alku módszere részére, hozzá kell adni a szövetséges egyesületek politikai programmjához mindazt, amit mi a munkásegyesületi mozgalom folyományai néven irtunk le.[1] A munkásegyesületi világ szövetséges végrehajtó tanácsa ugy fogja találni, hogy védeni fogja a társulás teljes szabadságát, és ügyelni fog figyelmesen a törvényhozás vagy birói magyarázat minden fejlődése felett,

[1] II. rész, XII. fejezet és a függelék I. a törvényes helyzet tekintetében.

hogy lássa, mikép semmi se tétethessék büntetendővé vagy perbefoghatóvá, ha egy munkásegyesület vagy hivatalnokai által követtetik el, ami nem volna büntetendő vagy perbefogható, hogyha a vállalkozók egy testülete által követtetik el nyereségök keresése közben. És a szövetséges végrehajtó őrködne nemcsak a felett, hogy semmi egyenes támadás ne tétessék a munkás-szervezetek ellen, de az ellen is, hogy bármely ravasz gyengitése ne jöhessen létre befolyásoknak. Ügyelne a jancsibankók minden formájának, vagy a bérekből való levonásoknak — beleértve a birságokat, eszközbérleteket és az országos biztositási alapokba vagy a munkaadók segélyző társaságaiba való befizetéseket is — törvényes eltiltása felett. Mindenek felett, ellenállana a munkaadó részéről nyilvánuló minden oly igyekezetnek, mely a munkás házát igyekszik műhelylyé átváltoztatni, és igy kiszabadulni azon felelősség alól, hogy az ország törvényében foglalt munkafeltételeket végrehajtsa. Egy ily módon készitett programmal a szövetségi végrehajtó ugy találná, hogy háta mellett van a munkásegyesületi világ egész ereje, amely igy segitené a nemzet tanácsát azon szakszerü ismerettel és a kézi munkás szakszerü tapasztalatával, amely nélkül a munkaszabályozás nem lehet sem népszerü, sem hatályos.

A politikai tudomány tanulmányozóját érdekelni fogja azt venni számba, hogy a munkások szervezeteinek tapasztalata minő világot vet a demokráciára magára. A munkásegyesületi mozgalom állandó jelenléte és növekvő hatalma az államban jelzi, hogy azzal kezdjük, mikép magának a demokrácia fogalmának is szélesbülni kell, ugy hogy az épugy foglaljon magában gazdasági, mint politikai viszonyokat is. Az Egyesült-Államok alkotmányának készitői, ugyszintén az 1789-iki francia forradalom változó pártjai nem láttak semmi hasonlóságot vagy egyenlőséget azon személyi hatalom közt, amelyet ők elüztek a kastélyból, az oltárról és a trónról, és a között, amelyet ők korlátlanul otthagytak a gazdaságban, a gyárban és a bányában. Még a mai nap is, egy évszázados forradalom után, a közép- és felső-osztályu szabadelvüek nagy tömege nem lát semmi nagyobb követke-

zetlenséget a demokrácia és a korlátlan tőkés vállalkozás közt, mint ahogy Washington vagy Jefferson látott a demokrácia és a rabszolgatartás közt. A kézimunkás bérmunkások nyers, szabályzatlan nagy sokasága kezdettől fogva megtalálta utját egy más felfogáshoz. Előttök azon ellenőrzetlen hatalom, amelylyel birtak a termelés eszközeinek tulajdonosai, képesek lévén visszatartani a kézimunkástól a megélhetésnek minden esélyét, ha csak az el nem fogadja az ő feltételeiket, egy sokkal valódibb hiányát jelentette a szabadságnak, és egy sokkal élénkebb érzetét a személyes alávetettségnek, mint a hatóság hivatalos itéletmondása vagy a király távoli, érezhetlen uralma. Az ipar vezetői, mint a régi királyok, becsületesen képtelenek megérteni, hogy miért kell az ő hatalmokat korlátolni, és a királyok, épugy, mint az ipar vezetői, sohasem találtak semmi nehézséget abban, hogy megmutassák, mikép annak fentartása nélkülözhetlen a társadalomra nézve. Az iparban való ezen önkényuralom ellen, a kézimunkások a század folyamán fokozatosan érvényesitették kifogásokat. Az összejátszás szabadságáért és a gyári törvénykezésért való izgatás tényleg az ipar birodalmában egy alkotmány követelése volt. A közös alku késői elismerése, és egy munkatörvénykönyv fokozatos kidolgozása jelzi, hogy ezt a Magna Chartát, amint a demokrácia győzelemre jut, kikerülhetlenül meg fogják kapni az összes bérmunkás-osztályok. „Egy dolog világos, — igy irt 1869-ben egy ellenséges biráló, — a munkások és munkaadók közötti viszony állandóan megváltoztatta jellegét. A demokrata eszme, mely uralkodik a politikában, nem kevésbbé hatott be az iparba. Az uralkodó osztály elismerése, amely feltétlen engedelmességet követelt meg az alatta állóktól, és mely reáerőszakolta azokra a saját maga szolgálati feltételeit, eltünt, hogy soha vissza ne térjen. Mostantól fogva a munkaadóknak és munkásaiknak egyenlők gyanánt kell tárgyalniok."[1] Ami nem volt oly szembeszökő a középosztályu szemlélők előtt, az szükséges feltétele ezen egyenlőségnek. A meg-

[1] James Stirling: Trade Unionism (Glasgow, 1869) 55. l.

élhetési eszközök tulajdonosa és az oly veszendő áru eladója közt, mint a napi munka, az egyéni alkuvást egyszer mindenkorra el kellett hagyni. Annak helyére, ha szükség van egyáltalában valami igazi szerződési szabadságra, kell, hogy a munka feltételei egyenlően szakképzett alkuvók által állapittassanak meg, akik észszerüen összehasonlitható testületeket képviselnek stratégiai erő tekintetében, és mindig alávetve és kiegészitve a parlamenti magas törvényszék döntései által, amelyek a közönségnek, mint egésznek érdekeit képviselik. Az egyenlőség a munkában röviden magával hozza a közszabályzat elvének általános alkalmazását.[1]

Azon kényszeritő tanuságon tul, hogy a politikai demokrácia kikerülhetetlenül vezet az ipari demokráciára, a munkásegyesületi mozgalom nyujt némi utmutatást arra is, hogy mi lesz a demokrata intézményeknek valószinü ha-

[1] Mi a helyzet változásának tökéletlen magyarázatát okoljuk sok ipari viszályért és azért, hogy a munkásosztály követelményei ellen oly nagy ellenszenv mutatkozott az agymunkás és birtokos osztályoknál. A munkaadó nem tud megszabadulni azon eszmétől, hogy ő megvette a munkás egész erejét és képességét a munkanap óráira ép ugy, amint a rabszolgatartó megvette rabszolgái egész képességét egész életökre. A munkás más oldalról ugy tekinti magát, mint aki fel van fogadva dolgozni egy iparban egy határozott munka elvégzésére és megcsalva érezi magát, hogyha a munkaadó bármily külön erőfeszitést, vagy kényelmetlenséget, vagy bármely más kötelességet akar reátolni, ami nem volt kikötve az alkuban. Hasonló félreértés rejtőzik a társadalmi viszonyokra nézve is. A tőkés nagyon szereti kinyilvánitani, hogy a munka árucikk és a munkabérszerződés époly adásvételi szerződés, mint bármely más. De mégis ösztönszerüleg elvárja, hogy bérmunkásai ne csak engedelmességgel, de személyi tisztelettel is legyenek iránta. Hogyha a bérszerződés csak oly adásvételi szerződés, mint minden más, miért várják el a munkástól, hogy levegye kalapját munkaadója előtt és urnak szólitsa őt viszonzás nélkül, mint ahogy a munkaadó egyenlőségi alapon tárgyal azon egyénekkel (gyakran tényleg magasabb társadalmi állásuakkal, mint ő maga), akiktől veszi nyersanyagát vagy tesz velök más alkut üzletére vonatkozólag?

tása. Első sorban is megjegyezzük, hogy a munkások önkéntes és zavartalan demokráciái sem kívánságot, sem hajlandóságot nem mutatnak a fizetés egyenlőségére valami holt szinvonalra, sem a szolgálat ugyanazonosságára. Ellenkezőleg, a legfelületesebb tanulmányozása is a munkásegyesületi világnak a régi módszerü összefoglalását minden kézimunkásnak a „munkás-osztály"-ba, csaknem nevetségesnek mutatja. A klasszikus közgazda osztályai helyett a „tőkés" és a „munkás" helyett ugy látjuk, hogy a munkásegyesületi szervezet felállit és megerősit egy csaknem végtelen osztályozást a munkásvilágban, különböző osztályokba, amelyek mindegyikének meg van a maga testületi hagyománya és életmód-szinvonala, a maga saját külön képessége és különleges szüksége, és amelyeknek ennélfogva mindegyike megköveteli a saját maga „alkalomszerüségi és ügyességi járadékát." És amikor megvizsgáljuk a közös szabályzás munkásegyesületi elvének közvetett hatását a kis mester-rendszer kiirtására és a nagyipar kedvezményezésére,[1] megértjük, hogy mily hatásosan terjeszti ki a munkásegyesületi mozgalom a hasonló osztályozást az ipar agymunkás vezetőinek hasonló osztályozására. A „tőkés vállalkozó" egyedüli alakja helyén látjuk, hogy mint emelkedik ki minden iparágban egy egész sorozata a szakembereknek — a feltalálók, rajzolók, vegyészek, mérnökök, bevásárlók, igazgatók, munkavezetők és mások, — akik mind szervezve vannak a magok szakszerü egyleteikben,[2] és mintegy közvetitők gyanánt állanak ott a részvényesek, adófizetők vagy fogyasztók közt, akiknek szolgálatában állanak, és a kézi munkások azon fokozott hadserege közt, akiket ők igazgat-

[1] III. rész, III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai."

[2] Nem tudják közönségesen, hogy mily számosak és mily különfélék ezen szakszerü egyletek. A három „tanult életpálya" szembeszökő példáján túl ilynemü szervezés létezik ma már a társadalmi élet csaknem minden osztályában az agymunkások minden fokozatán. Hogy ne szóljunk az épitészekről, felügyelőkről, mérnökökről, számvevőkről és könyvvezetőkről, vannak oly egyleteink,

nak. Sőt a munkakör ezen fokozódó szakszerüsitése nem is áll meg a gazdasági viszonyoknál. A munkásegyesületi világ benső kifejlődése világosan mutatja, hogy a munka felosztásának tovább kell bevitetnie a demokrácia egész szervezetébe. Ámbár a munkások azzal a mélyen meggyökerezett meggyőződéssel indulnak meg, hogy „egyik munkás ép olyan sokat ér, mint a másik", és ámbár ez a demokrácia a kormányzás kötelességeiben, mint szintén előnyeiben is az „egyenlő és ugyanazonos" iparkodást jelenti, mégis kénytelenek voltak mind jobban és jobban áttolni a „saját magok dolgát" szakértő hivatásos embereknek egy különösen e célra választott és e célra képzett osztályára. És azon csaknem leküzdhetetlen nehézségek dacára, amelyek állanak a képviseleti intézmények utjában egy vagyontalan kézi munkás közönségnél, ugy találjuk, hogy az egyik egyesület a másik utján elhagyja a referendum és a kezdeményezés gépies szokását, s fokozatosan megkülönbözteti a saját maga ügyeinek hatásosabb kezelése céljából egyik oldalon a hivatalnoktól, a másik oldalon a választótól a képviselőt. Röviden, amig a munkásegyesületi szervezkedés világosan mutatja Adam Smith klasszikus igazságát, hogy a munka megosztása növeli az anyagi termelést, egyuttal beviszi ezt az elvet magába a társadalom szervezkedésébe is. Ha a demokráciának a közigazgatási eredményességet kell jelenteni, összekötve a valódi népies ellenőrzéssel, a munkásegyesületi gyakorlat világosan reámutat a folyton növekvő elkülönitésre a három nélkülözhetlen osztály teendői közt: a választó polgárok, a választott képviselők és a szakszerü hivatalnokok között.[1]

mint a gépgyárigazgatóké, kőszénbányaigazgatóké, iskolaszéki hivatalnokoké, egészségügyi gépészeké, egészségügyi felügyelőké, közegészségügyi orvosi hivatalnokoké, súly- és hosszmértéki felügyelőké, különböző vezérmunkásoké és igazgatóké, sőt hajóhivatalnokokéé is. Ezen hivatásos egyesületek, vagy az ő kiterjedt közszabályzataiknak tanulmányozását még nem kezdte meg senki.

[1] Lásd I. rész, I-től IV-ik fejezetig: „Munkásegyesületi szervezet."

Igy azt találjuk, hogy nincs valami tiszta formula arra, hogy megállapitsa a társadalomban az egyének jogait és kötelességeit. A demokrata államban minden egyén egyszerre ur is, szolga is. Abban a munkájában, amelyet a közönség részére végez életfentartásáért cserében, ő szolga és annak kell maradnia, alávetve azok utasitásainak és igazgatásának, akiket kielégiteni óhajt. Mint választó polgár, egyesülve társaival és mint fogyasztó szükséglete mérvéig, ő az ur, ő határozza el, teljesen minden felsőbbségtől szabadon, hogy mit kell tenni. Ennélfogva a demokráciának legfőbb tétele az, hogy minden ember szolga azon kérdésekre nézve, amelyekben ő neki van legteljesebb ismerete, és amelyekre nézve ő nála van meg a legnagyobb szakértő munkaképesség, tudniilik azon szakszerü foglalkozási ágban, amelyre szenteli dolgozó óráit; és ugyanő ur azon dolgokra nézve, amelyekről nem tud semmi többet, mint bárki más, nevezetesen a közönségnek, mint egésznek, általános érdekeire nézve. Ebben a furcsaságban rejlik, ugy véljük, a demokráciának igazolt volta és egyuttal ereje is. Nem ugy van, mint ahogy a felületesek állitják, hogy a tudatlanság uralkodik az ismeret, és a középszerüség a tehetség felett. A társadalom igazgatásában az ismeret és a képesség nem képes teremteni semmi valódi és állandó előhaladást más módon, mint ugy, hogy azon közönség emberi anyag elméjén át müködik, amelyet emelni óhajtása. Csak ugy képes még a legbölcsebb s legemberszeretőbb reformer is, még akkor is, ha teljhatalma van, magával ragadni és megváltoztatni valódilag a dolgok képét, ha magával viszi az „általános érzéki embert.“ Sőt még az emberek legbölcsebbikére sem bizható reá azon legnagyobb tekintély, amely az ismeret, képesség és alkalomból ered, a korlátlan és végleges döntés jogával. A demokrácia arra való, — és talán az egyedüli gyakorlati mód — arra, hogy meggátolja bármely egyes egyénbe vagy bármely egyes osztályba való központositását annak, ami, ha igy központositttatik, kikerülhetlenül az elnyomás rettenetes gépezetévé válik. Az önkényuralmu császár, kit egy képzett hivatal-

noksereg szolgál, az angolszász előtt veszedelmes közeli megközelitésének látszik az ily összpontositásnak. Hogy ha a demokrácia azt jelenti, mint ahogy a korábbi megfigyelők képzelték, hogy az a tudás és hatalomnak hasonló összepontositása az az időszerinti számbeli többségnél, az könnyen lehet oly sérelmes zsarnoksággá, mint bármely önkényuralom. Hogyha az angolszász munkások önkénytes demokráciáját, vagy, amint véljük, bármely más demokratikus intézményeket ténylegesen tanulmányozunk, feltünik előttünk, hogy ez a veszedelmes hatalom két részre szakadt szét. Ugy a politikai, mint a más demokráciában, ámbár a polgár az, aki mint választó vagy fogyasztó, utoljára is kiadja a rendelkezést, mégis a hivatásos szakértő az, aki adja a tanácsot arra, hogy mi legyen a rendelkezés.[1]

Egy másik oldala ennek a furcsaságnak az, hogy a demokrata államban senki sem gondol a maga dolgára. A gazdasági körben az természetes következménye a munkafelosztásnak; Robinson Crusoe, aki csupán a maga fogyasztására termelt, volt az utolsó ember, aki semmi másra nem

[1] Itt van az, ahol felfedezzük a választ Carlyle azon kérdésére: „Hogy a kikerülhetetlen demokráciával együttesen hogy lésithető a nélkülözhetlen souverainitás; bizonyára az a legnehezebb kérdés, amely valaha tétetett fel az emberiségnek." (Past and Present, IV. könyv, I. fejezet, az 1843-iki kiadás, 311. l.) Austin tanulmányozója a jövő munkásdemokráciában valószinüleg azt fogja találni, hogy a souverainitást a maga régi értelmében oly nehéz felfedezni, amint nehéz azt a mai napság politikai demokráciában (lásd Professor D. G. Ritchie: Darwin and Hegel, London, 1893.) Bárminő jogkör adassék is a föld és tőke magántulajdonjogának, az époly kevéssé fogja magával hozni a munka feltételeinek, megállapitásának ellenőrzetlen jogát, mint ahogy a királyság nem állapitja meg a polgári jog feltételeit. A társadalom modern felfogásában a régi egyszerü felosztás uralkodóra és alattvalóra teljesen félretolatott a társadalmi szervezés és teendők sokszoros széttagoltsága által.

Talán érdekesebb a jelen tárgygyal összefüggésben Auguste Comte hires javaslata elkülöniteni a társadalmi tudást a társa-

gondolt, csak a maga saját dolgára. A szerfeletti komplikáltság, amelyet a cserére szánt általános termelés hozott magával, azt is magával hozta, hogy mindenki azon céllal dolgozik, hogy más emberek óhajait elégitse ki. Sürü népességek összecsomósodása, és különösen a szövetkezési vállalatok, amelyek ilyenkor alakulnak, minden irányban reátolják hivatásos szakértőkre önkéntes átruházás folytán azt, amit egykor az elszigetelt egyén a „saját maga dolgának" tartott. Igy a modern városi polgár nem állitja többé elő a saját táplálékát, vagy nem készíti a saját ruháját; nem védelmezi többé a saját életét vagy vagyonát; nem hordja többé a saját vizét; nem csinálja többé a saját utját, vagy nem tisztitja vagy világitja azokat, ha már meg vannak csinálva: nem hordja el többé a saját szemetét vagy nem tisztitja többé a saját lakását. Nem neveli többé a saját gyermekeit, vagy nem gyógyitja vagy ápolja a saját betegeit. A munkásegyesületi szervezet hozzáadja az igy hivatásos szakértőkre átvitt teendők hosszu sorozatához azon feltételek megállapitását, amelyek mellett hajlandók a polgárok az országos szolgálatban részt venni. A teljesen ki-

dalmi hatalomtól, megkülönböztetni egy osztályát a jól kinevelt papoknak, akiknek nincs hatalmok, a kormányzóktól, akiknek korlátlan hatalmok van ezen erkölcsi hatalom állandó elmei befolyása alatt. Ez a javaslat, bár fantasztikus alakba van öltöztetve, első pillanatra ugy látszik, hogy megközeliti a szakértő tudás és a végleges ellenőrzés közt levő azon elkülönitést, amit mi a szabadság szükséges feltételének tartunk. Tényleg azonban ez nem biztositana ily elválasztást. A kormányzók, kik jól neveltek, szakértők és folyton ellátják az ügyeket, birnának tudással és hatalommal is és igy ellentállhatlanok lennének. Comte javasolt megkülönböztetése sokkal több, mint a megkülönböztetés két külön szakértő osztály közt — a tisztán tudományos kutató és felfedező emberek közt, és más oldalról a kivitel gyakorlati emberei közt, akik a tudomány általánositásait alkalmazzák a napi élet ügyeire. Demokráciában, a szakértők ezen két osztálya közül, bár mind a kettő feltétlenül szükséges a haladásra, egyik sem bizható meg a végleges döntés jogával.

fejlett demokrata államban a polgár mindig más emberek dolgával fog törődni. A maga szakszerü foglalkozásában akár mint agymunkás, akár mint kézimunkás, folytonosan arra fog törni, hogy kielégitse azok óhajait, akiket szolgál, mig mint választó, a maga községében vagy szövetkezetében, a maga munkásegyesületében vagy politikai társaságában, mindig oly kérdések felett fog itéletet mondani, amelyekben az ő személyes érdeke nem nagyobb, mint aminő társaié.

Hogyha azt kérdezik tőlünk, hogy vajjon az a demokrácia, amelyet a munkásegyesületi mozgalom boncolásánál láttunk, összefér-e az egyéni szabadsággal — kénytelenek vagyunk azzal a kérdéssel válaszolni, hogy mi is hát a szabadság? Ha a szabadság azt jelenti, hogy mindenki a saját ura, és követheti a saját akaratát, akkor az világosan össze nem férhet, nem is annyira a demokráciával, mint bármely valamely más formájával a kormányzásnak, hanem azzal sem, hogy a lakosság sürü tömegekbe verődjék össze, a munkafelosztással, és amint mi hisszük, magával a civilizációval sem. Amit egyes egyének, osztályok vagy fokozatok rendesen értenek a „szerződési szabadság", az „egyesülési szabadság", vagy a „vállalkozási szabadság" alatt, az szabadság arra, hogy alkalmilag felhasználják azt a szabadságot, amelylyel véletlenül birnak, az az, hogy kényszerithetnek más, kevésbé hatalmasokat arra, hogy az ő feltételeiket elfogadják. A személyes szabadság ezen faja egy, nem egyenlő egyéniségekből álló társadalomban nem különböztethető meg a kényszeritéstől. Ennélfogva szükséges meghatározni a szabadságot, mielőtt beszélnénk róla, amely meghatározást pedig mindenki ugy fogja fogalmazni, amilyen felfogása van arról, hogy mi kivánatos társadalmilag. Mi magunkat a „szabadság" vagy „önjog" neve alatt nem a természetes vagy elidegenithetlen jogok valamely mennyiségét, de olyan létviszonyokat értünk a társadalomban, amelyeknek eredménye a gyakorlatban az egyéni emberi lényben a tehetségek lehető legnagyobb kifejlődését engedi meg.[1] Már

[1] „A szabadság tényleg épen annyit jelent, amennyiben ál-

most ily értelemben a demokrácia nemcsak összefér a szabadsággal, de, amint előttünk látszik, az egyedüli mód annak legnagyobb mennyisége biztositására. Nyitva van a vita előtt, vajjon a kormányzás más módjai nem eredményezhetik-e egyes egyének vagy osztályok tehetségeinek teljesebb kifejtését. Egy önkényuralkodó előtt egy egész királyság felett való korlátlan uralkodás jelentheti az ő egyéni képességeinek gyakorlatát, az ő egyéni egyéniségének oly kifejtését, aminőt az életben semmi más helyzet nem engedne meg. Az arisztokrácia vagy egy osztály uralkodása egy osztály érdekében, megengedhető, hogy képessé teszi azt az osztályt tökéletességig kifejleszteni fizikai szellemét vagy értelmi varázsát oly fokra, amelyet nem tudna elérni a társadalom semmi más rendszerében. Hasonlóul, lehet ugy okoskodni, hogy ahol a termelési eszközök tulajdonjoga és a munka igazgatása tartaléktalanul ott hagyatik a tőkés osztálynál, „a vállalkozási szabadság" ily faja a tehetségnek oly kifejlődésére fog vezetni az ipar vezéreinél, aminőt másként nem lett volna lehetséges elérni. Mi mindezen állitásoktól idegenkedünk már csak azon az alapon is, mivel a személyi jellem legteljesebb kifejtése épugy igényli a fegyelem nyomását, mint az alkalom ösztönzését. De, ámbár a korlátlan hatalom befolyást gyakorolhat azoknak jellemére, akik birtokában vannak, az autokrácia, arisztokrácia, és plutokrácia mind bir, a szabadságszerető szempontjából, egy végzetes hiánynyal. Szükségképen magokkal hozzák az alkalom megszoritását a tehetség kifejlesztésére a népesség nagy tömegében. Csak ha a nemzet segélyforrásai határozottan szervezvék, és nem egyes egyének vagy osztályok, de az egész közönség hasznára kezeltetnek; hogyha a munka, mint minden más részlet igazgatása az emberi dolgoknál, szakszerü szakértők dolga lesz, akik megfontoltan, megállapitott közszabályzatok értelmében dolgoznak; és amikor a politika felett való végleges döntés nem más kezekbe, hanem magokéba a polgárokéba

tala eléretik a megfelelő ember létele a megfelelő helyen." Sir John Seeley: Lectures and Essays, 109. l.

van letéve, csak akkor lehetséges, hogy a közönségben, mint egészben levő egyéni értelem és egyéni jellem maximális együttes kifejlesztése elérhető lesz.

A mi vizsgálódásunk szempontjából elősegit bennünket annak megállapitása, hogy az egyéni kifejlődésre ható összes befolyások közt melyek azok, amelyeket maga a demokrácia gyakorol. Az összes szakszerüség és megbizás, amelyek, mint mi állitjuk, vele járnak a demokrata intézményekkel, szükségképen magokkal hoznak egy nagy megszaporodást a képességben és munkaképességben már csak azért is, mert a szolgálat szakszerüvé tétele gyakorlottságot jelent és a megbizatás kiválasztást igényel. A hivatásos ügyesség ezen mélyitése és szükebb körre szoritása a teljesen kifejlődött demokrata államban, várhatólag együtt fog járni a müvelődés oly haladásával, amiről a mi mostani tökéletlen szervezkedettségünk nem ad megfelelő ideát sem. Addig, amig az élet csak egy hosszu törekvés személyes haszonért, — még inkább, hogy ha az csak egy hosszu küzdelem a nyomor ellen — nincs szabad idő vagy erő a résztvevő értelmi, müvészi vagy vallásos tehetségek nagy kifejlesztésére. Ha a munka feltételei átgondoltan ugy szabályoztatnak, hogy megfelelő táplálkozást, nevelést és pihenést biztositanak minden munkaképes polgárnak, a nép nagy tömegének csak akkor lesz először valami valódi esélye arra, hogy kiterjeszsze baráti és családi érzelmeit, vagy kielégitse a tudás és szép iránti ösztönöit. Egy még inkább kizárólagos kiegészitője a demokráciának az, hogy mindjobban elvonja az egyén elméjét az ő saját külön szükkörü érdekeitől és közvetlen vágyaitól, és kényszeriti őt arra, hogy gondolatait és pihenését nem a saját vágyainak kielégitésére, de társai szükségleteinek és óhajainak megfontolására forditsa. Mint választónak — s még inkább, mint választott képviselőnek — községében, a saját hivatásos szakegyletében, a saját szövetkezetében, vagy állama szélesebb politikai intézményeiben, az „átlagos érzéki ember" állandóan arra van utalva, hogy a közpolitika kérdéseit mérlegelje és döntse el. Ennélfogva a demokrata intézménye működése jelenti a hosszu képzést, a felvilágosult

altruizmusban, állandó mérlegelését nem azon előnynek, amit hozhat a kérdésben levő tény egy bizonyos egyénnek egy bizonyos alkalommal, de azon szélesebb körre, amitől függ a társadalmi életnek minden sikeres irányitása.

Hogyha most, ezen hosszu boncolgatás végén, megkisérelj ük formába önteni a mi uralgó benyomásunkat, az magának a demokráciának nagy és kuszált voltának érzete. A modern civilizált államok rá vannak utalva ezen kuszáltságra a lakosság sürü zsufoltsága és az ipari fejlődés folyamata folytán. Már maga az a vágy, hogy a mozgékonyság biztosittassék a tömegben, kényszerit egyik szabályozásnak a másik után való elfogadására, amely korlátozza minden ember jogát a levegő, a viz, a föld, sőt még a termelés mesterségesen előállitott eszközeinek használatában is oly módon, ahogy ő azt legjobbnak gondolja. A javitott ipari eljárások felfedezése maga, mivel szakszerüségre vezet, a kézimunkás és az agymunkást egyformán függővé teszi a közönség többi részétől a magok megélhetésére nézve, és aláveti őket, még a saját szakmájokban is, a mások tényeinek. A civilizáció és haladás világában senki sem lehet saját magának ura. De maga azon tény, hogy a modern társadalomban az egyén igy szükségszerüleg elveszíti a rendelkezést a saját maga élete felett, kivánatossá teszi előtte, hogy együttesen nyerje meg azt, ami egyénileg lehetetlenné vált. Innen van az ellenállhatatlan áramlat a népies kormányzat felé, minden rehézségei és veszélyei dacára. De a demokrácia még mindig a nagy ismeretlen. Teljes erejére és fontosságára még csak pillantásokat vethetünk. Amint a társadalmi élet egyik oldala a másik után lesz gondos megvizsgálás tárgya, fokozatosan teljesebb képet fogunk nyerni róla. A mi közéleti következtetéseink, amelyek a demokrata szellem egyik megnyilvánulásának tanulmányozásából származtak, ugy reméljük, nemcsak feltevésekre fognak ürügyet adni a jövő bebizonyitásokra,, de egyuttal ösztönözni fognak más tanulmányozókat arra, hogy eredeti nyomozásokat végezzenek a demokrata szervezkedés szélesebb és talán jelentőségteljesebb alakzatain.

FÜGGELÉKEK

I. FUGGELÉK.

A közös alkuvás törvényi állapota.[1])

1824—25 óta, amikor a között alkuvás a munkabérekre és órákra nézve törvényszerüvé tétetett, és különösen 1871—75 óta, amikor az együttes eljárás ezen joga kiterjesztetett a munkaadás minden más feltételére nézve, a vita a munkásegyesületi mozgalom ezen módszerének szabatos törvényi helyzete felett különböző kérdések körül forgott. A kérdésben levő pontok folytonosan ingadoztak, aszerint, amint a jogtudósok azon nyomásnak különböző formáival bajlódtak, amit az egybejátszás alkalmilag gyakorol a másik oldalra. Félszázad multával az után, hogy az összejátszási törvények eltöröltettek 1824—25-ben, a birák és törvényhozók elméjében ugy látszik, hogy ez a kérdés mindig összve volt kavarva a fizikai erőszak kérdéseivel. Mivel szenvedélyes strikeolók itt és ott támadásokat követtek el, az volt a rendes felfogás, hogy a munkásegyesületi szervezkedés gyakorlatban attól függ és kikerülhetlen hoz magával egy vagy másnemü személyes bántalmazást. Ezen feltevés mellett nem lehetett várni, hogy a kényszerités különböző formái közt valami pontos megkülözböztetés tétessék. Ez a zavar most megszünt, legalább amennyire a birák vannak szóban. 1867-ben Beesly tanár nagy gyülölséget vont magára a saját osztályában, azt jelentvén ki, hogy „egy munkásegyesületi gyilkosság sem nem jobb, sem nem roszszabb, mint bármely más gyilkosság.“ Ma, mint Sir Frederick Pollock megjegyzi, „nincs kétség afelett, hogy támadás és ütés, törvénytelen megsebesités, verekedés, törvénytelen gyülés és más nyilt kihágások a közbéke ellen *egyenlően* kihágások, akár vala-

[1] Lásd II. rész II. fejezet. „A közös alkuvás módszere.“

mely ipari háboru folyamán, vagy valamely ipari összejátszás tagjai által követtettek el, akár sem".[1] A munkásegyesületi tagok ezen kérdésben sohasem kérték semmi másféle magyarázatát a törvénynek.

Az épen most leirt zavar a felfogásban gyakran vezette a birákat és hatóságokat, le egészen 1891-ig arra, hogy büntető cselekményül vegyék a megfélemlités cime alatt minden, valamely munkásegyesületi tag által mondott fenyegetést vagy ütést egy munkaadó vagy egy nem egyesületi taggal szemben, még akkor is, hogyha az emlitett következmények a legbékésebb természetüek voltak is. A törvények ezen magyarázata mindig ellenszenves volt a munkások előtt és 1891-ben hatóságilag elejtetett. A kérdésben levő pont az volt, hogy miben áll a megfélemlités törvényszerü sérelme. „A megfélemlitésnek oly valamivel való fenyegetésnek kell-e lenni, amit, ha végrehajtanak, büntető sérelem volna a személy vagy létező tulajdon ellen? Vagy magában foglal-e oly cselekedettel való fenyegetést is, amely polgárilag rossz, de nem büntetőjogilag? Vagy végül magában foglal-e oly szándék bejelentését is, ami olyannak elkövetését vagy elkövettetését jelzi, ami magában nem sérelmes ugyan, de mégis képes erkölcsi kényszeritést gyakorolni a megfenyegett személyre? A Queen's Bench osztálynak egy külön összeállitott itélőszéke, kiindulva a törvényhozás azon szándékából, mely az 1871-iki, mint szintén az 1875-iki Trade Unions Actban nyilvánult, kijelentette, hogy ezen magyarázatok közül az első a helyes."[2]) Ennélfogva „a megfélemlités" illetékesen leszorittatott egy személy vagy létező tulajdon ellen való büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetésre.

Amennyiben erőszak és megfélemlitésről van szó, a kérdés tehát teljesen a munkásegyesületek megelégedésére döntetett el. Bármennyire ellenséges legyen is a törvényszéki felfogás a munkásegyesületekkel szemben, bármennyire sérelmesnek találják is a birák azok tényeit, most már el van döntve, hogy semmi sem büntetendő kihágás, ami egy ipari összejátszás alatt tétetik, ami nem volna büntetendő kihágás, ha a legkonzervativebb vagy leg-

[1] Emlékirat a munka tárgyában ülésezett királyi bizottság jelentéséhez a függelékben. C. 7063.

[2] Emlékirat a munka tárgyában ülésezett királyi bizottság jelentésének függelékében, C. 7063; lásd továbbá Gibson v. Lawson és Curran v. Treleaven, 1891, 2., 9. k. 545; Law Quarterly Review, 1892 január 7. C.

tiszteltebb társaságok által követtetnék is el. Nehezen lehetne azt mondani, hogy ez volna az eset a közrend azon kihágásaira nézve, amelyeket most rövid uton dönt el a hatóság. Nehéz bármely ipari küzdelemnek ugy folyni le, kivéve a legjobban szervezett egyleteket, hogy a munkások ne tennék ki vádnak magokat azért, mert „elállották az utat", vagy azon laza vádnak, hogy zavart okoztak. Ilynemü kihágás minden nap követtetik el mindenféle és minden állásu ember által, a Citybeli izgatott börzeügynökök tömegétől le az utcaszegleten predikálók csoportosulásáig. Hogy ezek a rendőri üldözés tárgyai-e, és büntettetnek-e a hatóság által, az függ részben a sérelem nagyságától, de sokkal inkább azon felfogástól, amelylyel nézik a hatóságok a csoportosulás céljait.

Ez vezet bennünket a „korteskedés" tárgyára, ami sokkal nagyobb közérdekeltséget keltett fel, mint amennyit megérdemel.[1]) 1875 óta világos, hogy a munkások törvényes jogaikat gyakorolják, ha egyesült eljárással vonakodnak szolgálati szerződéseket kötni valamely munkaadóval, vagy visszavonulni a szolgálatból szerződéseik végeztével, vagy a törvényszerü felmondás után. Vagyis a strike határozottan törvényessé tétetett. A strikeolóknak époly jogok van, mint bárki másnak, közölni azt a tényt, hogy strike van folyamatban, bármely munkással, aki nem tudja azt, mint szintén békés rábeszélést vagy intést intézni az ily munkásokhoz. Gyakran elfeledik, hogy az ily értelemben való korteskedést határozottan és kifejezetten törvényessé tette az 1875-iki

[1] A korteskedés világos meghatározását és teljes leirását Mr. Henry Crompton tollából megtalálhatjuk a History of Trade Unionism-ban 262. l.; lásd továbbá Mr. George Howell cikkét a Contemporary Reviewban 1877 szeptemberén és az ő Conflicts of Labour and Capital-ját, 2-ik kiadás (London, 1890). Érdekes megtudni Dr. Grosstól, hogy „a korteskedés nem valami modern találmány. 1614-ben a chesteri kereskedők és vasárusok társasága elrendelte T. Alderseynek (aki egy vaskereskedő hugát vette el), hogy zárja be boltját. Az megtagadta, „igy napról-napra két más ember (a társaságból) egész nap ott sétált a mondott bolt előtt és megtiltotta és megakadályozta mindenkinek, aki a boltba jött, hogy vegyen ott bármely árut és megállitotta azokat, akik árut vettek ott." A biró elrendelte nekik, hogy menjenek el onnan eskü alatt; ők azt válaszolták, hogy ők megesküdtek társaságoknak, és igy ott sétáltak és ott maradtak és teljesitették önkényes szerepöket." — Harl. MS. Brit. Mus. 2054, ff. 89—90.; idézve a „The Gild Merchant"-ban, I. köt. 36. l. a jegyzetben.

törvény. „Ott állani vagy közel mellette azon háznak vagy helynek, ahol egy személy lakik, vagy munkálkodik, vagy üzletet folytat, vagy véletlenül van, vagy az ily ház vagy hely szomszédságában, azon célból csupán, hogy kapjon vagy adjon hirt, — mondja e törvény — nem fog olyannak vétetni, mint őrködés vagy erőszakolás", még akkor sem, bárminő kellemetlen is lehet az ily eljárás azon munkaadónak, akinek célja ily módon meghiúsul. A korteskedés gyakorlata ennélfogva kifejezett törvényes szentesitést nyert és a munkásegyesületi kortesek által elkövetett bármely tény nem tekintendő kihágásnak, ha nem volna kihágásnak tekintendő egyformán akkor is, hogyha valamely beismerten dicsérendő ügy szolgálatában követtetnék el, például rábeszélni az embereket, hogy ne igyanak sokat, vagy a nőket, hogy tisztességesek maradjanak. Ezt azonban az átlagos békebiró ritkán érti meg. Rendesen ugy fogja fel, hogy a strikeok, ámbár nem büntetendők, erkölcsileg elitélendők; és a parlament szándéka ellenére rendesen ugy tekinti a legbékésebb korteskedés erkölcsi rábeszélését, mint a személyes szabadságba való indokolatlan belenyulást. Ennélfogva gyakran arra vezettetik, hogy büntetendőknek tekinti, ha munkásegyesületi tagok követik el az oly csoportosulást vagy megzavarást is, amelyet más szemmel tekintene, ha valami hittéritő, vallásos iratterjesztő, utcai árus, sipládás, labdarugó csapat vagy az üdv hadseregének körmenete okozzák. A szükséges hatósági szabad rendelkezésnek ilyen részrehajló gyakorlata igaztalan.

A parlamenti törvény által igy szentesitett korteskedés természetesen szorosan korlátozott jellegü. Ezen tekintetben azonban a munkásegyesületi korteskedés ép azon helyzetben van, mint bármely más rábeszélő és tanácsadó, mint aminőt gyakorolhatna például egy csomó mértékletességi szószóló, igyekezve rábeszélni az embereket, hogy ne menjenek be egy korcsmába. Nem szabad neki, hogy azzal kezdjük, a közrendnek semmi megzavarását okozni, elállva az utcát, amire a rendőrségnek fel kell ügyelni, tekintet nélkül az érdekelt személyek céljaira vagy indokaira. Nem szabad neki megtörni a házőrzés vagy alkalmazkodás törvényes megtiltását erőszakoskodás céljából,[1] amelyből azonban, amint

[1] „Mindenki, aki azon célból, hogy *kényszeritsen bármely más egyént arra, hogy megtegyen vagy meg ne tegyen* bármely oly dolgot, amit azon más egyénnek törvényes joga van megtenni vagy meg nem

emlitettük, a pusztán hirkapásra vagy hiradásra szoritkozó korteskedés kifejezetten ki van zárva. Végezetül a munkásegyesületi korteskedést, mint ahogy bármely más csoport emberét, ha egyesülten a legdicséretesebb céllal jár is el, a büntetendő összeesküvésről szóló törvény laza és meghatározatlan korlátai veszik körül.

De az erőszakoskodás és megfélemlités felől folyó egész vita, a munkásegyesületi mozgalommal kapcsolatosan, tényleg kiment a gyakorlatból. Azon komoly büntények, amelyek lealacsonyitották e század kezdetén Dublinban és Glasgowban a munkások összejátszását, sok év óta egyáltalában ismeretlenek. Egyes munkások még mindig követnek el támadásokat, ha vérök forrásban van, kapcsolatosan a munkásegyesületi vitákkal ép ugy, mint máskor. Amennyire maga a munkásegyesületi mozgalom jön szóban, nem gondoljuk, hogy bármely igazságos tanulmányozó vonakodnék elismerni, hogy különösen az utolsó harminc év alatt az ahelyett, hogy bátoritana bünre vagy okozná azt, az csodálatosan visszatartó befolyást gyakorol. Mennél erősebben van szervezve az egylet, annál hatásosabb ez a befolyása a békére. A mai nap leghatalmasabb egyletei, amelyek a legkövetelőbbek kivánalmaikban a munkaadókkal szemben, egy lépéssel még tovább mentek, egyáltalában elhagyták a korteskedés egész rendszerét a tagadhatlan kellemetlenségeivel és a maga könnyü átmenetével a közrend megtörésére. A gyapotfonók nagy öthónapos strikeja alatt 1893-ban és a kőszénbányászok szövetségének óriási munkaszünetében 1894-ben, tényleg semmi kortes nem alkalmaztatott és szükség sem volt rá. „Nem érdemes a kockázatra, a munkára vagy a költségre — irja egy vezető munkásegyesületi hivatalnok — igénybe venni ezen gyakorlatot . . . Mindegyik bérmunkás tud olvasni és irni, és megkülönböztetni az igazságot a jogtalanságtól; és a közsajtó segélyével teljes ismeretet szerezhet arról, hogy mi okért indult meg a strike. Ennélfogva nincs szükség rá, hogy valaki ott lézengjen a mühely körül, hol a strike folyik, azon célból, hogy felvilágositást adjon azon szemé-

tenni, erőszakosan és törvényszerü jog nélkül . . . őrködik a ház vagy azon más hely felett, ahol az oly ember lakik vagy dolgozik, vagy folytatja üzletét vagy véletlenül van és alkalmatlankodik, vagy akár azon ház vagy hely utja előtt," bebizonyitás esetén . . . 20 font sterling pénzbirságra itélendő vagy három havi elzárásra. — 7. szakasza az 1875-i Conspiracy and Law of Property Actnak.

lyeknek, akik dolgot keresnek a munkaadó feltételei mellett is.[1]“ A korteskedés tényleg nem a munkásszervezeti ügynek folyománya, sőt annak tökéletlen volta mellett bizonyit. Az oly teljesen szervezett iparágakban, mint a gyapotmunkások és kazánkovácsok és sok kerületben a kőszénbányászok, a kényszerítő munkásegyesületi tagság tényleg egy arra való munkást sem hagy a mozgalmon kivül. A gyengébb tag megtartatik az egyesület iránti hüségben egy sokkal erősebb szentesitéssel, mint a kortesek rábeszélése. Ezen, mint szintén más tekintetben, a kényszer teljessége maga azt mind pontosan törvényszerüvé, mind teljesen átörhetlenné teszi formájában.

Hátra van a büntetendő összeesküvés ruganyos és meghatározhatatlan törvénye, amelynek határai, melyek sohasem voltak szabatossággal felállitva, ugy látszik, hogy a jelen pillanatban (1897, október) még bizonytalanabbak, mint rendesen. Az összejátszás magamagában törvényes, de hogyha oly tényt tervel, mely magamagában büntetendő, akár cél gyanánt, akár eszközül, akkor egy büntetendő összeesküvés, még akkor is, ha a főcél vagy az általános szándék törvényes vagy dicséretre méltó. Más oldalról, az összejátszás puszta tény egy, a törvény által nem tiltott célra, ha nem tervel semmi büntetendő tényt, és nem sért meg semmi kereshető magánjogot, bárha ellenszenves lehet is másoknak, bizonyára nem büntetendő az egyesült királyságban, bárha az ily összejátszás esetleg büntetendő, ha határozott engedély nélkül jön létre, sok idegen országban. A kétségbe vont eset az, amikor törvényes célokra törekvő összejátszás, mely csupán törvényes eszközöket tervel és használ fel, valamely kereshető magánjogot sért meg. Az ily összejátszás, azonfelül, hogy jogcimet ad polgári keresetre, némely hatóság véleménye szerint elitélhető, mint büntetendő összeesküvés, ha a magánjog olyan, amelyben a közönségnek elegendő érdeke van.[2] Ameddig ezen nézet nincs határozottan elejtve, mindig lesz veszély arra nézve, hogy különösen a reakció korszakaiban, a büntetendő ösz-

[1] Cotton Factory Times, 1896 okt. 8.

[2] Sir W. Eyle: The Law relating to Trade Unions (London, 1869) 32. l.; R. S. Wright: The Law of Criminal Conspiracies and Agreements (London, 1873); és a biró Lordok alkalmi megjegyzései a Mogul gőzhajó-társaság esetében v. M'Gregor, Gow and Co.; 1892, a felebbezési jogesetek; lásd továbbá a képviselőház jelentését, No. 217, 1897-ben „a birák véleményei.“

szeesküvésekről szóló törvényre fognak hivatkozni és azt alkalmazni minden egyesület ellen, amely népszerütlen, vagy amelyek ellen a birák vagy az uralkodó osztályok elfogultak. A munkásegyesületi tagok, egész mostanig, ugy gondolták, hogy a büntető törvény minden ilyen magyarázata ellen különösen megvédi őket az 1875-iki törvény 3-dik szakasza, mely kimondja, hogy egy megegyezés vagy összejátszás két vagy több személy közt megtenni, vagy megtétetni egy munkaviszály kilátásában vagy folyamán a munkaadók és munkások közt bármely dolgot nem lesz összeesküvésnek minősithető, hogyha az ily tény egy személy által elkövetve nem volna bün gyanánt büntetendő. Ez elég világosnak látszik, de a birák ujabban hajlandóságot mutattak megszoritani ezen szakasz tartalmát oly módon, hogy a strike sok rendes vele járó mozzanatát ujra behozták a büntető törvény veszélye alá. Temperton v. Russell, 1893 1. Q. B. 715; J. Lyons and Sos v. Wilkins, 1896 1, Ch. 811; és Flood v. Jakson polgári pereivel összeköttetésben különböző birák fejezték ki azon véleményöket, hogy ha a panaszolt tények nem általában egy munkásviszály szempontjából és folyamata alatt, hanem az egyes felek egyike által követtettek volna el, az elitélendő volna, mint büntetendő összeesküvés. Még mindig oly sok tudatlanság van, és oly sok előitélet a rendes munkásegyesületi eljárás körül az ipari viszályoknál, hogy valószinü, mikép az 1875-iki munkásegyesületi alaptörvény minden ily elmagyarázása, ha a birák ragaszkodnak hozzá, esetleg azt jelentheti, mikép a munkásoknak még egyszer szükséges lesz a szabadságért az egész hadjáratot végig csinálni.

Nem elégitvén ki a büntető törvény, a munkaadók ujabban uj fegyverhez nyultak a munkások összejátszásai ellen. Ámbár egy munkásegyesület ellen nem lehet pert inditani,[1] hivatalnokai természetesen, mint bárki más, személyesen ki vannak téve, hogy kártéritésért beperlik, hogyha perelhető kárt követnek el bárki ellen. Itt különböztetést kell tennünk a szezrődéstörés és a közt,

[1] Oly erős még mindig a törvényszéki érzelem a munkásegyesületi mozgalom ellen, hogy 1896-ban a magas törvényszék egy birája képes volt, egyenes ellentétben az 1871-iki Trade Union Acttal, egy munkásegyesületet perbe venni és lekötni annak pénztárát kártéritésre. A munkásoknak a pereskedés nagy összegbe került, hogy ezen igazságtalanságot a felebbviteli törvényszék utján kiigazithassák (Warnham v. Stone).

ha egyszerüen vonakodnak szerződést kötni. Ha egy munkás megtöri szolgálati szerződését (ha például otthagyja a munkáját anélkül, hogy az egyezkedésben kikötött felmondást megtenné), perelhető a munkaadó által és kártérítésre ítélhető. Ezt az orvoslást gyakran használták a kőszénbánya-tulajdonosok azon bányászok ellen, akik rohamosan strikeba mentek. A munkásegyesületi végrehajtók mindig óvják tagjaikat az ily szerződéstörésektől; és nincs semmi valódi sérelem azon tényben, hogyha a munkásegyesületi tisztviselő, aki arra szólítja fel a munkásokat, hogy törjék meg szerződéseiket, magát személyesen kiteszi annak, hogy bepereltessék a munkaadó által azon kárért, mely az ő azon tanácsából ered, melyet a munkásoknak adott, megszegni azon egyességeket, amelyeket elfogadtak.

A birák elfogultsága azonban a munkásegyesületi heveskedés ellen, még mindig oly erős, hogy ujabban egy uj fegyvert kovácsoltak a munkaadó használatára. Meg lehet engedni törvényül is, igazságul is, hogy egy munkásegyesületi tisztviselő személyesen felelőssé tétessék a károkért, ha ő ráveszi a munkásokat, hogy egy harmadik fél kárára törvénytelen dolgot kövessenek el. A Temperton v. Russell perben[1] a különböző épitőiparok egyesületeinek, és az ezen iparok vegyes bizottságának hivatalnokai Hull városában, felelősöknek mondattak ki egy munkaadóval szemben a károkért pusztán azért, mert rábeszélték a munkásokat, hogy ne ujitsák meg szerződéseiket, ez beismerten a munkások joga lévén, a munkások korlátozása vagy megfélemlitése pedig nem is állittatott. Ezen döntés szerint a munkásoknak egy összejátszása egy bizonyos cég elhagyására szerződéseik letelte után és kellő felmondás után, azon összejátszás tagjait felelőssé teheti és kiteheti annak, hogy egyénenként és személyesen pereltessenek be kártérítésért. Sőt a birák egy lépéssel tovább mentek. A Flord v. Allen esetben, a kazánkovácsok kerületi küldötte teljes előzékenységgel és udvariassággal megmondta egy munkaadónak, hogy az ő egyesületének tagjai nem fogják szerződéseiket megujitani vele, ha ő továbbra is alkalmazni fog két hajókovácsot egy bizonyos vasműnél. A munkaadó ezután helyesebbnek tartotta gyakorolni a maga törvényes jogát, kellő felmondás után elereszteni szolgálatából ezt a két munkást, akik aztán kártérítési keresetet inditottak

[1] I Q. B. 1893, 715.

a kerületi küldött és a kazánkovácsok munkásegyesülete végrehajtó bizottságának tagjai ellen. A felebbviteli törvényszék azt tartotta, hogy semmi összeesküvés nem volt bebizonyitva arra, hogy az elbocsáttatások kieszközöltessenek. De a törvényszék azt határozta, hogy perelhető jogtalanság az, ha egy egyetlen egyén is „roszakaratulag" jár el a munkások elbocsátása ügyénél azok kárára, és a kazánkovácsok kerületi küldötte annálfogva elmarasztaltatott a károkban.

Mind a két eset az indokolás kérdésén fordult meg. Hogyha egy kereskedő, a saját hasznára, rábir egy vevőt arra, hogy az szerződéstörés nélkül ott hagyja versenytársainak üzletét és vásárlásait ő nála foganatositsa, szembeszökő, hogy a versenytársaknak nincs orvoslások a törvénykezésnél. A Mogul gőzhajótársaság perében M'Gregor, Gow és Coy ellen [1] kimondatott, hogy az üzletembereknek még oly összejátszása sem, amelynek célja az volt, hogy a saját magok hasznára kizárjanak egy bizonyos versenytársat az üzletből, és igy tönkre tegyék azt, nem esik kereset alá. Temperton v. Russell esetében ugyanazon elv mellékesen fentartatott. „Ez egy teljesen szabad ország — mondotta mr. Justice Chitty — és az embereknek van joga az üzlethez és a legteljesebb mértékig vinni a versenyt. Van jogok előrevinni minden lehetséges módon üzletöket. Van jogok oly előnyöket adni az üzletnek nálok, hogy a közönség visszavonja üzletét másoktól és velök szerződjék, és van jogok összejátszani erre; és hogyha az összejátszás célja (az esküdtszék véleménye szerint) első sorban az, hogy szolgáljanak saját üzletöknek, és ha ezek ezzel együtjárólag ártanak másoknak, nem követnek el semmi olyat, amiért kereset volna indithato ellenök." Mindenki előtt, aki ismeri a munkásegyesületi tagok céljait és módszereit, világos lesz eléggé, hogy az ő vonakodások dolgozni egyes munkaadónál vagy egyes munkásokkal, első sorban az, hogy „szolgáljanak saját üzletöknek", és Anglia jelen törvénye szerint, egyáltalában nem inkább kereset alá fogható jogtalanság, mint egy tőkés szövetkezet megállapitott kisérlete arra, hogy versenytársakat kiszoritson az üzletből, vagy szoritson egyezkedésre velök. De egy sorozatával a hajszálmegkülönböztetéseknek, a biráknak sikerült a munkásegyesületi eljárást kiszoritani a falakon kivülre. A munkásegyesületi hivatalnokok, akik bepe-

[1] Law Report, 23 Q. B. D. 598; A. C. 1892. 38.

reltettek, beismerten nem a saját személyi nyereségök miatt jártak el, és ennélfogva a törvény szemeiben az eljárások, bár egyáltalában nem személyes, mégis szakszerüen „roszindulatu" volt. Ezen egyetlen indoknak hiánya, amit a törvény igazolásul elfogadott volna, nem tett volna semmit, ha a birák hajlandók lettek volna belátni, hogy (a munkásegyesületek hivatalnokai tagjaik is lévén egyleteiknek) ugy jártak el, mint az összejátszás tagjai, kiknek közös érdekök volt szóban. Hogyha a kérdéses összejátszás (még ha törvényesen becikkelyezve is) oly üzletemberektől eredt volna, akik hasznokat akarják növelni, az ügynökök nem lettek volna felelősek oly kárért, amelyet ők az összejátszás hasznának keresésében és saját törvényes jogaik keretén belül alkalmilag okoztak egy harmadik félnek. De mert az összejátszás egy munkásegyesület volt, mely nem kereskedelmi nyereségre törekszik, a birák megtagadták elismerését azzal, hogy tagjaiknak nincs megfelelő törvényes indokok közösen gyakorolni beismert jogaikat, a magok kellőleg megjelölt ügynökeik utján, más személyeknek ezzel együttjáró hátrányára.[1] A birák tényleg, ámbár megengedték, hogy a munkások nem szenvedélyből vagy a közönséges értelemben vett roszakaratból jártak el és indokaik lehetnek „dicséretre méltók, érdemlegeseg és emberbarátiak" a saját magok osztályának, sőt az egész emberiség végcéljaira nézve, nem tudták felfedezni, hogy az ő célzataik saját munkabéreik emelésére és az ő saját munkanélküli tagjaik folytán reájok háruló teher leszállitására avégből, hogy ezeknek adassék a munka a hajókovácsok helyett, egy valódi, közvetlen és egyenes pénzügyi érdeket képviselt reájok nézve, épugy, mint az üzletemberek reménye a nagyobb nyereségre.[2]

[1] Egy megfelelő megkülönböztetés tétetett meg az Egyesült Államokban a „rokonszenvező strikeok", vagyis a boycottra való összejátszások tekintetében. A strike a strikeolok saját hasznára törvényes, mert megvan nekik az, amit a törvény indokolt oknak tart, nevezetesen saját helyzetök javitása. De egy rokonszenvező strike vagy boycott esetében nem lehet közvetlen cél hasznot biztositani az összejátszónak, csak legfeljebb vágyat arra, hogy segitsenek munkástársaikon; és a törvény nem ismeri el ily kiterjedésben az altruismust!" — Labor in its relations to Law: F. J. Stimson (New-York, 1895) 92. l.; és Handbook to the Labor Law of the United States (New-York, 1896) ugyanazon szerzőtől.

[2] „Minden ember jogának elismerése az üzlethez szabadon alkalmaztatott a törvényszékek által oly módon, ami elismert az összejátszó

Hacsak ezen döntvények nem semmisittetnek meg, a munkásegyesületi tagoknak ujra végig kell küzdeniök csatáikat az összejátszás jogáért, amit, azt hitték, hogy megnyertek 1875-ben. Az együttes alkudozás lehetetlenné lesz, hogyha valamennyiszer figyelmeztetni fognak a munkásegyesületi tagok, hogy ne fogadjanak el munkát egy bizonyos cégtől bármiféle oknál fogva, a munkásegyesületi hivatalnokok mindig meg fognak támadtatni keresetekkel, elitéltetnek kártéritésre és csődbe kergettetnek. Szerencsétlenségre, a munkásegyesületi tagok jelen nemzedéke, nem véve ki a felelős hivatalnokokat sem, nem érzékenyek a jogi helyzet sulyos voltával szemben. Ugy fogják találni most, hogyha nem tévedünk, hogy a felebbviteli törvényszék érve tovább terjeszthető ki, mint amint eddig látszott. A legbékésebb korteskedés is lehet törvényellenes és megállitható eltiltás által hogyha a munkaadó egyszerüen keresetet indit egy munkásegyesületi tisztviselő ellen a munkások visszatartása által okozott kárért. Egy esetben már [1] egy megkárosodott munkaadó tényleg rábirta a törvényszékeket, hogy eltiltást adjon ki a korteskedés, mint ilyen ellen, mintha az törvénytelenebb lenne, mint a vásárlástól való visszatartóztatás. De ez nem minden. Mindig ott van a rágalmazás laza és ruganyos törvényének lehetsége, hogy a közös alkuvás lesujthat. Ha a birák azt tartják, hogy a munkásszervezkedés nem tesz annyit, hogy indokot adjon tényleges személyi jogok gyakorlására annyira, hogy ezen joggyakorlást kivegye a törvényszerü roszakarat jellege alól, akkor az egyesület tagjainak egyszerü figyelmeztetése hivatalos körlevélben arra, hogy egy bizonyos cég „zárt ház", ahol a munkásegyesületi tagok nem dolgozhatnak, vezethet kártéritési perre a kérdésben levő cég részéről (lásd a Trollope esetet, 72. L. J. 342); és minden oly kifejezés, amit esetleg a jury döntőnek talál, elitélő itéletre vezethet.

Azon döntvények, amelyekre utaltunk, ámbár jelenleg a törvény illetékes megmagyarázásával egyértelmüek, észrevételeket költöttek fel a jogtudásoknál; és némely kitünő jogtudós, mint például Sir Frederick Pollock, kételyét fejezte ki arra nézve, vajjon azok fenttartatnának-e a Lordok háza által. Ma-

tőkéseknél egy oly előjogot, ami nem adatott meg a munkásegyesületnek." — Hon. A. Lyttelton: „The Law of Trade Combinations", A Policy of Free Exchange-ban, 291. l.

[1] J. Lyons and Son v. Wilkins, 1896, 1 Ch. 811.

gok a törvénykező Lordokról köztudomásu, hogy élesen meg vannak oszolva e kérdés felett, és itéletöket épen ezen véleménykülönbség folytán még mindig visszatartják. A kérdés elmélete előttünk egyszerünek látszik. Ha a közönség kivánatosnak látja, hogy a munka feltételei alkudozás utján állapittassanak meg, mindegyik félre rá kell hagyni, hogy ő itélje meg, mi az ő saját érdeke, és hadd keresse ezen érdekét összejátszás utján, még mások kárára is. Csak gúnya az igazságnak, egyrészről megengedni a munkásoknak azon célból, hogy jobb feltételeket csikarjanak ki munkaadóiktól, az elméleti jogot a munka megtagadására szövetkezni, és más oldalról kártéritést zuditani reájok, ha törvényesen és békésen gyakorolják ezt a jogot az alkuban résztvevő másik fél, sőt harmadik személyeknek is hátrányára. A munkásegyesületi tagoknak, világos, meg kell adni a polgári eljárás területén azt, amit már régóta megengedtek nekik a büntető törvények. Hogyha egy munkásnak meg van a választása munkaadója kárára arra, hogy esetleg ne maradjon annak szolgálatában, hacsak bizonyos fetételek nem fogadtatnak el; ha továbbá ez a választás kiterjed arra is, hogy esetleg ne dolgozzék neki nem tetsző társakkal, akkor lehetetlen most, amikor az összejátszás joga tartaléktalanul megadatott a parlament által, megakadályozni, hogy ez a választás együttesen gyakoroltassék a munkások összejátszása utján, akik kellőleg megnevezett ügynökök utján járnak el. Az a tény, hogy az összejátszás ezen jog pénzbeli kárt okoz a munkaadónak, vagy más személyeknek, akár vevőknek, akár munkaadóknak, akár munkásoknak, nem nagyobb érv ellene, mint az a megfelelő tény, hogy egy óriási modern vállalat komolyan leszoritja a közvetitő nyereségét, tönkre teszi kisebb versenytársait, és végezetül emeli az árakat a fogyasztónál. Lehet igenis, hogy a munkások összejátszásai, vagy a tőkések összejátszásai törvényesen és békésen követve azt, amit az ő saját testületi vagy osztályérdekeiknek tartanak, oly feltételeket követelnek alkuikban, amelyek károsak nemcsak a többi feleknek, de a közjóra is. Ez esetben az orvoslás nem az, hogy a szerződő felek egyikét odaszolgáltatjuk polgári keresetek utján azon egyéneknek, akik esetleg ezen jog gyakorlata által bántva vannak, hanem az, hogy védelmezzük meg a közönséget a szerződési szabadság ily következményei ellen, határozottan megszabván gyártörvények utján, vagy másként minden oly feltételeit a munkának vagy iparnak, amelyek a közérdekből szükségeseknek látszanak.

II. FÜGGELÉK.[1]

Az ipari élősdiség és az országos minimum politikájának hatása a szabad kereskedelmi vitára.

Az élősdi iparok fentállása a nemzetközi kereskedelem vitáját egy oly érvvel látja el, amely még nem tárgyaltatott megfelelő módon. A felvilágosodott hazafi előtt, aki óhajtja hazájának lehető legteljesebb kifejlődését, mindig egy nagy hátránynak tetszett a szabad kereskedésre nézve, hogy az, kisebb vagy nagyobb mértékben, mégis korlátozni fogja polgártársait foglalkozások szabad megválasztásában. Igy egyik ország, amelynek nagy gazdagsága van ásványokban, ugy találhatja, hogy lakosságának nagy része szorul a föld alá; a másik ugy láthatja, hogy arra van kárhoztatva, hogy ő legyen nagy baromvásárja és vágóhidja a világnak; mig a harmadiknak az lehet a végzete, hogy vidéke elnéptelenedik és polgárainak zöme a gyáriparra megy, a nagy városok iszapja közé, olcsó csizmákat és kész ruhákat csinálni az egész lakható földkerekségnek. Ezen állitásra a válasz rendesen az volt, hogy a nemzeti munka különlegesitése, amig valószinüleg sohasem vitetik végletekig, gazdaságilag előnyös lesz mindenkinek. Az ily válasz nem ismeri az ipari élősdiség lehetséges voltát. Hogyha a korlátlan munkaszabadság biztositotta, hogy mindegyik nemzet azt a munkát tartsa meg, amelyben az ő munkaképessége a legnagyobb és lehetősége legszélesebb, a munkafelosztás ezen nemzetközi módja elfogadható volna, mint ár azért, hogy minden cikk a legkevesebb munkával fizettessék meg. De a verseny korlátlan sza-

[1] Lásd III. rész III. fejezet: „A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellegvonásai."

badsága mellett, mint láttuk, nincs arra ily biztositék. Egy iparágban egyik kerület kiszorithatja mind a többit az üzletből, nem valamely valódi előnye utján a termelő munkaképességben, de pusztán azért, mert a sikert nyerő vidéken a munkások valamely segélyt kapnak a helyi adókból vagy más forrásokból. Egy országban is, hacsak gond nem fordittatik arra, hogy az élősdiségnek minden neme meggátoltassék, egyik ipar vagy egyik módszer virágozhatik és elterjedhet mind a többinek kárára nem azért, mert a természeti előnyök vagy a megszerzett képesség kedvez neki, de pusztán a „támogatás" valamely neme miatt. Szabad kereskedés mellett az olcsóságra való nemzetközi nyomás mindig arra fog törekedni, hogy minden nemzet részére a világpiacon azon iparágak választassanak ki, amelyekben a munkaadók a legolcsóbban tudnak dolgoztatni. Ha mindegyik iparág önfentartó volna, a szabályozott iparágak emelkedő teljesitő képessége ezeket könnyen állitaná első sorba, dacára (vagy helyesebben épen következéseül) a viszonylagosan magas munkabéreknek, rövid munkaóráknak és a munkásaik által élvezett jó egészségügyi berendezéseknek. Ha azonban egyes iparágakban a munkaadók kaphatnak oly munkát, melyet részben más forrásból fizetnek, vagy hogyha jogokban áll felhasználni az ő szolgálatjokra nemcsak a naponta felfrissült munkaerőt, de a hanyatló munkások egymásután következő nemzedékeinek tőkeértékét is, akkor képesek olcsóbban vinni ki árukat, mint az öneltartó iparágak, ezeknek, és magának a közönségnek kárára. És ez, amint láttuk, közvetlen eredménye az egyéni alkuvás azon szabadságának, amire a szabad kereskedők fektetik a fősulyt. Valóban, hogyha végig követjük logikai folyamatán a versenyző ipar korlátlan szabadságának ezen jelszavát, mind bent az országban, mind azon kivül, oly állapotára jutunk a dolgoknak, amelyben mindazon különböző iparágak közül, amelyeket az egyes ország folytat, iparok választhatók ki a határtalan kiterjesztésre és a világpiac ellátására, amelyekben a munkaadók a legnagyobb segélyzés előnyét élvezik; például azok, amelyekben oly munkások dolgoznak, akiket más osztályok tartanak el; vagy még rosszabb esetben, amelyeket a szükségben levő bérmunkások egymásutáni nemzedékei látnak el munkával, akik oly nagy nyomorban vannak munkájok eladásánál, hogy oly nyomorult munkabéreket és oly rosz feltételeket tudnak csak elérni, amelyek teljesen képtelenek őket állandóan fen-

tartani egészségben és munkaképességben. Egy oly világ helyett, amelyben minden ország arra szánhatná magát, hogy azt csinálja, amit legjobban tud, elérnénk a kiszipolyozó iparágak utján egy oly világot, amelyben minden ország azt dolgozná, ami az ő népét a legnagyobb sülyedésre vezeti. Ennélfogva a védvámosnak igazsága van, ha azt vitatja, miszerint feltéve a korlátlan egyéni versenyt minden országban, a nemzetközi szabad kereskedelem könnyen vezetne a nemzetközi munkafelosztásnak nem a jó, de egy szerfelett vészes módozatára.

Ezt a birálatot, amennyire mi tudjuk, nem tárgyalták a Cobden Club egyik munkájában sem, sem pedig a szabad kereskedelmi felfogás bármely gazdasági igazolója művében. Igy Bastable tanár, a maga világos fejtegetésében a „The Theory of International Trade"-ben (2-ik kiadás, London 1897) mindig azt tételezi fel, hogy a cikkeknek az árai a hazai piacon, és ennélfogva azok viszonylagos kivitele, változni fog a termelési tényleges költség szerint, és nem pusztán azon termelési költség szerint, amelybe kerül az a vállalkozó tőkésnek. Pedig szembeszökőleg az nem a termelésbe belejátszó emberi fáradság és áldozat összege, ami érdekeli a behozatali és kiviteli forgalmat, hanem pusztán az a költség, amit a termelés okoz a tőkésnek. Ezen hiánya minden tekintetbe vételének annak a lehetőségnek, hogy az olcsóság tulajdonitható a rosszul fizetett (mert segélyezett, vagy tönkretevő) munkának, teszi képessé Bastable tanárt arra, mikép optimistikusan azt következtesse (18. l.), hogy „a szabály az, mikép mindegyik nemzet azon cikkeket viszi ki, amelyeknek termelésére különösen alkalmas". Hasonlóul Lord Farrer, a maga „The State in its relation to Trade"-jében (London, 1893), amikor a védvám ellen szóló érvet állapitja meg, egyszerüen feltételezi (134. l.), hogy az az iparág, amire az ország különösen alkalmas, magasabb munkabéreket fizet, mint a többiek. „Egy dolog világos, nevezetesen, hogy nem vagyunk képesek francia vagy svájci szalagot venni, anélkül, hogy termeljünk és adjunk el valamit, amit mi jobban tudunk termelni és olcsóbban, mint a szalagot, és ami *ennélfogva* nagyobb hasznot hoz a mi gyárosunknak, és *jobb munkabéreket a mi munkásainknak*". És mr. B. R. Wise, törekedve az ő Industrial Freedom-jában ujra megvizsgálni és felállitani. a szabad kereskedelmi érvet a gyakorlati tapasztalat világában, kénytelen inteni olvasóit, hogy „nem lehet nagyon sokszor is-

mételni, hogy az elvont közgazdaság versenye — az a verseny, amelyen alapulva mondhatja el magáról a közgazdaságtan egyedül, hogy igénye van a tudomány jellegére — csak az egyenlő egyedek közt folyó verseny“ . . . és semmi sem lehet távolabb az igazságtól, mint azt feltételezni, hogy a szabad verseny a munkapiacon bárminő hasonlatosságban volna is azon egyenlő egyedek közt folyó versenynyel, amelyet a szabad kereskedelmi elmélet rendes magyarázata igényel.[1]

De ámbár az élősdi iparágak létele a laisser faire érvelést gyökerén támadja meg, az még sem ad semminemü sulyt sem a védvámok érvelése mellett. Amire a védvámos fekteti a fősulyt, az az ő országa iparainak némelyikének összezsugorodása; az a baj, amire a mi vizsgálódásunk vezet, némely másnak kiterjeszkedése. A védvám szószólója a behozatal kizárására tör; az élősdiskedés ellenese más oldalról szomorusággal látja egyes kivitelek gyors növekvését, mert az jelenti a legjobban segélyzett vagy legnagyobb mértékben élősdi iparágak kiterjedését az országban. És igy bárminő elmés érveket találjanak is fel a védvám mellett,[2] ez a faja az orvoslásnak egyáltalán tehetetlen megbirkózás ezen különös bajjal. Hogyha azon iparágak terjeszkedése, amelyeket Anglia a legnagyobb gazdasági haszonnal folytat, — például a kőszénbányászat és hajóépités, a szövő-ipar és gépgyártás, — megcsappan, az nem azért van, mert a kőszén és hajó, szövött áru vagy gép Angliában a külföldről hozatik be, hanem azért, mert más kevésbé előnyös iparágak magában Angliában, valami módon segélyezve valami segély által, biz-

[1] B. R. Wise: Industrial Freedom (London, 1882) 13., 15. l.

[2] A nemzetközi szabad kereskedés elleni érvelés bármely megfelelő előadása végett a tanulmányozónak Németországhoz vagy az Egyesült Államokhoz kell fordulni, nevezetesen Friedrich Listhez: The National System of Political Economy, nyomatva Németországon 1841-ben és leforditva Sampson Lloyd által (London, 1885) és H. C. Carey munkái. List és Carey munkáit Amerikában oly irók népszerüsitették, mint Professor R. E. Thompson: Political Economy with Especial Reference to the Industrial History of Nations (Philadelphia, 1882), H. M. Hoyt: Protection and Free Trade, the Scientific Validity and Economic Operation of Defensive Duties in the United States (3-ik kiadás New-York, 1886); mig más felfogást tanusit Francis Bowen: American Political Economy. Az egész kérdést ujra tárgyalta Professor Patten: The Economic Basis of Protection (Philadelphia, 1890) és más érdekes müvek, amelyek több figyelmet érdemelnének Angliában.

tositották magoknak a nemzet agyának és tőkéjének, és ezzel együtt kiviteli üzletének némi részét. Ez a félrefordulás szembeszökőleg nem fog helyreállittatni azzal, hogyha némi behozatali vámot vetünk azon kis és rendkivüli kőszén és hajó, szövöttáru vagy gépre, amelyet tényleg behoztak, mert az esetleg megcsappantás nélkül hagyja a segélyzett iparágak terjeszkedését, amely, hogyha a segélyezés eléggé nagy arra, tovább mehet mind többet és többet nyelni el az ország agyából és tőkéjéből, és mind több és több részt a kiviteli üzletből. Hogy gyakorlatilag fejezzük ki, Anglia ugy találhatja, hogy termelése és kivitele gyarapodó arányban van összeszedve ruhanemüekből, olcsó butorból és késből, és a kiszipolyozó iparágak terményeinek egész sorozatából, kárára a gyapot- és kőszén-, hajó- és gépipar jelenlegi főágainak. Hasonló módon találhatja egyszer bármely más ország is, hogy a saját termelése és a saját maga kiviteli üzlete nagyobbodó része a saját maga élősdi iparának terményeiből áll. Röviden, ha mindegyik ország teljesen kizárja is azon behozatalt, amely az ő terményeivel versenyez, az épugy nem gátolja meg, mint maga a szabad kereskedelem, magában az országban azon iparágak kiterjeszkedését, amelyek a magok bérmunkásaiknak a legrosszabb munkafeltételeket nyujtják.[1]

A nemztközi verseny ezen eredményének erős tudata van azon uj javaslatok háta megett, amelyek most tétetnek a közszabályzat elvének nemzetközi alkalmazására. Az utolsó hét év alatt az államférfiak kezdték megtalálni utjokat a gyári törvényhozás nemzetközi egységesitése felé, ugy hogy például minden gyapotgyárban ugyanazon munkaórákat hozták be, és a mun-

[1] Felesleges megjegyezni azt a kétségbeesett javaslatot, hogy védvám teendő magoknak a kiszipolyozó iparoknak termékeire. De hisz ezek, amint láttuk (hogy ha valóban élősdi iparok, mint a nagyban folytatott ruhaipar és nem pusztán önfentartó, de nem haladó iparágak, mint az angol földmivelés), rendesen kivivő iparágak, amelyek nincsenek kitéve a külföldi behozatal versenyének. Pusztán az, hogy egy beviteli vám vettetik ki azon kis mennyiségére a külföldön készitett ruháknak vagy olcsó késeknek, amiket Angliába behoznak, egyáltalában nem erősitheti meg a munkaadókkal szemben való startégiai helyzetét a kelet-londoni vagy sheffieldi kiszipolyozott otthoni munkásoknak, vagy nem teheti kevésbé óhajtottá a tiszteletreméltó fiatal nőket Leedsban arra, hogy elfogadjanak zsebpénzszerü munkabér mellett munkát azon város jól felszerelt ruhaműhelyeiben.

kások is törekesznek valami nemzetközi munkásszervezet felé, amelynek utján például a kőszénbányászok, gyapotmunkások, üvegmunkások vagy dockmunkások az egész világon egyszerre inditanának mozgalmat jobb feltételekért. Valóban, hogyha képesek volnánk eljutni valami nemzetközi minimumra a nevelés és közegészségügy, a pihenés és bérek tárgyában, amelyeken alól egy ország sem engedné meg, hogy kézi munkásainak bármelyik osztálya *akármelyik iparágban* is rosszabb feltételek mellett dolgozzanak, az ipari élősdiség a mult emléke volna csak. De az ilynemü nemzetközi eljárás — „egy Zollverein, mely az egyenes gyári törvény és méltányos munkabérre volna alapitva“ — szembeszökőleg nem gyakorlati. Amit rendesen nem értenek meg ily általánosan, sem az államférfiak, sem a munkásegyesületek, az, hogy *egy különös iparágban* való nemzetközi egyformasága a feltételeknek, ami mindaz, amit valaha terveztek, kevesebb vagy épen semmit sem használna az ipari élősdiség betegségének kiirtására.. Ezen tárgyban, mint másokban is, a munkás legroszszabb ellenségei azok, akik saját háztartásában vannak. Képzeljük például, hogy egy nemzetközi gyártörvény alatt a világ minden gyapotgyára a munkaórák és gyermekmunka, közegészségügy és a balesetek ellen való elővigyázat szempontjából egy alapra helyeztetnének. Hadd vigyük az egyformaságot még egy lépéssel tovább és képzeljük, ami lehetetlen, hogy a bérekben nemzetközi egyformaság van minden gyapotgyárban. Mindez nem gátolná meg semmi módon sem azt, hogy a nemzet agy és tőke ereje ne forduljon el a gyapotipartól valamely más iparra, amelyben *segélyezés vagy támogatás folytán* a munkaadó aránylag nagyobb előnyben áll szemben a hazai vagy külföldi fogyasztóval. Az az ország, amelynek legtöbb természetes előnye és műszaki képzettsége van a gyapotiparra, kétségkivül kifogja elégiteni a világkereslet nagy tömegét a gyapotcikkekben. De hogyha vannak ugyanazon országban egyes iparok, amelyeket élősdi munkával végeznek, vagy bárminő segélylyel támogatnak, az a világ gyapotüzletéből kevesebbet fog megkapni, mint másképen volna az eset; a gyapotban való határszélen levő üzlet odahagyatnék a legközelebb álló arra való országnak, azon célból, hogy az agy- és tőkeerőnek egy része a nemzet és a világ gazdasági kárával, igénybe vehesse a támogatást vagy segélyt.[1] Azt látjuk ennélfogva, hogy még egy nemzetközi egyformasága

[1] Ezen feltételezett eset, ugy hisszük, nem nagyon tér el a gya-

a feltételeknek egy különös iparágban sem volna képes az otthon létező ipari élősdiséggel szemben arra, hogy megakadályozza, mikép a legkedvezőbb helyzetben levő ország is elsajátitsa ezen egyformán szabályozott iparág egy részét. Az élősdi iparok tényleg teljesen hasonló befolyással birnak az ipar nemzetközi felosztására, mint aminővel birnak a hazai iparra. Ugy adva oda, mint megvesztegetést a fogyasztónak azon támogatást és segélyt, amit kapnak, azt eredményezik, hogy általában véve a világtőke-, agy- és munkaereje kevésbé termelő módon oszlik fel, mint lett volna másként az eset.

Láthatjuk most már, hogy a század közepén élt közgazdák leckéjöknek csak felét tanitották és a szabad kereskedelmi államférfiak leckéjöknek csak felét tanulták meg. Annyira el voltak foglalva azon eszmével, hogy lerombolják a pénzügyi gátakat, hogy nem követték végig a saját magok felfogását, hogy megszabaduljanak mindennemü támogatástól. M'Culloch és Nassau Senior, Cobden és Bright, elég világosan látták, hogy pénzsegély adása valamely iparágnak az állami vagy a községi adókból képessé teszi azt az iparágat arra, hogy a nemzet tőke- és elmeerejéből többet biztositson magának, mint szintén a világ forgalmából is, mint amennyi előnyös, gazdaságilag. Még azt is átértették, hogy ingyenes rabszolgamunka használata ép annyira támogatást képez, mint a munkabérek kipótlására adott községi segély. De azt sohasem ismerték fel világosan, hogy a gyermekek munkája, a nők tulmunkája, vagy oly munkabérek fizetése, amelyek képtelenek fentartani a munkást teljes ipari munkaképességében, gazdaságilag ugyanazon alapon áll. Ha a szabad kereskedelem célja az, hogy a tőkét, életet és munkát ugy ossza fel az országok és az iparágak közt, hogy az a lehető legnagyobb termelést eredményezze az emberi fáradság és áldozat lehető legkisebb igénybevételével, Robert Owen és Lord Shaftesbury gyári törvényhozása épugy részét képezte volna a szabad kereskedelmi mozgalomnak, mint Cobden és Bright vámreformjai. „Azon időszak alatt — irta Argyll herceg a tizenkilencedik századról[1] — két nagy felfedezés tétetett a kormányzás tudományában: az egyik az az óriás előny, amely jár a forgalom minden korlátozásának eltörlésével; a másik az, hogy fel-

potipar tényleges helyzetétől az egyesült királyságban mai napság, daczára annak, hogy nincs nemzetközi egyformaság.

[1] The Reign of Law (London, 1867) 367., 399. l.

tétlenül szükséges megszoritásokat tenni a munkára . . . És igy a gyártörvények, a helyett, hogy ugy védelmeztettek volna, mint rendkivüliek, és csak ugy mondattak volna igazoltaknak, mint különös viszonyok szülöttei, olyanokul ismerendők el, mint valódilag első törvényhozási elismerései egy nagy természetes törvénynek, mely ép oly fontos, mint a kereskedelemben a szabadság, és amely, mint az utóbbi is, még arra van utalva, hogy szélesebb és szélesebb alkalmazást igényeljen magának."

Ezen világitásban látva, az a javaslat, hogy rendszeresen létesittessék mindegyik országban, a saját országos minimum a köznevelés, közegészségügy, pihenés és munkabérre nézve, a szabad kereskedelmi politika szükséges kiegészitésének tünik fel. Csak egy ily minimumnak keresztülvitele által mindegyik iparágban képes egyhamar meggátolni élősdi iparágainak rosz hatásu kiterjedését, amelyet nemzetközi kereskedelme rendkivülileg sulyosbit. És nincs semmi haszon abban, ha ezen országos minimum ugyanazonossá vagy egyformává lesz az egész világon. Bármennyire különösnek is fog látszani a gyakorlati ember előtt, az az ország, amely egy aránylag magas országos minimumot állapit meg, nem fogja elvesziteni kiviteli üzletét azon országokkal szemben, melyeknek helyzete alacsonyabb, ép annyira nem, mint ahogy azon ország, amelyben önkéntelenül magasabb megélhetési szinvonal áll fent, nem veszti el üzletét azokkal szemben, ahol a szinvonal alacsonyabb. Hogyha a viszonylag magas országos minimum aránylagos növekedést okoz a közönség termelő munkaképességében, akkor az szembeszökőleg tényleg erősbiteni fogja annak helyzetét a világpiacon. De még akkor is, hogyha az országos minimum szinvonala a demokrácia befolyása alatt, sokkal messzebbre és sokkal gyorsabban emeltetnék fel, semmint a nemzeti munkaképesség megfelelő emelkedésében kárpótlás volna található, ugy hogy a termelés költsége a tőkés munkaadóra nézve ténylegesen magasabbá lenne, mint más országokban, ez nem akasztaná meg (sőt még csak egészben meg sem szoritaná) kivitelünket. „Az általános alacsony munkabérek — mondják határozottan a közgazdák, — sohasem okozták azt, hogy bármely ország leversenyezte versenytársait, sem az általános magas munkabérek nem gátolták meg sohasem ebben".[1] Addig, amig csak kivánunk idegen terményе-

[1] J. S. Mill: Principles of Political Economy, III. könyv, XXV. fej. 4. §., az 1865-i kiadás 414. l.

ket, és ennélfogva akarjuk azokat meg nem csökkent mennyiségben behozni, mindig kell elegendő kivitelt küldeni a külföldre, hogy kifizethessük nemzetközi adósságunkat. Igaz, hogy nem kapjuk meg akkor teánkat és élelmiszereinket, vagy bármit, amit behozunk, oly olcsón, mint most; a külföldi cikkek fogyasztói valóban azt fogják találni, hogy ezeknek ára, épugy, mint az angol áruké, felemelkedett. Ha nem tekintjük a pénz közbejöttét, és ugy képzeljük, hogy a külföldi forgalom tényleg is ugy bonyolittatik le, amint lényegben van, a csererendszer szerint, meg fogjuk érteni mind a külföldi cikkek árának emelkedését, mint az angol cikkek folytatólagos kivitelét, még akkor is, ha ezek mind drágábbak, mint a megfelelő külföldi cikkek. Mert az angol behozó cégek, akiknek valamely módon ki kell egyenliteniök a magok nemzetközi adósságaikat, ha nem találnak oly angol terményt, amit kivihetnének nyereséggel, kénytelenek lesznek kivinni egy bizonyos mennyiséget még veszteség mellett is — amely veszteséget, épen ugy, mint a szállitási dijat, vagy mint bármely más üzletviteli költségöket, hozzá fogják adni azon árhoz, amelyet a külföldi cikkek fogyasztóitól vesznek be. Természetesen kivitelre azon angol árukat fogják kiválasztani, amelyeken a veszteség a legkisebb, — tudniillik azokat, amelyekben Anglia aránylag a legnagyobb előnyben van, vagy, ami ugyanazt jelenti tényleg, a legkisebb hátrányban. Ennélfogva, hogyha az angol termelésben a költségek emelkedése egyforma volna, a mi kivitelünknek nemcsak összege, hanem megosztása is érintetlen maradna. A külföldi fogyasztó, a saját árui termelésének olcsósága folytán, az angol árukat olcsóbb áron kapná meg, mint különben volna az eset — lehet, hogy még alacsonyabb áron annál is, ahogy az angol ember veszi meg azokat saját országában, épugy, amint az angol ember mai nap az amerikai árukat Londonban az angol áron, viszonylag olcsó szinvonalán veszi meg, és néha tényleg olcsóbban, mint ahogy azokat adják New-Yorkban. Mert ez a folyamat, látszólagos veszteség mellett venni ki, ellentétben a nyereséget behozatali üzlettel, tényleg előfordul egyszer egyik országban, másszor a másikban.[1] Néha megtörténik, hogy a kereskedők ugyanazon cége

[1] Amikor például az arany kivitele eltiltatik, vagy ha már minden arany elküldetett; vagy ha bármely oknál fogva, kevésbé költséges mód az eladósodottság mérlegének kiegyenlitésére nincs. — Lásd Goschen: Theory of the Foreign Exchanges; vagy Clare: A. B. C. of the Foreign Exchanges.

végzi a behozatalt is, kivitelt is; rendesebb azonban az, hogy ezt a kiegyenlitő eljárást a bankházak teljesitik, és ez a külföldi váltóárfolyamok azon hullámzásaiban nyilvánul meg, amely ugyan eléggé világos a gyakorlati pénzember és a közgazda előtt, de elzárja a nemzetközi váltóárfolyam minden mozzanatát a közönséges ember előtt a furcsaság sürü fátyolával.

Az országos minimum emelése ellen a gyakorlati akadály valóban nem a nemzetközi forgalom oldaláról jön, hanem, amint már kifejtettük, a hazai adófizető és a hazai fogyasztó részéről. Minden oly emelkedés az országos minimumnál, melyet nem kárpótól valamely megfelelő emelkedés azon munkaképességben, amelylyel a nemzeti ipar termel, egy növekvéssel együtt jár a munkanélküliek számában, és igy a szegény adóban vagy azok ellátásának más fedezeténél; és a termelési költségek minden emelkedése ellen, mint az áremelkedés ellen felzudulna a lakosság tömege. A munka alacsonyabb fokozatai, amelyek a polgárok nagyobb részét foglalják magokban, világos hasznát látnák azon javulás folytán, amelyet az emelkedés okozna az ő saját viszonyaikban. A termelők más osztályai, beleértve az ipar agymunkás igazgatóit, ugy találnák, hogy az ő különös vagy máskülönben kivételes tehetségeik „járadéka" nem csökken, még akkor is, hogyha többet kellene fizetni abból adóban és a magasabb árak folytán. A hivatalnok nagy és növekvő serege a magok állandó bevételeikkel hangosan panaszkodnának a megélhetés megnövekedett ára miatt, amelyet a fizetések emelése utján kellene ellensulyozni. De az igazi szenvedő volna a járadékból élő osztály, amely termelés nélkül él a maga beruházásaiból. Ezen személyeket két oldalról sujtaná a dolog: a megnövekedett adóztatás folytán ugy találnák, hogy nyakokon van a munkát nem kapók eltartásának legnagyobb része, és a magasabb árak, amelyek az országos munkabérszükségletből legalább is a saját többletökkel nehezednek rájok. Az osztalék-kapó osztályok tiszta jövedelmében beálló ily gyakorlati megcsökkenés Ricardótól le Cairnesig minden közgazda szerint ugy egyenliti ki magát, hogy le fog esni a megtakaritás mértéke, és ennélfogva a további tőke felhalmozásának mértéke. Ezt, amint láttuk, nem lehet többé előre mondani, még akkor sem, ha hinnők Sir Josiah Child és Adam Smith után azt, hogy a jövedelmeknek vonakodása a befektetésektől ténylegesen gyorsitani fogja a termelést és ösztönözi az emelkedő felhalmozást. Amit feltehetőleg okozni fog, az az, hogy nagyobb mértékben fogja a járadékból élő osz-

tályokat ösztönözni arra, hogy külföldön éljenek oly közvetett eredményekkel, amik mégis megfontolandók.

Eddigelé egy oldalon hagytuk a tőke esetleges kivándorlását azon országból, ahol az országos minimum kelleténél tul emelkedett azon országokba, ahol a munka olcsóbban vehető bérbe. Ezt csökkenti oly mértékben, amit azt hiszünk, hogy nem vettek elegendőleg számba, az angol élet nagyobb mérvben kellemes volta egy tehetséges üzletember előtt. Addig, amig a mi ipari vezéreink jobban szeretnek Angliában élni, külföldre még magasabb fizetés mellett se mennek, és visszatérnek hazájokba, a mihelyest csak tehetik, addig ki fogja fizetni magát a tőketulajdonosoknak, hogy ott használják fel a tőkét, ahol ezt a magas üzleti tehetséget megtalálják. Ennélfogva az angol ipari felsőbbségre abból származnék szerintünk veszély, hogyha az élet kellemeinek bármely csökkenése következnék be Angliában a tehetséges angol agymunkásra. Ezen osztály adójának emelése, vagy az általok fogyasztott cikkek árának emelkedése nem nagy fontosságu, feltéve, hogy mód van arra, hogy megfelelő jövedelmekre tegyenek szert; és a különös tehetség ezen megjutalmazását, emlékeznünk kell reá, egyáltalában nem csökkenti a közös szabályozás elmélete. De a közelismerés bármely csökkenése, vagy az ő járadékélvező barátaiknak vagy rokonaiknak kivándorlása valószinüleg meglazitaná az ő kötelékeiket is Angliához, és ennélfogva szükség van arra, hogy azok az ő kellemes vagy megjutalmazott állapotjaiknál beálló valami emelkedés utján ellensulyoztassanak.[1] A mi saját felfogásunk az, hogy egy magas országos minimum eredménye volna ténylegesen a rendkivüli tehetség ezen emelkedő jutalmazása, életöknek ezen emelkedő kellemes volta. Nehéz a mai napi angol embernek megfelelő képet alkotni magának arról, hogy mily sokkal kellemesebb volna az angol élet, ha egyszer-mindenkorra megszabadulnánk az iszaptól és a kiszipolyozó barlangoktól, és a munkások egy osztálya sem találná magát a megörlő szegénységre kárhoztatva; hogyha a tudomány a mi egészségtelen iparainkat ugy átváltoztatná, hogy a népességnek egy osztálya sem szenvedne szükség nélkül balesetet vagy betegséget; és hogyha a polgárok mindegyik fokozata gyorsan emelkednék egészségben, értelemben és jellemben.

[1] Érdekes volna kikutatni azt, hogy az irlandi kitünő embereknek ezt a végzetes absentizmusát mily mértékben okozta vagy növelte az a körülmény, hogy Dublin egy gazdag és értelmes fővárosból egy másodrangu vidéki várossá törpült le.

Ez következik abból, hogy gazdaságilag minden ország szabados abban, anélkül, hogy félthetné külföldi üzletének elvesztését, megállapitani a maga országos minimumát, a maga felfogása szerint arról, hogy mi a kivánatos, a maga ipari fejlődésének és a maga életszokásainak állapota szerint. A nemzetközi üzlet folyama és kiterjedése — ha azt képzeljük, hogy minden pénzügyi korlát le van döntve, és minden kiviteli jutalom megvan gátolva, — tényleg kizárólag a fogyasztók világának óhajai és a különböző országokban levő termelők tényleges tehetségei és viszonyai által állapittatik meg; nem pedig azon arány által, amint tetszik minden egyes nemzetnek megosztani országos nyereségét a termelők és a tulajdonosok közt. Ennélfogva minden ország ugy munkálhatja a saját boldogulását azon a módon, amint legjobbnak gondolja. Az a nemzet, mely haladni vágyik, folytonosan emelve országos minimumát, gyarapodni fog termelő munkaképességben, és állandóan emelkedni egészségben és jólétben. De ez által nem fog nyomást gyakorolni a többiek által választott eljárásra. Az az ország, amely az egyéni alkuhoz ragaszkodik, mellőzhet egyáltalán minden szabályozást és megteheti, hogy egyik iparága a másik után élősdivé lesz; de az által, hogy magamagát a sülyedésbe dönti, nem fog megnyerni semmi további emelkedést a nemzetközi forgalomban, vagy tényleg nem fogja leversenyezni versenytársait.[1]) Végezetül az a

[1] Tegyük fel például, hogy a tőkések az Egyesült Államokban annyira megerősitik helyzetöket, hogy a bérmunkások minden összejátszását leverik, a gyár törvényhozás minden kisérletét megtörik, és tényleg az egyéni alkuvás minden megszoritását, mint az alkotmány megsértését, eltiltják. Az eredmény kétségen kivül egy proletárforradalom volna. De feltéve, hogy ez nem következik be, vagy elfojtatik és a Trusztök hatalma korlátlan marad, akkor az várható, hogy a munka feltételei mindegyik iparágban az életfentartási szinvonalra szállanak alá, és a népesedés haladásával, amelyet ezen reménytelen szegénység fokoz, még azon szinvonal alá is, amely az állandó munkaképességre szükséges. Igy az egész amerikai szárazföld élősdivé változnék át és a tőkések egymásután következő nemzedékei, támogatva az agymunkás segédügynökök osztálya által, felhasználhatják saját hasznokra a lesülyedt kézi munkások egymás után következő nemzedékeit, mig csak ezek a francia parasztoknak La Bruyère által leirt műveltségi állapotára nem sülyednek. De Amerika összes nemzetközi üzletét ez nem érintené; ellenkezőleg, az bizonyosan csökkenne azután, amint a nemzet tehetsége hanyatlana lefelé.

nemzet, amely maradó akar lenni, de amely mégis önfentartással tartja fenn iparágait, fentarthatja, hogy ha a viszonyai az ily megállást megengedik, a maga megszokott szervezkedését és mégis élvezheti továbbra is ugyanazon részesedést a nemzetközi kereskedelemben, amelylyel birt korábbi időkben.

III. FÜGGELÉK.[1])

Némi statisztika, amely vonatkozik a házasságkötés és születési arány, a szegénység, munkabérek és a buzaárak közt levő viszonyokra.

A következő diagramm és táblázat érdekes lehet tekintettel azon viszonyra, amelyben van a születések száma a házasságkötések számához és ezek egyikének vagy mindkettejének viszonya a buza árához, a szegénység mennyiségéhez vagy a munkabérek magasságához.

Egymás mellé helyeztük Anglia és Wales lakosságának ezerében számítva azon személyek számarányát, akik házasságot kötöttek, vagy születtek mindegyik évben, 1846-tól 1895-ig bezárólag; együttesen azok számát, akik a szegénytörvény értelmében segélyt nyertek, ha csak egy napra is, az 1849 és bezárólag 1895 év közti évek mindegyikében; és a buza átlagos feljegyzett árát országos quarter-számra mindegyik évben 1846-tól 1896-ig. Ezek a főstatisztikai hivatal jelentésének rendes statisztikai adatai. Ezekhez hozzáadtuk az 1846-tól 1896-ig ténylegesen fizetett heti munkabéreknek kimutatását, amit azok fizettettek a gépésznek egy kis kőszénbányában Skóciában, kivéve a kőszénbánya könyveiből. Amikor a munkabér megváltozott valamely évben, azon év ötvenkét heti bérének átlaga számittatott ki. Hozzá adtunk ezekhez két kimutatást, amelyek mutatják a Glasgowban a kőmiveseknek fizetett munkásegyesületi szabvány-munkabéreket 1851-től 1896-ig, ugyanazon módon szedve átlagokba, és a londoni szedőkét 1846-tól 1896-ig, ez utóbbi (a „stab", vagyis az idő szerint fizetett munkabérek) oly ritkán változott, hogy ál-

[1] Lásd III. rész I. fejezet: „A közgazdák itélete."

landónak tekinthető mindegyik évben. És azon célból, hogy némi nyers fogalmat adjunk a valódi munkabérek összegéről, amivel voltak egyenértékűeknek vehetők ezen pénzmunkabérek, minden évre kiszámitottuk mindegyik esetnél a „buzában számitott munkabéreket", azt a mennyiségü buzát, amelyet a skót gépész, a glasgowi kőmives és a londoni szedő lett volna képes megvásárolni minden évben egy teljes heti munkabérével. Természetesen, ez nem fejezi ki a „valódi munkabéreket" teljes szabatossággal, mert mig a buzaárak főleg az egyik irányban mozogtak, a munkások által husért és házbérért fizetett összeg bizonyára jelentékenyen a másik irányzatot mutatná. Arra is gondolni kell továbbá, hogy semmi levonás nem tétetett „az elvesztett idő", a munkanélküliség időszaka és más levonások cimén. A gépész munkabérei gyakorlatilag állandóak az egész éven át. Más oldalról a kőmives szükségképen hever a fagy hónapjaiban és valószinü, hogy még nyáron is többet veszit egy vagy másnemü levonások folytán, mint amennyit nyer a „tulidő" alapján. A londoni szedő vagy nagy állandósággal lehet munkában, vagy lehet időközönként munkanélkül. Nem látszott lehetségesnek megállapitani, hogy vajjon ezen rendetlenségek nagyobbak-e vagy kisebbek, mint voltak az elmult időkben. Azt sem lehet bizonysággal megállapitani, hogy a különböző időkben fizetett munkabérek ugyanazon munkáért tett fizetést jelentenek-e. A kőmives és a szedő munkája talán nem lényegesen különböző ma a megfelelő osztályok ötven év előtti munkájától; a most követelt nagyobb mérvü gyorsaság és figyelem ellensúlyozva lévén a heti órák számának csökkenése által. Más oldalról a gőzgépek fejlődése és azok munkájának megnagyobbodott gyorsasága és komplikáltsága a gépészt egy képzett és felelős mechanikussá változtatta át, akitől ma azt igénylik, hogy oklevéllel biró szakember legyen.

A diagrammot és a számtáblázatot Mr. F. W. Galton készitette.

Az angol és walesi lakosság 1000-éből házasságot kötöttek száma	Az angol és walesi lakosság 1000-e után születési arány	Azon búza összege országos quarterekben, amely megvásárolható egy teljes heti munkabérrel
20.0	38.0	2.00
19.5	37.5	1.90
19.0	37.0	1.80
18.5	36.5	1.70
18.0	36.0	1.60
17.5	35.5	1.50
17.0	35.0	1.40
16.5	34.5	1.30
16.0	34.0	1.20
15.5	33.5	1.10
15.0	33.0	1.00
14.5	32.5	0.90
14.0	32.0	0.80
13.5	31.5	0.70
13.0	31.0	0.60
12.5	30.5	0.50
12.0	30.0	0.40
11.5	29.5	0.30
11.0	29.0	0.20
10.5	28.5	0.10
10.0	28.0	0.00

Pontozott vonal -------- Az angol és

Vastag fekete vonal ▬▬▬ Az angol és

Vékony fekete vonal ——— Legfelső von
munkal

Középső von
munkal

Legalsó von
gépész

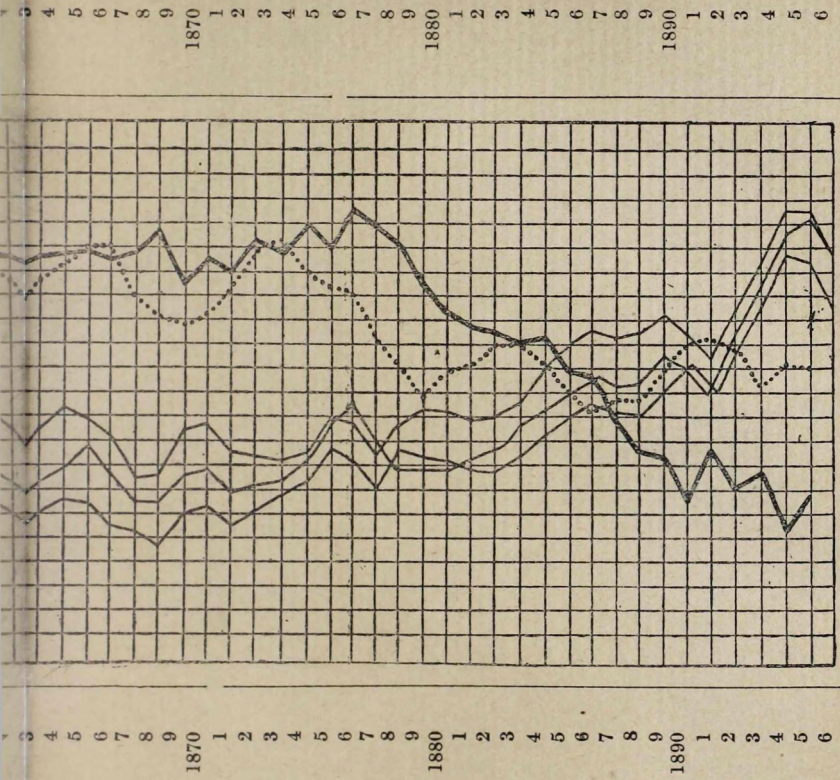

akosság ezere után házasságot kötöttek száma.

akosság ezere után való születési arány.

tlagos száma azon quarter búzának, a melyet meg lehet venni egy londoni szedő heti számítva a munkásegyesületi szabványos munkabérrel.

tlagos száma azon quarter búzának, a melyet meglehet venni egy glasgowi kőmíves heti számítva a munkás egyesületi szabványos munkabérrel.

tlagos száma azon quarter búzának, a melyet meg lehet venni egy skót kőszénbánya yleges heti keresetével.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 4142/1951. sz.

Év.	Az angol és walesi lakosság 1000-éből házasságra léptek.	Az angol és walesi lakosság 1000-éből születtek.	Az angol és walesi lakosság 1000-e után átlag szegénytörvény alapján segélyeztettek.	Átlag kimutatott buzaár quarterenként Angliában és Walesben.		Átlagos heti munkabére a gépésznek egy skót kőszénbányában.		Búza quarterenként, mely vásárolható a gépész heti munkabérével.	Átlagos heti bére a kőműveseknek Glasgowban.		Búza quarterenként, mely vásárolható a glasgowi kőmives heti munkabérével.	Átlagos heti bére a szedőknek Londonban.		Búza quarterenként, mely vásárolható a londoni szedők heti munkabérével.	Év.
				s.	d.	s.	d.		s.	d.		s.	d.		
1846	17.2	33.8	...	54	8	14	4	0.26	...		...	33	0	0.60	1846
1847	15.8	31.5	...	69	9	16	0	0.23	...		...	33	0	0.47	1847
1848	15.9	32.4	...	50	6	15	0	0.30	...		...	33	0	0.65	1848
1849	16.2	32.9	62.0	44	3	15	0	0.34	...		...	33	0	0.75	1849
1850	17.2	33.4	56.7	40	3	15	0	0.37	...		...	33	0	0.82	1850
1851	17.2	34.2	52.4	38	6	14	6	0.38	20	6	0.53	33	0	0.86	1851
1852	17.4	34.2	53.0	40	10	14	5	0.35	20	6	0.50	33		0.81	1852
1853	17.9	33.3	48.2	53	3	14	3	0.27	25	0	0.47	33	0	0.62	1853
1854	17.2	34.1	46.4	72	5	15	0	0.21	25	0	0.35	33	0	0.46	1854
1855	16.2	33.7	47.7	74	8	15	7	0.21	25	0	0.33	33	0	0.44	1855
1856	16.7	34.4	48.2	69	2	16	8	0.24	30	0	0.43	33	0	0.48	1856
1857	16.5	34.4	44.6	56	4	16	2	0.29	23	9	0.42	33	0	5.59	1857
1858	16.0	33.7	44.7	44	2	15	1	0.34	25	0	0.57	33	0	0.75	1858
1859	17.0	35.0	41.5	43	9	16	3	0.37	25	0	0.57	33	0	0.75	1859
1860	17.1	34.3	40.1	53	3	17	0	0.32	25	0	0.47	33	0	0.62	1860
1861	16.3	34.6	41.9	55	4	17	0	0.31	23	9	0.43	33	0	0.60	1861
1862	16.1	35.0	46.7	55	5	17	2	0.31	23	9	0.43	33		0.60	1862
1863	16.8	35.3	48.0	44	9	18	0	0.40	23	9	0.53	33	0	0.74	1863
1864	17.2	35.4	43.8	40	2	18	2	0.45	23	9	0.59	33	0	0.82	1864
1865	17.5	35.4	41.9	41	10	18	0	0.43	28	6	0.68	33	0	0.79	1865
1866	17.5	35.2	40.5	49	11	17	8	0.35	27	7	0.55	36	0	0.72	1866
1867	16.5	35.4	42.5	64	5	19	8	0.31	28	8	0.45	36	0	0.55	1867

1868	16.1	35.8	43.6	63	9	17	9	0.28	28	8	0.45	36	0	0.56	1868
1869	15.9	34.8	43.4	48	2	19	4	0.40	27	7	0.57	36	0	0.75	1869
1870	16.1	35.2	43.5	46	10	20	0	0.43	27	7	0.59	36	0	0.77	1870
1871	16.7	35.0	41.6	56	8	20	0	0.35	27	7	0.49	36	0	0.64	1871
1872	17.4	35.6	36.9	57	0	23	4	0.41	29	9	0.52	36	0	0.63	1872
1873	17.6	35.4	33.9	58	8	28	11	0.49	31	10	0.54	36	0	0.61	1873
1874	17.0	36.0	31.5	55	8	30	0	0.54	34	0	0.61	36	0	0.65	1874
1875	16.7	35.4	29.7	45	2	29	8	0.66	36	1	0.80	36	0	0.80	1875
1876	16.5	36.3	27.5	46	2	28	2	0.61	40	4	0.87	36	0	0.78	1876
1877	15.7	36.0	27.0	56	9	28	6	0.50	40	4	0.71	36	0	0.63	1877
1878	15.2	35.6	27.3	46	5	31	0	0.67	27	7	0.59	36	0	0.77	1878
1879	14.4	34.7	29.0	43	10	27	5	0.62	25	6	0.58	36	0	0.82	1879
1880	14.9	34.2	28.4	44	4	26	10	0.61	25	6	0.58	36	0	0.81	1880
1881	15.1	33.9	28.2	45	4	26	3	0.58	27	7	0.61	36	0	0.79	1881
1882	15.5	33.8	27.2	45	1	26	3	0.58	29.	9	0.66	36	0	0.80	1882
1883	15.5	33.5	26.7	41.	7	25	9	0.62	31	10	0.77	36	0	0.86	1883
1884	15.1	33.6	26.0	35	8	25	9	0.72	29	9	0.83	36	0	1.01	1884
1885	14.5	32.9	26.0	32	10	26	2	0.80	29	9	0.91	36	0	1.10	1885
1886	14.2	32.8	26.6	31	0	26	3	0.85	29	9	0.96	36	0	1.16	1886
1887	14.4	31.9	26.2	32	6	26	3	0.81	29	9	0.92	36	0	1.11	1887
1888	14.4	31.2	26.0	31	10	25	4	0.80	29	9	0.93	36	0	1.13	1888
1889	15.0	31.1	25.0	29	9	26	11	0.90	30	10	1.04	36	0	1.21	1889
1890	15.5	30.2	23.8	31	11	31	10	1.00	31	10	1.00	36	0	1.13	1890
1891	15.6	31.4	22.8	37	0	33	2	0.90	32	11	0.89	38	0	1.03	1891
1892	15.4	30.5	22.7	30	3	33	3	1.10	35	1	1.16	38	0	1.26	1892
1893	14.7	30.8	23.2	26	4	32	10	1.25	36	1	1.37	38	0	1.44	1893
1894	15.1	29.6	23.4	22	10	33	10	1.48	36	1	1.58	38	0	1.66	1894
1895	15.0	30.4	24.3	23	1	33	3	1.44	37	2	1.61	38	0	1.65	1895
1896	...	...	...	26	2	33	3	1.27	38	3	1.46	38	0	1.45	1896

TARTALOM.

II. RÉSZ.

Munkásegyleti müködés. (Folytatás).

I. fejezet.

A belépés egy iparágba 1
a) A segédkezés 2
b) A fiumunka korlátozása 35
c) Haladás az iparágban 43
d) A nők kizárása 50

II. fejezet.

Az iparhoz való jog 65

III. fejezet.

A munkásegyesületi ügy folyományai 88

IV. fejezet.

A munkásegyesületi mozgalom elvei 124

III. RÉSZ.

Munkásegyesületi elmélet.

I. fejezet.

A közgazdák itélete 175

II. fejezet.

A vásári alkudozás 236

III. fejezet.

A munkásegyesületi mozgalom gazdasági jellemvonásai 293
a) A számok megszoritásának javaslata 295
b) A közös szabály javaslata 306
c) A közös szabályzat részleges alkalmazásának hatása az iparág szétoszlására 336
d) Élősdi iparágak 346
e) Az országos minimum 367
f) A munkaképtelen 388
g) A közös szabályzat elvének gazdasági jellegeinek összegezése 394
h) Munkásegyleti módszerek 402

IV. fejezet.

Munkásegyesületi mozgalom és a demokrácia 415

Függelékek.

I. A közös alkuvás törvényi állapota 467

II. Az ipari élősdiség és az országos minimum politikájának hatása a szabadkereskedelmi vitára 479

III. Némi statisztika, amely vonatkozik a házasságkötési és születési arány, a szegénység, munkabérek és a buzaárak közt levő viszonyokra 492

Tartalomjegyzék 495

Figyelmeztetés.

Az előszóban számos hivatkozás fordul elő, melyek a munka további lapjaira utalnak. E számok az eredeti angol kiadás oldalait jelölik s különböznek a magyar kiadás lapszámaitól.

A következő táblázat megmutatja, hogy a szóvátett helyeket hol találja meg az olvasó, a jelen fordítás első és második kötetében.

Az előszóban szóvátett lapszám	Található	Oldalon	Az előszóban szóvátett lapszám	Található	Oldalon
211	Első kötet	240	454	Második kötet	2
222	„ „	254	482	„ „	35
245	„ „	282	485	„ „	38
246	„ „	282	488	„ „	43
253	„ „	291	489	„ „	43
257	„ „	296	704	„ „	295
315	„ „	364	715	„ „	306
318	„ „	366	723	„ „	317
349	„ „	405	739	„ „	336
351	„ „	407	768	„ „	369
363	„ „	423	769	„ „	370
364	„ „	424	770	„ „	371—72
365	„ „	425	771	„ „	373
373	„ „	433	772	„ „	374—75
375	„ „	437	773	„ „	375
376	„ „	438	774	„ „	376
378	„ „	440	776	„ „	378
380	„ „	442	795	„ „	394
387	„ „	450	799	„ „	406
391	„ „	455	811	„ „	420
			814	„ „	423
			840	„ „	454
			853	„ „	467
			857	„ „	472
			861	„ „	477
			862	„ „	478